T.C.
VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

MURTEZÂKULU HAN ZAFER DÎVÂNI
(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

DOKTORA TEZİ

HAZIRLAYAN
ŞAHİN YILDIZ

DANIŞMANLAR
DOÇ. DR. VEYSİ SEVİNÇLİ
DOÇ. DR. GÖKÇE YÜKSELEN PELER

VAN-2022

KABUL VE ONAY SAYFASI

Şahin YILDIZ tarafından hazırlanan "Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin-Tıpkıbasım)" adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından OY BİRLİĞİ ile Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalında DOKTORA TEZİ olarak kabul edilmiştir.	
Danışman: Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ Türk Dili ve Edebiyatı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	..…………..……
Başkan: Prof. Dr. Musa DUMAN Türk Dili ve Edebiyatı, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	…………..….
Üye: Prof. Dr. Hanifi VURAL Türk Dili ve Edebiyatı, Fatih Sultan Mehmet Vakıf Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	………………….
Üye: Doç. Dr. Meltem GÜL Türk Dili ve Edebiyatı, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	………………
Üye: Doç. Dr. Rahmi TEKİN Tarih, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Bu tezin, kapsam ve kalite olarak Doktora Tezi olduğunu onaylıyorum	………………
Tez Savunma Tarihi: 13/09/2022	
Jüri tarafından kabul edilen bu tezin Doktora Tezi olması için gerekli şartları yerine getirdiğini onaylıyorum. ……………………..…… Prof. Dr. Bekir KOÇLAR Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü	

ETİK BEYAN

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü **Tez Yazım Kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında;**

- Tez içinde sunduğum verileri, bilgileri ve dokümanları akademik ve etik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi,
- Tüm bilgi, belge, değerlendirme ve sonuçları bilimsel etik ve ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu,
- Tez çalışmasında yararlandığım eserlerin tümüne uygun atıfta bulunarak kaynak gösterdiğimi,
- Kullanılan verilerde herhangi bir değişiklik yapmadığımı,
- Bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu

bildirir, aksi bir durumda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim. (26.09.2022)

(İmza)
Şahin YILDIZ

Doktora Tezi

Şahin YILDIZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

EYLÜL, 2022

MURTEZÂKULU HAN ZAFER DÎVÂNI

(GİRİŞ-İNCELEME-METİN-DİZİN-TIPKIBASIM)

ÖZET

Bu çalışmada, 17. yüzyılda Murtezâkulu Han Zafer tarafından yazılmış ve elimizde kendisi tarafından istinsah edilmiş tek nüshası bulunan Dîvân metni ele alınmıştır. Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı, 16. yüzyıla kadar ağız özelliği mahiyetinde farklılıklar gösteren Azerbaycan Türkçesinin, lehçeleşme sürecindeki aşamalarını ortaya koyan önemli metinlerden biridir. Bu eser, 1965 yılında İsmail Hikmet Ertaylan tarafından tıpkıbasımı yapılarak bilim dünyasına tanıtılmış ancak günümüze kadar metnin dil özelliklerini ve söz varlığını bütüncül olarak modern metin neşri yöntemleri ışığında ele alan bir çalışma yapılmamıştır. Bu çalışmanın oluşturulmasında Ertaylan tarafından yapılan tıpkıbasım çalışması esas alınmıştır. Çalışmanın girişinde Murtezâkulu Han Zafer ve Dîvânı hakkında bilgi verilmiştir. Sonrasında çeviri yazı işaretleri kullanılarak metin Latin harflerine aktarılmış ve metnin söz varlığını ortaya koyan dizin bölümü oluşturulmuştur. Ayrıca metinde yer alan şiirler, Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. İnceleme bölümünde metnin yazım özellikleri, ses bilgisi ve şekil bilgisi özellikleri Eski Oğuz Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Doğu Türkçesi ile karşılaştırılarak incelenmiştir. Aynı bölümün sonunda metnin söz varlığının mahiyeti ele alınmış olup Azerbaycan Türkçesi ve Doğu Türkçesi etkisi görülen sözcükler irdelenmiştir. Sonrasında metinde yer alan kalıp sözler verilmiştir. Çalışmanın sonunda inceleme bölümünden hareketle değerlendirme ve sonuç bölümü oluşturulmuştur. Burada, metne göre 17. yüzyılda Azerbaycan Türkçesinin lehçeleşme yolunda önemli bir aşama kaydetmiş olduğu ancak bununla birlikte önemli oranda Eski Oğuz Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve bilhassa Çağatay Türkçesi olmak üzere Doğu Türkçesi etkisi taşıdığı sonucuna ulaşılmıştır.

Azerbaycan Türkçesinin 17. yüzyıldaki yazım ve dil özelliklerini Batı ve Doğu Türkçesi ile mukayeseli olarak ele alan bu çalışma, Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nı modern metin neşri yöntemleri ışığında ilk kez ele almaktan ötürü yenilik taşımaktadır. Çalışma ile birlikte Azerbaycan Türkçesinin 17. yüzyıldaki durumu ortaya konulmaya çalışılmış ve günümüze göre taşıdığı farklar tespit edilmiştir. Bundan hareketle bu tezin bundan sonra Azerbaycan Türkçesi konusunda yapılacak güncel çalışmalar ve tarihsel metin çalışmaları için yararlı olacağı umulmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı, 17. Yüzyıl Azerbaycan Türkçesi, Dil İncelemesi, Metin, Dizin.

Sayfa Sayısı: XIX+618

Tez Danışmanları: Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ, Doç. Dr. Gökçe Yükselen PELER

Ph. D. Thesis

Şahin YILDIZ

VAN YÜZÜNCÜ YIL UNIVERSITY

INSTITUTE OF SOCIAL SCIENCES

SEPTEMBER, 2022

DIVAN OF MURTEZÂKULU HAN ZAFER

(INTRODUCTION-ANALYSIS-TEXT-INDEX-FACSIMILE)

ABSTRACT

In this study, the Dîvân text, which was written by Murtezâkulu Han Zafer in the 17th century and has only one copy, which was copied by him, is handled. The Dîvân of Murtezâkulu Han Zafer, one of the important texts that reveals the stages in the dialectization process of Azerbaijani Turkish, which showed differences in dialect until the 16th century. This work, was introduced to the scientific world by means of a facsimile print by İsmail Hikmet Ertaylan in 1965, however, no study has been carried out to deal with the linguistic features and vocabulary of the text holistically in the light of modern text publishing methods. In the creation of this study, the facsimile work done by Ertaylan was taken as a basis. At the beginning of the study, information about Murtezâkulu Han Zafer and his Divan is given. Afterwards, the text was translated into Latin letters using transliteration signs, and the index section revealing the vocabulary of the text was created. In addition, the poems in the text were transferred to Turkey Turkish. In the analysis section, the spelling, phonetic and morphological features of the text were examined by comparing them with Old Oghuz Turkish, Ottoman Turkish and Eastern Turkish. At the end of the same section, the nature of the vocabulary of the text is discussed and the words that have the influence of Azerbaijani Turkish, East Turkish and which have archaic features are examined. Afterwards, phrasal verbs in the text were given. At the end of the study, the evaluation and conclusion part was formed based on the analysis part. Here, according to the text, it has been concluded that Azerbaijani Turkish made an important progress in the way of dialectization in the 17th century, but it also had a significant influence of Old Oghuz Turkish, Ottoman Turkish and Eastern Turkish especially Chagatai Turkish.

This study, which deals with the spelling and language features of Azerbaijani Turkish in the 17th century in comparison with Western and Eastern Turkish, is innovative because it deals with Murtezâkulu Han Zafer Dîvân for the first time in the light of modern text publishing methods. With the study, the situation of Azerbaijani Turkish in the 17th century was tried to be revealed and its differences compared to today were determined. Based on this, it is hoped that this thesis will be useful for current studies and historical text studies carry on Azerbaijani Turkish.

Key words: The Divan of Murtezâkulu Han Zafer, 17th Century Azerbaijani Turkish, Linguistic Analysis, Text, Index

Quantity of Page: XIX+618

Supervisors: Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ, Doç. Dr. Gökçe Yükselen PELER

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR VE İŞARETLER

→	Bakınız
[=sayı]	Söcüğün aynı birimde kullanım sayısını gösterir
-ø	Eksiz emir çekimi
X>ø	Ses düşmesi
X>Y	Ses değişimi
Ar.	Arapça
bağ.	Bağlaç
b.is.	Birleşik isim
bf.	Birleşik fiil
bsk.	Baskı
c.	Cilt
Çev.	Çeviren
Ed.	Editör
ed.	Edat
f.	Fiil
Far.	Farsça
G.	Gazel
h.	Hicrî
Haz.	Hazırlayan
HD	Hüseyin Düzgün
is.	İsim
K.	Kıtʿa
krş.	Karşılaştırınız
M	Miladî
Mb.T.	Murabbaʿ Tercīʿ

Mes.	Mesnevi
Moğ.	Moğolca
Mh. T.	Muhammes Terkib
Ms. T.	Müseddes Terkib
Müs.	Müstezad
öz. is.	Özel isim
R.	Rubaʿi
Rum.	Rumca
s.	Sayı
sf.	Sıfat
Tc. B.	Terciʿ-i Bend
Tk.B.	Terkib-i Bend
TTK.	Türk Tarih Kurumu
ün.	Ünlem
vb.	Ve benzeri
vs.	Vesaire
yrd. f.	Yardımcı fiil
zf.	Zarf
zm.	Zamir

ÖN SÖZ

Batı Türkçesinin önemli bir kolu olan Azerbaycan Türkçesinin lehçeleşme süreci ile ilgili kaynaklarda farklı görüşler mevcuttur. Türkiye dışında kaynaklar Azerbaycan Türkçesinin başlangıcını 13. yüzyıla hatta daha öncesine kadar götürürken Türkiye'de ise Muharrem Ergin'den hareketle bazı ağız özellikleri şeklinde Eski Oğuz Türkçesinden itibaren görülen Azerbaycan Türkçesinin yazı dili olma sürecinin başlangıcı olarak daha çok 16. yüzyıl kabul görmüştür. Bazı Azerbaycanlı araştırmacılar da Azerbaycan Türkçesinin teşekkül tarihini genel Türk tarihi çerçevesinde değerlendirmiş olup III. asırdan VIII. asra kadar Azerbaycan Türkçesinin temellendiği, VI. asırdan XIII. asra kadar Oğuz-Selçuk özelliklerinin de Azerbaycan Türkçesine karıştığı görüşü üzerinde durmuşlardır.

Bu konuyla ilgili daha net bilgilerin verilmesi, Azerbaycan Türkçesi etkisi görülen eserlerin detaylı dil ve söz varlığı incelemesi ile mümkün olacaktır. İşte bu çalışma, bu amaç doğrultusunda hazırlanmış ve 17. yüzyılda Azerbaycan Türkçesi özellikleriyle yazılmış olan Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nı konu edinmiştir.

Eldeki çalışma, Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nın metnini ve söz varlığını ortaya koyarken inceleme bölümünde yazım özelliklerini, ses-şekil bilgisini ve söz varlığını Eski Oğuz Türkçesi, Osmanlı Türkçesi, Modern Azerbaycan Türkçesi ve Doğu Türkçesinin tarihî lehçeleri ile karşılaştırarak -eldeki metinden hareketle- Azerbaycan Türkçesinin 17. yüzyıldaki durumunu ortaya koymaya çalışmıştır.

Çalışma Giriş, İnceleme, Metin, Dizin ve Tıpkıbasım olmak üzere beş bölümden oluşmuştur.

Giriş bölümünde Murtezâkulu Han Zafer'in hayatı, Dîvânı, Dîvânı'nın nüshaları ve Dîvânı ile ilgili yapılan çalışmalar hakkında bilgi verilmiştir.

İnceleme bölümünde metnin yazılış özellikleri, ses bilgisi, sözcük türleri ve söz varlığı üzerinde durulmuştur. Yazılış özellikleri başlığı altında ünlülerin, ünsüzlerin, eklerin ve bazı kelimelerin yazımı hakkında bilgi verilmiştir. Ses bilgisi bölümünde ünlü uyumları ve ses olayları ele alınmıştır. Şekil bilgisi bölümünde yapım ekleri ve çekim ekleri üzerinde detaylı olarak durulmuştur. Sözcük türleri olarak Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nda yer alan, zamir, sıfat, zarf, edat, bağlaç ve ünlemler ayrıntılı olarak verilmiştir. Sonrasında birleşik fiiller ve fiilimsiler ele

alınmıştır. Söz varlığı bölümünde eserde yer alan Azerbaycan Türkçesi sözcükleri, ikili şekiller, Doğu Türkçesi sözcükleri ve kalıp sözler üzerinde durulmuştur. İnceleme bölümünde Eski Oğuz Türkçesi, Osmanlı Türkçesi, Modern Azerbaycan Türkçesi ve Doğu Türkçesi ile mukayeseler yapılmış olup yapılan mukayeseler ile 17. yüzyılda Azerbaycan Türkçesinin durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Metin bölümünde Dîvân metni çeviri yazı olarak verilmiştir. Bu bölümde eserde yer alan manzum kısımların dipnotlarda Türkiye Türkçesine aktarımı yapılmış olup eserin kullanışlılığı arttırılmıştır. Çeviri yazı metin verilirken metne sadık kalınmış ve metnin dil özellikleri muhafaza edilmeye çalışılmıştır. Ayrıca bu bölümde Hüseyin Düzgün'ün çalışmasındaki okuma farklılıkları da dipnotlarda belirtilmiştir.

Dizin bölümünde metinde yer alan sözcükler, tamlamalar ve birleşik fiiller; vazifeleri, hangi dilden oldukları, anlamları ve metinde geçtikleri yerler belirtilerek verilmiştir. İkili şekillerde göndermeler ile söz varlığındaki çok şekillilik tespit edilmiştir. Genel sözcükler dizininin yanında özel adlar ve Arapça Farsça ibareler dizini oluşturulmuş böylece metnin söz varlığı bütünüyle ortaya konulmuştur.

Değerlendime ve sonuç bölümünde çalışmanın genel değerlendirmesi yapılmış ve çalışmanın bütününden hareketle ulaşılan sonuçlar aktarılmıştır. Sonrasında ise çalışmada yer alan kaynaklar verilmiştir.

Tıpkıbasım bölümünde Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nın metni, tıpkıbasım olarak verilmiştir.

Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nı ele alan çalışmanın Tarihî Azerbaycan Türkçesi metinleri konusunda çalışacak araştırmacılar için yararlı olması umulmaktadır.

Bu çalışmanın başlamasından bitirilmesine kadar destek ve yönlendirmeleriyle bana katkı sağlayan danışman hocalarım Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ ve Doç. Dr. Gökçe Yükselen PELER'e kalbî duygularımla teşekkür ederim. Tez çalışması için Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nı bana öneren Dr. Ali Rıza Mukaddem'e, lisans döneminden beri her zaman desteğini gördüğüm hocam Dr. Öğr. Üyesi Bekir BELENKUYU'ya, önerileriyle tezin olgunlaşmasında katkıları bulunan değerli jüri üyeleri Prof. Dr. Musa DUMAN, Prof. Dr. Hanifi VURAL, Doç.

Dr. Meltem GÜL ve Arapça ibarelerin çevirisinde desteğini gördüğüm Doç. Dr. Rahmi TEKİN'e teşekkür ederim. Ömrüm boyunca yanımda olan ve attığım her adımda desteklerini gördüğüm annem, babam ve kardeşlerime; ayrıca zorlu doktora yolculuğunda nezaketi ve duyarlılığı ile her zaman yanımda olan, yoluma çıkan engelleri aşmamda büyük desteğini gördüğüm sevgili eşim Semra CANAN YILDIZ'a ve yaklaşık 3 yıldan beri varlığıyla hayatıma ışık katan, manevi dayanağım olan kızım sevgili İnci YILDIZ'a çok teşekkür ederim.

Son olarak 2211-A Genel Yurt İçi Doktora Burs Programı 2019/1 kapsamında doktora eğitiminde desteğini gördüğüm ve verdiği burs sayesinde tezimle ilgili maddi zorlukları aşmamda önemli katkı sağlayan TÜBİTAK'a çok teşekkür ederim.

Şahin YILDIZ

VAN-2022

1. GİRİŞ

1.1 Tezin Konusu

Bu tezin konusu, 17. yüzyılda Azerbaycan Türkçesi sahasında yazılmış olan Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nın dil incelemesi, çeviri yazı metni, Türkiye Türkçesine aktarımı ve dizinidir.

1.2. Amaç ve Yöntem

Çalışmanın amacı, 17. yüzyılda yazılmış olan Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nın dil incelemesini yapmak, metni çeviri yazı işaretleri ile vererek Türkiye Türkçesine aktarmak, metnin dizinini oluşturmak ve bunlardan hareketle 17. yüzyılda Azerbaycan Türkçesinin gelişme seyrini ortaya koymaktır.

Bu amaç doğrultusunda metinde aşamalı olarak şu yöntem uygulanmıştır:

Arap harfli Türkçe metnin okunması: elde tek nüshası bulunan ve İsmail Hikmet Ertaylan tarafından tıpkıbasımı yapılan Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı okunmuştur. Okumalar metnin ses ve şekil bilgisi özellikleri gözetilerek yapılmıştır. Bu bölümde, eserde yer alan manzum kısımlar Türkiye Türkçesine aktarılarak metnin anlaşılırlığı arttırılmıştır.

Metnin dil incelemesinin yapılması: yazı çevrimi yapılan metnin yazım özellikleri, ses bilgisi, şekil bilgisi ve söz varlığı Eski Oğuz Türkçesi, Osmanlı Türkçesi, günümüz Azerbaycan Türkçesi ve Doğu Türkçesi ile karşılaştırmalı olarak incelenmiştir.

Metnin dizininin oluşturulması: metinde yer alan sözcükler, tamlamalar, birleşik fiiller, özel adlar ve Arapça-Farsça ibareler alfabetik olarak verilmiş ve metnin söz varlığı detaylı olarak ortaya konulmuştur.

Çalışmanın girişinde verilen bilgiler ve çalışmanın sonunda yapılan tıpkıbasım ile Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı, bütün yönleriyle ortaya konulmuştur.

1.3. Murtezâkulu Han Zafer'in Hayatı

Murtezâkulu Han Zafer'in hayatı ile ilgili kaynaklarda yer alan bilgiler oldukça sınırlıdır. Tarihî kaynaklardan sadece Nasrâbâdî Tezkiresi'nde Murtezâkulu Han Zafer ile ilgili bilgiler yer almaktadır. Şah I. Abbas (1587-1629) (Sümer, 1988: 17) zamanında doğmuş olsa da doğum tarihi ile ilgili kesin bir bilgi bulunmamaktadır. İsmail Hikmet Ertaylan, Şah I. Abbas'ın saltanatının sonlarında Murtezâkulu Han Zafer'in doğmuş olduğunu kabul ederken; Hüseyin Düzgün, hicri

11. asrın (M 1591-1688) (https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/ Erişim tarihi: 19.01.2021) ilk yıllarında doğmuş olduğunun tahmin edilebileceğini belirtmiştir. İki araştırmacının belirttiği tarihler arasında yaklaşık yirmi beş yıllık bir süre olması doğum tarihi için kesin bir şey söylemeyi zorlaştırmaktadır. Şah Safî'nin tahtta olduğu zamanda (1629-1642) (Gündüz, 2008: 454) tanınmaya başlayan Murtezâkulu Han Zafer, Şah II. Abbas (1642-1666) (Sümer, 1988: 19) döneminde en parlak devrini yaşamıştır (Düzgün, 2009: 16-17; Ertaylan, 1965: 10-11; Nasrâbâdî, 1900: 23).

1.3.1. Adı ve Mahlası

Adı Zafer, lakabı Murtezâkulu olup Murtezâkulu Han Zafer sanıyla tanınmıştır. Farsça şiirlerinde Murtezâ veya Murtezâkulu mahlasını kullanan şair (Ertaylan, 1965: 11; Düzgün, 2009: 24), Türkçe şiirlerinde Zafer ismini kullanmıştır. Zafer, 'birçok emek neticesinde maksada ulaşma, başarma, düşmanı yenme, üstün gelme, galibiyet, muvaffakiyet, fetih' (Devellioğlu, 2011: 1357; Sami, 2015: 1364) anlamlarında kullanılmıştır. Murtezâ da Arapça rızâˈ kökünden 'beğenilmiş, seçilmiş' anlamlarının yanında Hz. Ali'nin lakabı (Devellioğlu, 2011: 799; Sami, 2015: 836) olarak kullanılmıştır. Bu iki isim, şairin kişiliği ve düşüncesinin tezahürü olarak da şiirlerinde görülmektedir. Ertaylan ve Düzgün, Farsça şiirlerinde Murtezâ mahlasını kullandığını belirtmiş olsalar da Türkçe Dîvân'ında da *Murteżāḳulı mütevelli* (2a/7) ibaresi ve *ey **Murteżā** bu devr-i fenānuñ vefāsı yoḫ / ʿaḳluñ var ise aç gözüñi istegil beḳā* (G. 1/6) beytinde olmak üzere iki defa Murtezâ mahlasını kullanmıştır.

1.3.2. Doğum Yeri ve Ailesi

Murtezâkulu Han Zafer'in doğduğu yer ile ilgili kaynaklarda bilgiye ulaşılamamıştır. Düzgün, doğum yeri olarak Erdebil'i kabul etmiş ve çalışmasına Dîvân-ı Eşʿar-ı Türkî-yi Zafer Erdebilî (2009) adını vermiştir. Murtezâkulu Han Zafer, Safevî dönemininin tanınmış Türkmen boylarından Şamlular boyuna mensup olup, hat sanatında son derece başarılı olan Hasan Han Şamlu ve onun oğlu olan Abbaskulu Han sülalesinden gelmektedir. Bu Türkmen boyu, sanatla uğraşmalarının yanında sanatçılara verdikleri değer dolayısı ile de dönemin sanat ve kültür hayatına önemli katkılarda bulunmuşlardır (Ertaylan, 1965: 10).

1.3.3. Eğitimi ve Mesleği

Şamlular boyundan gelen Murtezâkulu Han Zafer, ailesinin diğer fertleri gibi kendi döneminin şartlarında iyi bir eğitim almış, şiir sohbetlerinde bulunmuş aynı zamanda şiir ve inşa ile uğraşmıştır. Sanatla uğraşmasının yanında cesareti ile de ön planda olan Murtezâkulu Han Zafer, Şah I. Abbas'ın halefi olan Şah Safî zamanında gösterdiği cesaret ve kabiliyet dolayısı ile eşik ağası başı ve divan beyliği gibi önemli mevkiilere gelmişti. Şah II. Abbas döneminde Cânî Şah'ın öldürülmesinden sonra korucu başılık görevine yükseltilen Murtezâkulu Han Zafer, Kazvin savaşından sonra düşmanlarının kendisine iftira atması dolayısı ile görevinden azledilmiştir (Düzgün, 2009: 18; Ertaylan, 1965: 11; Nasrâbâdî, 1900: 23). Şair, bu dönemde yaşadığı sıkıntılar karşısında takındığı tavrı, yazdığı Terkîb-i Bend ile aktarmıştır:

cefā-yı çarẖ-ı felekden memnūnem

eger riʿāyetüm itse ġamīn u maḥzūnem

şikāyet eylesem ondan onuñ kimi dūnem (Tk. B. 1/II/1-3).

Buna rağmen şairin birçok sıkıntı yaşadığı ve bu dönemde yokluk ile mücadele ettiği anlaşılmaktadır. Özellikle canından başka hediye edecek bir şeyi kalmadığını belirtmesi, yaşadığı yokluğun derecesini göstermesi bakımından son derece önemlidir:

elümde yoẖ ise cān naḳdi ile muḥteşemem

gözüm yaşı tökülen yėrde dürr u mercāndur

faḳīr hediyesi sulṭāna tuḥfe-i cāndur (Tk. B. 1/I/5-7).

Uğradığı iftiradan dolayı suçsuz olduğuna bütünüyle inanan şair, şahtan medet umduğunu ve ona sadakat ile bağlı kalmak gerektiğini de şu şekilde belirtmiştir:

ḥaḳīkat ehli olan yėrde ḳīl ü ḳāl olmaz

żamīri ṣāf olanuñ köñlide melāl olmaz

güneş yüzide şehādetden özge ḫāl olmaz

cihāna feyż vėrür özi pāy-māl olmaz

penāhumuzdur o kim mülkine zevāl olmaz

hemīşe ondan olur bendesine fetḥ u ẓafer

yaḳīn u ṣıdḳuñ ile bağla ḫidmetine kemer (Tk. B. 1/VI/1-7).

Suçsuzluğu sonunda anlaşılan Murtezâkulu Han Zafer, Şah II. Abbas zamanında Erdebil'e mütevelli olarak atanmış ve kendisine vezirlik payesi verilmiştir (Düzgün, 2009: 19; Ertaylan, 1965: 11; Nasrâbâdî, 1900: 23).

1.3.4. Ölümü

Murtezâkulu Han Zafer'in doğum tarihi gibi ölüm tarihi de belli değildir. Türkçe Dîvân'ında geçen şu ifade, şiirlerini yazdığında şairin çok yaşlı olduğunu göstermektedir:

yėtişdi ʿömr yėtmiş dörde geldi mevsim-i pīrī

cihānda görmedüm hīç kimseden bū-yı vefā yā Rab (G. 22/5)

Ertaylan ve Düzgün bu ifadeyi Zafer'in, Şah II. Abbas'tan sonra da yaşamış olduğu şeklinde yorumlamışlardır (1965: 11; 2009: 20). Türkçe Dîvân'ında hatime görünümünde olan şu gazelde, Dîvân'ın ne zaman tamamlanmış olduğu hakkında bilgi verilmiştir:

Ramażān ayıda bu nüsḫa serencām oldı

elif ü fā giçmiş idi hicrīden itmām oldı

oḫuyanlar meni bir yād ide yaḫşılıḳ ile

gerçi söz ġam ėvide puḫte iken ḫām oldı

yüzine perde çeküb ʿaybını ıṣlāḥ ėdüben

dėmesünler ki ġama düşdi sözi ḫām oldı

bu felek devridürür kimseye ḳalmaz cāvīd

ey ḫūş ol kimse bugün nīk serencām oldı (G. 111/1-4)

Düzgün, G. 111/1 beytinden hareketle Murtezâkulu Han Zafer'in h. 1070-1080 (M 1659-1670) (https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/ Erişim tarihi: 26.01.2021) yılları arasında Erdebil'de vefat etmiş etmiş olabileceğini söylemiştir. Ancak bizce bu tespit doğru değildir. Çünkü G 111/1'de *Ramażān ayıda bu nüsḫa serencām oldı / elif u fā giçmiş idi hicrīden itmām oldı* ifadesiyle tamamlandığı

belirtilen Türkçe Dîvân'dır. Bu beyitte belirtilen tarih Ramazan ayı h. 1080 (M Ocak/Şubat 1670) (https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/ Erişim tarihi: 26.01.2021) olduğu için eserin bitiş tarihi ile şairin ölüm tarihini bir tutmak bizce doğru değildir. Murtezâkulu Han Zafer'in Şah II. Abbas'dan (ö. 1666) sonra yaşamış olması bilgisi ile de örtüşen bu tarih, Murtezâkulu Han Zafer'in 1670'ten sonra ölmüş olduğu fikrine kesinlik kazandırmaktadır. Buna rağmen ölüm tarihi ile ilgili net bir şey söylemek mümkün değildir. Çünkü *yėtişdi ʿömr yėtmiş dörde geldi mevsim-i pīrī* (G. 22/5) ibaresinin yazıldığı tarih ile Dîvân'ın yazımının bitirildiği tarih arasında geçen süre ile ilgili bir kesinlik yoktur.

1.3.5. Kaynakların Şiirini Değerlendirişi

Murtezâkulu Han Zafer'in sadece Nasrâbâdî tezkiresinde ele alınmış olması, tarihî kaynaklarda kendisi ile ilgili yapılacak farklı değerlendirmelerden bilim dünyasını mahrum bırakmaktadır. Nasrâbâdî, onun şiir sohbetlerinde yer aldığını ve şiire meyli olduğunu; dört bin beyte yaklaşan şiirlerinin fasih ve özgün olduğunu vurgulamıştır (1900: 24).

Murtezâkulu Han Zafer'in şiiri ile ilgili kayda değer değerlendirmeler ise Türkçe Dîvân'ını tıpkıbasım ile ilim dünyasına tanıtan İsmail Hikmet Ertaylan tarafından yapılmıştır. Ertaylan, bahsi geçen çalışmasına "Dîvan-ı Türkî-i Zafer-Murtezâkulu Han Zafer: Bugüne Kadar Bilinmeyen Büyük Bir Azerbaycan Şairi" (1965) ismini vererek Zafer'in şiiri ile ilgili ilk değerlendirmesini yapmış olur. Daha sonra onun klasik Türk şiirinin üstatlarından olduğunu ve buna delil olarak Murtezâkulu Han Zafer'in Fuzûlî ve Hatâyî yolundan giderek onlara nazireler yazması ve onları derin bir şekilde inceleyip tanımasını göstermektedir. Şu mısraˈlar ile başlayan:

menem ki cümle ʿuşşāḳ-ara bu gün ʿalemem

muḳīm-i dergeh-i sulṭān Ṣafī-yi pür-keremem

egerçi müflisem ama faḳīr-i muḥteremem

yoluñda vėrmege cān dėme kimseden ki kemem (Tk. B. 1/I/1-4)

terkib-i bend türünde yazdığı şiirle, Fuzûlî izinde gitiğini ve Fuzûlî'nin şivesini kendine uygun bulduğunu açık bir şekilde belirtmektedir. Zafer, Fuzûlî'ye eda,

anlam, ahenk, kullanılan tabir ve kelimeler; dünyaya bakış, ifadelerdeki duruluk ve kullandığı şive açısından da benzer. Birçok Azerbaycanlı şair Fuzûlî'yi taklit ve tanzire yönelmiş olsa da içlerinde Zafer kadar başarılı olan ve Fuzûlî'ye yaklaşan çok azdır. Araştırmacı, iki isim arasında o denli özdeşlik kurmuştur ki Murtezâkulu Han Zafer'in Fuzûlî'nin

ya Rab hemîşe luṭfuñu ėt reh-nümā baña

gösterme ol tariki ki yėtmez saña baña

beytiyle başlayan şiirine nazire olarak yazdığı;

yā Rab müdām ʿināyetüñ ėt pişvā baña

ẕevḳ -ı viṣālüñ eylegilen āşinā baña

köñlüm ėvinde senden eger ġayr var ise

ḳahruñla eylegil sen o fikri belā baña

yüz derd eger bu devr-i fenāda çeker köñül

bir ebr-i raḥmetüñ yėtürür biñ devā baña

ġamdan bu ḫasta cānım olupdur belā ėvi

vėrgil ḫazāne-yi keremüñden şifā baña

dergāhıña bu bendede şāyeste yoḫ ʿamel

ʿālemleriçe luṭfuñ gördüñ revā baña

yoluñda s̱ābit eyle benüm iʿtiḳādumı

şol yolda Murteżānı eyle pīşvā baña

ėtme żaʿīf cānumı dūzaḫ şerāresi

nūr-ı ʿadāletiyle yėtürgil ṣafā baña (G. 2/1-7)

gazelde, Murteżā yerine Fuzûlî mahlası konulsa kimsenin şüpheye düşmeyeceğini belirtmiştir (Ertaylan, 1965: 15-17). Gerçekten de Zafer'in ifade kabiliyeti ve şiirlerindeki anlam gücü onun şiirinin ve şairliğinin değerini arttırmış olup onun önemli şairlerin yanında anılmasına olanak sağlamıştır.

1.3.6. Kendi Şiirini Değerlendirişi

Klasik Türk şiirinde şairlerin şiirleri veya kendi öz değerleriyle övünmeleri gelenek hâline gelmişti. Bu gelenek, bazen şiirlerin çeşitli yerlerine konulan fahriyye beyitleri bazen de kaside şeklinde yazılan müstakil bir tür olan fahriyye ile devam ettiriliyordu. Değişik vasıflarla övünme söz konusu olsa da ön planda tutulan övünme unsuru, söz söyleme ustalığı idi (Üzgör, 1995: 97). Bunun yanında sanatçının güçsüzlüğünü ve zavallılığını belirten fahriyyenin tam karşıtı olarak kabul edilebilecek 'tazallum' türünde fahriyyeler de söz konusu idi (Levend, 1943'ten aktaran Üzgör, 1995: 97). Murtezâkulu Han Zafer'in şiirlerine bakıldığında övünmenin neredeyse hiç olmadığı görülmektedir. Bu durum, Murtezâkulu Han Zafer'in Türkçe Dîvân'ında kaside olmamasıyla ilişkilendirilebileceği gibi şairin karakteri ve bulunduğu konum ile de ilgili olarak görülebilir. Murtezâkulu Han Zafer'in Türkçe Dîvân'ında doğrudan övünme unsuru olarak değerlendirilebilecek şu beyit bulunmaktadır:

ey Ẓafer tecrübe-kār olmayan işin bilmez

bu sebebden eyledüñ dehr-ara min taḫmīṣ (G. 58/6).

Burada da görüleceği üzere söz ustalığı ile değil çok tahmis yazmak ile övünme söz konusudur. Dolaylı bir övünmenin olduğu şu beyit ise Zafer'in şiirinin istikametini ve diğer şairlere olan bakışını ortaya koymaktadır. Fuzûlî'den başka hiçbir şairin kendi tarzında şiir söylemediğini belirtmesi, kendi şiirini konumlandırdığı noktayı göstermek açısından son derece önemlidir:

ey Ẓafer dutgıl ḳulaḳ Fużūlī şiʿrine

ondan özge hiç şāʿir şiʿr dimez bu nemaṭ (G. 63/5)

Murtezâkulu Han Zafer'in Türkçe Dîvân'ında 'tazallum' örnekleri daha çoktur. Bu duruma sebebiyet veren şey, Kazvin seferinden sonra uğradığı iftira neticesinde görevinden azledilmesiyle yaşadığı sıkıntılar olmalıdır:

cehd eylegil ki özüñi ḳurtar bu varṭadan

sen kimsin ki ʿarż ėdesin oña müddeʿā (G. 1/7)

sen Ẓafer vėr ḳalmışam yalḳuz penāhum kimse yoḫ

dünyā vü ʿuḳbāda senden ġayr yoḫ sulṭān baña (G. 8/4)

yā Rab senüñ sözüñe Ẓaferdür ümīd-vār

ol bī-kesi bu dām-ı küdūretden ėt rehā (G. 14/7)

inçe yaġdurdı baña eṭfāl elinden daş felek

kim tüşürse ḫalḳ-ı ʿālem yėr yüzi pür-daş olur (G. 43/6)

bu Ẓafer yalḳuz ḳalupdur iki düşmen elinde

munca kim āzār ḳılduñ çarḫ-ı kec-reftār bes (G. 49/7)

miskīn Ẓafer belāya düşüpdür bu dehrde

yā rab ʿ ināyet eyle sen eyle onı ḫalāṣ (G. 59/3)

ey Ẓafer şād ol ki her bir miḥnetüñ yüz ecri var

kim ki ġam çekdi bu gün olmaz ki dilşād olmadı (G. 110/6)

üç belālu kimse olmış hemdemüm

gāh hicrān gāh ḥırmān geh melāl (Mb. T. 1/I/1-2)

menem devā yėrine derd ḳılmışam ḥāṣıl (Tk. B. 1/III/1).

1.3.7. Eserleri

Murtezâkulu Han Zafer'in elde bulunan tek eseri Türkçe Dîvânı'dır. Bu dîvân, bir sunuş yazısı ile birlikte İsmail Hikmet Ertaylan tarafından 1965 yılında tıpkıbasım olarak ilim âlemine tanıtılmıştır. Bundan başka Türkçe Dîvânı'n ön sözünde geçen "*Fārsī eşʿārı ḳarīb yüz biñ beyte yėtişmiş idi*" 'Farsça şiirleri yaklaşık yüz bin beyte ulaşmıştı.' ifadesi şairin, Farsça ile de hacimli bir külliyat oluşturacak miktarda şiir kaleme aldığı düşüncesini oluşturmaktadır. Burada geçen "*karīb yüz bin beyit*" ifadesinin, doğrudan beyit sayısını vermek değil Farsça ile de çok şiir yazdığını vurgulamak için kullanıldığını düşünmek mümkündür. Çünkü Murtezâkulu Han Zafer ile ilgili bilgi veren tek tarihî kaynak olan Nasrâbâdî tezkiresinde şairin dört bin beyte yaklaşan Farsça şiirinin olduğu söylenmiştir (Nasrâbâdî, 1900: 24). Adı geçen tezkirede şairin Farsça şiirlerinden iki beyit verilmiş olsa da bugün Murtezâkulu Han Zafer'in Farsça şiirleri elde bulunmamaktadır.

1.3.8. Murtezâkulu Han Zafer'in Türkçe Dîvânı Üzerine Yapılan Çalışmalar

İlk defa Nasrâbâdî tezkiresinde adından söz edilen Murtezâkulu Han Zafer'in Türkçe Dîvânı ile ilgili yapılan çalışmaların tarihi 1965 yılına kadar geriye gitse de bugüne kadar gerek Türkiye'de gerekse Türkiye dışında söz konusu dîvânla ilgili Latin harfleri ile yapılmış bütünlüklü bir çalışmadan söz etmek mümkün değildir. Murtezâkulu Han Zafer'in Türkçe Dîvânı'nı konu alan bugüne kadar yapılmış iki çalışmadan söz edilebilir.

Bunlardan ilki İsmail Hikmet Ertaylan tarafından yapılan çalışmadır. Ertaylan, 1965 yılında *"Dîvan-ı-Türkî-i Zafer, Murtezâkulu Han Zafer, Bugüne Kadar Bilinmeyen Büyük Bir Azerbaycan Şairi*" adıyla Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nın tıpkıbasımını yapar. Bu çalışma, Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nı bilim âlemine ilk defa tanıttığı için son derece önemlidir. Ertaylan, çalışmanın *Ön Söz* bölümünde eserin Türk ilim ve edebiyat tarihinin Azerbaycan sahasına ait bugüne kadar elimize geçmiş en kıymetli vesikalarından birisi olduğunu belirtmiştir (1965: 3).

Sonraki bölümde Ertaylan, Safevî devletinin kuruluşu, Osmanlı ile ilişkileri ve Safevî döneminde kültür faaliyetleri hakkında önemli notlar düşmüştür. Daha sonra Murtezâkulu Han Zafer'in bir üyesi olduğu Şamlular boyundan bahsedilmiştir. Burada şairin hayatı ve edebî yönü üzerinde bazı değerlendirmelerde bulunulmuştur. Devamında dîvânında yer alan şiirlerden örnekler verilerek Murtezâkulu Han Zafer'in mezhebi ve inancı hakkında bilgiler verilmiştir. Bunu müteakiben yine şiirlerinden örnekler ile Murtezâkulu Han Zafer'in Fuzuli ve Şah İsmail'in sıkı bir takipçisi olduğu onların şiirlerine yaptığı nazireler aracılığı ile gösterilmiştir (1965: 5-32). Bundan sonra Ertaylan, Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nın tıpkıbasımını vermiştir.

Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı ile ilgili yapılan ikinci çalışma Hüseyin Düzgün (Hossein Mohammadzadeh Sadigh)'e aittir. Düzgün tarafından yapılmış olan bu çalışmanın ilk baskısı 2009 yılında Erdebil'de yapılmıştır. Farsça bir "mukaddime" ile başlayan Düzgün'ün çalışması üç bölümden oluşmuştur. İlk bölüm olan "Mukaddime"de İsmail Hikmet Ertaylan'ın verdiği bilgilerden hareketle Murtezâkulu Han Zafer Han'ın hayatı hakkında bilgiler verilmiştir. Bölümde

sırasıyla şu başlıklarda Murtezâkulu Han Zafer'in hayatı ve edebî yönü ele alınmıştır: *Yaşayışı, giriş, yegâne send, doğumu, eşik akası başı, korucu başı, kazvin savaşı, Erdebil valiliği, ölümü, eserleri ve şivesi, Türkçe Dîvân, Sultan Şeyh Safî müridi, Fuzuli Mektebi, Şah Hatayi'ye teveccüh, Farsça şiirleri, din ve mezhebi ve Zafer Dîvânı'nın neşre hazırlanması* (2009: 16-21). Burada bilgiler başlıklandırılarak daha kullanışlı bir şekilde tasnif edilmiş olmasına rağmen, verilen bilgilerde İsmail Hikmet Ertaylan'dan farklı bir şey söylenmemiştir.

Düzgün'ün çalışmasının ikinci bölümü, "*Dîvânın Metni*" başlığını taşır (2009: 27-117). Düzgün, bu bölümde dîvân metnini Arap harfleri ile vermiştir. Metnin imlası için bir cetvel (2009: 12-14) kabul edilmiş ve okumalar ona göre yapılmıştır. Bunu yaparken şu yolun izlendiği belirtilmiştir: dîvânda; dibace, gazel, terciʿi bend, terkib-i bend, müseddess, muhammes, müstezad ve kıtʿa olmak üzere bir sıralama bulunmaktadır. Düzgün, dibace dışındakileri bölüm olarak ele almış ve her bölümün altında yer alan şiirleri elif-ba sırasına göre dizmiştir. İkinci olarak şiirlerin vezinleri bulunmuş ki bu, Düzgün'ün çalışmasının özgün ve faydalı yönlerinden bir tanesidir. Düzgün, okuyamadığı veya metinde görülmeyen yerleri [...] şeklinde göstermiştir. Ayrıca metinde olmayıp kendi eklediği kelimeleri [ ] içerisinde göstermiştir. Düzgün, Murtezâkulu Han Zafer'in şiirlerinin Azerbaycan Türkçesinin kibar Erdebil şivesi ile yazılmış olduğunu ve imkânlar ölçüsünde şive özelliklerini kendi çalışmasında muhafaza etmeye çalıştığını (2009: 26) söylese de bunda pek başarılı olduğu söylenemez. Özellikle metinde ikili özellik gösteren b-m, ḳ-ẖ yazımı gibi Osmanlı ve Azerbaycan Türkçesini ayıran önemli fonetik hususlara dikkat edilmemesi, birtakım yuvarlak eklerin düz, düz eklerin yuvarlak olarak verilmesi gibi hususlarda Düzgün'ün önemli ölçüde metne sadık kalmadığı görülmektedir. Çalışmamızın önemli çıkış noktalarından birisi; Düzgün'ün Arap harfleri ile yazılmış bir metni yine Arap harfleri ile neşretme teşebbüsünde asıl metnin dil özelliklerine sadık kalmaması iken çalışmada dil incelemesi, dizin ve günümüz Azerbaycan Türkçesine veya Türkiye Türkçesine aktarma bölümlerinin olmaması da bu çalışmanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

Düzgün'ün çalışmasının üçüncü aynı zamanda son bölümü "İlaveler" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde sırasıyla; *Türkçe sözcükler, Arapça ibareler, çetin sözcükler, adlar, atalar sözleri,* çalışmada kullanılan kısaltmaların verildiği

ihtisarlar şiirlerdeki ilk beyitlerin bulunduğu sayfayı gösteren *keşfü'l ebyat* ve Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'ndan örnek bir sayfanın yer aldığı *vesika* başlıklı bölümler yer alır (2009: 121-141). Bu bölüm *dizin* görünümünde olsa da dizin mahiyetinde olan kısmın son derece kısa olması (7 sayfa), dizin için yetersizdir.

İşte bu çalışma, eldeki çalışmaların eksik ve güncellenmesi gereken yanlarının tamamlanması ve Murtezâkulu Han Zafer'in Türkçe Dîvânı ilmî kriterlere ve modern metin neşretme yöntemlerine uygun olarak bir bütün hâlinde bilim dünyasının istifadesine sunulması amacıyla hazırlanmıştır.

1.3.9. Murtezâkulu Han Zafer'in Türkçe Dîvânı Nüshaları

Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nın bugüne kadar ele geçmiş tek bir nüshası bulunmakatadır. Ertaylan, bu nüshanın Kasım adlı bir hattat tarafından hicrî 15 Rebiulevvel 955 tarihinde yazılmış çok güzel hatlı ve çok güzel tezhipli bir Fuzûlî Dîvânı ve Beng u Bade'si ile aynı cilt içerisinde olduğunu belirtmiştir. Ciltte yer alan kırmızı maroken üzerine basılmış olan Abdulhamid tuğrasına bakan araştırmacı, buna dayanarak kitabın Yıldız kütüphanesinden çıktığı hükmüne varmıştır. Devamında eserin başka nüshasının olmadığını ve müellifin el yazısı ile yazılmış yegâne eser olduğunu belirtip eserin Raif Yelkenci tarafından kendi incelemesine sunulduğunu belirtmiştir (1965: 4).

Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı üzerinde çalışan Hüseyin Düzgün de dîvânın elde tek bir nüshası olduğunu belirtmiş ve çalışmasında Ertaylan'ın tıpkıbasım şeklinde yayımladığı çalışmadan hareket ettiğini söylemiştir (2009: 26). Tarafımızca yapılan bu çalışmada da bizzat Murtezâkulu Han Zafer tarafından yazılan ve başka nüshası olmayıp İsmail Hikmet Ertaylan tarafından tıpkıbasım şeklinde yayımlanan çalışma esas alınmıştır.

1.3.10. Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nın Diliyle İlgili Dikkatler

Erdebil'de yaşamış olan ve elimizde divanının kendisi tarafından istinsah edilmiş tek nüshası bulunan Murtezâkulu Han Zafer'in dili, kendi döneminin dil özelliklerini yansıtmak bakımından son derece önemlidir. Çünkü müstensih kaynaklı değişik yazım özellikleri olmaması bizi doğrudan dönemin dilini yansıtan bir eserle baş başa bırakmaktadır.

Bilindiği üzere Eski Oğuz Türkçesi, dönemin önemli güçleri olan Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Osmanlı siyasi ilişkilerindeki çekişmeler dolayısıyla bazı kırılmalar yaşamış ve 16. yüzyıl başlarında Safevî Devletinin kurulmasıyla Osmanlı ve Azerbaycan Türkçesi olmak üzere iki yeni yazı dili ortaya çıkmıştı. Bu iki yazı dilinden Azerbaycan Türkçesi, kısa sürede klasikleşmiş ve Şah İsmail, Fuzulî, Habibî ve Molla Penah gibi önemli isimlerin temsilciliğini yaptığı Klasik Azerbaycan Türkçesi ortaya çıkmış ve 19. yüzyılın ortalarına değin sürmüştü (Ercilasun, 2016: 430). Azerbaycan Türkçesinin başlangıç aşaması için bazı kaynaklarda çok daha erken tarihlerin kabul edildiğini görmek mümkündür. Xudiyev, Azerbaycan Türkçesinin III.-V. asırlardan VII-VIII. asırlara kadar temellendiğini, VI.-VIII asırlardan XI.-XIII. yüzyıllara kadar Oğuz-Selçuk özelliklerinin de Azerbaycan Türkçesine karıştığı görüşünü benimsemiştir (2012: 73). Heyet ise Azerbaycan Türkçesini; Başlangıç aşaması (11-15. yy.), Hataî- Fuzulî aşaması (l6-17. yy.) ve Vâkif aşaması (18. yy) olmak üzere üç aşamada değerlendirmiş olup 11-15. yüzyıllar arası süreci kapsayan Başlangıç aşamasında Azerbaycan Türkçesinin Anadolu Türkçesinden çok farklı olmadığını belirtmiştir. Birinci aşamadan sonra yani Hataî-Fuzulî aşaması olarak bilinen dönemle birlikte Türkçeye Arapça-Farsça sözcükler girmeye başlamıştır (2004: 15).

Murtezâkulu Han Zafer, Hataî-Fuzulî aşamasının dil ve edebiyat özellikleri etkisinde Klasik Azerbaycan Türkçesi ile şiirlerini yazmıştır. b>m (*ben>men*, *biñ>miñ*), d>t (*dek>tek, dut->tut-*), ḳ>ḫ (*yoḳ>yoḫ*, *çıḳ->çıḫ-*, *artuḳ>artuḫ*, *ḳorḳaḳ> ḳorḫaḫ*, *oḳū->oḫu-*), ñ>ḳ (*yalñız> yalḳuz*), -Um>-Am, (*olmışum>olmışam*, *eylerüm>eylerem*), y>ø (*yıl>il*, *yüz>üz*), ġ>ḳ (*ġonca>ḳonca*) gibi ses olayları; -(y)AndA (*dutanda*) gibi ekler; *özge, tap-, öz, kimi*, *danışmaḫ* gibi sözcükler Murtezâkulu Han Zafer'in dilinde görülen bariz Azerbaycan Türkçesi özellikleridir.

Bu kullanımların yanında, Azerbaycan Türkçesini Anadolu Türkçesinden ayıran en belirgin ses değişimlerinden olan b>m, ḳ>ḫ, y>ø değişikliklerinin olmaması da söz konusudur. Bu durum; *ben, baña*, *çoḳ yoḳ* ve *yüz* vb. örneklerde açık bir şekilde görülmektedir. Bu örneklerden anlaşıldığı üzere, Murtezâkulu Han Zafer'in Türkçe Dîvânı'nda Azerbaycan Türkçesi özellikleri ağırlıkta olmak üzere Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi özellikleri de görülmeye devam

etmektedir. İnceleme bölümünde eserin ses ve şekil bilgisi özellikleri detaylı olarak ele alınacaktır.

1.3.11. Kullanılan Vezinler

Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nda on beşi aşan aruz kalıbı kullanılmakla birlikte daha çok Klasik Türk Şiirinde çok kullanılan vezinlerin tercih edildiğini söylemek mümkündür:

1. Remel [koşma] Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilün, 61 kez: G. 8, G. 9, G. 13, G. 15, G. 16, G. 21, G. 23, G. 24, G. 30, G. 32, G. 33, G. 35, G. 36, G. 38, G. 40, G. 42, G. 43, G. 44, G. 46, G. 47, G. 48, G. 49, G. 50, G. 51, G. 52, G. 53, G. 54, G. 57, G. 61, G. 63, G. 67, G. 70, G. 73, G. 74, G. 79, G. 80, G. 81, G. 82, G. 85, G. 86, G. 88, G. 89, G. 94, G. 96, G. 98, G. 100, G. 101, G. 102, G. 103, G. 105, G. 108, G. 110, G. 111, G. 112, G. 113, G. 114, Ms. T. 1, Mh. T. 1, Mh. T. 2, Mh. T. 3, K. 2.
2. Hezec [türkü] Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün Mefâʿîlün, 16 kez: G. 4, G. 5, G. 10, G. 12, G. 18, G. 19, G. 22, G. 25, G. 26, G. 27, G. 31, G. 37, G. 41, G. 45, G. 87, G. 93.
3. Remel [koşma] Fâʿilâtün Fâʿilâtün Fâʿilât, 12 kez: G. 17, G. 20, G. 34, G. 68, G. 69, G. 71, Mb. T. 1, G. 76, G. 92, G. 104, G. 106, K. 4.
4. Mużāriʿ [benzer] Mefʿûlü Fâʿilâtü Mefâʿîlü Fâʿilün, 9 kez: G. 1, G. 2, G. 3, G. 6, G. 7, G. 14, G. 77, G. 107, K. 5.
5. Remel [koşma] Feʿilâtün (Fâʿilâtün) Feʿilâtün Feʿilâtün Feʿilün, 8 kez: G. 39, G. 55, G. 58, G. 83, G. 84, G. 91, G. 97, G. 99.
6. Mücteṡ [kopuk] Mefâʿilün Feʿilâtün Mefâʿilün Feʿilün 5 kez: G. 56, G. 62, G. 75, G. 95, Tk. B. 1.
7. Hezec [türkü] Mefʿûlü Mefâʿîlü Mefâʿîlü Feʿûlün, 4 kez: G. 28, G. 29, G. 78, K. 3.
8. Hezec [türkü] Mefâʿîlün Mefâʿîlün Feʿûlün, 2 kez: G. 11, G. 72.
9. Ḫafîf [yinil] Fâʿilâtün Mefâʿilün Faʿlün, 2 kez: Tc. B. 1, Mes. 1.
10. Fāʿilātün Feʿilātün Faʿlün, 2 kez: G. 64, G. 65.
11. Hezec [türkü] Mefʿūlü Mefāʿilün Feʿūlün, 1 kez: G. 90.
12. Hezec [türkü] Mefʿūlü Mefāʿīlün Feʿūlün, 1 kez: G. 109.
13. Remel [koşma] Feʿilâtün (Fâʿilâtün) Feʿilâtün Feʿilâtün Faʿlün, 1 kez: G. 60.

14. Mütekârib [yakın] Feʿûlün Feʿûlün Feʿûlün Feʿûl, 1 kez: Mes. 2.

15. Müstefʿilün Müstefʿilün Müstefʿilün Feʿul, 1 kez: G. 59.

16. Müstefʿilün mefāʿilün müstefʿilün mefāʿilün, 1 kez: G. 66.

2. İNCELEME

2.1. Yazılış Özellikleri

2.1.1. Ünlülerin Yazılışı

Murtezakulu Han Zafer'in divanının elimizde bulunan tek nüshası genelde harekesizdir. Buna mukabil olarak ünlüler çoğunlukla okutucu harfler yardımı ile gösterilmiş: آرادن *aradan* 'aradan' (G.96/1), ایونده *ėvinde* 'evinde' (Mh.T.2/1), ایچون *içün* 'için' (K.5/1), اورتایا *ortaya* 'ortaya' (G.47/2), سوزی *sözi* 'sözü' (G.1/5), یاشین *yaşın* 'yaşını' (G.24/4); bazen de hareke ile gösterilmiştir: کلکِل *gelgil* 'gel' (Tc.B.1/II/1), کُن *gün* 'gün' (G.1/5), مُرتضا *Murteżā* 'Murteza' (G.2/6), سنکادُر *sañadur* 'sanadır' (G.11/1), یُوزِدَه *yüzide* 'yüzünde' (G.28/3) vs.

2.1.1.1. a Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste elif ve medli elif (ا,آ) ile yazılmıştır: آج *aç-* 'açmak' (G.1/6), آدیدر *adıdur* 'adıdır' (G.95/1), آغاردی *aġardı* 'ağardı' (G.38/5), آلمش *almış* 'almış' (G.52/2), ارا *ara* 'ara' (G.23/3), آرا *ara* 'ara' (G.58/6), ارادن *aradan* 'aradan' (G.53/2), آرادان *aradan* 'aradan' (G.99/1), آرتوخ *artuḫ* 'fazla' (G.18/3), آرتوره *artura* 'arttıra' (G.3/4), اياغنه *ayağına* 'ayağına' (G.114/2) vs. Örneklerden anlaşıldığı üzere medli elif ile yazım daha fazladır.

İç seste elif (ا) ile ya da harf veya hareke olmadan yazılmıştır: بنكا *baña* 'bana' (G.17/4), قانلو *ḳanlu* 'kanlı' (G.36/1), قرا *ḳara* 'kara' (G.36/5), تاپدی *tapdı* 'buldu' (G.14/4), یمان *yaman* 'kötü' (Mes.1/6).

Son seste elif ve he (ا،ه) ile yazılmıştır: آرخاده *arḫada* 'arkada' (G.62/5), قاره *ḳara* 'kara' (G.90/3), سنكا *saña* 'sana' (G.78/8), یوقسه *yoḳsa* 'yoksa' (G.34/3).

2.1.1.2. e Ünlüsünün Yazılışı

Ön seste daima elif (ا) ile yazılmıştır: اكنه *egine* 'sırtına' (Mes.1/7), اكدی *egdi* 'eğdi' (G.3/5), اكری *egri* 'eğri' (G.42/5), اكسلمدی *eksülmedi* 'eksilmedi' (G.106/6), ال *el* 'el' (G.63/6), ارچه *erçe* 'erce' (K.5/2).

İç seste harf veya hareke olmadan yazılmıştır: بن *ben* 'ben' (G.26/1), بزتمه *bezetme* 'süsletme' (G.87/5), دكين *degin* 'değin' (G.78/3), ديمك *dėmek* 'demek, söylemek' (G113/1).

Son seste he (ه) ile yazılmıştır: بيله *bėyle* ‘böyle’ (G.67/5), ايله *eyle*- ‘eylemek’ (G.8/3), كيجه *gėce* ‘gece’ (Tk.B.1/III/6), كيمسه *kimse* ‘kimse’ (G.89/5), اوزكه *özge* ‘başka’ (G.94/1).

2.1.1.3. Kapalı e (ė) Meselesi

Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin ilk devirlerinde kapalı e sesinin olduğuna dair bir delil yokken Osmanlı Türkçesinin sonlarında böyle bir gelişme gözükmektedir. Azerbaycan ve Terekeme Sahası bugün Osmanlı sahasından kapalı e bakımından oldukça ileride bulunmaktadır (Ergin, 2016: 364). Bundan dolayı *hey, ey, eyle* gibi kelimeler sürekli olarak kapalı e ile söylenir (Ergin, 1971: 90). Kadı Burhaneddin, Dede Korkut ve 16. yüzyıl şairi Fuzuli’nin Azerbaycan ve Osmanlı müşterekleri arasında gösterilmesi iki kolda da ortak dil özelliklerinin olmasından kaynaklanır. Osmanlı ve Azerbaycan Türkçesine ait özellikler 16. yüzyıldan sonra ayrışmaya başlamıştır (Korkmaz, 2013: 179; Korkmaz, 2005: 528). Buna göre 17. yüzyılda kaleme alınan Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı’nda kapalı e sesi konusunda -tam bir netlik olmamakla birlikte- önceden بويله olarak yazılan *böyle* ‘böyle’ zarfının بيله şeklinde yazılması (G.36/4, G.52/5, G.83/4 ve G.105/4); *git*- ‘gitmek’ fiilinin كيت (Mes.1/8, G.41/4, G.43/3, G.59/2) ve كت (G.75/2, G.76/3); *de*- ‘demek, söylemek’ fiilinin ديدوكلرى (G.7/5), ديمه (G.17/5) ve دمم (G.81/3); *ver*- ‘vermek’ fiilinin ويردى (G.4/5, G.78/7, G.88/4, G.100/2) ve ورنه (G.68/2) şeklinde hem ye ile hem de ye harfi olmadan yazılması kapalı e sesinin kullanıldığını göstermektedir. Bunlar ile birlikte günümüz Azerbaycan Türkçesinde kapalı e ile yazılan ve metinde ilk harfinden sonra ye (ي) ile gösterilen بيل *bėl* ‘bel’, بيله *bėyle* ‘böyle’, دي *dė*-’demek’, ايلچيلك *ėlçilik* ‘elçilik’, اير *ėr*-’ermek’, ايرش *ėriş*-’erişmek’, ايشد *ėşid*- ‘işitmek’, ايشت *ėşit*- ‘işitmek’, ايت *ėt*-’etmek’, ايو *ėv* ‘ev’, اييه سز *ėyesiz* ‘iyesiz’, كيجه *gėce* ‘gece’, كيت *gėt*- ‘gitmek’, كيى *gėy*- ‘giymek’, نيجه *nėçe* ‘nice’, وير *vėr*- ‘vermek’, يي *yė*- ‘yemek’, ينه *yėne* ‘yine’, يكى *yėñi* ‘yeni’, ينكيدن *yėñiden* ‘yeniden’, ير *yėr* ‘yer’, يت *yėt*- ‘ulaşmak’, يتش *yėtiş*- ‘yetişmek’, يتمش *yėtmiş* ‘yetmiş’, يتور *yėtür*- ‘ulaştırmak’ *ve* يتوره بيل *yėtürebil*- ‘eriştirebilmek’ sözcükleri de kapalı e ile gösterilmiştir (Bu sözcüklerin günümüz Azerbaycan Türkçesindeki yazımları için bkz. Yaşar Akdoğan Azerbaycan Türkçesi’nden Türkiye Türkçesi’ne Büyük Sözlük).

2.1.1.4. ı, i Ünlülerinin Yazılışı

Ön seste elif-ye (اي) ile bazen de elif (ا) ile yazılmıştır: ايراق *ıraḳ* 'uzak' (G.78/8), اچنده *içinde* 'içinde' (G.11/7), ايكتلك *igitlik* 'yiğitlik' (G.87/5), ايكى *iki* 'iki' (G.49/7), ايلن *ilen* 'ile' (K.3/1).

İç seste ye (ي) veya okutucu harf-hareke olmadan yazılmıştır. Az sayıda olmakla birlikte hareke ile yazıldığı da görülmüştür: بالِغ *balıġ* 'balık' (G.26/3), بر *bir* (G.31/2), چقار *çıḳar-* 'çıkarmak' (G.78/5), ديلم *dilüm* 'dilim' (G.95/1), قيش *ḳış* 'kış' (Mes.1/8), نته *nite* 'nasıl' (G.40/1).

Son seste ye (ي) ile yazılmıştır: بلّى *belli* 'belli' (Mh.T.3/IV/5) داخى *daḫı* 'dahi' (G.18/2), دوغرى *doġrı* 'doğru' (G.40/4), اكرى *egri* 'eğri' (G.49/6), الّى *elli* 'elli' (Mh.T.3/IV/3), كوزكيده *gözgide* 'aynada' (G.61/1) سارى *sarı* '-e doğru' (G.56/1).

2.1.1.5. o, ö, u, ü Ünlülerinin Yazılışı

Ön seste elif-vav (او) veya hareke (ُ) ile yazılmıştır: او *o* 'o' (G.2/2), اود *od* 'ateş' (G.39/1), اُلمدى *ölmedi* 'ölmedi' (G.106/6), اورتايه *ortaya* 'ortaya' (G.47/2), اوكينه *öñine* 'önüne' (G.73/5), اوترو *ötrü* 'ötürü' (G.42/2), اوز *öz* 'kendi' (G.100/4), اوخوسى *uḫusı* 'uykusu' (Mes.1/29), اولو *ulu* 'ulu, yüce' (Mh.T.3/IV/4), اوشاق *uşaḳ* 'çocuk' (G.33/4), اوج *üc* 'üç' (Mh.T.2/IV/4), اوركى *üregi* 'yüreği' (G.7/2), اوز *üz* 'yüz, surat' (G.66/5).

İç seste vav (و), harekesiz - okutucu harfsiz, bazen hareke ile bazen de okutucu harf ve hareke birlikte gösterilerek yazılmıştır: بوينى *boynı* 'boynu' (G.85/7), بلوت *bulut* 'bulut' (G.53/4), كُن *gün* 'gün' (G.1/5), كونش *güneş* 'güneş' (G.11/4), يولدوزى *yulduzı* 'yıldızı' (G.38/2), يُوزِدَه *yüzide* 'yüzünde' (G.28/3).

Son seste ve hece sonunda vav (و) ile yazılmıştır: بلّو *bellü* 'belli' (Tk.B.1/II/4), بو *bu* 'bu' (G.10/2), دوغرو *doğru* 'doğru' (G.75/2), دورلو *dürlü* 'türlü' (G.85/6), كرو *gėrü* 'geri' (K.3/1), قاپو *ḳapu* 'kapı' (G.99/1), قومه كل *ḳomagıl* 'koyma' (G.76/7), كودى *ködi* 'yaktı' (G.44/4).

2.1.2. Ünsüzlerin Yazılışı

Arapça ve Farsça kökenli bazı sözcüklerin yazımında asli yazıma uyulmadığı görülmüştür: aslında hemze (ٔ) ile yazılan باٴث *bāʾiṡ* 'sebep' ayn (ع) ile باعث *bāʿiṡ* 'sebep' (Mes.2/4); dal (د) ile yazılan عود *ʿavd* 'dönen, dönek' dat (ض) ile عوض *ʿavż* 'dönen, dönek' (G.35/4); kef (ك) ile yazılan مسكوت *meskūt* 'söylenmemiş' kaf (ق) ile

مسقوت *meskūt* ‘söylenmemiş’ (G.62/5), نسك *nüsk* ‘Allah’a uygun bir şekilde ibadet etme’ نسق *nüsḳ* ‘Allah’a uygun bir şekilde ibadet etme’ (G.90/4) şeklinde yazılmıştır. Türkçe sözcüklerde ve eklerde de ünsüz harflerin yazımında bazen asli yazıma uyulmadığı bazen de ikili yazım olduğu tespit edilmiştir: sat (ص) ile yazılan *su* ‘su’ sin (س) ile سو *su* ‘su’ (G.21/3, G.26/4, G.54/5); kaf (ق) ile yazılması gereken *yumıcaḳ* kef (ك) ile يوميجك *yumıcak* ‘yumunca’ (G.75/4) şeklinde yazılmıştır. *Sal*- ‘salmak’ fiili hem sat (ص) hem de sin (س) ile yazılmıştır: صالدى *ṣaldı* ‘saldı’ (G.84/3, G.98/2, G.110/2), *سالدى* saldı ‘saldı’ (G.12/3, G.12/5, G.15/8). Teklik 2. şahıs şart eki, -sAn ve -sAñ olarak ikili yazılmıştır: قيلسن *ḳılsan* ‘kılsan’ (G.11/4) ve قيلسنك *ḳılsañ* ‘kılsan’ (G.44/1). Normalde ñ (نك) ile yazılan ilgi eki اكنون *egnün* ‘sırtın’ (G.104/10) örneğinde nun (ن) ile yazılmıştır. Bin sayısı بين *bin* ‘bin’ (G.2/3), بنك *biñ* ‘bin’ (G.12/1), من *min* ‘bin’ (G.97/1), مين *min* ‘bin’ (G.58/6) ve منك *miñ* ‘bin’ (G.94/3) olmak üzere beş farklı şekilde yazılmıştır.

2.1.2.1. ç Ünsüzünün yazılışı

Metinde /ç/ ünsüzü için çim (چ) harfi kullanılmış olmakla birlikte cim (ج) ile de yazıldığı görülmektedir. Bu durum, Uygur yazı geleneği tesiri olarak görülmektedir. Zira bu geleneğin etksiyle /ç/ ünsüzü /c/ olarak yazılabilmektedir (Mansuroğlu, 1998: 249). : آج *aç*- ‘açmak’ (G.1/6), بيجر *biçer* ‘biçer’ (G.3/6), چاتلاسون *çatlasun* ‘çatlasın’ (G.13/2), چوق *çoḳ* ‘çok’ (G.59/4), ايلچى لك *ėlçilik* ‘elçilik’ (G.74/4), كچدى *keçdi* ‘geçti’ (G.81/1), كوچدى *köçdi* ‘göçtü’ (G.66/2), اچر *içer* ‘içer’ (G.26/4), قچان *ḳaçan* ‘nasıl’ (G.40/4), ساچى *saçı* ‘saçı’ (G.5/3), اوج *üc* ‘üç’ (Mh.T.2/IV/4), اوچونچى *üçünçi* ‘üçüncü’ (G.19/4).

2.1.2.2. p Ünsüzünün yazılışı

Metinde /p/ ünsüzü için pe (پ) harfi kullanılmıştır. Bu ünsüz için be (ب) harfinin kullanılmaması Mansuroğlu’nun (1998: 250) belirttiği üzere bu ünsüzün yazımında büsbütün Arap-Fars yazı geleneği tesiri olduğunu göstermektedir. آپار *apar*- ‘alıp götürmek’ (G.74/4), پشمينه *pişmeyene* ‘pişmeyene’ (G.52/5), سپلدى *sepildi* ‘serpildi’ (G.21/3), توپ *top* ‘top’ (G.26/5), تپراق *topraḳ* ‘toprak’ (G.26/5).

2.1.2.3. k, g Ünsüzlerinin yazılışı

İnce sıradan k ve g için kef (ک) kullanılmışken kalın sıradan k (ḳ) için kaf harfi (ق) kullanılmıştır: اكسوک *eksük* ‘eksik’ (G.58/2), دكين *degin* ‘değin’ (G.78/3),

كيجه *gėce* ‘gece’ (K.2/3), كوك *gök* ‘gök’ (G.83/1), كرپوچى *kerpüçi* ‘kerpiçi’ (G.28/4), آق *aḳ* ‘ak, beyaz’ (G.36/6), چوق *çoḳ* ‘çok’ (G.50/2), قلدى *ḳıldı* ‘kıldı’ (G.31/4).

2.1.2.3.1. Ön Seste k, g meselesi

Bilindiği üzere Arap harfli Türkçe metinlerde ince sıradan k ve g ünsüzlerini göstermek için genelde kef (ك) harfi kullanılmıştır. Bu durum, ince sıradan k ve g harfleriyle başlayan sözcüklerin Latin harflerine aktarılması esnasında karışıklığa sebep olmaktadır. Örneğin كچدى şeklinde yazılan sözcük hem *geçti*, hem de *keçdi* şeklinde aktarılabilmektedir. كچ fiili bugün Türkiye Türkçesinde *geç*- olarak yaşarken Azerbaycan Türkçesinde *keç*- şeklinde yaşamaktadır. Murtezakulu Han Zafer’in divanı, Tarihî Azerbaycan Türkçesi metni olduğundan çalışmamızda bu tarz Türkçe sözcüklerin aktarılmasında günümüz Azerbaycan Türkçesindeki durumları esas alınmıştır. Dolayısı ile çalışmamızda bu fiil çeviri yazı metinde *keç*- şeklinde kabul edilmiştir. *Göç*- ‘göçmek’ ve *göñül* ‘gönül’ sözcükleri de *köç*- ve *köñül* olarak çeviri yazıda verilmiştir. (Bu sözcüklerin Günümüz Azerbaycan Türkçesindeki durumu için Azərbaycan Dilinin İzahlı Lüğəti’nin 2006 yılında Bakü’de yapılan baskısı esas alınmıştır.)

2.1.2.4. ñ Ünsüzünün Yazılışı

Metnin genelinde n+g (نك) olarak yazılmıştır. Bu ünsüzün yazımında ağırlıklı olarak Uygur yazı geleneği tesiri ile örtüşme olduğu görülmektedir. Ancak *öñine* ‘önüne’ örneğinde görüleceği üzere az sayıda olmak üzere sadece ك ile de yazılması bu ünsüzün yazımında Arap-Fars yazı geleneği tesiri de görülmeye başlandığını işaret etmektedir (Mansuroğlu, 1998: 249-250). بنكا *baña* ‘bana’ (G.3/4), *ايتدنك* ėtdüñ ‘ettin’ (G.18/2), كوزلرنكدن *gözlerüñden* ‘gözlerinden’ (G.63/3), حقنك *ḥaḳḳuñ* ‘Hakk’ın’ (G.1/1).

Az sayıda olmak üzere ك ile de yazılmıştır: اوكينه *öñine* ‘önüne’ (G.73/5, Tk.B.1/V/7, G.109/6).

Sözcüklerden بنكا *baña* ‘bana’ (G.37/5), بنكزر *beñzer* ‘benzer’ (Mh.T.2/III/1), بنك *biñ* ‘bin’ (G.31/4), دانك *dañ* ‘tan vakti’ (G.96/2) كونكل *köñül* ‘gönül’ (Tk.B.1/IV/3), منكا *maña* ‘bana’ (Mes.1/10), منك *miñ* ‘bin’ (G.94/3), اوك *öñ* ‘ön’ (G.73/5), سنكا *saña* ‘sana’ (Mh.T.2/I/5), صونكره *ṣoñra* ‘sonra’ (G.71/1) ينكه *yėñe* ‘yine’ (Mh.T.3/II/4) ve ينكى *yėñi* ‘yeni’ (Mes.1/8) ñ ile yazılırken eklerden; teklik 2. şahıs iyelik eki اياغنك

ayaġuñ ‘ayağın’ (G.44/1), teklik 2. şahıs eki چكدنك *çekdüñ* ‘çektin’ (G.24/5), ilgi eki باقرمنك *baḳrumuñ* ‘bağrımın’ (G.101/5) ve كوزمنك *gözümüñ* ‘gözümün’ (G.27/4), işaret zamirlerinin yönelme hâli eki بونكا *buña* ‘buna’ (G.90/2) ve اونكا *oña* ‘ona’ (G.39/1), çokluk 2. şahıs emir eki دينك *dėyüñ* ‘deyin’ (Tk.B.1/V/1) ñ ile yazılmıştır.

2.1.2.5. t Ünsüzünün Yazılışı

Türkçe sözcüklerde t ünsüzü daima te (ت) ile yazılmıştır: تاغ *taġ* ‘dağ’ (G.66/1), تاخمه *taḫma* ‘takma’ (Müs.1/3), تاپدى *tapdı* ‘buldu’ (G.27/8), تك *tek* ‘gibi’ (G.48/4), تپر *teper* ‘teper’ (G.26/5), توقوز *toḳuz* ‘dokuz’ (G.71/1), توپ *top* ‘top’ (G.62/6), توزى *tozı* ‘tozu’ (G.85/5), توتسم *tutsam* ‘tutsam’ (G.43/5), توز *tuz* ‘tuz’ (G.43/1), تتون *tütün* ‘duman’ (G.32/3).

2.1.2.6. s Ünsüzünün Yazılışı

Türkçe sözcüklerde hem sin (س) hem sat (ص) hem de se (ث) ile yazılma söz konusudur. Kalın sıradan sözcüklerde sin (س) harfinin kullanılması Uygur yazı geleneği tesirinin devam ettiğini gösterir (Mansuroğlu, 1998: 249).

Şu sözcükler sin (س) ile yazılmıştır: ساچى *saçı* ‘saçı’ (G.5/3), ساچدوم *saçdum* ‘saçtım’ (K.3/3), ساغالور *saġalur* ‘iyileşir’ (G.107/7), سان *san* ‘ün’ (G.74/2), سانجلور *sancılur* ‘batar’ (G.31/2), سارالدى *saraldı* ‘sarardı’ (G.54/1).

Sap- fiili se (ث) ile yazılmıştır: ثاپمز *ṣapmaz* ‘sapmaz’ (G26/5).

Şu sözcükler sat (ص) ile yazılmıştır: صايمدوم *ṣaymadum* ‘düşünmedim’ (G.89/1), صونكره *ṣoñra* ‘sonra’ (G.67/5), صوندى *ṣundı* ‘sundu’ (G.66/3).

Sal- ‘salmak’ ve *san*- ‘sanmak, zannetmek’ fiilleri, hem sin (س) hem sat (ص) ile yazılmıştır: سالمش *salmış* ‘salmış’ (G.12/1), صالمش *ṣalmış* ‘salmış’ (G.89/2), ساندیلر *sandılar* ‘sandılar’ (Mh.T.1/IV/3), صاندى *ṣandı* ‘sandı’ (G.114/2).

2.1.3. Eklerin Yazılışı

Eklerin yazımı ile ilgili kesin bir kuraldan söz etmek mümkün değildir. Bazen sözcüğe bitişik yazılan ekin kimi zaman ayrı yazıldığı görülür. Eklerin bitişik yazılması Arap-Fars yazı geleneğinin; ayrı yazılması ise Uygur yazı geleneğinin tesiri iledir (Mansuroğlu, 249-250). Anlaşılacağı üzere metinde iki yazı geleneği tesiri bir arada görülmektedir. چككل *çekgil* ‘çek’ (G.30/6), كل كل *gelgil* ‘gel’ (G.104/9); كردون دن *gerdūndan* ‘felekten’ (G.13/1), غمدن *ġamdan* ‘gamdan’ (G.2/4);

كوزللر *gözeller* ‘güzeller’ (G.4/4), مؤذن لر *müeẕẕinler* ‘müezzinler’ (G.30/2); دكلسن *degülsen* ‘değilsin’ (G.93/7), كيم سن *kimsen* ‘kimsin’ (G.1/7).

2.1.3.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı Teklik 1. Şahıs Ekinin Yazılışı

Ek fiilin geniş zamanı teklik 1. şahıs eki, ünlüyle biten Arapça ve Farsça sözcüklere veya Türkçe eklere eklendiğinde araya y (ي) konulmadan yazılır: فرزانه ام *ferzāneyem* ‘dervişim’ (G.77/2), طوطيم *ṭūṭīyem* ‘duduyum’ (Mh.T.1/I/5), وصلنده ام *vaṣlındayam* ‘vaslındayım’ (G34/4), ذرّام *ẕerreyem* ‘zerreyim’ (G.3/7).

2.1.4. Şeddenin Yazılışı

Bazı sözcüklerde yan yana bulunan ve aynı olan çift ünsüzü göstermek için şedde (ّ) kullanılmıştır: بلّى در *bellidür* ‘bellidir’ (Mh.T.3/IV/5), بلّو *bellü* ‘belli’ (Tk.B.1/II/4), الّى *elli* ‘elli’ (Mh.T.3/IV/3, K.5/1), اوّل *evvel* ‘evvel’ (Mes.1/16, G.33/5), ذرّام *ẕerreyem* ‘zerreyim’ (G.3/7).

2.1.5. Kapalı e (ė) Sonrasında Gelen ye (ى) Sesinin Yazılışı

Kapalı e (ė) sonrasında ye’nin (ى) geldiği bazı durumlarda tek ye ile yazılma söz konusudur: بيله *bėyle* ‘böyle’ (G.36/4, G.52/5, G.83/4, G.105/4), ديم *dėyem* ‘diyeyim’ (G.95/1), ايله *ėyle* ‘öyle’ **(**Mh.T.3/III/2). Bazen de iki ye ile yazılmıştır: دييم *dėyem* ‘diyeyim’ (G.44/3).

2.1.6. de/da Bağlacının Yazılışı

de/da bağlacı metinde üç defa kullanılmış olup eklendiği sözcüğe hem bitişik hem de ayrı yazılmıştır: كيتدى ده *gėtdi de* ‘gitti de’ (G.115/2), نچه ده *nėçe de* ‘nice de’ (2a/10), سنده *sen de* ‘sen de’ (Mes.1/10).

2.1.7. Soru Ekinin Yazılışı

Soru eki -mI şeklinde düz ünlülü olup eklendiği iki sözcüğe de bitişik yazılmıştır: بيلدونكمى *bildüñ mi* ‘bildin mi?’ (G.109/1), يوقمى *yoḳ mı* ‘yok mu?’ (G.107/2).

2.1.8. Bazı Eklerin Çeviri Yazı Metinde Okunuşu

Öğrenilen geçmiş zaman eki bazen harekesiz bazen de ye (ى) ile yazıldığı için daima düz kabul edilmiştir: باغلاميشدى *bağlamışdı* ‘bağlamıştı’ (G.34/1), دونميش *dönmiş* ‘dönmüş’ (Ms.T.1/III/4), دوتميشدوم *dutmışdum* ‘tutmuştum’ (G.81/4), قارالمش *ḳaralmış* ‘kararmış’ (G.63/4), قورلمش *ḳurulmış* ‘kurulmuş’ (G.52/3), اولميش *olmış* ‘olmuş’ (Mb.T.1/I/1, K.4/3, G.104/1).

Zarf-fiil eki -Ub bazen -Ub (وب) bazen de ünlüsü yazılmadan be (ب) ile yazıldığı için daima yuvarlak kabul edilmiştir: آچوب *açub* ‘açıp’ (G.32/6), چكوب *çeküb* (G.66/3), ايدوب *ėdüb* (G.58/5), قالب *ḳalub* ‘kalıp’ (G.79/5), ويروب *vėrüb* ‘verip’ (1b/2, G.80/1), ويرب *vėrüb* ‘verip’ (G.1/3), ياقوب *yaḳub* ‘yakıp’ (G.12/5, G.113/3).

Teklik 1. şahıs eki metinde genelde harekesiz bazen de okutucu harf ile yazılmıştır. Ek iki istisna (*işimi, ḳaddimi*) dışında yuvarlak kabul edilmiştir: الومه *elüme* ‘elime’ (G.91/5), الومى *elümi* ‘elimi’ (G.94/4), ايشومى *işümi* ‘işimi’ (G.100/3). *İşümi* örneğinin ايشيمى (G.89/4) olarak da yazılması, *ḳadd* sözcüğünün hem قديمى *ḳaddimi* (G.109/6) hem de قدم *ḳaddüm* (G.81/2) şeklinde yazılması, ekin geçiş sürecinde olabileceğini gösterir.

Teklik 2. şahıs iyelik eki bazı yerlerde harekesiz bazı yerlerde vav (و) veya hareke ile yazıldığı için daima yuvarlak kabul edilmiştir: الُنكا *elüñe* ‘eline’ (Ms.T.1/I/5), الُنكدن *elüñden* ‘elinden’ (G.76/7), النكدن *elüñden* ‘elinden’ (G.87/7, Mh.T.2/IV/1), كوزنك *gözüñ* ‘gözün’ (G.17/3), كوزونكى *gözüñi* ‘gözünü’ (G.1/6).

Çokluk 1. şahıs iyelik eki bazen harf-hareke olmadan yazılmışken bazen de hareke ile yazılmıştır. Bunun için ek daima yuvarlak kabul edilmiştir: بزممز *bezmümüz* ‘meclisimiz’ (Mes.1/8), الُمزدن *elümüzden* ‘elimizden’ (G.76/3).

Teklik 1. ve 2. şahısın görülen geçmiş zaman çekiminde ek ünlüsü bazen gösterilmezken bazen de vav (و) ile gösterilmiştir. Bunun için ek, bu şahıslarda daima yuvarlak kabul edilmiştir. بيلدونكمى *bildüñ mi* ‘bildin mi?’ (G.109/1), دوتميشدوم *dutmışdum* ‘tutmuştum’ (G.81/4), ايلدوم *eyledüm* ‘eyledim’ (Mes.2/13), صيمدوم *ṣaymadum* ‘düşünmedim’ (G.89/1), سودنك *sevdüñ* ‘sevdin’ (G.23/6), ويردم *vėrdüm* ‘verdim’ (G.7/4).

Teklik 2. şahıs emir eki -gIl’ın, ince sıradan ünlülü köklerden sonra -gIl كل, kalın sıradan ünlülü köklerden sonra -ġIl غل olarak görülmesi gerekirken metinde hem ince hem kalın sıradan köklerden sonra ek daima -gIl كل olarak yazılmıştır. Bundan dolayı kalın sıradan ünlülü köklerden sonra ek -gil değil -gıl olarak transkribe edilmiştir: آلكل *algıl* ‘al’ (K.3/2), دوتكل *dutgıl* ‘tut’ (G.63/5, G.76/6, Mh.T.2/IV/3), قيلكل *ḳılgıl* ‘kıl, yap’ (G.20/2, Tk.B.1/IX/1, Tk.B.1/IX/2), اولكل *olgıl* ‘ol’ (G.11/7, G.47/5, Mh.T.2/I/4), سالكل *salgıl* ‘sal’ (G.20/1, G.52/4, G.76/4), اويانكل *uyangıl* ‘uyan’ (Mh.T.2/I/3).

Çokluk 1., 2. ve teklik 3. şahıs emir eki bazen harf veya hareke olmadan bazen de vav (و) ile yazılmıştır. Bunun için bu ekler yuvarlak kabul edilmiştir. چاتلاسون *çatlasun* 'çatlasın' (G.13/2), دينك *dėyüñ* 'söyleyin' (G.41/6), ايدلوم *ėdelüm* 'edelim' (G.6/4), كلسون *gelsün* 'gelsin' (G.41/6), اچه لوم *içelüm* 'içelim' (G.81/1). Bu eklerden çokluk 1. şahıs emir ekinin bir örnekte düz yazılması اولاليم *olalım* 'olalım' (G.52/4) ekin düzleşmeye başladığının göstergesidir. Çünkü aynı sözcük başka yerde اولالوم *olalum* 'olalım' (G.67/1) şeklinde yazılmıştır. Teklik 3. şahıs emir çekiminde de istisnai olarak bir fiilde ekin düz yazıldığı görülmüştür: آپارسين *aparsın* 'alıp götürsün' (G.102/5). Bu iki örnek, bu eklerin düzleşmeye başladığının göstergesi olarak kabul edilebilir.

Ek fiilin geniş zaman çekiminde görülen +dUr eki, bazen harf veya hareke olmadan yazılmış bazen de vav (و) ve ötre (ُ) ile gösterilmiştir. Bu yüzden ek daima yuvarlak kabul edilmiştir. يرنده دُر *yėründedür* 'yerindedir' (G.3/4), رزاق دُرر *rezzākdurur* 'rezzaktır' (G.83/5), اودور *odur* 'odur' (Mes.2/4).

Bu ekler dışında, metindeki yazılışlara dayanarak sıfat-fiil eki -dUk, geniş zaman eki -Ur, ettirgenlik eki -dUr, öğrenilen geçmiş zaman eki -Up ekleri daima yuvarlak olarak okunurken; belirtme hâli eki, teklik 3. şahıs iyelik eki, soru eki de daima düz ünlü ile okunmuştur. Şekil bilgisi bölümünde bu ekler üzerinde daha ayrıntılı durulacağı için burada bunlara kısaca değinilmiştir.

2.1.9. Kelimelerin Birleşik Yazılması

Metnin genelinde kelimeler ayrı yazılmış olmakla birlikte tespit ettiğimiz bir örnekte iki kelime birleşik yazılmıştır: اچمهينكا *içüme yėñe* 'içime yine' (Mh.T.3/II/4).

2.2. SES BİLGİSİ

2.2.1. Ünlü Uyumları

2.2.1.1. Kalınlık-İncelik Uyumu

Metinde çoğunlukla hareke olmamakla birlikte Arapça harflerin özellikleri ve okutucu harflerden anlaşıldığı üzere Türkçe sözcüklerde kalınlık-incelik uyumuna büyük ölçüde uyulmuştur: باقرمنك *baḳrumuñ* 'bağrımın' (G.101/5), چاتلاسون *çatlasun* 'çatlasın' (G.13/2), ايله كل *eylegil* 'eyle' (G.2/2), كرو *gėrü* 'geri' (K.3/2), ايراق *ıraḳ* 'uzak' (G.78/8), اچنده *içinde* 'içinde' (G.68/3), قاتلانماق *ḳatlanmaḳ* 'katlanmak'

(G.47/1), نته *nite* ‘nasıl’ (G.40/1), ساخلدوم *saḫladum* ‘sakladım’ (G.37/3), تتردی *titredi* ‘titredi’ (G.78/7), یازلدی *yazıldı* ‘yazıldı’ (G.58/3) vs.

Aslında uyuma giren ancak bazı ses olayları neticesinde uyuma aykırılık teşkil eden az sayıda Türkçe sözcük de bulunmaktadır: ایلان *ilan* ‘yılan’ (G.36/2). Bu sözcüğün metinde یلان *yılan* ‘yılan’ (G.27/7 [=2], G.37/4) şeklinde de görülmesi sözcüğün uyuma aykırı olmaya başlamasının henüz yeni olabileceğini göstermektedir.

Arapça-Farsça kökenli kelimelerde ise aslına uygun olarak kalınlık-incelik uyumuna uymayan çok sayıda sözcük bulunmaktadır: اخکر *aḫger* ‘kızıl ateş’ (G.37/4), بلا *belā* ‘bela’ (G.4/5), جوان *cevān* ‘genç’ (G.27/2), دامن *dāmen* ‘etek’ (G.106/6), اژدها *ejdehā* ‘ejderha’ (G.14/3), گناه *günāh* ‘günah’ (G.94/1), حوری *ḥūrī* ‘huri’ (G.5/4), قطره *ḳaṭre* ‘damla’ (G.54/5), مجال *mecāl* ‘mecal, kuvvet’ (G.78/7), پاره *pāre* ‘parça’ (G.58/1), روشن *rūşen* ‘parlak’ (Mes.1/11), صورت *ṣūret* ‘suret, görünüş’ (G.83/4), طریق *ṭarīḳ* ‘yol’ (G.69/5), وحدت *vaḥdet* ‘vahdet’ (G.30/3) vs.

Normalde kalınlık-incelik uyumuna uymayan cāhil sözcüğü, Türkçe bir ek alarak uyuma girmiştir: جاهلیق *cāhıllıḳ* ‘cahillik’ (Mh.T.2/I/4).

2.2.1.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu, Türkçenin asli ünlü uyumu olmadığı için tarihî ve çağdaş lehçelerde bu uyumun çok sağlam olmadığı görülmektedir. Bu uyum, Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesinin ilk devrelerinde görülmezken Osmanlı Türkçesinin sonlarına doğru görülmeye başlanır (Ergin, 2013: 72; Banguoğlu, 2015: 88-89). Tarihî dönemlerinde bu uyumun çok sağlam olmadığı görülen Azerbaycan Türkçesinin günümüzde uyumun işleyişi açısından Türkiye Türkçesine benzediği görülür. Azerbaycan Türkçesinde kök ve gövdesinde düz ünlü bulunan sözcüklerde bu uyum daha sağlam iken kök veya gövdesinde yuvarlak ünlü olan sözcüklerde uyum daha zayıftır (Yalçın, 2018: 100-103). İncelediğimiz metinde de uyuma giren sözcükler olmakla birlikte tarihsel dönem özelliği dolayısıyla Türkçe sözcüklerin ilk veya ikinci hecelerindeki darlık ve yuvarlaklık ile bazı eklerdeki tek şekillilik yüzünden uyumun sağlam olmadığı görülür.

2.2.1.2.1. Sözcük Tabanlarında Uyumsuzluk

Şu sözcükler, ikinci hecedeki ünlünün yuvarlak olması dolayısı ile uyuma girmez: آلتون *altun* ‘altın’ (G.67/1), آرتوخ *artuḫ* ‘fazla’ (G.18/3), آرتوقدر *artuḳdur* ‘fazladır’ (K.1/1, G.61/4), آرتردی *arturdı* ‘arttırdı’ (G.6/1), آیرو *ayru* ‘ayrı’ (Mh.T.1/II/1, Mh.T.3/I/3, G.108/3), بلّو *bellü* ‘belli’ (Tk.B.1/II/4), دکل *degül* ‘değil’ (G.97/2, G.97/2, G.107/5), اکسوك *eksük* ‘eksik’ (Mes.1/3, G.58/2, Mb.T.1/IV/2), کیرو *gėrü* ‘geri’ (G.49/2, K.3/1, K.3/2), کتوردی *getürdi* ‘getirdi’ (G.95/2), اچون *içün* ‘için’ (2a/9, G.5/5, G.17/3), قمو *ḳamu* ‘kamu, herkes’ (G.94/3, Tk.B.1/IX/4, Ms.T.1/III/5), قاپو *ḳapu* ‘kapı’ (G.23/6, G.41/6, G.99/1), قرو *ḳaru* ‘yaşlı’ (K.3/7), قاروشلدی *ḳaruşıldı* ‘karıştırıldı’ (G.96/2), کرپوچی *kerpüçi* ‘kerpiçi’ (G.28/4), سارو *saru* ‘-e doğru’ (G.99/2, Mh.T.3/II/5, Müs.1/1), تاپشور *tapşur*- ‘teslim etmek’ (Mes.1/22), یغمور *yaġmur* ‘yağmur’ (G.54/5), یالقوز *yalḳuz* ‘yalnız’ (G.8/4, G.49/7), یاوقلاشدی *yavuḳlaşdı* ‘yaklaştı’ (G.93/3). Bunlardan bellü ve saru sözcüklerinin uyuma girmeye başladığı da görülür: بلّی در *bellidür* ‘bellidir’ (Mh.T.3/IV/5), ساری *sarı* ‘-e doğru’ (G.56/1).

Şu sözcüklerde ise ikinci hecedeki ünlünün düz-dar olması nedeni ile uyum bozulur: دوغری *doġrı* ‘doğru’ (G.7/3, G.40/4, G.42/5), کوزکی *gözgi* ‘ayna’ (G.7/1, G.61/1). Bu sözcüklerin ikinci hecesindeki ünlünün yuvarlak olup uyuma girdiği de görülür: دوغرو *doġru* ‘doğru’ (G.75/2, G.76/7), کوزکوسین *gözgüsin* ‘aynasını’ (Mes.1/11).

Eklerin tek şekilli olması uyumu bozan bir diğer faktördür: *baġlu* ‘bağlı’ (G.10/5, G.23/6, G.30/6, G.35/3), چاتلاسون *çatlasun* ‘çatlasın’ (G.13/2), چکدوکم *çekdügüm* ‘çektiğim’ (G.38/2, G.101/1, G.101/5), چکدورر *çekdürür* ‘çektirir’ (G.115/1), چقاروب *çıḳarub* ‘çıkarıp’ (2b/4), دوغدی *doġdı* ‘doğdu’ (G.43/2), الومی *elümi* ‘elimi’ (G.94/4), ایلدور *eyledür* ‘eyletir’ (Tc.B.1/I/2), کلوبن *gelüben* ‘gelip’ (G17/2), کیه لوم *gėyelüm* ‘giyelim’ (Mes.1/7), غملو *ġamlu* ‘gamlı’ (G.35/1, G.64/1), کیزلو *gizlü* ‘gizli’ (G.94/1, G.96/2, K.4/2), کویمش *köymiş* ‘yakmış’ (G34/3), قوشی *ḳuşı* ‘kuşu’ (G96/5), ساچدوم *saçdum* ‘saçtım’ (K.3/3), سانجلور *sancılur* ‘batar’ (G.31/2), سوزلینی *sözlini* ‘sözlüyü’ (G.26/2), اوچونچی *üçünçi* ‘üçüncü’ (G.19/4), ویروپدر *vėrüpdür* ‘vermiştir’ (G.87/1), یدنك *yėdüñ* ‘yedin’ (G.73/2), یتوردی *yėtürdi* ‘ulaştırdı’ (G.96/4), یومیجك *yumıcaḳ* ‘yumunca’ (G75/5). Aşağıda uyum dışı kalan ekler üzerinde daha detaylı durulacaktır.

2.2.1.2.2. Eklerde Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Düzlük-yuvarlaklık uyumu eklerde de söz konusudur. Ancak incelediğimiz metinde uyuma giren ekler olmakla birlikte daha çok kalıp yazımdan dolayı eklerin uyum dışında kaldığı görülür.

2.2.1.2.2.1. Uyuma Giren Ekler

Edilgenlik eki -(X)l: Temelde edilgenlik bazen de dönüşlülük bildiren bu ek; Eski Türkçede uyuma girerken (Gabain, 2007: 59; Tekin, 2016: 91; Eraslan, 2012: 110) Eski Oğuz Türkçesi döneminde genelde uyum dışı kalmış, çok az örnekte ise uyuma girmiştir (Timurtaş, 2012: 118; Gülsevin, 2011: 140-141; Özkan, 2013: 134; Şahin, 2015: 44; Akar, 2018: 161). 16. yüzyıla kadar daha çok uyum dışı kalan ek, Osmanlı Türkçesinde yuvarlak şekilleri artarak tekrar uyuma girmeye başlamıştır (Kartallıoğlu, 2011: 180-181). İncelediğimiz metinde de ekim uyuma girdiği görülmüştür: آتيلن *atılan* ‘atılan’ (G.55/1), صاريلدى *sarıldı* ‘sarıldı’ (G.27/7), يازيلدى *yazıldı* ‘yazıldı’ (G.16/3, G.36/5, G.58/3), دوتولدى *dutuldı* ‘tutuldu’ (G.94/2), قورلمش *ḳurulmış* ‘kurulmuş’ (G.52/3), پوزلدى *pozuldı* ‘silindi’ (G.36/5).

Dönüşlülük eki -(X)n: Temelde dönüşlülük bazen de edilgenlik bildiren bu ek; Eski Türkçede uyuma girerken (Gabain, 2007: 59; Tekin, 2016: 91; Eraslan, 2012: 111) Eski Oğuz Türkçesinde uyum dışı kalmıştır (Timurtaş, 2012: 118-119; Özkan, 2013:134; Akar, 2018: 161). Uyuma giren istisnai örnekleri de vardır (Gülsevin, 2011: 140-141; Şahin, 2015: 44). Osmanlı Türkçesinde ise 16. yüzyılda düzensizlik olmakla birlikte 17. ve 18. yüzyıllarda ek önemli ölçüde dudak uyumuna girmiştir (Kartallıoğlu, 2011: 203). İncelediğimiz metinde ek uyuma girmiştir: اولونه *oluna* ‘oluna’ (2a/10), سويندر *sevindür-* ‘sevindirmek’ (G.72/3).

İşteşlik eki -(X)ş: eylemin karşılıklı yapıldığını bildiren bu ek; Eski Türkçede uyuma girmiş (Gabain, 2007: 60; Tekin, 2016: 92; Eraslan, 2012: 112) Eski Oğuz Türkçesinde ise çoğunlukla uyuma girmekle beraber (Timurtaş, 2012: 119; Özkan, 2013:135) bazen de uyum dışı kalmıştır (Gülsevin, 2011: 141; Akar, 2018: 161). Osmanlı Türkçesinde 16. yüzyılda geçişten kaynaklı bazı düzensizlikler olmakla birlikte ekin 17. ve 18. yüzyıllarda uyuma girdiği görülür (Kartallıoğlu, 2011: 218). İncelediğimiz metinde de ek uyuma girmiştir: ايرشدوم *ėrişdüm* ‘eriştim’ (G.34/5, G.104/7), سقشماز *sıḳışmaz* ‘sığmaz’ (Mes.2/6), توتوشدى *tutuşdı* ‘tutuştu’ (G.41/1,

G.63/3), يتشمش *yėtişmiş* ‘yetişmiş’ (2a/10). Şu örnekte istisna teşkil etmiştir: قاروشلدى *ḳaruşıldı* ‘karıştırıldı’ (G.96/2).

2.2.1.2.2.2. Uyuma Girmeyen Ekler

Eklerde uyumsuzluğun sebebi eklerin ünlüsünün yuvarlak veya düz olmasıdır.

2.2.1.2.2.2.1. Yuvarlak Ünlü Taşıyan Ekler

Aşağıda belirtilen ekler, ünlüsünün daima yuvarlak olması dolayısıyla düz ünlü taşıyan kök ve gövdelere eklendiğinde uyum dışında kalmışlardır.

Zarf-fiil eki -Ub ve -UbAn: آچوب *açub* ‘açıp’ (G.32/6), چكوب *çeküb* ‘çekip’ (2a/12, G.66/3, G.111/3), چقوب *çıḳub* ‘çıkıp’ (G.67/1), ايشدوب *ėşidüb* ‘işitip’ (G.81/3), اچوب *içüb* ‘içip’ (G.66/4, G.96/1), تاپوب *tapub* ‘bulup’ (Tk.B.1/VIII/2), ويروب *vėrüb* ‘verip’ (1b/2, G.80/1), ياقوب *yaḳub* ‘yakıp’ (G.12/5, G.113/3); باغلنوبن *bağlanuban* ‘bağlanıp’ (G.29/5), ايدوبن *ėdüben* ‘edip’ (G111/3), كلوبن *gelüben* ‘gelip’ (G17/2), واروبن *varuban* ‘varıp’ (G.43/3).

Sıfat-fiil eki -dUk: چكدوكم *çekdügüm* ‘çektiğim’ (G.38/2, G.101/1, G.101/5), ديدوكلرى *dėdükleri* ‘dedikleri’ (G.7/5), اكدوكم *ekdügüm* ‘ektiğim’ (G.3/6), كيتدوكلرى *gėtdükleri* ‘gittikleri’ (G.98/3), ويردوكون *vėrdügün* ‘verdiğin’ (Ms.T.1/II/2).

Ettirgenlik eki -dUr: چكدورر *çekdürür* ‘çektirir’ (G.115/1), سِندوردى *sındurdı* ‘kırdırdı’ (G.3/5), ياغدوردى *yağdurdı* ‘yağdırdı’ (G.43/6), ياندوره *yandura* ‘yandıra’ (G.60/3).

Ettirgenlik eki -Ur: آرتوره *artura* ‘arttıra’ (G3/4), تاپشور *tapşur-* ‘teslim etmek’ (Mes.1/22).

Teklik 3. şahıs emir eki -sUn: بيلسون *bilsün* ‘bilsin’ (G.45/3, G.61/5), چاتلاسون *çatlasun* ‘çatlasın’ (G.13/2), كلسون *gelsün* ‘gelsin’ (G.41/6), قيلسون *ḳılsun* ‘kılsın’ (Tk.B.1/V/1). Eski Türkçe (Gabain, 2007: 79) ve Eski Oğuz Türkçesinde (Gülsevin, 2011: 113) uyum dışı olan emir eki, metnimizde uyum sürecine girmeye başlamıştır: آپارسين *aparsın* ‘alıp götürsün’ (G.102/5). Ek 17.yüzyılda Osmanlı Türkçesinde de uyum açısından geçiş süreci yaşamıştır (Kartallıoğlu, 2011: 287).

Bildirme eki +dUr, +dUrUr: آزدور *azdur* ‘azdır’ (Mes.1/12), كرياندرور *giryāndurur* ‘giryandır, ağlıyordur’ (G.16/2), ايلندور *ilendür* ‘iledir’ (G.22/3), قاندور

ḳandur 'kandır' (G.76/5), سنكادُر *sañadur* 'sanadır' (G.11/1), سهلدورر *sehldürür* 'kolaydır' (G.113/2), يرندهدور *yėrindedür* 'yerindedir' (G.3/4).

İyelik eki +(U)m ve +U(mUz): آشومه *aşuma* 'aşıma' (G.54/4), الومى *elümi* 'elimi' (G.94/4), ايشومى *işümi* 'işimi' (G.100/3), قولاغومه *ḳulaġuma* 'kulağıma' (G.93/6), الُمزدن *elümüzden* 'elimizden' (G.76/3). *İşümi* sözcüğünün ايشيمى *işimi* (G.89/4), *ḳadd* sözcüğünün hem قديمى *ḳaddimi* 'boyumu' (G.109/6) hem de قدم *ḳaddüm* 'boyum' (G.81/2) olarak yazılması ve يوزوميزه *yüzümize* 'yüzümüze' (Mes.1/11) örneğindeki yazılış bu eklerin geçiş sürecinde olduğunu gösterir.

İyelik eki +(U)ñ: Bu ek metinde genel olarak okutucu harf olmadan veya hareke olmadan yazılmıştır. bazı yerlerde vav (و) ve ötre (ُ) ile yazıldığı için daima yuvarlak kabul edilmiştir: الُنكا *elüñe* 'eline' (Ms.T.1/I/5), النكدن *elünden* 'elinden' (G.87/7), كوزونكى *gözüñi* 'gözünü' (G.1/6).

İlgi hâli eki +Uñ, +nUñ: آياغنك *ayaġuñ* 'ayağın' (G.44/1), بندهسى نونك *bendesinüñ* 'kölesinin' (G.103/5), بونلارنك *bunlaruñ* 'bunların' (Mh.T.2/IV/5), سنك *senüñ* 'senin' (G.85/4, G.94/1, G.98/2), يخشينك *yaḫşınuñ* 'iyinin' (Tk.B.1/V/7).

İsimden isim yapma eki +lI/+lU: *baġlu* 'bağlı' (G.10/5, G.23/6, G.30/6), غملو *ġamlu* 'gamlı' (G.35/1, G.64/1), كيزلو *gizlü* 'gizli' (G.94/1, G.96/2, K.4/2), قانلو *ḳanlu* 'kanlı' (G.15/3, G.17/4, G.27/4), وفالو *vefālu* (G51/3). Şu örneklerde düz olduğu görülen ek sadece *belli* sözcüğünde uyuma girerken diğer örneklerde yine uyum dışı kalmıştır: بلّى در *bellidür* 'bellidir' (Mh.T.3/IV/5), ايكي اوزلي *ikiüzli* 'ikiyüzlü' (E.1/1), ايكى يوزلى *ikiyüzli* 'ikiyüzlü' (G.60/2), سوزلينى *sözlini* 'sözlüyü' (G.26/2).

Görülen geçmiş zaman teklik 1. şahıs eki -dUm: آلدوم *aldum* 'aldım' (G.36/1, G.114/4), چكدوم *çekdüm* 'çektim' (Mes.1/2, G.8/2, G.38/6), ساچدوم *saçdum* 'saçtım' (K.3/3), سويلدوم *söyledüm* 'söyledim' (G.34/4, K.3/4), تاپدوم *tapdum* 'buldum' (G.37/5).

Görülen geçmiş zaman teklik 2. şahıs eki -dUñ: باغلادنك *baġladuñ* 'bağladın' (G.49/4), چكدنك *çekdüñ* 'çektin' (G.24/5), ديردنك *dirdüñ* 'topladın' (G.72/2), كيتدونك *gėtdüñ* 'gittin' (G.101/3), قورخدوم *ḳorḫduñ* 'korktun' (G.107/4), ويردنك *vėrdüñ* 'verdin' (G.63/2, G.102/1).

Çokluk 1. şahıs emir eki -AlUm: کیه لوم *gėyelüm* ‘giyelim’ (Mes.1/7), اچه لوم *içelüm* ‘içelim’ (G.81/1), اولالوم *olalum* ‘olalım’ (G67/1), ییه لوم *yėyelüm* ‘yiyelim’ (Mes.1/7).

Geniş zaman eki -Ur: آچلور *açılur* ‘açılır’ (G.29/1, G.64/2), بیلور *bilür* ‘bilir’ (G61/5), چقارور *çıḳarur* ‘çıkarır’ (Mh.T.2/IV/2), کلور *gelür* ‘gelir’ (G.11/3), سالور *salur* ‘salar’ (G.82/5), یتیشور *yėtişür* ‘yetişir, ulaşır’ (G.50/3, G.50/6).

Fiilden isim yapma eki -U: آیرو *ayru* ‘ayrı’ (G.8/1, G.34/5).

Fiilden isim yapma eki -Uk: آرتوقدر *artūkdur* ‘fazladır’ (K.1/1, G.61/4), سنوق *sınuḳ* ‘kırık’ (G.107/4).

Öğrenilen geçmiş zaman eki -Up: آرتوپدر *artupdur* ‘artmıştır’ (G32/1), چقاروپدر *çıḳarupdur* ‘çıkarmıştır’ (G.75/3), ایدوپدر *ėdüpdür* ‘etmiştir’ (Mes.1/9, G.15/3), ویروپدر *vėrüpdür* ‘vermiştir’ (G.3/6, G.87/1), ویروپ سن *vėrüpsen* ‘vermişsin’ (G.8/5, G.96/6).

Zarf-fiil eki -dukça: قیلدوقچه *ḳılduḳça* ‘kıldıkça’ (2b/2).

2.2.1.2.2.2.2. Düz Ünlü Taşıyan Ekler

Aşağıda belirtilen ekler, ünlüsünün daima düz olması dolayısıyla yuvarlak ünlü taşıyan kök ve gövdelere eklendiğinde uyum dışında kalmışlardır.

Belirtme hâli eki +I, +nI: بوینی باغلو *boynı bağlu* ‘boynu bağlı’ (G.85/7), اونی *onı* ‘onu’ (Mb.T.1/V/2, G.112/3), عُمرنی *ʿömrni* ‘ömrü’ (G.7/4).

İyelik eki +I, +sI: کوزکوسین *gözgüsin* ‘aynasını’ (Mes.1/11), خویی بودر *ḫuyı budur* ‘(onun) huyu budur’ (G.99/1), چشمم سویی *çeşmüm suyı* ‘gözümün suyu’ (G.36/6), اوخوسی *uḫusı* ‘uykusu’ (Mes.1/29).

Ayrılma hâli eki +dIn: اوندین *ondın* ‘ondan’ (Mh.T.1/III/5).

Soru eki -mI: بیلدونکمی *bildüñ mi* ‘bildin mi?’ (G.109/1), یوقمی *yoḳ mı* ‘yok mu?’ (G.107/2).

İsimden isim yapan +nçI: اوچونچی *üçünçi* ‘üçüncü’ (G.19/4).

Görülen geçmiş zaman teklik 3. şahıs eki -dI: دوغدی *doğdı* ‘doğdu’ (G.43/2), دوندی *döndi* ‘döndü’ (G.11/6, G.37/2, G.38/5), کوردی *gördi* ‘gördü’ (G.32/2, K.3/5), قویدی *ḳoydı* ‘koydu’ (G.88/3, G.113/5), کوچدی *köçdi* ‘göçtü’ (G.66/2), پوزلدی *pozuldı*

‘silindi’ (G.36/5), سوری *sordı* ‘sordu’ (G.34/2, G.91/3), توكلدی *töküldi* ‘döküldü’ (G.38/5, G.114/2).

Öğrenilen geçmiş zaman eki -mIş: دونمیش *dönmiş* ‘dönmüş’ (Ms.T.1/III/4), دوتمیشدوم *dutmışdum* ‘tutmuştum’ (G.81/4), قورلمش *ḳurulmış* ‘kurulmuş’ (G.52/3), اولمیش *olmış* ‘olmuş’ (Mb.T.1/I/1, K.4/3, G.104/1).

Teklik 2. şahıs emir eki -gIl: دوتكل *dutgıl* ‘tut’ (G.76/6, Mh.T.2/IV/3), اولكل *olgıl* ‘ol’ (G.47/5, Mh.T.2/I/4).

Sıfat-fiil eki -mIş: كورمیشلرنك *görmişlerüñ* ‘görenlerin’ (G.42/4).

Zarf-fiil eki -IcAk: اولیجق *olıcaḳ* ‘olunca’ (G.104/8), یومیجك *yumıcak* ‘yumunca’ (G.75/5).

2.2.2. Ses Olayları

2.2.2.1. Ünlü Değişmeleri

2.2.2.1.1. Ünlü Yuvarlaklaşması

İncelediğimiz metinde ünlü yuvarlaklaşması oldukça fazladır. Bunun sebeplerinden ilki +lIg ekinin veya sözcük sonundaki /g/ sesinin erimesi ile ünlüsünün yuvarlaklaşmasıdır: آیرو *ayru* ‘ayrı’ (<adrıg Mh.T.1/II/1, Mh.T.3/I/3, G.108/3), باغلو *bağlu* ‘bağlı’ (<bağlıg G.10/5, G.23/6, G.30/6), غملو *ġamlu* ‘gamlı’ (<ġamlıġ G.35/1, G.64/1), كیزلو *gizlü* ‘gizli’ (<kizlig G.94/1, G.96/2, K.4/2), قانلو *ḳanlu* ‘kanlı’ (<ḳanlıġ G.15/3, G.17/4, G.27/4), قاپو *ḳapu* ‘kapı’ (<ḳapıġ G.10/5, G.23/6, G.41/6), وفالو *vefālu* ‘vefalı’ (<vefālıġ G51/3).

Diğer sebep ise genelde dudak ünsüzlerinin sebep olduğu ve Eski Oğuz Türkçesinden itibaren görülen sözcüklerin ilk veya ikinci hecesindeki yuvarlaklaşmalardır: بوراخمه *buraḫma* ‘bırakma’ (Müs.1/4), یغمور *yaġmur* ‘yağmur’ (G.54/5), یاوقلادی *yavuḳlaşdı* ‘yaklaştı’ (G.93/3).

2.2.2.1.2. Ünlü Düzleşmesi

Bazı sözcüklerde ilk veya ikinci hecedeki ünlünün düzleştiği görülür: دوغری *doġrı* ‘doğru’ (<toġru G.7/3, G.40/4, G.42/5), كوزكی *gözgi* ‘ayna’ (<gözgü G.7/1, G.61/1), اچون *içün* ‘için’ (<üçün G.58/4, G.99/5, G.100/2), قناق *ḳonaḳ* ‘misafir’ (<ḳonuḳ G.73/5). *Doġrı* ve *gözgi* sözcüklerinin ikinci hecesindeki ünlünün metinde

tutarlı olarak düzleşmediği bazen yuvarlak kaldığı görülür: دوغرو *doġru* ‘doğru’ (G.75/2, G.76/7), كوزكوسين *gözgüsin* ‘aynasını’ (Mes.1/11).

2.2.2.1.3. Ünlü İncelmesi

Metinde /ç/ ve /y/ ünsüzlerinin inceltici özelliği dolayısıyla ünlü incelmesi olduğu görülür: بچر *biçer* ‘biçer’ (<bıçar G.3/6), ينه *yėne* ‘yine’ (<yana G.69/1, G.83/1, G.91/2, Tk.B.1/VIII/4), ينكا *yėñe* ‘yine’ (<yana Mh.T.3/II/4). /ç/ ve /y/ etkisi dışında incelme görülen örnek de mevcuttur*:* ايمدى *imdi* ‘şimdi’ (<amtı Mes.1/32, G.76/4, G.93/6).

2.2.2.1.4. Ünlü Daralması

Metinde üç sözcükte ünlü daralması olduğu tespit edilmiştir: ديك *dik* ‘gibi, kadar’ (G.16/2, G.115/5), نى *ni* ‘ne’ (Mh.T.1/I/3, Mh.T.1/I/4), نيرده *nirde* ‘nerde’ (G.73/4). Ancak *dik* edatının metnin geri kalanında دك *dek* ‘gibi, kadar’ (G.44/4, G.91/3, G.95/4) ve تك *tek* ‘gibi, kadar’ (Mes.1/8, G.10/3, G.11/4) olarak da geçmesi bu sözcükteki daralmanın istikrarlı olmadığını gösterir. Ünlü incelmesi görülen *imdi* ‘şimdi’ (<amtı Mes.1/32, G.76/4, G.93/6) sözcüğü *amtı>imdi* gelişimi bağlamında daralma (a>i) örneği olarak da ele alınabilmektedir.

2.2.2.2. Ünlü Düşmesi

Metinde sözcük başı, sözcük ortası ve sözcük sonunda olmak üzere ünlü düşmesi olduğu görülmüştür. Örneklerde görüleceği üzere metinde daha çok sözcük ortasında ünlü düşmesi olmuştur. Bunun temel nedeni orta hece vurgusunun düşük olması dolayısıyla bu hecedeki ünlünün düşmesidir (Peler, 2017: 51).

Sözcük başında; *şimdi* ‘şimdi’ (<uş imdi <uş amtı G.13/5, G.81/4), *yuḫu* ‘uyku’ (<uyuḫu <udıku G.30/2, G.108/3).

Sözcük ortasında; *ayrıldı* ‘ayrıldı’ (<ayırıldı G.5/1), *ayru* ‘ayrı’ (<ayıru G.8/1, G.34/5), *baḳrumuñ* ‘bağrımın’ (<baḳırumuñ <bağırumuñ G.101/5), *benzüm* ‘benzim’ (<benizüm <G.49/2), *beñzer* ‘benzer’ (<beñizer Mh.T.1/V/2), *besler* ‘besler’ (<besiler G.9/3, G.68/3), *boynı* ‘boynu’ (<boyunı G.103/5), *egnine* ‘sırtına’ (<eginine G.102/4, G.115/2), *gözgüsin* ‘aynasını’ (<gözegü Ayverdi, 2010: 438 Mes.1/11), *ḳoynındaki* ‘koynundaki’ (<ḳoyunındaki G.29/5), *köñli* ‘gönlü’ (<köñüli G.46/2),

oynadum ‘oynadım’ (<oyunadum K.3/1), *ötrü* ‘ötürü’ (<ötürü G.88/2, Mh.T.1/IV/4) *yaḫşı* ‘iyi’ (<yaḳışı G.17/1, G.20/2).

Sözcük sonunda; *birbirinden* ‘birbirinden’ (<biri birinden Mh.T.3/I/3), *birbiriyle* ‘birbiriyle’ (<biri biriyle G.65/2), *birbiriylen* ‘birbiriyle’ (<biri biriylen G71/2).

2.2.2.3. Ünlü Türemesi

Seyrek görülen bir ses olayıdır. Metinde bugün ünlü türemesi görülen *aḳl*, *ʿarż*, *baḥs̱*, *beyt*, *devr*, *fikr* gibi sözcüklerde asıl yazıma sadık kalındığı için ünlü türemesi olmamıştır. Ünlü türemesi bağlamında değerlendirilebilecek bir örnek tespit edilmiştir: *ḥācılar* (ḥācı <ḥāci <ḥāc <ḥācc Türkçe Sözlük, 2011: 1021; Çağbayır, 2007: 1827 G.30/4).

2.2.2.4. Ünlü Birleşmesi

Türkçede bir hecede veya sözcükte iki ünlü yan yana bulunmaz (Ergin, 2013: 64). Bundan dolayı iki ünlü yan yana geldiğinde ya birisi düşer veya bir değişme meydana gelir. Metinde vezin dolayısıyla veya tarihsel gelişme dolayısı ünlü birleşmesi olduğunda düşme ve değişme olduğu görülür: *bèyle* ‘böyle’ (<bu+ile G.36/4, G.52/5, G.83/4), *niçün* ‘niçin’ (<ne+içün Ms.T.1/II/2, K.3/2), *ḳo* ‘ki o’ (<ki o G.54/1).

2.2.2.5. Ünsüz Değişmeleri

2.2.2.5.1. Sözcük Başında Görülen Ünsüz Değişmeleri

2.2.2.5.1.1. Sözcük Başında /b/-/m/ Meselesi

Eski Türkçeden beri sözcük başında görülen /b/-/m/ değişimi incelediğimiz metinde de yoğun bir şekilde görülmektedir. Osmanlı ve Azerbaycan Türkçesinin ayrışması neticesinde /b/-/m/ değişimi görülen sözcüklerde Osmanlı Türkçesi daha çok /b/ tarafında yer alırken Azerbaycan Türkçesi ise daha çok /m/ tarafında yer almıştır. Murtezâkulu Han Zafer divanında sözcük başında /b/ - /m/ meselesi açısından durum şu şekildedir: *baña* ‘bana’ (G.2/1 [=2], G.2/2, G.2/3, G.2/4, G.2/5, G.2/6, G.2/7, G.3/1, G.3/1, G.3/2, G.3/3, G.3/4, G.3/5, G.3/6, G.3/7, G.6/1 [=2], G.6/2, G.6/3, G.6/4, G.6/5, G.8/1 [=2], G.8/2, G.8/3, G.8/4, G.8/5, G.13/1, G.17/4 [=2], G.18/4, G.22/2, G.22/6, G.27/2, G.27/5, G.33/1, G.37/5, G.41/5, G.43/6,

G.49/1, G.50/1, G.60/4, G.66/3, G.78/6, G.80/5, G.83/4, G.103/4, G.110/4) ~ *maña* ‘bana’ (Mes.1/10, G.22/1, K.3/1), *ben* ‘ben’ (G.3/6, G.26/1, G.40/4), *men* ‘ben’ (G.7/3, G.9/1, G.30/4, G.32/2, G.37/5, G.44/2, G.44/3, G.53/5, G.54/2, G.60/5, G.77/4, G.77/5, G.82/2, G.85/1, G.85/2, G.88/4, G.89/1), *bin* ‘bin’ (G.2/3, G.5/1, G.6/4, G.70/1) ~ *min* ‘bin’ (G.58/6, G.97/1), *benden* ‘benden’ (G.73/2, G.98/1, Mh.T.2/I/5, G.100/3) ~ *menden* ‘benden’ (G.7/4, G.81/3), *beni* ‘beni’ (G.6/2, G.11/1, G.12/2, G.12/3, G.16/1, G.18/1, G.31/3, G.37/3, G.40/4, G.41/2, G.43/5, G.44/4, G.47/2, G.49/4, G.50/4, G.60/3, Mb.T.1/IV/1, Mb.T.1/VII/3, G.78/2, G.84/1, G.96/5, G.98/2, Mh.T.1/II/1, Mh.T.1/II/2, Mh.T.1/II/3, Mh.T.1/II/4, G.100/1, G.103/2) ~ *meni* ‘beni’ (G.32/6, G.81/4, Mh.T.1/III/5, Mh.T.3/IV/4, K.3/7, G.111/2, G.113/6), *benüm* ‘benim’ (Mes.2/12, G.2/6, G.12/3, E.1/2, Tk.B.1/IV/6, Tk.B.1/V/1, G.106/3, G.110/3) ~ *menüm* ‘benim’ (G.12/4, G.70/1, G.70/4, G.91/1), *benümle* ‘benimle’ (G.3/5, G.35/2, Tk.B.1/VIII/1, G.100/1), *benümlen* ‘benimlen’ (E.1/4), *menem* ‘benim’ (Tk.B.1/I/1, Tk.B.1/III/1), *biñ* ‘bin’ (2a/10, Mes.2/10, G.12/1, G.13/4, G.31/4) ~ *miñ* ‘bin’ (G.16/3, G.92/6, G.94/3, G.95/1, G.101/4 [=2]). Bunlardan başka işaret sıfatı ve işaret zamiri olarak kullanılan *bu* tüm metinde yalın hâlde /b/ ile yazılırken (R.1/1, 2a/8, 2a/12, 2b/1, Mes.1/12, Mes.1/13, K.1/2, G.1/5, G.1/6, G.1/7, G.2/3, G.2/4, G.2/5, G.3/3, G.5/1, G.5/2 vb.) çokluk eki alınca /b/ ile *bunlaruñ* ‘bunların’ (Mh.T.2/IV/5) ayrılma ve eşitlik hâli eki alınca /m/ ile yazılmıştır: *munca* ‘bunca’ (G.47/5, G.49/7), *mundan* ‘bundan’ (G.18/3, G.113/7). Örneklerden görüldüğü üzere sözcük başında /b/-/m/ meselesi açısından tam bir ikilik söz konusudur. Bu durum metnin geçiş dönemi metni özelliği taşıdığını göstermektedir.

2.2.2.5.1.2. Sözcük Başında /b/-/p/ Değişmesi

Metinde sözcük başında /b/-/p/ değişmesi şu örneklerde görülmüştür: *pozdı* ‘bozdu’ (<bozdı Mes.1/1), *pozma* ‘bozma’ (<bozma G.73/2), *pozlar* ‘bozulur’ (<bozlar G.27/1), *pozuldı* ‘silindi’ (<bozuldı G.36/5).

2.2.2.5.1.3. Sözcük Başında /b/-/v/ Meselesi

Doğu Türkçesi etkisinin devamı olarak Batı Türkçesinde *var* ‘mevcut’, *var-* ‘varmak, gitmek’, *ver-* ‘vermek’ sözcükleri *bar, bar-, ber-* olarak da kullanılmışlardır. Ancak incelediğimiz metinde bunların düzenli olarak /v/ ile yani

tamamen Batı Türkçesi etkisinde yazıldığı görülmektedir: *var* ‘var’ (G.1/6, G.2/2, G.10/1), *var*- ‘varmak’ (Mes.1/17, G.5/5, G.30/6), *varsan* ‘varsan’ (Müs.1/4), *varuban* ‘varıp’ (G.43/3), *ver*- ‘vermek’ (Mes.1/10, Mes.1/15, G.8/4).

2.2.2.5.1.4. Sözcük Başında /d/-/t/ Meselesi

İncelediğimiz metinde sözcük başında /d/-/t/ ünsüzlerinin yazımında bir kural olmadığı hem ince sıradan hem de kalın sıradan sözcüklerde her iki ünsüzün de olabildiği görülmüştür. /d/ ile yazılan sözcükler: *daḫı* ‘dahi’ (G.6/5, G.7/3, G.8/2, G.18/2), *dañ* ‘tan vakti’ (Tk.B.1/III/6, G.113/3, G.114/4), *danışmaḫ* ‘konuşma’ (G.105/2), *daşladı* ‘taşladı’ (G.28/4), *daşra* ‘dışarı’ (G.16/2), *dėdüm* ‘dedim’ (G.32/5, K.3/2), *degül* ‘değil’ (G.56/3, G.74/5, G.97/2), *dek* ‘gibi, kadar’ (G.44/4, G.91/3, G.95/4), *dışra* ‘dışarı’ (G.42/3), *dil* ‘dil’ (G.44/3 [=2], G.55/3), *dilemiş* ‘dilemiş’ (G.113/1), *dirmek* ‘toplamak’ (G.88/5), *doġrı* ‘doğru’ (G.7/3, G.40/4, G.42/5), *doymaz* ‘doymaz’ (G.42/2), *döndüm* ‘döndüm’ (G.109/6), *düşdük* ‘düştük’ (G.67/1) vs.

/t/ ile yazılan sözcükler: *taġ* ‘dağ’ (G.66/1), *taḫma* ‘takma’ (Müs.1/3), *tanı*- ‘tanımak’ (G.7/5), *tapdum* ‘buldum’ (G.37/5), *tek* ‘gibi, kadar’ (Mes.1/8, G.10/3, G.11/4), *teper* ‘teper’ (G26/5), *titredi* ‘titredi’ (G.78/7), *toḫ* ‘tok’ (G.31/3), *toḳuz* ‘dokuz’ (G.71/1), *tökmek* ‘dökmek’ (G.31/3), *tutuşmış* ‘tutuşmuş’ (G.37/2), *türedi* ‘türedi’ (G.78/6), *tüşürse* ‘düşürse’ (G.43/6), *tütün* ‘duman’ (G.32/3) vs.

Daş ‘taş’ (G.43/6, G.43/6, K.4/1), *taş* ‘taş’ (G.54/5); *dek* ‘gibi, kadar’ (G.44/4, G.91/3, G.95/4), *tek* ‘gibi, kadar’ (G.63/4, G.69/5, G.79/2); *dutsa* ‘tutsa’ (G.53/4), *tutsam* ‘tutsam’ (G.43/5); *duz* ‘tuz’ (G.73/4), *tuz* ‘tuz’ (G.43/1); *dürlü* ‘türlü’ (G.85/6, Mh.T.1/II/4), *türlü* ‘türlü’ (G.54/5) örneklerinde aynı sözcüğün hem /d/ hem de /t/ ile başlaması sözcük başında bu ünsüzlerle ilgili ikilik olduğunu açıkça göstermektedir.

2.2.2.5.1.5. Sözcük Başında /g/-/k/ Meselesi

İnce sıradan sözcüklerde /g/-/k/ ünsüzleri, Arap harfli Türkçe metinlerde aynı harfle (ك) gösterildiği için bu ünsüzlerle başlayan sözcüklerin nasıl okunması gerektiği muğlak bir durum arz etmektedir. Bu durum, doğal olarak metnimiz için de geçerlidir. Bu çalışmada bu seslerle başlayan ince sıradan sözcüklerde hangi sesin

tercih edileceği problemi, metnin Tarihî Azerbaycan Türkçesi metni olduğu gerçeği göz önünde bulundurularak aşılmaya çalışılmıştır. Buna göre *gėce* ‘gece’ (G.34/2, G.34/4, G.34/5), *gel-* ‘gelmek’ ‘(Mes.1/7, G.23/5, G.24/1), *gerek* ‘gerek’ (G.84/4, K.4/2, G.105/4), *gerek-* ‘gerekli olmak’ (G.8/1, G.10/4, G.62/3) *gėt-* ‘gitmek’ (Mes.1/8, G.41/4, G.43/3), *getür-* ‘getirmek’ (G.53/2, G.95/2, Tk.B.1/VII/5), *gėy-* ‘giymek’ (Mes.1/7, G.66/1, G.87/5), *gez-* ‘gezmek’ (G.19/2, G.78/1, G.108/4), *gider-* ‘gidermek’ (G.58/4), *gir-* ‘girmek’ (G.66/1, G.88/1, G.92/4), *gizlü* ‘gizli’ (G.94/1, G.96/2, K.4/2), *gök* ‘gök’ (G.83/1, G.102/4), *gör-* ‘görmek’ (G.21/6, G.32/2, K.3/5), *götür-* ‘götürmek’ (2b/5, G.54/3, G86/7), *göz* ‘göz’ (G.13/2, G.15/8, G.28/1), *gözel* ‘güzel’ (G.13/1, G.65/6, G.85/1), *gül-* ‘gülmek’ (Mes.1/11, G.106/2), *gün* ‘gün’ (Mes.2/8, G.1/5, G.12/4) gibi sözcükler /g/ ile okunurken *keç-* ‘geçmek’ (G.27/1, G.35/2, G.76/4), *kimi* ‘gibi, kadar’ (2a/11, K.1/2, G.15/4), *kipi* ‘gibi, kadar’ (G.63/3, G.63/4), *köç-* ‘göçmek’ (G.66/2), *köñül* ‘gönül’ (Mes.1/18, G.2/3, G.4/1), *köy-* ‘yakmak’ (G.34/3) gibi sözcükler /k/ ile okunmuştur.

2.2.2.5.2. Sözcük İçinde Ünsüz Değişmeleri

2.2.2.5.2.1. Sözcük İçinde /d/-/y/ Değişmesi

Metinde iki sözcükte tespit edilmiştir: *ayaġ* ‘ayak’ (<adak G.24/5, G.38/6, G.50/2), *ėyesiz* ‘sahipsiz’ (<idisiz Mh.T.1/V/4, G.113/5).

2.2.2.5.2.2. Sözcük İçinde /g/-/v/ Değişmesi

Metinde tespit edilen bir örnekte bu ses değişmesi görülmüştür: *yavuḳlaş-* ‘yaklaşmak’ (<yaguk G.93/3).

2.2.2.5.2.3. Sözcük İçinde /ġ/-/ḳ/ Değişmesi

Ötümsüzleşme neticesinde meydana gelen bu değişme şu sözcüklerde tespit edilmiştir: *aḳac* ‘ağaç’ (<ıġaç<yıġaç G.42/3), *baḳla-* ‘bağlamak’ (<bağla- G.56/1), *baḳrum* ‘bağrım’ (<bağrum G.101/5).

2.2.2.5.2.4. Sözcük İçinde /ḳ/-/ḫ/ Değişmesi

Metinde çok sayıda örnekte görülmektedir: *aḫan* ‘akan’ (<aḳan G.88/6, G.89/3, Ms.T.1/I/6), *aḫtar-* ‘aktarmak’ (aḳtar- 115/6), *daḫı* ‘dahi’ (<taḳı G.6/5, G.7/3, G.8/2), *ḳorḫaḫ* ‘korkak’ (<ḳorḳaḳ G.27/7), *ḳorḫu* ‘korku’ (<ḳorku G.94/2),

oḫu- 'okumak' (<oḳu- Mes.1/16, G.30/2, G.33/4), *saḫla*- 'saklamak' (<saḳla- G.5/5, G.37/3, G.90/6), *uḫu* 'uyku' (<uyḳu Mes.1/29), *yaḫıl*- 'yakılmak' (<yaḳıl- G.36/2), *yaḫşı* 'güzel, iyi' (<yaḳışı G.17/1, G.20/2, G.62/3), *yaḫşılıḳ* 'iyilik' (<yaḳışılıḳ G.106/5, G.111/2), *yuḫu* 'uyku' (<uyḳu G.20/4, G.30/2, G.108/3). *Oḳu*- örneğinde olduğu gibi bazen bir sözcüğün hem /ḳ/ hem de /ḫ/ ile yazıldığı da görülmektedir: *oḫu*- 'okumak' (Mes.1/16, G.30/2, G.33/4), *oḳu*- 'okumak' (G.99/5).

2.2.2.5.2.5. Sözcük İçinde /ñ/-/ḳ/ Değişmesi

Metinde bir sözcükte bu ses değişimi tespit edilmiştir: *yalḳuz* 'yalnız' (<yalñuz G.8/4, G.49/7).

2.2.2.5.2.6. Sözcük İçinde /p/-/m/ Değişmesi

İncelediğimiz metinde bir örnekte tespit edilmiştir: *kimi* 'gibi, kadar' (<kipi 2a/11, K.1/2, G.15/4). Bu edat genelde *kimi* olarak görülürken iki defa *kipi* 'gibi, kadar' (G.63/3, G.63/4) olarak geçmesi bu ses değişiminin metinde tutarlı olmadığını gösterir.

2.2.2.5.2.7. Sözcük İçinde /r/-/l/ Değişmesi

Bu ses değişimi metinde renk bildiren sözcüklerden türeyen fiillerde görülmüştür: *ḳaral*- 'kararmak' (<ḳarar- G.63/4, G.70/1), *saral*- 'sararmak' (<sarar- G.54/1, Mh.T.2/III/2).

2.2.2.5.3. Sözcük Sonunda Görülen Ünsüz Değişmeleri

2.2.2.5.3.1. Sözcük Sonunda /ç/-/c/ Meselesi

Metinde /ç/ ünsüzü ile biten bazı sözcüklerin ötümlüleşme neticesinde /c/ ile yazıldığı görülmektedir: *aḳac* 'ağaç' (G.42/3), *kec*- 'geçmek' (G.86/1), *üc* 'üç' (Mb.T.1/I/1, Mh.T.2/IV/4). Türkiye Türkçesinde *sac* 'bazı yiyecekleri pişirmeye yarayan demir levha, saç' gibi istisnai sözcükler dışında sözcük sonunda /c/ ünsüzü bulunmazken Günümüz Azerbaycan Türkçesinde, sözcük sonunda /c/ ünsüzü çok sayıda sözcükte bulunur. Metindeki sözcük sonunda /c/ ile yazımın Azerbaycan Türkçesindeki sözcük sonu /ç/ ünsüzünün ötümlüleşmeye başlamasının geçiş merhalesi olarak kabul edilebilir. Zira tek bir yerde geçen *aḳac* sözcüğü dışında kalan

kec- ve *üc* sözcüklerinin /ç/ ile de yazılmış olması bunu gösterir: *keç*- ‘geçmek’ (G.76/6, G.86/4), *üçi* ‘üçü’ (G.83/2).

2.2.2.5.3.2. Sözcük Sonunda /d/-/y/ Değişmesi

Metinde şu örneklerde bu ses değişimi görülmüştür: *doy*- ‘doymak’ (<tod- G.42/2), *ķoy*- ‘koymak’ (<ķod- G.17/5, G.62/4, G.102/5).

2.2.2.5.3.3. Sözcük Sonunda /ķ/-/ġ/ Meselesi

Sözcük sonunda /ķ/-/ġ/ meselesi ile ilgili bir karışıklık mevcuttur. Bazı sözcüklerde /ķ/ sesi /ġ/ sesine dönüşebilmektedir: *ayaġ* ‘ayak’ (<ayaķ G.24/5), *balıġ* ‘balık’ (<balıķ G.26/3, G.63/4), *fedālıġ* ‘fedalık’ (<fedālıķ G.98/5), *mübtelālıġ* ‘tutkunluk’ (<mübtelālıķ G.98/3), *pārsālıġ* ‘sofuluk’ (<pārsālıķ G.98/2), *peydālıġ* ‘görünürlük’ (<peydālıķ G.10/1), *riyālıġ* ‘ikiyüzlülük’ (<riyālıġ G.98/4). Görüldüğü üzere yalın veya +lIk eki almış sözcüklerde /ķ/>/ġ/ değişimi görülmektedir. Şu örnekte ise /ġ/ > /ķ/ değişimi görülmektedir: *maķ* ‘bir tür güvercin’ (<maġ Sami, 2015: 736 G.63/4). Aynı sözcüğün ikili yazıma sahip olduğu da görülür: *gedālıġ* ‘kulluk’ (G.98/1), *gedālıķ* ‘kulluk; dilencilik’ (Mes.1/17, G.86/4); *ıraġ* ‘uzak’ (G.74/3), *ıraķ* (G.78/8, G.85/5, G.96/4); *pād-şālıġ* ‘padişahlık’ (G.98/1), *pād-şālıķ* ‘padişahlık’ (Mes.1/17). Metin bu mesele açısından Çağatay Türkçesiyle benzerlik göstermektedir. Zira Çağatay Türkçesinde sözcük sonunda bu seslerle ilgili ikilik söz konusudur (Eckmann, 2013: 42).

2.2.2.5.3.4. Sözcük Sonunda /ķ/-/ḫ/ Meselesi

Sözcük sonunda /ķ/>/ḫ/ değişimi Azerbaycan Türkçesinin karakteristik bir özelliğidir (Gülsevin, 2001: 130). Murtezâkulu Han Zafer Divanında bu ses değişiminin karışık bir görünüm arz ettiği görülür: *ķalḫ*- ‘kalkmak’ (G.96/3), *ķorḫ*- ‘korkmak’ (G107/4, G.115/4), *korḫaḫ* ‘korkak’ (G27/7), *soḫ*- ‘sokmak’ (G.31/5), *taḫ*- ‘takmak’ (Müs.1/3), *toḫ* ‘tok’ (G.31/3) örneklerinde /ķ/>/ḫ/ değişmesi tamamlanmışken şu sözcüklerin iki şekilde görülmesi meselenin karışıklık arz ettiğini gösterir: *aḫ*- ‘akmak’ (G.36/6, G.88/6, G.89/3) ~ *aķ*- ‘akmak’ (G.48/3, G.89/3, G.99/2); *artuḫ* ‘fazla’ (G.18/3) ~ *artuķ* ‘fazla’ (K.1/1, G.61/4); *baḫ*- ‘bakmak’ (G.32/1 [=2], G.32/2, G.32/3) ~ *baķ*- ‘bakmak’ (G.60/4, G.85/4, Ms.T.1/II/3); *bıraķ*- ‘bırakmak’ (G.78/2) ~ *buraḫ*- ‘bırakmak’ (Müs.1/4); *çıḫ*-

‘çıkmak’ (G.17/5) ~ *çıḳ-* ‘çıkmak’ (G.36/1, G.83/1, G.86/5); *çoḫ* ‘çok’ (G.31/1, E.1/4, G.76/2) ~ *çoḳ* ‘çok’ (Mes.1/12, G.5/5, G.6/2); *danışmaḫ* ‘konuşma’ (G.105/2) ~ *danışmaḳ* ‘konuşma’ (Mh.T.3/III/4); *oḫ* ‘ok’ (G.5/3, G.31/2, G.31/4) ~ *oḳ* ‘ok’ (G.31/4) *yaḫ-* ‘yakmak’ (G.15/6, Müs.1/2) ~ *yaḳ-* ‘yakmak’ (G.12/7, G.40/3, G.110/2); *yoḫ* ‘yok’ (G.1/2, G.1/6, G.2/5) ~ *yoḳ* ‘yok’ (Mes.1/12, G.92/5, G.92/8).

2.2.2.5.3.5. Sözcük Sonunda /z/-/s/ Değişmesi

/z/ ünsüzünün ötümsüz karşılığı olan /s/ sesine dönüştüğü bir örnek tespit edilmiştir: *aymas* ‘söylemez’ (<aymaz G.95/1).

2.2.2.6. Ünsüz Düşmeleri

2.2.2.6.1. Sözcük Başında Görülen Ünsüz Düşmeleri

2.2.2.6.1.1. Sözcük Başında /b/ düşmesi

Eski Türkçede *bol-* ‘olmak’ olarak geçen fiilin, Batı Türkçesinin ilk evrelerinde *bol-* ve *ol-* şeklinde ikili bir kullanıma sahip olması Türk dili tarihinde ‘olġa-bolġa sorunu’ diye tabir edilen uzun bir tartışmayı beraberinde getirmiştir. (Detaylı bilgi için bkz. Tekin, 1974: 59-157; Korkmaz, 1991: 55-64). Batı Türkçesinin sonraki devrelerinde /b/ sesinin düşmesi neticesinde *ol-* şeklinin ağırlık kazanmaya başlamasıyla *bol-* şeklinin kullanımdan kalkmaya başladığı görülür. İncelediğimiz metinde bu fiilin hem *bol-* hem *ol-* olarak geçtiği görülmektedir: *bol-* ‘olmak’ (G.67/2, G.67/4, Mh.T.2/II/5) ~ *ol-* ‘olmak’ (Mes.1/22, G.6/5, G.23/4). Fiilin metinde 3 defa *bol-* olarak geçerken 200’ü aşkın kere *ol-* olarak geçmesi metinde Batı Türkçesinin ağırlığını gösterirken aynı zamanda Doğu Türkçesi etkisinin 17. yüzyıla kadar devam ettiğini göstermesi bakımından önemlidir.

2.2.2.6.1.2. Sözcük Başında /y/ düşmesi

Azerbaycan Türkçesinin Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesinden ayrılan karakteristik özelliklerinden biri de /y/ ile başlayan bazı Türkçe sözcüklerde görülen /y/ sesinin düşme temayülü göstermesidir. Bu ses olayı, genelde ı,i,u,ü dar ünlülerinden önce gelen /y/ seslerinin düşmesi ile gerçekleşir (Kartallıoğlu-Yıldırım 2007: 182). İncelediğimiz metinde bu ses olayı ile ilgili ikilik söz konusudur: *ıraḳ* ‘uzak’ (<yıraḳ G.78/8, G.85/5, G.96/4), *igitlik* ‘yiğitlik’ (<yigitlik G.87/5), *üze*

‘yüzerek’ (<yüze G.96/5 [=2]), *üzlü* ‘yüzlü’ (<yüzlü G.38/3) sözcüklerinde /y/ düşmesi görülürken; *il* ‘yıl’ (Mh.T.3/IV/3), *yıl* ‘yıl’ (G.30/4); *ilan* ‘yılan’ (G.36/2), *yılan* ‘yılan’ (G.27/7 [=2], G.37/4); *ürek* ‘yürek’ (G.7/2), *yürek* (Mb.T.1/VI/2); *üz* ‘yüz, surat’ (G.66/5, G.96/1, G.100/5), *yüz* ‘yüz, surat’ (G.70/3, G.92/5) sözcüklerinde ise /y/ ünsüzünün aynı sözcükte hem düştüğü hem korunduğu görülmektedir. Bu ses olayı açısından ikilik göstermeyen *igitlik*, *üze* ve *üzlü* sözcüklerinin metinde tek bir yerde veya tek bir beyitte geçmiş olması bunlarda /y/ sesinin düşme olayının tamamlanıp tamamlanmadığı konusunda kesin bir şey söylemeyi zorlaştırmaktadır. İki şekilde yazılan sözcüklere bakarak bu ses olayının geçiş aşamasında olduğunu söylemek mümkündür.

2.2.2.6.2. Sözcük İçinde Görülen Ünsüz Düşmeleri

2.2.2.6.2.1. Sözcük İçinde /ġ/ Düşmesi

Tarihî gelişimin etkisi olarak bir sözcükte tespit edilmiştir: *yalan* ‘yalan’ (<yalġan G.58/5).

2.2.2.6.2.2. Sözcük İçinde /l/ Düşmesi

Şu fiillerde /l/ ünsüzünün düştüğü görülmektedir: *getür*- ‘getirmek’ (<keltür- G.53/2, G.95/2, Tk.B.1/VII/5), *otur*- ‘oturmak’ (<oltur- G.73/3, Mh.T.3/V/4).

2.2.2.6.2.3. Sözcük İçinde /ñ/ Düşmesi

Sözcük İçinde /ñ/ düşmesi bir örnekte görülmektedir: *sora* ‘sonra’ (<ṣoñra G.95/3). Ancak metnin diğer kısımlarında aynı sözcüğün *ṣoñra* (1b/7, Mes.2/10, G.13/4) olarak geçmesi, bu düşmenin istikrarlı olmadığını göstermektedir.

2.2.2.6.2.4. Sözcük İçinde /r/ Düşmesi

Metinde görülen iki fiilde /r/ sesinin düştüğü görülmektedir: *sep*- ‘serpmek’ (<serp- G.25/3, G.54/5, G.113/3), *sepil*- ‘serpilmek’ (<serpil- G.21/3).

2.2.2.6.2.5. Sözcük İçinde /y/ Düşmesi

Şu örneklerde /y/ ünsüzünün düştüğü görülmektedir: *sölen*- ‘söylenmek, konuşulmak’ (G.39/2), *söleş*- ‘söyleşmek, konuşmak’ (G.25/5), *uḫu* ‘uyku’ (<uyḳu Mes.1/29). Aynı sözcüklerde /y/ sesinin düşmediği de olmuştur: *söyle*- (G.34/4,

G.60/3, K.3/4), *söylen-* ‘söylenmek, konuşulmak’ (G.13/4, G.13/5), *söyleş-* ‘söyleşmek, konuşmak’ (G.65/2), *yuḫu* ‘uyku’ (G.20/4, G.30/2, G.108/3). Buna göre bu ses düşmesinin metinde ikilik gösterdiği ve istikrarlı olmadığı söylenebilir.

2.2.2.6.3. Sözcük Sonunda Görülen Ünsüz Düşmeleri

2.2.2.6.3.1. Sözcük Sonunda /b/ Düşmesi

Nadir görülen bu ses düşmesi tek bir sözcükte görülmektedir: *su* ‘su’ (<sub G.21/3, G.26/4, G.54/5).

2.2.2.6.3.2. Sözcük Sonunda /l/ Düşmesi

Zamir ve sıfat görevinde kullanılan *o* ve *ol*’un bir arada görülmesi bu ses düşmesinin örneği olarak kabul edilebilmektedir. *o* ‘o, işaret sıfatı’ (G.2/2, G.36/2, G.85/1), *o* ‘o, işaret zamiri’ (G.7/6, G.43/3, G.63/2), *ol* ‘o, işaret sıfatı’ (1b/7, 2a/2, 2b/1), *ol* ‘o, işaret zamiri’ (1b/1, R.1/1, Mes.1/19). İşaret sıfatı görevinde *o* şekli eskicil *ol* şekline göre daha az kullanılmışken, işaret zamiri olarak *o*’nun *ol*’dan daha fazla kullanıldığı görülmektedir. Bunun için zamir görevinde olan *o*, isim çekim eklerinin birçoğunu almışken *ol* zamiri sadece bildirme eklerini almıştır.

2.2.2.7. Hece Düşmesi

Bir sözcükte olmak üzere benzeşen hecelerden birisinin düştüğü görülmektedir *bellü* ‘belli’ (<belgülüg Gülensoy, 2011: 131 Tk.B.1/II/4).

2.2.2. 8. Ünsüz Erimesi

İki ve daha çok heceden oluşan sözcüklerin veya yapım eklerinin sonlarında; bulunan /g/ ve /ġ/ ünsüzlerinin eridiği görülmektedir: *ayru* ‘ayrı’ (<adrıg Mh.T.1/II/1, Mh.T.3/I/3, G.108/3), *bağlu* ‘bağlı’ (<bağlıġ G.10/5, G.23/6, G.30/6), *elli* ‘elli’ (<ellig Mh.T.3/IV/3, K.5/1), *gizlü* ‘gizli’ (<kizlig G.94/1, G.96/2, K.4/2), *ġamlu* ‘gamlı’ (<ġamlıġ G.35/1, G.64/1), *ḳamu* ‘bütün, herkes’ (<ḳamag G.94/3, Tk.B.1/IX/4, Ms.T.1/III/5), *ḳanlu* ‘kanlı’ (<ḳanlıġ G.15/3, G.17/4, G.27/4), *ḳapu* ‘kapı’ (<ḳapıġ G.10/5, G.23/6, G.41/6), *vefālu* ‘vefalı’ (<vefālıġ G51/3).

2.2.2.9. Göçüşme

Ünsüzlerin karşılaşmasından doğan telaffuz zorluklarını gidermek amacıyla sözcük içinde yan yana veya uzakta bulunan seslerin yer değiştirmesi olayıdır. Bilhassa r ve l akıcı ünsüzlerini taşıyan sözcüklerde görülür (Korkmaz, 2017: 146; Karaağaç, 2013: 437). İncelediğimiz metinde /r/-/p/ ünsüzlerinin art arda geldiği şu iki örnekte göçüşme görülmektedir: *kiprik* 'kirpik' (<kirpik G.5/3), *körpü* 'köprü' (<köprü G.102/5).

2.3. ŞEKİL BİLGİSİ

2.3.1. Yapım Ekleri

2.3.1.1. İsimden İsim Türeten Ekler

2.3.1.1.1. +A

İşlekliği son derece düşük olan ve çok az sayıda sözcükte görülen bir ektir. Türkçenin bazı lehçelerinde +ke olarak geçmesinden dolayı bu ekin yönelme hâli ekine dayandığı düşünülmektedir (Korkmaz, 2011: 12; Peler, 2017: 63). İncelediğimiz metinde iki sözcükte tespit edilmiştir: *gèce* 'gece' (G.50/5, G.53/3, G.68/3), *göze* 'su kaynağı' (Ms.T.1/I/6).

2.3.1.1.2. +cA / +çA

Eşitlik eki olup bazı sözcüklerde kalıplaşarak yapım eki işlevi üstlenmiştir. Metinde dört örnekte kullanıldığı görülmektedir: *erçe* 'er gibi' (K.5/2), *inçe* 'öyle' (G.43/6), *munca* 'bu kadar' (G.47/5, G.49/7), *nèçe* 'nice, birçok' (2a/12, Mes.2/8, G.7/4).

2.3.1.1.3. +çI

Yapıcılık bildiren bu ek, metinde eklendiği bir sözcüğe meslek adı anlamı katmıştır: *èlçilik* 'elçilik' (G.74/4).

2.3.1.1.4. +dAn

Ayrılma hâli eki olan +dAn, kalıplaşarak yapım eki olarak kullanılmıştır. Ekin kalıplaşarak sözcük türetme işlevi Göktürk ve Eski Uygur dönemi metinlerine kadar geriye gitmektedir (Korkmaz, 2011: 14). İncelediğimiz metindeki şu örneklerde ekin bu işlevi açıkça görülmektedir: *başdan* 'baştan, yeniden' (G.28/4), *candan* 'samimi, içten' (G.86/3), *elinden* '-den dolayı, yüzünden' (G.21/5, G.22/1,

G.35/1), *ḥaradan* ‘nereden’ (G.83/2), *mundan* ‘bundan dolayı, bundan sonra’ (G.18/3, G.113/7), *yėñiden* ‘yeniden, bir daha’ (G.91/4).

2.3.1.1.5. +dAş

Birliktelik ve eşitlik gibi anlamlar katarak sözcük türetmeye yarayan bu ek, metinde şu sözcüklerde görülmektedir: *ḳardaş* ‘anne ve babası bir olan kardeş’ (G.43/2), *ḳarındaş* ‘annesi bir babası farklı olan kardeş’ (G.43/2), *sırdaş* ‘sır paylaşılan kimse’ (G.43/1), *yoldaş* ‘yol arkadaşı’ (G.43/1, K.2/2).

2.3.1.1.6. +dUz

İşlevi belli olmayan kullanımı son bulmuş bir ektir. Eski Türkçeden beri işlek olmayıp Eski Türkçe öncesine ait olması muhtemeldir. Sınırlı sayıda sözcükte kalıplaşmış olarak görülür (Korkmaz, 2014: 129). Metnimizde şu iki sözcükte tespit edilmiştir: *gündüz* ‘gündüz vakti’ (G.37/4, G.50/5, G.68/3), *yulduz* ‘yıldız’ (G.38/2).

2.3.1.1.7. +el

İşlekliği son derece düşük olan bu ek bir sözcükte tespit edilmiştir: *gözel* ‘güzel’ (<göz+el G.13/1, G.65/6, G.85/1).

2.3.1.1.8. +GA

Aslında çekim eki olan yönelme hâli ekinin bazı sözcüklerde kalıplaşarak yapım eki işlevinde kullanıldığı görülür. Metnimizde şu sözcükte ekin yapım eki işlevinde kullanıldığı görülmektedir: *özge* ‘başka’ (G.9/4, G.11/2, G.33/6).

2.3.1.1.9. +GAc / +ḲAc

Eski Türkçede görülen bu ek, günümüz Oğuz grubu lehçelerinde tek başına kullanılmayıp bazı sözcüklerde kalıplaşmış bir şekilde varlığını korumakta ve eklendiği sözcüğe küçültme anlamı katmaktadır (Erdal, 1991: 83; Zabeti Miandoab, 2018: 216). Birleşik yapıda olması (Eraslan, 2012: 97) Eski Türkçede kullanılan küçültme eki +ç ile ilgili olduğunu düşündürmektedir. İşlek olmayan bu ek sadece bir sözcükte tespit edilmiştir: *aḳac* ‘ağaç’ (<ı+gaç G.42/3).

2.3.1.1.10. +I

Aslında iyelik eki olan +I, bazı sözcüklerde kalıplaşarak yapım eki işlevinde kullanılmıştır. Metinde şu sözcüklerde tespit edilmiştir: *kimi* ‘gibi, kadar’ (<kimi+i 2a/11, K.1/2, G.15/4), *kipi* ‘gibi kadar’ (<kip+i G.63/3, G.63/4).

2.3.1.1.11. Aitlik eki +ki

Temelde ilgi ve aitlik bildiren bu ek, isimlerden sıfat veya zamir yaparak yapım eki vazifesi görür (Gülsevin, 2011: 117; Peler, 2017: 64). Metinde kendisinden sonra gelen sözcüğü niteleyerek sıfat vazifesinde iki örnekte kullanıldığı görülmüştür: *bėlüñdeki zünnār* ‘belindeki kuşak’ (G.93/7), *ḳoynındaki sib ü gül ü reyḥān* ‘koynundaki elma, gül ve reyhan’ (G.29/5).

2.3.1.1.12. +(U)l

Benzerlik ifadesi taşımakta olup işlekliği son derece düşüktür (Peler, 2017: 64). Metinde bir sözcükte görülmektedir: *oġul* ‘oğul, erkek evlat’ (<og+(u)l G.43/2, G.95/4, Mes.1/14).

2.3.1.1.13. +lI / +lU

İşlekliği son derece yüksektir. Batı Türkçesinin ilk döneminde sadece yuvarlak şekilli (+lU) olup metnimizde düzleşme evresine girmeye başladığı anlaşılmaktadır: *bağlu* ‘bağlı’ (G.99/5, G.103/5, G.115/6), *belli* ‘belli’ (Mh.T.3/IV/5), *dürlü* ‘türlü’ (G.85/6, Mh.T.1/II/4), *gizlü* ‘gizli’ (G.94/1, G.96/2, K.4/2), *ġamlu* ‘gamlı’ (G.35/1, G.64/1), *ikiüzli* ‘ikiyüzlü’ (E.1/1), *ikiyüzli* ‘ikiyüzlü’ (G.60/2), *ikiyüzlü* ‘ikiyüzlü’ (G.25/5), *ḳanlu* ‘kanlı’ (G.17/4, G.27/4, G.36/1), *sözli* ‘sözlü’ (G.26/2), *türlü* ‘çeşit çeşit’ (G.54/5), *vefālu* ‘vefalı’ (G.51/3), *yüzlü* ‘yüzü belli bir nitelikte olan’ (Tk.B.1/VII/5).

2.3.1.1.14. +lIG / +lIK / +lUK

İsimlerden isim türetmede en çok kullanılan eklerdendir. Aşağıda verilen örneklerden anlaşılacağı üzere ekin son ünsüzü bazen aynı örnekte bile hem ötümsüz hem de ötümlü olabilmektedir. Bu ek metnimizde iki işlevde kullanılmıştır. Bunlardan ilki isimlerden soyut isimler türetmektir: *bendelik* ‘kulluk’ (G.25/5), *bī-vefālıḳ* ‘vefasızlık’ (Mh.T.1/III/2), *cāhıllıḳ* ‘cahillik’ (Mh.T.2/I/4), *doġruluḳ* ‘doğruluk’ (G.76/1), *dostluḳ* ‘dostluk’ (G.84/5), *fedālıġ* ‘fedalık’ (G.98/5), *igitlik* ‘yiğitlik’ (G.87/5) *merdānelik* ‘yiğitçe tavır’ (K.5/2), *mübtelālıġ* ‘tutkunluk’

(G.98/3), *terlik* ‘acemilik’ (K.3/2), *yaḫşılıḳ* ‘iyilik’ (G.106/5, G.111/2), *yārlıḳ* ‘dostluk’ (Mes.2/7, G.109/5).

Ekin metindeki örneklerde görülen ikinci işlevi ise isimlerden iş, meslek, makam ve rütbe bildiren isimler türetmektir: *ėlçilik* ‘elçilik’ (G.74/4), *ferzānelik* ‘dervişlik’ (K.5/3), *gedālıġ* ‘kulluk’ (G.98/1), *gedālıḳ* ‘kulluk; dilencilik’ (Mes.1/17, G.86/4), *pād-şālıġ* ‘padişahlık’ (G.98/1), *pād-şālıḳ* ‘padişahlık’ (Mes.1/17), *padişahlıḳ* ‘padişahlık’ (K.5/2).

2.3.1.1.15. +mIş

Bir tek sözcükte görülmek üzere *on*un katlarından olan bir sayı adı türetme işlevinde kullanılmıştır: *yėtmiş* ‘yetmiş’ (<yeti+miş G.22/5).

2.3.1.1.16. +n

Temelde vasıta hâli eki olup bazı sözcüklerde kalıplaşarak yapım eki işlevinde kullanılır. Bir sözcükte ekin bu işlevi tespit edilmiştir: *degin* ‘değin, dek, kadar’ (<teg-i+n G.78/3, Tk.B.1/III/6)

2.3.1.1.17. +(U)n

Pekiştirme vazifeli sıfatlar türeten küçültme eki olduğu düşünülmektedir (Korkmaz, 2014: 138). Bir sözcükte vücut bölümü ismi türetme işlevinde kullanıldığı tespit edilmiştir: *koyun* ‘koyun, kucak’ (<koy+(u)n G.29/5).

2.3.1.1.18. +(U)nçI

Sayı bildiren sözcüklere eklenerek sıra sayı sıfatları yapmada kullanılan bir ektir. Metnimizde bir örnekte tespit edilmiştir: *üçünçi* ‘üçüncü’ (G.19/4).

2.3.1.1.19. +rA

Yön gösterme hâli eki olup genelde yer ve yön bildiren sözcüklerde kalıplaşarak yapım eki vazifesi görmüştür (Hatiboğlu, 1981: 137; Korkmaz, 2011: 8-10). Metnimizde ekin şu sözcüklerde kullanıldığı görülmektedir: *daşra* ‘dışarı’ (G.16/2), *dışra* ‘dışarı’ (G.42/3), *ḫara* ‘nere’ (<ḫa+ra G.83/2), *içre* ‘içinde’ (Mes.1/25, G.4/1, Mh.T.3/I/5, G.104/1), *nara* ‘nere’ (<ne+re G.83/5) *ṣoñra* ‘sonra’ (1b/7, Mes.2/10, G.13/4), *üzre* ‘üzerine’ (G.68/1, G.87/4).

2.3.1.1.20. +rAk

Eski Türkçe ve Eski Oğuz Türkçesinde zarf ve sıfatları pekiştirmede ve karşılaştırmada kullanılan eklerdendir (Erdal, 2004: 150; Korkmaz, 2014: 138). İşlekliğini kaybetmiş olup bazı sözcüklerde kalıplaşarak varlığını korumaktadır. Metinde bir örnekte görülmektedir: *yaḫşıraḳ* ‘daha iyi, daha güzel’ (G.100/7).

2.3.1.1.21. +sIz

Yokluk bildiren sözcükler türetmede işlek bir şekilde kullanılan bu ek, metinde altı örnekte görülmüştür: *devāsız* ‘devasız, çaresiz’ (G.106/4), *ėyesiz* ‘sahipsiz’ (Mh.T.1/V/4, G.113/5), *ġamsız* ‘gamsız’ (Mh.T.3/I/1), *gül-ruḫsārsız* ‘gül yanaklı sevgili olmadan’ (Mh.T.1/V/1), *sensiz* ‘sen olmadan’ (G.101/1), *yārsız* ‘dostsuz’ (Mh.T.1/V/3, Mh.T.1/V/4).

2.3.1.1.22. +t

İşlekliği son derece düşük olan bu ek genelde yön bildiren az sayıda sözcükte kalıplaşmış biçimde görülmektedir. Metinde bir örnekte tespit edilmiştir *üste* ‘üst tarafına’ (<üs+t Gülensoy, 2011: 997 K.2/2, K.4/1).

2.3.1.1.23. +(I)t

Eski Türkçede çokluk bildiren bu ek bazı sözcüklerde kalıplaşarak asıl görevinin dışına çıkmış ve yapım eki vazifesi görmüştür. Metinde bir örnekte tespit edilmiştir: *igitlik* ‘yiğitlik’ (<yig+(i)t+lik G.87/5).

2.3.1.2. Fiilden İsim Türeten Ekler

2.3.1.2.1. -A+

Zarf-fiil kalıplaşması sonucunda yapım eki işlevi üstlenmiş olup şu örneklerde görülmektedir: *yara* ‘yara’ (<yar-a G.88/3, G.107/7), *yėne* ‘yine’ (<yan-a G.69/1, G.83/1, G.91/2), *yėñe* ‘yine’ (<yan-a Mh.T.3/II/4).

2.3.1.2.2. -Ak+ / -aḫ+ / -k+

-gAk ekinden gelmiş olabileceği düşünülmektedir (Korkmaz, 2014: 145). Bazı örneklerine bakıldığında bu ekin -A-k birleşmesinden oluştuğu da söylenebilir. Çeşitli işlevleri olmakla birlikte metinde bir işi yapan kimse, organ adı, yer adı ve karakter özelliği bildiren sözcükler türetme işlevinde kullanıldığı görülmektedir: *ḳonaḳ* ‘konuk, misafir’ (<ḳon-ak G.73/5), *ḳorḫaḫ* ‘korkak’ (<ḳork-aḳ G.27/7),

ḳucaḳlayub ‘kucak’ (<ḳuc-ak G.46/3), *ḳulaḳ* ‘kulak’ (<*ḳul-gak G.63/5, G.92/1), *tülek* ‘kuşların tüy dökmesi’ (<tüle-k G.109/3) *ürek* ‘yürek’ (<yür-ek *yür*- ‘hareket etmek’ (Ayverdi, 2010: 1369) G.7/2), *yürek* ‘yürek’ (<yür-ek *yür*- ‘hareket etmek’ (Ayverdi, 2010: 1369) Mb.T.1/VI/2).

2.3.1.2.3. -(y)An+

Sıfat-fiil eki kalıplaşması sonucu yapım eki işlevinde kullanılmaya başlanmıştır. Metinde bir örnekte tespit edilmiştir: *oḫuyanlar* ‘okuyanlar’ (<oḫu-(y)an G.111/2).

2.3.1.2.4. -An+

Şekilce -An+ ekine benzeyip -gAn ekinin ön sesinde bulunan /g/ ünsüzünün düşmesi ile meydana gelen bu ek, sıfat-fiil asıllı -An ekinden farklıdır (Korkmaz, 2014: 147). Bazı sözcüklerde kaynaşmış olarak görülür. Metinde bir sözcükte görülmektedir: *yalan* ‘yalan’ (<yal-gan G.58/5).

2.3.1.2.5. -gI+ / -gU+ / -ḫU+ (<-kU+)

İşlek eklerden olup fiilin gösterdiği hareketle ilgili nesneleri karşılar (Ergin, 2013: 189). Şu örneklerde görülmektedir: *gözgi* ‘ayna’ (<gözgü G.61/1), *gözgü* ‘ayna’ (<gözgü Mes.1/11), *uḫu* ‘uyku’ (<u-ḫu<uy-ḫu<uyu-ḳu<udı-ku Mes.1/29), *yuḫu* ‘uyku’ (<yu-ḫu<uyu-ḫu<uyu-ku<udı-ku G.20/4, G.30/2, G.108/3).

2.3.1.2.6. -I+, -U+

Aslında bağlantı ünlüsü olup Eski Türkçedeki -(I)g+, -(U)g+ ekindeki /g/ sesinin düşmesi sonucu ek görevi görmeye başlamıştır (Korkmaz, 2014: 153). Metinde düz ve yuvarlak olmak üzere örneklerde iki şekilde işlek olarak kullanıldığı görülmektedir: *artı* ‘fazla’ (<art-ı G.8/2, G.77/2, G.79/3), *ayru* ‘ayrı’ (<ayır-u G.41/3, G.74/5, G.107/6 [=2]), *daḫı* (<taḳ-ı G.52/5, G.57/3, G.98/4), *doġrı* ‘doğru’ (<doġur-ı G.7/3, G.40/4, G.42/5), *doġru* ‘doğru’ (<doġur-u G.75/2, G.76/7), *ḳorḫu* ‘korku’ (<ḳorḫ-u G.94/2), *ötrü* ‘ötürü’ (<ötür-ü G.74/2, G.88/2, Mh.T.1/IV/4), *tegi* ‘gibi, kadar’ (<teg-i G.52/5, G.74/4, G.78/3), *yaḫşı* ‘güzel, iyi’ (<yaḳış-ı G.62/3, G.74/3, G.100/7), *yazı* ‘ova’ (<yaz-ı <yay-ı G.58/4).

2.3.1.2.7. -(U)k+ / -(U)ḳ / -(U)ḫ+

Fiil köklerine eklenerek sıfat veya kalıcı isim türetmede kullanılır. İşlek eklerden bir tanesidir. İki şekilde görülmesi geçiş devresinde olduğunu gösterir. Metinde şu örneklerde görülür: *artuḫ* ‘fazla’ (<art-uḳ G.18/3), *artuḳ* ‘fazla’ (<art-uḳ K.1/1, G.61/4), *eksük* ‘eksik’ (<eksü-k Mes.1/3, G.58/2, Mb.T.1/IV/2), *gerek* ‘gerekli’ (<kerge-k G.84/4, K.4/2, G.105/4), *ıraḳ* ‘uzak’ (<ıra-ḳ G.78/8, G.85/5, G.96/4), *sınuḳ* ‘kırık’ (sın-uḳ G.107/4) toḫ ‘tok’ (<to-ḫ G.31/3).

2.3.1.2.8. -l+

Bazı sözcüklerde kalıplaşmış olarak varlığını koruyan bu ekin işlekliği son derece düşüktür. Metinde iki örnekte tespit edilmiştir: *dil* ‘dil’ (<ti-l G.6/4, G.44/3 [=2], G.55/3), *tükel* ‘bütün’ (<tüke-l Mes.2/9).

2.3.1.2.9. -mAk+ / -mAḫ

Fiillerin bildirdiği hareketin adını bildiren isimler yapar. İşlekliği tüm fiil kök ve gövdelerine gelecek kadar fazladır (Ergin, 2013:185). Azerbaycan Türkçesi etkisi ile /k/>/ḫ/ değişimine uğrayan ekin metnimizde de çok sayıda örneği bulunmaktadır: *almaḳ* ‘alma’ (<al-maḳ G.114/4), *çekmek* ‘çekmek’ (<çek-mek G.18/5, G.35/4), *danışmaḫ* ‘konuşma’ (<danış-maḳ G.105/2), *danışmaḳ* ‘konuşma’ (<danış-maḳ Mh.T.3/III/4), *dėmek* ‘deme’ (<dė-mek G.113/1), *dinlemek* ‘dinleme’ (<dinle-mek G.74/3), *dirilmek* ‘canlanma’ (<diril-mek G.74/5), *dirmek* ‘derme, toplama’ (<dir-mek G.88/5), *ḳatlanmaḳ* ‘katlanma, tahammül etme’ (<ḳatlan-maḳ G.47/1), *ḳılmaḳ* ‘kılmak’ (<ḳıl-maḳ G.105/3), *olmaḳ* ‘olma’ (G.28/4, G.47/1, G.52/5). Örneklere bakıldığında ek sonu ünsüzünün değişme sürecinin yeni olduğu bundan dolayı sadece *danışmaḫ* ‘konuşma’ örneğinde bu değişime tesadüf edildiği söylenebilir.

2.3.1.2.10. -mAn+

Genelde fiillerden fail bildiren sıfatlar yapar. Metinde bir örnekte tespit edilmiştir: *yaman* ‘kötü, kötülük yapan kimse’ (<yav-man Erdal, 1991: 388; Korkmaz, 2014: 163 Mes.1/6, G.13/1, G.26/3)

2.3.1.2.11. -mUr+

İşlekliğini yitirmiş olan bu ek, çok az sözcükte görülmektedir. Metinde bir örnekte görülür: *yağmur* ‘yağmur’ (<yaġ-mur G.54/5).

2.3.1.2.12. -n+ / -(U)n+

Fiilin gösterdiği işin sonucu veya işten çıkan ürünü bildiren sözcükler üretme işlevinde kullanılır (Korkmaz, 2014: 166). Metinde iki sözcükte tespit edilmiştir: *tütün* ‘duman’ (<tüt-(ü)n G.32/3) *yan* ‘yan, taraf’ (<ya-n G.34/3, G.48/4, G.84/5).

2.3.1.2.13. -z+

İşlekliği çok düşük olan bu ek az sayıda sözcükte kalıplaşmış olarak varlığını korumaktadır. Metinde şu iki örnekte tespit edilmiştir: *göz* ‘göz’ (<kö-z G.73/4, G.75/5, G.77/6), *söz* ‘söz, laf’ (<sö-z G.73/3, G.76/7, G.111/2).

2.3.1.3. İsimden Fiil Türeten Ekler

2.3.1.3.1. +A-

İsimlerden yapma ve olma bildiren fiiller türetmede kullanılır (Korkmaz, 2014: 173). İncelediğimiz metinde şu sözcüklerde görülmektedir: *beñzer* ‘benzer’ (<beniz+e-r Mh.T.1/V/2, Mh.T.2/III/1), *bezet*- ‘süsletmek’ (< bediz+e-t- G.87/5) *dile*- ‘istemek, dilemek’ (< dil+e- G.51/3, G.56/2, G.113/1), *oyna*- ‘oynamak’ (< oyun+a- K.3/1), *titre*- ‘titremek’ (< titir+e- G.78/7), *titreş*- ‘titreşmek’ (< titir+e-ş- G.27/1), *tükel* ‘bütün’ (<*türk+e-l Erdal, 1991: 426 Mes.2/9), *tüken*- ‘tükenmek’ (< tük+e-n- G.27/2), *utan*- ‘utanmak’ (< uvut+a-n- uvut ‘utanma’ Ayverdi, 2010: 1288 K.3/3), *uzan*- ‘uzanmak’ (< uz+a-n- G.27/4).

2.3.1.3.2 . +Al-

İsimden fiil yapan +A- ve edilgenlik bildiren -l- ekinin kaynaşmasından meydana gelen birleşik yapıda bir ek olduğu düşünülmektedir. İsimlerden ‘olma’ bildiren fiiller türetmeye yarar (Korkmaz, 2014: 173). Genelde renk bildiren sözcüklere eklenen +Al- ekinden farklıdır. Metinde bir sözcükte tespit edilmiştir: saġal- ‘iyileşmek’ (< sağ+al- G.107/7).

2.3.1.3.3. +Ar- / +r- / +Al- / +l-

Yapma bildiren bu ek, metinde renk bildiren sözcüklerden fiil türetmede kullanılmıştır. Ek ünsüzü /r/ olmasına rağmen metinde /r/ > /l/ değişiminden dolayı /l/ olarak da görülmektedir. Şu sözcüklerde tespit edilmiştir: *aġar*- ‘beyazlamak’ (< ak+ar- Mes.1/29, G.27/1, G.38/5), *ağart*- ‘beyazlatmak’ (<ak+ar-t- G.93/2), *ḳaral*- ‘kararmak’ (< kara+ar- G.63/4, G.70/1), *ḳızar*- ‘kızarmak’ (< ḳız+ar- G.54/1), *saral*- ‘sararmak’ (< sarıg+ar- G.54/1, Mh.T.2/III/2).

2.3.1.3.4. +At- (<+A-t-)

İsimlerden geçişli fiiller üretmeye yarayan bu ekin isimden fiil yapan +A- ve ettirgenlik bildiren -t- ekinin kaynaşmasından meydana gelen birleşik yapıda bir ek olduğu düşünülmektedir (Korkmaz, 2014: 174). Çok işlek değildir. Metinde bir örneği tespit edilmiştir: *gözet*- ‘gözetmek’ (< göz+et- G.109/3).

2.3.1.3.5. +DA-

Az sayıda sözcükte fiil yapmaya yarayan bu ek, metinde iki sözcüğün farklı eklerle çekimlenmiş şekillerinde tespit edilmiştir: *aldanma* ‘aldanma, kanma’ (<al+da-n-ma G.31/5, G.87/6, G.100/6), *aldanmagıl* ‘aldanma, kanma’ (<al+da-n-ma-gıl Tk.B.1/IX/7); *istegil* ‘iste’ (< iz+de-gil G.1/6, G.55/2), *istedi* ‘istedi’ (G.7/4), *istediler* ‘istediler’ (G.15/5), *istedügünden* ‘istediğinden’ (Mes.2/7), *isteme* ‘isteme’ (Mh.T.3/I/2), *istemem* ‘istemem’ (G.49/5), *ister* ‘ister’ (G.13/2, G.46/5, G.60/6), *isterem* ‘isterim’ (G.20/5), *isteyen* ‘isteyen’ (G.77/4), *isteyüben* ‘isteyip’ (Mb.T.1/VII/3).

2.3.1.3.6. +lA-

Neredeyse bütün isimlerden fiil türetmeye yarayan bu ek, Eski Türkçeden beri çok işlek bir şekilde kullanılagelmiştir. Metinde şu sözcüklerde görülmektedir: *aġla*- ‘ağlamak’ (< yıg+la- G.27/2), *aġlat*- ‘ağlatmak’ (< yıg+la-t- Mb.T.1/II/3), *baġla*- ‘bağlamak’ (< baġ+la- Tk.B.1/VI/7), *baġlan*- ‘bağlanmak’ (< baġ+la-n- G.29/5), *baḳla*- ‘bağlamak’ (< baġ+la- G.56/1), *başla*- ‘başlamak’ (< baş+la- G.66/2), *besle*- ‘beslemek’ (< besi+le- G.9/3, G.68/3), *çatla*- ‘çatlamak’ (< çat+la- G.13/2), *daşla*- ‘taşlamak’ (< taş+la- G.28/4), *esbāblan*- ‘sebeplenmek’ (< esbāb+la-n- G.29/6), *gizle*- ‘gizlemek’ (< giz+le- G.44/5), *gözle*- ‘gözetmek’ (göz+le- Mh.T.3/IV/2), *işle*- ‘yapmak’ (< iş+le- G.69/4, G.73/4), *ḳucaḳla*- ‘kacaklamak’ (< kucak+la- G.46/3), *oḫla*- ‘oklamak’ (< oḳ+la- G.31/3), *pārelen*- ‘parçalanmak’ (< pāre+le-n- G.29/2), *saḫla*- ‘saklamak’ (< sak+la- G.5/5), *yavuḳlaş*- ‘yaklaşmak’ (< yavuk+la-ş- G.93/3), *yüklen*- ‘yüklenmek’ (< yük+le-n- G.86/6).

2.3.1.4. Fiilden Fiil Türeten Ekler

2.3.1.4.1. -A-

Fiil kök ve gövdelerine eklenerek anlamı kuvvetlendiren ve eylemin sürekli yapıldığını bildiren bir pekiştirme ekidir (Hacıeminoğlu, 1991: 45). İşlekliği çok fazla olmayıp fiil gövdelerinde kaynaşmış olarak varlığını korumaktadır. İki sözcükte bu ek görülmektedir: *tara*- 'taramak' (< tar-a- G.88/1, G.96/3), *uyan*- 'uyanmak' (< od-a-n Hacımeinoğlu, 1991: 45 G.93/3, Mh.T.1/IV/2, Mes.1/26).

2.3.1.4.2. -Ar-

Geçişsiz fiillerden geçişli fiiller yapmaya yarayan bir ettirgenlik ekidir (Korkmaz, 2014: 182). İşlekliği çok fazla değildir. Metinde şu iki sözcükte tespit edilmiştir: *çıḳar*- 'çıkarmak' (< çıḳ-ar- G.11/1, G.53/1, G.78/5), *gider*- 'gidermek' (< git-er- G.58/4).

2.3.1.4.3. -dAr-

Eklendiği fiile ettirgenlik anlamı katan bu ek, işlekliğini kaybetmiş sadece birkaç sözcükte varlığını koruyabilmiştir. Metinde bir sözcükte tespit edilmiştir: *gönder*- 'göndermek' (< kön-der- G.1/4, G.95/2).

2.3.1.4.4. -dUr- / -tUr-

İki ayrı ettirgenlik ekinin (-t-ur-) birleşmesiyle oluşmuştur (Korkmaz, 2014: 183). Ünlüsünün daima yuvarlak olması dolayısıyla düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırılık teşkil eder. Ayrıca ünsüz uyumu açısından da aykırılık gösterir. İşlekliği oldukça yüksek olan eklerdendir. Metinde şu örneklerde görülmektedir: *azdur*- 'yoldan çıkarmak' (< az-dur- G.56/5), *bildür*- 'bildirmek' (< bil-dür- G.72/1, G.72/6), *çekdür*- 'çektirmek' (< çek-dür- G.115/1), *doldur*- 'doldurmak' (< dol-dur- G.28/3, G.52/2), *getür*- 'getirmek' (< kel-tür- G.53/2, G.95/2, Tk.B.1/VII/5), *güldür*- 'güldürmek' (< gül-dür- G.72/2), *köydür*- 'yakmak' (< köy-dür- G.81/2), *götür*- 'götürmek' (< *kö-tür- 2b/5, G.54/3, G.75/1), *mindür*- 'bindirmek' (< bin-dür- G.72/5), *otur*- 'oturmak' (< ol-tur- G.73/3, Mh.T.3/V/4), *öldür*- 'öldürmek' (< öl-dür- Mh.T.1/II/3), *sevindür*- 'sevindirmek' (< sevin-dür- G.72/3), *sındur*- 'kırmak' (< sın-dur- G.3/5), *sildür*- 'sildirmek' (< sil-dür- G.72/4), *söndür*- 'söndürmek' (< sön-dür- G.37/2), *yaġdur*- 'yağdırmak' (< yaġ-dur- G.43/6), *yandur*- 'yakmak' (< yan-dur- G.7/2, G.34/4, G.49/4).

2.3.1.4.5. -k- / -ḫ-

Eklendiği fiilin anlamını pekiştiren işlek olmayan bir ektir. Metinde bir örneği tespit edilmiştir: *ḳalḫ*- ‘kalkmak’ (< kalı-k- G.96/3).

2.3.1.4.6. -(I)l- / -(U)l-

Edilgen fiiller türetmeye yarayan bu ek, son derece işlektir. Şu örneklerde tespit edilmiştir: *açıl*- ‘açılmak’ (< aç-(ı)l- G.21/6, G.30/6, Mh.T.1/I/3), *atıl*- ‘atılmak’ (< at-(ı)l- G.55/1), *ayrıl*- ‘ayrılmak’ (< adır-(ı)l- G.5/1, Mh.T.1/III/3), *çekil*- ‘çekilmek’ (< çek-(i)l- G.4/2, G.22/4, G.31/3), *dutul*- ‘tutulmak’ (< tut-(u)l- G.35/3, G.94/2), *eksül*- ‘eksilmek’ (< eksü-l- G.106/6), *götürül*- ‘götürülmek’ (< götür-(ü)l- G.66/3, G.83/1, G.96/1), *ḳaruşıl*- ‘karıştırılmak’ (< ḳaruş-(ı)l- G.96/2), *kesil*- ‘kesilmek’ (< kes-(i)l- G.20/4, G.27/3), *ḳurul*- ‘kurulmak’ (< ḳur-(u)l G.52/3), *pozul*- ‘silinmek’ (< boz-(u)l- G.36/5), *sarıl*- ‘sarılmak’ (< sar-(ı)l- G.27/7), *sayıl*- ‘düşünülmek’ (< say-(ı)l- G.107/6), *sancıl*- ‘batmak’ (< sanç-(ı)l- G.31/2, Mh.T.1/III/1), *sepil*- ‘serpilmek’ (< serp-(i)l- G.21/3), *tökül*- ‘dökülmek’ (< tök-(ü)l- G.38/5, Tk.B.1/I/6, G.114/2), *vėril*- ‘verilmek’ (< ver-(i)l- G.33/1, G.35/4), *yaḫıl*- ‘yakılmak’ (< yaḳ-(ı)l- G.36/2), *yazıl*- ‘yazılmak’ (< yaz-(ı)l- G.16/3, G.36/5, G.58/3).

2.3.1.4.7. -n- / -(I)n- / -(U)n-

Temel işlevi dönüşlülük bildiren fiiler türetmek olan bu ek, bazen de edilgen fiiller türetmiştir. İşlekliği çok yüksektir. Şu örneklerde görülmektedir: *bağlan*- ‘bağlanmak’ (< baġ+la-n- G.29/5), *bilen*- ‘bilenmek’ (< bile-n Tc.B.1/II/2), *boyan*- ‘boyanmak’ (< boya-n- Mh.T.1/IV/4), *esbāblan*- ‘sebeplenmek’ (< esbāb+la-n- G.29/6), *görün*- ‘görünmek’ (< gör-(ü)n- *ḳatlan*- ‘katlanmak’ (< ḳatıg+la-n- Mh.T.1/III/2), *olun*- ‘olunmak’ (< ol-(u)n- 2a/10), *pārelen*- ‘parçalanmak’ (< pāre+le-n- G.29/2), *sevindür*- ‘sevindirmek’ (< sev-(i)n-dür- G.72/3), *sın*- ‘kırılmak’ (< sı-n- G.50/4), *sölen*- ‘söylenmek’ (< söyle-n- G.39/2), *söylen*- ‘söylenmek’ (< söyle-n- G.13/4, G.13/5), *tüken*- ‘bitmek’ (< tüke-n- G.27/2), *uzan*- ‘uzamak’ (< uza-n- G.27/4), *yaḳın*- ‘şikayet etmek’ (< yaḳ-(ı)n- G.41/4), *yaran*- ‘yaranmak’ (< yara-n- G.71/1), *yüklen*- ‘üstüne almak’ (< yükle-n- G.86/6).

2.3.1.4.8. -(U)r-

Ettirgenlik bildiren eklerdendir. Şu sözcüklerde görülmektedir: *artur*- ‘arttırmak’ (< art-(u)r- Mes.1/4, G.3/4, G.6/1), *içür*- ‘içirmek’ (< iç-(ü)r- G.54/4,

G.97/3), *tapşur-* 'teslim etmek' (< tap-(ı)ş-(u)r- Mes.1/22), *tüşür-* 'düşürmek' (< tüş-(ü)r- G.43/6), *yėtür-* 'ulaştırmak' (< yet-ür- 2a/4, G.96/4, G.96/5).

2.3.1.4.9. -(I)ş- / -(U)ş-

Eylemin karşılıklı yapıldığını bildiren çok işlek bir ektir. Metinde şu örneklerde görülmüştür: *ėriş-* 'ulaşmak' (< er-(i)ş- G.34/5, G.104/7), *ḳarış-* 'karışmak' (< ḳar-(ı)ş- G.56/6), *sıḳış-* 'sığmak' (< sıġ-(ı)ş- Mes.2/6), *söleş-* 'konuşmak' (< söyle-ş- G.25/5), *söyleş-* 'konuşmak' (< söyle-ş- G.65/2), *tapşur-* 'teslim etmek' (< tap-(ı)ş-ur- Mes.1/22), *titreş-* 'titreşmek' (< titre-ş- G.27/1), *tutuş-* 'yanmaya başlamak' (< tut-(u)ş- G.37/2, G.41/1, G.63/3), *yaraş-* 'yakışmak' (< yara-ş- G.17/1, G.20/2, G.52/5), *yavuḳlaş-* 'yaklaşmak' (< yaguḳ+la-ş- G.93/3), *yėtiş-* 'yetişmek, ulaşmak' (< yet-(i)ş- 2a/9, G.22/5, G.93/6).

2.3.1.4.10. -(I)t- / -d-

Eklendiği fiile ettirgenlik anlamı katan bu ek son derece işlektir. Azerbaycan Türkçesi etkisiyle /t/ > /d/ değişimine uğradığı örnekler de mevcuttur. Metinde şu sözcüklerde tespit edilmiştir: *aġart-* 'ağartmak, beyazlatmak' (< aġar-t- G.93/2), *aġlad-* 'ağlatmak' (< aġla-t- Mb.T.1/II/3), *ayıd-* 'söylemek' (< ay-(ı)t- G.55/3), *bezet-* 'süsletmek' (< beze-t- G.87/5), *eylet-* 'ettirmek, eyletmek' (< eyle-t- Tc.B.1/I/2), *incit-* 'incitmek, kırmak' (< inci-t- Müs.1/5), *ḳızart-* 'kızartmak' (< ḳızar-t- G.60/5), *söyled-* 'konuşturmak' (< söyle-t- G.110/4), *sürt-* 'sürmek' (< sür-t- G.60/2, G.60/5), *yarat-* 'yoktan var etmek' (< yara-t- G.1/5, G.4/4, G.25/2).

2.3.1.4.11. -y- < -d-

İşlekliği düşük olan -y- eki daha eski bir -d- ekinden gelişmiştir. Bazı sözcüklerde kaynaşmış bir şekilde görünmektedir. Metinde iki fiilde tespit edilmiştir: *doy-* 'doymak' (< to-d- G.42/29), *ḳoy-* 'koymak, bırakmak, atmak' (< ḳo-d- Mes.2/13, G.17/5, G.102/5).

2.3.2. Çekim Ekleri

2.3.2.1. İsim Çekim Ekleri

İsimlerin cümle içinde kullanılmasını sağlayan ve isimlerin diğer sözcüklerle ilişkilerini belirleyen eklerdir. Çokluk, iyelik, hâl ve soru ekleri olmak üzere dört

grupta toplanmaktadırlar. Aşağıda bu eklerin Murtezâkulu Han Zafer Dîvânındaki kullanılışları ele alınacaktır.

2.3.2.1.1. Çokluk Eki: +lAr

İsmin karşıladığı nesnenin sayısının birden fazla olduğunu belirten ektir (Ergin, 2013: 220). Eski Türkçe döneminden beri isimlerin çokluk şekilleri bu ek yardımı ile yapılmaktadır. Son derece işlektir. Metinde şu örneklerde görülür: *āgāhlar* 'uyanıklar' **(**G.97/3), *āhlar* 'ahlar' (G.97/1), *'āşıḳlar* 'aşıklar' (K.4/2), *āvāreler* 'işi olmayanlar' (Mes.2/5), *bī-çāreler* 'çaresizler' (Mes.2/5), *bugünler* 'bugünler' (G.13/5), *bunlar* 'bunlar' (Mh.T.2/IV/5), *çāreler* 'çareler' (Mes.2/5), *çoḳlar* 'çok kimse' (G.3/5), *derdler* 'dertler' (G.47/5), *gėceler* 'geceler' (G.24/4), *gözeller* 'güzeller' (G.4/4, G.87/7), *gözler* 'gözler' (G.13/1), *ḥācılar* 'hacca gitmiş olanlar' (G.30/4), *ḫūblar* 'güzeller' (Tk.B.1/IV/2), *işler* 'işler' (Mes.1/24), *ḳapular* 'kapılar' (G.30/6, G.35/3, G.88/7), *ḳaşlar* 'kaşlar' (G.52/3), *ḳuşlar* 'kuşlar' (G.109/3), *mātem-zedeler* 'yaslılar' (G.83/1), *müʾeẕẕinler* 'ezan okuyanlar' (G.30/2), odlar 'ateşler' (G.98/2), *oḫuyanlar* 'okuyanlar' (G.111/2), *olar* 'onlar' (G.56/6), *onlar* 'onlar' (K.2/2, G.81/4, G.83/3), *özgeler* 'başkalar' (Tk.B.1/IV/4), *pervāneler* 'kelebekler' (G.37/2, Mh.T.1/IV/2), *sa'ylar* 'gayretler' (Mh.T.2/II/3), *şāhlar* 'sultanlar' (G.97/1), *ṭāʿatler* 'ibadetler' (Mes.1/31), *ʿuḳdeler* 'ukteler' (G.101/4), *yamanlar* 'kötüler' (Mh.T.2/V/2), *yāsemenler* 'yasemin çiçekleri' (G.102/4), *yoldaşlar* 'yol arkadaşları' (2b/1), *zülfler* 'saçlar' (Tk.B.1/IV/5).

2.3.2.1.2. İyelik Ekleri

İsmin karşıladığı nesnenin ait olduğu kişi veya nesneyi belirten eklerdir. Bu aitlik şahıslar hâlinde ifade edilir (Ergin, 2013: 221-222). Teklik ve çokluk olmak üzere altı şahsı karşılayan iyelik ekleri incelediğimiz metinde şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs İyelik Eki: +(U)m

Genelde yuvarlak olması ile düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık teşkil eder. Oldukça işlek olan ekin kullanıldığı bazı örnekler şu şekildedir: *āhum* 'ahım' (G.36/1, G.82/5, G.88/7), *ʿaḳlum* 'aklım' (G.21/2, E.1/4, G.75/3), *ārāmum* 'dinlenmem' (G.41/3), *ayağum* 'ayağım' (Ms.T.1/II/5), *baḫtum* 'bahtım' (G.41/4), *benzüm* 'benzim' (G.49/2), *cānum* 'canım' (G.2/4, Mh.T.1/IV/1), *cigerüm* 'ciğerim' (G.36/1, G.84/2) *elüm* 'elim' (G.78/7), *ḫāṭırum* 'gönlüm' (Mes.1/2, G.21/4, G.47/3),

iḫtiyārum 'iradem' (G.5/2, G.10/1, G.23/5), *ḳanum* 'kanım' (G.30/4, Tc.B.1/I/5, Tc.B.1/II/5), *köñlüm* 'gönlüm' (G.2/2, G.15/1, G.20/5), *mālum* 'malım' (G.78/4), *tābum* 'sıkıntım' (G.37/4), *vebālüm* 'günahım' (G.78/2), *yaşum* 'yaşım' (G.106/1, G.114/2).

Eski Oğuz Türkçesinde ünlüsü daima yuvarlak olan bu ek (Gülsevin-Boz, 2013: 40) iki örnekte düzleşerek uyum sürecine girmeye başlamıştır: *işim* 'işim' (G.89/4), *ḳaddim* 'boyum' (G.109/6).

Teklik 2. Şahıs İyelik Eki: +(U)ñ

Oldukça çok kullanılan ekin görüldüğü bazı örnekler şu şekildedir: *ʿaḳluñ var ise* ' (senin) aklın varsa' (G.1/6), *düşüpdür ayağa başuñ* '(senin) başın ayağa düşmüştür' (G.93/4), *bėlüñdeki zünnārı* 'belindeki kuşağı' (G.93/7), *ger cigerüñ var ise* 'eğer ciğerin varsa' (G.17/5), , *fikrüñ ilen* 'fikrinle' (G.48/4), *senüñ devrüñde* 'senin devrinde' (G.85/4), *senüñ bir aduña* 'senin bir adına' (G.14/1), *şemʿ ruḫsāruñ* 'muma benzeyen yanağın' (G.44/4), *Ẓafer ḳuluñ* 'Zafer kulun' (G.85/4), *ẕātuñ ḳadīmdür* '(senin) zatın kadimdir' (G.14/1).

Teklik 3. Şahıs İyelik Eki: +I, +sI, +U

Ünsüzle biten sözcüklerde +I şeklindedir: *ayağuñ tozı* 'ayağının tozu' (G.85/5), *bir adı* '(onun) bir ismi' (G.19/4 [=2]), *belā ėvi* 'bela evi' (G.2/4), *cennet bāğı* 'cennet bağı' (G.7/5), *çākerinüñ çākeri* 'kölesinin kölesi' (G.103/5), *fenā baḥri* 'yokluk denizi' (G.56/6), *hicrān odı* 'ayrılığın ateşi' (G.34/3), *ʿışḳ dėdüklerinüñ aṣlı* 'aşk dediklerinin aslı' (G.39/3), *onuñ ās̱ārı* 'onun eseri' (G.10/5), *onuñ dermānı* 'onun dermanı' (G.92/8), *Ẓaferʿışḳı* 'Zafer'in aşkı' (G.13/5), *zāhidüñ işi* 'zahidin işi' (G.92/2),.

Ünlü ile biten sözcüklerde +sI şeklindedir: *acısı* 'acısı' (G.55/1), *behresi* 'payı' (G.92/7), *cefāsı* 'eziyeti' (Mes.1/12), *cilvesi* 'görünmesi' (G.28/5), *deryāsı* 'denizi' (G.16/1), *gözgisi* 'aynası' (G.61/1), *hevāsı* 'arzusu' (G.93/2), *ḳorḫusı* 'korkusu' (G.94/2), *özgesi* 'başkası' (G.103/4), *perdesi* 'perdesi' (G.17/1), *uḫusı* 'uykusu' (Mes.1/29), *yarası* 'yarası' (G.107/7).

Ünsüzle biten çok az sayıda sözcükte ise +U şeklindedir. Metinde bir örneği tespit edilmiştir: *düşenüñ cānuda* 'düşenin canında' (G.107/5).

Çokluk 1. Şahıs İyelik Eki: +(U)mUz

Genelde ünlüsü yuvarlak olup düzleşme sürecine yeni girmeye başlamıştır. Metinde kullanımı düşüktür. Şu örneklerde görülür: *aramuz* 'aramız' (G.30/5), *bezmümüz* 'meclisimiz' (Mes.1/8), *elümüz* 'elimiz' (G.76/3), *köñlümüz* 'gönlümüz' (G.58/4, Ms.T.1/III/2), *penāhumuz* 'sığınağımız' (Tk.B.1/VI/5), *yüzümiz* 'yüzümüz' (Mes.1/11), *yüzümüz* 'yüzümüz (Mes.1/11, G.114/5).

Çokluk 2. Şahıs İyelik Eki: +(U)ñUz

Metinde örneği tespit edilememiştir. Bunun için ekin düzleşme sürecine girip girmediği konusu belirsizdir.

Çokluk 3. Şahıs İyelik Eki: +lArI

Ünlü uyumlarına girmekte olup az sayıda örneği tespit edilmiştir: *cennet bağı dėdükleri* 'cennet bağı dedikleri' (G.7/5), *gėtdükleri yol* 'gittikleri yol' (G.98/3), *riyāyī işleri* '(onların) ikiyüzlü işleri' (G.57/4), *gözüm merdümleri* 'gözümün bebekleri' (G.41/5), *zāhidlerüñ başları* 'zahidlerin başları' (G.50/3).

2.3.2.1.3. Hâl Ekleri

İsimlerin cümle içerisinde başka sözcüklerle olan ilişkisine göre aldıkları eklerdir. Yani isimlerin kelime grupları ve cümleler içinde isimlerle, edatlarla ve fiillerle kurduğu ilişkiyi gösteren eklerdir (Ergin, 2013: 226; Korkmaz, 2017: 119).

Metinde hâl eklerinin kullanımı şu şekildedir:

2.3.2.1.3.1. Belirtme Hâli Eki +I, +n, +nI

İsmi kendisine etki eden geçişli bir fiile bağlayan hâldir (Ergin, 2013: 231). Metinde bu ek üç farklı şekilde görülmektedir.

+I eki ünsüzle biten sözcüklerden sonra gelmekte olup oldukça işlek bir şekilde görülmektedir. Sadece düz şeklinin olması eki düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında bırakmıştır. Metinde görüldüğü bazı örnekler şu şekildedir: *cānı cānān dilemiş* 'canı sevgili istemiş' (G.113/1), *çekdüm ayağı* 'ayağı çektim' (G.38/6), *eyledi dostluḳı bir yana* 'dostluğu bir yana bıraktı' (G.84/5), *peyvendi kes* 'bağı kopar' (G.51/3), *üregi eylemez kebāb* 'yüreği kebap etmez' (G.7/2), *yalanı cemʿ ėdüb* 'yalanı toplayıp' (G.58/5).

+n eki teklik 3. şahıs iyelik ekinden sonra gelmiştir. Metinde görüldüğü bazı örnekler şu şekildedir: *cāmın* 'kadehini' (Mes.1/26, Mh.T.3/II/2), *cefāsın* 'cefāsını' (Mh.T.3/IV/3), *dāvın* 'sırasını' (K.3/1), *gözellerin* 'güzellerini' (G.6/3), *gözgisin* 'aynasını' (Mes.1/11), *günāhın* 'günahını' (G.11/5), *intiḳāmın* 'intikamını' (G.54/6), *işin* 'işini' (G.58/6), *ḳanın* 'kanını' (G.15/1), *mālın* 'malını' (G.92/7), *merdümlerin* 'gözbebeklerini' (G.44/5, G.87/7), *nėçesin* 'nasıl olduğunu' (G.113/4), *pāyesin* 'derecesini' (2a/3), *sāġarın* 'kadehini' (G.15/8, G.77/6), *sāyesin* 'gölgesini' (G.93/5), yaşın 'gözyaşını' (G.24/4).

+nI eki ünlü ile biten sözcük kökleri, ünlü ile biten zamir kökleri ve teklik 1. şahıs iyelik ekinden sonra kullanılmıştır. Görüldüğü bazı örnekler şöyledir: *deryānı* 'denizi' (G.68/6), *eşyānı* 'eşyayı' (G.33/3), *Murteżānı* 'Murteza'yı' (G.2/6), *onı* 'onu' (G.26/5, G.59/3, G.72/2), *pinhānumnı* 'sırrımı' (G.54/1), *sūzumnı* 'yanışımı' (G.12/3), *ten-i zārumnı* 'zayıf bedenimi' (G.40/3).

2.3.2.1.3.2. Yönelme Hâli Eki: +(y/ñ)A, +ġA

Eklendiği ismi fiil ve edatlara bağlayıp eylemin istikametini belirleyen ektir. Ünsüzle biten sözcük ve eklerden sonra +A, ünlü ile biten sözcük ve eklerden sonra +(ñ)A ve (y)A, olarak görülmektedir. Örnekleri şu şekildedir: *ʿāleme* 'aleme' (G.1/4, G.43/5), *bendeye* 'köleye' (3b/2, G.12/2, G.33/6), *buña* 'buna' (G.90/2, K.5/3, G.100/6), *cefāya* 'eziyete' (Tk.B.1/VIII/3), *cihāna* 'dünyaya' (G.10/5, G.43/5), *daña* 'tan vaktine' (G.44/4, G.78/3, G.91/3), *deryāya* 'denize' (G.26/3, G.32/5), *egine* 'omuza' (Mes.1/7), *fānīye* 'fani olana' (G.67/3, K.5/1), *göze* 'göze' (G.96/6, Ms.T.1/II/6), *ġayrıya* 'başkasına' (Mh.T.1/III/4), *ʿışḳa* 'aşka' (Mes.1/16, G.4/5, G.5/2), *ḳaraya* 'siyaha' (G.88/2, G.102/4), *kimseye* 'kimseye' (G.1/2, G.8/3, G.46/1), *luṭfuña* 'lütfuna' (G.94/3), *mecmuʿāya* 'mecmuaya' (2a/12), *Mehdīye* 'Mehdi'ye' (G.95/4), *oda* 'ateşe' (G.36/1, G.37/4, G.103/2), *oña* 'ona' (Mes.2/7, K.1/1, G.1/7), *ortaya* 'orta yere' (G.47/2), *özgeye* 'başkasına' (Müs.1/5, G.100/5), *ṣabāya* 'saba rüzgarına' (G.78/7), *seyre* 'bakmaya' (G.103/3), *sulṭāna* 'sultana' (G.77/7, Tk.B.1/I/7), *tene* 'bedene' (G.65/3), *üze* 'yüze' (G.96/1, G.96/3), *vefāya* 'vefaya' (Tk.B.1/VIII/4), *yaḫşıya* 'güzele' (G.26/3, Mh.T.2/V/2), *yaraya* 'yaraya' (G.88/3), *yazıya* 'ovaya' (G.58/4), *yėre* 'yere' (G.35/5).

Bazen de metinde Doğu Türkçesi etkisiyle yönelme hâli eki +ġA olarak görülür. Zira bu ek Karahanlı, Kıpçak, Harezm ve Çağatay Türkçelerinde yönelme işlevinde kullanılan ektir (Argunşah, 2014: 124-125; Argunşah-Yüksekkaya, 2015: 193; Güner, 2013: 190; Hacıeminoğlu, 2013: 30; Karamanlıoğlu, 1994: 68; Peler, 2017: 83). Metinde iyelik ekinden sonra kullanıldığı ve sadece bir örnekte görüldüğü tespit edilmiştir*: cism-i zārumġa* 'zayıf bedenime' (G.114/1).

2.3.2.1.3.3. Bulunma Hâli Eki: +dA

Fiilin bildirdiği eylemin yapıldığı yeri gösteren bu ek metinde +dA şeklinde görülmektedir. Metinde çok sayıda örneği bulunmaktadır: *arada* 'ara yerde' (G.57/4)*, arḫada* 'arkada' (G.62/5), *bedende* 'bedende' (Mes.1/28, G.50/1, G.73/3), *bėlde* 'belde' (G.38/5), *bizde* 'bizde' (G.41/6), *cihānda* 'dünyada' (G.3/2, G.6/5, G.11/2), *dilde* 'gönülde' (Tc.B.1/I/1, G.69/2)*, dünyāda* 'dünyada' (G.42/1, G.49/4, Ms.T.1/II/5), *elde* 'elde' (Mh.T.2/III/3), *gözgide* 'aynada' (G.61/1), *ḫāṭırda* 'gönülde' (Mes.1/4), *işde* 'işte' (G.25/2), *ḳoynında* 'koynunda' (G.29/5), *köñülde* 'gönülde' (G.6/5, G.12/2, G.37/3), *mende* 'bende' (G.44/4), *onda* 'o kişide' (Mh.T.3/II/2), *perdede* 'perde üzerinde' (G.20/1), *suda* 'su içinde' (Ms.T.1/I/6), *taḫtında* 'tahtında' (G.27/5), *tende* 'bedende' (G.78/3), *yanında* 'yanında' (G.34/3), *yėrde* 'yerde' (G.18/2, G.72/5, Tk.B.1/I/6), *yolda* 'yolda' (G.2/6, G.7/6, G.62/2, Müs.1/4).

Bulunma hâli eki bazen içinde bulunulan durumu belirtmek için kullanılmıştır: *ġamda* 'gamlı' (G.78/2), *ʿışḳıda* 'aşkı içinde' (G.12/6), *intiẓārda* 'bekleyişte' (G.95/5), *mecāzda* 'mecaz olanda' (G.77/5), *rāḥatda* 'rahatlık içinde' (Tk.B.1/VII/3) *zārumda* 'ağlamamda' (G.91/2).

Bazen de içinde bulunulan zamanı göstermiştir: *ʿademde* 'yokluk zamanında' (G.6/1), *bendelikde* 'kullukta' (Mes.1/27, Mes.1/30), *devrde* 'devirde, zamanda' (G.13/5, G.49/1), *gėcede* 'gece vaktinde' (G.30/2), *günde* 'gün içinde' (G.52/5), *ḫalvetde* 'halvet anında' (G.42/3), *hicrde* 'ayrılık vaktinde' (G.78/1), *ṣafḥa-yı rūzgārda* 'zaman diliminde' (2a/8-9), *sebāḳda* 'ders esnasında' (G.109/2), *seferde* 'sefer esnasında' (Mes.2/4, G.27/5), *seherde* 'seher vaktinde' (G.29/2), *vaṣlda* 'kavuşma esnasında' (G.15/2), *yılda* 'yıl içinde' (G.30/4), *yuḫusında* 'uyku esnasında' (G.27/7).

İyelik ekinden sonra bulunma hâli ekinin geldiği örneklerde araya /n/ sesinin girdiği görülür: *bābında* ‘babında’ (G.74/2, G.74/4, G.105/5), *bāġında* ‘bağında’ (G.88/5), *kūyında* ‘mahallesinde’ (G.79/5, G.86/4, Tk.B.1/III/5), *yanında* ‘yanında’ (G.34/3). Ancak Çağatay Türkçesi etkisiyle araya /n/ sesinin girmediği de görülür: *ayıda* ‘ayında’ (G.111/1), *bābıda* ‘babında’ (Mh.T.3/III/4, G.105/2), *ʿışḳıda* ‘aşkında’ (G.12/6) *kūyıda* ‘mahallesinde’ (G.50/5, G.78/5, G.99/2). *Bāb* ve *kūy* örneklerindeki ikili kullanımdan anlaşılacağı üzere bu ekin metinde iyelik ekinden sonra kullanımında önemli ölçüde Çağatay Türkçesi etkisi görülmektedir.

2.3.2.1.3.4. Ayrılma Hâli Eki: +dAn, +dIn

Eklendiği isimle fiilin gösterdiği hareketin arasında genelde uzaklaşma olduğunu bildirir. Bunun yanında isimler ile fiiller, fiilimsiler ve edatlar arasında çıkma, yer, ayrılma, menşe, cins, terkip, başlama, yokluk, vasıta, değer, karşılaştırma gibi anlamlarla ilişki kuran ektir (Ergin, 2013: 235). Bunun için kullanım alanı oldukça geniştir. Metinde görülen temel ayrılma hâli eki +dAn’dır. Metinde ayrılma, uzaklaşma, sebep, kaynak, bir şeyin yapıldığı malzeme, zaman, mukayese, vasıta, yer bildirme gibi anlamlarda kullanılmıştır. Ayrıca yapım eki görevi üstlendiği ve zarf vazifeli sözcükler türetmeye yaradığı da tespit edilmiştir. Bazı örnekleri şu şekildedir: *āhumdan* ‘ahımdan dolayı’ (G.35/3), *alından* ‘hilesinden dolayı’ (G.87/6), *āteşden* ‘ateşten’ (G.41/1), *aṭlasdan* ‘atlas kumaşından’ (G.87/5), *ayaġdan* ‘ayaktan’ (G.113/6), *ayaġıdan* ‘kadehiyle’ (G.3/2), *bābıdan* ‘kapısından’ (G.10/5, G.41/6), *bāġdan* ‘bahçeden’ (G.42/3), *başdan* ‘baştan’ (G.75/3), *behiştden* ‘cennetten’ (G.87/6), *cāmıdan* ‘kadehiyle’ (G.88/4), *cāndan* ‘samimi, içten’ (G.86/3), *cefādan* ‘eziyetten’ (G.89/5, Tk.B.1/II/5, Tk.B.1/III/7), *cehdden* ‘çalışmaktan’ (G.85/1), *cihāndan* ‘dünyadan’ (G.105/5), *dilden* ‘gönülden’ (G.9/2), *doġruluḳdan* ‘doğruluktan’ (G.76/1), *dünyādan* ‘dünyadan’ (G.42/2, G.84/3, K.5/2), *elinden* ‘yüzünden’ (G.21/5, G.22/1, G.35/1), *ferzāneden* ‘dervişten’ (G.65/1), *gözden* ‘gözden’ (G.41/5, G.43/4, G.88/6), *ġamdan* ‘gamdan dolayı’ (G.2/4, G.8/2, G.11/1), *ġuṣṣadan* ‘kederden’ (G.20/4), *ḫān-ḳahdan* ‘tekkeden’ (G.56/1), *ḫaradan* ‘nereden’ (G.83/29), *ḫaṭādan* ‘günahtan’ (G.3/1), *ḫumārdan* ‘sarhoşluk sonrası çekilen baş ağrısından’ (G.64/5), *ıraġdan* ‘uzaktan’ (G.74/3), *ʿışḳdan* ‘aşktan’ (G.23/1, G.32/6, G.45/1, G.50/4), *iḥsānından* ‘lütfundan’ (G.33/6), *işden* ‘işten’ (G.100/7), *ḳamudan*

‘herkesten’ (G.76/2), *ḳaradan* ‘karadan’ (G.83/1), *kārdan* ‘işten’ (G.64/6), *ḳaşdan* ‘kaştan’ (E.1/4), *ḳorḫusından* ‘korkusundan’ (G.94/2), *ḳurbdan* ‘yakından’ (G.19/3), *kūyıdan* ‘köyünden’ (Mh.T.1/III/3), *mālından* ‘malından’ (G.87/1, G.87/8) *mihrinden* ‘sevgisinden’ (G.45/1), *mundan* ‘bundan sonra, bundan dolayı’ (G.18/3, G.113/7), *naradan* ‘nereden’ (G.83/5), *neden* ‘ne için’ (G.90/2, G.100/5), *pervāneden* ‘kelebekten’ (G.65/3), *riyādan* ‘ikiyüzlülükten’ (G.56/6, G.87/4), *sebebden* ‘sebepten’ (G.9/3, G.58/6, G.73/1), *sudan* ‘sudan’ (G.114/2), *şevḳdan* ‘şiddetli arzudan’ (G.30/2, G.66/2, G.113/5), *tābından* ‘ışığından’ (G.37/4), *ṭarafdan* ‘taraftan’ (G.47/2), *üzinden* ‘yüzünden’ (G.8/5, G.9/1, G.37/5), *vaṭandan* ‘vatandan’ (G.41/3, G.82/3), *yanmaḳdan* ‘yanmaktan dolayı’ (G.46/6), *yārdan* ‘sevgiliden’ (G.8/1, G.22/1, G.64/4), *yaşdan* ‘yaşla’ (E.1/4), *yėñiden* ‘yeniden, bir daha’ (G.91/4), *yoldan* ‘yoldan’ (G.56/5, G.75/2), *yuḫudan* ‘uykudan’ (G.93/3), *zamāndan* ‘zamandan’ (G.39/2, Mh.T.1/II/5), *zülfden* ‘saçtan’ (G.93/7).

Metinde ayrılma hâli eki olarak +dIn da kullanılmıştır. Bu ek esasında Karahanlı ve Çağatay Türkçelerinde ayrılma işlevinde kullanılmış olup (Eckmann, 2013: 77; Hacıeminoğlu, 2013: 30) metnimizde de görülmektedir. Eski Oğuz Türkçesinde çok az görülen ekin incelediğimiz metinde örneği oldukça çoktur: *āsāyiş-gāhıdın* ‘güvenli yerinden’ (1b/1), *ʿāşıḳdın* ‘aşıktan’ (G.107/6), *cānāndın* ‘sevgiliden’ (Mh.T.1/II/5), *cigerümdin* ‘ciğerimden’ (G.16/2), *çeşmümdin* ‘gözümden’ (G.101/5), *elidin* ‘elinden’ (Ms.T.1/III/2), *gözyaşıdın* ‘gözyaşından’ (G.11/6, G.12/6), *gülistāndın* ‘gül bahçesinden’ (Mh.T.1/I/1, Mh.T.1/I/4), *ḥamdidin* ‘hamdinden, şükründen’ (Mes.2/10), *ḫᵛānıdın* ‘sofrasından’ (Mes.2/2), *lebleridin* ‘dudaklarından’ (G.114/4), *maḫlūḳatdın* ‘canlılardan’ (1b/2), *mekānıdın* ‘mekanından’ (G.66/2), *ondın* ‘ondan’ (Mh.T.1/III/5), *suyıdın* ‘suyundan’ (G.36/1), *sulṭāndın* ‘sultandan’ (Mh.T.1/V/5), *şebistāndın* ‘yatak odasından’ (Mh.T.1/IV/5), *şekeristāndın* ‘şekerlikten’ (Mh.T.1/I/5), *yārdın* ‘sevgiliden’ (G.73/1), *yaşumdın* ‘gözyaşımdan’ (G.70/1), *zehridin* ‘zehrinden’ (Mh.T.1/II/3).

İyelik ekinden sonra ayrılma hâli ekinin geldiği örneklerde araya /n/ sesinin girdiği görülür: *bāġından* ‘bağından’ (G.72/2, G.93/6), *cānından* ‘canından’ (G.92/10), *ġamından* ‘gamından’ (G.10/4, G.63/2), *iḥsānından* ‘iyiliğinden’ (G.33/6), *kūyından* ‘mahallesinden’ (G.50/2, G.78/8), *mālından* ‘malından’ (G.87/1, G.87/8), *odından* ‘ateşinden’ (G.16/2, G.37/2, G.63/3). Ancak Çağatay Türkçesi

etkisiyle araya /n/ sesinin yoğun olarak girmediği de görülür. Ayrılma hâli ekinin +dAn olduğu örneklerde bu durumun sınırlı örnekte görüldüğü anlaşılmaktadır: *ayağıdan* ‘kadehinden’ (G.3/2), *cāmıdan* ‘kadehinden’ (G.88/4), *cānıdan* ‘canından’ (G.86/4), *dīvānıdan* ‘divanından’ (G.86/7), *kūyıdan* ‘mahallesinden’ (Mh.T.1/III/3), *ʿunvānıdan* ‘unvanından’ (G.86/6), *zindānıdan* ‘zindanından’ (G.86/5). *Cān* ve *kūy* örneklerinden de görüleceği üzere bu ekin kullanımında Batı ve Doğu Türkçesi etkisi bir arada görülmektedir.

Ayrılma hâli ekinin +dIn olduğu durumlarda yukarıdaki örneklerde görüldüğü üzere metnin tamamen Çağatay Türkçesi etkisinde kaldığı ve iyelik ekinden sonra hiçbir örnekte araya /n/ sesinin girmediği tespit edilmiştir.

2.3.2.1.3.5. İlgi Hâli Eki: +Um, +Uñ, +nUñ

Bir ismin başka bir isme tabi olduğunu bildiren ektir (Ergin, 2013: 229). Ünsüzle biten sözcüklere +Um, +uñ olarak eklenirken ünlüyle biten sözcüklere +nUñ şeklinde eklenmektedir. Ek ünlüsünün daima yuvarlak olması dolayısıyla düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymadığı görülür. Metinde kullanımı şu şekildedir:

Teklik ve çokluk 1. şahıs zamirlerinin ilgi çekimi +Um eki ile yapılır. Metinde çokluk 1. şahıs zamirinin ilgi çekimi örneği görülmemiş olup sadece teklik 1. şahıs zamirinin ilgi eki aldığı görülmektedir: *benüm* ‘benim’ (Mes.2/12, G.2/6, G.12/3), *menüm* ‘benim’ (G.12/4, G.70/1, G.70/4).

Ünsüz ile biten sözcüklerden sonra ilgi eki +Uñ olarak görülmektedir: *ʿaḳrebüñ nuḥūseti* ‘akrebin uğursuzluğu’ (G.3/7), *ʿāşıḳuñ köñli* ‘aşığın gönlü’ (G.46/2), *bunlaruñ ṣoḥbeti* ‘bunların sohbeti’ (Mh.T.2/IV/5), *bülbülüñ efġānını* ‘bülbülün figanını’ (G.23/3), *cāhilüñ çoḳdurur ḫırīdārı* ‘cahilin alıcısı çoktur’ (Mes.1/21), *dilüñ söyledügi* ‘dilin söylediği’ (G.69/3), *gözüñ merdümi* ‘gözün bebeği’ (G.17/3), *ḥanẓaluñ tuḫmı* ‘Ebucehil karpuzunun tohumu’ (G.39/4), *ʿışḳuñ yolı* ‘aşkın yolu’ (G.12/7), *kimüñ var başında bir sevdā* ‘kimin başında bir sevda var’ (G.64/4), *olaruñ dutduḳı* ‘onların tuttuğu’ (G.45/5), *raḳībüñ sözi* ‘rakibin sözü’ (G.31/5), *senüñ köñlünde* ‘senin gönlünde’ (G.85/2), *sulṭānuñ baḫşişi* ‘sultanın bağışlaması’ (G.97/2), *şeybüñ hevāsı* ‘yaşlılık arzusu’ (G.93/2), *vāʿiẓüñ sözin* ‘vaizin sözünü’ (G.23/2), *yārüñ hevāsın* ‘yarin arzusunu’ (G.51/1).

Ünlü ile biten sözcüklerden sonra ilgi eki +nUñ olarak görülmektedir: *dīvānenüñ sözi* ‘delinin sözü’ (G.23/4), *dünyānuñ ėvinden* ‘dünyanın evinden’ (G.24/5), *ḳamunuñ cümle işine* ‘herkesin bütün işlerine’ (Tk.B.1/IX/6), *kişinüñ işgili* ‘kişinin boyunduruğu’ (G.62/3), *Musānuñ elʿaṣāsını* ‘Hz. Musa’nın el asasını’ (G.1/3), *onuñ yüzi* ‘onun yüzü’ (G.28/5), *öñine yaḫşı gelür yaḫşınuñ* ‘iyinin önüne iyi gelir’ (Tk.B.1/V/7), *sāḳīnüñ maṭlūbı* ‘sakinin istediği’ (G.74/1), *velīnüñ oğlı* ‘velinin oğlu’ (G.95/4).

2.3.2.1.3.6. Vasıta Hâli Eki: +(y)lA (<ile), +n

Sözcük grupları ve cümlelerde fiilin kendi vasıtası, iştiraki ile veya ifade ettiği zamanda yapıldığı vasıta hâli eki yardımıyla ifade edilir. Yani vasıta hâli eki fiilin ne ile, nasıl veya ne zaman yapıldığını ifade etmek için isme getirilir (Ergin, 2013: 237). Metinde vasıta hâli *ile* edatının ekleşmiş hali olan +(y)lA ile karşılanmıştır. Vasıta hâli eki +n de tek başına kullanılmamış olup *ilen* edatında kalıplaşmış olarak kullanılmıştır. +(y)lA ve +n dışında *bile, birle* ve *ilen* edatları da vasıta bildirme işlevi ile kullanılmışlardır.

Bile edatı metinde 4 kez geçmekle birlikte vasıta işlevinde kullanıldığı iki örnek tespit edilmiştir: *köñlini aluñ mey bile* ‘gönlünü şarapla alın’ (G.57/3), *onlar ilen bile bir şūḫ perī-yi māhlikā* ‘onlarla birlikte bir ay yüzlü şuh peri’ (G.83/3).

Birle edatı bile ile birlikte Kıpçak ve Çağatay Türkçelerinin etkisi olarak vasıta işlevinde kullanılmıştır. Bu işlevle metinde görüldüğü 3 örnek şu şekildedir: *naḳḳāş eger çekse ḳalem birle cemālin* ‘eğer nakkaş kalem ile yüzünün güzelliğini çizse’ (G.29/3), *işāre birle ėtdi māh-ı bedri iki şaḳḳ* ‘işaret parmağı ile dolunayı iki parçaya böldü’ (G.70/3), *ḳanlu su birle o bezmi ḫoş zer-efşān eyledi* ‘kanlı su ile o meclisi hoş altın saçar hâle getirdi.’ (G.112/3).

İle edatına vasıta eki +n eklenmesi sonucu ortaya çıkan *ilen* (Tietze, 2016: 595) edatı metinde vasıta işlevinde *ile* edatı ile aynı yoğunlukta geçer. Asıl vasıta eki olan +n sadece bu edatın ve *degin* ‘değin, dek, kadar’ (<teg-i+n G.78/3, Tk.B.1/III/6) edatının bünyesinde kalıplaşmış bir şekilde tespit edilmektedir. *İlen* edatının vasıta işlevinde görüldüğü bazı örnekler şu şekildedir: *keyf ilen germ oldı bāzārum* ‘pazarım keyifle ısındı’ (Mes.1/3), *bu sevdā ilen vardur cihān mülkinde biñ ġavġā* ‘bu sevdayla cihanda bin kavga vardır.’ (G.12/1), *onuñ emri ilen olmış* ‘onun emriyle

olmuş.’ (G.25/1), *beni dīnden çıḳardı siḥr ilen* ‘beni sihirle dinden çıkardı.’ (G.41/2), *şerʿ ilen örter* ‘kötülükle örter’ (G.69/4), *onlar ilen bile* ‘onlar ile birlikte’ (G.83/3), *hūşumı aldı köñülden nāz ilen* ‘gönülden nazla aklımı aldı.’ (G.104/4), *külbe-yi tārumı meh yüzi ilen ḳıldı münīr* ‘karanlık kulübemi ay yüzüyle aydınlattı.’ (G.114/3), *bu iki üç dil-ber ilen ṣoḥbet eyle* ‘bu iki üç dilberle sohbet et.’ (Mh.T.2/IV/4), *yār ilen ḫalvet bugün nerd oynadum* ‘bugün sevgiliyle tenhada tavla oynadım.’ (K.3/1).

2.3.2.1.3.7. Yön Eki +ArI, +rA, +rU

Sözcük grupları ve cümlede fiilin kendi yönünde yapıldığını göstermek için yön ekleri kullanılır. Bu ekler, temelde çekim eki olup vazifelerini kaybederek yapım eki göreviyle birkaç sözcükte kalıplaşmış olarak görülürler (Ergin, 2013: 241-242). Metinde şu örneklerde tespit edilmiştir: *daşra* ‘dışarı’ (G.16/2), *dışra* ‘dışarı’ (G.42/3), *gėrü* ‘geri, yine, tekrar’ (G.49/2, K.3/1, K.3/2), *içre* ‘içinde’ (Mes.1/25, G.4/1, G.4/4), *ṣoñra* ‘sonra’ (1b/7, Mes.2/10, G.13/4, G.67/5), *sora* ‘sonra’ (G.95/3), *üzre* ‘üzerine’ (G.68/1, G.87/4).

Yapım eki işlevi üstlendiği için kendisinden sonra çekim eklerini alabilmektedir. Metinde bu yapıda bir örnek tespit edilmiştir: *üzerine* ‘üzerine, üstüne’ (G.54/5).

2.3.2.2. Fiil Çekimi

2.3.2.2.1. Zaman ve Kip

2.3.2.2.1.1. Zaman

Eylemin gerçekleştiği zaman, ekler yardımı ile gösterilir. Metinde bu eklerin durumu üzerinde aşağıda detaylı olarak durulacaktır.

2.3.2.2.1.1.1. Görülen Geçmiş Zaman

Anlatıcının eylemi bizzat yaptığını veya eylemin yapılışına tanıklık ettiğini bildiren zamandır. Metinde şahıslar itibarıyla görünümü şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs

Görülen geçmiş zaman teklik 1. şahıs çekimi -dUm eki ile yapılmıştır. Ekin ünlüsü hem düz hem de yuvarlak sıradan ünlülerden sonra daima yuvarlaktır.

Düzlük-yuvarlaklık ve ünsüz uyumlarına aykırılık teşkil etmektedir. Görüldüğü örneklerin bir kısmı şu şekildedir: *aldum* ‘aldım’ (G.36/1, G.114/4), *bildüm* ‘bildim’ (G.107/1), *çekdüm* ‘çektim’ (G.76/2, Mh.T.3/IV/3, G.104/6), *dėdüm* ‘dedim, söyledim’ (G.32/5, K.3/2), *döndüm* ‘döndüm’ (G.109/6), *ėrişdüm* ‘ulaştım’ (G.34/5, G.104/7), *ėtmedüm* ‘etmedim’ (G.8/3, G.89/4), *gėtdüm* ‘gittim’ (G.106/1), *görmedüm* ‘görmedim’ (G.22/5, G.22/6, G.26/2 [=2], G.46/4), *kesdüm* ‘kestim’ (G.7/4), *ḳoydum* ‘koydum’ (Mes.2/13), *oḳudum* ‘okudum’ (G.99/5), *öldüm* ‘öldüm’ (G.8/3), *saçdum* ‘saçtım’ (K.3/3), *tapdum* ‘buldum’ (G.37/5), *uṣandum* ‘usandım’ (G.18/4), *vėrdüm* ‘verdim’ (G.7/4, G.68/4), *yandum* ‘yandım’ (G.21/2, G.78/3).

Teklik 2. Şahıs

Görülen geçmiş zaman teklik 2. şahıs çekimi -dUñ eki ile yapılmıştır. Genelde harekesiz yazılan ekin bazen دونك (G.101/3, G.107/4) olarak yazılması yuvarlak olduğunu gösterir. Düzlük-yuvarlaklık ve ünsüz uyumuna aykırılık gösterir. Görüldüğü bazı örnekler şöyledir: *bağladuñ* ‘bağladın’ (G.49/4), *bulmaduñ* ‘bulmadın’ (G.86/3), *çekdüñ* ‘çektin’ (G.9/2, G.24/5, Ms.T.1/I/1), *düşdüñ* ‘düştün’ (G.24/1, G.86/1, G.86/3), *ėtmedüñ* ‘etmedin’ (G.9/3), *gėtdüñ* ‘gittin’ (G.101/3), *ḳılduñ* ‘kıldın’ (G.49/7, G.107/4), *ḳocaduñ* ‘ihtiyarladın’ (Mes.1/32), *mindürdüñ* ‘bindirdin’ (G.72/5), *olduñ* ‘oldun’ (G.9/2, G.9/5, G.108/5), *sevdüñ* ‘sevdin’ (G.23/6), *vėrdüñ* ‘verdin’ (G.18/5, G.22/6, G.63/2, G.102/1), *yandurduñ* ‘yaktın’ (G.49/4).

Teklik 3. Şahıs

Görülen geçmiş zaman teklik 3. şahıs çekimi -dI eki ile yapılmıştır. Metinde görüldüğü bazı örnekler şu şekildedir: *açıldı* ‘açıldı’ (G.21/6, G.30/6, Mh.T.1/I/3), *arturdı* ‘arttırdı’ (G.6/1), *bildi* ‘bildi’ (G.32/4, G.88/6), *çekdi* ‘çekti’ (Tc.B.1/I/1, G.109/3, G.110/6), *çıḳdı* ‘çıktı’ (G.36/1, G.83/1), *doğdı* ‘doğdu’ (G.43/2), *dutdı* ‘tuttu’ (G.15/7, G.99/3, G.106/6), *eksülmedi* ‘eksilmedi’ (G.106/6), *geldi* ‘geldi’ (Mes.1/28, G.22/5, G.34/2), *getürdi* ‘getirdi’ (G.95/2), *görmedi* ‘görmedi’ (G.14/2), *istedi* ‘istedi’ (G.7/4), *ḳalḫdı* ‘kalktı’ (G.96/3), *ḳaruşıldı* ‘katıldı’ (G.96/2), *ölmedi* ‘ölmedi’ (G.106/5), *pozdı* ‘bozdu’ (Mes.1/1), *ṣaldı* ‘saldı’ (G.84/3, G.98/2, G.110/2), *sındurdı* ‘kırdı’ (G.3/5), *tapdı* ‘buldu’ (G.27/8, G.40/5, G.73/1, G.81/2), *titredi*

‘titredi’ (G.78/7), *töküldi* ‘döküldü’ (G.38/5, G.114/2), *tutuşdı* ‘yanmaya başladı’ (G.41/1, G.63/3), *vėrildi* ‘verildi’ (G.33/1, G.35/4), *yaġdurdı* ‘yağdırdı’ (G.43/6).

Çokluk 1. Şahıs

Görülen geçmiş zaman çokluk 1. şahıs çekimi -dUk eki ile yapılmıştır. Metinde üç örneği tespit edilmiştir: *düşdük* ‘düştük’ (G.67/1), *olduḳ* ‘olduk’ (G.52/4), *yandurduḳ* ‘yaktık’ (G104/10).

Çokluk 2. Şahıs

Metinde örneği tespit edilememiştir.

Çokluk 3. Şahıs

Görülen geçmiş zaman çokluk 3. şahıs çekimi -dIlAr eki ile yapılmıştır. Ek bazı örneklerde düzlük-yuvarlaklık uyumunun dışında kalmıştır. Şu örneklerde görülmektedir: *bildiler* ‘bildiler’ (G.98/3), *boyandılar* ‘boyandılar’ (Mh.T.1/IV/4), *geldiler* ‘geldiler’ (G.83/2), *istediler* ‘istediler’ (G.15/5), *ḳoymadılar* ‘bırakmadılar’ (Mb.T.1/III/3), *oḫudılar* ‘okudular’ (G.30/2), *sandılar* ‘sandılar’ (Mh.T.1/IV/3), *uyandılar* ‘uyandılar’ (Mh.T.1/IV/2), *yandılar* ‘yandılar’ (Mh.T.1/IV/1).

2.3.2.2.1.1.2. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Anlatıcının eylemi yapmadığını ve yapılışına tanıklık etmediğini, eylemi sonradan öğrenmiş veya farketmiş olduğunu bildiren zamandır. Metinde bu zaman -mIş ve -Up ekleriyle karşılanmıştır.

-mIş eki metinde öğrenilen geçmiş zamanı karşılamak için en çok kullanılan ektir. Ekin ünlüsü daima düzdür. Bu durum ekin yuvarlak sıradan ünlülü sözcük kök ve gövdelerinde eklendiğinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık teşkil etmesine neden olmuştur. Metinde çokluk şahıslarda çekimlenmiş örneği tespit edilemeyen ekin teklik şahıslarda kullanımı şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs

Öğrenilen geçmiş zaman teklik 1.şahıs çekimi -mIşAm eki ile yapılmıştır. Örnekleri şu şekildedir: *almışam* ‘almışım’ (G.80/3), *çekmişem* ‘çekmişim’ (G.47/5), *dutmışam* ‘tutmuşum’ (G.70/3), *düşmemişem* ‘düşmemişim’ (Tk.B.1/IV/4), *düşmişem* ‘düşmüşüm’ (G.41/3, G.48/5, G.60/4), *ėtmişem* ‘etmişim’ (G.9/1),

götürmişem ‘götürmüşüm’ (G.75/1), *ḳalmışam* ‘kalmışım’ (G.8/4, G.47/2), *ḳılmışam* ‘kılmışım, yapmışım’ (G.77/3, G.77/4, Tk.B.1/III/1), *vėrmişem* ‘vermişim’ (G.33/2, G.80/4).

Teklik 2. Şahıs

Öğrenilen geçmiş zaman teklik 2. şahıs çekimi üç örnekte -mIşsAn eki ile yapılmıştır: *imişsen* ‘imişsin’ (G.34/6), *düşmişsen* ‘düşmüşsün’ (E.1/5), *olmışsan* ‘olmuşsun’ (G.115/4).

Teklik 3. Şahıs

Öğrenilen geçmiş zaman teklik 3. şahıs çekimi birçok örnekte -mIş eki ile yapılmıştır. Örneği oldukça fazladır: *almış* ‘almış’ (G.17/4, G.47/2, G.52/2, Mb.T.1/VI/3), *batmış* ‘batmış’ (G.102/4), *bulmış* ‘bulmuş’ (G.80/3), *çıḳmış* ‘çıkmış’ (G.91/1), *çıḳarmış* ‘çıkarmış’ (G.32/3), *dėmiş* ‘demiş’ (Tk.B.1/IX/1), *dilemiş* ‘istemiş’ (G.113/1), *dönmiş* ‘dönmüş’ (G.81/5, Ms.T.1/III/4, Mh.T.1/V/4), *düşmiş* ‘düşmüş’ (G.37/4, G.38/3, G.63/1), *egmiş* ‘eğmiş’ (G.52/3, G.91/4), *ėtmiş* ‘etmiş’ (G.15/4, G.34/1, G.40/2), *eylemiş* ‘eylemiş’ (Mes.1/29, G.68/5, K.4/1), *gelmiş* ‘gelmiş’ (G.33/4, G.88/5, G.108/4), *gėtmemişken* ‘gitmemişken’ (G.105/5), *gėtmiş* ‘gitmiş’ (G.114/1), *gėymiş* ‘giymiş’ (G.102/4, G.115/2), *gezmemiş* ‘gezmemiş’ (G.82/3), *ḳalmışdur* ‘kalmıştır’ (Mh.T.1/V/2), *ḳaralmış* ‘kararmış’ (G.63/4), *keçmiş* ‘geçmiş’ (G.111/1), *olmış* ‘olmuş’ (G.7/1, G.13/1, G.17/1, G.25/1), *salmış* ‘salmış’ (G.12/1, G.102/2), *tapmışdur* ‘bulmuştur’ (G.70/5), *tutuşmış* ‘tutuşmuş’ (G.37/2), *uymış* ‘uymuş’ (G.92/10), *yaḳmış* ‘yakmış’ (G.32/3, G.74/2, G.91/3).

Metinde öğrenilen geçmiş zaman için kullanılan diğer ek -Up ekidir. Zarf-fiil ekinden gelişmiş olup ünlüsü daima yuvarlaktır. Bu yüzden düzlük yuvarlaklık uyumunun dışında kalmıştır. Metinde teklik 1. şahıs ve çokluk şahısların tümünde çekimi görülmeyen ekin teklik 2. ve 3. şahıslarda kullanılışı şöyledir:

Teklik 2. Şahıs

Öğrenilen geçmiş zaman teklik 2. şahıs çekimi bir örnekte -UpsAn eki ile yapılmıştır: *vėrüpsen* ‘vermişsin’ (G.8/5, G.96/6).

Teklik 3. Şahıs

Öğrenilen geçmiş zaman teklik 3. şahıs çekimi birçok fiilde -Up eki ile yapılmıştır. Örnekleri şu şekildedir: *alupdur* ‘almıştır’ (G.93/4), *artupdur* ‘artmıştır’ (G32/1), *bulupdur* ‘bulmuştur’ (Mes.1/20, G.19/3), *çıḳupdur* ‘çıkmıştır’ (G.75/3), *dutupdur* ‘tutmuştur’ (Mes.2/6, K.1/2), *düşüpdür* ‘düşmüştür’ (G.10/2, G.59/3, G.76/5, G.93/4), *ėdüpdür* ‘etmiştir’ (Mes.1/9, G.15/3, G.43/5), *gelüpdür* ‘gelmiştir’ (G.55/4), *girüpdür* ‘girmiştir’ (G.88/2), *içüpdür* ‘içmiştir’ (G.19/3), *ḳalupdur* ‘kalmıştır’ (G.49/7), *ḳatupdur* ‘katmıştır’ (G.89/1), *keçüpdür* ‘geçmiştir’ (G.19/6), *olupdur* ‘olmuştur’ (Tc.B.1/III/1, K.2/1, G.87/8, G.97/3), *salupdur* ‘salmıştır’ (G.30/3, E.1/2), *urupdur* ‘vurmuştur’ (G.35/5), *uyupdur* ‘uymuştur’ (G.25/4), *vėrüpdür* ‘vermiştir’ (G.3/6, G.87/1), *yaḳupdur* ‘yakmıştır’ (G.31/2), *yaradupdur* ‘yaratmıştır’ (Tk.B.1/VII/1), *yėtüpdür* ‘ulaşmıştır’ (G.93/5).

2.3.2.2.1.1.3. Şimdiki Zaman

Eylemin içinde bulunulan an içinde gerçekleşmekte olduğunu bildiren zamandır. Bugün Azerbaycan Türkçesinde şimdiki zaman şahıs ekleri ile gösterilmektedir (Yalçın, 2018: 241-244). Metinde ise şimdiki zamanda çekimlenmiş fiil sayısı az olmakla birlikte bu zamanı karşılamak için geniş zaman eki -Ar kullanılmıştır. *ʿışḳ deryāsı yüzinde gezerem mis̱l-i ḥabāb* ‘Aşk deryası üzerinde su kabarcığı gibi geziyorum’ (G.16/1), *isterem sāḳī-yi Kevserden ẓafer* ‘Kevser sakisinden zafer istiyorum’ (G.20/5), *şükr eylerem ki yār olupdur ẓafer baña* ‘Zafer bana yâr olduğu için şükrediyorum’ (G.3/1).

Metinde *imdi* (Mes.1/32, G.76/4, G.93/6) ve *şimdi* (G.13/5, G.81/4, G.87/5) zarfları da şimdiki zamanı bildirme görevinde kullanılmışlardır.

2.3.2.2.1.1.4. Geniş Zaman

Fiilin işaretlediği zamanın geçmişte başlayıp henüz devam ettiğini ve gelecekte de devam edeceğini bildiren zamandır. Bu yönüyle geniş zaman geçmiş, şimdiki ve gelecek zamanı içine alır. Metinde bu zamanı karşılamak için -Ar, -r ve -(U)r ekleri kullanılmıştır. Geniş zamanın olumsuz çekimi -mAz ve -mAn ekleri ile yapılmıştır. Bu zamanın olumsuz çekiminde daha çok -mAz kullanılmakla birlikte teklik 1. şahısa mahsus olmak üzere -mAn ekinin -mAnAm şeklinde olumsuzluğu karşılamak için daha çok kullanıldığı görülmektedir. Bu zamanın şahıslar itibarı ile görünümü şöyledir:

Teklik 1. Şahıs

Geniş zaman teklik 1. şahıs çekimi -ArUm, -rAm ve -(U)ram ekleri ile yapılmıştır. Bazen şahıs ekinin bazen de zaman ekinin ünlüsü yuvarlak olduğu için bazı örneklerde düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırılık gösterir. Örnekleri şu şekildedir: *çekerüm* 'çekerim' (G.113/7), *çıḫarum* 'çıkarım' (G.17/5), *eylerem* 'eylerim' (G.3/1, G.44/2, G.85/2, G.85/6), *isterem* 'isterim' (G.20/5), *ḳıluram* 'kılarım' (G.1/2), *ḳorḫarum* 'korkarım' (G.115/4), *oluram* 'olurum' (G.29/1, G.83/4), *ölürem* 'ölürüm' (G.78/2), *yanaram* 'yanarım' (G.48/1), *yandururam* 'yakarım' (G.34/4).

Geniş zamanın teklik 1. şahıs olumsuz çekiminde -mAz ve -mAn ekleri kullanılır. Peler, Standart Azerbaycan Türkçesinde görülmeyen -mAn ekinin ağız özelliği veya Kumuk Türkçesi etkisi ile görülmüş olabileceğini belirtir (2017: 98). Doğu grubu ağızları ve Urmiye ağızları etkisinin olduğu bazı köylerde geniş zamanın olumsuzu için -mAnAm ekinin kullanıldığını belirten Turan, Şireliyev'in bu ekin Nesimi, Hatayi ve Fuzuli gibi isimlerden başlayarak 20. Asrın başlarına kadar kullanıldığını belirttiğini söylemiştir (2011: 117-118). Şireliyev, bu ekin gayrıkati yani kesin olmayan gelecek zamanın 1. şahıslarında olumsuzluk için kullanıldığını da belirtmiştir (2018: 237). Teklik 1. şahıs olumlu çekiminde yuvarlak olan şahıs eki ünlüsünün olumsuz çekimde düz olduğu görülür: *baḳmanam* 'bakmam' (Ms.T.1/II/3), *bilmezem* 'bilmem' (G.54/4, G.81/5, G.89/2), *bilmenem* 'bilmem' (K.2/1), *baş egmenem* 'baş eğmem' (G.3/3). *Bil-* fiilinin hem -mAz hem -mAn eki ile çekimlenmesi ağız özelliği olduğunu düşündürmektedir.

Teklik 2. Şahıs

Geniş zaman teklik 2. şahıs çekimi -ArsAn ve -(U)rsAn ekleri ile yapılmıştır. Metinde görülen örnekleri şu şekildedir: *bilürsen* 'bilirsin' (G.56/4), *ėdersen* 'edersin' (G.15/3), *gėdersen* 'gidersin' (G.62/5), *ḳalursan* 'kalırsın' (G.94/3), *vėrürsen* 'verirsin' (Mes.1/32), *yanarsan* 'yanarsın' (G.15/2).

Teklik 3. Şahıs

Geniş zaman teklik 3. şahıs çekimi -r, -Ar ve -(U)r ekleri ile yapılmıştır. Örneklere bakıldığında /l/, /n/, /r/, /ş/ ünsüzleri ile biten fiil kök ve gövdelerinden sonra ekin ünlüsünün genelde yuvarlak olduğu diğer ünsüzlerden sonra ise düz bazen

de yuvarlak olduğu görülmektedir. Metinde örneği oldukça fazladır: *açar* ‘açar’ (Tk.B.1/VII/4), *açılur* ‘açılır’ (G.29/1, G.64/2), *ağlar* ‘ağlar’ (G.27/2), *aḫtarur* ‘aktarır’ (G.115/6), *başlar* ‘başlar’ (Müs.1/4), *biçer* ‘biçer’ (G.3/6), *bilür* ‘bilir’ (K.1/3, G.26/3, G.40/1), *bolur* ‘olur’ (G.67/2, G.67/4), *çeker* ‘çeker’ (G.2/3, G.45/4, G.58/4), *çekdürür* ‘çekitirir’ (G.115/1), *çıḳarur* ‘çıkarır’ (Mh.T.2/IV/2), *dėr* ‘söyler’ (G.17/4), *dutar* ‘tutar’ (G.61/3, G.73/4), *esbāblanur* ‘sebeplenir’ (G.29/6), *eyledür* ‘ettirir’ (Tc.B.1/I/2), *gelür* ‘gelir’ (G.50/5, Tk.B.1/V/7, Mh.T.2/V/2), *gezer* ‘gezer’ (G.19/2, G.108/4), *giderür* ‘giderir’ (G.58/4), *içer* ‘içer’ (G.26/4, G.52/2), *ḳalur* ‘kalır’ (Mh.T.2/V/2, G.103/2, G.106/5), *keçer* ‘geçer’ (G.76/6, G.86/4), *oḫlar* ‘oklar’ (G.31/3), *olur* ‘olur’ (G.4/3, G.7/2, G.9/1, G.11/4), *örter* ‘örter’ (G.68/6, G.69/4), *pārelenür* ‘parçalanır’ (G.29/2), *saġalur* ‘iyileşir’ (G.107/7), *salur* ‘salar’ (Mes.1/19, G.69/3, G.82/5, Mh.T.2/III/4), *sancılur* ‘batar’ (G.31/2), *satar* ‘satar’ (G.27/6), *sınar* ‘kırılır’ (G.50/4), *tapar* ‘bulur’ (Mes.1/27), *teper* ‘teper’ (G.26/5), *titrer* ‘titrer’ (G.29/3, G.63/6), *titreşür* ‘titreşir’ (G.27/1), *töker* ‘döker’ (G.108/3), *utanur* ‘utanır’ (G.26/6), *uyanur* ‘uyanır’ (Mes.1/26), *uyar* ‘uyar’ (G.90/3), *yanar* ‘yanar’ (G.10/3, G.25/4, G.26/4, G.103/2), *yandurur* ‘yakar’ (G.89/2), *yaraşur* ‘yakışır’ (G.68/5, G.97/1), *yatur* ‘yatar’ (G.46/3), *yėter* ‘ulaşır’ (G.49/2, G.96/5, Tk.B.1/IX/2), *yėtişür* ‘ulaşır’ (G.50/3, G.50/6), *yüzer* ‘yüzer’ (G.63/4).

Çokluk 1. Şahıs

-ArUz, -UrUz veya standart Azerbaycan Türkçesinde olduğu üzere -arıq, -erik (Kazımov, 2010: 238) ekleriyle çekimlenmesi beklenen geniş zaman çokluk 3. şahıs örneği, metinde tespit edilememiştir.

Çokluk 2. Şahıs

Metinde örneği tespit edilememiştir.

Çokluk 3. Şahıs

Geniş zaman çokluk 3. şahıs çekimi -rlAr, -ArlAr ve -(U)rlAr ekleri ile yapılmıştır. Standart Azerbaycan Türkçesinde -ArlAr (Kazımov, 2010: 238) olarak görülen ekin -(U)rlAr olarak da kullanılması düzlük yuvarlaklık uyumu için aykırılık teşkil etmiştir. Metinde görülen örnekleri şöyledir: *ağladurlar* ‘ağlatırlar’ (Mb.T.1/II/3), *dėrler* ‘derler, söylerler’ (G.50/1), *ėderler* ‘ederler’ (G.30/4, Mb.T.1/VII/3, G.98/3), *eylerler* ‘eylerler’ (G.81/4), *olurlar* ‘olurlar’ (G.103/3).

2.3.2.2.1.1.5. Gelecek Zaman

Eylemin henüz gerçekleşmediği, gelecekte gerçekleşeceğini veya gerçekleşme ihtimali taşıdığını bildiren zamandır. Bugün Azerbaycan Türkçesinde gelecek zaman iki şekilde gösterilmektedir. Bunlardan ilki kesinlik bildiren ve -AcAq eki ile yapılan ikincisi ise gayrı kati yani kesin olmayan gelecek zamanı bildiren ve geniş zaman ekiyle işaretlenen zamandır (Yalçın, 2018: 284).

Metinde bir örnekte olmak üzere -eçek eki ile karşılanmıştır: *ėtmeyeçekdür* ‘etmeyecektir’ (Ms.T.1/I/2).

Gelecek zamanın diğer örnekleri ise -r ile karşılanmış olup kesin bir gelecek zaman bildirmemiş geniş-gelecek zaman arası bir zaman anlamı katmıştır. Çokluk şahıslar için örneği tespit edilemeyen bu tip gelecek zamanın teklik şahıslar itibarı ile kullanımı şöyledir:

Teklik 1. Şahıs

Gelecek zaman teklik 1. şahıs çekimi -(U)rAm eki ile yapılmıştır. Metinde üç örneği tespit edilmiştir: *bir gün ölürem* ‘bir gün öleceğim’ (G.78/2), *yārüñ oluram* ‘sevgilin olacağım’ (G.83/4), *yandururam āteşe müşt-i sipend* ‘üzerlik tohumunun avucunu ateşle yakacağım’ (G.34/4).

Teklik 2. Şahıs

Gelecek zaman teklik 2. şahıs çekimi -(U)rsAn eki ile yapılmıştır. Kullanımı çok işlek değildir. Şu örnekte tespit edilmiştir: *imdi kim ḳocaduñ vėrürsen cān* ‘şimdi yaşlandın can vereceksin’ (Mes.1/32).

Teklik 3. Şahıs

Gelecek zaman teklik 3. şahıs çekimi -(U)r eki ile yapılmıştır. Gelecek zaman çekimi en çok bu şahısta görülmektedir. Tespit edilen bazı örnekleri şöyledir: *köñlüm olur efkār* ‘gönlüm efkarlı olacak’ (G.49/2), *saġalur cümle yarası* ‘bütün yaraları iyileşir’ (G.107/7), *āh çeksem od salur āhum* ‘ah çeksem ahım ateş salacak’ (G.82/5), *ele gelür kilīd-i mülk-i Dārā* ‘Dara’nın ülkesinin kilidi ele gelecek’ (G.11/3), *elbette görür liḳā-yı Allah* ‘elbette Allah’ın cemalini görecektir.’ (G.90/7), *yüz biñ ilden ṣoñra Mecnūn ile Leylā söylenür* ‘yüz bin yıldan sonra Mecnun ile Leyla

konuşulacak' (G.13/4), *yėtişür bir gün senüñ feryāduña feryād-res* 'bir gün feryadına bir yardımcı yetişecek' (G.50/6).

2.3.2.2.1.2. Kip

Zaman ifadesi olmaksızın eylemin bildirdiği şart, istek, emir ve gereklilik anlamı kip ekleri ile gösterilir. Kip eklerinin metindeki kullanımı şu şekildedir:

2.3.2.2.1.2.1. Şart Kipi

Şart kipini işaretlemek için -sA eki kullanılmıştır. Çokluk şahıslarda çekimlenmiş örneği tespit edilemeyen bu kipin teklik şahıslarda görünümü şöyledir:

Teklik 1. Şahıs

Şart kipinin teklik 1. şahıs çekimi -sAm ile yapılmıştır. Örnekleri şu şekildedir: *çeksem* 'çeksem' (G.82/5), *dėsem* 'söylesem' (G.44/3), *eylesem* 'yapsam, etsem' (Tk.B.1/II/3), *tutsam* 'tutsam' (G.43/5), *yansam* 'yansam' (G.15/2), *yėtmesem* 'ulaşmasam' (G.49/2).

Teklik 2. Şahıs

Şart kipinin teklik 2. şahıs çekimi -sAn / -sAñ ile yapılmıştır. Şahıs ekindeki iki şekillilik ağız özelliği etkisi olduğunu düşündürmektedir. Metinde görülen örnekleri şöyledir: *cilve ḳılsañ* 'görünsen' (G.44/1), *dilersen* 'istersen, dilersen' (G.51/3, G.56/2), *gėdersen* 'gidersen' (G.62/5), *ḳalursan* 'kalırsan' (G.94/3), *nazar ḳılsan* 'baksan' (G.11/4), *varsan* 'ulaşsan' (Müs.1/4).

Teklik 3. Şahıs

Şart kipinin teklik 3. şahıs çekimi -sA eki ile yapılmıştır. Şart kipi örnekleri en çok bu şahısta görülür: Metinde örnekleri şöyledir: *baḳsa* 'baksa' (G.85/4), *bilmese* 'bilmese' (G.40/1), *çekse* 'çekse' (G.29/3), *digse* 'değse' (G.50/4), *dutsa* 'tutsa' (G.53/4), *ekse* 'ekse' (G.3/6), *ėrse* 'ulaşsa' (G.61/2), *ėtmese* 'etmese' (Mes.1/27), *eylese* 'yapsa, etse' (G.4/3, G.33/5), *gėtse* 'gitse' (G.103/3), *girse* 'girse' (G.46/2), *görse* 'görse' (G.29/2, K.4/2), *ġark olsa* 'batsa' (G.26/3), *ḳalmasa* 'kalmasa' (Mes.2/12), *meyl eylese* 'meyletse' (G.4/3), *olmasa* 'olmasa' (G.46/3, G.61/2), *rağıb olsa* 'istese' (Mes.1/4), *tüşürse* 'düşürse' (G.43/6), *vėrsen* 'versen' (G.62/2), *yār olsa* 'yardımcı olsa' (G.11/3).

2.3.2.2.1.2.2. İstek Kipi

İstek kipi -A eki ile karşılanmıştır. Örneklerde istek ve emir bildirecek şekilde kullanılabilmiştir. Çokluk 1. ve 2. şahıslarda çekimlenmiş örneği tespit edilemeyen istek kipinin diğer şahıslarda kullanımı şöyledir:

Teklik 1. Şahıs

İstek kipinin teklik 1. şahıs çekimi -Am eki ile yapılmıştır. Metinde bir örneği tespit edilmiştir: *yanam ʿışḳ āteşine* ‘aşk ateşine yanayım’ (G.82/4).

Teklik 2. Şahıs

İstek kipinin teklik 2. şahıs çekimi -AsAn eki ile yapılmıştır. Şu örneklerde görülmektedir: *ʿarz ėdesen* ‘arz edesin’ (G.1/7), *bilesen* ‘bilesin’ (G.78/8), *gelesen* ‘gelesin’ (G.55/2), *yėtesen* ‘ulaşasın’ (G.36/7).

Teklik 3. Şahıs

İstek kipinin teklik 3. şahıs çekimi, -A eki ile şahıs eki olmaksızın yapılmıştır. İstek kipi çekimi örneği en çok bu şahısta görülmektedir: *aça* ‘açsın’ (G.23/6), *açıla* ‘açılsın’ (G.99/5), *ala* ‘alsın’ (G.84/4), *apara* ‘alıp götürsün’ (G.115/4), *artura* ‘arttırsın’ (G.3/4), *baẖa* ‘baksın’ (G.13/2), *çıḳa* ‘çıksın’ (G.95/4), *düşe* ‘düşsün’ (G.35/6), *ėde* ‘etsin’ (Mes.1/11, G.46/5, G.60/4), *gele* ‘gelsin’ (G.60/4, Ms.T.1/II/3), *götüre* ‘götürsün’ (2b/5), *güle* ‘gülsün’ (Mes.1/11), *kese* ‘kessin’ (G.107/4), *ḳoya* ‘koysun’ (G.62/4), *ḳurtula* ‘kurtulsun’ (Tk.B.1/III/7), *ola* ‘olsun’ (K.1/2, G.1/2, G.25/2), *olmaya* ‘olmasın’ (Mes.1/32, K.1/1, G.38/4), *oluna* ‘olunsun’ (2a/10), *ṣala* ‘salsın’ (G.49/2), *sayıla* ‘düşünülsün’ (G.107/6), *vėre* ‘versin’ (G.29/4, G.92/5), *yana* ‘yansın’ (Mh.T.3/I/5, K.4/4), *yandura* ‘yaksın’ (G.60/3), *yėtüre* ‘ulaştırsın’ (2b/3, G.1/1, G.92/9).

Çokluk 3. Şahıs

İstek kipi çokluk 3. şahıs çekimi -AlAr eki ile yapılmıştır. Metinde iki örneği tespit edilmiştir: *cemʿ olalar* ‘toplanalar’ (G.21/4), *ḳılalar* ‘kılalar’ (G.44/2).

2.3.2.2.1.2.3. Emir Kipi

Emir kipi, fiilin ifade ettiği işi şahıslar itibarı ile emir biçiminde ifade eder. Metinde emir kipi eklerinin günümüz Azerbaycan Türkçesine göre bazı farklılıklar

gösterdiği Eski Oğuz ve Osmanlı Türkçesi ile örtüştüğü görülmektedir. Bu kipin şahıslar itibarı ile kullanımı şöyledir:

Teklik 1. Şahıs

Günümüz Azerbaycan Türkçesinde -Im, -Um ile yapılan (Hüseynzadə, 2007: 162) emir kipinin teklik 1. şahıs çekimi, -AyIm ile yapılmıştır. Örnekleri şu şekildedir: *ayıdayım* ‘söyleyeyim’ (G.55/3), *ėdeyim* ‘edeyim’ (G.31/1, G.75/3, G.78/8, G.99/1), *sürteyim* ‘sürteyim’ (G.60/5), *yanayım* ‘yanayım’ (G.60/3), *yazayım* ‘yazayım’ (G.36/1).

Teklik 2. Şahıs

Emir kipinin teklik 2. şahıs çekimi bazen eksiz olarak yapılmıştır. Metinde çok sayıda örneği olup bunlardan bazıları şöyledir: *aç* ‘aç’ (Mes.1/30, G.1/6), *apar* ‘alıp götür’ (G.74/4), *bağla* ‘bağla’ (Tk.B.1/VI/7), *baḫ* ‘bak’ (G.32/1, G.62/3), *çıḳ* ‘çık’ (G.86/5), *dur* ‘dur’ (G.87/4, Tk.B.1/IX/5), *ėşit* ‘dinle’ (G.39/5, G.73/2), *ḳatlan* ‘katlan’ (Mh.T.1/III/2), *kec* ‘geç’ (G.86/1), *ol* ‘ol’ (Mes.1/22, G.6/5, G.23/4), *saḫla* ‘sakla’ (G.5/5), *söleş* ‘konuş’ (G.25/5), *tapşur* ‘teslim et’ (Mes.1/22), *utan* ‘utan’ (K.3/3), *var* ‘git’ (Mes.1/17, G.5/5, G.30/6), *yėtür* ‘ulaştır’ (Mb.T.1/V/2),

Bazen de -gIl / -gIlAn ekleri ile yapılmıştır. Sertkaya (1988: 135-142) -gIl ekinin kuvetlendirme eki vazifesinde kullanıldığını belirtir. *Apar*, *apargıl*; *bil*, *bilgil*; *dut*, *dutgıl*; *ėşit*, *ėşitgil*; *yėtür*, *yėtürgil* vb. metinde geçen birçok örnekte görüldüğü üzere aynı fiilin hem eksiz hem de -gIl eki ile emir ifade etmesi Sertkaya’nın görüşüyle örtüşmektedir. Uçar, buna ilave olarak ekin; dua, beddua, uyarı, öğüt, neden-sonuç, açıklama, bilgi verme, güven verme, güven duyma, cesaretlendirme, meydan okuma, davet, övgü, endişe, tehdit, mecburiyet, çaresizlik, yalvarma, azarlama, gereklilik, şart vb. işlevlerde de kullanıldığını belirtir (2015: 2053-2078). -gIlAn eki de -gIl ekinden gelişmiştir. Caferoğlu, bu ekin klasik Azerbaycan edebiyatında -gIl şeklinde olduğunu yavaş yavaş genişleyerek -gIlAn, -gInAn şekillerinde kullanıldığını belirtmiştir. Caferoğlu’na göre bu durum halk ağzı telaffuzu ile ilgilidir (1971: 8). -gIlAn ekinin daha az örnekte görülmesi dolayısıyla Caferoğlu’nun görüşü incelediğimiz metin için geçerli gözükmektedir. Metinde -gIl eki -gIlAn ekinden daha fazla kullanılmıştır. Bu eklerin görüldüğü bazı örnekler şu şekildedir: *algıl* ‘al’ (K.3/2), *algılan* ‘al’ (G.86/1), *apargıl* ‘alıp götür’ (Mes.2/9),

bağgılan ‘bak’ (Mes.1/30), *bilgil* ‘bil’ (G.48/3, G.85/7, G.95/3), *bolmagıl* ‘olma’ (Mh.T.2/II/5), *dutgıl* ‘tut’ (G.63/5, G.76/6, Mh.T.2/IV/3), *ėşitgil* ‘dinle’ (Mh.T.2/I/5), *ėşitmegilen* ‘dinleme’ (G.58/5), *gelgil* ‘gel’ (Tc.B.1/II/1, G.104/9), *içmegil* ‘içme’ (G.86/2), *ḳaçgılan* ‘kaç’ (Müs.1/1), *ḳomagıl* ‘bırakma’ (G.76/7), *salgıl* ‘sal’ (G.20/1, G.52/4, G.76/4), *uymagıl* ‘uyma’ (Mh.T.2/II/1), *yėtürgil* ‘ulaştır’ (G.2/7, Mb.T.1/IV/1).

Ol ‘ol’ (Mes.1/22, G.6/5, G.23/4), *olgıl* ‘ol’ (G.11/7, G.47/5, Mh.T.2/I/4), *olgılan* ‘ol’ (Mes.1/16, G.53/6, G.87/4), *olma* ‘olma’ (Ms.T.1/III/6), *olmagıl* ‘olma’ (G.56/5, Tk.B.1/VIII/5, Mh.T.2/III/3), *olmagılan* ‘olma’ (G.96/6, Ms.T.1/I/4) örneklerinde görüldüğü üzere tek bir fiilin bile metinde emir ekinin çekimi açısından çeşitlilik gösterdiği tespit edilmiştir.

Teklik 3. Şahıs

Emir kipinin teklik 3. şahıs çekimi -sUn / -sIn eki ile yapılmıştır. Metnin genelinde düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırılık gösteren ek tek bir örnekte uyuma girmiştir: *aparsın* ‘alıp götürsün’ (G.102/5). Bu durum, ekin ünlüsünün düzleşme sürecine henüz girmeye başladığını gösterir. Metnin geri kalanında ek ünlüsü daima yuvarlaktır. Metinde görülen örekleri şöyledir: *bilsün* ‘bilsin’ (G.45/3, G.61/5), *çatlasun* ‘çatlasın’ (G.13/2), *ėtmesün* ‘etmesin’ (G.57/3), *gelsün* ‘gelsin’ (G.41/6), *götürülsün* ‘kaldırılsın’ (Mh.T.3/III/3), *ḳılsun* ‘kılsın’ (Tk.B.1/V/1, Tk.B.1/V/2, Tk.B.1/V/3), *olsun* ‘olsun’ (Mes.1/8, G.57/1, G.68/1), *yėtmesün* ‘ulaşmasın’ (G.13/1).

Çokluk 1. Şahıs

Emir kipinin çokluk 1. şahıs çekimi -AlUm / -AlIm eki ile yapılmıştır. Sadece bir beyitte *ol-* fiilinde kullanılmak üzere iki kez -AlIm olarak görülür: *olalım* ‘olalım’ (G.52/4 [=2]). Bu örnek bu ekin de uyuma girme sürecinin başında olduğunu gösterir. Metnin kalan kısmında ek, -AlUm olarak görülür: *ėdelüm* ‘edelim’ (G.6/4), *gėyelüm* ‘giyelim’ (Mes.1/7), *içelüm* ‘içelim’ (G.81/1), *olalum* ‘olalım’ (G.67/1), *yėyelüm* ‘yiyelim’ (Mes.1/7).

Çokluk 2. Şahıs

Emir kipinin çokluk 2. şahıs çekimi -Uñ / -Iñ eki ile yapılmıştır. Metinde şu örneklerde görülmektedir: *aluñ* 'alın' (G.57/3), *dėyüñ* 'söyleyin' (G.41/6, Tk.B.1/V/1), *söylediñ* 'söyletin' (G.110/4). Bu örneklerden *aluñ* ve *dėyüñ* ek ünsüzünün nazallığı ve diğer şahıslarda ek ünlüsünün yuvarlak olması göz önünde bulundurularak yuvarlak kabul edilmiştir. *Söylediñ* örneğinde ise okutucu harf dolayısı ile ek ünlüsünün düz olduğu görülmektedir. Bu durum, emir ekinin bu şahıs için düzleşme sürecine girmeye başladığını gösterir.

Çokluk 3. Şahıs

Emir kipinin çokluk 3. şahıs çekimi -sUñlAr eki ile yapılmıştır. Çok az örnekte görülmesi ekin gelişim süreci hakkında yorum yapmayı zorlaştırmaktadır. *De-* fiilinin olumsuz çekiminde olmak üzere iki defa kullanılmıştır: *dėmesünler* 'demesinler' (G.50/2, G.111/3).

2.3.2.2.1.2.4. Gereklilik Kipi

Metinde gereklilik kipi, genelde *gerek* sözcüğü veya *-mAk gerek* şekli ile karşılanmıştır: *dil-dār gerek gizlü köñül ėvide* 'sevgili gönül evinde gizli olmalı' (K.4/2), *faʿāli yaḫşı gerek* 'işleri iyi olmalı' (G.62/3), *ḫalḳ gözinden nihān olmaḳ gerek mis̱l-i perī* 'peri misali halk gözünden gizli olmalı' (G.105/4). Bir örnekte olmak üzere gerek+istek kipi eki ile gereklilik kipinin karşılandığı görülmüştür: *vaṣl ilen gerek idi köñlümi ala şeb u rūz* 'kavuşma ile gönlümü gece gündüz almalıydı' (G.84/4).

2.3.2.2.2. Ek Fiil

Bütün isim ve fiillerin sonuna eklenerek birleşik fiil yapan veya isimleri fiilleştiren (Ergin, 2013:314) fiildir. Bu vazife *i-* fiili ve bu fiilin; geniş zaman, geçmiş zaman, şart kipi, zarf-fiil almış şekli ve olumsuz şekli ile karşılanır. Anlaşılacağı üzere ek fiilin birleşik fiil yapmak ve isimlerin fiil vazifesinde kullanılmasını sağlamak gibi iki temel işlevi bulunur. Aşağıda ek fiilin metinde kullanımı üzerinde detaylı olarak durulacaktır.

2.3.2.2.2.1. Birleşik Fiil Çekimleri

2.3.2.2.2.1.1. Hikâye Çekimleri

Geçmiş zamanda meydana gelmiş ve anlatıcının deneyimlemiş olduğu bir eylemi anlatmak için hikâye çekiminden yararlanılır. Bu çekim, ya ek fiil *i-* veya

bunun ekleşmiş şekli -dI ile yapılır. Emir dışında bütün kiplerin hikâye çekimi vardır (Ergin, 2013: 322). Metinde öğrenilen geçmiş zaman, geniş zaman, şart ve gereklilik kipinde çekimlenmiş fiillerin hikâye çekimine girdiği görülmektedir.

2.3.2.2.2.1.1.1. Öğrenilen Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi çekimi için ek fiilin ek bünyesine dâhil olma süreci henüz başlamıştır. Bundan dolayı metinde bu zamanın çekimi ikili bir görünüm arz etmektedir. Buna göre bazen geçmiş zaman eki almış fiilden sonra ek fiil -dI eki almış yani *-mIş idi* yapısı kullanılmıştır. Metinde şu örneklerde tespit edilmiştir: *çıḳmış idi* 'çıkmıştı' (G.91/1), *düşmiş idi* 'düşmüştü' (G.38/3), *egmiş idi* 'eğmişti' (G.91/4), *girmiş idi* 'girmişti' (G.88/1), *keçmiş idi* 'geçmişti' (G.111/1), *ḳılmış idi* 'kılmıştı, etmişti' (G.21/4), *vėrmiş idi* 'vermişti' (G.83/4), *yaḳmış idi* 'yakmıştı' (G.91/3), *yėtişmiş idi* 'ulaşmıştı' (2a/10),

Bazende ek fiil, ek bünyesine dâhil olmuş ve -mIşdI/-mIşdU şeklinde öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi için kullanılmıştır. Metinde üç örnekte bu durum tespit edilmiştir: *bağlamışdı* 'bağlamıştı' (G.34/1), *dutmışdum* 'tutmuştum' (G.81/4), *ḳalmamışdı* 'kalmamıştı' (G.91/2).

Örneklerden anlaşılacağı üzere öğrenilen geçmiş zamanın hikâyesi sadece teklik 1. ve 3. şahısta çekimlenmiş diğer şahıslar için örneği tespit edilememiştir.

2.3.2.2.2.1.1.2. Geniş Zamanın Hikâyesi

Geniş zamanın hikâyesi, geniş zamanda çekimlenmiş bir fiilin ek fiil ve görülen geçmiş zaman eki alması ile meydana gelmiştir. Metinde bu zaman çekimi örnekleri teklik şahıslarda yapılmıştır. Görüldüğü örneklerin birinde ek fiilin korunduğu diğerlerinde ise ek bünyesine dâhil olduğu tespit edilmiştir: *bilürdi* 'bilirdi' (G.79/4), *ėderdüm* 'ederdim' (G.21/5), *eylerdüñ* 'eylerdin' (G.24/3), *gezerdüm* 'gezerdim' (G.109/7), *oḫur idi* 'okurdu' (G.109/2), *tökerdüñ* 'dökerdin' (G.72/4).

2.3.2.2.2.1.1.3. Şartın Hikâyesi

Şartın hikâyesi, şart eki almış fiilin ek fiil ve görülen geçmiş zaman eki almasıyla yapılmıştır. Geçmiş zamanda bir eylemin gerçekleşmesinin şartlı olduğu ve şartın gerçekleşmesi durumunda sonuca etki edeceği bu birleşik yapı ile belirtilmiştir. Genelde bu yapıda çekimlenen eylemin gerçekleşmemesi söz

konusudur. Metinde bir örneği tespit edilmiştir: *Vāmıḳ u ʿAẕrā eger bu dehr-ara olsa idi* ‘Vamık ve Azra bu dünyada olsalardı’ (G.79/4).

2.3.2.2.2.1.1.4. Gereklilik Şeklinin Hikâyesi

Gereklilik şeklinin hikâyesi, kendisinden sonra *gerek* sözcüğü gelen fiilin ek fiil ve görülen geçmiş zaman eki almasıyla yapılmıştır. Geçmişte gerçekleşmiş olması gereken eylemin gerekliliği bu yapı ile ifade edilir. Metinde gereklilik kipi çekimi az sayıda olduğu için bu kipin hikâye çekimi de tek bir örnekte tespit edilmiştir: *vaṣl ilen gerek idi köñlümi ala* ‘kavuşma ile gönlümü almalıydı.’ (G.84/4).

2.3.2.2.2.1.2. Rivayet Çekimleri

Asıl fiil kiplerine *i-* yardımcı fiilinin öğrenilen geçmiş zaman çekiminin eklenmesi ile rivayet birleşik çekimi yapılır. Burada öğrenilen geçmiş zaman ekinin zaman vazifesinden çok nakil, anlatma ve sonradan farkına varma gibi işlevlerde kullanıldığı görülür (Ergin, 2013: 323). Metinde rivayet çekimi sadece geniş zamanda görülmektedir.

2.3.2.2.2.1.2.1. Geniş Zamanın Rivayeti

Geniş zamanın rivayeti, geniş zaman eki almış fiilin ek fiil ve öğrenilen geçmiş zaman eki almasıyla yapılır. Metinde bir örnekte olmak üzere geniş zamanın olumsuz çekiminde bir fiilin rivayet çekimine girdiği tespit edilmiştir: *ẓāhiren bilmez imiş* ‘görünüşte bilmezmiş’ (G.84/4).

2.3.2.2.2.1.3. Şart Çekimleri

Fiilin işaret ettiği eylemin şartlı ifadesi şart çekimi ile yapılır. Bu çekimde, asıl kiplerle çekimlenmiş fiile ek fiilin şartlı hâli *ise* veya ekleşmiş hâli -sA getirilerek birleşik fiil yapılır. Metinde görülen geçmiş zaman ve geniş zamanda şart çekiminin olduğu görülmektedir.

2.3.2.2.2.1.3.1. Görülen Geçmiş Zamanın Şartı

Görülen geçmiş zamanın şartı, görülen geçmiş zaman eki almış fiilin ek fiil ve şart eki almasıyla yapılır. Teklik şahıslarda örnekleri tespit edilen bu birleşik yapının metinde görülen örnekleri şöyledir*: çekdi ise* ‘çektiyse’ (G.14/5), *çekdüm ise* ‘çektimse’ (G.42/1), *çekdüñ ise* ‘çektinse’ (Ms.T.1/I/1), *yaḳdı ise* ‘yaktıysa’ (G.40/3), *düşdi ise* ‘düştüyse’ (G.107/3), *döndi ise* ‘döndüyse’ (Mh.T.3/III/1), *yandurduñ ise* ‘yaktıysan’ (G.49/4).

2.3.2.2.2.1.3.2. Geniş Zamanın Şartı

Geniş zamanın şartı, geniş zaman eki almış fiilin ek fiil ve şart eki almasıyla yapılır. Metinde tespit edildiği örneklerin ikisinde ek fiil korunduğu, diğerlerinde ekleştiği tespit edilmiştir. Teklik 2. ve 3. şahıslarda çekimlenmiş fiillerde görülmektedir: *bilmez ise* 'bilmezse' (G.40/3), *bilürsen* 'bilirsen' (G.56/4), *dilersen* 'dilersen' (G.51/3, G.56/2), *gėdersen* 'gidersen' (G.62/5), *ister isen* 'istersen' (G.60/6), *ḳalursan* 'kalırsan' (G.94/3).

2.3.2.2.2.2. Ek Fiilin İsim Şekilleri

Ek fiil, fiillerin birleşik çekimlerinin yapımında yer almasının yanı sıra isimleri fiilleştirmeye veya fiil vazifesiyle kullanılmasına olanak sağlar. Metinde ek fiilin isim şekillerinden işlek olarak yararlanılmıştır. Aşağıda bunun üzerinde detaylı olarak durulacaktır.

2.3.2.2.2.2.1. Ek Fiilin Geniş Zamanı

Ek fiilin geniş zamanı, bildirme eki ve şahıs ekleri yardımı ile yapılmaktadır. 1. ve 2. şahıslarda şahıs ekleri kullanılırken 3. şahıslarda bildirme eki ile ek fiilin geniş zamanı çekimi yapılmaktadır. Metinde ek fiilin geniş zamanının teklik 1., 2. ve 3. şahısta çekimlenmiş örnekleri tespit edilmiştir.

Teklik 1. Şahıs

Ek fiilin geniş zamanı, teklik 1. şahıs çekimi +Am eki ile yapılmıştır. Metinde görülen örnekleri şöyledir: *ʿāşıḳam* 'aşığım' (G.55/3), *diger-gūnem* 'değişmişim' (Tk.B.1/II/5), *güneh-kārem* 'günahkarım' (G.18/1), *ḫoşem* 'hoşum, iyiyim' (Tk.B.1/IV/5), *kemem* 'eksiğim' (Tk.B.1/I/4), *ḳudsem* 'temizim, mübareğim' (Tk.B.1/IV/1), *maḥzūnem* 'üzgünüm' (Tk.B.1/II/2), *Mecnūnem* 'Mecnun'um' (Tk.B.1/II/4), *memnūnem* 'memnunum' (Tk.B.1/II/1), *menem* 'benim' (Tk.B.1/I/1, Tk.B.1/III/1), *mestem* 'sarhoşum' (G.3/2), *muḥteremem* 'saygıdeğerim' (Tk.B.1/I/3), *muḥteşemem* 'muheteşemim' (Tk.B.1/I/5), *müflisem* 'iflas etmişim' (Tk.B.1/I/3), *pās-bānem* 'gece bekçisiyim' (G.50/5), *şādem* 'sevinçliyim' (G.107/3), *żaʿīfem* 'zayıfım' (G.18/3).

Teklik 2. Şahıs

Ek fiilin geniş zamanı, teklik 2. şahıs çekimi +sen eki ile yapılmıştır. Şu örneklerde görülmektedir: *içindesen* ‘içindesin’ (G.85/5), *sensen* ‘sensin’ (G.14/3, G.59/4, G.78/6 [=2]), *kimsen* ‘kimsin’ (G.1/7).

Teklik 3. Şahıs

Ek fiilin geniş zamanı, teklik 3. şahıs çekimi bildirme eki +dUr veya +dUrUr ile yapılmıştır. Metinde örneği oldukça fazladır. Bazıları şöyledir: *artuḳdur* ‘fazladır’ (K.1/1, G.61/4), *azdur* ‘azdır’ (Mes.1/12), *bellidür* ‘bellidir’ (Mh.T.3/IV/5), *birdür* ‘birdir’ (G.9/4, G.46/2), *budur* ‘budur’ (G.49/5, G.69/3, G.76/7), *cāndur* ‘candır’ (Tk.B.1/I/7), *cennetdür* ‘cennettir’ (G.5/4), *çoḳdur* ‘çoktur’ (G.53/6, G.68/2), *çoḳdurur* ‘çoktur’ (Mes.1/21), *deryādur* ‘denizdir’ (G.7/1), *devādur* ‘devadır’ (G.7/6), *dīvānedür* ‘divanedir’ (K.5/3), *fenādur* ‘yokluktur’ (G.62/2), *güldür* ‘güldür’ (G.46/1, G.88/5), *gözgidür* ‘aynadır’ (G.7/1), *ġayrdur* ‘başkasıdır’ (G.9/4), *hevesdür* ‘hevestir’ (G.50/1), *içündür* ‘içindir’ (G.20/3, G.42/3, G.92/5), *iḥsāndurur* ‘ihsandır’ (G.73/6), *ḳabādur* ‘elbisedir’ (G.55/4), *kerīmdür* ‘cömerttir’ (G.1/3), *ḳuldur* ‘kuldur’ (G.19/6, G.115/6), *maḫlūḳatdur* ‘yaratılmıştır’ (2a/6), *mes̱eldür* ‘atasözüdür’ (G.26/3, Mh.T.3/V/3), *meşhūrdur* ‘şöhretlidir’ (G.13/4), *müʾmindürür* ‘mümindir’ (G.92/3), *müteferriḳdurur* ‘dağınıktır’ (G.56/4), *nedür* ‘nedir’ (K.1/2, G.3/4, G.54/4), *odur* ‘odur’ (Mes.2/4, Mes.2/5 [=2], G.6/1), *oġlıdurur* ‘oğludur’ (Mes.1/14), *oldurur* ‘odur’ (Mes.1/24), *peşīmāndur* ‘pişmandır’ (Tk.B.1/VIII/7), *revādur* ‘uygundur’ (G.4/1, G.19/2, G.27/3), *sehldürür* ‘kolaydır’ (G.113/2), *üstedür* ‘üzerinedir’ (G.75/2), *vardur* ‘vardır’ (G.80/2, G.94/3, Mh.T.1/III/3), *vardurur* ‘vardır’ (G.94/3), *yoḳdurur* ‘yoktur’ (Mes.1/30, G.56/3, G.57/4).

Ek fiilin geniş zamanı, teklik 3. şahıs çekimi için *i-* fiilinin arkaik formu olan ve Eski Türkçede görülüp sonraki dönemlerde *i-* fiiline dönüşen *er-* fiilinin de kullanıldığı görülmektedir. Bu kullanım, metindeki Doğu Türkçesi etkisi olarak gözükmektedir. Metinde bir sözcükte iki kez görülmekle birlikte altı defa kullanıldığı tespit edilmiştir: *erçe ėrür* ‘ercedir’ (K.5/2), *ḳaş ėrür* ‘kaştır’ (K.2/1, K.2/3), *peydā ėrür* ‘ortadadır’ (G.12/2), *yoldaş ėrür* ‘yoldaştır’ (K.2/2), *zülfi erür* ‘zülfüdür, saçıdır’ (Müs.1/3).

2.3.2.2.2.2.2. Ek Fiilin Görülen Geçmiş Zamanı

Ek fiilin görülen geçmiş zamanı, isimden sonra gelen *i-* fiiline görülen geçmiş zaman ekinin eklenmesi ile yapılır. İsim ve ek fiilin zaman eki almış şekli, daima ayrı yazılmıştır. Metinde teklik şahıslarda çekimlenmiş örnekleri tespit edilmiştir.

Teklik 1. Şahıs

Ek fiilin görülen geçmiş zaman teklik 1. şahıs çekimi, isimlerden sonra gelen *idüm* yapısı ile yapılmıştır. Metinde dört örneği tespit edilmiştir: *bī-tāb idüm* 'bitkindim' (G.44/4), *fāriġ idüm* 'vazgeçmiştim' (G.21/5), *maḫmūr idüm* 'mahmurdum' (G.88/4), *ten-i bī-cān idüm* 'cansız bedendim' (G.80/5).

Teklik 2. Şahıs

Ek fiilin görülen geçmiş zaman teklik 2. şahıs çekimi isimlerden sonra gelen *idüñ* yapısı ile yapılmıştır. Metinde bir örneği tespit edilmiştir: *ferzāne idüñ* 'bilgindin' (G.52/6).

Teklik 3. Şahıs

Ek fiilin görülen geçmiş zaman teklik 3. şahıs çekimi zaman ekinden sonra şahıs eki olmaksızın *isim+idi* yapısı ile yapılmıştır. Metinde şu örneklerde görülmektedir: *ādem idi* 'insandı' (G.104/8), *bī-tāb idi* 'bitkindi' (G.101/1), *ḫūn-āb idi* 'kanlı suydu' (G.101/1, G.101/5), *ḳullāb idi* 'kancaydı' (G.101/4), *küfr idi* 'küfrdü' (G.113/1), *nā-yāb idi* 'bulunmazdı' (G.101/2, G.101/3), *var idi* 'vardı' (G.58/3, G.98/5).

2.3.2.2.2.2.3. Ek Fiilin Öğrenilen Geçmiş Zamanı

Ek fiilin öğrenilen geçmiş zamanı, isimden sonra gelen *i-* fiiline öğrenilen geçmiş zaman ekinin eklenmesi ile yapılır. Ek fiilin, öğrenilen geçmiş zaman çekiminde bazen zaman eki bünyesine dâhil olduğu bazen de korunduğu görülmektedir. Metinde teklik 2. ve 3. şahıslarda çekimlenmiş örnekleri tespit edilmiştir:

Teklik 2. Şahıs

Ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman teklik 2. şahıs çekimi isimden sonra gelen *imişsen* yapısı ile yapılmıştır. Metinde tek bir örneği tespit edilmiştir: *var imişsen* 'var imişsin' (G.34/6).

Teklik 3. Şahıs

Ek fiilin öğrenilen geçmiş zaman teklik 3. şahıs çekimi, *isim+imiş* veya ek fiilin ek bünyesine dâhil olmasıyla *isim+mIş* yapılarıyla karşılanmıştır. Ek fiilin ekleştiği tek bir örnek tespit edilmiştir: *bāde-yi gül-rengmiş* 'gül renkli şarapmış' (G.108/2). Diğer örneklerde ek fiil korunmuştur: *fedāʾī imiş* 'fedaymış' (Mes.1/31), *iki üzli imiş* 'ikiyüzlüymüş' (E.1/1), *ḳābil imiş* 'benzermiş' (G.39/5), *nākes imiş* 'alçakmış' (G.84/5), *riyāʾī imiş* 'ikiyüzlülükmüş' (Mes.1/31), *saʿd imiş* 'uğurluymuş' (G.107/1), *telḫ imiş* 'acıymış' (G.34/3), *var imiş* 'var imiş' (K.4/3), *vüsʿatlü imiş* 'genişmiş' (G.90/1).

2.3.2.2.2.2.4. Ek Fiilin Şartı

Ek fiilin şartı, isimden sonra gelen *i-* fiiline şart ekinin eklenmesi ile yapılır. Teklik 2. ve 3. şahıslarda çekimlenmiş örnekleri tespit edilmiştir:

Teklik 2. Şahıs

Ek fiilin şartının teklik 2. şahıs çekimi, *isim+isen* veya *isim+sen* yapıları ile yapılmıştır. İki örneği tespit edilmiştir. *ʿāşıḳ isen* 'aşıksan' (G.17/5), *cāhil degülsen ʿışḳ sevdāsın çıḳar başdan* 'Eğer cahil değilsen, aşk sevdasını başından çıkar' (G.93/7).

Teklik 3. Şahıs

Ek fiilin şartının teklik 3. şahıs çekimi, *isim+ise* yapısı ile yapılmıştır. Metinde şu örnekleri bulunmaktadır: *nite ise* 'nasılsa' (G.40/1), *var ise* 'varsa' (G.1/6, G.2/2, G.17/5), *yoḫ ise* 'yoksa' (Tk.B.1/I/5).

2.3.2.2.2.2.5. Ek Fiilin Zarf-fiil Almış Şekli

Ek fiilin zarf-fiil almış şekli, isim veya fillerden sonra gelen ek fiile -ken zarf-fiil ekinin eklenmesi ile yapılır. Metinde görülen bir örneğinde ek fiil, ek bünyesine dâhil olmuştur: *gėtmemişken* 'gitmemişken' (G.105/5). Diğer örneklerde ek fiil korunmaktadır: *ʿademde iken* 'yokluktayken' (G.6/1), *aḳ iken* 'beyazken' (G.36/6), *ayaġum pür-mey iken* 'kadehim şarap doluyken' (G.113/6), *cāhil iken* 'cahilken' (G.75/3), *dönmiş iken* 'dönmüşken' (Ms.T.1/III/4), *gedā iken* 'dilenciyken' (G.80/2), *gėtmiş iken* 'gitmişken' (G.114/1), *mest iken* 'sarhoşken' (G.52/1), *puḫte iken*

‘pişmişken’ (G.111/2), *sālik iken* ‘yolcuyken’ (G.84/3), *sulṭān iken* ‘sultanken’ (Mh.T.3/IV/4), *yār iken* ‘dostken’ (G.67/5).

2.3.2.2.2.2.6. Ek Fiilin Olumsuzu

Ek fiilin olumsuzu, metinde iki şekilde yapılmıştır. Bunlardan ilki ve metinde yaygın olanı *degül* olumsuzluk edatının kullanılmasıdır. Çok sayıda örneği tespit edilmiştir: *ʿabes̱ degül* ‘gereksiz değil’ (G.107/5), *ayru degül* ‘ayrı değil’ (G.107/6), *cāhil degülsen* ‘cahil değilsen’ (G.93/7), *ėvi degül* ‘evi değil’ (G.56/3), *mümkin degül* ‘mümkün değil’ (G.35/6, G.74/5), *mümkin degüldür* ‘mümkün değildir’ (Mh.T.3/II/3), *nisbet degül* ‘nispet değil’ (G.97/2), *özgesi kimi degüldür* ‘başkası gibi değildir’ (G.103/4), *serserī degüldür* ‘serseri değildir’ (G.104/4), *şāyeste degül* ‘yaraşır değil’ (G.97/2).

Ek fiilin geniş zamanının olumsuzu metinde bazen de *imez, imes* şekilleri ile karşılanmıştır. -mez, -mes şekli, Kıpçak ve Çağatay Türkçesi etkisi olup (Argunşah, 2014: 180; Güner, 2013: 258) metinde iki örneği tespit edilmiştir. Örneklerin görüldüğü cümlelerden birinin devrik yapıda olması, şiir dilinin etkisidir: *hicr odına yanmayınca vaṣl imez* ‘ayrılık ateşine yanmayınca kavuşma olmaz.’ (G.104/5), *imes ġurbet köñül şehri içinde yār sākindür* ‘gönül şehri içinde gurbet değil sevgili oturur’ (G.41/3).

2.3.2.2.3. Fiillerde Olumsuzluk

Metinde fiillerde olumsuzluk genelde -mA eki ile yapılmıştır. Ender olmak üzere *degül* edatı da fiillerin olumsuz çekiminde yer almıştır. Geniş zamanın ve ek fiilin olumsuzu için -mAz, -mAs ekleri de kullanılmıştır. Geniş zaman teklik 1. şahıs olumsuzluk çekiminde -mAn ekinin de kullanıldığı görülmektedir. Daha önce belirtildiği üzere geniş zamanın olumsuzu için kullanılan -mAz ekinin bazen -mAs olarak görülmesi Doğu Türkçesi etkisidir.

Degül edatıyla yapılan olumsuzluk bir örnekte tespit edilmiştir: *müyesser ola degül* ‘kolay olmaz’ (G.56/2).

-mA- ekiyle yapılan olumsuzluk çekiminin örnekleri çok fazla olup bazıları şöyledir: *açmadı* ‘açmadı’ (G.99/1), *almayınca* ‘almayınca’ (G.115/6), *aldanmagıl* ‘kanma’ (Tk.B.1/IX/7), *ayma* ‘söyleme’ (G.62/1), *azdurma* ‘yoldan çıkarma’ (G.56/5), *baḫmagıl* ‘bakma’ (G.92/2), *bezetme* ‘süsleme’ (G.87/5), *buraḫma*

‘bırakma’ (Müs.1/4), *dėmedüm* ‘demedim’ (G.113/1), *dėmegilen* ‘deme’ (G.17/5), *durmagıl* ‘durma’ (G.73/3), *düşmemişem* ‘düşmemişim’ (Tk.B.1/IV/4), *ėşitmegilen* ‘dinleme’ (G.58/5), *gėtmedüm* ‘gitmedim’ (G.75/2), *içmegil* ‘içme’ (G.86/2), *ḳalmadı* ‘kalmadı’ (Mes.1/29, G.6/5, G.27/2), *keçme* ‘geçme’ (G.102/5), *ḳomagıl* ‘bırakma’ (G.76/7), *olmasa* ‘olmasa’ (G.46/3, G.61/2), *ölmedi* ‘ölmedi’ (G.106/5), *pozma* ‘bozma’ (G.73/2), *ṣanmagıl* ‘sanma’ (G.43/1), *sancılmagıl* ‘batma’ (Mh.T.1/III/1), *sepmedi* ‘serpmedi’ (G.54/5, G.113/3), *taḫma* ‘takma’ (Müs.1/3), *uymagıl* ‘uyma’ (Mh.T.2/II/1), *vėrme* ‘verme’ (G.7/5, G.51/1, G.86/5), *yaḫma* ‘yakma’ (Müs.1/2), *yėtmesün* ‘ulaşmasın’ (G.13/1), *yonma* ‘yontma’ (K.3/6).

-mAn eki geniş zamanın teklik 1. şahıs çekimine mahsus olmak üzere olumsuzluk yapımında kullanılmıştır. Örnekleri şöyledir: *baḳmanam* ‘bakmam’ (Ms.T.1/II/3), *bilmenem* ‘bilmem’ (K.2/1), *egmenem* ‘eğmem’ (G.3/3).

-mAzAm, -mAnAm, -mAm yapılarının geniş zamanın teklik 1. şahıs olumsuzluk çekiminde beraber kullanılmış olması metinde standart Azerbaycan Türkçesi etkisiyle birlikte Azerbaycan Türkçesi ağızları ve Eski Oğuz ile Osmanlı Türkçesi etkilerinin bir arada görülmesi bakımından oldukça önemlidir. Öyle ki bazen bir fiilde bile bu yapıların beraber kullanılmış olması oldukça kayda değerdir: *bilmem* ‘bilmem’ (G.34/5, G.83/2), *bilmenem* ‘bilmem’ (K.2/1), *bilmezem* ‘bilmem’ (G.54/4, G.81/5, G.89/2, G.106/3, G.110/4).

-mAs eki geniş zamanın olumsuz çekiminde kullanılmıştır. Birisi ek fiilde olmak üzere iki örnekte tespit edilmiştir. Örnek sayısının az olması Doğu Türkçesi etkisinin metindeki sınırını göstermek bakımından önemlidir. Örnekleri şunlardır: *aymas* ‘söylemez’ (G.95/1), *imes ġurbet* ‘gurbet değildir’ (G.41/3).

-mAz eki ile yapılan bazı olumsuzluk örnekleri şöyledir: *ayırmaz* ‘ayırmaz’ (G.19/6), *bağlamaz* ‘bağlamaz’ (G.42/5), *baḳmaz* ‘bakmaz’ (G.60/4), *bilmez* ‘bilmez’ (G.83/5, G.84/4, K.5/1), *çıḳmaz* ‘çıkmaz’ (G.10/3), *dėmez* ‘söylemez’ (G.63/5, G.79/6), *doymaz* ‘doymaz’ (G.42/2), *ėtmez* ‘etmez’ (G.3/7, G.8/2, G.39/3), *gelmez* ‘gelmez’ (G.20/4, G.26/3, G.62/6), *gözlemez* ‘gözetmez’ (Mh.T.3/IV/2), *ḳalmaz* ‘kalmaz’ (G.67/5, G.111/4), *ḳılmaz* ‘kılmaz’ (G.32/4, G.87/2, G.89/3), *olmaz* ‘olmaz’ (Mes.1/6, G.25/5, G.31/3), *s̱apmaz* ‘doğru yoldan ayrılmaz’ (G.26/5), *sıḳışmaz* ‘sığmaz’ (Mes.2/6), *tapmaz* ‘bulmaz’ (G.7/6), *vaṣl imez* ‘kavuşma olmaz’ (G.104/5),

vėrmez ‘vermez’ (G.42/3, K.3/1), *yanmaz* ‘yanmaz’ (G.41/2), *yazabilmez* ‘yazamaz’ (G.63/6), *yėtmez* ‘ulaşmaz’ (G.3/1).

2.3.2.2.4. Fiillerde Soru

Metinde Türkçenin genelinde olduğu üzere soru çekimi -mI eki ile yapılmıştır. Ünlüsünün daima düz olmasından dolayı düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırılık gösteren ekin metinde iki örneği tespit edilmiştir: *bildüñ mi köñül ki yār geldi* ‘ey gönül sevgili geldi bildin mi?’ (G.109/1), *bīmār-ı ʿışḳ-ı yār olanuñ yoḳ mı çāresi* ‘aşk hastası olanın çaresi yok mu?’ (G.107/2).

2.3.3. ZAMİRLER

Zamirler nesneleri temsil veya işaret yoluyla karşılayan sözcüklerdir. Nesnelerin gerçek karşılığı olmayıp gerektiğinde onları ifade ederler. Bu bakımdan zamir ve nesne arasındaki bağ geçicidir. Vazifeleri nesneleri temsil veya işaret etmek olduğu için tek başlarına bir anlam ifade etmezler. İsimler tek bir nesneyi işaret ederken zamirler bütün nesneleri karşılarlar. Bütün isimlerin ortak adı olmalarından dolayı sınırlı sayıda zamir, sınırsız ismi işaret edebilmektedir. Sözcük yapımına elverişli olmamaları, *bu* ve *şu* zamiri dışında iyelik eki almaya yatkın olmamaları, teklik 1. ve 2. şahıs zamirlerinin yönelme eki aldığında kök değiştirmesi (ben+e>bana; sen+e>sana), son çekim edatlarına çekim eki alarak bağlanmaları onları diğer isimlerden ayırmakta ise de isim cinsinden sözcükler arasında değerlendirilmektedirler (Ergin, 2013: 262-264). Zamirler kendi içinde şahıs, dönüşlülük, işaret, soru ve belirsizlik zamirleri olmak üzere tasnif edilir. Aşağıda bunlar üzerinde detaylı bir şekilde durulacaktır.

2.3.3.1. Şahıs Zamirleri

Varlıkları şahıslar şeklinde karşılayan şahıs zamirlerinin metinde kullanımı şu şekildedir:

Teklik 1. Şahıs

Teklik 1. şahıs zamiri Azerbaycan Türkçesinde *men* olarak görülmektedir (Yalçın, 2018: 258). Ancak incelediğimiz metne bakıldığında *ben* ve *men* şekillerinin bir arada kullanıldığı görülmektedir. İkili kullanıma değinen Kocasavaş, Azerbaycan Türkçesinde daha çok m’li şeklin kullanıldığını nadiren de b’li şeklin kullanıldığını belirtmiştir (2004: 97). Türkçenin en eski metinlerinden itibaren *ben* ve *men*

şekillerinin bir arada görülmesi (Gabain, 2013: 133) hangisinin daha eski olduğu konusunu karmaşık hale getirmektedir. Ancak günümüz Azerbaycan Türkçesinde standartlaşan *men* şeklinin metinde *ben* olarak da görülmesi Osmanlı Türkçesi etkisi olduğunu düşündürmektedir. Teklik 1. şahıs zamiri, ek almadığı durumlarda üç kez *ben* (G.3/6, G.26/1, G.40/4), on yedi defa da *men* olarak kullanılmıştır (G.7/3, G.9/1, G.30/4 ...). Görüldüğü üzere eksiz kullanımda metinde Azerbaycan Türkçesi etkisinin baskın olduğu görülmektedir. Ancak bu zamir hâl ekleriyle çekime girdiği anda durumun tersine dönebildiği görülmektedir. Teklik 1. şahıs zamiri, yönelme hâli eki aldığında sadece üç defa *maña* (Mes.1/10, G.22/1, K.3/1) olarak kullanılmışken, bir defa *mene* (G.78/6), kırk dokuz defa *baña* (G.2/1 [=2], G.2/2, G.2/3 ...) olarak kullanılmıştır. Ayrılma hâli eki aldığında dört defa *benden* (G.73/2, G.98/1, Mh.T.2/I/5, G.100/3), iki defa *menden* (G.7/4, G.81/3); belirtme hâli eki aldığında yirmi altı defa *beni* (G.6/2, G.11/1, G.12/2 ...) dokuz defa *meni* (G.32/6, G.81/4, G.111/2 ...); ilgi eki veya ilgi ekinden sonra vasıta eki aldığında sekiz defa *benüm* (Mes.2/12, G.2/6, G.12/3 ...), dört defa *menüm* (G.12/4, G.70/1, G.70/4, G.91/1) olarak görülmektedir. Bunlar dışında *benümle* (G.3/5, G.35/2, G.100/1, Tk.B.1/VIII/1), *benümlen* (E.1/4) ve *menem* 'benim' (Tk.B.1/I/1, Tk.B.1/III/1), *mende* 'bende' (G.44/4) çekimleri, ikili kullanımın metinde ne derece etkili olduğunu göstermektedir. *Mene* 'bana' (G.78/6) örneğinde görüldüğü üzere yönelme hâli eki aldığında kökte değişme olmaması henüz yeni başlamıştır. Metinde üç defa *maña* şeklinde yazılan sözcüğün bir defa *mene* yazılması buna delil olarak kabul edilebilmektedir.

Teklik 2. Şahıs

Teklik 2. şahıs zamiri *sen*'dir. Bang, bu zamirin *sä-* kökündeki ünlünün değişerek *si-* olduğunu ve bunun da genişleyerek *sän* olduğunu ifade etmiştir (Bang, 1996: 12). Ancak öğrencisi Gabain, Kotwicz'in görüşünü daha isabetli bulmuş ve araştırmacının bu zamiri Altay dillerindeki *si* veya **ti* (*çi*) ile ilgili olduğunu düşünüp n ile genişlediği doğrultusundaki görüşünü kabul etmiştir (2013: 137). Bu zamir metinde *sen* olarak görülmektedir (Mes.1/10, G.2/2, G.8/3 ...). *Sen* zamiri genel Türkçede olduğu üzere yönelme eki aldığında kökte değişme olmuş ve *saña* şekline dönüşmüştür (G.13/1, G.43/1 [=2], G.43/2 ...).

Teklik 3. Şahıs

Teklik 3. şahıs zamiri Azerbaycan Türkçesinde *o*'dur. Kotwicz'in bu zamiri Altay dillerinde **ä(n)* ve **i(n)* kökü ile ilgili olarak gördüğünü belirten Gabain, yalın halde *ol* olarak kullanıldığını ifade eder. (2013: 133-135). Bang ise *a*- köküne n sesinin eklenmesi ile *an* şeklinde genişlediğini belirtmiştir (1996: 10). İncelediğimiz metinde *o* (G.7/6, G.43/3, G.63/2 ...) ve *ol* (R.1/1, Mes.1/19, G.1/3 ...) şekillerinin yoğun olarak bir arada kullanıldığı görülmektedir: *tapmaz ẓafer bu yolda o kim vāṣıl olmadı* 'O ki kavuşamadı, bu yolda zafer bulamaz' (G.7/6), *devletüñ çün gėtdi elden varuban o baş olur* 'Devletin elden gittiği anda o varıp senin yöneticin olur' (G.43/3), *ėtmedi aḥvālüñi sormaġa bir kez o ġalaṭ* 'O, yanlışlıkla (bile) bir kez hâlini sormadı.' (G.63/2); *ol kim bu cihān ḫilḳatin āġāz ėtti* 'O, bu dünyanın yaratılışını başlattı.' (R.1/1), *ol ėder cümle kāināta nesaḳ* 'O, bütün kâinata şekil verir.' (Mes.1/19), *ol bir kerīmdür ki ḫalāyıḳa cān vėrüb* 'O (öyle) bir kerem sahibidir ki tüm mahlukata can verip' (G.1/3). *Ol* şeklinin Eski Oğuz Türkçesi etkisi ile olduğunu düşünmek mümkündür. Yalın halde daha çok örneği bulunan *ol* şekli, sadece bildirme eki almışken, *o* şekli ise bildirme ile birlikte diğer hâl eklerini de işlek olarak almıştır.

Çokluk 1. Şahıs

Çokluk 1. şahıs zamiri Azerbaycan Türkçesinde *biz*'dir. Gabain bu zamirin **bi* kökünden ikilik oluşturan z eki ile türediğini düşünür (2013: 136). Bang, *bä, bi* köklerinin çoğul durumda *biz* olarak görüldüğünü z'nin çokluk belirttiğini belirtir (1996: 15). Metinde yalın halde örneği tespit edilemeyen bu zamirin bulunma, ayrılma, yönelme ve belirtme durum ekleriyle çekimlenmiş örnekleri tespit edilmiştir: *bizde* 'bizde' (G.41/6), *bizden* 'bizden' (G.74/4, G.85/2), *bize* 'bize' (G.6/3, G.14/3, G.37/1 ...), *bizi* 'bizi' (G.83/4, G.95/2).

Çokluk 2. Şahıs

Çokluk 2. şahıs zamiri Azerbaycan Türkçesinde *siz*'dir. Gabain bu zamirin **si* kökünden ikilik oluşturan z eki ile türediğini düşünür (2013: 136). Bang, *sä, si* köklerinin çoğul durumda siz olarak görüldüğünü z'nin çokluk belirttiğini belirtir. Bu zamir incelenen metinde kullanılmamıştır.

Çokluk 3. Şahıs

Çokluk 3. şahıs zamiri Azerbaycan Türkçesinde *onlar*'dır. *An* zamirine çokluk ekinin eklenmesi ile oluşmuştur. Teklik 3. şahısta olduğu gibi bu zamir de metinde iki şekilde görülmüştür. Bunların ilki olan *olar,* yalın halde kullanılmamış olup *olara* 'onlara' (G.56/6), *oları* 'onları' (G.98/4) ve *olarnuñ* 'onların' (G.45/5) örneklerinde olmak üzere, yönelme, belirtme ve ilgi durum ekleriyle kullanılmıştır. *Onlar* ise üç örnekte yalın halde (K.2/2, G.81/4, G.83/3), bir örnekte (Mh.T.1/IV/5) ise belirtme durumu eki ile kullanılmıştır. *Olar* şekli, Eski Oğuz Türkçesi etkisi olarak gözükmektedir.

2.3.3.1.1. Dönüşlülük Zamirleri

Adları farklı olan kişi ve varlıkların özlerine işaret eden zamir, dönülülük zamiri olarak adlandırılır. Yapılan işin yapana döndüğünü anlatan bu zamir, kişi kavramını pekiştirerek, güçlendirerek anlatır. Türkçenin tamamında *kendi* ve *öz* sözcükleri dönüşlülük zamiri olarak kullanılmışlardır (Karaağaç, 2013: 337; Vardar vd., 2002: 82). Diğer zamirler tek bir şahsı karşılarken dönüşlülük zamirleri iyelik ekleri yardımıyla tüm şahısları karşılayabilmektedirler. Metinde dönüşlülük zamiri olarak genelde *öz* kullanılmıştır: *öz* 'kendi' (G.12/3, G.46/3, G.48/4 ...), *özi* 'kendisi' (G.39/4, G.90/6, Tk.B.1/VI/4), *özidür* 'kendisidür' (G.4/1), *özin* 'kendisini' (G.14/2, G.74/2, G.100/8), *özine* 'kendisine' (G.54/3, G.100/2, G.100/7, G.102/3 [=2]), *özini* 'kendisini' (G.56/1, G.87/2, G.92/9, Mh.T.2/III/5), *özümi* 'kendimi' (G.75/1, G.77/2, G.82/2), *özüñ* 'kendin' (G.56/5, G.69/4, Müs.1/2, G.109/4), *özüni* 'kendini' (G.112/2), *özüñi* 'kendini' (Mes.1/22, G.1/7, G.12/7).

Bir defaya mahsus olmak üzere *kendü* 'kendi' zamirinin kullanıldığı görülmüştür: *kendüñ* 'kendin' (G.8/5).

İki örnekte olmak üzere Farsça asıllı 'kendi' anlamına gelen *ḫod* sözcüğü de dönüşlülük zamiri işlevinde kullanılmıştır: *gül-i ḫod-rāye baḫ* 'güle benzeyen ve kararını kendi verene (sevgiliye) bak.' (G.32/1), *ne ḫod ola dil-şād* 'ne kendi şad gönüllü olsun.' (Tk.B.1/III/7).

2.3.3.2. İşaret Zamirleri

Varlıkları işaret ederek karşılayan zamirlerdir. İşaret; zamanda, mekânda ve tasavvurda uzaklık ve yakınlık kavramı ile ilgili olduğundan konuşana göre *bu* ve

bunlar en yakında olan, *şu* ve *şunlar* biraz daha uzakta olan, *o* ve *onlar* ise uzakta olan varlıkları göstermek amacıyla kullanılır (Korkmaz, 2014: 402-403). Azerbaycan Türkçesinde işaret zamirleri; *bu, bunlar, hemin* 'bu', *bėle* 'böyle', *o, onlar, heman/hemen* 'o' *ve ėle* 'öyle'dir (Yalçın, 2018: 262). İncelenen metinde işaret zamiri olarak *bėyle, bu, bunlar, ėyle, hemīn, o, ol, olar* ve *onlar* kullanılmıştır. Görüldüğü üzere metinde ve standart Azerbaycan Türkçesinde işaret zamirleri açısından bazı farklar bulunmaktadır. Bu farklardan *ol* ve *olar*; *o* ve *onlar* zamirlerinin eskicil şekilleri olarak metinde yer alırken *bėyle* ve *ėyle* zamirleri vezin ve yazım icabı olarak *bėle* ve *ėle* şeklinde değil *bėyle* ve *ėyle* olarak kabul edilmişlerdir. İşaret zamirlerinin metinde kullanımı şöyledir:

Bėyle 'böyle', metinde dört defa geçmiş olup sadece bir örnekte işaret zamiri görevinde kullanılmıştır: *ot şerārı düşüben cānına yandı bėyle* 'Ateş kıvılcımları, canına düşünce yandı böyle' (G.36/4).

Bu, metinde daha çok sıfat görevinde kullanılmıştır. Yalın halde sadece iki örnekte işaret zamiri göreviyle kullanılmıştır: *bu müşkildür* 'bu zordur' (G.31/4), *bu ne ṭāliʿdür* 'bu ne talihtir' (G.106/3). Çok sayıda örnekte ise bildirme ekiyle kullanılmıştır: *budur* 'budur' (G.49/5, G.69/3, G.76/7 ...). Üç örnekte ise yönelme durum ekiyle kullanılmıştır: *buña* 'buna' (G.90/2, K.5/3, G.100/6).

Bunlar, metinde sadece bir defa kullanılmış olup işaret zamiri görevindedir: *bunlaruñ* 'bunların' (Mh.T.2/IV/5).

Ėyle, metinde bir defa olmak üzere işaret zamiri görevinde kullanılmıştır: *ėtgil ėyle* 'öyle yap' (Mh.T.3/III/2).

Hemān, bir örnekte tespit edilmiştir. Ancak burada zamir görevinde değildir.

Hemīn sadece bir örnekte tespit edilmiştir: *ḳalur hemīn* 'bu kalır' (G.106/5).

O, sıfat olarak daha az kullanımış olup zamir olarak daha çok örnekte yer almıştır. Yalın halde görüldüğü örneklerin bazıları şöyledir: *o* 'o' (G.7/6, G.43/3, G.63/2). Bildrime ekiyle birlikte dört defa kullanılmıştır: *odur* 'odur' (Mes.2/4, Mes.2/5 [=2], G.6/1). En fazla yönelme durum ekiyle kullanılmıştır: *oña* 'ona' (Mes.2/7, K.1/1, G.1/7 ...). Bulunma durum ekiyle bir kez kullanılmıştır: *onda* 'onda' (Mh.T.3/II/2). Bunlardan başka ayrılma, belirtme, ilgi durum ekli örnekleri de tespit

edilmiş olup bazıları şöyledir: *ondan* ‘ondan’ (Mes.1/27, K.1/1, G.4/2), *ondın* ‘ondan’ (Mh.T.1/III/5), *onı* ‘onu’ (G.26/5, G.59/3, G.72/2), *onuñ* ‘onun’ (2a/5, Mes.1/12, Mes.1/20), *onuñdur* ‘onundur’ (G.107/3). Bulunma ekiyle çekimlenmesinde ortaya çıkan n’nin nazal art damak ünsüzü olup ayrılma durumuyla çekimlendiğinde n’nin sadece nazal olması ve art damak özelliği göstermemesi ilgi çekici olup ağız etkisi olarak görülmektedir.

Ol, *o* ile aynı anlamda ve vazifede olup eskicil özellik olarak görülmektedir. Yoğun olarak kullanılmıştır. Zamir görevinde kullanıldığı çok sayıda örnek olup bazıları şöyledir: *ol* ‘o’ (1b/1, R.1/1, Mes.1/19), *oldur* ‘odur’ (G.25/1, G.25/2 [=2], G.33/3 [=2]), *oldurur* ‘odur’ (Mes.1/24, K.1/3).

Olar, çokluk ifade eden işaret zamiri olup *onlar* ile aynı anlam ve işlevdedir. Ancak üç örnekte görülmek üzere *o* zamiri çokluk eki aldığında arada zamir n’sinin türemediği görülür: *olara* ‘onlara’ (G.56/6), *oları* ‘onları’ (G.98/4), *olaruñ* ‘onların’ (G.45/5).

Onlar işaret zamiri, metinde dört defa işaret zamiri vazifesiyle kullanılmıştır: *onlar* ‘onlar’ (K.2/2, G.81/4, G.83/3), *onları* ‘onları’ (Mh.T.1/IV/5).

2.3.3.3. Soru Zamirleri

Varlıkları soru yolu ile temsil eden zamirlerdir (Korkmaz, 2014: 419). Metinde kullanılmış olan soru zamirleri şunlardır:

Kim ‘kim?, hangi kişi?’ anlamlarında kullanılır. Bağlaç olan *kim* ile sesteş olduğu için anlamdan hareketle tespit edilmiştir. Metinde çoğu kez belirsizlik zamiri olarak kullanılmış olup soru zamiri vazifesinde görüldüğü bazı örnekler şöyledir: *kimdür* ‘kimdir?’ (G.106/5), *kime* ‘kime?, hangi kişiye?’ (G.31/1, G.33/1, G.110/3), *kimsen* ‘kimsin?’ (G.1/7), *kimüñ* ‘kimin?’ (G.64/4, G.73/5).

Ne ‘ne?’ zamiri, metinde yoğun olarak kullanılmıştır. Görüldüğü bazı örnekler şunlardır: *onuñ yolında fenā muṭlaḳ olmayan ne bilür* ‘Azade olmayan onun yolunda yok olmayı ne bilir?’ (K.1/3), *onuñ ḥālin ne bilsün* ‘onun halini ne bilsin?’ G.45/3), *bü᾽l-hevesler ne bilür ᶜışḳ fünūnın* ‘Maymun iştahlı olanlar, aşk ilmini ne bilir?’ (G.55/4); *ḥaḳīr ẕerre nedür* ‘değersiz zerre nedir?’ (K.1/2), *sevdā nedür* ‘sevda nedir?’ (G.3/4), *bilmezem fikri nedür* ‘bilmem fikri nedir?’ (G.54/4), *bilmezem vechi nedür* ‘bilmem sebebi nedir?’ (G.89/2).

Metinde görülen temel soru zamirleri *kim* ve *ne* olup bunlar dışında az örnekte görülen şu sözcükler de bu işlevde kullanılmıştır: *ḥaradan* 'nereden?' (G.83/2), *naradan* 'nereden?' (G.83/5), *neden* 'neden?' (G.90/2, G.100/5).

2.3.3.4. Belirsizlik Zamirleri

Kişi ve nesneleri belirsiz olarak temsil eden zamirlerdir. Aslında bu görevi gören sözcük sayısı oldukça azdır. Ancak belirsiz sıfatlara, soru zamirlerine ve zarflara iyelik eklerinin eklenmesi ile belirsizlik zamiri görevi üstlenen sözcük sayısı artmaktadır (Korkmaz, 2014: 412). Metinde görülen asıl belirsizlik zamirleri şöyledir: *ādemī* 'insanoğlu' (G.64/7), *cümle* 'bütün' (Mes.2/5, G.19/1, G.33/3), *ins* 'insan' (G.19/1), *insān* 'insan' (G.5/4, G.71/3, Mh.T.2/IV/5), *ḳamu* 'bütün, herkes' (R.1/3, G.36/5, G.59/2), *kimse* 'kişi' (G.8/4, G.26/2, G.46/7), *kimseden* 'kimseden' (G.22/5, Tk.B.1/I/4), *kimseye* 'kimseye' (G.1/2, G.8/3, G.46/1), *şeyüñ* 'şeyin, nesnenin' (G.26/1). Sıfat, zamir ve zarfların ek almasıyla veya iki sözcüğün birleşmesiyle oluşmuş olan belirsizlik zamirleri ise şöyledir: *birbirinden* 'birbirinden' (Mh.T.3/I/3), *birbiriyle* 'birbiriyle' (G.65/2), *birbiriylen* 'birbiriyle' (G.71/2), *biri* 'bir tanesi' (Mes.1/5, G.101/4), *birisi* 'bir tanesi' (Mes.1/5), *cümleden* 'tamamından' (G.33/1), *cümlesi* 'tamamı' (Mh.T.1/IV/3, G.102/4, G.103/3), *cümlesin* 'tamamını' (Mh.T.2/II/3), *cümlesini* 'tamamını' (G.16/3), *çoḳlar* 'çoğu kimse' (G.3/5), *her biri* 'her biri' (G.101/4), *her kim* 'her kim' (Mes.1/26, G.3/6, G.7/6), *her kimi* 'her kimi' (G.39/3), *her kime* 'her kimseye' (G.33/1), *her kişi* 'her kimse' (G.57/5), *her ne* 'her ne' (G.33/5), *hīç kim* 'hiç kimse' (G.25/1, Mh.T.3/V/3), *hīç kime* 'hiç kimseye' (G.110/3), *hīç kimseye* 'hiç kimseye' (G.89/4), *hīç kimseden* 'hiç kimseden' (G.22/5), *hīç kişi* 'hiç kimse' (G.54/4), *kamudan* 'herkesten' (G.76/2), *ḳamunuñ* 'herkesin' (Tk.B.1/IX/69).

2.3.4. SIFATLAR

İsimlerden önce gelip onları niteleyen, nasıl olduklarını gösteren veya türlü yönlerden onları belirten sözcüklerdir. İsimler, nesne adı olup kendi başlarına bir varlığı veya nesneyi karşıladıkları halde sıfatlar varlık veya nesne adını doğrudan karşılamayıp onlara ait niteleme ve belirtme özelliklerini temsil etmek bakımından isimlerden ayrılırlar. İyelik, çokluk ve isim çekim eklerini almaya elverişsiz olmaları sıfatları isimlerden ayıran diğer bir özelliktir (Korkmaz, 2014: 335). Sıfatlar, niteleme ve belirtme sıfatları olmak üzere iki temel gruba ayrılırlar. Belirtme sıfatları

da kendi içinde işaret, soru, belirsizlik, sayı sıfatları olmak üzere dört gruba ayrılır. Aşağıda bunlar üzerinde detaylı olarak durulacaktır.

2.3.4.1. Niteleme Sıfatları

Niteleme sıfatları, varlıkları sahip oldukları veya sonradan kazandıkları özelliklere göre ifade eden sıfatlardır (Karaağaç, 2013: 697-698). Metinde görülen bazı niteleme sıfatı örnekleri şu şekildedir: *ʿādil şāhlar* ‘adaletli padişahlar’ (G.97/1), *baġlu ḳapu* ‘kapalı kapı’ (G.10/5, G23/6, G.41/6), *bāṭın ėv* ‘gizli ev’ (G.56/3), *belālu kimse* ‘belalı kişi’ (Mb.T.1/I/1), *devāsız derd* ‘çaresiz dert’ (G.106/4), *doġrı sözler* ‘doğru sözler’ (G.7/3), *doġrı yol* ‘doğru yol’ (G.40/4), *ėyesiz kimse* ‘sahipsiz kişi’ (Mh.T.1/V/4), *gizlü söz* ‘gizli söz’ (G.96/2), *gözel mekān* ‘güzel mekan’ (G.65/6), *ġamgīn köñlüm* ‘gamlı gönlüm’ (G.85/2), *ġamlu köñlüm* ‘gamlı gönlüm’ (G.35/1), *ḳanlu çeşm* ‘kanlı göz’ (G.36/6), *ḳanlu yaş* ‘kanlı gözyaşı’ (G.48/3), *ḳara köñül* ‘kara gönül, kalp’ (G.90/3), *ḳorḫaḫ kişi* ‘korkak kişi’ (G.27/7), *köhne ṭāḳ* ‘köhne kubbe, eski kubbe’ (Mh.T.3/II/1), *mecāzī ʿışḳ* ‘mecazi aşk’ (G.5/2), *mest göz* ‘sarhoş göz’ (G.17/3), *nādire mecmūʿa* ‘nadir olan mecmua’ (2a/12), nihān yėr ‘gizli yer’ (G.31/3), *sebük bār* ‘hafif yük’ (Ms.T.1/III/3), *sınuḳ şīşe* ‘kırık şişe’ (G.107/4), *siyeh zülf* ‘siyah saç’ (G.72/3), *tāze gül* ‘taze gül’ (G.88/5), *teng ẓarf* ‘dar zarf’ (Mes.2/6), *ulu sulṭān* ‘ulu, yüce sultan’ (Mh.T.3/IV/4), *vefālu dil-ber* ‘vefalı dilber’ (G.51/3), *vefāsız yār* ‘vefasız sevgili’ (G.68/4), *yaḫşı iş* ‘iyi iş, güzel iş’ (G.100/7), *yeñi ay* ‘yeni ay’ (G.2/3), *yig makām* ‘iyi makam, üstün makam’ (G.76/1).

Şiir dilinin etkisi ile niteleme sıfatlarının Arapça-Farsça tamlama şeklinde de çokça kullanıldığı görülmektedir. Bu durumun bazı örnekleri şöyledir: *ʿanber-i sārā* ‘halis amber’ (G.5/4), *bülbül-i şeydā* ‘tutkun bülbül’ (G.12/3), *cihān-ı fānī* ‘fani dünya’ (G.67/3), *çarḫ-ı dūn* ‘alçak felek’ (Mh.T.2/III/1), *devrān-ı ʿavż* ‘dönek devran’ (G.35/4), *gül-i ḥamrā* ‘kızıl gül’ (G.32/3), *ism-i aʿẓam* ‘büyük isim’ (G.1/2), *yār-i cāndan* ‘samimi sevgili’ (G.86/3), *zülf-i perīşān* ‘dağınık saç’ (G.21/4).

2.3.4.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, isimleri işaret, soru, belirsizlik ve sayı yönünden belirten sıfatlardır. Metinde bu sıfatların kullanımı şöyledir:

2.3.4.2.1. İşaret Sıfatları

Varlıkları gösterme yani işaret yoluyla belirten sıfatlardır. Belirtme, varlıkların yerinin zaman, mekân veya tasavvurdaki uzaklığının derecelendirilmesiyle yapılır (Korkmaz, 2014: 375). Metinde görülen işaret sıfatları *bu, bėyle* 'böyle', *hemān* 'o', *o, ol* ve *şol*'dur. *Bu, bėyle, hemān* ve *o* Azerbaycan Türkçesinde hâlâ kullanılmakta olup *ol* ve *şol*, arkaik işaret sıfatları olarak kullanılmışlardır. Bu arkaik kullanımlar, metinde Eski Oğuz Türkçesi etkisi olarak görülmektedir. İşaret sıfatlarının metinde kullanımı şu şekildedir:

Bu, yakındaki varlıkları işaret etmek için kullanılır. Metinde zamir olarak kullanımı daha az iken çok sayıda örnekte sıfat görevinde kullanılmıştır. Bazı örnekleri şöyledir: *Bu rubāʿī* 'bu rubai' (1b/3), *bu cihān* 'bu dünya' (R.1/1), *bu tevbem* 'bu tövbem' (Mes.1/13), *bu ḫalḳ* 'bu halk' (G.5/1), *bu yol* 'bu yol' (G.7/6), *bu Ẓafer* 'bu Zafer' (G.15/9), *bu gėce* 'bu gece' (G.34/4), *bu köñül* 'bu gönül' (G.53/1), *bu san* 'bu san, bu şekil' (G.74/2), *bu ḳara köñül* 'bu kalp' (G.90/3), *bu duḫān* 'bu duman' (G.94/2), *bu sınuḳ şīşe* 'bu kırık şişe' (G.107/4), *bu nüsḫa* 'bu nüsha' (G.111/1), *bu od* 'bu ateş' (G.113/3).

bėyle 'böyle', bu+ile birleşmesinden oluşmuş olup *bu* sıfatı gibi yakında bulunan varlıkları işaret eder. Şu örneklerde görülmektedir: *bėyle gün* 'böyle gün' (G.52/5), *bėyle ṣūret* 'böyle suret' (G.83/4), *bėyle raʿnā* 'böyle latif sevgili' (G.105/4).

Hemān, Farsça kökenli bir sözcük olup 'o, öyle' anlamalarında işaret sıfatı görevinde tek bir örneği tespit edilmiştir: *bu hemān devr-i zamāndur* 'bu o zamandır, bu öyle zamandır' (G.106/5).

O, uzakta olan varlıkları işaret eden sıfattır. Metinde daha çok zamir görevinde kullanılmış olup şu örneklerde işaret sıfatı göreviyle kullanılmıştır: *o fikir* 'o düşünce' (G.2/2), *o bī-cān kāġaẕ* 'o cansız kağıt' (G.36/2), *o serv ḳāmet* 'o selvi boy' (G.85/1), *o gėce* 'o gece' (G.96/2), *o göze* 'o göze' (G.96/6, Ms.T.1/II/6), *o yār-i pinhānī* 'o gizli sevgili' (Tk.B.1/II/6), *o cefā* 'o cefa' (Tk.B.1/III/7),

Ol, *o*'nun arkaik formu olup metinde zamir görevinde *o*'dan daha az kullanılmışken sıfat olarak çok daha fazla sayıda kullanılmıştır. Günümüz standart Azerbaycan Türkçesinde kullanımdan kalkmıştır. Bazı örnekleri şöyledir: *ol sebeb* 'o

sebep’ (G.9/3), *ol göz* ‘o göz’ (G.13/2), *ol sīb-i zenaḫdān* ‘o elma çene’ (G.29/3), *ol gėce* ‘o gece’ (G.30/2), *ol yār* ‘o sevgili’ (G.68/1), *ol gül* ‘o gül’ (G.88/5), *ol sulṭān* ‘o sultan’ (G.97/2), *ol perī* ‘o peri sevgili’ (G.115/2), *ol ḳaru* ‘o yaşlı’ (K.3/7).

Şol, uş+ol birleşmesinden oluşmuş olup metinde *şu* işlevinde kullanılan arkaik bir sıfat olarak görülmektedir. Günümüz standart Azerbaycan Türkçesinde kullanımdan kalkmıştır. Metinde şu örneklerde görülmektedir: *şol yol* ‘şu yol’ (G.2/6), *şol ḳanlu peykān* ‘şu kanlı kirpik’ (G.15/3), *şol ḫayl-i müjgān* ‘şu kirpikler’ (G.15/4), *şol ḫaṭṭ u ḫāl* ‘şu ayva tüyleri ve benler’ (G.87/7), *şol çemen* ‘şu çimenlik’ (G.103/3), *şol cān* ‘şu can’ (G.114/1), *şol meh-i tābān* ‘şu dolunay’ (G.114/3), *şol dem* ‘şu vakit’ (G.115/4).

2.3.4.2.2. Soru Sıfatları

Varlıkları soru yoluyla belirten sıfatlardır. Sayıları oldukça azdır. Metinde soru sıfatı olarak *ne* kullanılmış olup bu işleviyle iki örneği tespit edilmiştir: *ne bāki var* ‘ne korkusu var?’ (G.46/6), *ne reviş* ‘ne yolla?’ (G.96/4).

2.3.4.2.3. Belirsizlik Sıfatları

Varlık ve nesnelerin sayısını ve miktarını açık ve kesin olarak değil de kabataslak, belirsiz olarak bildiren sıfatlardır (Korkmaz, 2014: 383). Metinde çok sayıda örneği olup bazıları şu şekildedir: *bir gün* ‘herhangi bir gün’ (G.50/6, G.78/2), *bir nėçe gün* ‘bir nice gün’ (G.52/6), *bir nėçe beyt* ‘bir nice beyit’ (G.58/3), *cümle rāz* ‘bütün sırlar’ (G.44/3), *cümle ṭāʿatler* ‘bütün ibadetler’ (Mes.1/31), *cümle vebāl* ‘bütün günah’ (G.78/2), *çoḫ sitem* ‘çok sitem’ (G.76/2), *çoḳ derd* ‘çok dert’ (G.5/5, G.9/2), *çoḳ ġurūr* ‘çok gurur’ (G.50/2), *her bir miḥnet* ‘her bir sıkıntı’ (G.110/6), *her kişi* ‘herkes’ (G.26/5), *hīç kimse* ‘hiç kimseden’ (G.22/5), *hīç kişi* ‘hiç kimse’ (G.54/4), *hīç müneccim* ‘hiçbir müneccim’ (G.106/3), *ḳamu* cefālar ‘bütün eziyetler’ (Tk.B.1/IX/4), *ḳamu ḥavāṣṣ* ‘bütün duygular’ (G.59/2), *küll-i maḫlūḳat* ‘bütün mahlukat’ (2a/6), *nėçe gün* ‘birçok gün’ (Mes.2/8), *nėçe ġazel* ‘birçok gazel’ (2a/12), *nėçe nüsḫa* ‘birçok nüsha’ (G.7/4), *özge çāresi* ‘başka çaresi’ (G.61/4), *özge ḥāl* ‘başka hal’ (Tk.B.1/VI/3), *özge yār* ‘başka sevgili’ (E.1/3), *tükel ėv* ‘bütün ev’ (Mes.2/9), *türlü taş* ‘çeşitli taşlar’ (G.54/5).

2.3.4.2.4. Sayı Sıfatları

Varlık ve nesnelerin sayılarını bildiren sıfatlardır. Kendi içinde şu gruplara ayrılırlar:

2.3.4.2.4.1. Asıl Sayı Sıfatları

Asıl sayı sözcükleriyle kurulan sıfatlardır. Metinde görülen örnekleri şöyledir: *altı miñ beyt* ‘altı bin beyit’ (G.16/3), *bir ad* ‘bir isim’ (G.19/4), *bir cām* ‘bir kadeh’ (Mes.1/10), *bin ġavġā* ‘bin kavga’ (G.5/1), *biñ ġavġā* ‘bin kavga’ (G.12/1), *dört ʿunṣur* ‘dört unsur’ (G.71/2), *elli fikr* ‘elli fikir, elli düşünce’ (K.5/1), *elli il* ‘elli yıl’ (Mh.T.3/IV/3), *iki cihān* ‘iki cihan’ (G.90/4), *iki göz* ‘iki göz’ (G.95/5), *iki kişi* ‘iki kişi’ (G.43/2), *miñ bir ad* ‘bin bir ad’ (G.95/1), *min taḫmīṣ* ‘bin tahmis’ (G.58/6), *on bir oġul* ‘on bir oğul’ (Mes.1/14), *seksen yaş* ‘seksen yaş’ (Mes.1/28), *toḳuz simāk* ‘dokuz vasıta’ (G.71/1), *yüz biñ il* ‘yüz bin yıl’ (G.13/4), *yüz miñ günāh* ‘yüz bin günah’ (G.94/3), *yüz oḫ* ‘yüz ok’ (G.31/2).

Asıl sayı sıfatlarına bakıldığında *dokuz* sayısının *toḳuz* şeklinde /t/ ile yazılması arkaik bir özellik iken *bin* sayısının *bin*, *biñ*, *min* ve *miñ* olmak üzere dört farklı şekilde yazılması, lehçe içi geçiş evresi özelliği taşımakla birlikte ağız özelliği veya farklı lehçe etkisi olarak da görülmektedir. Zira başta /b/ ve /m/ ikiliği Azerbaycan ve Osmanlı Türkçesi için ayırt edici özellik iken sonda /ñ/ ve /n/ ikiliği ağız etkisi veya farklı lehçe etkisi olarak düşünülmektedir. Peler, art damak /ñ/ ile diş sesi /n/’li yazımların Azerbaycan ve Kumuk Türkçesi etkisi olduğunu art damak olan sesin Kumuk Türkçesini, diş sesinin ise Azerbaycan Türkçesini temsil ettiğini belirtir (2017: 117). Bu durumda metinde Kumuk Türkçesi etkisi ağır basmaktadır. Çünkü *bin* sözcüğünün son sesi, beş defa /n/ ile on bir defa /ñ/ ile yazılmıştır. Ancak bu yazımın ağız etkisi olabileceği ihtimali de göz önünde bulundurulmalıdır.

2.3.5. ZARFLAR

Zarflar zaman, mekân, hâl ve miktar isimleridir. Sözcük gruplarında sıfatın, fiilin veya başka bir zarfın anlamını değiştiren bu isimler, fiilleri nitelemek yönünden sıfatlardan; eşitlik, vasıta ve yön eki dışında ek almamaları yönünden ise diğer isimlerden ayrılırlar (Ergin, 2013: 258-259). Zaman, yer-yön, durum ve miktar zarfları olmak üzere dört grupta toplanırlar. Aşağıda bunlar üzerinde detaylı olarak durulacaktır.

2.3.5.1. Zaman Zarfları

Eylemin gerçekleştiği zamanı bildiren zarflardır. Bu zarflar genel olarak zaman anlamı taşıyan sözcüklerle yapılır. Metinde görülen örnekleri şöyledir: *āḫir* 'sonunda' (Mes.1/26, G.19/6, G.26/6), *āḫirī* 'sonunda' (Mh.T.3/IV/3), *āḫirīn* 'sonunda' (G.71/3), *bugün* 'bugün' (G.9/5, G.41/6, G.52/6), *dem-ā-dem* 'sık sık, her vakit' (G.60/2, G.76/5), *er* 'erkenden' (K.5/1), *evvel* 'ilk önce' (Mes.1/16, G.33/5), *gāh* 'bazen' (G.40/3 [=2], G.110/2 [=2], G.110/3), *gāhī* 'bazen' (G.36/3), *gėce* 'gece' (G.34/5, G.37/4, G.44/4), *gėce vü gündüz* 'gece gündüz' (G.68/3), *geh* 'bazen' (G.36/3, G.54/1 [=2], G.54/3), *gehī* 'bazen' (Mes.2/3 [=2]), *günbegün* 'günden güne' (G.38/4, G.54/5, G.84/1), *gündüz* 'gündüz' (G.37/4, G.50/5, G.68/3, G.72/6), *hemīşe* 'daima, her zaman' (G.7/3, G.85/5, Tk.B.1/IV/5), *henüz* 'daha, hâlâ' (G.48/3, G.48/4, G.48/5), *imdi* 'şimdi' (Mes.1/32, G.76/4, G.93/6), *mundan* 'bundan sonra' (G.18/3, G.113/7), *nā-gehān* 'aniden' (G.67/4), *nehār* 'gündüz' (Mes.1/22, G.39/2, Tk.B.1/VII/3), *pes* 'sonra' (G.71/3), *ṣabāḥ* 'sabah vakti' (G.30/1, G.30/6), *ṣoñra* 'sonra' (1b/7, Mes.2/10, G.13/4), *sora* 'sonra' (G.95/3), *ṣubḥ* 'sabah' (G.3/3, G.74/4, G.76/5), *ṣubḥ-dem* 'sabah vakti' (G.88/7), *şām* 'akşam' (G.21/6, G.45/4, G.53/1), *şimdi* 'şimdi, şu anda' (G.13/5, G.81/4, G.87/5), *zamānī* 'bir zaman' (Mh.T.1/V/5). Farsça asıllı *gāh*/*geh*, *gāhī*/*gehī* zarfları vezin etkisiyle ikili kullanılmışken Türkçe *ṣoñra* 'sonra' *sora* 'sonra', *imdi* 'şimdi' ve *şimdi* 'şimdi' zarflarının ikili kullanımı metinde ağız etkisi olarak düşünülmektedir.

2.3.5.2. Yer-Yön Zarfları

Boşlukta bir yer ifade eden zarflardır. Neredeyse tamamında yön ifadesi vardır. Yön göstermeleri çoğu zaman yön eki almaları ile olur (Ergin, 2013: 259). Yer-yön ifade eden sözcükler sınırlı sayıda olduğu için bu zarflar da sınırlıdır. Metinde şu örnekleri tespit edilmiştir: *beri* 'beri' (G.104/9), *daşra* 'dışarı' (G.16/2), *dışra* 'dışarı' (G.42/3), *gėrü* 'geri' (G.49/2, K.3/1, K.3/2, K.3/6), *ıraḳ* 'uzak' (Mb.T.1/VII/1, G.78/8, G.85/5, G.96/4), *onda* 'orda' (Mh.T.3/II/2). *Daşra*, *dışra* ikiliği Eski Oğuz Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi özelliklerinin bir arada olduğunu gösterir.

2.3.5.3. Durum Zarfları

Oluş veya kılışın niteliğini, yapılış şeklini ve ne durumda olduğunu bildiren zarflardır (Korkmaz, 2014: 464). Metinde tespit edilen bazı örnekleri şöyledir:

başdan 'baştan, yeniden' (G.28/4), *erçe* 'ere yakışır şekilde' (K.5/2), *ḥasedsiz* 'kıskanmasız' (Mh.T.3/IV/1), *hergiz* 'asla' (G.42/5, G.47/4, G.54/2, G.89/1), *inçe* 'öylece' (G.43/6), *leb-ā-leb* 'tamamen dolu' (G.101/1), *mest-āne* 'sarhoş gibi' (G.28/5), *nā-gehān* 'aniden' (G.67/4), *nihānī* 'gizlice' (G.102/2), *pīr-āne* 'yaşlı gibi' (G.38/1), *sensiz* 'sen olmadan' (G.101/1), *ser-ā-ser* 'baştan başa' (G.101/5), *ser-be-ser* 'baştan başa' (G.36/3), *yek-ser* 'baştan başa' (G.37/2), *yėne* 'yine, bir daha' (G.69/1, G.83/1, G.91/2, Tk.B.1/VIII/4), *yėñe* 'yine, bir daha' (Mh.T.3/II/4), *yėñiden* 'yeniden, bir daha' (G.91/4), *ẓāhiren* 'görünürde' (Mes.1/3, G.84/4). *Yine* zarfının metinde *yėne* ve *yėñe* olarak iki şekilde yazıldığı görülmektedir.

2.3.5.4. Miktar Zarfları

Azlık-çokluk ifade edip miktar, derece bildiren zarflardır. (Ergin, 2013: 262). Fiil, zarf ve sıfatların derecelendirmesi bu zarflarla yapılır. Sayıları son derece az olup metinde görülenler şu şekildedir: *az* 'az, eksik' (G.36/6, G.83/4, G.89/3), *bīş* 'çok' (Mes.1/6, Mes.1/18), *çoḳ* 'çok miktarda' (G.8/2, G.37/5, G.59/4), *efzūn* 'fazla' (K.2/1 [=2]), *kem* 'eksik, az' (G.85/5, G.85/7), *kem u bīş* 'az ya da çok' (Mes.1/6). Görüldüğü üzere Türkçe sözcüklerin yanında alıntı sözcükler de miktar bildiren zarf görevinde kullanılmıştır.

2.3.6. EDATLAR

Arapça bir sözcük olan *edat* 'alet' ve 'vasıta' anlamlarına gelir. Bu asli anlam, edatların gramerdeki yerinin ve anlamının tespitinde rol alır. Zira edatlar, tek başlarına anlamlı olmayıp cümledeki sözcük ve sözcük grupları arasında münasebet kurmaya yarayan alet sözler veya vasıtalardır. Bu özelliklerinden dolayı çekim eklerinin birtakım vazifeleri edatlarla sağlanmakta olsa da edatlar çekim eklerinde olmayan bazı anlamlar da taşırlar. Edatlar, tek başlarına anlamlı olmamaları ve çekime girmeye elverişli olmamaları yönüyle isim ve fiillerden ayrılırlar (Hacıeminoğlu, 1984: V). Anlamlı sözcüklere, sözcük gruplarına ve cümleye eklendikleri zaman kurdukları anlam ilgileri, edatların anlamının sezilmesinde etkili olur ve ancak sözcük ve kavramlar arasındaki kurdukları anlam ilişkisi için kullanılırlar (Ediskun, 1999: 285; Gencan, 1971: 359). Demek ki edatlar eklere, isimlere ve fiillere mahsus bazı özellikler taşısa da bazı yönlerden onlardan ayrılmaktadırlar. Sözcük ve sözcük grupları arasında kurdukları münasebet edatların

cümle kuruluşunda son derece etkili olmasını sağlar. Kendi içinde gruplara ayrılan edatların metinde kullanımı şöyledir:

2.3.6.1. Çekim Edatları

İsimlerden sonra gelerek isimle cümle unsurları arasında zaman, mekân, tarz, benzerlik vb. yönlerden ilgi kuran edatlardır (Hacıeminoğlu, 1984:1). Metinde kullanılan çekim edatları şunlardır: *ara* 'arasında, içinde' (Mes.2/8 [=2], G.4/3, G.6/2), *ayru* 'ayrı' (G.8/1, G.74/5, G.107/6), *bile* 'ile' (G.57/3, G.78/1, G.78/6), *birle* 'ile' (2b/3, G.29/3, G.62/1), *degin* 'değin, ...a kadar' (G.78/3, Tk.B.1/III/6), *dek* 'dek, gibi, kadar' (G.44/4, G.91/3, G.95/4), *dik* 'dek, gibi, kadar' (G.16/2, G.115/5), *ġayrı* 'başka' (G.22/1, G.25/1, G.45/1, G.46/3), *içün* 'için' (2a/9, G.5/5, G.17/3), *ile* 'ile' (R.1/4, 2a/3, 2a/8), *ilen* 'ile' (Mes.2/4, G.8/2, G.11/2), *ḳadar* 'kadar' (Mh.T.1/IV/1), *kimi* 'gibi' (2a/11, K.1/2, G.15/4), *kipi* 'gibi' (G.63/3, G.63/4), *ötrü* 'ötürü, ...den dolayı' (G.42/2, G.47/5, G.74/2), *(-den) özge* '...den başka' (G.45/1, G.94/1, Tk.B.1/VI/3), *raġm* 'rağmen' (G.40/5), *sarı* '...e doğru' (G.56/1), *saru* '...e doğru' (G.60/4, G.94/2, G.99/2), *ṣoñra* 'sonra' (1b/7, Mes.2/10, G.13/4), *sora* 'sonra' (G.95/3), *tā* '...a kadar, ...dan beri' (G.1/4, G.3/3, G.5/5), *tegi* 'gibi kadar' (G.52/5, G.74/4, G.78/3), *tek* 'gibi, kadar' (Mes.1/8, G.10/3, G.11/4), *veş* 'gibi' (G.52/6, G.103/3, G.105/1). Çekim edatlarına bakıldığında *ile* edatının *bile, birle, ile*; *dek* edatının *dek, dik, tek*; 'gibi' anlamındaki edatın *kimi* ve *kipi*; yönelme bildiren *sarı* edatının *sarı* ve *saru* olarak kullanıldığı görülmektedir. *Bile* ve *birle* şekilleri Doğu Türkçesi etkisi olup az sayıda olmak üzere Eski Oğuz Türkçesi metinlerinde de kullanılmıştır (Tiken, 2020: 26). Buna rağmen *bile*'nin 4 ve *birle*'nin 6 defa kullanılmış olması metinde Doğu Türkçesinin etki derecesini göstermek bakımından önemlidir. *Dek* edatının *dek* olarak kullanımı Batı Türkçesinde görülen bir durum iken *dik* ve *tek* şekilleri metindeki Çağatay Türkçesi etkisinin sonucudur. *Sarı* edatı ise Eski Türkçe, Harezm ve Çağatay Türkçesi sahalarında *sarı* olarak kullanılmakta iken Batı Türkçesinde *sarı* ve *saru* olmak üzere ikili şekilde kullanılmıştır (Hacıeminoğlu, 1984: 78-79). Bu durumda metinde Doğu Türkçesinin tesiri neticesinde iki şeklin de kullanılmış olduğunu ifade etmek mümkündür. Standart Türkiye Türkçesinde bugün kullanılmayan bu edat Azerbaycan Türkçesinde kullanılmaya devam etmektedir (Orucov vd.2006, c.3: 40).

2.3.6.2. Kuvvetlendirme Edatları

Sözcük ve sözcük gruplarından sonra gelip onların anlamını kuvvetlendirmeye yarayan edatlardır. Çekim edatlarına göre sayıca az olan bu edatların metinde görülenleri şöyledir: *belki* ‘belki, olsa olsa’ (G.43/2), *da* ‘dahi’ (G.95/1), *daḫı* ‘dahi’ (G.8/2, G.18/2, G.35/6), *de* ‘dahi, bile’ (2a/10, Mes.1/10, G.115/2), *hem* ‘hem, üstelik’ (Mes.1/14, Mes.2/11 [=2], G.3/6), *hergiz* ‘asla’ (G.42/5, G.47/4, G.54/2), *yėne* ‘yine’ (G.69/1, G.83/1, G.91/2), *yėñe* ‘yine’ (Mh.T.3/II/4), *zinhār* ‘asla’ (Mh.T.3/II/5). Kuvvetlendirme edatlarından ‘yine’ anlamında *yėne* ve *yėñe*’nin metinde ikili olarak kullanıldığı görülmektedir. n’nin diş ve art damak ünsüzü olarak görülmesi, ağız özelliği olduğunu düşündürmektedir.

2.3.6.3. Soru Edatları

Söze soru ifadesi kazandıran veya sözdeki soru anlamını kuvvetlendiren edatlardır (Karaağaç, 2013: 358). Metinde görülen soru sözlerinin birçoğu sıfat veya zarf görevinde olup soru edatı görevinde olanlar oldukça azdır. Metinde *ne* soru sözcüğü ve edat asıllı mI soru ekinin soru edatı görevinde kullanıldığı tespit edilmiştir: *bildüñ mi* ‘bildin mi’ (G.109/1), *ne kimdür* ‘ne kişidir?’ (G.106/5), *ne ṭāliʿdür* ‘ne talihtir?’ (G.106/3), *yoḳ mı* ‘yok mu?’ (G.107/2). Görüldüğü üzere mI edatının ünlüsü tespit edildiği iki örnekte de düzdür.

2.3.7. BAĞLAÇLAR

Bağlaçlar, sözcükleri, sözcük gruplarını, cümleleri ve bazen de paragrafları şekil ve anlam yönünden birbirine bağlayan ve yüklendikleri işlevlerle, bağlandıkları unsurlar arasında arasında çeşitli anlam ilişkileri kuran görevli ögelerdir (Korkmaz, 2014: 923). Görevli ögeler olmaları dolayısı ile tek başlarına kullanıldıklarında herhangi bir anlam ifade etmezler. Metinde görülen bağlaçlar şöyledir:

2.3.7.1. Sıralama Bağlaçları

Art arda gelen eş değer veya aynı görevde olan sözcükleri, sözcük gruplarını ve cümleleri bağlayan bağlaçlardır. Bu bağlaçlar tek sözcükten oluşuyorsa bağladıkları unsurların arasında iki sözcükten oluşuyorsa sıraladıkları ögelerin başına ya da sonuna eklenirler (Korkmaz, 2014: 932). Metinde görülen sıralama bağlaçları şunlardır: *birle* ‘ile’ (G.99/3), *daḫı* ‘dahi’ (G.39/3, Ms.T.1/III/6), *eger ... eger* (G.40/3 [=2]) *gāh ... gāh* (G.40/3, Mb.T.1/I/2, G.110/2), *hem ... hem* (Mes.2/11, G.53/2,), *ile* (Müs.1/2, G.13/4, G.113/1), *ne ... ne* (G.82/5), *u* ‘ve’ (Mes.1/1, G.6/1, G.35/5), *ü* ‘ve’

(G.4/4, G.24/4, G.29/5 [=2]), *vü* ‘ve’ (2a/8, 2b/3, Mes.1/1). Bu bağlaçlardan birle Doğu Türkçesi etkisiyle kullanılmıştır. Aslında edat olan *ile, birle* ve *daḫı*; eş değer veya eş görevli iki unsuru bağlama görevinde kullanıldığında bağlaç olurlar.

2.3.7.2. Cümle Başı Bağlaçları

Doğrudan cümleleri birbirine bağlayan ve genelde cümlenin başında yer alan bağlaçlardır (Korkmaz, 2014: 946). Bu yönüyle diğer bağlaçlardan ayrılırlar. Metinde görülen örnekleri şöyledir: *ama* ‘ama, lakin’ (G.26/1, Tk.B.1/I/3), *çü* ‘çünkü’ (G.19/2, G.23/6, G.61/4), *çün* ‘çünkü’ (G.57/4, G.70/5, G.78/4), *eger* ‘eğer’ (Mes.1/8, G.4/3, Tk. B. 1/II/2), *elbette* ‘elbette’ (G.9/1, G.90/7), *meger* ‘meğer’ (G.37/2, G.90/6,), *şāyed* ‘şayet’ (Mb.T.1/III/2), *velī* ‘ancak’ (G.10/1, Tk.B.1/VIII/7).

2.3.7.3. Denkleştirme-Karşılaştırma Bağlaçları

Cümlede yer alan iki unsuru denkleştirme, karşılaştırma ve seçme işleviyle bağlayan bağlaçlardır. Metinde bu işlevde iki bağlaç tespit edilmiştir: *veyā* ‘veya’ (G.81/5), *yā ... yā* (G.44/5).

2.3.8. ÜNLEMLER

His ve heyecan ifade ifade edip tabiattaki seslerin tezahürü olan sözcüklerdir (Ergin, 2013: 349). Şiir dilinin duygu değeri dolayısıyla metinde ünlemlerin çok sık kullanıldığı görülmektedir.

2.3.8.1. Seslenme Ünlemleri

Konuşmacının hitap ettiği kişiye seslenirken kullandığı ünlemlerdir. Tek başlarına veya hitap edilen varlığın adına eklenmek suretiyle kullanılmışlardır. Metinde görülen örnekleri şunlardır: *ey* (Mes.1/22, G.1/6, G.4/2), *İlāhā* ‘ey Allah’ım’ (Mes.1/13, G.8/3, G.94/1, G.98/), *İlāhī* ‘ey Allah’ım’ (G.11/4, G.12/1), *Mesīḥā* ‘ey Mesih’ (G.105/2, G.106/4), *sāḳīyā* ‘ey saki’ (Mes.1/10, G.52/4, G.57/1), *şehā* ‘ey şah’ (Ms.T.1/II/1), *ṭūtiyā* ‘ey tuti’ (G.13/2), *yā* ‘ey, ya’ (Mes.1/1, G.2/1, G.11/1).

Bunların dışında doğrudan seslenme için kullanılmayıp his ifade eden şu ünlemler de kullanılmıştır: *elvedāʿ* ‘elveda’ (Tc.B.1/I/4 [=2], Tc.B.1/II/4 [=2], Tc.B.1/III/4 [=2], Tc.B.1/IV/4 [=2]), *veh* ‘vah’ (G.105/1), *yāḥū* ‘yahu’ (G.53/5).

2.3.9. BİRLEŞİK FİİLLER

Bir hareketi karşılamak veya bir hareketi tasvir etmek üzere, bir fiil ile bir isim veya fiilin birleşerek oluşturduğu fiiller, birleşik fiil olarak adlandırılır

(Karahan, 2010: 73; Özkan-Sevinçli, 2009: 57). Demek ki birleşik fiiller, isim+fiil veya fiil+fiil yapısında olup bir hareketi karşılarlar. Bu fiiller, metinde çok sayıda kullanılmış olup aşağıda detaylı olarak ele alınacaktır.

2.3.9.1. İsim + Yardımcı Fiillerden Oluşan Birleşik Fiiller

Bir isimden sonra gelen yardımcı fiil ile ismin kaynaşarak bir hareketi karşılamaya başlaması şeklinde kurulan fiillerdir. Metinde *bol-*, *ėt-*, *eyle-*, *ḳıl-*, *ol-* ve *vėr-* fiilleriyle bu yapıda birleşik fiiller kurululmuştur. Bunların metindeki örnekleri şöyledir:

Bol- 'olmak': metinde iki kere olmak üzere Doğu Türkçesi etkisi ile görülen bu fiil bir defa *ḫoş bolur* 'güzel olur' (G.67/2) birleşiğinde kullanılmıştır. Görüldüğü diğer örnek ise isim ve fiilin şiir dili etkisiyle yer değiştirdiği bir birleşik fiildir: *bolmagıl dīvāne* 'deli olma, delirme' (< dīvāne bolmagıl Mh.T.2/II/5).

Ėt- 'etmek, kılmak' anlamlarında metinde yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bazı örnekleri şöyledir: *ad ėt-* 'adlandırmak' (G.1/5), *ʿafv ėt-* 'affetmek' (G.11/5), *al ėt-* 'aldatmak' (Mh.T.2/II/1), *cemʿ ėt-* 'toplamak' (G.42/2, G.58/5), *çoḳ ėt-* 'arttırmak' (G.6/2), *farḳ ėt-* 'fark etmek' (G.42/2), *faş ėt-* 'dile düşürmek' (Mh.T.3/IV/2), *germ ėt-* 'ısıtmak' (Mes.1/9), *ḫ˘ār ėt-* 'horlamak' (Mes.2/8), *ḫarc ėt-* 'harcamak' (G.92/7), *ıṣlāḥ ėt-* 'düzeltmek' (G.111/3), *iʿtiḳād ėt-* 'inanmak' (G.92/8), *ḳayd ėt-* 'bağlamak' (E.1/1), *mecrūḥ ėt-* 'yaralamak' (G.49/6, G.15/3), *nefret ėt-* 'nefret etmek' (Ms.T.1/II/4), *raḥm ėt-* 'acımak' (G.105/5, G.97/1, G.15/3), *reşk ėt-* 'kıskanmak' (G.29/2), *ṣabr ėt-* 'sabretmek' (G.89/5, G.38/6, Tk.B.1/IX/4), *şerm ėt-* 'utanmak' (G.87/8), *şükr ėt-* 'şükretmek' (Mh.T.3/V/4), *tārāc ėt-* 'yağmalamak' (G.21/2), *yād ėt-* 'anmak' (G.111/2), *zār ėt-* 'ağlatmak' (Mes.2/8).

Eyle- 'eylemek, etmek, yapmak' anlamlarında metinde yoğun olarak kullanılmıştır. Bazı örnekleri şöyledir: *al eyle-* 'hile yapmak' (G.31/5), *baḥs̱ eyle-* 'bahsetmek' (G.26/6), *cehd eyle-* 'çalışıp çabalamak' (G.1/7), *dar eylemek* 'dar etmek' (G.18/4), *efzūn eyle-* 'arttırmak' (K2/1), *germ eyle-* 'ısıtmak' (Mes.1/21), *ġurūb eyle-* 'batmak' (G.114/3), *ḫ˘ār eyle-* 'horlamak' (G.18/1, G.46/1), *ʿināyet eyle-* 'yardım etmek' (G.59/3), *iẓhār eyle-* 'göstermek' (G.46/1, G.46/7), *kār eyle-* 'tesir etmek' (G.27/2, Mb.T.1/VII/2), *maḥrem eyle-* 'gizlemek' (G.43/4), *maḥv eyle-* 'mahvetmek' (G.62/4), *nūş eyle-* 'yemek' (G.87/2, G.93/5), *perīşān eyle-* 'dağıtmak'

(G.88/3, G.112/1, G.68/5, G.72/3), *sābit eyle-* ‘sabitlemek’ (G.2/6), *ṣabr eyle-* ‘sabretmek’ (G.36/7, G.50/6, Mh.T.1/III/4, Mh.T.3/V/2), *ṣayd eyle-* ‘avlamak’ (G.102/1), *şād eyle-* ‘sevindirmek’ (G.85/2), *şükr eyle-* ‘şükretmek’ (G.3/1), *terk eyle-* terketmek’ (G.93/1 [=2], G.93/2, G.93/3), *vefā eyle-* ‘vefa göstermek’ (G.13/3), *yek-sān eyle-* ‘(yerle) bir etmek’ (G.113/7), *zār eyle-* ‘ağlatmak’ (G.82/1), G.87/2).

Ḳıl- ‘kılmak, etmek’ anlamlarında kullanılmıştır. Metinde görülen bazı örnekleri şöyledir: *āsūde ḳıl-* ‘rahatlatmak’ (G.107/4), *ʿayān ḳıl-* ‘görünür kılmak’ (G.56/2, G.99/5), *cilve ḳıl-* ‘görünmek’ (G.44/1), *çāre ḳıl-* ‘çare olmak’ (G.59/1), *duʿā ḳıl-* ‘dua etmek’ (Tk.B.1/IX/4), *es̱er ḳıl-* ‘etki etmek’ (Tk.B.1/V/3), *fedā ḳıl-* ‘feda etmek’ (G.12/6, G.15/9, G.51/3, G.98/5), *ḥaẕer ḳıl-* ‘sakınmak’ (G.87/2, G.87/6, Tk.B.1/V/2), *mümtāz ḳıl-* ‘seçkin kılmak’ (1b/3), *naẓar ḳıl-* ‘bakmak’ (G.11/4, Tk.B.1/V/1), *raḥm ḳıl-* ‘acımak’ (G.88/4), G.89/3), *ṣabr ḳıl-* ‘sabretmek’ (Ms.T.1/I/4), *taḳsīm ḳıl-* ‘bölmek’ (G.74/2).

Ol- ‘olmak’ anlamında yoğun bir şekilde kullanılmıştır. Bazı örnekleri şöyledir: *āzād ol-* ‘özgür olmak’ (G.110/1, G.37/1), *baş ol-* ‘yönetici olmak’ (G.43/3), *cemʿ ol-* ‘toplanmak’ (G.21/4), *derc ol-* ‘konulmak’ (2b/1), *efzūn ol-* ‘artmak’ (K2/1), *eksük ol-* ‘eksilmek’ (Mes.1/3), *germ ol-* ‘ısınmak’ (Mes.1/3), *ġarḳ ol-* ‘batmak’ (G.26/3), *ḫam ol-* ‘eğrilmek’ (G.18/3, G.22/1, G.85/1), *ḥāṣıl ol-* ‘sonuçlanmak’ (G.38/1, G.41/4), *itmām ol-* ‘tamamlanmak’ (G.111/1), *köhne ol-* ‘eskimek’ (G.13/5), *maḥv ol-* ‘mahvolmak’ (G.28/5), *nev ol-* ‘yenilenmek’ (G.27/8), *perīşān ol-* ‘dağılmak’ (G.24/3), *rāġıb ol-* ‘istemek’ (Mes.1/4), *tamām ol-* ‘tamamlanmak’ (Mes.2/12), *vālih ol-* ‘şaşakalmak’ (G.15/9, G21/1), *yad ol-* ‘yabancılaşmak’ (G.48/2), *zāʾil ol-* ‘geçmek’ (G.33/2), *ẓulmet ol-* ‘kararmak’ (G.35/3, G.101/3).

Vėr- ‘vermek’, *bol-* ‘olmak’ dışındaki yardımcı fiilerden daha az kullanılmakla birlikte birleşik fiil yapımında kullanılmıştır. Metinde görülen örnekleri şöyledir: *cilve vėr-* ‘görünmesini sağlamak’ (G.7/1), *fetvā vėr-* ‘fetva vermek’ (G.92/4), *iyini vėr-* ‘kokusunu vermek, kokmak’ (G.58/1), *ḳulaḳ vėr-* ‘dinlemek’ (G.92/1), *müjde vėr-* ‘müjde vermek’ (G.109/4), *ʿömr vėr-* ‘ömür vermek’ (G.6/5), *ṣafā vėr-* ‘gönül rahatlığı vermek’ (Mes.1/6), *ṣayḳal vėr-* ‘parlatmak’ (G.33/2), *yüz vėr-* ‘ilgilenmek’ (G.92/5).

2.3.9.2. İsim + Asıl Fiillerden Oluşan Birleşik Fiiller

Yardımcı fiillerden daha az sayıda örneği olmakla birlikte *çek-*, *dut-*, *düş-*, *eg-* ve *sal-* asıl fiilleriyle de isim+fiil yapısında birleşik fiil kurulduğu görülmektedir. Tespit edilen örnekleri şöyledir: *ʿaks ṣal-* 'yansımak' (G.12/5), *ayaġ çek-* 'terk etmek' (G.24/5), *baş eg-* 'itaat etmek' (G.3/3), *derd çek-* 'dert çekmek' (G.5/5, G.9/2), *göz dut-* 'bakmak' (G.73/4), *ḫasta düş-* 'hastalanmak' (G.21/5), *ḫumār çek-* 'sarhoşuk sonrası baş ağrısı çekmek' (G.7/6), *ṣofra ṣal-* 'sofra açmak' (G.73/5).

2.3.9.3. Tasvir Fiilleri

Zarf-fiil eki taşıyan bir fiil ile bir tasvir fiilinin birleşmesinden oluşan fiiller tasvir fiilleri olarak adlandırılır. Bu yapıdaki fiillerde, tasvir fiili ana fiilden sonra gelir ve ana fiile -A, -I, -Ip zarf-fiil ekleri eklenir. Bu yapıdaki fiiller yeterlilik, süreklilik, tezlik gibi anlamlar taşırlar (Karahan, 2010: 77). Metinde tasvir fiillerinden sadece yeterlilik fiili kullanılmıştır:

2.3.9.3.1. Yeterlilik Fiili

Asıl fiile -A zarf-fiil ekinin eklenip sonrasında *bil-* tasvir fiilinin gelmesi suretiyle eyleme yeterlilik ve olasılık anlamları katan fiildir (Karahan, 2010: 77). Şu örnekleri tespit edilmiştir: *dėyebilmem* 'diyemem' (Mb.T.1/II/1), *yėtürebilmez* 'yetiremez' (Tk.B.1/VII/7). Bir örnekte olmak üzere -A zarf-fiil ekinin daralarak -ı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir: *olımadum* 'olamadım' (G.26/1). Yine bir örnekte olmak üzere yeterlilik fiilinin olumsuz çekiminde -emez (<-A+mAz) eki kullanılmıştır: *görsedemez* 'gösteremez' (G.60/1).

2.3.10. FİİLİMSİLER

Dile anlatım gücü ve zenginlik katan fiilimsiler, anlatılmak isteneni kısa yoldan anlatmaya, yancümle kurmaya ve bağlaçların yerine kullanılmaya elverişli dil bilgisel yapılardır. Bu yapılar fiilden türemelerine karşılık, fiilin bütün özelliklerini göstermezler. Olumsuzluk, iyelik ve çatı eki alabilmeleri ancak fiil çekimine girmemeleri ve sıfat-fiil dışındakilerin zaman anlamı ifade etmemesi diğer fiillerden ayrılan özellikleridir (Bayraktar, 2018: 3). Fiilimsiler isim-fiil, sıfat-fiil ve zarf-fiil olmak üzere üç gruba ayrılır.

2.3.10.1. İsim-fiiller

Eylem adı türetmeye yarayan isim-fiiller -Iş, -mA ve -mAK ekleriyle yapılmaktadır. Ancak metinde -Iş ve -mA eklerinin kullanılmadığı sadece -mAK ekinin kullanıldığı görülmektedir.

2.3.10.1.1. -mAK, -mAG, -mAẖ

Örnekleri şöyledir: *aḳmaḳdan* 'akmaktan' (G.48/3), *baḳmaḳı* 'bakması' (G.49/6), *danışmaẖ* 'konuşma' (G.105/2), *danışmaḳ* 'konuşma' (Mh.T.3/III/4), *dėmek* 'deme, söyleme' (G.113/1), *dinlemek* 'dinleme' (G.74/3), *dirilmek* 'dirilme, canlanma' (G.74/5), *dirmek* 'toplama' (G.88/5), *dutmaḳ* 'tutma' (G.67/2), *ėtmege* 'etmeye' (G.78/4), *ėtmek* 'etmek' (G.58/4, G.67/3, Mh.T.3/IV/2), *ėtmekden* 'etmekten' (G.42/2), *gėtmege* 'gitmeye' (G.30/1), *görmege* 'görmeye' (G.61/3), *görmek* 'görme' (G.30/1), *götürmege* 'götürmeye' (K.5/2), *içmekden* 'içmekten' (Mes.1/2, G.31/3), *keçmekden* 'geçmekten' (Mes.1/2), *ḳızarmaḳ* 'kızarma' (Mh.T.2/III/2), *olmaġa* 'olmaya' (G.37/1), *olmaḳ* 'olma' (G.52/5), *sormaġa* 'sormaya' (G.63/2), *söndürmege* 'söndürmeye' (G.37/2), *tapmaḳ* 'bulma' (G.12/2, G.60/6), *tökmek* 'dökmek' (G.31/3), *tökmekden* 'dökmekten' (G.27/3, G.86/3), *vėrmege* 'vermeye' (Tk.B.1/I/4), *vėrmek* 'verme' (E.1/3, G.113/2), *yandurmaġın* 'yakmasını' (G.61/5), *yanmaḳdan* 'yanmaktan' (G.46/6), *yazmaġa* 'yazmaya' (G.78/7), *yazmaḳdan* 'yazmaktan' (G.70/1), *yėmekde* 'yemekte' (G.73/4). Bu isim-fiil ekiyle ilgili dikkat çeken husus, *baḳmaḳı* 'bakması' örneğinde /ḳ/ ünsüzünün ötümlüleşip /ġ/'ye dönüşmemesidir. Zira *yandurmaġın* 'yakmasını' örneğinde iyelik ekinden önce ek sonu ünsüzü ötümlüleşmiştir. Ayrıca *danışmaẖ* 'konuşma' ve *danışmaḳ* 'konuşma' örneklerinde görüldüğü üzere, kalın sıradan ünlülü fiil kök veya gövdelerine eklenip kendisinden sonra herhangi bir ek gelmediğinde -mAK isim-fiil ekinin -mAK ve -mAẖ olmak üzere iki şekilde kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna göre günümüz Azerbaycan Türkçesindeki -maq/-maẖ şeklinin yeni görülmeye başlandığını söylemek mümkündür.

2.3.10.2. Sıfat-fiiller

Nesnelerin hareket vasıflarını karşılayan sıfat-fiiller, anlam bakımından isim türünden sözcükler arasına girerler. Nesneyi hareketine göre adlandırmaları bakımından diğer isimlerden ayrılırlar. Hareket ifadesinin yanında zaman ifadesi de taşırlar. Buna göre sıfat-fiiller zaman ve hareket ifadesi ile nesneleri karşılayan fiil

şekilleridir (Ergin, 2013: 333). Nesnelerdeki hareket ifadesini geçmiş, geniş ve gelecek zamanda ifade eden sıfat-fiillerin metinde kullanımı şöyledir:

2.3.10.2.1. Geçmiş Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-fiiller

2.3.10.2.1.1. -dUk

Metinde en çok kullanılan sıfat-fiil ekidir. Görüldüğü örnekler şunlardır: *cennet bağı dėdükleri yārüñ visāğıdur* 'Cennet bağı dedikleri sevgilinin sözleridir.' (G.7/5), *çekdügüm āh-ı seḥer* 'seher vakti çektiğim ah' (G.38/2), *çekdügüm cām* 'içtiğim kadeh' (G.101/1), *çekdügüm mey* 'içtiğim şarap' (G.101/5), *dėdügün* 'dediğin' (Müs.1/1), *dutduḳı yolı* 'tuttuğu yolu' (G.45/5), *ekdügin* 'ektiğini' (G.3/6), *ekdügüm nihāl* 'ektiğim fidan' (G.3/6), *ėtdüginden* 'ettiğinden' (G.26/6), *gėtdükleri yol* 'gittikleri yol' (G.98/3), *ʿışḳ dėdüklerinüñ aṣlı* 'aşk dediklerinin aslı' (G.39/3), *içdügi* 'içtiği' (G.76/5, Tk.B.1/VIII/6), *istedüginden* 'istediğinden' (Mes.1/7), *nihān olduğın* 'gizli olduğunu' (G.40/2), *söyledügi* 'söylediği' (G.69/3), *vėrdügün müjde* 'verdiğin müjde' (Ms.T.1/II/2), *vėrdügini* 'verdiğini' (G.54/2). Görüldüğü üzere ünlüsünün daima yuvarlak olması dolayısıyla düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık göstermiştir. Ayrıca *dutduḳı* 'tuttuğu' örneğinde olmak üzere ekin sonundaki /k/ ünsüzünün iki ünlü arasında ötümlüleşmeye direnç gösterdiği görülmektedir.

2.3.10.2.1.2. -mIş

Sıfat-fiil olarak şu örneklerde kullanılmıştır: *başı yaḫılmış ilan oldı* 'başı yakılmış yılan oldu' (G.36/2), *bedr olmış aya baḫ* 'dolunaya dönmüş aya bak' (G.32/1), *ḥalḳa olmış yaya döndi* 'halka olmuş yaya döndü' (G.38/5), *gezmemiş yėr ḳalmadı* 'gezilmemiş yer kalmadı' (G.82/3), *ḫatā görmişlerüñ köñlünde* 'hata görmüşlerin gönlünde' (G.42/4), *ḳurulmış yay kimi* 'kurulmuş yay gibi' (G.52/3), *mektebe gelmiş uşaḳ tek* 'okula gelmiş çocuk gibi' (G.33/4), *oda düşmiş yılan tek* 'ateşe düşmüş yılan gibi' (G.37/4), *tutuşmış şemʿe döndi* 'tutuşmuş muma döndü' (G.37/2). Görüldüğü üzere, ünlüsünün daima düz olması dolayısıyla düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalmıştır.

2.3.10.2.2. Geniş Zaman İfadesi Taşıyan Sıfat-fiiller

2.3.10.2.2.1. -An

Genelde geniş zaman ifadesi taşıyan bu ek, metinde Azerbaycan Türkçesi etkisi ile şimdiki zaman anlamı da ifade edebilmektedir. Zira Azerbaycan Türkçesinde bu ek, şimdiki zaman sıfat-fiil eki olarak kabul edilmektedir (Yalçın, 2018: 345). Metinde görülen örnekleri şunlardır: *aḫan yaşum* 'akan gözyaşım' (G.88/6, G.89/3), *aḫan suda* 'akan suda' (Ms.T.1/I/6), *alan* 'alan' (G.25/2), *atılan oḫ* 'atılan ok' (G.55/1), *ben bilen yolı* 'benim bildiğim yolu' (G.40/4), *çeken* 'çeken' (G.9/1, G.23/3, G.97/1), *dönen* 'dönen' (G.81/3), *düşen* 'düşen' (G.9/3), *ėden* 'eden' (G.32/5, G.68/6, G.89/4, G.100/7), *ėren* 'ulaşan' (G.46/6), *eyleyen* 'eyleyen, yapan' (Mes.2/3 [=2], G.33/3, G.79/6), *gelen* 'gelen' (G.10/3, G.88/6, G.101/5), *gören* 'gören' (G.98/2), *içen* 'içen' (G.53/3), *isteyen* 'isteyen' (G.77/4), *ḳılan* 'kılan' (G.62/6), *olan* 'olan' (Mes.1/5, G.25/3, G.28/2), *salan* 'salan' (G.96/6, Ms.T.1/II/6), *taradan* 'taratan' (G.83/3), *tökülen* 'dökülen' (Tk.B.1/I/6), *vėren* 'veren' (G.14/3, G.25/2, G.27/6, G.61/4), *yanan* 'yanan' (G.67/4), *yaradan* 'yaratan' (G.83/4), *yėyen* 'yiyen' (G.43/1). Metinde bu ekin kullanıldığı örneklere bakıldığında Eski Oğuz ve Osmanlı Türkçesinde olduğu üzere geniş zaman anlamının hâkim olduğu görülmektedir. Ancak *gelen* örneğinde olduğu gibi ek bazı örneklerde şimdiki zaman ifadesi katmıştır. Demek ki ekin Azerbaycan Türkçesinde ifade ettiği şimdiki zaman anlamı, metnin yazıldığı 17. yüzyılda henüz yaygın değildi. Buna ek olarak -An ekinin *ben bilen yolı* 'benim bildiğim yolu' örneğinde geçmiş zaman ifadesi taşıdığı görülmektedir. Peler, -An sıfat-fiil ekinin geçmiş zaman bildirme işlevinin Kumuk Türkçesi etkisi olduğunu düşünmektedir. Çünkü bu ek, Kumuk Türkçesinde geçmiş zaman sıfat-fiili olarak kullanılmıştır (Pekacar, 2007: 996). Ancak Kumuk Türkçesinde ekin -gAn olmasından dolayı Peler, ekin şeklen Oğuz Türkçesi anlam olarak Kumuk Türkçesi etkisi taşıdığını düşünür (2017: 126). Peler'in görüşü, Murtezâkulu Han Zafer divanı için de geçerli görünmektedir.

2.3.10.2. Zarf-fiiller

Zarf-fiiller, hareket halini ifade eden fiil şekilleridir. Bunlar şahıs ve zamana bağlanmayan soyut hareket halini karşılarlar. Hareket hali ifade etmelerinden ötürü sıfat-fiillerden farklı olarak isim değil fiillerdir. Daima çekimsiz kullanılırlar. Bitimli bir hareketi değil, yargı taşıyan çekimli fiil hareketine yardımcı bir eylemi ifade

ederler. Tek başlarına kullanıldıklarında zarf, yardımcı bir eylemden önce kullanıldıklarında yardımcı fiil türetme görevi görürler (Ergin, 2013: 338-339). Cümle kurmada zarf-fiillerin son derece önemli bir rolü olduğu için Türkçenin zarf-fiil ek sistemi son derece gelişmiştir. Bu gelişmeden dolayı zarf-fiil türetmede önemli sayıda ek kullanılmıştır. Bunların metindeki durumları şu şekildedir:

2.3.10.2.1. -A

Metinde birleşik fiil ve kalıplaşmış sözcükler türetmede kullanılmıştır. Şu örneklerde görülür: *dėyebilmem* 'diyemem' (Mb.T.1/II/1), *yėtürebilmez* 'yetiremez' (Tk.B.1/VII/7) örneklerinde birleşik fiil kuran ek; *yėne* 'yine' (G.69/1, G.83/1, G.91/2, Tk.B.1/VIII/4) ve *yėñe* 'yine' (Mh.T.3/II/4) örneklerinde kalıplaşmış sözcük türetmiştir.

2.3.10.2.2. -AlI

'-dAn beri' anlamında eylemde süreklilik bildiren bu zarf-fiil eki, şu örneklerde görülmektedir: *düşeli* 'düştüğünden beri' (G.27/8, G.108/3), *göreli* 'gördüğünden beri' (G.21/2), *ḳonalı* 'konduğundan beri' (G.94/5).

2.3.10.2.3. -(y)AndA

'...dığında veya ...dığı zaman' anlamında kullanılan bu zarf-fiil eki, Eski Oğuz Türkçesi döneminden beri Azerbaycan Türkçesinin bir hususiyeti olarak -IncA zarf-fiil eki yerine kullanılmıştır (Ergin, 2016: 468). Metinde şu örneklerde görülmektedir: *dutanda* 'tuttuğunda' (G.23/4), *düşende* 'düştüğünde' (G.43/1, G.65/3, G.67/3), *eyleyende* 'eylediğinde' (G.23/1, G.72/3, Mh.T.2/II/2), *keçende* 'geçtiğinde' (G.57/2), *olanda* 'olduğunda' (Mh.T.1/IV/3), *vėrende* 'verdiğinde' (Mh.T.2/II/4).

2.3.10.2.4. -AndAn

'...dan sonra' anlamında kullanılan bu ek, tek bir örnekte tespit edilmiştir: *o gėdenden ṣoñra* 'o gittikten sonra' (G.67/5).

2.3.10.2.5. -dUkçA

-dUk sıfat-fiil ve +çA eşitlik eklerinin birleşmesinden oluşan bu zarf-fiil eki, '...dığı zaman, ...dığı kadar' anlamlarında kullanılmakta olup süre ve oluş yönünden iki olayı bağlar (Bayraktar, 2018: 229). Metinde tek bir örneği tespit edilmiştir: *ḳılduḳça* 'kıldıkça' (2b/2).

2.3.10.2.6. -gAç

Eski Oğuz Türkçesinin sonu ve Osmanlı Türkçesinin başında Azerbaycan Türkçesinde görülüp -IncA eki ile aynı anlamda kullanılan bu zarf-fiil eki, *dė-*, *ėt-*, *gör-* gibi sınırlı fiillerle kullanılmış sonraki dönemlerde kullanımı son bulmuştur (Ergin, 2013: 346). Metinde iki fiile eklendiği görülmektedir: *gelgeç* 'gelince' (G.61/3), *görgeç* 'görünce' (G.12/3, G.27/1 [=2], G.27/2). *Gel-* fiiliyle bir kez, *gör-* fiiliyle yirmi iki kez kullanılmış olması, sınırlı sayıda fiille kullanıldığı görüşünü desteklemektedir.

2.3.10.27. -gAçIn

-gAç zarf-fiil ekinin genişlemesiyle oluşmuş olan ve eski Azerbaycan Türkçesinde görülen bu ek, -IncA ekiyle aynı anlamda kullanılmış olup metinde sadece *gör-* fiiliyle olmak üzere iki defa kullanılmıştır: *görgeçin* 'görünce' (G.7/2, G.74/3).

2.3.10.2.8. -IcAk

Eski Oğuz Türkçesinde yoğun olarak kullanılan bu ek, Osmanlı Türkçesinin ilk dönemlerinde kullanılmış daha sonra yerini -IncA ekine bırakmıştır (Ergin, 2013: 344). Standart Azerbaycan Türkçesinde ekin başındaki ünlü düşmüş olup -cAq/-cAk şeklinde sadece tonlu biçimiyle kullanılmaktadır (Yalçın, 2018: 353-354). Metinde iki örneği tespit edilmiştir: *olıcaḳ* 'olunca' (G.104/8), *yumıcaḳ* 'yumunca, kapatınca' (G.75/5).

2.3.10.2.9. -IncA

Eklendiği fiillere '...dığı zaman, ...ıncaya kadar' anlamı katan zarf-fiil ekidir (Bayraktar, 2018: 185). Şu örneklerde kullanılmıştır: *alınca* 'alınca' (G.102/1), *almayınca* 'almayınca' (G.115/6), *olmayınca* 'olmayınca' (G.35/6, G.90/8), *yanmayınca* 'yanmayınca' (G.104/5), *yandurmayınca* 'yakmayınca' (G.7/2).

2.3.10.2.10. -mAdIn

-mAdAn ekinin eskicil şekli olan bu ekin olumsuzluk eki üzerine -I ve -n zarf-fiil eklerinin eklenmesiyle oluştuğu düşünülmektedir. Olumsuzluk ekinden sonra gelen /d/ sesi de bir nevi yardımcı ses olup sonrasında /t/ ve /y/ seslerine de dönüşmüştür. Ek sonundaki -dIn yapısının ayrılma hâli ekiyle karıştırılmasından dolayı sonradan -mAdAn şekli ortaya çıkmıştır (Korkmaz, 1995: 158-159). -mAdAn

eki ile aynı anlamda kullanılan bu ek, metinde iki fiilde olmak üzere dört defa kullanılmıştır: *açılmadın* ‘açılmadan’ (G.66/1), *olmadın* ‘olmadan’ (G.20/5, G.24/3, G.56/2). Standart Azerbaycan Türkçesinde yerini -mAdAn ekine bırakmıştır.

2.3.10.2.11. -ken

Sıfat, sıfat-fiil, isim, edat ve zarflardan sonra gelip ‘...dığı zaman, ...dığında’ anlamında kullanılan bu zarf-fiil eki, ünlü uyumlarına daima aykırı olmuştur (Bayraktar, 2018: 215). Metinde şu örneklerde kullanılmıştır: *ʿademde iken* ‘yokluktayken’ (G.6/1), *aḳ iken* ‘beyazken’ (G.36/6), *ayaġum pür-mey iken* ‘kadehim şarap doluyken’ (G.113/6), *cāhil iken* ‘cahilken’ (G.75/3), *dönmiş iken* ‘dönmüşken’ (Ms.T.1/III/4), *gedā iken* ‘dilenciyken’ (G.80/2), *gėtmemişken* ‘gitmemişken’ (G.105/5), *gėtmiş iken* ‘gitmişken’ (G.114/1), *mest iken* ‘sarhoşken’ (G.52/1), *puḫte iken* ‘pişmişken’ (G.111/2), *sālik iken* ‘yolcuyken’ (G.84/3), *sulṭān iken* ‘sultanken’ (Mh.T.3/IV/4), *yār iken* ‘dostken’ (G.67/5).

2.3.10.2.12. -(y)Ub

Eski Türkçeden beri en işlek olarak kullanılan zarf-fiil eklerinin başında gelmektedir. Metinde ünlüsünün daima yuvarlak olması dolayısıyla düzlük-yuvarlaklık uyumu dışında kalır. Ek ünsüzü daima /b/ olarak kabul edilmiştir. Bunun iki sebebi bulunmaktadır: bu sebeplerden ilki günümüz Azerbaycan Türkçesinde ekin -Ib/-Ub olmasıdır (Buran-Alkaya, 2013: 99; Hüseynzadə, 2007: 193; Kazımov, 2010: 297; Kartallıoğlu-Yıldırım, 2007: 213; Yalçın, 2018: 355). İkinci ve asıl sebep ise metinde -Up öğrenilen geçmiş zaman eki ünsüzünün daima pe (پ) ile yazılması, -Ub zarf-fiil eki ünsüzünün ise daima be (ب) ile yazılmasıdır. Bu durum, bu eklerin yazımında bilinçli olarak bu ünsüzlerin seçildiğini göstermekte olup -Ub zarf-fiil ekinin /b/ ile okunmasını gerekli kılmaktadır. Metinde bu ekin yoğun olarak kullanıldığı görülmektedir: *açub* ‘açıp’ (G.32/6), *alub* ‘alıp’ (G.82/2, G.100/2, G.113/6), *çeküb* ‘çekip’ (2a/12, G.66/3, G.111/3), *çıḳub* ‘çıkıp’ (G.67/1), *çıḳarub* ‘çıkarıp’ (2b/4), *dönüb* ‘dönüp’ (Mes.2/8, G.36/6, Tk.B.1/VIII/4), *dutub* ‘tutup’ (G.100/1), *düşüb* ‘düşüp’ (2a/11), *düzüb* ‘düşüp’ (Tk.B.1/VIII/3), *ėdüb* ‘edip’ (1b/3, G.37/4, G.38/6), *ėşidüb* ‘işitip’ (G.81/3), *gelüb* ‘gelip’ (G.99/4, Ms.T.1/III/1, G.101/2), *girüb* ‘girip’ (G.83/3), *görüb* ‘görüp’ (G.80/5, G.88/2, G.98/3), *gözedüb* ‘gözetip’ (G.109/3), *içüb* ‘içip’ (G.66/4, G.96/1), *ḳalub* ‘kalıp’ (G.79/5), *ḳılub* ‘kılıp’ (2a/1, G.75/1, K.4/1), *ḳoyub* ‘koyup’ (G.62/2), *ḳucaḳlayub* ‘kucaklayıp’ (G.46/3),

oẖuyub ‘okuyup’ (Mes.1/16), *olub* ‘olup’ (2a/12, G.12/4, G.36/3), *salub* ‘salıp’ (G.56/5), *tapub* ‘bulup’ (Tk.B.1/VIII/2), *tarayub* ‘tarayıp’ (G.96/3), *vėrüb* ‘verip’ (1b/2, G.1/3, G.80/1), *yaḳub* ‘yakıp’ (G.12/5, G.113/3).

2.3.10.2.13. -(y)UbAn

İki fiili bağlarken yüklemin tarzını bildiren bu ek, eklendiği fiile ‘...arak’ anlamı katar (Bayraktar, 2018: 195). -Ub ekiyle yakın anlamda kullanılmış olan ek, metinde şu örneklerde görülmektedir: *açuban* ‘açıp’ (G.75/5), *azuban* ‘şaşırıp’ (G.113/4), *bağlanuban* ‘bağlanıp’ (G.29/5), *dolduruban* ‘doldurup’ (G.52/2), *dutuban* ‘tutup’ (Mh.T.1/IV/4), *düşüben* ‘düşüp’ (G.36/4), *ėdüben* ‘edip’ (G.111/3), *gelüben* ‘gelip’ (G.17/2), *gönderüben* ‘gönderip’ (G.95/2), *görüben* ‘görüp’ (G.98/4), *içüben* ‘içip’ (G.17/3), *isteyüben* ‘isteyip’ (Mb.T.1/VII/3), *oluban* ‘olup’ (G.83/2, G.113/4), *süzüben* ‘göz süzüp’ (G.96/3), *varuban* ‘varıp’ (G.43/3).

2.3. SÖZ VARLIĞI

2.3.1. Azerbaycan Türkçesi Sözcükleri

Metinde anlam ve şekil açısından Azerbaycan Türkçesi etkisinin baskın olduğu çok sayıda sözcük bulunmaktadır. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür: *aẖ-* ‘akmak’ (G.88/6, G.89/3, G.36/6), *aẖtar-* ‘götürmek’ (G.115/6), *aḳac* ‘ağaç’ (G.42/3), *apar-* ‘alıp götürmek’ (G.74/4, Tk.B.1/II/6, G.115/4), *arẖa* ‘arka’ (G.62/5, Ms.T.1/III/3), *artuẖ* ‘fazla’ (G.18/3), *az-* ‘şaşırmak’ (G.113/4), *azdur-* ‘yolunu şaşırtmak’ (G.56/5), *baẖ-* ‘bakmak’ (G.32/6, G.62/3, G.13/2), *baḳla-* ‘bağlamak’ (G.56/1), *baḳır* ‘bağır, göğüs’ (G.101/5), *bėyle* ‘böyle’ (G.36/4, G.52/5, G.83/4), *buraẖ-* ‘bırakmak’ (Müs.1/4), *çıẖ-* ‘çıkmak’ (G.17/5), *çoẖ* ‘çok’ (G.31/1, E.1/4, G.76/2), *dañ* ‘tan vakti’ (G.44/4, G.78/3, G.91/3), *danışmaẖ* ‘konuşma’ (G.105/2), *danışmaḳ* ‘konuşma’ (Mh.T.3/III/4), *dek* ‘gibi, kadar’ (G.44/4, G.91/3, G.95/4), *düz-* ‘düşmek’ (Tk.B.1/VIII/3), *ėyle* ‘öyle’ (Mh.T.3/III/2), *ḥaradan* ‘nereden’ (G.83/2), *iy* ‘maddelerin buruna sinirlerine tesir etme özelliği’ (G.58/1), *igitlik* ‘yiğitlik’ (G.87/5), *ikiüzli* ‘ikiyüzlü’ (E.1/1), *il* ‘yıl, sene’ (G.13/4, Mh.T.3/IV/3), *ilan* ‘yılan’ (G.36/2), *işgil* ‘boyunduruk; kurnazlık’ (G.62/3, G.100/6), *ḳaçan* ‘nasıl’ (G.40/4), *ḳalẖ-* ‘kalkmak’ (G.96/3), *ḳaral-* ‘kararmak’ (G.63/4, G.70/1), *keç-* ‘geçmek’ (G.27/1, G.35/2, G.76/4), *kimi* ‘gibi’ (2a/11, K.1/2, G.15/4), *kipi* ‘gibi’ (G.63/3, G.63/4), *ḳonaḳ* ‘konuk, misafir’ (G.73/5), *korẖ-* ‘korkmak’ (G.115/4, G.107/4), *korẖaẖ*

‘korkak’ (G.27/7), *korḫu* ‘korku’ (G.94/2), *kö-* ‘yakmak’ (G.44/4), *maña* ‘bana’ (Mes.1/10, G.22/1, K.3/1), *men* ‘ben’ (G.7/3, G.9/1, G.30/4), *min* ‘bin’ (G.58/6, G.97/1), *miñ* ‘bin’ (G.16/3, G.92/6, G.94/3), *mindür-* ‘bindirmek’ (G.72/5), *munca* ‘bunca’ (G.47/5, G.49/7), *mundan* ‘bundan’ (G.18/3, G.113/7), *od* ‘ateş’ (G.39/1, G.60/3, G.61/5), *oḫ* ‘ok’ (G.5/3, G.31/2, G.31/4), *oḫla-* ‘oklamak’ (G.31/3), *oḫu-* ‘okumak’ (G.30/2, G.33/4, G.109/2), *ot* ‘ateş’ (G.36/4, G.15/2, Mh.T.3/I/4), *öz* ‘kendi’ (G.12/3, G.46/3, G.48/4), *özge* ‘başka’ (G.9/4, G.11/2, G.33/6), *pozul-* ‘silinmek’ (G.36/5), *saġal-* ‘iyileşmek’ (G.107/7), *saḫla-* ‘saklamak’ (G.5/5, G.37/3, G.90/6), *saral-* ‘sararmak’ (G.54/1, Mh.T.2/III/2), *sep-* ‘serpmek’ (G.25/3, G.54/5, G.113/3), *sepil-* ‘serpilmek’ (G.21/3), *sıḳışmak* ‘sığmak’ (Mes.2/6), *sın-* ‘kırmak’ (G.50/4), *sındur-* ‘kırmak’ (G.3/5), *sınuḳ* ‘kırık’ (G.107/4), *soḫ-* ‘sokmak’ (G.31/5), *sora* ‘sonra’ (G.95/3), *taḫ-* ‘takmak, asmak’ (Müs.1/3), *tap-* ‘bulmak’ (Mes.1/27, G.14/6, G.27/4), *tapşur-* ‘teslim etmek’ (Mes.1/22), *tegi* ‘gibi, kadar’ (G.52/5, G.74/4, G.78/3), *tek* ‘gibi, kadar’ (Mes.1/8, G.10/3, G.11/4), *toḫ* ‘tok’ (G.31/3), *tülek* ‘tüy dökme, tüy atma’ (G.109/3), *uḫu* ‘uyku’ (Mes.1/29), *uşaḳ* ‘çocuk’ (G.33/4), *ürek* ‘yürek, gönül’ (G.7/2), *üz* ‘yüz, sima’ (G.66/5, G.96/1, G.100/5), *üz-* ‘yüzmek’ (G.96/5 [=2]), *üzlü* ‘yüzlü’ (G.38/3), *yaḫ-* ‘yakmak’ (G.15/6, Müs.1/2), *yaḫıl-* ‘yakılmak’ (G.36/2), *yaḫşı* ‘güzel, iyi’ (G.17/1, G.20/2, G.62/3), *yaḫşılıḳ* ‘iyilik’ (G.106/5, G.111/2), *yaḫşıraḳ* ‘daha iyi’ (G.100/7), *yalḳuz* ‘yalnız’ (G.8/4, G.49/7), *yaman* ‘kötü, kötülük’ (Mes.1/6, G.13/1, G.26/3), *yavuḳlaş-* ‘yaklaşmak’ (G.93/3), *yayḫa-* ‘yıkamak’ (G.36/5), *yėt-* ‘ulaşmak’ (Mes.1/28, Mes.1/30, G.3/3), *yėtür-* ‘ulaştırmak’ (G.2/7, Mb.T.1/IV/1, Mb.T.1/V/2), *yoḫ* ‘yok’ (G.1/6, G.2/5, G.5/2), *yon-* ‘yontmak’ (K.3/6), *yuḫu* ‘uyku’ (G.20/4, G.30/2, G.108/3) *yüngül* ‘hafif’ (G.62/5).

2.3.2. İkili Şekiller

Azerbaycan Türkçesi, Eski Oğuz Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Doğu Türkçesi etkilerinin metinde görülmesi dolayısıyla çok sayıda ikili şekil olduğu görülmektedir. Bu şekilleri şu şekilde tasnif etmek mümkündür:

2.3.2.1. Sesbirim Farklılığı Taşıyanlar

2.3.2.1.1. Sözcük Başında Farklılıklar

Sözcük başında lehçe karışmasına bağlı olarak ses düşmesi ve ses değişmesi kaynaklı çok sayıda ikili şekil olduğu görülmüştür. Bunları şu şekilde sıralamak mümkündür:

Ses Düşmesi Kaynaklı Olanlar

- Sözcük başında /b/ düşmesi: *bol-* 'olmak' (G.67/2, G.67/4, Mh.T.2/II/5) ~ *ol-* 'olmak' (Mes.1/22, G.6/5, G.23/4). *Bol-* şekli sadece üç örnekte görülürken *ol-* şekli metnin genelinde yüzlerce kez kullanılmıştır.
- Sözcük başında /ş/ düşmesi: *imdi* 'şimdi' (Mes.1/32, G.76/4, G.93/6) ~ *şimdi* 'şimdi' (G.13/5, G.81/4, G.87/5). Metinde beş defa *imdi*, altı defa *şimdi* kullanılmıştır.
- Sözcük başında /y/ düşmesi: *il* 'yıl' (G.13/4, Mh.T.3/IV/3) ~ *yıl* 'yıl' (G.30/4), *ilan* 'yılan' (G.36/2) ~ *yılan* 'yılan' (G.27/7 [=2], G.37/4), *uḫu* 'uyku' (Mes.1/29) ~ *yuḫu* 'uyku' (G.20/4, G.30/2, G.108/3), *ürek* 'yürek' (G.7/2) ~ *yürek* 'yürek' (Mb.T.1/VI/2), *üz* 'yüz' (G.66/5, G.96/1, G.100/5) ~ *yüz* 'yüz' (G.70/3, G.92/5, G.107/1).

Ses Değişmesi Kaynaklı Olanlar

- Sözcük başında /b/ ~ /m/ değişmesi: *baña* 'bana' (G.2/1 [=2] G.2/2, G.2/3) ~ *maña* 'bana' (Mes.1/10, G.22/1, K.3/1), *bin* 'bin' (G.2/3, G.5/1, G.6/4), *min* 'bin' (G.58/6, G.97/1) ~ *biñ* 'bin' (2a/10, Mes.2/10, G.12/1) ~ *miñ* 'bin' (G.16/3, G.92/6, G.94/3).
- Sözcük başında /d/ ~ /t/ değişmesi: *dek* 'gibi, kadar' (G.44/4, G.91/3, G.95/4) ~ *tek* 'gibi, kadar' (Mes.1/8, G.10/3, G.11/4), *dut-* 'tutmak' (G.23/1 [=2], G.23/2, G.23/3) ~ *tut-* 'tutmak' (G.94/4, G.43/5).
- Sözcük başında /s/ ~ /ṣ/ değişmesi: *sal-* 'salmak' (G.96/6, Ms.T.1/II/6, G.108/2) ~ *ṣal-* 'salmak' (K.3/7, G.110/2, G.113/6), *san-* 'sanmak' (Mh.T.1/IV/3) ~ *ṣan-* 'sanmak' (G.43/1, G.107/6, G.114/2).

2.3.2.1.2. Sözcük Ortasında Farklılıklar

Sözcük ortasında da ses değişmeleri ve ses düşmeleri kaynaklı ikili şekiller tespit edilmiştir. Bunlar şu şekildedir:

Ses Düşmesi Kaynaklı Olanlar

- Sözcük ortasında /y/ düşmesi: *sölen*- 'söylenilmek, konuşulmak' (G.39/2) ~ *söylen*- 'söylenilmek, konuşulmak' (G.13/4, G.13/5), *söleş*- 'konuşmak' (G.25/5) ~ *söyleş*- 'konuşmak' (G.65/2).

Ses Değişmesi Kaynaklı Olanlar

- Sözcük ortasında /a/ ~ /ı/ değişmesi: *daşra* 'dışarı' (G.16/2) ~ *dışra* 'dışarı' (G.42/3).
- Sözcük ortasında /e/ ~ /i/ değişmesi: *dek* 'gibi, kadar' (G.44/4, G.91/3, G.95/4) ~ *dik* 'gibi, kadar' (G.16/2, G.115/5).
- Sözcük ortasında /ı/ ~ /u/ değişmesi: *bıraḳ*- 'bırakmak' (G.78/2) ~ *buraḫ*- 'bırakmak' (Müs.1/4).
- Sözcük ortasında /ġ/ ~ /ḳ/ değişmesi: *baġla*- 'bağlamak' (G.42/5, G.49/4, Tk.B.1/VI/7) ~ *baḳla*- 'bağlamak' (G.56/1), *yaġdur*- 'yağdırmak' (G.43/6) ~ *yaḳdur*- 'yağdırmak' (G.54/5).
- Sözcük ortasında /ḳ/ ~ /ḫ/ değişmesi: *oḳu*- 'okumak' (G.99/5) ~ *oḫu*- 'okumak' (Mes.1/16, G.33/4, G.109/2).
- Sözcük ortasında /n/ ~ /ñ/ değişmesi: *yėne* 'yine, bir daha' (G.69/1, G.83/1, G.91/2) ~ *yėñe* 'yine, bir daha' (Mh.T.3/II/4).
- Sözcük ortasında /p/ ~ /m/ değişmesi: *kipi* 'gibi, kadar' (G.63/3, G.63/4) ~ *kimi* 'gibi, kadar' (2a/11, K.1/2, G.15/4).

2.3.2.1.3. Sözcük Sonunda Farklılıklar

Sözcük sonunda da ses düşmesi ve ses değişmesi kaynaklı ikili şekiller mevcuttur.

Ses Düşmesi Kaynaklı Olanlar

- Sözcük sonunda /l/ düşmesi: *ol* 'o' (2b/1, G.9/3, G.13/2) ~ *o* 'o' (G.2/2, G.36/2, G.85/1).

Ses İlavesi Kaynaklı Olanlar

- Sözcük sonunda /y/ ilavesi: *ḳoy-* ‘koymak’ (G.17/5, G.62/4, G.102/5) ~ *ḳo-* ‘koymak’ (G.76/7), *köy-* ‘yakmak’ (G.34/3) ~ *kö-* ‘yakmak’ (G.44/4).

Ses Değişmesi Kaynaklı Olanlar

- Sözcük sonunda /ç/ ~ /c/ değişmesi: *keç-* ‘geçmek’ (G.27/1, G.35/2, G.76/4) ~ *kec-* ‘geçmek’ (G.86/1), *üç* ‘üç’ (G.83/2) ~ *üc* ‘üç’ (Mb.T.1/I/1, Mh.T.2/IV/4).
- Sözcük sonunda /d/ ~ /t/ değişmesi: *od* ‘ateş’ (G.39/1, G.60/3, G.61/5) ~ *ot* ‘ateş’ (G.15/2, G.36/4, Mh.T.3/I/4).
- Sözcük sonunda /e/ ~ /i/ değişmesi: *ne* ‘ne’ (K.1/3, G.3/6, G.13/3) ~ *ni* ‘ne’ (Mh.T.1/I/3, Mh.T.1/I/4).
- Sözcük sonunda /ı/ ~ /u/ değişmesi: *doğrı* ‘doğru’ (G.7/3, G.40/4, G.42/5) ~ *doğru* ‘doğru’ (G.75/2, G.76/7), *sarı* ‘-e doğru’ (G.56/1) ~ *saru* ‘-e doğru’ (G.60/4, G.94/2, G.99/2).
- Sözcük sonunda /i/ ~ /ü/ değişmesi: *belli* ‘belli’ (Mh.T.3/IV/5) ~ *bellü* ‘belli’ (Tk.B.1/II/4), *beri* “beri” (G.104/9) ~ *berü* “beri” (K.3/5).
- Sözcük sonunda /ḳ/ ~ /ġ/ değişmesi: *ıraḳ* ‘uzak’ (G.78/8, G.85/5, G.96/4) ~ *ıraġ* ‘uzak’ (G.74/3) *maḳ* ‘bir tür güvercin’ (G.63/4) ~ *maġ* ‘bir tür güvercin’ (G.67/3).
- Sözcük sonunda /ḳ/ ~ /ḫ/ değişmesi: *aḳ-* ‘akmak’ (G.48/3, G.89/3, G.99/2) ~ *aḫ-* ‘akmak’ (G.88/6, G.89/3, Ms.T.1/I/6), *baḳ-* ‘bakmak’ (G.60/4, G.85/4, Ms.T.1/II/3) ~ *baḫ-* ‘bakmak’ (G.13/2, G.32/6, G.62/3), *çıḳ-* ‘çıkmak’ (G.36/1, G.83/1, G.86/5) ~ *çıḫ-* ‘çıkmak’ (G.17/5), *çoḳ* ‘çok’ (Mes.1/12, G.5/5, G.6/2) ~ *çoḫ* ‘çok’ (G.31/1, E.1/4, G.76/2), *danışmaḳ* ‘konuşma’ (Mh.T.3/III/4) ~ *danışmaḫ* ‘konuşma’ (G.105/2), *yaḳ-* yakmak’ (G.12/7, G.40/3, G.110/2) ~ *yaḫ-* ‘yakmak’ (G.15/6, Müs.1/2), *yoḳ* ‘yok’ (Mes.1/12, G.92/5, G.92/8) ~ *yoḫ* ‘yok’ (G.1/6, G.2/5, G.5/2).

2.3.2.2. Biçimbirim Farklılığı Taşıyanlar

- +dAn / +dIn ayrılma hâli eki: *ayağdan* ‘kadehten’ (G.113/6), *candan* ‘candan’ (G.19/6, Tc.B.1/I/3), *doğruluḳdan* ‘doğruluktan’ (G.76/1) vs. ~ *maḫluḳatdın* ‘mahlukattan’ (1b/2), *sulṭāndın* ‘sultandan’ (Mh.T.1/V/5), *yārdın* ‘sevgiliden’ (G.73/1) vs.

- +dUr / +dUrUr bildirme eki: *azdur* ‘azdır’ (Mes.1/12), *budur* ‘budur’ (G.49/5, G.69/3, G.76/7), *çoḫdur* ‘çoktur’ (E.1/4) vs. ~ *çoḳdurur* ‘çoktur’ (Mes.1/21), *iḥsāndurur* ‘iyiliktir’ (G.73/6), *oldurur* ‘odur’ (Mes.1/24, K.1/3).
- +Im / +Um teklik 1.şahıs iyelik eki: *işimi* ‘işimi’ (G.89/4) ~ *işümi* ‘işimi’ (G.100/3).
- +lI / +lU isimden isim yapım eki: *ikiyüzli* ‘ikiyüzlü’ (G.60/2), *ikiyüzlü* ‘ikiyüzlü’ (G.25/5).
- +lIġ / +lIḳ isimden isim yapım eki: *pād-şālıġ* ‘padişahlık’ (G.98/1), *pād-şālıḳ* ‘padişahlık’ (Mes.1/17).
- +nI / +n belirtme hâli eki: *cümlesin* ‘tamamını’ (Mh.T.2/II/3), *gözgüsin* ‘aynasını’ (Mes.1/11), *sevdāsın* ‘sevdasını’ (G.30/3, G.93/7) vs. ~ *ʿaṣāsını* ‘asasını’ **(**G.1/3, G.14/3), *cümlesini* ‘tamamını’ (G.16/3), *sevdāsını* ‘sevdasını’ (G.8/1).
- -sAn / -sAñ teklik 2. şahıs şart eki: *ḳılsan* ‘kılsan’ (G.11/4) ~ *ḳılsañ* ‘kılsan’ (G.44/1).

2.3.3. Doğu Türkçesi Etkisi

Metinde Doğu Türkçesi etkisi taşıyan çok sayıda ek ve görevli sözcük olmakla birlikte iki fiil, Doğu Türkçesi özelliği taşımaktadır: *bol-* ‘olmak’ (Mh.T.2/II/5, G.67/2, G.67/4), *ur-* ‘vurmak’ (G.35/5, G.45/2).

2.3.4. Deyimler ve Kalıp Sözler

Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı’nda atasözü, deyim ve kalıp sözler anlatımı ve üslubu güçlü kılan unsurlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Neredeyse her beyitte bir kalıp sözün yer aldığı dîvânda, Türkçenin ifade gücü ustalıkla kullanılmıştır. Metinde yer alan deyim ve kalıp sözler şunlardır: *ad etmek* ‘adlandırmak, ad vermek’ (G. 1/5), *akrebin uğursuzluğu etki etmemek* (G.3/7), *aradan perde kalkmak* ‘görünür olmak’ (G.96/3), *araya düşmek* ‘araya (zaman) girmek’ (G.99/4), *araya gelmek* ‘henüz yetişmiş olmak (çiçek için)’ (G.88/5), *araya salmak* ‘ortaya atılmak’ (G.56/5), *arif olan sırrını her kimseye izhār eylemez* ‘arif olan sırrını herkese açmaz’ (G.46/1), *asasını ejderha etmek* (G.1/3, G.14/3), *ayağına yüz sürmek* (G.100/5), *ayak çekmek* ‘köşeye çekilmek’ (G.24/5, G.38/6), *ayak kesmek* ‘(bir yere) gitmeyi bırakmak’ (G.50/2), *baş alıp gitmek* ‘bırakıp gitmek, terketmek’ (G.82/2), *baş eğmemek*

‘direnmek’ (G.3/3), *baş çekmek* ‘köşeye çekilmek, inzivaya çekilmek’ (G.51/2, G.94/2), *baş olmak* ‘üst olmak, yönetici olmak’ (G.43/3), *başa çekmek* ‘içmek’ (G.15/8), *başa düşmek* ‘başına (bir şey) gelmek’ (Mes.1/18, G.5/1, G.43/1, G.63/1, G.69/1, G.77/6), *başa salmak* ‘vermek’ (G.12/1, G.89/2, Mh.T.2/III/4), *baş(ı) ağarmak* ‘saçı ağarmak, yaşlanmak’ (Mes.1/29, G.38/5, G.86/2, G.93/2), *başı ayağa düşmek* ‘boynu bükülmek, kambur olmak’ (G.93/4), *başı yakılmış yılan olmak* (G.36/2), *başından çıkmamak* ‘aklından çıkmamak’ (G.10/3), *ayağın biri bu dünyada biri der leb-i gūr (olmak)* ‘bir ayağı çukurda olmak, yaşayacak az zamanı olmak’ (Ms.T.1/II/5), *boynuna bār eylemek* ‘yük bindirmek’ (G.18/3), *canını aziz beslemek* ‘kendine iyi bakmak’ (G. 9/3), *ciğerinden kebap kokusu gelmek* ‘ciğeri yanmak, acı çekmek’ (G. 16/2), *ciğerini kan eylemek* ‘acı çektirmek’ (G.84/2), *cihana yüz kavga düşmek* ‘kargaşa çıkmak’ (G.10/5), *çarḫ-ı buḳālemūn* ‘bukalemun felek (dönek felek)’ (Tk.B.1/VIII/1), *devre salmak* ‘(kadeh) dolaştırmak’ (G.15/8, G.32/2, G.52/4, Mb.T.1/III/1, G.76/4, G.81/1, G.105/5, G.108/2), *dile gelmek* ‘konuşmaya başlamak’ (G.36/4), *dizinde kuvvet kalmamak* ‘gücü azalmak, takati kalmamak’ (G.27/2), *ecelden aman vermek* ‘ölmekten kurtarmak’ (G.6/2), *ektiği nihāl s̱emer vermek* ‘ektiği fidan meyve vermek, emeğinin karşılığını almak’ (G.3/6), *el çekmek* ‘bırakmak, terketmek’ (Mes.1/2), *el götürmek* ‘bırakmak, terketmek’ (G.86/7, G.87/1, K.5/2), *elden koyma(ma)k* ‘bırak(ma)mak’ (G.70/5, G.80/3, G.86/4, Mh.T.2/IV/1, Mh.T.3/V/5), *elden vermek* ‘elden gitmek’ (G.87/1), *gaflet yuḫusundan uyanmak* ‘gaflet uykusundan uyanmak, idraksizlikten kurtulmak’ (Mh.T.2/I/3), *gönlü açılmak* ‘içi açılmak, iç sıkıntısı giderilmek’ (G.21/6, G.29/1, G.64/2, Mh.T.1/I/3, Mh.T.1/I/V), *gönlüne su sepilmek* ‘içine su serpilmek, ferahlamak’ (G.21/3), *gönül almak* ‘sevindirmek’ (G.87/7, G.100/2, G.103/1, G.104/3, G.113/4), *gönül vermek* ‘sevmek, düşkün olmak’ (G.27/6, G.51/1, G.62/2, G.63/2, G.68/4, Müs.1/5, G.100/4), *gözü düşmek* ‘bakmak’ (G.88/1), *gözünden kanlı su/yaş akmak/gelmek* ‘derin üzüntü ile ağlamak’ (G.36/6, G.48/3, G.63/3, G.79/5, G.89/3, G.101/5), *gözüne cila vermek* ‘gözüne nur vermek, görmesini sağlamak’ (G.14/5), *toprağını gözüne çekmek* ‘sevgi göstermek için eğilmek’ (G.30/6), *gözüne uyku gelmemek* ‘uyuyamamak’ (G.20/4, G.30/2, G.108/3), *gözünü açmak* ‘uyanık olmak’ (G.1/6), *gözünün nuru kesilmek* ‘kör olmak’ (G.27/3), *halka olmuş yaya dönmek* ‘(yaşlılıktan) kamburlaşmak’ (G.38/5), *kadem koymak* ‘adım atmak’ (Mes.2/13, G.62/2), *kamet*

ham olmak ‘boyu bükülmek, kambur olmak’ (G.4/3, G.18/3, G.22/1, G.85/1, G.93/2), *kanına girmek* ‘öldürmek’ (G.92/4), *kanlı yaş dökmek* ‘derin üzüntü ile ağlamak’ (G.86/3, G.108/3), *kanlı yaş içirmek* ‘derin üzüntü ile ağlatmak’ (G.54/4), *kulağa yetişmek* ‘işitilmek’ (G.93/6), *kulak tutmak* ‘dinlemek’ (G.23/3, G.63/5), *kulak vermek* ‘merakla dinlemek’ (G.92/1), *lutfu reva görmek* ‘ihsanda bulunmayı uygun bulmak’ (G.2/5), *mal cem etmekten hayrı şerri fark etmemek* ‘dünya malına çok düşkün olmak’ (G.42/2), *mūy-ı ser ağarmak* ‘saçı beyazlamak, yaşlanmak’ (G.27/1), *oda ya(n/k)mak* ‘ızdırap çek(tir)mek’ (G.2/4, G.15/2, G.25/4, G.26/4, G.36.2, G.40/3, G.48/1, Mb.T.1/IV/3, Müs.1/2, K.4/4, G.103/2, G.104/5), *rāzlar başı açılmak* ‘sırların başı açılmak, sırları konuşmak’ (G.96/2), *sofra salmak* ‘sofra kurmak’ (G.73/5), *suya salmak* ‘boşa harcamak’ (G.16/3), *toprak altına tepmek* ‘öldürmeye çalışmak’ (G.26/5), *tutuşmuş şemʿe dönmek* ‘eriyip yok olmak’ (G.37/2), *üreği kebap eylemek* ‘yüreği yakmak, acı çektirmek’ (G.7/2), *yerine yetmek* ‘maksadına ulaşmak’ (G.38/2), *yüz tutmak* ‘yönelmek’ (G.70/3), *yüz vermek* ‘ilgi göstermek’ (G.92/5), *yüzünü gün görmek* ‘ortaya çıkmak’ (K.4/2).

Bunların dışında kaynaklarda Karacaoğlan, Kanuni Sultan Süleyman ve Evliya Çelebi gibi isimlere isnat edilen *geçme namert köprüsünden koy aparsın su seni* özdeyişi de metinde yer alır. Ancak Zafer, kaynaklardan farklı olarak bu sözü Şah İsmail’e isnat eder:

ey Ẓafer bu güft-gū sulṭān Ḫaṭāyī sözidür

keçme nā-merd körpüsinden ḳoy aparsın su seni (G.102/5).

‘Ey Zafer! Bu söz, Sultan Hatayi’nindir: ‘geçme namert köprüsünden, koy aparsın su seni.’

2.3.5. Atasözleri

Kalıp sözlerden sadece atasözleri üzerinde duran Düzgün, çalışmasında dîvânda geçen on atasözünü göstermiştir: *Önüne yahşı gelir yahşının yamana yaman, eğri olan bu cihanda bağlamaz hergiz kemer, başında yār sevdası olan kuh u kemer bilmez, bağdan dışra olan ağaç başı s̱emer vėrmez, duz yėmekde her kişi kim oldı ḫāyin, göz dutar, doğru olanın mülküne yoktur zeval, seferden menfaʿatlidir ḥazar, talib-i dünya olanın gözü doymaz dünyadan, mal cem ėtmekten ötürü fark ėtmez hayr u şer, yahşıya gelmez yaman deryaya gark olsa* (2009: 128). Bunlarla birlikte

dîvânda yer alan 21 atasözü, şu şekilde tespit edilmiştir: *bağdan dışra olan aḳac başı vėrmez s̱emer* ‘bağdan dışarı olan ağacın başı meyve vermez’ (G.42/3), *cāhilüñ çoḳdurur ḫırīdārı* ‘cahilin müşterisi çoktur’ (Mes.1/21), *doğrı olanuñ mülkine yoḳdur zevāl* ‘doğru olanın mülküne zeval gelmez’ (G.42/5), *duz yėmekde her kişi kim oldı ḫāʾin göz dutar* ‘tuz yemekte hain olan göz tutar’ (G.73/4), *egri olan bu cihānda bağlamaz hergiz kemer* ‘eğri olan bu cihanda asla kemer bağlamaz’ (G.42/5), *ḥanẓaluñ tuḫmı olur telḫ* ‘hanzalın (Ebucehil karpuzu) tohumu acı olur’ (G.39/4), *her kim ne ekse tuḫm hem ol ekdügin biçer* ‘kim ne ekerse onu biçer’ (G.3/6), *her şāmuñ āḫir ṣubḥı var* ‘her gecenin sonunda sabahı vardır’ (K.3/4), *ıraġdan dinlemek yaḫşı olur bang-ı dühül* ‘davulun sesini dinlemek uzaktan hoş gelir’ (G.74/3), *köhne nev olur cevañ [görgeç]* ‘genci görünce eski, yeni olur’ (G.27/8), *mihr üzine yaḫşı yaraşmaz ḥicāb* ‘güneşin yüzüne örtü yakışmaz’ (G.20/2), *ölür ḳorḫaḫ kişi ġāfil yuḫusında yılan [görgeç]* ‘korkak kişi gafil uykusunda yılan görünce ölür’ (G.27/7), *öñine yaḫşı gelür yaḫşınuñ yamana yamān* ‘iyinin önüne iyilik, kötünün önüne kötülük gelir’ (Tk.B.1/V/7), *satar īmānını tüccār mālında ziyān görgeç* ‘tüccar malında zarar görünce imanını satar’ (G.27/6). *seferden menfaʿatludur ḥażar* ‘barış ve güven, savaştan menfaatlidir’ (Mh.T.3/V/3), *seferde şād olur mihmān şüküfte mīz-bān [görgeç]* ‘misafir, yolculukta kendini ağırlayacak ev sahibi görünce şad olur’ (G.27/5), *tā cihānda devletüñ var bende fermāndur saña / devletüñ çün gėtdi elden varuban o baş olur* ‘devletin varken köle sana ferman olur, devletin elden gidince köle sana baş olur (G.43/3), *ṭālib-i dünyā olanuñ gözi doymaz dünyādan* ‘dünya talibi olanın dünyadan gözü doymaz’ (G.42/2), *yaḫşıya gelmez yamān deryāya ġarḳ olsa* ‘iyi (insan) denize batsa da ona kötülük gelmez’ (G.26/3), *yaḫşıya yaḫşı gelür yamanlara ḳalur yaman* ‘iyiye iyilik gelir, kötüye kötülük kalır’ (Mh.T.2/V/2).

3. ÇEVİRİ YAZI METİN
DĪVĀN-I ẒAFER

bi-smiʾllāhiʾr-raḥmāniʾr-raḥīm

1b

(1) Şükr ü sipās-ı nā-mütenāhī ol ḳādir-i bī-çūna kim çün ʿadem-i āsāyiş-gāhıdın (2) vücūd-ı ārāyiş-gāhlarına cilve vėrüb insānı sāyir maḫlūḳatdın ber-güzīde (3) ėdüb nuṭḳ-ı şerīfine mümtāz ḳıldı. Bu rubāʿī-yi mażmūnıyla:

Rubāʿī

1.

I

1. ol kim bu cihān ḫilḳatin āġāz ėtti
2. ṣunʿı ney-i kilki naḳş-perdāz ėtti
3. insānı ḳamu nuṭḳ ile mümtāz ėtti
4. nuṭḳ ehlini naẓm ile ser-efrāz ėtti

[...] (6) bī-ḥadd u ḳıyās ol ṣāniʿa kim çün ʿibāret-i cevāhir (7) [...]ḳıldan ṣoñra ol gül-şen-ārām āyīnini naẓm ehlinüñ ḫāme-yi [...] **2a** (1) reşk-i nigār-ḫāne-yi çīn ḳılub vü **غیرت خلدبرین** yasadı. **جَلَّت آلاؤه عَمَّت نعماؤه ولا آله غیره** vü dürūd-i nā-maʿdūd ol enbiyā ḫalḳasınuñ (3) ḫātemine kim **اِنَّ الشّعر لحکمة وانّ البیان سحرُ** nüktesi ile şuʿarā pāyesin (4) ḥükemā mertebesine yėtürdi. **صلی الله علیه و آله وسلم وسلام صلوات واکمل تحیات** onuñ vaṣīsinüñ pāk revānına ki maṣdūḳa-yı **اَنَت منّی بِمنزلة هَروُنَ مِن مُوسی الّا انّه لا نبّی بعدی** ki imām-ı pişvā-yı küll-i maḫlūḳatdur. (7) **علیه الصلوة و السلم اما بعد ناظم لَالی حُلل و حُلی** Murteżāḳulı mütevelli (8) bu ṭarz ile beyān-ı ḥāl vü bu nehc-ile şerḥ-i mā-fiʾl-bāl ėder ki çün ṣafḥa-yı (9) rūzgārda yād-gār ḳalmaḳ içün ḫāṭıra yėtişdi ki Fārsī eşʿārı (10) ḳarīb yüz biñ beyte yėtişmiş idi. Bir nėçe de Türkī güftārı inşā oluna. (11) Hevā-yı rūḥ-efzā-yı būstān şevḳa düşüb bülbül-i şūrīde-ḥāl kimi (12) mest olub bir nėçe ġazel-i şikeste-beste naẓma çeküb bu nādire mecmūʿaya **2b** (1) derc oldı. Raḥmet-i ezelī ol pāk-nihād yoldaşlara ki bu nev-ʿarūs (2) şāhide müşāhede ḳılduḳça aʿlāsınuñ ḥilyesine taḥsīn ile cemāl-i kemāline (3) zīnet yėtüre vü ednāsınuñ şāne-i mürüvvet

---

1.

I

1 O, bu dünyanın yaratılışını başlattı. ėtti HD ėtdi
2 Kudreti, kamıştan kalemi, nakış yapan (bir) ressam yaptı. ėtti HD ėtdi
3 İnsanı konuşma yeteneği ile üstün kıldı. ḳamu HD ḳamı, ėtti HD ėtdi
4 Nazım ile söz ehlini üstün kıldı. ėtti HD ėtdi

birle zülf-i ḫaṭāsından (4) ʿuḳde-yi ʿuyūbın çıḳarub āyīne-yi ḳudretinden ṣayḳāl-i iḥsān ile noḳṣān (5) ġubārın götüre.

Meṡnevī

1.

Fā‘ilātün mefā‘ilün fa‘lün

Ḫafīf - + - - / + - + - / - -

1. yā Rab ey kār-sāz u hādī-yi rāh

tevbe çoḳ ėtdüm vü pozdı günāh

2. çekdüm el cām-ı bāde içmekden

ḫāṭırum oldı ḫoş-bū keçmekden

3. keyf ilen germ oldı bāzārum

ẓāhiren eksük oldı āzārum

4. beng ḫāṭırda arturur vesvās

cevz ü efyūna rāġıb olsa ḥavāss

5. birisi germ vü biri yābisdür

germ olan ṭabʿı ḫuşk ėder besdür

6. iʿtidāliyle olsa ger her iş

yaman olmaz ṣafā vėrür kem ü bīş

7. ey köñül gel felūnyā yėyelüm

egine pākīze şāl u ṣaf gėyelüm

1.

1 Ya Rab! Ey işi işleyen ve doğru yolu gösteren! Çok tövbe ettim ve günah (tövbemi) bozdu. çoḳ HD çoḫ, eyledüm HD eyledim, pozdı HD pozdu

2 Şarap kadehi içmekten el çektim. Gönlüm sarhoşluktan hoş kokulu oldu. çekdüm HD çekdim, ḫāṭırum HD ḫāṭırım, oldı HD oldu, keçmekden HD geçmekden

3 Pazarım keyif ile ısındı. Görünürde incinmem eksildi. oldı HD oldu, bāzārum HD bāzārım, eksük HD eksik, oldı HD oldu, āzārum HD āzārım

4 Duygular, ceviz ve afyona istekli olunca afyon, gönülde vesveseleri arttırır. arturur HD artırır

5 Birisi sıcak ve birisi kurudur. Sıcak olan huyu kabalaştırır. yābisdür HD yābisdir, besdür HD besdir

6 Eğer her iş ölçüsüyle olsa kötü olmaz. Az veya çok safa verir. vėrür HD vėrir

7 Ey gönül! Gel felunya yiyelim. Sırta halis şal ve saf giyelim. yėyelüm HD yėyelim, gėyelüm HD gėyelim

8. bezmümüz gül tek olsun ārāyiş

geldi yeñi bahār vü gėtdi ḳış

9. [...] gülüñ ḫarīdārı

germ ėdüpdür gül-ile bāzārı

10. sāḳīyā sen de eyle ʿayş müdām

maña vaḥdet meyini vėr bir cām

11. kim köñül gözgüsin ėde rūşen

yüzümize güle gül ü gül-şen

12. bu cihān mülkinüñ vefāsı yoḳ

mihri azdur onuñ cefāsı çoḳ

13. bār ilāhā bu tevbem eyle ḳabūl

be ḥaḳḳ-ı āb-ı rū-yı āl-i Resūl

14. hem be-ḥaḳḳ-ı ʿAlī velī-yi cihān

on bir oğlıdurur imām-ı zamān

15. ḫatemdür Mehdī on birine tamām

ṣalavāt oña vėr köñül vü selām

16. evvel Allah adını ey ʿāḳil

oḫuyub ʿışḳa olgılan kāmil

17. künc-i ʿuzletde pād-şālıḳ ėt

---

8 Meclisimiz gül gibi süslü olsun. İlkbahar geldi ve kış gitti. bezmümüz HD bezmimiz

9 [...] gülü satın alan. Pazarı gül ile ısıtmıştır. [...] HD gelib olmuş, ėdüpdür HD ėdibdir

10 Ey saki! Sen de daima zevk ve safa eyle. Bana vahdet şarabından bir kadeh ver. ʿayş HD ʿayşı

11 O şarap gönül aynasına parlaklık versin, gül ve gülşen yüzümüze gülsün. gözgüsin HD gözgüsün, yüzümize HD üzümüze

12 Bu dünya mülkünün vefası yok. Sevgisi azdır onun, cefası çok. mülkinüñ HD mülkünün, yoḳ HD yoḫ, azdur HD azdır, çoḳ HD yoḫ

13 Ey Allah'ım! Resul'ün ümmeti yüzüsuyu hürmetine bu tövbemi kabul eyle.

14 Hem de on bir oğlu zamanın imamı olan, dünyanın velisi (Hz.) Ali'nin hakkı için (tövbemi kabul eyle). oğlıdurur HD oğlu durur

15 Mehdi on birinin sonuncusudur. Gönül! Ona salavat ve selam ver. ḫatemdür HD ḫatemdir

16 Ey akıllı (kişi)! Önce Allah adını okuyup aşkta kâmil ol.

17 İnziva köşesinde padişahlık et. Hak dergâhına varıp kulluk et. pād-şālıḳ HD pād-şāhlıḳ

der-geh-i Ḥaḳḳa var gedālıḳ ėt

18. ey köñül çünki düşdi başuña iş

fikrüñi eylegil dėme kem ü bīş

19. ol ėder cümle kāināta nesaḳ

ol salur cān u başa neşʾe-yi Ḥaḳ

20. keremidür onuñ müferrec-i cān

ʿizzet ondan bulupdur ehl-i cihān

21. ʿaḳl ilen germ eyle bāzārı

cāhilüñ çoḳdurur ḫırīdārı

22. özüñi tapşur oña leyl ü nehār

vāṣıl ol der-gehine ey bī-ʿār

23. gerçi yıḳdı ėvüñi cām-ı ġurūr

ġam ile ʿāḳıbet ėder maʿmūr

24. cümle işlerde oldurur müdrik

mā ʿarefnāke Ḥaḳḳa maʿrifetike

25. ẕātınuñ neşʾesinden ʿālem mest

ṣıfatı bezmi içre bāde-perest

26. her kim ėtdi ġurūr cāmın nūş

āḫirüʾl-emr uyanur medhūş

---

18 Ey gönül! Başına iş gelince az veya çok demeden onu düşün. düşdi HD düşdü, başuña HD başına, fikrüñi HD fikrini

19 O, bütün kâinata şekil verir. O, cana ve başa Hak neşesini salar. salur HD salır

20 Candan kederleri gideren O'nun keremidir. Dünya ehli, ondan izzet bulmuştur. keremidür HD keremidir, bulupdur HD bilibdir

21 Akıl ile pazarı ısıt, cahilin müşterisi çoktur. cāhilüñ HD cāhilin, çoḳdurur HD çoḫdurur

22 Kendini, gece gündüz ona teslim et. Ey arsız! Onun dergâhına kavuş. özüñi HD özünü, tapşur HD tapşır

23 Gerçi gurur kadehi evini yıktı (ise de) gam ile sonunda (evini) mamur eder. yıḳdı HD yıḫdı, ėvüñi HD ėvini

24 Bütün işlerde idrak eden O'dur. Ey Rabb'im seni bilinmesi gereken ölçüde bilip tanıyamadık.

25 Âlem, zatının neşesinden mest, vasfının meclisi içinde badeperest (olmuştur). ẕātınuñ HD ẕātının

26 Gurur kadehinden içen herkes sonunda dehşete uğramış bir şekilde uyanır. uyanur HD uyanır

27. ẓafer ondan tapar ẕelīl ü ḥaḳīr

bendelikde ger ėtmese taḳṣīr

28. geldi yėtdi zamān seksen yaş

ḫār oldı bedende ḫˇāb-ı firāş

29. baş aġardı vü gözde ḳalmadı nūr

ġaflet uḫusı eylemiş seni kör

30. gözüñ aç baḫgılan ki yėtdi ecel

yoḳdurur bendelikde cūce ʿamel

31. cümle ṭāʿatlerüñ riyāʾī imiş

bilmedüñ aṣlı cān fedāʾī imiş

32. imdi kim ḳocaduñ vėrürsen cān

olmaya bir ḳābil-i ḳurbān

Hüveʾl-mes̱nevī

2.

Feʿûlün feʿûlün feʿûlün feʿûl

Mütekârib+ - - / + - - /+ - - /+ -

1. kerīmī ki yoḳdur bidāyet oña

ḥakīmī ki yoḳdur nihāyet oña

2. ėder ẕerreni luṭfı tābında ḥūr

---

27 Hor ve hakir (olanlar), eğer kullukta kusur etmezlerse O'ndan zafer bulurlar.

28 Seksen yaşın vakti geldi. Uyku yatağı, bedende diken gibi oldu. seksen HD sekiz, oldı HD oldu

29 Baş ağardı, gözde nur kalmadı. Gaflet uykusu seni kör etmiş. uḫusı HD uyḫusu

30 Gözünü aç, bak ecel geldi. Kullukta küçük amel yoktur. yoḳdurur HD yoḫdurur

31 Bütün ibadetlerin ikiyüzlülük imiş. (İşin) aslı canı feda etmekmiş, bilmedin. ṭāʿatlerüñ HD ṭāʿatlerin, bilmedüñ HD bilmedin

32 Şimdi ihtiyarladın, can verirsin. (Ama bu) bir kurban gibi olmaz. ḳocaduñ HD ḳocasan, vėrürsen HD vėrirsen

2.

1 (O), başlangıcı olmayan bir kerem sahibidir. O, sonu olmayan bir hüküm sahibidir. yokdur HD yoḫdur, yoḳdur HD yoḫdur

2 Zerreyi lutfunun ışığıyla güneş gibi yapar. Yılan ve karınca onun cömertlik sofrasında ortaktır. luṭfı HD luṭfu, ḫˇānıdın HD ḫˇānıdan

kerem ḫ̬ānıdın behre-ber mār u mūr

3. gedāyı gehī pādişāh eyleyen

gehī pādişāhı gedā eyleyen

4. odur bāʿiṡ-i nuṣret ilen ẓafer

seferde eger olsa yāḫūd ḥażar

5. odur cümle bī-çāreler yāveri

odur ḫayl-i āvāreler rehberi

6. sıḳışmaz teng ẓarfa ẕātı onuñ

cihānı dutupdur ṣıfātı onuñ

7. oña kim ėder himmeti yārlıḳ

vėrür istedüginden avārlıḳ

8. eger nėçe gün dehr-ara zār ėder

dönüb düşmenin ḫalḳ-ara ḫ̬ār ėder

9. tükel ėvin ḳıl **Ẓafer** cāy-gāh

apargıl onuñ sāyesine penāh

10. Ḫudā ḥamdidin ṣoñra yüz biñ dürūd

Nebī vü velī naʿatde ḳıl sürūd

11. **عليه الصلوة و عليه السّلام**

hem āl u hem ʿıtretine ber-devām

12. tamām oldı çün ḥamd u naʿat u senā

---

3 Bazen dilenciyi padişah eyleyen, bazen de padişahı dilenci eyleyen

4 Savaş ve barış zamanında, zafer ve üstünlük sebebi olan O'dur.

5 Bütün çaresizlerin yardımcısı ve avarelerin yol göstericisi O'dur.

6 O'nun zatı dar zarfa sığmaz. O'nun vasıfları cihanı kaplamıştır. sıḳışmaz HD sıġışmaz, teng HD tünüg, dutupdur HD dutubdur

7 Gayretinin dostluk ettiği kimseye; istediğinden rızık verir. vėrür HD vėrir

8 Eğer ki dünyada nice gün ağlatırsa, dönüp düşmanını halk içinde hakir eder.

9 Zafer! Bütün evini yer (ile bir) kıl ve sığınağını alıp onun gölgesine götür.

10 Allah hamdinden sonra yüz bin dua ile Peygamber ve veliyi şarkıyla medh et. ḥamdidin HD ḥamdiden, biñ HD min

11 Allah'ın salavatı ve selamı O'nun ve ailesi ile soyunun üzerine olsun.

günāhuma ḳalmasa benüm Rabbenā

13. şürūʿ eyledüm şiʿr iẓhārına

çü ḳoydum ḳadem ʿışḳ gül-zārına

Ḳıṭʿa

1.

1. Muḥammed-i ʿArabī şānı ondan artuḳdur

ki ġayr millet eger olmaya oña ḳāʾil

2. güneş ḳimi bu cihānı dutupdur envārı

ḥaḳīr ẕerre nedür kim ola oña ḥāʾil

3. onuñ yolında fenā muṭlaḳ olmayan ne bilür

ki oldurur sebeb-i küll-i āferīniş-i gil

---

12 Allah'ım, günahıma kalmasa hamd, naat ve sena (övme) tamamlandı. günāhuma HD günāha, ḳalmasa HD ḳalamsa

13 Aşkın gül bahçesine adım attığım için meydana şiir çıkarmaya başladım.

1.

1 Başka milletler eğer rıza göstermezlerse Muhammed Arabi'nin şanı ondan fazladır. artuḳdur HD artıḳdır

2 Aydınlığı dünyayı güneş gibi kaplamıştır. Değersiz zerre nedir ki görünmesine engel olsun? dutupdur HD dutubdur, nedür HD nedir

3 Azade olmayan onun yolunda yok olmayı ne bilir? Ki balçıktan yaratmanın bütün sebebi O'dur. yolında HD yolunda, olmayan HD olmıyan, bilür HD bilir

3b

(1) bi-smiʾllāhiʾr-raḥmāniʾr-raḥīm

(2) fetḥ u ẓafer bendeye vėrdi Muḳim

[GAZELLER]

[Elif]

1.

Mef'ūlü fā'ilātü mefā'īlü fā'ilün

Mużāri' - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. ismuʾl-lah ile sözi çün ėtdüm ibtidā
Ḥaḳḳuñ ʿināyeti yėtüre tā-be-intihā

2. bir kimseye senā ḳıluram kim zevāli yoẖ
her ism-i aʿẓamına ola cān u dil fedā

3. ol bir kerīmdür ki ẖalāyıḳa cān vėrüb
Musānuñ el ʿaṣāsını ol ėtdi ejdehā

4. tā emr ḳıldı ʿāleme şürūʿ Muḥammedi
gönderdi Cebraʾil ile yāsin ü ṭā vü hā

5. bir gün sözi ile çü yaratdı bu ʿālemi
ad ėtdi āẖiret ėvine menzil-i beḳā

6. ey **Murteżā** bu devr-i fenānuñ vefāsı yoẖ
ʿaḳluñ var ise aç gözüñi istegil beḳā

1.

1 Allah'ın adı ile söze başladım, Hakk'ın inayeti (bu eseri) sona erdirsin. sözü HD sözü, ėtdüm HD ėtdim, yėtüre HD yėtire

2 Öyle bir kimseyi medhediyorum ki O'nun her bir büyük adına can ve gönlün feda olmasının zevali yoktur. ḳıluram HD ḳılıram

3 O (öyle) bir kerem sahibidir ki tüm mahlukata can verip (Hz.) Musa'nın elindeki asayı ejderhaya çevirdi. kerīmdür HD kerīmdir, vėrüb HD vėrib

4 (O), (Hz.) Muhammed'in müjdesini aleme emr kılınca Cebrail ile Yasin ve Ta-ha'yı gönderdi.

5 Bir gün sözü ile bu âlemi yarattı ve ahiret evine baki menzil adını verdi. sözi HD sözü

6 Ey Murteza! Bu geçici devrin vefası yok. Aklın varsa gözünü aç ve beka iste. ʿaḳluñ HD ʿāġlın, gözüñi HD gözünü, fenānuñ HD fenānın

7. cehd eylegil ki özüñi ḳurtar bu varṭadan

sen kimsen ki ʿarż ėdesen oña müddeʿā

2.

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

Mużāriʿ - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. yā Rab müdām ʿināyetüñ ėt pişvā baña

ẕevḳ -ı viṣālüñ eylegilen āşinā baña

2. köñlüm ėvinde senden eger ġayr var ise

ḳahruñla eylegil sen o fikri belā baña

3. yüz derd eger bu devr-i fenāda çeker köñül

bir ebr-i raḥmetüñ yėtürür bin devā baña

4. ġamdan bu ḫasta cānum olupdur belā ėvi

vėrgil ḫazāne-yi keremüñden şifā baña

5. der-gāhuña bu bendede şāyeste yoḫ ʿamel

ʿālemleriçe luṭfuñı gördüñ revā baña

6. yoluñda s̱ābit eyle benüm iʿtiḳādumı

şol yolda **Murteżā**nı eyle pişvā baña

7. ėtme żaʿīf cānumı dūzaḫ şerāresi

---

7 Çalışıp çabala ki kendini bu uçurumdan kurtar. Sen kimsin ki O'na iddia arz edesin. cehd eylegil HD cehd eyle, gel, özüñi HD özünü

2.

1 Ya Rabbi, inayetini sürekli bana rehber et. Sana kavuşma zevkine beni aşina eyle. ʿināyetüñ HD ʿināyetiñ, viṣālüñ HD viṣālin

2 Gönlümün evinde eğer senden başkası var ise; kahrınla sen o fikri bana bela eyle. ḳahruñla HD ḳahrınla

3 Eğer gönül bu fani devirde yüz dert çekerse; senin rahmetinin bir bulutu bana bin deva ulaştırır. raḥmetüñ HD raḥmetin, yėtürür HD yėtirer

4 Bu hasta canım gamdan bela evine döndü. Cömertlik hazinenden bana şifa ver. cānum HD cānım, olupdur HD olubdur, keremüñden HD kereminden

5 Bu kölede senin dergahına yaraşır amel yok. Âlemler kadar lutfunu bana reva gördün. der-gāhuña HD der-gāhına, ʿālemleriçe HD ʿālemlerice, luṭfuñı HD luṭfunu

6 İnancımı senin yolunda sabit eyle. Bu yolda Murteza'yı bana rehber eyle. benüm HD benim, iʿtiḳādumı HD iʿtiḳādımı

nūr-ı ʿadālet-ile yėtürgil ṣafā baña

3.

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

Mużāriʿ - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. şükr eylerem ki yār olupdur ẓafer baña

   yėtmez her ehl-i cürm ü ḫaṭādan ḫaṭar baña

2. mestem müdām sāḳī-yi Kevs̱er ayaġıdan

   besdür cihānda neşʾe-yi āh-ı seḥer baña

3. baş egmenem bu dehr-i fenānuñ hevāsına

   tā yėtdi feyż-i ṣubḥ-ı bekādan ḫaber baña

4. bir dāne leymūni-y-le mizācum yėrindedür

   sevdā nedür ki artura ṣafrā şeker baña

5. çoḳlar benümle ḳıldı mübāḥıyla dehrde

   sındurdı çarḫ boynını egdi kemer baña

6. her kim ne ekse tuḫm hem ol ekdügin biçer

   ben ekdügüm nihāl vėrüpdür s̱emer baña

7. bir ẕerre[y]em ki perverişüm gün şuʿāʿıdur

   naḥs ʿaḳrebüñ nuḥūseti ėtmez es̱er baña

---

7 Zayıf canımı cehennem kıvılcımı etme. Adalet nuruyla bana rahatlık ver. cānumı HD cānımı, yėtürgil HD yėtirgil

3.

1 Zafer bana yâr olduğu için şükrediyorum. Suç ve günah ehlinden bana tehlike gelmez. olupdur HD olubdur

2 Kevser sakisinin kadehiyle daima sarhoşum. Bana dünyada seher vakti çekilen ahın neşesi yeter. besdür HD besdir

3 Bana beka sabahının feyz haberi geldiğinden beri bu fani dünyanın arzularına baş eğmem. fenānuñ HD fenānın

4 Bir tane limonla mizacım yerindedir. Sevda nedir ki bana safra şeker arttırsın. leymūni HD leymū, mizācum HD mizācım, yėrindedür HD yėrindedir, nedür HD nedir, artura HD artıra

5 Çok kişi benimle dünyada mübah kıldı. Gök boynunu kırıp bana kemer (gibi) eğdi. çoḳlar HD çoḫlar, benümle HD benimle, sındurdı HD sındırdı, boynını HD boynunu

6 Kişi ne tohum ekerse, ektiğini biçer. Benim diktiğim fidan bana meyve vermiştir. ekdügin HD egdigin, ekdügüm HD egdigim, vėrüpdür HD vėribdir

7 Ben (öyle bir) zerreyim ki güneş ışığıyla beslenirim. Uğursuz akrebin uğursuzluğu bana tesir etmez. perverişüm HD perverişim, şuʿāʿıdur HD şuʿāʿıdır, ʿaḳrebüñ HD ʿaḳrebin

4.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. ḳaddi ol serv-i raʿnānuñ köñül ḥükminedür ṭuġrā
   revādur ḥükmi cān içre özidür şūḫ-ı bī-pervā
2. çekilmiş ḳaşları yayı ḥaẕer ḳıl ey köñül ondan
   ki iki gözinüñ merdümleriyle eyledüñ ġavġā
3. olur ḫam ḳāmet-i serv sehī [...] tek
   eger meyl eylese gül-şen-ara ol ḳāmet-i raʿnā
4. gözeller içre miŝli yoḳdur ol maḥbūb-ı meh-rūyuñ
   yaratmış ḳudretiyle Ḫāliḳ bī-miŝl ü bī-hem-tā
5. **Ẓafer** müjgānınuñ peykānına cānın nişān ḳıldı
   belā-yı ʿışḳa düşdi vėrdi cānın olmadı rüsvā

5.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. elif ḳaddüñ görüb ḥarf içre düşdi başa bir sevdā
   be ayrıldı elifden düşdi bu ḫalḳ içre bin ġavġā
2. mecāzī ʿışḳa düşdi bu ten-i zārum ʿilācum yoḫ

4.

1 Güzel bir selviye benzeyen o sevgilinin boyu gönül için tuğra hükmündedir. Onun hükmü cana uygundur ve kendisi çekincesi olmayan şuh biridir. raʿnānuñ HD raʿnānın, ḥükminedür HD ḥükmünedür, revādur HD revādır, ḥükmi HD ḥükmü, özidür HD özüdür

2 Ey gönül! İki gözünün bebeğiyle kavga ettiğin (sevgilinin) yay gibi kaşları çekilmiş, ondan sakın! gözinüñ HD gözünün, eyledüñ HD eyledin

3 [...] Eğer o güzel boylu gül bahçesine yönelse selvinin boyu [...] gibi eğrilir.

4 O ay yüzlü sevgilinin güzeller içinde benzeri yoktur. Yaratan, kudretiyle onu eşsiz ve benzersiz yaratmış. güzeller HD güzellere, yoḳdur HD yoḫdur, meh-rūyuñ HD meh-rūyın

5 Zafer kirpiklerinin okuna canını hedef kıldı. Aşk belasına düştü, canını verdi, rezil olmadı. müjgānınuñ HD müjgānının, düşdi HD düşdü

5.

1 Elif(e benzeyen) boyunu harfler içinde görünce başa bir sevda düştü. Be eliften ayrılınca halkın arasına bin kavga düştü. ḳaddüñ HD ḳaddin, düşdi HD düşdü, düşdi HD düşdü

elümden iḫtiyārum aldı bir meh-pāre-yi tersā

3. yüzi gül saçı sünbül dişleri dür lebleri mey-gūn

ḳaşı yay kiprigi oḫ gözleridür nergis-i şehlā

4. üzi insān velīkin ṣūreti ḥūrī-yi cennetdür

şemīminden onuñ zükām olupdur ʿanber-i sārā

5. Mesīḥā var ʿilācuñ bir marīż-i ʿışḳ içün saḫla

Ẓafer çoḳ derd çekdi tā ki dermān eyledi peydā

6.

Mefʻūlü fāʻilātü mefāʻīlü fāʻilün

Mużāriʻ - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. ṣāniʿ odur ʿademde iken vėrdi cān baña

arturdı mülk ü māl u maḥal u mekān baña

2. ḫˇār u ẕelīl ėtmedi bu ḫalḳ-ara beni

ʿömrüm çoḳ ėtdi vėrdi ecelden amān baña

3. inʿām ėtdi bize bu dünyā gözellerin

luṭfıyla vėrdi nuṭḳ u şuʿūr u beyān baña

4. dil vėrdi şükr-i niʿmetini ėdelüm müdām

---

2 Ay parçasına benzeyen bir Hristiyan güzeli irademi elimden aldı. Bu zayıf bedenim ilacı olmayan bir mecazi aşka düştü. düşdi HD düşdü, zārum HD zārı, ʿilācum HD ʿilācım, elümden HD elimden, iḫtiyārum HD iḫtiyārım

3 (Onun) yüzü gül, saçı sünbül, dişleri inci, dudakları şarap; kaşı yay, kirpiği ok, gözü şehla nergistir. yüzi HD üzü, gözleridür HD gözleridir

4 Yüzü insan (yüzü) ama görünüşü cennet hurileri gibidir. Halis anber onun güzel kokusundan nezle olmuştur. yüzi HD üzü, cennetdür HD cennetdir, olupdur HD olubdur

5 Ey Mesih! Tüm ilacını bir aşk hastası için sakla. Derman ortaya çıkana kadar Zafer çok dert çekti. ʿilācuñ HD ʿilācın, içün HD üçün, çoḳ HD çoḫ

6.

1 Yaratan O'dur. Yoklukta iken bana can verdi. Mal ve mülk ile yer ve mekânı benim için arttırdı. arturdı HD artırdı

2 Beni bu halk içinde hor ve hakir eylemedi. Ömrümü uzun etti ve ecelden bana aman verdi. çoḳ HD çoḫ

3 (O), Bu dünyanın güzellerini bize ihsan etti. Lutfuyla bana konuşma, anlayış ve açıklama kabiliyeti verdi.

bin şükr feyż-i raḥmeti oldı ʿayān baña

5. şād ol **Ẓafer** köñülde daḫı ʿuḳde ḳalmadı

iki cihānda ʿömr vėrür cāvidān baña

7.

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

Mużāriʿ - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. deryādur ʿışḳ muttaṣıl olmış ḥabāb oña

gözgidür ol ki cilve vėrür āfitāb oña

2. yandurmayınca ʿışḳ üregi eylemez kebāb

pervāne şemʿ görgeçin olur kebāb oña

3. zāhid hemīşe serzeniş eylerdi ʿāşıḳa

men daḫı doġrı sözleri yazdum cevāb [oña]

4. bir nėçe nüsḫa istedi menden rumūz-ı ʿışḳ

kesdüm ṭınāb-ı ʿömrni vėrdüm kitāb oña

5. cennet baġı dėdükleri yārüñ visāġıdur

ey büʾl-heves yėrüñ tanı vėrme ʿaẕāb [oña]

6. tapmaz ẓafer bu yolda o kim vāṣıl olmadı

---

4 Nimetlerine sürekli şükredelim (diye) dil verdi. Bin şükür (ki) rahmetinin bereketi bana aşikâr oldu. ėdelüm HD ėdelim, bin HD min, oldı HD oldu

5 Zafer! Şad ol. Gönülde ukte kalmadı. (O) iki dünyada bana ebedi ömür verir. ʿuḳde HD ʿaḳl, vėrür HD vėrir

7.

1 Aşk bir denizdir ve su üstündeki kabarcıklar ona ulaşmış. O, güneşin cilve verdiği bir aynadır. deryādur HD deryādır, olmış HD olmuş, gözgidür HD gözgüdür, vėrür HD vėrer

2 Aşk, yakmayınca yüreği kebep eylemez. Kelebek mumu gördüğü zaman ona kebap olur. yandurmayınca HD yandırmayınca, görgeçin HD görgecin

3 Zahit her zaman aşığa serzenişte bulunurdu. Ben de ona cevap olarak doğru sözleri yazdım. men HD ben, doġrı HD doġru, yazdum HD yazdım

4 Aşk işaretleri benden birçok nüsha istedi. Ben ömür ipini keserek ona kitap verdim. kesdüm HD kesdim, ʿömrni HD ʿömrnü, vėrdüm HD vėrdim

5 Cennet bağı dedikleri sevgilinin sözleridir. Ey keyfine buyruk (kimse)! Yerini bil (ve) ona azap verme. dėdükleri HD dėdikleri, yārüñ HD yāriñ, visāġıdur HD visāġıdır, yėrüñ HD yėrin

6 Vasla ermeyen, bu yolda zafer bulamaz. Sarhoşluk sonrası baş ağrısı çeken kişi için şarap devadır. devādur HD devādır

her kim ẖumār çekdi devādur şarāb oña

8.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ʿışḳ sevdāsını ḳısmet eyledi gerdūn baña
yārdan ayru tekellüfdür gerekmez cān baña

2. ẖalḳ-ara Ferhād ilen Mecnūndan artı şöhretüm
derd çoḳ çekdüm ʿilāc ėtmez daẖı dermān baña

3. ġamdan öldüm kimseye ʿarż ėtmedüm aḥvālümi
Bār İlāhā ḳısmet eyle bir nefes īmān baña

4. sen ẓafer vėr ḳalmışam yalḳuz penāhum kimse yoẖ
dünyā vü ʿuḳbāda senden ġayr yoẖ sulṭān baña

5. dünyā vü ʿuḳbāda senden ġayr yoḳdur dād-res
çün ezel kendüñ vėrüpsen mihr üzinden cān baña

9.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ṣıdḳ üzünden ėtmişem men cānumı yāre fedā
ġam çeken elbette olur yār-i ġam-ẖʷāre fedā

8.

1 Felek bana aşk sevdasını kısmet eyledi. Sevgiliden ayrı can külfettir, bana gerekmez. ayru HD ayrı, tekellüfdür HD tekellüfdir

2 Şöhretim halk içinde Ferhat ile Mecnun'dan fazladır. Çok dert çektim, artık derman bana ilaç etmez. şöhretüm HD şöhretim, çoḳ HD çoẖ, çekdüm HD çekdim

3 Ey Allah'ım! Gamdan öldüm (ancak) hâlimi kimseye arz etmedim. Sen bana bir nefes iman kısmet eyle. ėtmedüm HD ėtmedim, aḥvālümi HD aḥvālimi

4 Sen (bana) zafer ver. Yalnız kaldım, sığınacak kimsem yok. Dünyada ve ahirette senden başka sultan yok benim için. yalḳuz HD yalḳız, penāhum HD penāhım

5 Dünyada ve ahirette senden başka yardıma yetişenim yok. Çünkü ezel(de) kendin gün yüzünden bana can vermişsin. yoḳdur HD yoẖdur, vėrüpsen HD vėribsen, üzinden HD üzünden

9.

1 İçten bağlılık ile canımı yâre feda etmişim. Gam çeken elbette dert ortağı olan yâre feda olur. cānumı HD cānımı

2. ey köñül çoḳ derd çekdüñ bu fenā mülkinde sen

tā ki cān u dilden olduñ yār-i dil-dāre fedā

3. bir mecāzī ʿışḳa düşen cānını besler ʿazīz

ol sebebden ėtmedüñ cānuñı aġyāre fedā

4. yār bir ġam-ḫˇār bir dil-dār birdür ʿāşıḳa

ondan özge ġayrdur ġayr ola aġyāre fedā

5. ey **Ẓafer** şeker-şiken olduñ bugün ṭūṭī-ṣıfat

naḳd-i ʿömrüñ eyledüñ yār-i şeker-bāre fedā

10.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. elümden iḫtiyārum aldı bir dil-dār-ı bī-hemtā

ki var peydālıġı pinhān velī pinhānlıġı peydā

2. düşüpdür başuma sevdā-yı ʿışḳı olmışam giryān

gözüm yaşı bu ḫalḳ-ı ʿālem içre eyledi rüsvā

3. semender tek yanar ʿışḳ āteşine bu ten-i zārum

ḥayātum tā ki var çıḳmaz başumdan bu gelen sevdā

4. ġamından şāl-pūş oldum tenümdür bu riyā naḳşı

---

2 Ey gönül! Sen bu geçici yerde can u gönülden sevgiliye feda olana kadar çok dert çektin. çoḳ HD çoḫ, çekdüñ HD çekdin, mülkinde HD mülkünde

3 Mecazi bir aşka düşen canını aziz besler. Sen onun için canını rakibe feda etmedin. ėtmedüñ HD ėtmedin, cānuñı HD cānını

4 Yâr bir, gam ortağı bir, sevgili birdir âşık için. Ondan başkası yabancıdır. Rakibe başkası feda olsun. birdür HD birdir, ġayrdur HD ġayrdır

5 Ey Zafer! Bugün papağan gibi tatlı söz söyler oldun. Ömür sermayesini o şeker yağdıran (sevgiliye) feda eyledin. eyledüñ HD eyledin

10.

1 Bir benzersiz, aşikârlığı gizli fakat gizliliği aşikâr olan sevgili, elimden ihtiyarımı aldı. elümden HD elimden, iḫtiyārum HD iḫtiyārım

2 Başıma aşk sevdası düştü ağlar oldum. Gözümün yaşı bu âlem halkı içinde (beni) rezil etti. düşüpdür HD düşübdür, başuma HD başıma, olmışam HD olmuşam

3 Bu zayıf bedenim semender gibi aşk ateşine yanar. Hayatta olduğum sürece bu sevda aklımdan çıkmaz. zārum HD zārım, ḥayātum HD ḥayātım, çıḳmaz HD çıḫmaz, başumdan HD başımdan

yėrümdür gūşe-yi mescid gerekmez aṭlas u dībā

5. **Ẓafer** baġlu ḳapu açdı yüzüme dost bābından

onuñ ās̱ārıdur kim bu cihāna düşdi yüz ġavġā

11.

Mefāʿīlün mefāʿīlün feʿūlün

Hezec + - - - / + - - - / + - -

1. çıḳar ġamdan beni yā Kird-gārā

nihān ʿaybum sañadur āşikāre

2. cihānda senden özge dād-res yoḫ

çoḳ ėtdüm her ʿadū ilen müdārā

3. eger yār olsa luṭfuñ bu ḥaḳīre

ele gelür kilīd-i mülk-i Dārā

4. Sühāya ger naẓar ḳılsan İlāhī

olur nūrı güneş tek ʿālem-ara

5. ḳıyāmet günide ʿafv ėt günāhın

şafīʿ ėtgil Resūlüñ Kird-gārā

6. ʿaḳīḳa döndi eṭrāf-ı Yemende

Ẓafer gözyaşıdın her seng-i ḫārā

---

4 Gamından şal örter oldum. Tenim bu riya nakşıdır. Yerim mescit köşesidir, (bana) atlas ve renkli kumaşlar gerekmez. tenümdür HD tenimdir, yėrümdür HD yėrimdir

5 Zafer, dost kapısından yüzüme bağlı kapı açtı. Dünyada yüz kavga çıkması onun eseridir. baġlu HD bağlı, ḳapu HD ḳapı, ās̱ārıdur HD ās̱ārıdır, düşdi HD düşdü

11.

1 Allah'ım beni gamdan kurtar. Gizli aybım sana aşikârdır. çıḳar HD çıḫar, ʿaybum HD ʿaybım, sañadur HD sanadır

2 Dünyada senden başka yardımcı(m) yok. Düşmanlar ile ile çokça dost gibi göründüm. çoḳ HD çoḫ, ėtdüm HD ėtdim

3 Eğer lutfun bu hakire yardımcı olursa Dara'nın ülkesinin kilidi el(im)e geçer. gelür HD gelir

4 Allah'ım! Süha yıldızına baksan, onun nuru âlemde güneş (nuru) gibi olur. nūrı HD nūru

5 Allah'ım! Kıyamet gününde günahı(mı) affet ve Resulünü şefaatçi kıl. günide HD kūyında

6 Bütün Hara taşları Zafer'in gözyaşından Yemen etrafındaki Akik taşına döndü. döndi HD döndü, gözyaşıdın HD gözyaşıdan

7. **Żafer** żulmāt içinde ḳaldı ḥayrān

sen olgıl Ḫıżr-ı reh Perverd-gārā

12.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. İlāhī başuma salmış hevā-yı ʿışḳ bir sevdā

ki bu sevdā ilen vardur cihān mülkinde biñ ġavġā

2. seni żāhirde tapmaḳ bendeye müşkildürür yā Rab

köñülde żāhirüñ peydā ėrür ėtti beni rüsvā

3. semender tek beni ʿışḳ odına saldı öz odumdan

benüm sūzumnı görgeç göge batdı bülbül-i şeydā

4. olub gül yüzine māʾil bėş on gün çekdi efġānı

menüm tek olmadı dāʾim senüñ ʿışḳuñda pā-ber-cā

5. eger Mecnūn yaḳub ʿışḳ āteşine cism-i ʿüryānın

gözi āyīnesine ʿaks ṣaldı ṣūret-i Leylā

6. eger Ferhād Şīrīn ʿışḳıda cānın fedā ḳıldı

Żafer gözyaşıdın laʿl-i Bedaḫşān oldı her ḫārā

7. vü ger pervāne yaḳdı şemʿ odına per ü bālin

---

7 Zafer karanlıklar içinde şaşırdı kaldı. Allah'ım! Sen Hızır gibi onun yolunda (rehberi) ol.

12.

1 İlahi! Aşk arzusu, başıma, dünyada bin kavgaya sebep olan bir sevda saldı. başuma HD başıma, vardur HD vardır, mülkinde HD mülkünde

2 Ya Rab! Kulun seni görünürde bulması zordur. Gönülde görüntün ortaya çıkınca beni rüsva etti. żāhirüñ HD żāhirin, ėrür HD ėrir, ėtti HD ėtdi

3 Semender gibi beni kendi ateşimden aşk ateşine saldı. Benim yandığımı görünce şeyda bülbül göğe battı. odına HD oduna, benüm HD benim, sūzumnı HD sūzumu, göge HD güle

4 Senin gül yüzüne meyledip beş on gün figan çekti. Benim gibi senin aşkında sürekli sabit olmadı. yüzine HD yüzüne, menüm HD benim, senüñ HD senin, ʿışḳuñda HD ʿışḳında

5 Mecnun çıplak bedenini aşk ateşiyle yaktıysa gözünün aynasına Leyla'nın sureti yansıdı. yaḳub HD yaḫıb, gözi HD gözü, ṣaldı HD saldı

6 Eğer Ferhat, Şirin'in aşkı uğruna canını feda ettiyse Zafer'in gözyaşından tüm mermer taşları Bedahşan yakutuna döndü. gözyaşıdın HD gözyaşıdan, oldı HD oldu

Ẓafer hem eyledi ʿışḳuñ yolında özüni rüsvā

13.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. şükruˈl-lah ey gözel derdüñ naṣīb olmış baña

yėtmesün bu çarḫ-ı gerdūndan yamān gözler saña

2. çatlasun ol göz senüñ saruya ister kec baḫa

ḫāk-i pāyüñdür senüñ ḫˇāhiş gözüme tūtiyā

3. bir köñül kim seni sevdi ḳıldı terk-i ḫānumān

ʿāşıḳa cānān vefā eyler ne bu dehr-i fenā

4. yüz biñ ilden ṣoñra Mecnūn ile Leylā söylenür

ḫalḳ arasında bu san meşhūrdur ʿömr-i bekā

5. köhne oldı devrde Ferhād u Şīrīn ḳıṣṣası

söylenür şimdi **Ẓafer** ʿışḳı bugünler ḫalḳ-ara

14.

Mefʻūlü fāʻilātü mefāʻīlü fāʻilün

Mużāriʻ - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. yā Rab senüñ bir aduñadur naḳd-i cān-bahā

---

7 Ve eğer pervane kolunu kanadını mum ateşine yaktıysa Zafer de kendini aşk yolunda rezil eyledi. yaḳdı HD yaḫdı, odına HD oduna, ʿışḳuñ HD ʿışḳın, yolında HD yolunda, özüni HD özünü

13.

1 Ey güzel! Allah'a şükür derdin bana nasip olmuş. Bu dönen felekten sana yaman gözler değmesin. derdüñ HD derdin, olmış HD olmuş, yėtmesün HD yėtmesin

2 Sana doğru eğri bakmak isteyen göz çatlasın. Ey tuti (gibi tatlı dilli sevgili)! Arzu, gözüme senin ayağının toprağıdır. çatlasun HD çatlasın, senüñ HD senin, saruya HD sarıya, pāyüñdür HD pāyindir, senüñ HD senin, ḫˇāhiş HD sarı, gözüme HD özüme

3 Bir gönül ki seni sevince evi barkı terk etti. Aşığa (ne) sevgili vefa gösterir ne bu fani dünya.

4 Yüz bin yıldan sonra Mecnun ile Leyla konuşulur. Halk arasında ebediyen bu san meşhurdur. söylenür HD söylenir

5 (Bu) zamanda, Ferhat ve Şirin kıssası eskidi. Bugünlerde halk arasında Zafer'in aşkı konuşulur. oldı HD oldu, söylenür HD söylenir

14.

z̤ātuñ ḳadīmdür ki oña yoḳdur intihā

2. her kim senüñ yoluñda fenā görmedi özin

yoḳdur iki cihānda onuñ ʿömrine bekā

3. sensen vėren beşāret ümīd ü bīm bize

ėtdüñ Kelīm ʿaṣāsını ḫūn-ḫʷār ejdehā

4. tapdı Resūl merḥametüñle maḳām-ı ḳurb

yeʾs oldı menzileti vaṣfı ṭā vü ḥā

5. Yaʿḳūb egerçi çekdi ise miḥnet ü elem

Yūsuf cemāli vėrdi onuñ gözine cilā

6. tapdı ḥayāt ādem-i ḫakī zi-rūḥ-ı ḳuds

āḫirde ḫāk oldı oña menzil-i beḳā

7. yā Rab senüñ sözüñe **Ẓafer**dür ümīd-vār

ol bī-kesi bu dām-ı küdūretden ėt rehā

[Bāʾ]

15.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ey raḳībüm ḥālümi bil köñlüm efġānın görüb

---

1 Ya Rab! Can değerindeki sermaye senin bir adınadır. Zatın kadimdir ve onun için son yoktur. senüñ HD senin, aduñadur HD adınadır, z̤ātuñ HD z̤ātın, ḳadīmdür HD ḳadīmdir, yoḫdur

2 Senin yolunda kendini yok saymayanlar için iki dünyada (da) baki ömür yoktur. senüñ HD senin, özin HD özün, yoḳdur HD yoḫdur, ʿömrine HD ʿömrüne

3 Bize müjde, ümit ve korku veren sensin. (Hz) Musa'nın asasını hunhar bir ejderhaya çevirdin. ėtdüñ HD ėtdin

4 Resul, senin merhametinle yakın makam buldu. Ta ve ha'nın derecesinin vasfı keder oldu. merḥametüñle HD merḥametinle, oldı HD oldu

5 (Hz.) Yakup eğer mihnet ve elem çektiyse (Hz.) Yusuf'un cemali onun gözüne parlaklık verdi. gözine HD gözüne

6 Topraktan yaratılan insan, Cebrail (aracılığı ile) hayat buldu (ve) sonunda toprak onun baki (olarak kalacağı) menzili oldu. oldı HD oldu

7 Ya Rab! Zafer senin sözünden ümitlidir. O kimsesizi bu gam tuzağından kurtar. senüñ HD senin, **Ẓafer**dür HD **Ẓafer**dir

15.

sormagıl bu ḫasta ḥālin gözlerüm ḳanın görüb

2. vaṣlda ger ḫāl-i hindūsın görüb yansam ota

menʿ ėtme kim yanarsan dāġ-ı hicrānın görüb

3. sīnemi mecrūḥ ėdüpdür tīr-i müjgānı onuñ

raḥm ėdersen ḥālüme şol ḳanlu peykānın görüb

4. gözlerinüñ merdümi ėtmiş köñül ṣaydına ḳaṣd

rem ėder āhū kimi şol ḫayl-i müjgānın görüb

5. ėtmedi derdüme dermān Ḫıżr u İlyās u Mesīḥ

ʿömr-i cāvīd istediler āb-ı ḥayvānın görüb

6. şemʿ tek sūz-ı nihān yaḫdı Züleyḫā cānını

Yūsufuñ töhmet sözinden bend ü zindānın [görüb]

7. bülbül-i şeydā nevā-yı ʿışḳ dutdı bāġ-ara

bir naẓar tā ġonçenüñ gül-berg-i ḫandānın görüb

8. devre ṣaldı sāḳī-yi sīmīn-beden göz sāġarın

başa çekdi bādeni sīb-i zenaḫdānın görüb

9. bu **Ẓafer** cānın fedā ḳıldı onuñ gül yüzine

vālih oldı gözleri çāk-i girībānın görüb

---

1 Ey rakibim! Gönlümdeki figanı görüp hâlimi bil. Gözlerimdeki kanı görüp bu hasta hâli sorma. raḳībüm HD raḳībim, ḥālümi HD ḥālimi, gözlerüm HD gözlerim

2 Kavuşmada eğer benlerini görüp ateşe yanarsam durdurma ki ayrılık yaralarını görüp yanarsın. hindūsın HD hindūsun

3 Onun ok gibi kirpikleri sinemi yaralamıştır. Şu kanlı temreni görünce hâlime acırsın. ėdüpdür HD ėdibdir, ḥālüme HD ḥālime

4 Gözbebekleri gönlü avlamaya kast etmiş. Kirpiklerini görünce (gönül) ceylan gibi ürker. gözlerinüñ HD gözlerinin, merdümi HD merdümü

5 Hızır, İlyas ve Mesih derdime derman olmadılar. Ölümsüzlük suyunu görünce ebedi hayat istediler. derdüme HD derdime

6 (Hz.) Yusuf'un, (kendisinin) suçlayıcı sözünden dolayı bağlanıp zindana atıldığını görünce gizli bir ateş Züleyha'nın canını mum gibi yaktı. Yūsufuñ HD Yūsufın, sözinden HD sözünden

7 Şeyda bülbül bir kez goncanın gülen yapraklarını görünce bağda aşk namesini söyledi. dutdı HD dutdu, ġonçenüñ HD ġonçanın

8 Gümüş tenli saki, göz kadehini dolaştırdı. Elmaya benzeyen çenesini görünce şarabı kafaya dikti. devre HD dövre

9 Bu Zafer, canını onun gül yüzüne feda etti. Yakasındaki yırtmacı görünce gözleri şaşakaldı. yüzine HD üzüne

16.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. gözlerinüñ neşʾesi ėtti beni mest [ü] ḫarāb

ʿışḳ deryāsı yüzinde gezerem mis̱l-i ḥabāb

2. hicr odından cism-i zārum şemʿ dik giryān-durur

cigerümdiñ her nefes daşra gelür bū-yı kebāb

3. yār vaṣfında yazıldı altı miñ beyt ü ġazel

baḥr-i ʿışḳum saldı suya cümlesini bāb bāb

17.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

1. māh yüzüñ perdesi olmış seḥāb

ay yüzine yaḫşı yaraşmaz niḳāb

2. gün gelüben senden ėder kesb-i nūr

ʿaks-i ruḫuñ ṭalʿatidür māh-tāb

3. mest gözüñ merdümidür rāh-zen

mey içüben ėtdi cihānı ḫarāb

16.

1 Gözlerinin neşesi beni sarhoş ve harap etti. Aşk deryası üzerinde su kabarcığı gibi gezerim. ėtti HD ėtdi, yüzinde HD üzünde

2 Zayıf bedenim, ayrılık ateşinden mum gibi inler. Ciğerimden her nefeste dışarıya kebap kokusu gelir. odından HD odundan, zārum HD zārım, dik HD tek, giryān-durur HD giryān-durar, cigerümdiñ HD cigerimden, daşra HD dışra, gelür HD gelir

3 Yârin vasfında altı bin beyit ve gazel yazıldı. Aşkımın denizi hepsini parça parça denize attı. miñ HD bin, ʿışḳum HD ʿışḳım

17.

1 Bulut ay yüzünün perdesi olmuş. Ay yüzüne peçe yakışmaz. yüzüñ HD üzün, olmış HD olmuş, yüzine HD üzüne

2 Güneş gelip senden parlaklık alır. Mehtap, yüzünün güzelliğinin yansımasıdır. gelüben HD geliben, ṭalʿatidür HD ṭalʿatidir

3 Sarhoş gözlerinin bebekleri eşkiyadır. (Göz bebeklerin) şarap içip dünyayı harap etti. merdümidür HD merdümüdür, içüben HD içiben

4. ḫançer-i ḫūn-rīzini almış ele

baña dėr vėr baña ḳanlu kebāb

5. ger cigerüñ var ise ḳoy çıḫarum

ʿāşıḳ isen dėmegilen hīç bāb

18.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. güneh-kārem cihān içre beni ḫˇār eyleme yā Rab

kemend-i zülf-i pīçāne giriftār eyleme yā Rab

2. ezelden gün kimi meşhūr ėtdüñ ẕerreni yėrde

ebed mülkinde daḫı ḫˇār ilen zār eyleme yā Rab

3. ḫam oldı ḳāmetüm ḥammāl tek esbāb-ı ʿiṣyāndan

żaʿīfem mundan artuḫ boynuma bār eyleme yā Rab

4. ḥükūmet eyledüm çoḳ bu cihān mülkinden uṣandum

baña künc-i ḳanāʿat menzilin dar eyleme yā Rab

5. ẓafer vėrdüñ cihānda düşmenümi ḫˇār u zār ėtdüñ

Mesīḥā minnetin çekmekde bīmār eyleme yā Rab

19.

---

4 Kan dökücü hançerini ele almış, bana “bana kanlı kebap ver.” der. dėr HD dėyir, ḳanlu HD ḳanlı

5 Eğer ciğerin varsa koy, çıkarım. Âşık isen hiç bab deme. cigerüñ HD cigerin, çıḫarum HD çıḫarım

18.

1 Ya Rab! Günahkarım. Beni (sevgilinin) saçının kıvrımlarına esir edip dünyada hor eyleme.

2 Ya Rab! Ezelden, zerreyi gün gibi yerde meşhur ettin. Ebedi kalınacak yerde de hor ve hakir eyleme. ėtdüñ HD ėtdin, mülkinde HD mülkünde

3 Ya Rab! İsyan sebeplerinden boyum hamal gibi eğrildi. Ben zayıfım. Bundan fazla boynuma yük yükleme. oldı HD oldu, ḳāmetüm HD ḳāmetim, ʿiṣyāndan HD ʿuṣyāndan, artuḫ HD artıḳ

4 Ya Rab! Çok hüküm sürdüm, bu dünyadan usandım. Bana kanaat köşesi menzilini dar etme. eyledüm HD eyledim, çoḳ HD çoḫ, mülkinden HD mülkünden, uṣandum HD uṣandım

5 Ya Rab! (bana) dünyada zafer verdin (ve) düşmanımı hor ve hakir eyledin. Mesih minnetini çekmekte (beni) hasta eyleme. vėrdüñ HD vėrdin, düşmenümi HD düşmenimi, ėtdüñ HD ėtdin

19.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. imām-ı cümle ins ü cān ʿAlī ibn Ebī Ṭālib
köñül mülkindedür sulṭān ʿAlī ibn Ebī Ṭālib
2. revādur ḥükmi cān içre çü cān rūḥ-ı revān içre
gezer kevn ü mekān içre ʿAlī ibn Ebī Ṭālib
3. olupdur bāʿis̱-i kes̱ret içüpdür bāde-yi vaḥdet
bulupdur ḳurbdan ʿizzet ʿAlī ibn Ebī Ṭālib
4. bir adı Ḥaydar-ı ṣafdur bir adı sāḳī-yi Kevs̱er
üçünçi ḫ̌āce-yi Ḳanber ʿAlī ibn Ebī Ṭālib
5. Nebīyle لحمك لحمي söleşdi دمّك دمّى
vaṣīdür جسمك جسمى ʿAlī ibn Ebī Ṭālib
6. **Ẓafer** ḳuldur oña cāndan keçüpdür ḫān ilen māndan
ayırmaz āḫir īmāndan ʿAlī ibn Ebī Ṭālib

20.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

1. perdede çoḳ ḳaldı rūşen āfitāb

---

1 Ebu Talib'in oğlu (Hz.) Ali, bütün insan ve ruhların imamıdır (ve) gönül ülkesinin sultanıdır. mülkindedür HD mülkündedir
2 Ebu Talib'in oğlu (Hz.) Ali, kâinatta gezer. (Onun) hükmü ruha uygundur çünkü o yaşayan ruhun canıdır. revādur HD revādır, ḥükmi HD ḥükmü
3 Ebu Talib'in oğlu (Hz.) Ali, çokluk sebebi olmuş, vahdet şarabı içmiş (Allah'a) yakınlık ile izzet bulmuştur. olupdur HD olubdur, içüpdür HD içibdir, bulupdur HD bilibdir
4 Ebu Talib'in oğlu (Hz.) Ali'nin bir adı temiz Haydar, bir adı Kevser sakisi, üçüncü adı ise Kanber'in hocasıdır. üçünçi HD üçünçü
5 Peygamber ile konuştu: "Senin etin benim etim, senin kanın benim kanım, senin cismin benim cismimdir." Ebu Talib'in oğlu (Hz.) Ali, vasidir. vaṣīdür HD vaṣīdir
6 Ebu Talib'in oğlu (Hz.) Ali, sonunda imandan ayırmaz. Zafer onun kuludur ve ev barktan vazgeçmiştir. keçüpdür HD keçüpdür

20.

1 Parlak güneş perdede çok kaldı. Ya (Hz.) Ali! Gün gibi olan yüzünden örtüyü kaldır. çoḳ HD çoḫ

yā ʿAlī salgıl gün üzüñden niḳāb

2. ʿālemi ḳılgıl münevver gün kimi

mihr üzine yaḫşı yaraşmaz ḥicāb

3. ẓulmet küfr aldı yėr yüzin tamām

ʿālemi tesḫīr içündür āfitāb

4. gözüme gelmez yuḫu bu ġuṣṣadan

cism-i zārumdan kesildi ḫūrd u ḫˇāb

5. isterem sāḳī-yi Kevs̱erden ẓafer

tā ki köñlüm olmadın ġamdan kebāb

21.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. vālih oldum ey perī ol çeşm-i fettānuñ görüb

mest oldum tā leb-i laʿl-i dür-efşānuñ görüb

2. ʿaḳlumı tārāc ėtdi türktāz merdümüñ

odlara düşdi tenüm sīb-i zenaḫdānuñ [görüb]

3. şemʿ rūyuñ göreli pervāne tek yandum oña

su sepildi köñlüme serv-i ḫırāmānuñ görüb

4. ḳılmış idi şerḥa şerḥa sīnemi dāġ-ı firāḳ

---

2 Güneş gibi âlemi aydınlat. Güneşe benzeyen yüzüne perde yakışmaz. üzine HD üzüne

3 Karanlık ve imansızlık yeryüzünü bütünüyle sardı. Güneş âlemi aldatmak için vardır. yėr yüzin HD yėr üzün, içündür HD üçündür

4 Bu kederden (dolayı) gözüme uyku girmez. Zayıf bedenimden yiyecek ve uyku kesildi. zārumdan HD zārımdan

5 Gönlüm gamdan kebap olmadan, Kevser sakisinden zafer isterim. olmadın HD olmadan

21.

1 Ey peri! O büyüleyici gözlerini görünce şaşakaldım. İnci saçan yakut renkli dudağını görünce mest oldum. fettānuñ HD fettānın, dür-efşānuñ HD dür-efşānın

2 Yağmacı gözbebeklerin aklımı talan etti. Bedenim, elmaya benzeyen çeneni görünce ateşlere düştü. ʿaḳlumı HD ʿaġlımı, düşdi HD düşdü, tenüm HD tenim, zenaḫdānuñ HD zenaḫdānın

3 Muma benzeyen yüzünü görünce pervane gibi ona yandım. Servi gibi salınan boyunu görünce gönlüme su serpildi. rūyuñ HD rūyın, yandum HD yandım, oña HD ota, ḫırāmānuñ HD ḫurāmānın

ḫāṭırum cemʿ oldı çün zülf-i perīşānuñ görüb

5. fāriġ idüm ʿışḳ elinden seyr ėderdüm ʿālemi

ḫasta düşdüm tā kemend-i zülf-i pīçānuñ [görüb]

6. tā yüzüñ gördüm refīḳümdür ẓafer şām u seḥer

ġonçe tek açıldı köñlüm laʿl-i ḫandānuñ görüb

22.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. ḫam oldı ḳāmetüm hicrān elinden vėr şifā yā Rab

viṣāl-i yārdan ġayrı maña yoḳdur devā yā Rab

2. mecāzī ʿışḳ ilen yoḳdur işüm zāhid kimi dāʾim

ḥaḳīḳat neşʾesinden vėr baña cām-ı beḳā yā Rab

3. ayırma bendeñi maḥşer güni sāḳī-yi Kevserden

onuñ mihri ilendür köñlünde ẕevḳ u ṣafā yā Rab

4. cihānda çoḳ hükūmet eyledüm gördüm vefāsı yoḫ

çekildüm künce luṭfuñ kesmegil tā müntehā yā Rab

5. yėtişdi ʿömr yėtmiş dörde geldi mevsim-i pīrī

---

4 Ayrılık yarası gönlümü paramparça kılmıştı. Dağınık saçlarını görünce gönlüm toparlandı. ḫāṭırum HD ḫāṭırım, oldı HD oldu, perīşānuñ HD perīşānın

5 Aşk yüzünden vazgeçmiş, âlemi seyrederdim. Kıvrımlı saçlarının kemendini görünce hasta düştüm. idüm HD idim, ėderdüm HD ėderdim, pīçānuñ HD pīçānın

6 Yüzünü gördüğümden beri zafer sabah akşam yoldaşımdır. Gülen dudaklarını görünce gönlüm gonca gibi açıldı. refīḳümdür HD refīḳimdir, ḫandānuñ HD ḫandānın

22.

1 Ya Rab! Ayrılık yüzünden boyum büküldü. (bana) şifa ver. Bana sevgiliye kavuşmaktan başka deva yoktur. oldı HD oldu, ḳāmetüm HD ḳāmetim, maña HD baña, yoḳdur HD yoḫdur

2 Ya Rab! Zahit gibi sürekli mecazi aşkla işim yoktur. Bana hakikat neşesinden beka kadehi ver. yoḳdur HD yoḫdur, işüm HD işim

3 Ya Rab! Kulunu, mahşer günü Kevser sakisinden ayırma. Onun sevgisi ile gönülde zevküsefa vardır. güni HD günü, ilendür HD ilendir

4 Ya Rab! Dünyada çok hüküm sürdüm (ancak) gördüm (ki) vefası yok. Köşeye çekildim, sen lutfunu (ömrümün) sonuna kadar kesme. çoḳ HD çoḫ, eyledüm HD eyledim, çekildüm HD çekildim

cihānda görmedüm hīç kimseden bū-yı vefā yā Rab

6. ẓafer vėrdüñ baña düşmenlerimi ḫ̮ʷār u zār ėtdüñ

bi-ḥamdillah ki senden görmedüm bir kez cefā yā Rab

[Tāʾ]

23.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ey köñül zühhāde uyma gūşe-i meyḫāne dut

ʿışḳdan menʿ eyleyende sen oña peymāne dut

2. dil-berüñ şemʿ cemāli cilve-gerdür bezmde

vāʿiẓüñ sözin ėşitme sen reh-i pervāne [dut]

3. bülbülüñ efġānını ėşid seḥer-geh bāġ-ara

zāhide dutma ḳulaġuñ ol çeken efġāne [dut]

4. ʿāḳil ol dīvānenüñ yoḳdur sözine iʿtibār

ol reh-i ṣaḥra dutanda sen reh-i ferzāne [dut]

5. iḫtiyārum aldı elden bir büt-i tersā-beçe

Şeyḫ Ṣanʿān tek köñül gel dāmen-i büt-ḫāne dut

6. tā aça baġlu ḳapu yüziñe fetḥ ilen ẓafer

---

5 Ya Rab! Yaş yetmiş dörde erdi, yaşlılık mevsimi geldi. Dünyada hiç kimseden vefa kokusu görmedim. görmedüm HD görmedim

6 Ya Rab! Bana zafer verdin (ve) düşmanlarımı hezimete uğrattın. Hamd olsun ki senden bir kez cefa görmedim. vėrdüñ HD vėrdin, ėtdüñ HD ėtdin, görmedüm HD görmedim

23.

1 Ey gönül! Zahitlere uyma, meyhane köşesini tut. (O seni) aşktan men ettiğinde sen ona kadeh tut.

2 Dilberin muma benzeyen cemali, mecliste cilvelidir. Vaizin sözünü dinleme, sen pervanenin yolunu tut. dil-berüñ HD dil-berin, cilve-gerdür HD cilve-gerdir, vāʿiẓüñ HD vāʿiẓin, sözin HD sözün, seḥer-geh HD seḥer-ki, ḳulaġuñ HD ḳulaġın

3 Seher vakti bağda bülbülün figanını işit. Kulağını zahide tutma, figan edene tut.

4 Akıllı ol, delinin sözüne itibar yoktur. O çöl yolunu tuttuğunda sen bilginlerin yolunu tut. dīvānenüñ HD dīvānenin, yoḳdur HD yoḫdur, sözine HD sözüne

5 Put gibi güzel bir Hristiyan çocuğu iradem elimden aldı. Gönül! Gel Şeyh Sanʿan gibi puthanenin eteğini tut. iḫtiyārum HD iḫtiyārım

muġ-beçe sevdüñ çü Hindū rāh-ı āteş-ḫāne [dut]

24.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ʿışḳa düşdüñ ey **Ẓafer** gel rāḥat-ı cānı unut

yėtmedüñ bezm-i viṣāle benz-i cānānı unut

2. ʿarṣa teng oldı ḫazān-ı ʿömre yoḳdur iʿtibār

peste-yi ḫandānı vü sīb-i zenaḫdānı unut

3. dil-berüñ miḥrāb-ı ebrūsına eylerdüñ namāz

tā perīşān olmadın zülf-i perīşānı unut

4. tök gözüñ yaşın nedāmetden gėceler tā seḥer

neşʾe-yi laʿl-leb ü yāḳūt rümmānı unut

5. çün ayaġ çekdüñ bu dünyānuñ ėvinden ey **Ẓafer**

şevket-i mülk-i Süleymānı vü sulṭānı unut

[S̱āʾ]

25.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. cihān mülkine Ḥaḳdan ġayrı yoḳdur hīç kim vāris̱

---

6 Mecusi çocuğu sevdin. Fetih ile zafer bağlı kapıyı yüzüne açana kadar Hintli gibi ateşhane yolunu tut. baġlu HD bağlı, ḳapu HD ḳapı, yüziñe HD üzüñe, sevdüñ HD sevdin

24.

1 Ey Zafer! Âşık oldun, gel can rahatlığını unut. Kavuşma meclisine ulaşmadın, sevgilinin yüzünü unut. yėtmedüñ HD yėmedin

2 Yer dar oldu, ömrün hazanına itibar yok. Güzel gülüşü ve elmaya benzeyen çeneyi unut. oldı HD oldu, yoḳdur HD yoḫdur

3 Dilberin kaşının mihrabına namaz kılardın. Perişan olmadan önce o dağınık saçları unut. dil-berüñ HD dil-berin, eylerdüñ HD eylerdin

4 Gözünün yaşını pişmanlıktan geceleri sabaha kadar dök. Nar, yakut ve lal gibi olan dudağın neşesini unut. gėceler HD gėçeler

5 Ey Zafer! Bu dünyanın evinden ayağını çektiğin için Süleyman'ın ülkesinin heybetini ve sultanı unut. çekdüñ HD çekdin, dünyānuñ HD dünyānın

25.

ḳadīm oldur onuñ emri ilen olmış cihān ḥādis̱

2. yaratmış bendeni kim emrine münḳād ola dāʾim

vėren oldur alan oldur her işde bendedür bāʿis̱

3. yėtürür rızḳını mūr ile māruñ bī-sebeb yerden

seper topraġa tuḫmı nefʿ içün ġāfil olan ḥāris̱

4. cihān ḫalḳı uyupdur ġıybete cehl ile ġāfildür

bu fikri eylemez kim dūzaḫ odında yanar ḫābis̱

5. **Ẓafer** uyma ikiyüzlüye sözüñ bir söleş dāʾim

bir olur bendelik yolı hīç olmaz sānī vü s̱ālis̱

26.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. ben oldum ḫayl-i ḫalḳa bāʿis̱ ama olımadum vāris̱

ki yoḳdur iʿtibārı bir şeyü[ñ] kim aṣlıdur ḥādis̱

2. cihānda gör[me]düm bir kimse kim ḳavli ola ṣādıḳ

iki sözlini çoḳ gördüm sözi bir görmedüm s̱ālis̱

3. mes̱eldür yaḫşıya gelmez yamān deryāya ġarḳ olsa

---

1 Cihan mülküne Allah'tan başka varis yoktur. O, kadim olandır, dünya O'nun emri ile meydana gelmiştir. mülkine HD mülküne, yoḳdur HD yoḫdur, olmış HD olmuş

2 Daima emrine boyun eğmesi için kulunu yaratmış. Veren O'dur, alan O'dur. Her işte kul sebep olandır. bendedür HD bendedir

3 Yılan ile karıncanın rızkını sebep olmadan yerden ulaştırır. Gafil olan çiftçi, tohumu toprağa menfaat için serper. yėtürür HD yėtirir, māruñ HD mārın, tuḫmı HD tuḫmu, içün HD üçün

4 Dünya halkı, gıybete düşüp bilgisizlik ile gaflettedir. (o halk) kötülerin cehennem ateşinde yandığını düşünmez. uyupdur HD uyubdur, ġāfildür HD ġāfildir, odında HD odunda

5 Zafer! İkiyüzlüye uyma, sözünü daima tek söyle. Kulluk yolu bir olur. İkinci, üçüncü (yol) olmaz. ikiyüzlüye HD iki üzlüye, yolı HD yolu

26.

1 Yaratılma zümresine sebep oldum ama (ona) varis olamadım. Çünkü aslı yeni çıkan bir şeyin itibarı yoktur. olımadum HD olamadum, yoḳdur HD yoḫdur, şeyüñ HD şeyin, aṣlıdur HD aṣlıdır

2 Dünyada sözü sadık olan kimseyi görmedim. İki sözlü olanı çok gördüm; üçüncü sözü bir olan görmedim. görmedüm HD görmedim, ḳavli HD ḳovlu, sözlini HD sözlünü, çoḳ HD çoḫ, sözi HD sözü, görmedüm HD görmedim

onuñ ḥālin bilür Ḫāliḳ velī balıġ olur bāʿis̱

4. behiştde tekye-gāh eyler içer su āb-ı Kevs̱erden

cehennem odına yanar iki dili ilen ḫābis̱

5. **Ẓafer s̱**apmaz cihānda her kişi bed-ḫˇāh-ı ḫalḳ olsa

küdūretden onı topraḳ altına teper ḥāris̱

6. ʿabes̱ baḥs̱ eylemez her cāhil-i bī-ʿaḳl ilen ʿāḳil

ki āḫir utanur baḥs̱ ėtdüginden cāhil-i bāḥis̱

[Cim]

27.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. bahār-ı ʿömr keçdi titreşür cismüm ḫazān görgeç

aġardı mūy-ı ser ġamdan cesed pozlar tuman görgeç

2. tükendi bāde-yi ʿişret dizümde ḳalmadı ḳuvvet

baña kār eyledi ġurbet gözüm aġlar cevān görgeç

3. revādur yaş tökmekden kesildi gözümüñ nūrı

ġam aldı gönlümüñ ėvin yaşumda reng-i ḳan [görgeç]

4. gözümüñ ḳanlu yaşından nihāli perveriş tapdı

---

3 Meseldir: İyi insan denize batsa (ona) kötülük gelmez. Onun hâlini Allah bilir, ancak balık (kurtuluşuna) sebep olur. mes̱eldür HD mes̱eldir, bilür HD bilir, balıġ HD balıḳ

4 Cenneti dayanma yeri eyler, Kevser suyundan içer. Kötü (kişi), iki dili ile cehennem ateşine yanar. odına HD oduna

5 Dünyada herkes kötü olsa (da) Zafer (yolundan) sapmaz. Tamahkâr kişi gamdan onu toprak altına teper. s̱apmaz HD tapmaz, onı HD onu

6 Akıllı olan kişi akılsız olan cahil kimselerle abes (şeylerden) bahsetmez. Bahseden cahil (de) sonunda yaptığından utanır. utanur HD utanır, ėtdüginden HD ėtdiginden

27.

1 Ömrün baharı geçti, bedenim sonbaharı gördükçe titrer. Gamdan saçlarım ağardı, ceset duman görünce bozulur. keçdi HD geçdi, titreşür HD titreşir, cismüm HD cismim

2 İşret şarabı tükendi, dizimde kuvvet kalmadı. Gurbet bana tesir eyledi, genç birini görünce gözüm ağlar. dizümde HD dizimde

3 Yaş dökmekten gözümün nuru kesildi, revadır. Gönlüm gözyaşımda kan rengini gördükçe hüzünlendi. revādur HD revādır, nūrı HD nūru, yaşumda HD yaşımda

uzanur serv-i raʿnānuñ ḳaddi āb-ı revān görgeç

5. ḫayālüñdür baña mihmān köñül taḫtındadur sulṭān

seferde şād olur mihmān şüküfte mīz-bān [görgeç]

6. bu dünyā mālına vėren köñül ʿuḳbāda mürteddür

satar īmānını tüccār mālında ziyān görgeç

7. sarıldı boynuma zülfüñ kemendi efʿā yılan tek

ölür ḳorḫaḫ kişi ġāfil yuḫusında yılan [görgeç]

8. köñül sevdā-yı ʿışḳa düşeli ġamdan ẓafer tapdı

muḳarrerdür ki köhne nev olur yārin cevañ [görgeç]

28.

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

Hezec - - + / + - - + / + - - + / + - -

1. göz çeşmeside cilve-yi cānāne ėder mevc

deryā yüzide gevher-i dür-dāne ėder mevc

2. yārüñ yüzinüñ ʿaksine göz āyine oldı

mey bezmi olan gūşede peymāne ėder mevc

3. sāḳī ele mey aldı vü doldurdı piyāle

---

4 Onun fidan gibi olan boyu, gözümün kanlı yaşından beslendi. Güzel selvinin boyu, akarsu gördükçe uzar. ḳanlu HD ḳanlı, uzanur HD uzanır, raʿnānuñ HD raʿnānın

5 Hayalin bana misafirdir (ve) gönül tahtında sultandır. Misafir, yolculuk esnasında kendisini ağırlayacak ev sahibi gördüğünde şad olur. ḫayālüñdür HD ḫayālindir, taḫtındadur HD taḫtındadır

6 Bu dünya malına gönül veren, ahirette (dininden) döner. Tüccar malında ziyan görünce imanını satar. mürteddür HD mürteddir

7 Zülfünün kemendi engerek yılanı gibi boynuma sarıldı. Korkak kişi, gaflet uykusunda yılan görünce ölür. yılan HD ilan, ḳorḫaḫ HD ḳorḫaḳ, yuḫusında HD yuḫusunda, yılan HD ilan

8 Gönül aşka düşeli gamla zafer buldu. Şüphesiz, yaşlı kimse, yârini genç görünce gençleşir. muḳarrerdür HD muḳarrerdir

28.

1 Göz çeşmesinde sevgilinin görüntüsü dalgalanır. Deniz yüzeyinde inci cevheri dalgalanır. yüzide HD üzüde

2 Göz, sevgilinin yüzünün yansımasına ayna oldu. Şarap meclisinin olduğu yerde kadeh dalgalanır. yārüñ HD yārin, yüzinüñ HD üzünün, oldı HD oldu

şemʿ yüzide sāye-yi pervāne ėder mevc

4. ḫum daşladı şevḳından onuñ kerpüçi başdan

ḳān olmaḳ içün neşʾe-yi mey-ḫāne ėder mevc

5. maḥv oldı **Ẓafer** ḳaldı onuñ yüzine ḥayrān

göz merdüminüñ cilvesi mest-āne ėder mevc

29.

Mef'ūlü mefā'īlü mefā'īlü fe'ūlün

Hezec - - + / + - - + / + - - + / + - -

1. köñlüm açılur serv-i ḫırāmānını görgeç

ḫoş-ḥāl oluram peste-yi ḫandānını görgeç

2. gün reşk ėder gül yüzini görse seḥerde

meh pārelenür nāvek-i müjgānını görgeç

3. naḳḳāş eger çekse ḳalem birle cemālin

titrer eli ol sīb-i zenaḫdānını görgeç

4. ger tāb vėre zülf-i perīşānını yüzde

gün tīre olur çehre-yi tābānını görgeç

5. dūzaḫ ḳapusı baġlanuban cennet olur dehr

ḳoynındaki sīb ü gül ü reyḫānını görgeç

---

3 Saki eline şarap alıp kadehi doldurdu. Mumun ışığında pervanenin gölgesi dalgalanır. doldurdı HD doldurdu, yüzide HD üzüde

4 Şarap küpü onu arzusundan kerpiçi yeniden taşladı. Meyhane neşesi, memba olmak için dalgalanır. şevḳından HD şovḳundan, kerpüçi HD kerpiçi, içün HD üçün

5 Zafer, onun yüzüne hayran kalıp mahvoldu. Göz bebeğinin görüntüsü sarhoş gibi dalgalanır. oldı HD oldu, yüzine HD üzüne, merdüminüñ HD merdümünün

29.

1 (Sevgilinin) salınan bir selviye benzeyen boyunu görünce gönlüm açılır. Onun gülüşünün güzelliğini görünce hâlim hoş olur. açılur HD açılır, ḫırāmānını HD ḫurāmānını

2 Güneş, seher vakti (sevgilinin) güneşe benzeyen yüzünü görse kıskanır. Ay, oka benzeyen kirpiklerini görse parçalanır. yüzini HD üzünü, pārelenür HD pārelenir

3 Nakkaş, eğer sevgilinin yüzünü kalem ile çizse; o elma gibi olan çene çukurunu görünce eli titrer.

4 Eğer dağınık saçların yüzüne ışık verse; güneş, parlak yüzünü görünce kararır. yüzde HD üzde

5 Koynundaki elma, gül ve reyhanı görünce cehennem kapısı kapanıp dünya cennete döner. ḳapusı HD ḳapısı, baġlanuban HD baġlanıban, ḳoynındaki HD ḳoynundaki

6. feth̩ ile z̩afer yār olur ʿāşıḳ-ı zāre

esbāblanur nāz ile sāmānını görgeç

[Ḥāʾ]

30.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. gėtmege dost kūyına köñlüm ilen ėtdüm ṣalāḥ

söyledi kim gün yüzin görmek mübārekdür ṣabāḥ

2. şevḳdan gözüme yuḫu gelmedi ol gėcede

tā müʾez̲z̲inler oḫudılar ki حىّ على الفلاح

3. sāḳī-yi Kevser elinden cām-ı vaḥdet içmişem

ʿışḳ sevdāsın salupdur köñlüm içre revḥ u rāḥ

4. ḥācılar her yılda bir ḳurbān ėderler Kaʿbede

men şehīd-i ʿışḳ oldum tā ola ḳanum mübāḥ

5. ṣulḥ-i gül ėtdüm cihān ḫalḳı ilen yoḳdur işüm

tā ki düşdi yār ilen aramuza ṣulḥ u ṣalāḥ

6. ey **Ẓafer** baġlu ḳapular ḫoş açıldı yüzüñe

var yārüñ topraḳını çekgil gözüñe her ṣabāḥ

---

6 Naz ve servetini görünce zafer ve fetih inleyen aşığa yâr olur. esbāblanur HD esbāblanır

30.

1 Dost köyüne gitmek için gönülden barış yaptım. Dedi ki sabah gün yüzünü görmek mübarektir. kūyına HD kūyuna, ėtdüm HD ėtdim, yüzin HD üzün, mübārekdür HD mübārekdir

2 O gece, müezzinler sabah ezanını okuyuncaya kadar arzudan gözüme uyku gelmedi. oḫudılar HD oḫudular

3 Kevser sakisinin elinden vahdet kadehinden içmişim. Şarabın rahatlığı gönlüme aşk sevdasını salmıştır. salupdur HD salıbdır

4 Hacılar her yılda bir (kez) Kaʿbe'de kurban keserler. Eğer kanım mübah ise ben aşk şehidi oldum. yılda HD ilda, men HD ben, ḳanum HD ḳanım

5 Gül (gibi olan sevgili) ile barıştım. Sevgili ile barışınca dünya halkı ile işim yoktur. ėtdüm HD ėtdim, yoḳdur HD yoḫdur, işüm HD işim, düşdi HD düşdü, aramuza HD aramıza

6 Ey Zafer! Bağlı kapılar yüzüne güzel açıldı. Her sabah yârin (ayağının) toprağını gözüne sür. baġlu HD baġlı, ḳapular HD ḳapılar, yüzüñe HD üzüñe, yārüñ HD yārin, topraḳını HD toprağını

[Ḫāʾ]

31.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. cihān ehlinde bir ʿahdi bütün yār-i muvāfıḳ yoḫ
kime iẓhār ėdeyim ḥāl-i dilüm köñlümde derdüm çoḫ

2. yaḳupdur cānumı ʿışḳ āteşine bir büt-i tersā
revādur sancılur müjgān ṣafından sīneme yüz oḫ

3. çekilmiş ḳaşları yāyı nihān yėrden beni oḫlar
fiġān kim çeşm-i mesti tökmek vü içmekden olmaz toḫ

4. **Ẓafer** biñ oḳına bir ḫasta cānını hedef ḳıldı
bu müşkildür ki bir oḳ yėrine mecrā olur yüz oḫ

5. nigārum seg raḳībüñ sözine aldanma al eyler
onuñ aḥvel gözinüñ merdümine nevk-i ḫançer soḫ

32.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. bezm-ara sāḳī olupdur bir gül-i ḫod-rāye baḫ

31.

1 Dünyada bir sözüne sadık, uygun sevgili yok. Gönlümde derdim çok, gönlümün hâlini kime göstereyim. dilüm HD dilim, derdüm HD derdim

2 Put gibi güzel olan bir sevgili canımı aşk ateşine yakmıştır. Onun kirpiklerinin safından sineme yüz ok batması revadır. yaḳupdur HD yaḫıbdır, cānumı HD cānımı, revādur HD revādır, sancılur HD sancılır

3 Yay gibi kaşları çekilmiş, gizli yerden beni oklar. Feryat! Sarhoş gözleri (kan) dökmeye ve içmeye doymaz.

4 Zafer bin okuna bir hasta canını hedef etti. Bir okun yerine yüz okun mecra olması zordur. **Ẓafer** biñ HD **Ẓafer**iñ, oḳına HD oḫuna, müşkildür HD müşkildir, oḳ HD oḫ

5 Ey resim gibi güzel olan sevgili! Köpek rakibin sözüne aldanma, (o) hile yapar. Onun şaşı gözünün bebeğine hançerin sivri ucunu sok. nigārum seg HD nigārımın, raḳībüñ HD raḳībiñ, sözine HD sözüne, gözinüñ HD gözünün, merdümine HD merdümüne

32.

günden artupdur żiyāsı bedr olmış aya baḫ

2. gördi kim men olmışam ṣaḥbā-yı çeşminden ḫarāb

devre ṣaldı sāġarı ol şūḫ-ı bī-pervāya [baḫ]

3. şuʿle-yi ḥüsni çıḳarmış şemʿ başından tütün

gülleri odlara yaḳmış bu gül-i ḥamrāya baḫ

4. bildi bülbül tek olupdur meskenüm künc-i ḳafes

ḥālüme ḳılmaz naẓar nāz-ile istiġnāya baḫ

5. eşk-i çeşm-i ḫūn-feşānum ʿāzim oldı pāyine

dėdüm ey bī-raḥm bir kez mevc ėden deryāya baḫ

6. ey **Ẓafer** çün menʿ eyler ʿışḳdan zāhid meni

sözine uyma göz açub ol gül-i raʿnāya [baḫ]

[Dāl]

33.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. her kime ḳısmet ezel günden vėrildi nīk ü bed

ʿışḳ sevdāsı baña ol cümleden düşdi resed

2. köñlümüñ āyīnesine bes ki ṣayḳal vėrmişem

---

1 Kendi kararıyla mecliste saki olan gül gibi sevgiliye bak. Işığı güneşten artmıştır, dolunaya bak. olupdur HD olubdur, artupdur HD artıbdır, olmış HD olmuş

2 Benim gözünün şarabından harap olduğumu görünce; kadehi dolaştıran o pervasız şuh sevgiliye bak. gördi HD gördü, men HD ben, devre HD dövre

3 Güzelliğinin alevi, mumun başından duman çıkarmış. Gülleri ateşe yakan bu kırmızı güle bak. ḥüsni HD ḥüsnü, çıḳarmış HD çıḫarmış, yaḳmış HD yaḫmış

4 Meskenimin bülbül gibi kafes köşesi olduğunu anladı. Hâlime hiç bakmaz, nazına ve tokgözlülüğüne bak. olupdur HD olubdur, meskenüm HD meskenim, ḥālüme HD ḥālime

5 Kan saçan gözümün yaşları, ayağına doğru aktı. Dedim ey acımasız! Bir kez dalgalanan denize bak. feşānum HD feşānım, oldı HD oldu, dėdüm HD dėdim

6 Ey Zafer! Zahid beni aşktan men eder. (Sen) onun sözüne uyma, göz açıp gül gibi güzel olan sevgiliye bak. meni HD beni, sözine HD sözüne, açub HD açıb

33.

1 Her kişiye ezel gününde iyi veya kötü kısmet verildi. Benim kısmetime aşk layık düştü. düşdi HD düşdü

gözümüñ perdelerinden zāʾil olmışdur remed

3. bir elifdür cümle-yi eşyānı mevcūd eyleyen

ṣāniʿ oldur vāḥid oldur قل هوالله احد

4. fikr-i bāṭın eylemez zāhid gözi ẓāhirdedür

mektebe gelmiş uşaḳ tek oẖur الله الصمد

5. ẓāhir oldur bāṭın oldur evvel oldur āẖir ol

her ne kim emr eylese ḥükmi revādur tā ebed

6. ey **Ẓafer** sen özüñi ol yāre ḳurbān eylegil

luṭf u iḥsānından özge bendeye yoḳdur meded

34.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

1. ėtmiş-idi yār köñlüm mest-mend

bağlamışdı boynuma müşgīn kemend

2. serv-i raʿnā tek ẖırāmān bir gėce

geldi ḥālüm sordı kim ey mest-mend

3. telẖ imiş hicrān odı köymiş seni

---

2 Gönlümün aynasına parlaklık verdiğim yeter. Gözümün perdelerinden göz ağrısı geçti. olmışdur HD olmuşdur

3 Bütün eşyayı var eden bir eliftir. Birinci O'dur, ikinci O'dur. "De ki O, Allah'tır, bir tektir." (İhlas-1). elifdür HD elifdir

4 Zahit görünmeyeni düşünmez. Onun gözü görünendedir. Okula gelen çocuk gibi, "Her şey O'na muhtaç, O, hiçbir şeye muhtaç değildir."i (İhlas-2) okur. gözi HD gözü, ẓāhirdedür HD ẓāhirdedir

5 Görünen O'dur, gizli olan O'dur, evvel O'dur, ahir O. O ne emretse hükmü sonsuza kadar geçerlidir. ḥükmi HD ḥükmü, revādur HD revādır

6 Ey Zafer! Sen kendini o yâre kurban eyle. Onun lütuf ve ihsanından başka kuluna yardım yoktur. özüñi HD özüñü, yoḳdur

34.

1 Sevgili, gönlümü sarhoş etmişti. Boynuma misk kokulu kemendini (saçını) bağlamıştı.

2 Bir gece salınan bir güzel selvi gibi gelip ey sarhoş (diyerek) hâlimi sordu. ḥālüm HD ḥālim, sordı HD sordu

3 Ayrılık ateşi acı imiş, seni yakmış. Kavuşma (mı) daha güzel, yoksa şeker (mi)? odı HD odu, köymiş HD köymüş, ẖoş-terdür HD ẖoş-terdir, yoḳsa HD yoẖsa

vaṣl ḫoş-terdür yanında yoḳsa ḳand

4. söyledüm kim bu gėce vaṣlındayam

yandururam āteşe müşt-i sipend

5. kim viṣālüñe ėrişdüm bu gėce

ayru bilmem leblerüñden şehd ḳand

6. söyledi ey ʿāşıḳ-ı zārum **Ẓafer**

var imişsen rişte-yi zülfümde bend

35.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. hicr elinden ġamlu köñlüm olmadı bir laḥẓa şād

yār bed-ḫū çarḫ kec-rev ʿömre yoḳdur iʿtimād

2. ḥayf kim keçdi şebāb-ı ʿömr vü geldi vaḳt-i şeyb

köñlini ṣāf ėtmedi benümle çarḫ-ı kec-nihād

3. ẓulmet oldı dūd-ı āhumdan dutuldı mihr ü meh

yüzüme baġlu ḳapular olmadı bir gün güşād

4. vaṣl şehdi yėrine sem vėrdi bu devrān-ı ʿavż

ġuṣṣa çekmekden vėrildi ḥāṣıl-ı ʿömrüm be-bād

---

4 Dedim ki bu gece sana kavuştum. Üzerlik tohumunun avucunu, ateşe yandırırım. söyledüm HD söyledim, yandururam HD yandırıram

5 Bu gece sana kavuştuğum için dudağını bal ve şekerle bir bilirim. viṣālüñe HD viṣāline, ėrişdüm HD ėrişdim, ayru HD ayrı, leblerüñden HD lebleriñden

6 Dedi ki: ey benim inleyen aşığım Zafer! Saçımın ipine bağlı (olarak) var imişsin. zārum HD zārım

35.

1 Gamlı gönlüm, ayrılık yüzünden bir an şad olmadı. Sevgili kötü huylu, felek kötüye gidiyor, ömre güven yoktur. ġamlu HD ġamlı, yoḳdur HD yoḫdur

2 Yazık ki gençlik geçti, ihtiyarlık vakti geldi. Aksi huylu felek, gönlünü benimle temizlemedi. keçdi HD geçdi, köñlini HD köñlünü, benümle HD benİmle

3 Ahımın dumanından güneş ile ay tutuldu, (her yer) karanlık oldu. Bağlı kapılar, bir gün yüzüme açılmadı. oldı HD oldu, āhumdan HD āhımdan, dutuldı HD dutuldu, yüzüme HD üzüme, baġlu HD baġlı, ḳapular HD ḳapılar

4 Bu dönek devran, kavuşma balı yerine kulak verdi. Gam çekmekten, ömrümün sonu yele verildi

5. bu hemān devr-i zamāndur kim urupdur bir yėre

tāc u taḫt u mülk-i Cemşīd ü serīr-i Keyḳubād

6. tā ẓafer yār olmayınca bir daḫı mümkin degül

kim düşe ser-vaḳtüme bu çarḫ-ı dūn-ı kec-nihād

[Ẕāl]

36.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ḳalem aldum ki yazayım ez-ġam-ı hicrān kāġaẕ

ḳanlu çeşmüm suyıdın oldı zer-efşān kāġaẕ

2. oda yandı cigerüm dūd ile çıḳdı āhum

başı yaḫılmış ilan oldı o bī-cān kāġaẕ

3. gül-i raʿnā kimi geh sarı olub gāhī surḫ

ser-be-ser oldı yüzi surḫ-ı gül-efşān kāġaẕ

4. ot şerārı düşüben cānına yandı bėyle kim

dile geldi eyledi āh ile efġān kāġaẕ

5. bes ki yazıldı vü pozuldı ḳara oldı yüzi

yayḫadı suya ḳamu defter ü dīvān kāġaẕ

---

5 Bu öyle bir zamandır ki; Cemşid'in tacını, tahtını ve Keykubad'ın tahtını bir yere vurmuştur. devr HD dövr, zamāndur HD zamāndır, urupdur HD urubdur

6 Zafer yâr olmadan, bu mayası bozuk alçak feleğin daireme düşmesi bir daha mümkün değil. mümkin HD mümkün, degül HD degil, vaḳtüme HD vaḳtime

36.

1 Ayrılık gamını yazmak için (elime) kalem aldım. Kâğıt, gözümün kanlı yaşından dolayı altın saçmaya başladı. aldum HD aldım, ḳanlu HD ḳanlı, çeşmüm HD çeşmim, suyıdın HD suyudan, oldı HD oldu

2 Ciğerim ateşe yandı, ahım duman ile çıktı. O cansız kâğıt, başı yakılmış yılan (gibi) oldu. cigerüm HD cigerim, çıḳdı HD çıḫdı, āhum HD āhım, yaḫılmış HD yıḫılmış, oldı HD oldu

3 Kâğıt, güzel bir gül gibi bazen sarı olup bazen kırmızı; baştanbaşa yüzü gül saçan bir kırmızıya döndü. oldı HD oldu, yüzi HD üzü

4 Ateş kıvılcımları, canına düşünce öyle yandı ki; kâğıt, dile gelip ah ile figan etti.

5 (Kâğıdın) yüzü, yazılıp silinmekten kara oldu. Kâğıt, tüm defter ve divanları suyla yıkadı. pozuldı HD pozuldu, oldı HD oldu, yüzi HD üzü, ḳamu HD ḳamı

6. ḳanlu çeşmüm suyı az bes ki gözümden aḫdı

aḳ iken rengi dönüb çün gül ü reyḥān kāġaẕ

7. ey **Ẓafer** ṣabr eyle tā ki viṣāle yėtesen

senüñ āhuñdan aydı eyledi efġān kāġaẕ

EKLER

1.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. köñül ḳuşını ḳayd itdi **Ẓafer** bir dil-ber-i tersā

iki üzli imiş ol bī-vefā mis̱l-i gül-i raʿnā

2. bī-derd köñlümi elümden salupdur saçı bėlden

[...] gülden benüm key ülfeti [...]

3. [...] ḫayāli hem-demüm olmış

özge yāre hem vėrmek köñül hem farḳı yoḫdur

4. rūyı ʿaḳlumı başdan [...] gözlen ḳaşdan

olupdur gözlerüm yaşdan benümlen külfeti çoḫdur

5. [...] olmaz Ẓafer bir özge fikr eyle

zī ʻışḳa düşmişseñ vefāsı zerre yoḫdur

6. [...]

---

6 Kanlı gözümün suyunun aktığı yeter. Çünkü kâğıt beyaz iken gül ve reyhan rengine döndü. ḳanlu HD ḳanlı, çeşmüm HD çeşmim, suyı HD suyu

7 Ey Zafer! Kavuşuncaya kadar sabr et. Kâğıt senin ahından dolayı konuşup figan eyledi. senüñ HD senin, āhuñdan HD āhından

1. HD bunu çalışmasına almamıştır.

1 Zafer! Bir Hristiyan dilber, gönül kuşunu bağladı. O vefasız, güzel bir gül gibi ikiyüzlü imiş.

2 Onun belden saçı, dertsiz gönlümü elden almıştır. [...] gülden benim çok münasebeti [...].

3 [...] hayali canciğer arkadaşım olmuş. Hem de başka sevgiliye gönül verme(nin) farkı yoktur.

4 Yüzü aklımı baştan, [...] gözle kaşlan [...]. Gözlerim yaştan [...] olmuştur. Benimle külfeti çoktur.

5 Zafer! [...] olmaz, başka bir şey düşün. Bu aşka düşmüşsün, zerre (kadar) vefası yoktur.

6 Giderir gönül [...] külfeti yoktur.

giderür köñül [...] külfeti yoḫdur

[Rāʾ]

37.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. yüzin görgeç köñül ḳuşını saldı bende bir dil-ber

onuñ ḳaydından āzād olmaġa yoḳdur bize rehber

2. tutuşmış şemʿe döndi cism-i zārum ʿışḳ odından

meger pervāneler söndürmege cemʿ olalar yek-ser

3. köñülde saḫladum ʿışḳ odını micmer kimi āḫir

beni rüsvāy ḳıldı dehrde seylāb-ı çeşm-i ter

4. oda düşmiş yılan tek gėce gündüz pīç ü tābum var

onuñ gül çehresinüñ tābıdın cānumda var aḫger

5. cihānda yār içün çoḳ seyr ėdüb āḫir ẓafer tapdum

men oldum mihr üzinden bende oña ol baña rehber

38.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

37.

1 Yüzünü görünce bir dilber gönül kuşunu bağladı. Onun bağından kurtulmak için bize rehber (olacak) kimse yoktur. yüzin HD üzün, ḳuşını HD ḳuşunu, yoḳdur HD yoḫdur

2 Zayıf bedenim, aşk ateşinden tutuşmuş muma döndü. Meğer, pervaneler baştan başa onu söndürmek için toplanalar. tutuşmış HD tutuşmuş, döndi HD döndü, zārum HD zārım, odından HD odundan

3 Aşk ateşini buhurdan gibi gönülde sakladım. Sonunda, ıslak gözü(mü)n sel gibi akan yaşları beni dünyada rezil etti. saḫladum HD saḫladım, odını HD odunu, çeşmüm HD çeşm

4 Ateşe düşmüş yılan gibi gece gündüz sıkıntım var. Onun gül yüzünün ışığından canımda kızıl ateş var. düşmiş HD düşmüş, yılan HD ilan, tābum HD tābım, çehresinüñ HD çehresinin, tābıdan HD tābdan, cānumda HD cānımda

5 Dünyada sevgili için çok dolaşıp sonunda zafer buldum. Güneşe benzeyen yüzünden dolayı ben ona kul oldum, o bana rehber (oldu). içün HD üçün, çoḳ HD çoḫ, ėdüb HD ėdib, tapdum HD tapdım, men HD ben, üzinden HD üzünden

38.

1. tāze dil-ber şevḳı düşdi başuma pīr-āne ser

şükruʾl-lah ḥāṣıl oldı maṭlabum bī-derd-i ser

2. ṭāliʿüm oldı ẓafer yulduzı ile tevʾemān

ʿāḳıbet yėtdi yėrine çekdügüm āh-ı seḥer

3. cānuma düşmiş idi ʿışḳ āteşi bülbül kimi

bir gül üzlü yār üzinden rūşen oldı çeşm-i ter

4. ḥayf kim egdi şecāʿat ġayreti endāmumı

żaʿf arttı günbegün olmaya tek yevmüʾl-beter

5. baş aġardı diş töküldi bėlde ḳuvvet kalmadı

ḥalḳa olmış yaya döndi serv-i raʿnā tek kemer

6. ṣabr ėdüb çekdüm ayaġı bir ḳanāʿat küncine

yār ola bir gün meger tevfīḳ ilen fetḥ u ẓafer

39.

Fāʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

Remel - + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. ʿışḳ ėder bülbül-i şeydā kimi ʿāşıḳları zār

vaṣla çün yėtdi Ḫalīl od oña oldı gül-zār

2. ol zamāndan mes̱el olmış gül ü bülbül remzi

---

1 İhiyar başıma genç dilber arzusu düştü. Allah'a şükür olsun ki, isteğim baş derdi olmadan sonuçlandı. şevḳı HD şovḳı, düşdi HD düşdü, başuma HD başıma, oldı HD oldu, maṭlabum HD maṭlabım

2 Talihim Zafer yıldızı ile benzer oldu. Sonunda seher vaktinde çektiğim ah, yerine ulaştı. ṭāliʿüm HD ṭāliʿim, oldı HD oldu, yulduzı HD ulduzu, çekdügüm HD çekdigim

3 Bülbül gibi canıma aşk ateşi düşmüştü. Bir gül yüzlü yâr yüzünden yaşlı gözlerim parladı. cānuma HD cānıma, düşmiş HD düşmüş, üzinden HD üzünden, oldı HD oldu

4 Yazık ki yiğitlik gayreti boyumu büktü. Günden güne zayıflığım arttı, daha iyi günüm olmayacak gibi. endāmumı HD endāmımı

5 Baş ağardı, diş(ler) döküldü, belde kuvvet kalmadı. Güzel bir selviye benzeyen boy, kemer gibi halka olmuş yaya döndü. töküldi HD töküldü, olmış HD olmuş, döndi HD döndü

6 Sabredip kanaat köşesine çekildim. Belki bir gün Allah'ın yardımı ile fetih ve zafer (bana) yâr olur. ėdüb HD ėdib, çekdüm HD çekdim, küncine HD küncüne

39.

1 Aşk, âşıkları tutkun bülbül gibi inletir. Halil (Hz. İbrahim), kavuşunca ateş ona gül bahçesi gibi oldu. oldı HD oldu

ḫalḳ-ara ʿışḳ u miḥnet sölenür leyl ü nehār

3. ʿışḳ dėdüklerinüñ aṣlı derd ü miḥnetdür

her kimi yār ʿazīz ėtdi daḫı ėtmez ḫˇār

4. cinsi [...] olanuñ aṣlı ezel gündendür

ḥanẓaluñ tuḫmı olur telḫ vü özi [...]

5. cennete ḳābil imiş künde-yi dūzaḫ ey dil

gel **Ẓafer** sözin ėşit [...]

40.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ġayr ger bilmese ḥāl-i dilüm Allah bilür

köñlümüñ sırrını her nite ise şāh bilür

2. mihri tek mihri köñül ėvini pür-feyż ėtmiş

derdi cānumda nihān olduġın ol māh bilür

3. ten-i zārumnı eger yaḳdı ise hicr odına

gāh eger ḳadrümi ol bilmez ise gāh bilür

4. şükr kim doġrı yola ṣaldı beni luṭf-ı Ḫudā

---

2 Gül ve bülbül remizi o zamandan beri mesel olmuş. Halk arasında gece gündüz aşk ve mihnet konuşulur. olmış HD olmuş, sölenür HD sölenir, dėdüklerinüñ HD dėdiklerinin

3 Aşk dedikleri şeyin aslı dert ve eziyettir. Sevgili kimi aziz etse bir daha onu hor ve hakir etmez. aṣlı derd ü miḥnetdür HD vaṣlı şeb u rūzunda

4 Cinsi [...] olanın aslı ezel günündendir. Ebucehil karpuzunun tohumu acı olur ve kendisi [...] olanuñ HD olanın, gündendür HD gündendir, ḥanẓaluñ HD ḥanẓalın, tuḫmı HD tuḫmu, özi HD özü

5 Ey gönül! Cehennem tuzağı cennete benzer imiş. Gel Zafer'in sözünü dinle [...] sözin HD sözün

40.

1 Başkası benim gönlümün hâlini bilmese (de) Allah bilir. Gönlümde her ne sır varsa şah bilir. dilüm HD dilim, bilür HD bilir, nite HD nesne, bilür HD bilir

2 Sevgisi, gönül evini güneş gibi bereketlendirmiş. O ay yüzlü sevgili, derdinin canımda gizli olduğunu bilir. cānumda HD cānımda, olduġın HD olduġun, bilür HD bilir

3 Zayıf bedenimi aşk ateşine yaktı ise; (o sevgili) bazen kadrimi bilmez bazen (de) bilir. zārumnı HD zārımnı, yaḳdı HD yaḫdı, odına HD oduna, ḳadrümi HD ḳadrimi, bilür HD bilir

ben bilen yolı ḳaçan cāhil ü güm-rāh bilür

5. müddeʿī raġmı ile tapdı **Ẓafer** rāh-ı necāt

çün kemīne özüni bende-yi der-gāh bilür

41.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. tutuşdı hicr odına cism-i zārum vaṣl mümkindür

ki her kim yandı bir kez şuʿle-yi āteşden emīndür

2. beni dīnden çıḳardı siḥr ilen bir kāfir Hindū

köñül şād ol ki yanmaz āteşe her kim ki müʾmindür

3. egerçi ayru düşmişem vaṭandan yoḳdur ārāmum

imes ġurbet köñül şehri içinde yār sākindür

4. yaḳınma ḥāṣıl oldı ıżṭırābum gėtdi köñlümden

saʿādet yulduzıyla aḫter-i baḫtum muḳārindür

5. gözüm merdümleri ḫāl-i lebüñ gözden nihān ėtmiş

raḳīb olmış baña pinhān köñül mülkinde ḫāʾindür

---

4 Şükür ki Allah'ın lutfu beni doğru yola iletti. Benim bildiğim yolu cahil ve doğru yoldan ayrılmış olanlar nasıl bilir? doğrı HD doğru, yolı HD yolu, bilür HD bilir

5 Davacılara rağmen Zafer kurtuluş yolunu buldu. Çünkü âciz olan, kendisini dergâhta köle (olarak) bilir. özüni HD özünü, bilür HD bilir

41.

1 İnleyen bedenim, aşk ateşi ile yandı, kavuşmak mümkündür. Bir kere yanan kişi (artık) ateşten korkmaz. tutuşdı HD tutuşdu, odına HD oduna, zārum HD zārım, mümkindür HD mümkündür, emīndür HD emīndir

2 Bir kafir Hindu sihir ile beni dinden çıkardı. Gönül! Sevin ki mümin olan kişi ateşte yanmaz. çıḳardı HD çıḫardı, müʾmindür HD müʾmindir

3 Vatandan ayrı düştüysem kararım yoktur. Gönül şehri içinde gurbet değil, sevgili oturur. ayru HD ayrı, düşmişem HD düşmüşem, yoḳdur HD yoḫdur, ārāmum HD ārāmım, sākindür HD sākindir

4 Yakınma sona erdi, gönlümden ıztırabım gitti. Saadet yıldızıyla bahtımın yıldızı birleşmiştir. yaḳınma HD yaḳınım, oldı HD oldu, ıżṭırābum HD ıżṭırābım, yulduzıyla HD ulduzıyla, baḫtum HD baḫtım, muḳārindür HD muḳārindir

5 Gözümün bebekleri, dudağının benini gözden saklamış. Gönül ülkesinde hain olan rakip, benden gizlenmiştir. lebüñ HD lebin, olmış HD olmuş, mülkinde HD mülkünde, ḫāʾindür HD ḫāʾindir

6. **Ẓafer** baġlu ḳapu açdı yüzüme dost bābından

ġam ehline dėyüñ gelsün bugün bizde ḫoş āyindür

42.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. çekdüm ise bu fenā dünyāda bėş gün derd-i ser

ʿāḳıbet feryāduma yėtdi dem-i āh-ı seḥer

2. ṭālib-i dünyā olanuñ gözi doymaz dünyādan

māl cemʿ ėtmekden ötrü farḳ ėtmez ḫayr u şer

3. zāhidüñ ḫalvetde dāʾim ḫalḳ içüñdür ṭāʿati

baġdan dışra olan aḳac başı vėrmez s̱emer

4. Murtezāḳulı olanuñ kīni olmaz köñlünde

her ḫatā görmişlerüñ köñlünde var buġż-ı ʿömr

5. ey **Ẓafer** doġrı olanuñ mülkine yoḳdur zevāl

egri olan bu cihānda baġlamaz hergiz kemer

43.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

---

6 Zafer, yüzüme dost kapısından bağlı kapı açtı. Gam çekenlere deyin, gelsinler. Bugün bizde güzel bir ayin var. baġlu HD baġlı, ḳapu HD ḳapı, yüzüme HD üzüme, dėyüñ HD dėyin, gelsün HD gelsin, āyindür HD āyindir

42.

1 Bu fani dünyada beş gün dert çektiysem sonunda yardımıma seherde ah çekilen vakit yetişti. çekdüm HD çekdim, feryāduma HD feryādıma

2 İsteği dünya olanın, gözü dünyada doymaz. Mal edinmeye çalışmaktan hayrı ve şerri ayırt etmez. olanuñ HD olanın, gözi HD gözü

3 Zahidin halvetteki ibadeti daima halk içindir. Başı bağdan dışarıda olan ağaç meyve vermez. zāhidüñ HD zāhidin, içüñdür HD üçüñdür, aḳac HD aġac

4 Murtezakulu olanın gönlünde kin olmaz. (kendisine) Hata (yapıldığını) gören herkesin gönlünde ömür nefreti var. Murtezāḳulı HD Murtezāḳulu, olanuñ HD olanın, görmişlerüñ HD görmüşlerin

5 Ey Zafer! Doğru olanın mülküne zeval gelmez. Eğri olan (da) bu dünyada asla kemer bağlamaz. (Eğri olanın işi rast gitmez.) doġrı HD doġru, olanuñ HD olanın, yoḳdur HD yoḫdur

43.

1. şanmagıl her tuz yėyen kişi saña yoldaş olur

bir yaman gün başa düşende saña sırdaş olur

2. nėçe kim bir ʿavrat iki kişiden doğdı bir oġul

ol saña ḳardaş olmaz belki ḳarındaş olur

3. tā cihānda devletüñ var bende fermāndur saña

devletüñ çün gėtdi elden varuban o baş olur

4. merdüm-i çeşmüm gözüm yaşını maḥrem eylemez

çünki merdüm-zādedür ol gözden yaş olur

5. gözyaşı ondan beni rüsvā ėdüpdür ʿāleme

baḥr-ara tutsam vaṭan ḫalḳ-ı cihāna fāş olur

6. inçe yaġdurdı baña eṭfāl elinden daş felek

kim tüşürse ḫalḳ-ı ʿālem yėr yüzi pür-daş olur

ḲIṬʿA

2.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. yār ḥüsni günbegün efzūn olupdur bilmenem

---

1 Her tuz yiyenin, kötü bir günün olduğunda sana yoldaş ve sırdaş olacağını sanma. şanmagıl HD sanmagıl

2 Bir kadın ve iki erkekten bir oğul olduğunda o sana kardeş olmaz belki karındaş olur. (Annesi bir fakat babası farklı olan kişiler kardeş olmaz. Onlar sadece aynı karından olur.) doğdı HD doğdu

3 Cihanda devletin varken köle sana fermandır. Devletin elden gittiği anda o (köle) varıp senin yöneticin olur. devletüñ HD dövletin, fermāndur HD fermāndır, devletüñ HD dövletin, varuban HD varıban

4 Göz bebeklerim gözyaşımı gizlemez. Çünkü gözbebeğidir o, gözden yaş gelir. çeşmüm HD çeşmim, zādedür HD zādedir

5 Gözyaşı beni âleme rezil etmiştir. Denizi vatan tutsam da (gözyaşım) yüzünden yerim cihan halkına belli olur. ėdüpdür HD ėdibdir

6 Felek, çocukların elinden bana öyle taş yağdırdı ki; âlem halkı düşürse yeryüzü taşla dolar. inçe HD ince, yaġdurdı HD yağdırdı, yüzi HD üzü

2.

1 Sevgilinin güzelliği günbegün artmıştır, Bilmem onu arttıran gözleri mi yoksa kaşları mı? ḥüsni HD ḥüsnü, olupdur HD olubdur, onı HD onu, yüzine HD üzüne, ėrür HD irir

onı efzūn eyleyen yüzinde göz yā ḳaş ėrür

2. kūh-ken ʿışḳ üste gėtdi bī-nevā Mecnūn daḫı

ey **Ẓafer** maḥşer güni onlar saña yoldaş [ėrür]

3. dün gėce hicrān otından tīre oldı gözlerüm

bilmedüm yārüñ yüzinde yeñi ay yā ḳaş ėrür

[Zāʾ]

44.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. serv tek ger cilve ḳılsañ bāġ-ara ey serv-i nāz

cān fedā eyler ayaġuñ tozına ehl-i niyāz

2. ḳaşlaruñ ṭāḳına men secde onuñ-çün eylerem

kim ḳılalar Kaʿbenüñ ėvine ez-her sū namāz

3. bir dil ile men saña rāz-ı dilüm dėyem nėçe

yüz dil ile ger dėsem ḳalur köñülde cümle rāz

4. şemʿ ruḫsāruñ beni pervāne tek ködi gėce

daña dek bī-tāb idüm cān ḳoymadı mende güdāz

5. yā **Ẓafer**üñ gözinüñ merdümlerin eyle sipend

---

2 Dağ yıkan Ferhat da zavallı Mecnun da aşk yolunda gitti. Ey Zafer! Mahşer günü onlar sana yoldaştır. güni HD günü, ėrür HD irir

3 Gözlerim, dün gece ayrılık ateşinden karardı. Sevgilinin yüzündeki yeni ay mı yoksa kaş mı bilemedim. otından HD otundan, oldı HD oldu, gözlerüm HD gözlerim, bilmedüm HD bilmedim, yārüñ HD yārin, yüzinde HD üzünde, ėrür HD irir

44.

1 Ey selvi boylu nazlı sevgili! Eğer sen bağda görünsen yakarışta bulunanlar, senin ayağının tozuna canlarını feda ederler. ayaġuñ HD ayağın, tozına HD tozuna

2 Ka’be’nin evinin her tarafında namaz kılsınlar diye; kemer gibi kaşına ben secde ederim. ḳaşlaruñ HD ḳaşların, men HD ben, Kaʿbenüñ HD Kaʿbenin

3 Bir dil ile gönlümdeki sırları sana nasıl söyleyeyim? Eğer yüz dille söylesem (bile) tüm sırlar gönülde kalır. men HD ben, dilüm HD dilim, dėyem HD dėyeyim, ḳalur HD ḳalır

4 Muma benzeyen yanağın geceleyin beni pervane gibi yaktı. Tan vaktine kadar kuvvetsizdim. Yakmaktan bende can bırakmadı. ruḫsāruñ HD ruḫsārın, ködi HD köydü, idüm HD idim, mende HD bende

yā yüzüñi gizlegil ėtgil gözinden ihtirāz

45.

Mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün mefā'īlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. onuñ mihrinden özge zār köñlüm rāhber bilmez
żaʿīf ü nā-tüvāndür ʿışḳdan ġayrı hüner bilmez

2. urardı tīşeni Ferhād mürr-i Şīrīn hevāsıyla
başında yār sevdāsı olan kūh u kemer bilmez

3. eger Mecnūn hevā-yı Leylādan rüsvā-yı ḫalḳ oldı
onuñ ḥālin ne bilsün ol ki bir āh-ı seḥer bilmez

4. çemende zār olub bülbül gül içün ger çeker efġān
başında ʿışk sevdāsı olan şām u seḥer bilmez

5. riyā-yı-ʿışka düşdi büʾl-heves rüsvā-yı ḫalḳ oldı
olarnuñ dutduḳı yolı bi-ḥamdillah **Ẓafer** bilmez

46.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ʿārif olan sırrını her kimseye iẓhār eylemez

---

5 Ya Zafer'in gözbebeklerini üzerlik tohumu gibi tütsü eyle, ya da yüzünü gizle ve onun gözünden sakın. Ẓaferüñ HD Ẓaferin, gözinüñ HD gözünün, yüzüñi HD üzünü, gözinden HD gözünden

45.

1 İnleyen gönlüm, onun sevgisinden başka rehber bilmez. (Gönlüm) zayıf ve kuvvetsizdir, aşktan başka hüner bilmez. nā-tüvāndür HD nā-tüvāndır

2 Ferhat, baltasını Şirin'in acısının verdiği arzuyla vururdu. Başında yâr sevdası olan dağ ve tepe (nedir) bilmez.

3 Eğer Mecnun Leyla'nın arzusu ile halk içinde rezil olduysa; onun hâlini seher vakti ahını bilmeyenler ne bilsin. oldı HD oldu, bilsün HD bilsin

4 Bülbül çimenlikte ağlayıp gül için feryat ederse başında sevda olan akşamı, seher vaktini bilmez. içün HD üçün

5 Maymun iştahlı (rakip) aşk ikiyüzlülüğüne düştü, halka rezil oldu. Allah'a hamd olsun ki Zafer, onların tuttuğu yolu bilmez. düşdi HD düşdü, oldı HD oldu, olaruñ HD oların, dutduḳı HD dutduğu, yolı HD yolu

46.

yār güldür ʿāşıḳını bī-sebeb ḫār eylemez

2. ẓāhir ü bāṭında birdür ʿāşıḳuñ köñli müdām

yārsız ger bāġa girse seyr-i gül-zār eylemez

3. dizini ḳucaḳlayub yatur eger yār olmasa

öz yārinden ġayr meyl-i özge dil-dār eylemez

4. bu cihānda görmedüm bir ʿahdi bütün dil-rübā

gözümi giryān görür fikr-i güher-bār eylemez

5. ʿāşıḳ oldur cānını ḳurbān ėde cānānına

her köñül kim cānın ister fikr-i dil-dār eylemez

6. şemʿe yanmaḳdan per-i pervānenüñ ne bāki var

Kaʿbe-yi ʿışḳa ėren fikr-i girān-bār eylemez

7. ey **Ẓafer** giryān gözüñ ėtdi seni rüsvā-yı ḫalḳ

dėme daḫı kimse sır sözini iẓhār eylemez

47.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. olmadum devr-i felekde bir nefes āzārsız

cevrine ḳatlanmaḳ olur olmaḳ olmaz yārsız

---

1 Arif olan sırrını kimseye açmaz. Sevgili güldür, sebepsiz yere âşığını horlamaz.

2 Görünür ve gizlide aşığın gönlü daima birdir. Sevgili olmadan eğer bağa girse gül bahçesini seyretmez. birdür HD birdir, ʿāşıḳuñ HD ʿāşıḳın, köñli HD könlü

3 Eğer yâri olmazsa dizini kucaklayıp yatar. Kendi yârinden başka yâre meyletmez. ḳucaḳlayub HD ḳucaḳlayıb, yatur HD yatır

4 Bu dünyada bir sözüne sadık gönül kapan sevgili görmedim. Gözümü ağlarken görür, cevher saçtığını düşünmez. görmedüm HD görmedim, gözümi HD gözümü

5 Âşık, canını sevgilisine kurban edendir. Canını seven gönül, sevgili düşünmez.

6 Pervanenin kanadının muma yanmaktan ne korkusu var? Aşk Kaʿbe'sine ulaşan ağır düşüncelere dalmaz. pervānenüñ HD pervānenin

7 Ey Zafer! Ağlayan gözün seni halka rezil etti. Bir daha kimsenin sırrını açığa vurmayacağını söyleme. sözini HD sözünü

47.

1 Bu zamanda bir nefes müddetince incinmediğim olmadı. Sevgilinin eziyetine katlanmak olur (ancak) sevgilisiz olmak olmaz. olmadum HD olmadım

2. bir ṭaraf āzār-ı ʿālem bir ṭarafdan seg raḳīb

almış ortaya beni vü ḳalmışam ġam-ḫˇārsız

3. ey sitem-ger yār bir raḥm eylegil aḥvālüme

ġonçe tek pejmürde oldı ḫāṭırum dil-dārsız

4. ülfeti kes seg raḳībden ḫasta köñlüm şād ola

dėme kim būstān-ara gül hergiz olmaz ḫārsız

5. munca derdler senden ötrü çekmişem ey gül-ʿizār

gel **Ẓaferlen** yār olgıl ḳoymagıl ġam-ḫˇārsız

48.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. yār vaṣlından cüdā pā-māl-i devrānem henüz

yanaram ʿışḳ odına bimār-ı hicrānem henüz

2. ḫāṭırumdur cemʿ kim ġayr ile yoḳdur ülfetüñ

dėme kim yad olmışam der-fikr-i cānānem henüz

3. gözlerümden ḳanlu yaş aḳmaḳdan oldum bī-baṣar

būyuñı çekmede bilgil Pir-i Kenʿānem henüz

---

2 Bir taraftan âlemin azarı, bir taraftan köpek rakip... Ortaya almış beni ve dert ortağı olmadan kalmışım.

3 Ey zalim sevgili! Hâlime bir kez olsun acı. Sevgili olmadan gönlüm gonca pejmürde oldu. aḥvālüme HD aḥvālıma, oldı HD oldu, ḫāṭırum HD ḫāṭırım

4 Köpek rakipten münasebeti kes, hasta gönlüm şad olsun. Deme ki gül asla bostanda dikensiz olmaz.

5 Ey gül yanaklı sevgili! Bunca dertleri senden dolayı çektim. Gel, Zafer ile sevgili ol ve onu dert ortağısız bırakma.

48.

1 Henüz sevgiliye kavuşmaktan uzak, zamanın ayakları altında çiğnenmişim. Aşk ateşine yanarım, ayrılık hastasıyım daha. devrānem HD dövrānem, yanarum HD yanaram, odına HD oduna

2 Başkası ile münasebetin olmadığı için gönlüm toparlanmıştır. Yabancı olduğumu söyleme, ben henüz sevgilinin düşüncesindeyim. ḫāṭırumdur HD ḫāṭırımdır, yoḳdur HD yoḫdur, ülfetüñ HD ülfetin, olmışam HD olmuşam

3 Gözümden kanlı yaş akmasından dolayı kör oldum. Ancak bil ki kokunu almakta Kenʿan Piri (Hz. Yakup) gibiyim henüz. gözlerümden HD gözlerimden, ḳanlu HD ḳanlı, aḳmaḳdan HD aḫmaḳdan, būyuñı HD būyunu

4. ger gedā tek derbeder düşdüm viṣālüñden cüdā

öz yanumda fikrüñ ilen şāh-ı sulṭānem henüz

5. bir kemīne çākerüñdür bu **Ẓafer** ey gülʿiẕār

düşmişem ger naẓaruñdan bende-yi fermānem henüz

[Sin]

49.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ey felek ėtdüñ baña bu devrde āzār bes

eyledüñ bülbül kimi āzār elinden zār bes

2. zaʿferāne döndi beñzüm lālesi hicrān yėter

ger viṣāle yėtmesem köñlüm olur efkār bes

3. küfre ṣaldı köñlümi yārüñ müşevveş zülfleri

çünki dām-ı ʿışḳa düşdüm ėtdüm istiġfār bes

4. dünyāda yandurduñ ise dūzaḫa ṣalma beni

boynuma baġladuñ āḫir rişte-yi zünnār bes

5. istemem senden bu dünyā mülki ile mālını

---

4 Eğer sana kavuşmaktan uzak olduğum için dilenci gibi derbeder oldumsa; yanımdaki düşüncen ile henüz sultanların şahıyım. viṣālüñden HD viṣālıñdan, yanumda HD yanımda, fikrüñ HD fikrin

5 Ey gül yanaklı sevgili! Bu Zafer bir aciz kulundur. Eğer nazarından düşmüşsem henüz senin fermanına bağlıyım. çākerüñdür HD çākerindir, düşmişem HD düşmüşem, naẓaruñdan HD naẓarından

49.

1 Ey felek! Beni bu devirde incittiğin yeter. Beni bülbüle çevirdin. İncinmekten ağladığım yeter. ėtdüñ HD ėtdin, devrde HD dövrde, eyledüñ HD eyledin

2 Benzimin lalesi, safrana döndü, ayrılık yeter. Eğer kavuşamazsam gönlüm efkârlı olur, yeter. döndi HD döndü, beñzüm HD benzim

3 Aşk tuzağına düştüm. Sevgilinin darmadağınık saçları, gönlümü şirke düşürdü. Tövbe ettim, yeter. ṣaldı HD saldı, yārüñ HD yārin, ėtdüm HD ėtdim

4 Dünyada yaktın ise, cehenneme atma beni. Sonunda boynuma papaz kuşağı bağladın, yeter. yandurduñ HD yandırdın, ṣalma HD salma, baġladuñ HD baġladın

5 Senden bu dünyanın malını, mülkünü istemem. Bu dünyada istediğim, o peri yanaklı sevgilidir. (O bana) yeter. mülki HD mülkü, maṭlabum HD maṭlabım

maṭlabum budur cihānda ol perī ruḫsār bes

6. sīnemi mecrūḥ ėtdi egri egri baḫmaḳı

çekdi ḫançer ḳatlüme ol ġamze-yi ḫūn-ḫ˘ār bes

7. bu **Ẓafer** yalḳuz ḳalupdur iki düşmen elide

munca kim āzār ḳılduñ çarḫ-ı kec-reftār bes

50.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ʿışḳ terkin eylemem tā var bedende bir nefes

baña dėrler ger hevesdür ʿışḳ besdür bu heves

2. yār cāhildür eger başında vardur çoḳ ġurūr

ayağı kesmem kūyından dėmesünler büʾl-heves

3. başlarında bu cihān sevdāsı var zāhidlerüñ

hīç dėmezler kim yėtişür dāda bir feryād-res

4. ʿışḳdan ġāfil olanlar seng-sār eyler beni

köñlümüñ şīşesine digse sınar per-i meks

5. pās-bānem gėce gündüz kūyıda ol dil-berüñ

bülbül-i şūrīdeye ḫoş-ter gelür künc-i ḳafes

---

6 Sevgilinin eğri eğri bakması sinemi yaraladı. Kan içici gamze, beni öldürmek için hançer çekti, yeter. baḫmağı, ḳatlüme HD ḳatlime

7 Bu Zafer, iki düşman elinde yalnız kalmıştır. Eğri giden felek, beni bu kadar incittin, yeter. yalḳuz HD yalḳız, ḳalupdur HD ḳalıbdır, ḳılduñ HD ḳıldın

50.

1 Nefes aldığım sürece aşkı terk etmem. Eğer bana "bu hevestir" derlerse, heves olarak aşk yeter. hevesdür HD hevesdir, besdür HD besdir

2 Eğer çok gururlu ise sevgili cahildir. Onun köyünden ayağımı kesmem, (bana) keyfine buyruk demesinler. cāhildür HD cāhildir, vardur HD vardır, çoḳ HD çoḫ, kūyından HD kūyundan, dėmesünler HD dėmesinler

3 Zahitlerin başında bu dünya sevdası var. Hiç adalet için bir yardımcı gelir demezler. zāhidlerüñ HD zāhidlerin, yėtişür HD yėtişir

4 Aşktan gafil olanlar, beni taşlığa çevirir. Gönlümün şişesine değse, eğlenmenin kanadı kırılır.

5 O dilberin köyünde gece gündüz bekçiyim. Tutkun bülbüle kafes köşesi daha güzel gelir. kūyıda HD kūyunda, dil-berüñ HD dil-berin, gelür HD gelir

6. ey **Ẓafer** ṣabr eylegil bu dehr-i dūnuñ cevrine

yėtişür bir gün senüñ feryāduña feryād-res

51.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. terk ėtme ey köñül yārüñ hevāsın bir nefes

bī-vefā yāre köñül vėrme saña bir yār bes

2. çek başuñ bu dehr-i fānīden ḳanāʿat küncine

bülbül-i şeydā kimi ārām-gāhuñdur ḳafes

3. ey **Ẓafer** canuñ fedā ḳıl bir vefālu dil-bere

yār vaṣlın ger dilersen ġayrdan peyvendi kes

[Şin]

52.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. iḫtiyārum aldı elden nigār-ı ḥūr-veş

mest iken maḫmūr oldum gezerem dīvāne-veş

2. sāġar almış eline dolduruban içer müdām

gözlerimüñ merdümi tek olmışam ḫamyāze-keş

---

6 Ey Zafer! Bu alçak dünyanın eziyetine katlan. Sana yardım etmek için bir gün bir yardımcı gelir. cevrine HD cövrüne, yėtişür HD yėtişir, senüñ HD senin

51.

1 Ey gönül! Sevgilinin arzusunu bir an olsun bırakma. Vefasız sevgiliye gönül verme, sana bir sevgilili yeter. yārüñ HD yārin

2 Başını bu fani dünyadan, kanaat köşesine çek. Kafes, tutkun bülbül gibi senin dinlenme yerindir. başuñ HD başın, küncine HD küncüne, ārām-gāhuñdur HD ārām-gāhındır

3 Ey Zafer! Canını bir vefalı dilbere feda eyle. Eğer sevgiliye kavuşmayı dilersen, başkalarından bağını kopar. canuñ HD canın, vefālu HD vefālı

52.

1 Huriye benzeyen, resim gibi güzel bir sevgili, irademi elimden aldı. Sarhoş iken mahmur oldum, divane gibi gezerim. iḫtiyārum HD iḫtiyārım,

2 Eline kadeh almış, sürekli doldurup içer. Gözbebekleri gibi esnek oldum. gözlerinüñ HD gözlerimin, merdümi HD merdümü, olmışam HD olmuşam

3. ḳaşlarınuñ ṭāḳını egmiş ḳurulmış yay kimi

gül cemālin tā ki gördüm murġ-ı rūḥum ėtdi ġaş

4. sāḳiyā gel devre ṣalgıl sāġarı mest olalım

bes ḫumār olduḳ zamānı hem olalım bāde-keş

5. be tegi pişmeyene pūş olmaḳ zamānı vaḳtidür

bize daḫı ḫoş yāraşmaz bėyle günde kiş ü faş

6. ey **Ẓafer** ferzāne idüñ bugün dī̇vāne ol

gezgilen Mecnūn kimi bir nėçe gün dī̇vāne-veş

53.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ḳoymadı şām-ı firāḳuñ bu köñülde ʿaḳl u hūş

bāde vėrgil köñlümi ġamdan çıḳar ey mey-fürūş

2. hūşumı aldı elümden hem firāḳuñ hem ḫumār

hem getürür hem aparur mey aradan ʿaḳl u hūş

3. bāde-yi vaḥdet içen dāʾim behiştde seyr ėder

dün gėce geldi ḳulaġuma semādan bu sürūş

4. gün yüzini ger bulut dutsa bil onuñ vechini

---

3 Kaşlarını kurulmuş yay gibi eğmiş. Onun gül cemalini görür görmez gönül kuşum kendinden geçti. ḳaşlarınuñ HD ḳaşlarımın, ḳurulmış HD ḳurulmuş

4 Ey saki! Gel, kadehi dolaştır. Sarhoş olalım. Sarhoşluk sonrası baş ağrısı çektiğimiz yeter. Zamanıdır, şarap içelim. devre HD dövre, ṣalgıl HD salgıl

5 Be gibi pişmeyen için örtünme vaktidir. Bize de böyle bir günde zorlamak ve açığa vurmak yakışmaz. vaḳtidür HD vaḳtidir

6 Ey Zafer! Bilgili idin bugün deli ol. Bir nice gün Mecnun gibi divane olarak gez. idüñ HD idin

53.

1 Ayrılığının akşamı, bu gönülde akıl bırakmadı. Ey meyhaneci! Şarap ver, gönlümü gamdan çıkar. firāḳuñ HD firāḳın, köñlümi HD köñlümü, çıḳar HD çıḫar

2 Ayrılığın ve sarhoşluk sonrası çektiğim baş ağrısı aklımı aldılar. Şarap, hem aklı yerine getirir hem (de) yerinden götürür. hūşumı HD hūşumu, elümden HD elimden, getürür HD getirer, aparur HD aparar

3 Vahdet şarabını içen daima cennette dolaşır. Dün gece gökyüzünden kulağıma bu melek geldi. ḳulaġuma HD ḳulaġıma

meh cemālüñ reşkden olmışdur ol perde-pūş

5. laʿl-i mey-gūnuñ ḫayālinden siyeh-mest olmışam

yāḫū çeşmüñ sāġarıdan olmışam men bāde-nūş

6. bu **Ẓafer** rūz-ı ezelden mest ü medhūşuñdurur

ʿaybı çoḳdur bu cihānda olgılan sen ʿayb-pūş

54.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. geh saraldı geh ḳızardı reng-i zerdümden ḳo yaş

ʿışḳ-ı pinhānumnı ėtdi bu cihān ḫalḳına fāş

2. vėrdügini aldı elden bu sipihr-i nil-gūn

ėtmemişdüm hergiz ondan manṣıbı çün men talaş

3. ki götürdi çarḫ özine gāh ṣaldı toprağa

ḥayf kim yoḳdur onuñ ṭabʿında bir ʿaḳl-ı maʿāş

4. zehr ḳatdı aşuma hī̄ç bilmezem fikri nedür

düşmenine hī̄ç kişi içürmeyüpdür ḳanlu yaş

5. oduma yaġmur yėrine sepmedi bir ḳaṭre su

---

4 Güneşin yüzünü eğer bulut kaplasa da sen onun sebebini bil. Ay gibi güzel olan cemalin, kıskançlıktan perde örtünmüştür. yüzini HD üzünü, cemālüñ HD cemālin, olmışdur HD olmuşdur

5 Kırmızı dudaklarının hayalinden çok sarhoş olmuşum. Baksana! Gözünün kadehinden şarap içer olmuşum. olmışam HD olmuşam, çeşmüñ HD çeşmin, sāġarıdan HD sāġarından, olmışam HD olmuşam, men HD ben

6 Bu Zafer ezel gününden beri şaşkın ve sarhoşun olmuştur. Onun bu dünyada aybı çoktur, sen onun ayıplarını ört. çoḳdur HD çoḫdur

54.

1 Rengimin sarılığından gâh sarardı, gâh kızardı ki o yaş, gizli aşkımı bu dünya halkına açık etti. zerdümden HD zerdimden, pinhānumnı HD pinhānımnı

2 Bu lacivert renkli gök, verdiklerini elimden aldı. Ben ondan asla talaş kadar makamı talep etmemiştim. vėrdügini HD vėrdigini, ėtmemişdüm HD ėtmemişdim, men HD ben

3 Felek bazen kendine götürdü, bazen de toprağa saldı. Yazık ki onun tabiatında geçim fikri yoktur. götürdi HD götürdü, özine HD özüne, yoḳdur HD yoḫdur

4 Aşıma zehir kattı, ne düşünür bilmem. Hiç kimse düşmanına kanlı yaş içirmemiştir. aşuma HD aşıma, nedür HD nedir, içürmeyüpdür HD içirmeyibdir, ḳanlu HD ḳanlı

günbegün yaḳdurdı başum üzerine türlü taş

6. intiḳāmın çekdi āḫir bu **Ẓafer**den ol ḫasīs

sāl u meh ol bī-nevāyı eyledi ṣāḥib-i firāş

[Ṣād]

55.

Fā'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel+ + - -/ + + - - / + + - - / + + -

1. ḫançerüñ acısı ey serv-i revān cānuma ḫāṣ

ġamzeden atılan oḫ bu ten-i ʿüryānuma ḫāṣ

2. istegil bezmüñe bir ʿayş u ṭarab ḫāṣiblerin

ger bize sen gelesen külbe-yi vīrānuma ḫāṣ

3. ʿāşıḳam vaṣfını nėçe aydayım bir dil ile

şevḳınuñ mertebesi defter ü dīvānuma ḫāṣ

4. büʾl-hevesler ne bilür ʿışḳ fünūnın ey yār

bir ḳabādur ki gelüpdür **Ẓafer** endāmına ḫāṣ

56.

Mefā'ilün fe'ilātün mefā'ilün fe'ilün

Mücteṡ+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. biri ki Kaʿbe sarı dilde baḳladı iḫlāṣ

---

5 Ateşime yağmur yerine bir damla su serpmedi. Günbegün başımın üzerine türlü taşlar yağdırdı. yaḳdurdı HD yağdırdı, başum HD başım

6 O cimri, sonunda bu Zafer'de intikamını aldı. O sesi soluğu çıkmayan kişiyi aylarca, yıllarca yatalak etti.

55.

1 Ey selvi boylu sevgili! Hançerin acısı canıma has. Gamzeden atılan ok, bu çıplak bedenime has. ḫançerüñ HD ḫançerin, cānuma HD cānıma, ʿüryānuma HD ʿüryānıma

2 Meclisine zevk ve safada itibarlı olanları iste. Eğer sen bize gelirsen bu virane olmuş evime has. bezmüñe HD bezmine, vīrānuma HD vīrānıma

3 Aşığım, suretini nasıl bir dil ile söyleyeyim? Seni arzulamanın mertebesi defter ve divanıma has. şevḳınuñ HD şovḳınuñ, dīvānuma HD dīvānıma

4 Maymun iştahlı olanlar, aşk ilmini ne bilir? O öyle bir elbisedir ki Zafer'in endamına has. ḳabādur HD ḳabādır, gelüpdür HD gelibdir

56.

özini mescīd ilen ḫān-ḳahdan ėtdi ḫalāṣ

2. köñül ḫalāṣı dilersen ʿayān ḳıl iḫlāṣuñ

müyesser ola degül olmadın ʿayān iḫlāṣ

3. riyāyī ḫalḳ kimi ėtme özüñi ẓāhir

çü bāṭın ėvi degül cemʿ yoḳdurur iḫlāṣ

4. havāss çün mütefferiḳdurur riyādur işüñ

ʿavām ṣūreti tek özüñi bilürsen ḫāṣ

5. semāʿ u vecd ile ḫalḳı yoldan azdurma

özüñ araya salub zen tek olmagıl raḳḳāṣ

6. **Ẓafer** olara ḳarışma riyādan ol fāriġ

ġınā vü faḳr u fenā baḥri içre ol ġavvāṣ

57.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. dil-berüñ şevḳından eyler bāde ilen cām raḳṣ

sāḳiyā mey vėrgilen kim puḫte olsun ḫām-ı raḳṣ

2. gün ḫacil olur keçende ḳaṣr u bāmından onuñ

---

1 Birisi kendisini mescit ile tekkeden kurtararak Kaʿbe'ye doğru gönülde samimiyet kurdu. baḳladı HD bağladı, özini HD özünü

2 Gönül! Kurtulmayı dilersen samimiyetini belli et. Samimiyetin belli olmadan kurtulman kolay değil. iḫlāṣuñ HD iḫlāṣın, degül HD degil, olmadın HD olmadan

3 İkiyüzlü halk gibi kendini görünür kılma. Çünkü gizli ev, samimiyeti olmayanların toplanma (yeri) değil. özüñi HD özünü, degül HD degil, yoḳdurur HD yoḫdur

4 Halkın yüzü gibi kendini has bilirsen duyguların dağınık olduğu için işin ikiyüzlülüktür. riyādur HD riyādır, işüñ HD işin, özüñi HD özünü, bilürsen HD bilirsen

5 Vecd ve zikirle halkı yoldan çıkarma. Kendini ortaya atıp kadın gibi dans etme. azdurma HD azdırma, salub HD salıb

6 Zafer onlara karışma, ikiyüzlülükten vazgeç. Bıkkınlık, yoksulluk ve fanilik denizi içinde dalgıç ol.

57.

1 Şarap ile kadeh, dilberin arzusundan dans ederler. Ey Saki! Şarap ver ki dans etmede ham olan pişsin. dil-berüñ HD dil-berin, şevḳından HD şovḳından

2 Onun köşkünden ve çatısından geçince güneşin utanmaktan yüzü kızarır. (Güneş) onun köyünde zerre gibi görünür ve akşama kadar dans eder.

ẓuhr eyler ẕerre tek ol kūyda tā şām raḳṣ

3. şāhid-i bezmüñ daḫı köñlini aluñ mey bile

ėtmesün meclis yüzinde neşʾesiz nā-kām raḳṣ

4. ḫān-ḳah ḫalḳınuñ ol arada yėri yoḳdurur

çün riyāyī işleri var olmasun bed-nām raḳṣ

5. ey **Ẓafer** bu nevʿ raḳṣuñ bir mübārek ḥāli var

her kişi temkīn ile raḳṣ ėtdi olmaz ḫām-ı raḳṣ

58.

Feʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

Remel+ + - -/ + + - - / + + - - / + + -

1. dil-berüñ fikri ilen oldı köñül ʿışḳa ḥarīṣ

Yūsufuñ iyini vėrür pāre olan ḳanlu ḳamīṣ

2. çoḳ bahā ḫalḳ vėrür nāzük olan güftāre

ḳıymeti eksük olur şuʿarā ger olsa raḫīṣ

3. bir nėçe beyt yazıldı var idi ḳāfiye-teng

keṡret er ḫalḳ-ara olsa olur cā-yı laḥīṣ

4. köñlümüz meyli çeker yazıya ṣayd ėtmek içün

ġam köñülden giderür bāde ilen seyr-i ḳanīṣ

---

3 Meclisin güzelinin de gönlünü şarap ile alın. Mecliste neşesiz (ve) isteğine kavuşmadan dans etmesin. bezmüñ HD bezmin, köñlini HD köñlünü, aluñ HD alın, ėtmesün HD ėtmesin, üzünde

4 Tekke ehlinin o mecliste yeri yoktur. Çünkü onların ikiyüzlülü işleri var. Dansın adı (onlarla) kötüye çıkmasın. ḫalḳınuñ HD ḫalḳının, yoḳdurur HD yoḫdurur, olmasun HD olmasın

5 Ey Zafer! Bu çeşit dansın bir mübarek hâli var. Temkin ile dans edenin dansı ham olmaz. raḳṣuñ HD raḳṣın

58.

1 Gönül, dilberin düşüncesi ile aşka istekli oldu. Parçalanmış kanlı gömlek, (Hz.) Yusuf'un kokusunu verir. dil-berüñ HD dil-berin, oldı HD oldu, Yūsufuñ HD Yūsufın, vėrür HD vėrir, ḳanlu HD ḳanlı

2 Halk, nazik sözlere çok değer verir. Şairler ucuz olurlarsa kıymet(ler)i az olur. çoḳ HD çoḫ, vėrür HD vėrir, eksük HD eksik

3 Kafiye-teng olan bir nice beyit yazıldı. Eğer halk arasında bolluk olursa ortalık susuzluktan dilini çıkararak soluyan köpek yerine döner.

4 Gönlümüz avlanmak için ovaya meyl eder. Şarap ile av seyri günülden gamı giderir. içün HD üçün, giderür HD gidirer

5. ḳıṣṣa ėşitmegilen bī-ser ü pā mollādan

yalanı cemʿ ėdüb ḫalḳ-ara eyler telḫīṣ

6. ey **Ẓafer** tecrübe-kār olmayan işin bilmez

bu sebebden eyledüñ dehr-ara min taḥmīṣ

59.

Müstefʿilün müstefʿilün müstefʿilün feʿul

- - + - / - - + - / - - + - / + -

1. feryād olmadum ġam elinden demī ḫalāṣ

derdüme çāre ḳılmadı bir laḥẓa ʿām u ḫāṣṣ

2. geldi hevā-yı ʿışḳ başa gėtdi ʿaḳl u hūş

ol derd-i ʿışḳadur müteveccih ḳamu ḫavāṣṣ

3. miskīn **Ẓafer** belāya düşüpdür bu dehrde

yā Rab ʿināyet eyle sen eyle onı ḫalāṣ

4. çoḳ derd çekdi bendeligin eyle sen ḳabūl

maḥmūd-ı dehr sensen vü oldur iyāz-ı ḫāṣ

[Ḍād]

60.

Fāʿilātün feʿilātün feʿilātün faʿlün

Remel - + - - / + + - - / + + - - / - -

---

5 Düzensiz molladan kıssa dinleme. Yalanları toplayıp halk arasında özetler. ėdüb HD ėdib

6 Ey Zafer! Tecrübeli olmayan işini bilmez. Bu sebepten dünyada bin tahmis yaptın. olmayan HD olmıyan, eyledüñ HD eyledin, min HD bin

59.

1 Feryat! Gam elinden bir an kurtulmadım. Halk, derdime bir an çare bulmadı. olmadum HD olmadım, derdüme HD derdime

2 Başa aşk arzusu gelince akıl gitti. Bütün duygular, aşk derdine teveccüh eder. ʿışḳadur HD ʿışḳadır, ḳamu HD ḳamı

3 Miskin Zafer bu dünyada belaya düşmüştür. Ya Rab, sen yardım et, onu (beladan) kurtar. düşüpdür HD düşübdür, onı HD onu

4 Çok dert çekti, sen onun kulluğunu kabul et. Dünyada övülmeye değer olan sensin ve o has sığınaktır. çoḳ HD çoḫ

60.

1. köñlümi eyledi bülbül kimi şeydā ʿārıż

bağ-ara görsedemez ol gül-i raʿnā ʿārıż

2. ikiyüzliligini eyledi ḫalḳa ẓāhir

sürterem toprağa bağ-ara dem-ā-dem ʿārıż

3. ṭāḳatüm yoḳ ki iki od beni yandura müdām

hicr odına yanayım söyle köñül yā ʿārıż

4. düşmişem ʿışḳ odına baña saru bir baḳmaz

ʿaceb olmaz ki gele ėde temāşā ʿārıż

5. yüzümi bir ayağıyla ḳızartgıl sāḳī

nėçe sürteyim ayağına men rüsvā ʿārıż

6. ey **Ẓafer** ister isen devlet-i bāḳī tapmaḳ

Şeyḫ Ṣafī der-gehinden der-geh dutma ʿārıż

61.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ʿışḳ cevherdür köñülde gözgisi olmış ʿaraż

ol mücellā gözgide yārüñ cemālidür ġaraż

2. ger elinde olmasa dīnār miskīn ʿāşıḳuñ

---

1 Yanakları gönlümü bülbül gibi tutkun eyledi. O güzel gül (gibi olan sevgili), bağda yanaklarını göstermez. köñlümi HD köñlümü,

2 İkiyüzlülüğünü halka gösterdi. Bağda yanağımı her vakit toprağa sürterim. ikiyüzliligini HD ikiüzlülügünü, sürterem HD sürtürem

3 Ey gönül! İki ateşin beni sürekli yakmasına takatim yok. Söyle ya ayrılık ateşine yanayım ya da yanağ(ının ateşine yanayım). ṭāḳatüm HD ṭāḳatim, yoḳ HD yoḫ, yandura HD yandıra, odına HD oduna

4 Aşk ateşine düştüm, bana doğru bir kez bakmaz. Gelip yanağı seyretse tuhaf olmaz. düşmişem HD düşmüşem, odına HD oduna, saru HD sarı, baḳmaz HD baḫmaz

5 Saki! Yüzümü bir kadeh ile kızart. Ben rezil, onun ayağına nasıl yanak süreyim? yüzümi HD üzümü, nėçe HD nėce, sürteyim HD sürtüm

6 Ey Zafer! Ebedi mutluluğu bulmak istersen Şeyh Safi dergâhından başka dergâha yüz tutma.

61.

1 Aşk cevherdir. Gönülde işaretinin aynası olmuş. O parlak aynadan maksat yârin yüz güzellliğidir. cevherdür HD cevherdir, gözgisi HD gözgüsü, gözgide HD gözgüde, yārüñ HD yārin, cemālidür HD cemālidir

dil-berüñ vaṣlına ėrse cānını vėrür ʿavż

3. bu ʿaceb bīmār-ı ʿışḳuñ derdini bilmez ṭabīb

görmege gelgeç dutar el tā ėde teşḫīṣ-i nabż

4. yār luṭfıdur **Ẓafer** bimār-ı ʿışḳa cān vėren

ondan özge çāresi yoḳdur çü artuḳdur maraż

5. büʾl-heves ʿışḳ āteşi yandurmaġın od tek bilür

cevherüñ ḥālin ne bilsün ol cemād-ı pür-ġaraż

[Ṭāʾ]

62.

Mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün

Müctes̱+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. köñül ayma ṭarīḳini eylegil mażbūṭ

riyā vü şirk ü deġā birle eyleme maḫlūṭ

2. bu yolda şarṭ fenādur eger köñül vėrseñ

ḳadem bu yola ḳoyub gėtme rāh-ı nā-meşrūṭ

3. elindedür kişinüñ işgili faʿāline baḫ

faʿāli yaḫşı gerek sözi olsa nā-merbūṭ

4. köñül ṣaḥīfesidin maḥv eyle noḳṭa-yı şekk

---

2 Miskin aşığın elinde dinar olmazsa dilbere kavuşunca canını sığınak eder. ʿāşıḳuñ HD ʿāşıḳın, dil-berüñ HD dil-berin, vėrür HD vėrir

3 Tabip, bu garip aşk hastasının derdini bilmez. Onu görmeye geldiğinde nabzını teşhis etmek için elini tutar. ʿışḳuñ HD ʿışḳın

4 Zafer! Aşk hastasına can veren (şey), sevgilinin lütfudur. Hastalığı fazladır ve sevgilinin lütfundan başka çaresi yoktur. luṭfıdur HD luṭfudur, yoḳdur HD yoḫdur, artuḳdur HD artıḳdır

5 Maymun iştahlı rakip, aşk ateşi yakmayı ateş (yakmak) gibi sanır. O taş kalpli kindar, cevherin hâlini ne bilsin? yandurmaġın HD yandırmaġın, bilür HD bilir, cevherüñ HD cövherin, bilsün HD bilsin

62.

1 Gönül! Yolunu söyleme kayda geçir. İki yüzlülük, şirk ve hile ile karıştırma.

2 Eğer gönül versen bu yolda şart, yok olmaktır. Bu yola adım atıp şartsız yola gitme. fenādur HD fenādır

3 Kişinin boyunduruğu elindedir. Onun çalışmasına bak. Sözü bağlı olmayan kişinin iyi çalışması gerekir. elindedür HD elindedir, kişinüñ HD kişinin, sözi HD sözü

ki Allah adına kāfir meger ḳoya menḳūṭ

5. gėdersen özgesinüñ yükini yüngül ėde

olur **Ẓafer** āẖir arẖada öz yükün mesḳūṭ

6. fenā riyāżetide ḳāmetin ḳılan çevgān

gözine top kimi gelmez bu künbed-i maẖrūṭ

63.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ey köñül düşmiş başuña ārzū-yı ẖāl u ẖaṭṭ

maḥremi ġaflet yüzinde mücrim eyler bir nuḳaṭ

2. bī-vefā yāre köñül vėrdüñ ġamından zār olub

ėtmedi aḥvālüñi sormaġa bir kez o ġalaṭ

3. hicr odından tutuşdı cism-i zāruñ ney kipi

gözlerüñden ḳanlu yaş oldı revān mānend-i şaṭṭ

4. merdüm-i çeşmüñ yüzer ol nehr-ara balıġ kipi

maḳ tek rengi ḳaralmış su üzinde mis̱l-i baṭṭ

5. ey **Ẓafer** dutgıl ḳulaḳ Fużūlī şiʿrine

---

4 Şüphe noktasını gönül sayfasından yok et. Allah adına kâfir meğer nokta koyar. ṣahīfesidin HD ṣahīfesiden

5 Gidersen başkasının yükünü hafif eyle. Zafer sonunda arkada kendi yükünü söylememiş olur. özgesinüñ HD özgesinin, yükini HD yükünü

6 Yokluk perhizinde boyunu çevgana çevirenin gözüne bu koniye benzeyen kümbet, top gibi gelmez. riyāżetide HD riyāżetinde, gözine HD gözüne

63.

1 Ey gönül! Başına ayva tüyleri ve benlerin arzusu düşmüş. Noktalar, gizli olanı gaflet yüzünde suçlar. düşmiş HD düşmüş, başuña HD başına, yüzinde HD üzünden

2 Gamından ağlayıp vefasız bir sevgiliye gönül verdin. O, yanlışlıkla (bile) bir kez hâlini sormadı. vėrdüñ HD vėrdin, aḥvālüñi HD aḥvālini

3 Zayıf bedenin ayrılık ateşinden dolayı kamış gibi tutuştu. Gözlerinden kanlı yaşlar büyük bir nehir gibi aktı. odından HD odundan, tutuşdı HD tutuşdu, zāruñ HD zārın, kipi HD gibi, gözlerüñden HD gözlerinden, ḳanlu HD ḳanlı, oldı HD oldu

4 Göz bebeklerin o nehirde balık gibi yüzer. Kaz gibi su üstünde rengi kararmış. çeşmüñ HD çeşmin, yüzer HD üzer, balıġ HD balıḳ, kipi HD gibi, üzinde HD üzünde

5 Ey Zafer! Fuzuli’nin şiirine kulak tut. Ondan başka hiçbir şair bu tarzda şiir söylemez.

ondan özge hīç şāʿir şiʿr dėmez bu nemaṭ

6. ḳudreti yoḳdur faḳīrüñ şerḥ-i vaṣfuñ eyleye

şemme-yi ṣunʿuñda el titrer yazabilmez nuḳaṭ

[Ẓāʾ]

64.

Fāʿilātün feʿilātün faʿlün

- + - - / + + - - / - -

1. ʿışḳ dil-dārdan olur maḥẓūẓ

ġamlu ġam-ḫʷārdan olur maḥẓūẓ

2. bülbülüñ köñli açılur gülden

mār olan ḫārdan olur maḥẓūẓ

3. bu cihān ḫalḳıdur ḳamu ḥammāl

bār-keş bārdan olur maḥẓūẓ

4. her kimüñ var başında bir sevdā

bu köñül yārdan olur maḥẓūz

5. mey-keşüñ sāḳī ile ülfeti var

mest ḫumārdan olur maḥẓūẓ

6. muṭribüñ naġme iledür hevesi

kār-ger kārdan olur maḥẓūẓ

7. ey **Ẓafer** yār terkin eylemegil

---

6 Senin niteliklerini açıklamaya bu zavallının gücü yoktur. Kudretinin pek azını bile açıklamada eli titrer, noktaları bile yazamaz. yoḳdur HD yoḫdur, faḳīrüñ HD faḳīrin, vaṣfuñ HD vaṣfın

64. Vezin?

1 Aşk, sevgiliden hoşlanır. Gamlı olan, dert ortağından hoşlanır. ġamlu HD ġamlı

2 Bülbülün gönlü gülden açılır. Yılan olan, dikenden hoşlanır. köñli HD köñlü, açılur HD açılır

3 Bu dünya halkının tümü hamaldır. Yük çeken, yükten hoşlanır. ḫalḳıdur HD ḫalḳıdır, ḳamu HD ḳamı

4 Her kimin başında sevda varsa o gönül sevgiliden hoşlanır. kimüñ HD kimin

5 Şarap içenin saki ile münasebeti var. Sarhoş, sarhoşluk sonrası çekilen baş ağrısından hoşlanır. mey-keşüñ HD mey-keşin

6 Çalgıcının hevesi nağme iledir. İşçi, işten hoşlanır. muṭribüñ HD muṭribin, iledür HD iledir

ādemī yārdan olur maḥẓūẓ

65.

Fāʻilātün feʻilātün faʻlün

- + - - / + + - - / - -

1. ʿaḳl ferzāneden olur maḥẓūẓ
cehl dīvāneden olur maḥẓūẓ

2. söyleşür birbiriyle nāz u niyāz
ʿışḳ cānāneden olur maḥẓūẓ

3. ʿışḳ odı düşende cān u tene
şemʿ pervāneden olur maḥẓūẓ

4. bülbül ü gül çü geldi gül-zāre
bāġ hem-ḫāneden olur maḥẓūẓ

5. ey **Ẓafer** sāḳī ile ülfet dut
rūḥ peymāneden olur maḥẓūẓ

6. ʿişret ėt bir gözel mekān içre
cuġd vīrāneden olur maḥẓūẓ

TERCĪʿ-İ BEND

1.

Fāʻilātün mefāʻilün faʻlün

Ḫafīf - + - - / + - + - / - -I

1. ʿışḳ odı cān u dilde çekdi şuʿāʿ

---

7 Ey Zafer! Sevgiliyi terk etme. İnsanoğlu sevgiliden hoşlanır.
65. Vezin?
1 Akıl, bilgili olandan hoşlanır. Bilgisizlik, delilikten hoşlanır.
2 Naz ve niyaz birbiriyle konuşur. Aşk, sevgiliden hoşlanır. söyleşür HD söyleşir
3 Can ile bedene aşk ateşi düştüğünde mum pervaneden hoşlanır. odı HD odu
4 Gül ve bülbül gül bahçesine geldiler. Bağ, arkadaşlardan hoşlanır.
5 Ey Zafer! Saki ile münasebet kur. Ruh, şarap kadehinden hoşlanır.
6 Bir güzel mekân içinde yiyip iç. Baykuş viraneden hoşlanır.
1.
I

2. eyledür ẕerre kimi raḳṣ-ı semāʿ

3. yoḳdurur cāndan özge ġayr metāʿ

4. elvedāʿ elvedāʿ ey sāḳī

5. tökdi ḳanum felek çü nār-ı faḳḳāʿ

II

1. gelgil ey sāḳī-yi muraṣṣaʿ ayaġ

2. ʿışḳ odından bilendi ḫabṭ-ı dimāġ

3. geldi miḥnet güni vü gėtdi ferāġ

4. elvedāʿ elvedāʿ ey sāḳī

5. içdi ḳanum felek çü nār-ı faḳḳāʿ

III

1. ḫār olupdur gözüme gül-şen bāġ

2. meskenüm ġamdan oldı dāmen-i rāġ

3. bülbülüñ yėrin aldı kerkes ü zāġ

4. elvedāʿ elvedāʿ ey sāḳī

5. tökdi ḳanum felek çü nār-ı faḳḳāʿ

IV

---

1 Aşk ateşi canda ve gönülde ışınlandı. odı HD odu
2 Zerre gibi sema raksı ettirir. eyledür HD eyledir
3 Candan başka sermaye yoktur. yoḳdurur HD yoḫdurur
4 Elveda, elveda ey saki!
5 Felek, kanımı güçlü bir ateş gibi döktü. tökdi HD tökdü, ḳanum HD ḳanım

II

1 Ey kadehi kıymetli taşlarla bezenmiş saki! Gel.
2 Aşk ateşinden dolayı delilik bilendi. odından HD odundan
3 Eziyet günü geldi ve rahatlık gitti. güni HD günü
4 Elveda, elveda ey saki!
5 Felek kanımı güçlü bir ateş gibi içti. ḳanum HD ḳanım

III

1 Gülşen bağ, gözüme diken olmuştur. olupdur HD olubdur
2 Gamdan dolayı meskenim çimenlik oldu. meskenüm HD meskenim, oldı HD oldu
3 Bülbülün yerini akbaba ve karga aldı.
4 Elveda, elveda ey saki!
5 Felek, kanımı güçlü bir ateş gibi döktü. tökdi HD tökdü, ḳanum HD ḳanım

IV

1. bu **Ẓafer** ḫāk-sār u yār metāʿ

2. nėçe olsun irāde ṭarḥ nizāʿ

3. arttı başumda derd renc ṣudāʿ

4. elvedāʿ elvedāʿ ey sāḳī̄

5. içdi ḳanum felek çü nār-ı faḳḳāʿ

[Ġayn]

66.

Müstef'ilün mefā'ilün müstef'ilün mefā'ilün

- - + - / + - + - / - - + - / + - + -

1. geldi bahār-ı dil-güşā gėydi libās-ı ḫıżr taġ

   sünbül ü gül açılmadın girdi semāʿa ṭarf-ı bāġ

2. bülbül-i zār şevḳdan başladı zī̄r ü bem nevā

   köçdi çemen mekānıdın leşker-i rū-siyāh zāġ

3. sāḳī̄-yi bezm mey çeküb ṣundı baña piyāleni

   ġam götürüldi aradan geldi zemāne-yi ferāġ

4. şāhid-i bāġ mey içüb perdeni saldı çehreden

   gül kimi geldi meclise ʿālemi ėtdi ter-dimāġ

5. vaṣl zamānıdur **Ẓafer** könli şād u ḫarem ėt

---

1 Bu Zafer'in hâli perişandır ve (o) sevgilinin malıdır.
2 İrade, kavgayı nasıl bıraksın? nėçe HD nėce
3 Başımda dert, sıkıntı (ve) rahatsızlık arttı. başumda HD başımda
4 Elveda, elveda ey saki!
5 Felek kanımı güçlü bir ateş gibi içti. ḳanum HD ḳanım

66.

1 Gönül açan bahar geldi. Dağ, yeşil renkli elbisesini giydi. Sünbül ve gül açılmadan gökyüzüne bağın bakışı girdi. açılmadın HD açılmadan
2 İnleyen bülbül, arzudan pes perdeden nağme okumaya başladı. Siyah yüzlü (bir) asker (gibi olan) karga, çimenlikten göçtü. şevḳdan HD şovḳdan, köçdi HD köçdü, mekānıdın HD mekānıdan
3 Meclisin sakisi, şarap doldurup bana kadehi sundu. Gam aradan kaldırıldı, rahatlık vakti geldi. çeküb HD çekib, ṣundı HD ṣundu, götürüldi HD götürüldü
4 Bağın güzeli, şarap içip yüzünden perdeyi kaldırdı. Gül gibi meclise geldi, âlemin şuurunu tazeledi. içüb HD içib

yār ile özge üz vėrür ṣoḥbet-i bāġ u geşt-i rāġ

67.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. sāḳīyā düşdük ḫumāre vėr bize altun ayaġ

kim küdūretden çıḳub meyden olalum ter-dimāġ

2. muṭrib ü mey ḫoş bolur bir dil-ber-i meh-rū ilen

bülbül-i şeydā kimi dutmaḳ vaṭan der-künc-i bāġ

3. bu cihān-ı fānīye çoḳ ėtmek olmaz iʿtibār

bülbülüñ yėrin alur ġāfil düşende zāġ-ı maġ

4. nā-gehān bir yel eser ʿālemni diger-gūn ėder

bezm-ara tārik bolur bu yanan şemʿ ü çerāġ

5. tā **Ẓafer** yār iken eyle fikrüñi ey māh-rū

o gėdenden ṣoñra ḳalmaz bėyle ārāyiş-i bāġ

[Fāʾ]

68.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

---

5 Zafer, kavuşma zamanıdır, gönlü şad ve saygıdeğer eyle. Sevgili ile bağ sohbeti ve çimenlik seyri başka bir tat verir. zamānıdur HD zamānıdır, könli HD könlü, vėrür HD vėrir

67.

1 Ey saki! Sarhoşluk sonrası baş ağrısı çekiyoruz, bize altın kadeh(te şarap) ver ki gamdan kurtulup şuurumuz tazelensin. düşdük HD düşdün, altun HD altın, çıḳub HD çıḫıb, olalum HD olalım

2 Bir ay yüzlü dilberle birlikte tutkun bülbül gibi, çalgıcı ve şarap eşliğinde bağ köşesini vatan tutmak güzel olur. bolur HD bilir

3 Bu fani dünyaya çok itibar etmek olmaz. Gafil düştüğünde bülbülün yerini karga alır. çoḳ HD çoḫ, alur HD alır

4 Aniden bir yel eser, âlemi değiştirir. Mecliste yanan mum ile çıra söner (ve meclis) karanlık olur. şemʿ ü çerāġ HD şemʿ çerāġ

5 Ey ay yüzlü sevgili! Zafer sevgili iken onu düşün. O gittikten sonra bağın süsü böyle kalmaz. fikrüñi HD fikrini

68.

1. naḳd-i ʿömrüm olsun ol yāre telef

kim vefā üzre ola yār-i ḫalef

2. vėrene çoḳdur bu cihānda dil-rübā

żāyiʿ eyler ʿışḳ-ara āb u ʿalef

3. cevher-i pāk olanı besler ʿazīz

cān içinde gėce vü gündüz ṣadef

4. bir vefāsız yāre vėrdüm köñlümi

sīnem oldı tīr-i müjgāne hedef

5. yüzine zülfin perīşān eylemiş

kim yaraşur meh yüze müşgīn kelef

6. ey **Ẓafer** ṣāf eyle köñül çeşmesin

şūr ėden deryānı örter mevc-i kef

[Ḳāf]

69.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

1. başuma düşdi yėne sevdā-yı ʿışḳ

köñlüm oldı menzil ü meʾvā-yı ʿışḳ

2. zāhidüñ işi riyāyīdür müdām

---

1 Ömür sermayem o yâre telef olsun ki sonraki sevgili vefalı olsun.

2 Bu dünyada (gönül verenin) gönlünü alan çoktur. Aşkta su ve samanı zayi eder. çoḳdur HD çoḫdur

3 Sedef, gece gündüz can içinde pak cevheri, aziz (bir şekilde) besler.

4 Bir vefasız sevgiliye gönlümü verdim. Göğsüm, kirpiklerin(in) okuna hedef oldu. vėrdüm HD vėrdim, köñlümi HD köñlümü, oldı HD oldu

5 Yüzünde saçlarını dağıtmış. Onun ay yüzüne misk kokulu benekler yakışır. yüzine HD üzüne, zülfin HD zülfün, yaraşur HD yaraşır, yüze HD üze

6 Ey Zafer! Gönül çeşmesini saf eyle. Dalgalanan denizi köpük dalgaları örter.

69.

1 Başıma yine aşk arzusu düştü. Gönlüm, aşkın menzil ve meskeni oldu. başuma HD başıma, düşdi HD düşdü, oldı HD oldu

dilde yoḳdur bir nefes pervā-yı ʿışḳ

3. söyledügi budur ol kāfir dilüñ

fitne salur ḫalḳ-ara ġavġā-yı ʿışḳ

4. özüñ rāyınca işler işleri

şerʿ ilen örter ruḫ-ı zībāyı ʿışḳ

5. ṣūfī-yi ṣāfī ṭarīḳin dut köñül

vėr Ṣafī tek rāyüñ ber-rā-yı ʿışḳ

6. ey **Ẓafer** dünyāya yoḳdur iʿtibār

cāvidāndur tā ebed ʿuḳbā-yı ʿışḳ

70.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. oldı rengīn ḳanlu yaşumdın menüm reng-i şafaḳ

nāme-yi aʿmāli yazmaḳdan ḳaraldı bin varaḳ

2. ʿışḳa düşdi cism-i zārum olmadı ġamdan ḫalāṣ

vėrmedüm öz işüme hicrān elinden bir nesaḳ

3. dutmışam yüz der-gehine ol şefāʿat kānınuñ

kim işāre birle ėtdi māh-ı bedri iki şaḳḳ

---

2 Zahidin işi daima ikiyüzlülüktür. Gönülde bir an bile aşk korkusu yoktur. zāhidüñ HD zāhidin, riyāyīdür HD riyāyīdir, yoḳdur HD yoḫdur

3 Kâfir dil, aşk kavgasının halk arasında kargaşa çıkardığını söyler. söyledügi HD söyledigi, dilüñ HD dilin, salur HD salır

4 Kendi düşüncesine göre iş yapar. Aşk, güzel yüzü Allah'ın emri ile örter. özüñ HD özünün

5 Gönül! Temiz olan sufinin yolunu tut. Safi gibi gibi düşünceni, aşk yoluna çevir. rāyüñ HD rāyin

6 Ey Zafer! Dünyaya itibar yoktur. Aşk ahireti ebedidir. yoḳdur HD yoḫdur, cāvidāndur HD cāvidāndır

70.

1 Şafak, benim gözümün kanlı yaşıyla renklendi. Amel mektuplarını yazmaktan bin sayfa karardı. oldı HD oldu, ḳanlu HD ḳanlı, yaşumdın HD yaşımdan, menüm HD benim

2 Zayıf bedenim aşka düştü, gamdan kurtulmadı. Ayrılık yüzünden kendi işime bir şekil vermedim. düşdi HD düşdü, zārum HD zārım, vėrmedüm HD vėrmedim, işüme HD işime

3 İşaret parmağı ile dolunayı iki parçaya bölen o şefaat menbaının dergâhına yüz tutmuşum. dutmışam HD dutmuşam, yüz HD üz, kānınuñ HD kānının

4. Muṣṭafā vü Murteżā peşt ü penāhumdur menüm

mekteb-i ʿışḳ içre ʿālemdür oña ṭıfl-ı sebaḳ

5. ḳoyma elden ey **Ẓafer** evlād-ı pāküñ dāmenin

çün ezel günden bėyle tertīb tapmışdur nesaḳ

[Kāf]

71.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

1. ʿaḳl-ı evvelden yarandı rūḥ-ı pāk

ṣoñra geldi ʿarṣaya toḳuz simāk

2. dört ʿunṣur birbiriylen yār olub

oldı peydā yėr yüzinde āb u ḫāk

3. pes vuḥūş u ṭayr u cin ilen perī

āḫirīn insān u eşcārāt tāk

72.

Mefāʻīlün mefāʻīlün feʻūlün

Hezec + - - - / + - - - / + - -

1. **Ẓafer** yārüñ yüzin gördüñ mübārek

köñül ḥālini bildürdüñ mübārek

---

4 Mustafa (Hz. Muhammed) ve Murtezâ (Hz. Ali), benim dayanak ve sığınağımdır. Aşk mektebinde ders gören çocuklar ona âlemdir. penāhumdur HD penāhımdur, menüm HD benim, ʿālemdür HD ʿālemdir

5 Ey Zafer! Pak evladın eteğini elden bırakma. Çünkü ezel gününden bu tarz düzen bulmuştur. pāküñ HD pākin, tapmışdur HD tapmışdır

71.

1 Pak ruh, Allah'a yarandı. Sonra yere dokuz vasıta geldi. toḳuz HD doḳuz

2 Dört unsur birbiriyle dost olup yeryüzünde su ve toprak meydana çıktı. oldı HD oldu, yüzinde HD üzünde

3 Sonra yabani hayvanlar, kuşlar, cinler, periler sonuncu olarak insanlar, ağaçlar ve gök.

72.

1 Zafer! Sevgilinin mübarek yüzünü gördün ve gönlün mübarek hâlini (ona) bildirdin. yārüñ HD yārin, yüzin HD üzün, bildürdüñ HD bildirdin

2. seḥer ḫandān gülin dirdüñ bāġından

onı nāz ile güldürdüñ mübārek

3. siyeh zülfin perīşān eyleyende

ġamīn köñlüñ sevindür mübārek

4. tökerdüñ gözyaşın hicrān elinden

ümīd-i vaṣla sildürdüñ mübārek

5. nihān yėrde görüb ol ʿişve-sāzı

semend-i Hinde mindürdüñ mübārek

6. gėce bayram gündüz oldı nev-rūz

özüñi yāre bildürdüñ mübārek

73.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. tapdı leẕẕet niʿmet içre yārdın kān-ı nemek

bu sebebden yārdur leẕẕāt-ara kān-ı nemek

2. bu naṣīḥatdür köñül benden saña ėşit sözüm

çün yėdüñ yār ile pozma ʿahd u peymān nemek

3. yār bir söz bir oturma durmagıl aġyār ilen

---

2 Mübarek! Seher vakti gülen güllerini bağından toplayıp onu naz ile güldürdün. gülin HD gülün, dirdüñ HD derdin, onı HD onu

3 Mübarek! Sevgili siyah saçlarını dağıttığında gamlı gönlünü sevindir. zülfin HD zülfün, sevindür HD sevindirdin

4 Mübarek! Ayrılık yüzünden gözyaşı dökerdin. Gözyaşlarını kavuşma ümidine sildirdin. tökerdüñ HD tökerdin, sildürdüñ HD sildirdin

5 Mübarek! O işveli sevgiliyi gizli yerde görüp çevik ve güzel bir Hint atına bindirdin. mindürdüñ HD mindirdin

6 Mübarek! Gece bayram, gündüz nevruz oldu ve kendini sevgiliye bildirdin. oldı HD oldu, özüñi HD özünü, bildürdüñ HD bildirdin

73.

1 Sevgiliden, nimet lezzetleri içerisinde tuz membaı buldu. Bundan dolayı sevgili, lezzetler içerisinde tuz menbaı gibidir. yārdur HD yārdır

2 Gönül! Bu benden sana nasihatdir, sözümü dinle. Sevgili ile tuz yedin, ona ettiğin yeminini bozma. naṣīḥatdür HD naṣīḥatdir, yėdüñ HD yėdin

tā ki vardur cān bedende cān senüñ cān nemek

4. duz yėmekde her kişi kim oldı ḫāʾin göz dutar

öz işini işler āḫir nirde var nān nemek

5. ṣofra ṣalgıl öñine her kim saña oldı ḳonaḳ

ʿizzetin dut ol kimüñ kim oldı mihmān nemek

6. ey **Ẓafer** bu dehr-i dūn kimseye ėtmez iʿtibār

ol ki ḳalur kimseye iḥsāndurur ḫˇān-ı nemek

MURABBAʿ TERCĪʿ

1.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

I

1. üç belālu kimse olmış hem-demüm

2. gāh hicrān gāh ḥırmān geh melāl

3. gėce gündüzdür enīs ü maḥremüm

4. gāh hicrān gāh ḥırmān geh melāl

II

1. dėyebilmem kimseye ḥālüm tamām

---

3 Sevgili bir, söz birdir. Can bedende olduğu sürece başkaları ile oturup kalkma. Can senindir, can tuz gibidir. vardur HD vardır, senüñ HD senin

4 Tuz yiyip hain olan kimse, kendi işini görür sonra başka nerede ekmek (ile) tuz var (diye bakar). oldı HD oldu

5 Sana kim konuk olursa önüne sofra ser. Misafir olanı tuz gibi izzetli tut. ṣofra HD sofra, öñine HD önüne, oldı HD oldu, kimüñ HD kimin, oldı HD oldu

6 Ey Zafer! Bu alçak dünya kimseye itibar etmez. Kişiye ihsan olarak kalan şey, tuz sofrasıdır. ḳalur HD ḳalır

I

1 Üç belalı kimse canciğer arkadaşım olmuş; belālu HD belālı, olmış HD olmuş, hem-demüm HD hem-demim

2 Gâh ayrılık, gâh ümitsizlik, gâh sıkıntı.

3 Gece gündüz dost ve mahremimdir;

4 Gâh ayrılık gâh ümitsizlik gâh sıkıntı.

II

2. yār-i bed-ḫū bir dem olmaz bize rām

3. aġladurlar bu faḳīri ṣubḥ u şām

4. gāh hicrān gāh ḥırmān geh melāl

III

1. sāḳīyā gel devre salgıl sāġarı

2. şāyed ola köñlümüñ rūşen-geri

3. ḳoymadılar bezmüme sen dil-beri

4. gāh hicrān gāh ḥırmān geh melāl

IV

1. vaṣla yėtürgil meni ey yüzi gül

2. eksük ėtme bezmümüzden cām-ı mül

3. oda yaḳdı cism-i zārum oldı kül

4. gāh hicrān gāh ḥırmān geh melāl

V

1. bir ḳuluñdur boynı baġlu bu **Ẓafer**

2. dost kūyına onı yėtür bī-ḫaṭar

3. ėtdi işüm günbegün yevmüʾl-beter

---

1 Hâlimi büsbütün kimseye diyemiyorum. ḥālüm HD ḥālim
2 Kötü huylu sevgili bir an bize boyun eğmez.
3 Bu fakiri sabah akşam ağlatırlar; aġladurlar HD aġladırlar
4 Gâh ayrılık gâh ümitsizlik gâh sıkıntı.

III

1 Ey saki! Gel kadehi dolaştır. devre HD dövre
2 Şayet gönlüme parlarlık veren olursa;
3 Meclisime sen dilberi almadılar; bezmüme HD bezmime
4 Gâh ayrılık gâh ümitsizlik gâh sıkıntı.

IV

1 Ey gül yüzlü! Beni vasla ulaştır. yėtürgil HD yėtirgil, yüzi HD üzü
2 Meclisimizden şarap kadehini eksik etme. eksük HD eskik, bezmümüzden HD bezmimizden
3 Ateşe yaktı, zayıf bedenim küle döndü. yaḳdı HD yaḫdı, zārum HD zārım, oldı HD oldu
4 Gâh ayrılık gâh ümitsizlik gâh sıkıntı.

V

1 Bu Zafer bir boynu bağlı kulundur. boynı HD boynu, baġlu HD baġlı
2 Onu tehlikesiz bir şekilde dost köyüne ulaştır. kūyına HD kūyuna, onı HD onu, yėtür HD yėtir

4. gāh hicrān gāh ḥırmān geh melāl

VI

1. vėrdi devrān cām-ı ʿışḳı sāḳī tek
2. ḳaldı ḥasret yüregümde dağı tek
3. cevrüm almış gāh vü bī-geh yağı tek
4. gāh hicrān gāh ḥırmān geh melāl

VII

1. olmışam Mecnūn tek yārdan ıraḳ
2. cānuma kār eyledi sūz-ı firāḳ
3. meni isteyüben ėderler sürrāḳ
4. gāh hicrān gāh ḥırmān geh melāl

[Lām]

74.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. güllerüñ maṭlūbı bülbül bülbülüñ maṭlūbı gül
   mey-keşüñ maṭlūbı sāḳī sāḳīnüñ maṭlūbı mül
2. şemʿden ötrü özin pervāne yaḳmış odlara

---

3 Günbegün işimi daha kötü etti. işüm HD işim
4 Gâh ayrılık gâh ümitsizlik gâh sıkıntı.

VI

1 Zaman, aşk kadehini saki gibi verdi.
2 Hasret, yüreğimde yara gibi kaldı. yüregümde HD üregimde, cevrüm HD cevrim
3 Cevrimi almış gâh vakitsiz düşman gibi;
4 Gâh ayrılık gâh ümitsizlik gâh sıkıntı.

VII

1 Mecnun gibi sevgiliden uzak olmuşum. olmışam HD olmuşam
2 Ayrılık ateşi canıma etki eyledi. cānuma HD cānıma
3 Beni isteyip hırsızlar ederler. isteyüben HD isteyiben
4 Gâh ayrılık gâh ümitsizlik gâh sıkıntı.

74.

1 Güllerin istediği bülbül, bülbülün istediği güldür. Şarap içenin istediği saki, sakinin istediği şaraptır. güllerüñ HD güllerin, maṭlūbı HD maṭlūbu, maṭlūbı HD maṭlūbu, mey-keşüñ HD mey-keşin, maṭlūbı HD maṭlūbu, sāḳīnüñ HD sāḳīnin, maṭlūbı HD maṭlūbu

ʿışḳ bābında bu san taḳsīm ḳılmış ʿaḳl-ı küll

3. büʾl-heves buz cismine pinhān olur od görgeçin

kim ıraġdan dinlemek yaḫşı olur bang-ı dühül

4. ey nesīm-i ṣubḥ gel bizden apar yāre peyām

ėlçilik bābında maḥrem sen tegi olmaz resul

5. ey **Ẓafer** yārüñ hevāsıdur ḥayāt-ı cāvidān

yārdan ayru dirilmek ʿāşıḳa mümkin degül

75.

Mefāʿilün feʿilātün mefāʿilün feʿilün

Mücteṯ+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. ümīd mezraʿasından götürmişem ḥāṣıl

özümi nīst ḳılub yāre olmışam vāṣıl

2. hezār şükr ki doġru yol üstedür seferüm

bu yoldan özge eger var gėtmedüm bāṭıl

3. cünūn-ı ʿışḳ çıḳarupdur ʿaḳlumı başdan

vü ger ne cāhil iken var ėdeyim besī ʿāḳil

4. ḥadīs ü āyet -i Ḳurʾān kimi refīḳüm var

---

2 Mumdan dolayı pervane kendişi ateşlere yakmış aşk babında. Tabiatın ahengi bu şekilde bölünmüş. özin HD özün, yaḳmış HD yaḫmış

3 Maymun iştahlı, ateş gördüğünde buz içine gizlenir. Uzaktan davulun sesini dinlemek güzel olur. görgeçin HD görcegin, ıraġdan HD ıraḳdan

4 Ey sabah vakti esen rüzgâr! Gel, bizden sevgiliye haber götür. Elçilik babında senin kadar mahrem bir resul olmaz.

5 Ey Zafer! Ebedi hayat sevgiliyi arzulamaktır. Sevgiliden ayrı dirilmek âşık için mümkün değildir. yārüñ HD yārin, hevāsıdur HD hevāsıdır, ayru HD ayrı, mümkin HD mümkün, degül HD dögül

75.

1 Ümit tarlasından hasılat kaldırdım. Kendimi yok edip sevgiliye kavuştum. götürmişem HD götürmüşem, özümi HD özümü, ḳılub HD ḳılıb, yāre HD yāra, olmışam HD olmuşam

2 Bin (defa)şükür (olsun) ki seferim doğru yol üstünedir. Bu yoldan başka batıl yol varsa o yoldan gitmedim. üstedür HD üstedir, seferüm HD seferim, gėtmedüm HD gėtmedim

3 Aşk deliliği aklımı baştan çıkarmıştır. Ve cahilken neden akıllı olayım? çıḳarupdur HD çıḫarıpdır, ʿaḳlumı HD ʿaḳlımı

bu ṣoḥbet ile cihān içre olmışam kāhil

5. **Ẓafer**le yār olub Murteżā ʿAlī ḳulıyam

göz açuban yumıcaḳ ondan olmadum ġāfil

[Mim]

76.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

1. doġruluḳdan yoḫdur ey dil yig makām

sāḳīyā gel rengīn ėtgil bezm-i cām

2. seg raḳībden yėtdi bize çoḫ sitem

şükr kim çekdüm ḳamudan intiḳām

3. gerçi gėtdi elümüzden ʿizz ü cāh

şükr kim ḳaldı yėrinde nīk fām

4. bezm-ara gel devre salgıl sāġarı

keçdi devrān geldi imdi devr-i cām

5. bu cihān ḫalḳı düşüpdür miḥnete

içdügi ḳandur dem-ā-dem ṣubḥ u şām

6. puḫte dutgıl işüñi devrān keçer

---

4 Kuran ayetleri ve hadis gibi iki yoldaşım var. Dünyada bu sohbet ile olgunlaştım. refīḳüm HD refīḳim, olmışam HD olmuşam

5 Zafer ile dost olup (Hz.) Ali Murteza'nın kuluyum. Göz açıp yumma müddetince ondan (onun yolundan) dönmedim. ḳulıyam HD ḳuluyam, açuban HD açıban, yumıcaḳ HD yumucaḳ, olmadum HD olmadım

76.

1 Ey gönül! Doğruluktan daha üstün makam yoktur. Saki! Gel kadeh meclisini renklendir. yig HD bin

2 Köpek rakipten bize çok sitem ulaştı. Şükür ki hepsinden intikam aldım. çekdüm HD çekdim, ḳamudan HD ḳamıdan

3 Gerçi elimizde güç ve makam gitti (ama) şükür ki güzel renk kaldı. elümüzden HD elimizden

4 Gel, mecliste kadehi dolaştır. Zaman geçti, kadeh zamanı geldi. keçdi HD gėçdi

5 Bu dünya halkı sıkıntıya düşmüştür. Sabah akşam her vakit içtikleri kandır. düşüpdür HD düşübdür, içdügi HD içdigi, ḳandur HD ḳandır

ėtmez ʿāḳil öz işinde fikr-i ḫām

7. ey **Ẓafer** ʿayşı elüñden ḳomagıl

doġru söz budur işüñ [...]

77.

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

Możāriʿ - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. cān naḳdini fedā reh-i cānāne ḳılmışam

köñlüm ėvini ʿışḳla vīrāne ḳılmışam

2. Mecnūndan artı şöhret-i ʿışḳum bu ḫalḳ-ara

ferzāne[y]em ki özümi dīvāne ḳılmışam

3. ʿışḳ odı düşdi başuma bir şemʿ-i bezmden

ol şemʿ-i bezme cānumı pervāne ḳılmışam

4. maʿnīde büt-perest olur ṣūret isteyen

men terk-i ṣūret ü büt ü büt-ḫāne ḳılmışam

5. Ferhād vėrdi cān reh-i ʿışḳ-ı mecāzda

men ḫāṭırı mecāz ile bī-gāne ḳılmışam

6. tā düşdi başa neşʾe-yi cām-ı şarāb-ı ʿışḳ

göz sāġarın bu neşʾeye peymāne ḳılmışam

---

6 İşini olgun tut, zaman geçer. Akıllı olan kendi işinde ham düşünmez. işüñi HD işini, keçer HD gėçer

7 Ey Zafer, zevküsefayı elinden bırakma. İşin doğrusu budur [...].elüñden HD olanın, ḳomagıl HD ḳoymagıl, işüñ HD işin

77.

1 Can sermayesini sevgilinin yoluna feda kılmışım. Gönlümün evini aşka virane kılmışım. cānāne HD cānāna

2 Aşkımın şöhreti bu halk içinde Mecnun'dan arttı. Bilgiliyim ki kendimi divane kılmışım. ʿışḳum HD ʿışḳım, özümi HD özümü

3 Bir meclis mumundan başıma aşk ateşi düştü. O meclis mumuna canımı pervane kılmışım. odı HD odu, düşdi HD düşdü, başuma HD başıma, cānumı HD cānımı

4 Manada, suret isteyen putperest olur. Ben sureti, putu ve puthaneyi terk etmişim.

5 Ferhat, mecazi aşk yolunda can verdi. Ben, gönlün mecazla ilgisini kesmişim. men HD ben

6 Aşk şarabının kadehinin neşesi başa düşünce göz kadehini bu neşeye içki bardağı kılmışım. düşdi HD düşdü

7. iẓhār ėtme ḥāl-i dilüñ ḫalḳa ey **Ẓafer**

çün cümle ʿarż-ı ḥālüñi sulṭāna ḳılmışam

78.

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

Hezec - - + / + - - + / + - - + / + - -

1. ey vaṣl güni bile olan fikr ü ḫayālüm

gel sor bu gėce hicrde keçdi nėçe ḥālüm

2. var yāre ḫaber vėr ki beni ġamda bıraḳma

bir gün ölürem boynıdadur cümle vebālüm

3. yandum bu gėce daña degin şemʿ odına

pervāne tegi ḳalmadı tende per ü bālüm

4. yoluñda fedā ėtmege cānda hevesüm var

çün ḳalmadı bu yėr yüzide mülk ile mālum

5. gel köñlümi ġamdan çıḳar ey dil-ber-i ġam-ḫˇār

meh yüzüñ ėder ġam kūyıda defʿ-i melālüm

6. sensen gözümüñ nūrı sensen mene hem-dem

ʿışḳuñ bile tevʾem türedi ẕevḳ-i viṣālüm

7. ḥāl-i dilümi yazdı **Ẓafer** vėrdi ṣabāya

---

7 Ey Zafer! Gönlünün hâlini kimseye gösterme. Çünkü arzuhalini sultana (arz) etmişim. dilüñ HD dilin, ḥālüñi HD ḥālini

78.

1 Ey kavuşma gününde bile olan düşünce ve hayalim! Gel, bu gece ayrılıkta hâlimin nasıl olduğunu sor. güni HD günü, ḫayālüm HD ḫayālim, nėçe HD nėce, ḥālüm HD ḥālim

2 Git sevgiliye haber ver ki beni gamda bırakma. Bir gün ölürsem tüm vebalim boynundadır. yāre HD yāra, bıraḳma HD buraḫma, boynıdadur HD boynuvadur, vebālüm HD vebālim

3 Bu gece, tan vaktine kadar mum ateşine yandım. Perevane gibi bedenimde kolum kanadım kalmadı. yandum HD yandım, odına HD oduna, tegi HD teki, bālüm HD bālim

4 Canımı yoluna feda etmeye hevesim var. Çünkü bu yeryüzünde mal ve mülküm kalmadı. hevesüm HD hevesim, yüzide HD üzüde, mālum HD mālım

5 Ey dert ortağı olan dilber! Gel, gönlümü gamdan çıkar. Ay yüzün, köyünde sıkıntımı giderir. köñlümi HD köñlümü, çıḳar HD çıḫar, yüzüñ HD üzün, melālüm HD melālim

6 Gözümün nuru sensin, bana arkadaş olan sen. Aşkın, kavuşma zevki ile eş olarak ortaya çıktı. nūrı HD nūru, mene HD bene, viṣālüm HD viṣālim

titredi elüm yazmaġa ḳalmadı mecālüm

8. iẓhār saña nėçe ėdeyim tā bilesen sen

küyından ıraḳ düşecegi ḳalmadı ḥālüm

79.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. hicr elinden ney kimi her laḥẓa nālān olmışam

bülbül-i şeydā ilen hem-rāz-ı efġān olmışam

2. yandı hicrān odına pervāne tek bāl u perüm

şemʿden şeb tā seḥer-geh zār u giryān olmışam

3. şöhret-i ʿışḳum bugün Mecnūndan artı ḫalḳ-ara

kūh-ken sözi kimi ʿālemde destān olmışam

4. Vāmıḳ u ʿAẕrā eger bu dehr-ara olsa idi

ḥālümi görgeç bilürdi nėçe ḥayrān olmışam

5. gözlerümden yaş yėrine ḳanlu su oldı revān

bes ki ġam kūyında ḳalub dīde giryān olmışam

6. bu **Ẓafer** ḥālinden ėtmez bir ḥaẕer cevr eyleyen

---

7 Zafer gönlümün hâlini yazıp saba rüzgarına verdi. Elim titredi, yazmaya mecalim kalmadı. dilümi HD dilimi, elüm HD elim, mecālüm HD mecālim

8 Sen anlayana kadar, köyünden uzak düşmeye hâlimin kalmadığını sana nasıl göstereyim. saña HD sene, kūyından HD kūyundan, ḥālüm HD ḥālim

79.

1 Ayrılık yüzünden ney gibi her an inler olmuşum. Tutkun bülbül ile figan etmede sırdaş olmuşum. olmışam HD olmuşam, olmışam HD olmuşam

2 Pervane gibi, kolum ve kanadım ayrılık ateşiyle yandı. Mumdan dolayı akşamdan seher vaktine kadar ağlayıp inler olmuşum. odına HD oduna, perüm HD perim, olmışam HD olmuşam

3 Bugün aşkımın şöhreti halk arasında Mecnun'dan fazla oldu. Dağı yıkanın sözü gibi, âlemde destan olmuşum. ʿışḳum HD ʿışḳım, sözi HD sözü, olmışam HD olmuşam

4 Vamık ve Azra eğer dünyada olsaydılar, hâlimi görünce nasıl hayran olduğumu bilirlerdi. ḥālümi HD ḥālimi, görgeç HD görkec, bilürdi HD bilirdi, nėçe HD nėce, olmışam HD olmuşam

5 Gözlerimden yaş yerine kanlı su aktı. Gam köyünde kalıp gözümün ağlar olması yeter artık. gözlerümden HD gözlerimden, ḳanlu HD ḳanlı, oldı HD oldu, kūyında HD kūyunda, ḳalub HD ḳalıb, olmışam HD olmuşam

yār-i bed-ḫū hīç dėmez toprağa yek-sān olmışam

80.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. cān vėrüb tā hem-nişīn-i vaṣl-ı cānān olmışam
pāy-bend-i rişte-yi bir ʿahd u peymān olmışam

2. tā nefes vardur tenümde terk ėtmem ʿışḳını
bir gedā iken bi-ḥamdillah ki sulṭān olmışam

3. bulmışam ẕevḳ-ı viṣālüñ ḳoymam elden dāmenüñ
gerçi hicrānuñ ilen dost u giryān olmışam

4. vėrmişem cān naḳdini ol māh-ı bedre rū-nümā
ḫalvet-i ḫāṣında tā bir gėce mihmān olmışam

5. bu sebebden yār olmışdur baña fetḥ u ẓafer
bir ten-i bī-cān idüm onı görüb cān olmışam

81.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. keçdi ʿömrüm döndi devrān münisümdür derd ü ġam

---

6 Eziyet eden (sevgili), bu Zafer'in hâlinden hiç çekinmez. Kötü huylu sevgili, yer ile bir olduğumu hiç söylemez. ḥālinden HD ḥālından, olmışam HD olmuşam

80.

1 Can verip, sevgiliye kavuşma (ümidiyle) sıkı arkadaş olmuşum. Bir yemin ipliğiyle ayakları bağlı olmuşum. vėrüb HD vėrib, olmışam HD olmuşam, olmışam HD olmuşam

2 Nefes aldığım sürece aşkını terk etmem. Allah'a hamd olsun ki dilenci iken sultan olmuşum. vardur HD vardır, tenümde HD tenimde, olmışam HD olmuşam

3 Sana kavuşmanın zevkini bulmuşum, eteğini hiç elden bırakmam. Gerçi ayrılığın ile dost olup ağlar olmuşum. bulmışam HD bulmuşam, viṣālüñ HD viṣālin, dāmenüñ HD dāmenin, hicrānuñ HD hicrānın, olmışam HD olmuşam

4 Can sermayesini o dolunay gibi yüzünü gösteren sevgiliye vermişim. Onun has halvetinde bir gece misafir olmuşum. olmışam HD olmuşam

5 Cansız bir beden iken onu görüp can bulduğum için fetih ve zafer bana dost olmuştur. olmışdur HD olmuşdur, baña HD bene, idüm HD idim, onı HD onu, olmışam HD olmuşam

81.

sāḳīyā gel devre salgıl içelüm bir cām-ı Cem

2. ʿışḳ odı köydürüpdür bu ten-i ʿüryānumı

serv ḳaddüm bir hilāl ay kimi tapdı pīç ü ḫam

3. yār luṭfın kesdi menden bu dönen devrān kimi

ėşidüb şād olmasun aġyār vechini dėmem

4. deşt-ara Mecnūn kimi dutmışdum ülfet vaḥş ilen

şimdi onlar hem meni görgeç eyle[r]ler cümle rem

5. bilmezem kim bu felekdendür veyā dönmiş ẓafer

yā ʿadū tedbīridür olsun cihānda ʿömri kem

[Nūn]

82.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ḥālümi zār eyledi bir dil-ber-i gül-pīrehen

olmışam bülbül kimi şeydā der-eṭrāf-ı çemen

2. özümi meşġūl ėtdüm her zamān men bir işe

---

1 Ömrüm geçti, devran döndü; dert ile gama alışmışım. Ey Saki! Gel kadehi dolaştır, Cem'in kadehinden bir içelim. keçdi HD gėçdi, döndi HD döndü, mūnisümdür HD mūnisimdir, içelüm HD içelim

2 Aşk ateşi bu çıplak bedenimi yakmıştır. Selviye benzeyen boyum bir hilal ay gibi büklüm büklüm oldu. odı HD odu, köydürüpdür HD köydürübdür, ʿüryānumı HD ʿüryānımı, ḳaddüm HD ḳaddim

3 Sevgili, bu dönen devran gibi benden lutfunu kesti. Düşmanlar duyup şad olmasın(lar diye) sebebini söylemem. luṭfın HD luṭfun, menden HD benden, ėşidüb HD ėşidib, olmasun HD olmasın

4 Mecnun gibi çölde yabani hayvanlar ile münasebet kurmuştum. Şimdi onlar da beni görünce hepsi ürker. dutmışdum HD dutmuşdum, meni HD beni, görgeç HD görkec

5 Bilmem ki bu felekten midir yahut zafer mi döndü? Yoksa dünyada ömrü eksilesice düşmanın tedbiri midir? felekdendür HD felekdendir, dönmiş HD dönmüş, tedbīridür HD tedbīridir, ʿömri HD ʿömrü

82.

1 Gömleği gül olan bir dilber hâlimi perişan eyledi. Çimenin etrafında bülbül gibi tutkun oldum. ḥālümi HD ḥālimi, olmışam HD olmuşam

2 Kendimi her zaman bir işle meşgul ettim. Mecnun gibi başımı alıp Yemen'e kadar giderim. özümi HD özümü, ėtdüm HD ėtdim, men HD ben, alub HD alıb

vėrene Mecnūn kimi baş alub gėderem tā Yemen

3. Vāmıḳ u ʿAẕrā kimi oldum vaṭandan derbeder

gezmemiş yėr ḳalmadı der-ṭaraf-ı aṭlāl u dimen

4. ser-nüviştüm bėyle olmış mıydı ez-rūz-ı ezel

kim yanam ʿışḳ āteşine nėçe yandı kūh-ken

5. āh çeksem od salur āhum cānda bāġ-ara

ne ḳalur gül-berg-i tāze ne ḳalur serv ü semen

83.

Fāʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

Remel - + - - / + + - - / + + - - / ++ -

1. nev-bahār oldı yėne ġam götürüldi aradan

cümle mātem-zedeler çıḳdı gök ilen ḳaradan

2. sāḳī vü bāde vü muṭrib üçi hem-rāz oluban

geldiler bize melāʾik kimi bilmem ḥaradan

3. onlar ilen bile bir şūḫ perī-yi māhlikā

nāz ile suya girüb sünbül zülfin taradan

4. vėrmiş idi baña bir vaʿde ki yārüñ oluram

az yaratmış bėyle ṣūret bizi hīçden yaradan

---

3 Vamık ve Azra gibi vatandan derbeder oldum. Süprüntülük ve harabelerde gezilmedik yer kalmadı.

4 Ezel gününden alın yazım böyle olmuş muydu ki dağı delen (Ferhat) gibi aşk ateşine yanayım? nüviştüm HD nüviştim, olmış HD olmuş, nėçe HD nėce

5 Ah çeksem, ahım canda (öyle bir) ateş çıkarır (ki) bağda ne taze gül yaprağı ne selvi ve yasemin kalır. salur HD salır, āhum HD āhım, ḳalur HD ḳalır, ḳalur HD ḳalır

83.

1 İlkbahar oldu yine aradan gam kaldırıldı. Bütün matemzedeler gök ve karadan çıktılar. oldı HD oldu, götürüldi HD götürüldü, çıḳdı HD çıḫdı, gök HD gūy

2 Saki, şarap ve çalgıcı sırdaş olup melekler gibi bilmem nereden bize geldiler. üçi HD üçü, ḥaradan HD haradan

3 Onlar ile birlikte naz ile suya girip sünbüle benzeyen saçlarını taratan ay yüzlü, şuh bir periye benzeyen birisi de geldi. bile HD bėyle, girüb HD girib, zülfin HD zülfün

4 Sevgilin olurum diye bana mühlet vermişti. Bizi hiçten yaratan, böyle surette az (kişi) yaratmış. baña HD bene, yārüñ HD yārin

5. ey **Ẓafer** şükr-i Ḫudā eyle ki rezzāḳdurur

yėtürür rūzī bilmez kişi geldi naradan

84.

Fā'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel - + - - / + + - - / + + - - / ++ -

1. köñlümi eylemedi cem' çü pervīn hicrān

günbegün eyledi bedter beni ġamgīn hicrān

2. ṣabrumı aldı elümden cigerüm eyledi ḫūn

bir nefes vėrmedi bu köñlüme temkīn hicrān

3. ṣaldı bir kāfirüñ 'ışḳına çıḳardı dünyadan

sālik iken eyledi köñlümi bī-dīn hicrān

4. vaṣl ilen gerek idi köñlümi ala şeb ü rūz

ẓāhiren bilmez imiş şīve vü āyīn hicrān

5. **Ẓafer** ilen eyledi dostluḳı bir yana

bilmedüm nā-kes imiş bī-dil ü ḫā'in hicrān

85.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

---

5 Ey Zafer! Bütün yaratılmışların rızkını veren Allah'a şükret. O, rızkı gönderir. Kişi, nereden geldiğini bilmez. yėtürür HD yėtirer, rūzī HD rūzunu, naradan HD haradan

84.

1 Ayrılık, gönlümü pervin yıldızı gibi toplamadı. Ayrılık, gündengüne beni daha beter gamlandırdı. köñlümi HD köñlümü,

2 Ayrılık, sabrımı elimden aldı, ciğerimi kan eyledi. Bir an gönlüme temkin vermedi. ṣabrumı HD ṣabrımı, elümden HD elimden, cigerüm HD cigerim

3 Ayrılık, beni bir kâfirin aşkına düşürüp dünyadan çıkardı. Din yolunda giderken gönlümü dinsiz eyledi. ṣaldı HD saldı, kāfirüñ HD kāfirin, çıḳardı HD çıḫardı, köñlümi HD köñlümü

4 Kavuşma ile gece gündüz gönlümü almalıydı. Görünüşte ayrılık, naz ve ayinin ne olduğunu bilmez imiş. köñlümi HD köñlümü

5 Ayrılık, Zafer ile dostluğunu bir yana bıraktı. Ayrılığın kalpsiz, hain ve alçak olduğunu bil(e)medim. dostluḳı HD dostluġunu, bilmedüm HD bilmedim

85.

1. ey gözel men tek o serv ḳāmetüñ ḫam olmasun

ḫāṭıruñ ġam u cehdden bir laḥẓa dirhem olmasun

2. men ḫayālüñle bu ġamgīn köñlümi şād eylerem

tek senüñ köñlünde bizden bir nefes ġam olmasun

3. iltimāsum budur ey iki gözümüñ merdümi

merdüm-i bīgāne bezmüñ içre maḥrem olmasun

4. bir nuḳaṭla maḥremüñ mücrim olur ger baḳsa kec

bu Ẓafer ḳuluñ senüñ devrüñde mücrim olmasun

5. ger ıraḳ düşdüm hemīşe köñlümüñ içindesen

ayaġuñ tozı gözümden bir nefes kem olmasun

6. her nefes Ḥaḳ der-gehine eylerem dürlü niyāz

kim raḳībüm itlerüñle yār u hem-dem olmasun

7. bu **Ẓafer** bir boynı baġlu ḳuldurur bilgil saña

baḫşuñ onuñ saruya bir nefes kem olmasun

86.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

---

1 Ey güzel! O selvi boyun benim gibi bükülmesin. Gönlün gam çekmekten ve çabalamaktan bir an dirhem olmasın. men HD ben, ḳāmetüñ HD ḳāmetin, olmasun HD olmasın, ḫāṭıruñ HD ḫāṭırın, olmasun HD olmasın

2 Ben senin hayalinle gamlı gönlümü şad ederim. Yeter ki senin gönlünde bizden kaynaklı bir an (bile) gam olmasın. men HD ben, ḫayālüñle HD ḫayālinle, köñlümi HD köñlümü, senüñ HD senin, olmasun HD olmasın

3 Ey iki gözümün bebeği! İltimasım, kayıtsız göz bebeklerinin senin meclisin içinde mahrem olmamasıdır. iltimāsum HD iltimāsım, merdümi HD merdümü, bezmüñ HD bezmin, olmasun HD olmasın

4 Eğer nokta miktarınca mahremine eğri baksa suçlu olur. Bu Zafer kulun senin devrinde suçlu olmasın. maḥremüñ HD maḥremin, baḳsa HD baḫsa, senüñ HD senin, devrüñde HD dövründe, olmasun HD olmasın

5 Uzak düştüysem (de) daima gönlümün içindesin. Ayağının tozu, gözümden bir an eksik olmasın. ayaġuñ HD ayaġın, tozı HD tozu, olmasun HD olmasın

6 Her nefeste, rakibim senin köpeklerinle dost ve arkadaş olmasın diye Hak dergâhına türlü yakarışlarda bulunurum. raḳībüm HD raḳībim, itlerüñle HD itlerinle, olmasun HD olmasın

7 Bil ki bu Zafer senin bir boynu bağlı kulundur. Onun tarafına ihsanın bir an eksik olmasın. boynı HD boynu, baġlu HD baġlı, saña HD sene, baḫşuñ HD baḫşın, saruya HD sarıya, olmasun HD olmasın

86.

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ey köñül çün ʿışḳa düşdüñ keç bu dehr-i fānī̇den
algılan bir būse yārüñ peste -yi ḫandānıdan

2. şeyb geldi baş aġardı keçdi eyyām-ı şebāb
içmegil şerbet yėrine bāde miskī̇n ḳanıdan

3. ḳanlu yaş tökmekden oldı rū-yı zerdüm lāle-zār
hicre düşdüñ bulmaduñ bir vaṣl-ı yār-i cāndan

4. ḳoyma elden yār kūyında gedālıḳ şī̇vesin
müsteḥaḳ keçer zekāt çün bekā-yı cānıdan

5. çekme cān ḳaydın cihānda pādişāh faḳir olan
tekye vėrme salṭanat taḫtına çıḳ zindānıdan

6. maʿṣiyetdür oldı senden defter ü dī̇vān siyāh
gözyaşıyla yüklen onı köñül ʿunvānıdan

7. ey **Ẓafer** çün kim beḳā-yı ʿömre yoḳdur iʿtibār
el götür bu dehr-i dūnuñ defter ü dī̇vānıdan

87.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

---

1 Ey gönül! Aşka düştün, bu fani dünyadan geç. Sevgilinin gülüşünün güzelliğinden bir buse al. kec HD gėç, fānī̇den HD fānī̇dan, yārüñ HD yārin

2 Yaşlılık geldi, baş ağardı, gençlik günleri geçti. Şerbet yerine miskin kanından şarap içme. keçdi HD gėçdi

3 Kanlı yaş dökmekten sararmış yüzüm lale bahçesine döndü. Ayrılığa düştün, bir candan sevgili bulmadın. ḳanlu HD ḳanlı, oldı HD oldu, zerdüm HD zerdim, bulmaduñ HD bilmedin, cāndan HD cānıdan

4 Sevgilinin köyünde dilencilik edasını elden bırakma. Canın bakiliği için zekât müstehak olur. kūyında HD kūyunda, keçer HD gėçer

5 Can kaydını çekme, fakir olan dünyada padişah gibidir. Saltanat tahtına güvenme, zindanından çık.

6 Defter ve divan siyaha döndü, bu asiliktir. Onu gönül unvanından gözyaşıyla yüklen. maʿṣiyetdür HD maʿṣiyetdir, oldı HD oldu, yüklen HD yügilen, onı HD onu

7 Ey Zafer! Ömrün bekasına itibar olmaz. Bu alçak dünyanın defter ve divanından elini çek. yoḳdur HD yoḫdur

87.

1. riyādur zāhidüñ fiʿli ʿayāndur mekri ḥālinden

vėrüpdür dīni elden el götürmez mülk ü mālından

2. yetīm mālını nūş eyler ki yaʿnī vech-i aḥsendür

özini ḫˇār u zār eyler ḥaẕer ḳılmaz vebālinden

3. köñül dünyāya sen uyma onuñ tek dīnüñi satma

riyā ʿāleminde sāḥirdür ėşitme ḳīl ü ḳālinden

4. reh-i mey-ḫāne dut dāʾim riyādan olgılan ṣāʾim

ḥaḳīḳat üzre dur ḳāʾim ḫaber-dār ol viṣālinden

5. bezetme özüñi cāhil kimi dībā vü aṭlasdan

igitlik keçdi şimdi gėygilen pākīze şālından

6. behiştden geldi ʿüryān ʿĀdem ü Ḥavvā bu dünyāya

libās-ı ala aldanma ḥaẕer ḳıl mekr ü alından

7. gözeller köñlüñi aldı elüñden nėçe gün besdür

gözüñ merdümlerin menʿ eylegil şol ḫaṭṭ u ḫālinden

8. ẓafer bulmaz cihānda her kişi ehl-i riyā oldı

olupdur pir ü şeyṭān vü şerm ėtmez mālından

---

1 Zahidin işi riyadır, hilesi hâlinden bellidir. Dini elden gitmiştir, mülk ve malından elini çekmez. riyādur HD riyādır, zāhidüñ HD zāhidin, ʿayāndur HD ʿayāndır, ḥālinden HD ḥālından, vėrüpdür HD vėribdir

2 Yetim malını en iyi yol oymuş gibi yer. Kendini hor ve hakir eyler, yetim malı yemenin vebalinden çekinmez. aḥsendür HD aḥsendir, özini HD özünü

3 Gönül! Sen dünyaya uyma, onun (zahit) gibi dinini satma. İkiyüzlülük âleminde maskaralık eder, onun dedikodusunu dinleme. dīnüñi HD dīnini, sāḥirdür HD sāḥirdir, ḳālinden HD ḳālından

4 Meyhane yolunu tut, daima riyadan uzak dur. Hakikat üzerine ayakta dur, kavuşmadan haberdar ol. üzre dur HD üzredir

5 Cahil gibi kendini ipekli kumaşlarla bezetme. Şimdi yiğitlik geçti, temizlik şalını giy. özüñi HD özünü, keçdi HD gėçdi

6 (Hz.) Âdem ve (Hz.) Havva cennetten bu dünyaya çıplak geldiler. Hile elbisesine aldanma, onun hile ve aldatmasından sakın.

7 Güzeller, gönlünü nice günler elinden aldı. Yeter artık, göz bebeklerini onun ayva tüyleri ve benlerinden men eyle. köñlüñi HD köñlünü, elüñden HD elinden, besdür HD besdir, ḫālinden HD ḫālından

8 İkiyüzlü olan kimse, dünyada zafer bulmaz. (İkiyüzlü olan) yaşlı ve şeytan olup malından utanmaz olmuştur. bulmaz HD bilmez, oldı HD oldu, olupdur HD olubdur

[Hāʾ]

88.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. dün gėce düşdi gözüm bir dil-ber-i meh-pāreye

nāz ilen girmiş idi suya ki zülfin taraya

2. ḫāl-i hindūsın görüb oldı köñül āteş-perest

ondan ötrü merdüm-i çeşmüm girüpdür ḳaraya

3. meh yüzine zülf-i müşgīnin perīşān eyledi

ḳoydı merhem lebleri köñlümde olan yaraya

4. gözlerinüñ cāmıdan maḫmūr idüm oldum ḫarāb

raḥm ḳıldı vėrdi bir sāġar men bi-çāreye

5. tāze güldür kim naẓar bāġında bulmış perveriş

dirmek olmaz ol güli çün tāze gelmiş araya

6. gözden aḫan yaşumı bildi ki merdüm-zādedür

nisbeti yoḳdur onuñ her su gelen fevvāreye

7. yüzüme açdı **Ẓafer** baġlu ḳapular ṣubḥ-dem

eyledi āhum es̱er ol dil-ber-i ḫūn-ḫʷāreye

88.

1 Gözüm, dün gece, saçını taramak için naz ile suya giren ay yüzlü bir dilbere düştü. düşdi HD düşdü

2 Gönül onun benini görüp ateşperest oldu. Bundan dolayı göz bebeklerim kara olmuşlardır. hindūsın HD hindūsun, oldı HD oldu, çeşmüm HD çeşmim, girüpdür HD giribdir

3 Misk kokulu saçlarını ay yüzüne dağıttı. Dudakları, gönlümde olan yaraya merhem koydu. yüzine HD üzüne, ḳoydı HD ḳoydu

4 Gözlerinin kadehinden mahmur idim, harap oldum. Ben biçareye acıyıp bir kadeh verdi. gözlerinüñ HD gözlerinin, idüm HD idim, men HD ben

5 Nazar bağında yetişmiş taze güldür. O gülü toplamak olmaz, (daha) yeni yetişmiştir. bulmış HD bulmuş, dirmek HD dermek, güli HD gülü

6 Gözümden akan yaşın göz bebeğinden olduğunu anladı. Onun, her su gelen fıskiyeye ilgisi yoktur. yaşumı HD yaşımı, zādedür HD zādedir, yoḳdur HD yoḫdur

7 Zafer! Ahım o zalim sevgiliye etki etti (ve o), sabah vakti, bağlı kapıları yüzüme açtı. yüzüme HD üzüme, baġlu HD bağlı, ḳapular HD ḳapılar, āhum HD āhım

89.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ṣaymadum hergiz yaman men yār ilen yoldaşuma
çarḫ-ı gerdūn zehr ḳatupdur revādur aşuma

2. yandurur hicrān odına bilmezem vechi nedür
bir sitem-ger dil-berüñ ʿışḳını ṣalmış başuma

3. ḳanlu yaş az bes ki gözden aḳdı nūrı ḳalmadı
raḥm ḳılmaz ol sitem-ger gözden aḫan yaşuma

4. köñlümüñ sırrını iẓhār ėtmedüm hīç kimseye
işimi ṣaldum ezelden naḳş ėden naḳḳāşuma

5. bes ki ṣabr ėtdüm cefādan oldı ėvi ḫarāb
ʿarż-ı ḥālüm kimse yoḳdur ʿarż ėde sırdaşuma

90.

Mefʻūlü mefāʻilün feʻūlün

Hezec - - + / + - + - / + - -

1. köñlüm ėvidür serāy-ı Allah

89.

1 Ben asla dost ve yoldaşım için kötü düşünmedim. Dönek felek aşıma zehir kattı, (bu) reva (mı)dır? ṣaymadum HD saymadım, men HD ben, yoldaşuma HD yoldaşıma, ḳatupdur HD ḳatıpdır, revādur HD revādır, aşuma HD aşıma

2 Sebebi nedir bilmem; bir zalim sevgilinin aşkını başıma salmış, beni ayrılık ateşine yakar. yandurur HD yandırar, odına HD oduna, nedür HD nedir, dil-berüñ HD dil-berin, ṣalmış HD salmış, başuma HD başıma

3 Gözden kanlı yaş aktığı yeter ki (gözün) nuru kalmadı. O zalim, gözden akan yaşıma rahm etmez. ḳanlu HD ḳanlı, aḳdı HD aḫdı, nūrı HD nūru, yaşuma HD yaşıma

4 Gönlümün sırrını hiç kimseye aşikâr etmedim. İşimi, ezelden sırrımı nakş eden nakkaşıma bıraktım. ėtmedüm HD ėtmedim, ṣaldum HD saldım, naḳḳāşuma HD naḳḳāşıma

5 Sabretttiğim yeter, cefadan evi(m) harap oldu. Dileğimi sırdaşıma arz edecek kimse yoktur. ėtdüm HD ėtdim, oldı HD oldu, ėvi HD bu ėvim, ḥālüm HD ḥālim, yoḳdur HD yoḫdur, sırdaşuma HD sırdaşıma

90.

1 Allah'ın sarayı gönlümün evidir. Allah'ın fezası geniş imiş. ėvidür HD ėvidir, vüsʿatlü HD vüsʿatli

vüsʿatlü imiş feżā-yı Allah

2. ḥayrān buña olmışam ki ġayruhu

neden ėde daḫl-i cā-yı Allah

3. bu ḳara köñül ki adıdur ḳalb

iblīse uyar be-cā-yı Allah

4. tā var bu iki cihān yėrinde

eyler nüsḳın rıżā-yı Allah

5. bu cümle ki fānī oldı muṭlaḳ

ḥālinde ḳalur beḳā-yı Allah

6. meger özi saḫlaya ėvini

āyīne ėde ṣafā-yı Allah

7. her kim ki bu iʿtiḳād ilendür

elbette görür liḳā-yı Allah

8. fetḥ u ẓafer ondan olmayınca

kimse görmez liḳā-yı Allah

91.

Fā'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel - + - - / + + - - / + + - - / ++ -

1. şükr kim geldi menüm yanuma yārüm bu gėce

2 Buna öyle hayran olmuşum ki neden başkasını Allah'ın yerine koya(yım). olmışam HD olmuşam

3 Adı kalp olan bu kara gönül, Allah'ın yerine iblise uyar. adıdur HD adıdır

4 Bu iki dünya yerinde var (oldukça) Allah'ın rızasıyla Allah'a uygun şekilde ibadet eder.

5 Her şey mutlak surette fani oldu. Allah'ın bekası olduğu gibi kalır. oldı HD oldu, ḥālinde HD ḥālında, ḳalur HD ḳalır

6 Meğer kendisi evini saklayıp Allah'ın safasını (kendine) ayna etsin. özi HD özü

7 Bu inançta olanlar elbette Allah'ın yüzünü görürler. ilendür HD ilendir, görür HD görer

8 Fetih ve zafer ondan olmayınca Allah'ın yüzünü kimse göremez. görmez HD göremez

91.

1 Şükür ki sevgilim bu gece yanıma geldi. Ağlamam ve inlemem gökyüzüne ulaşmıştı bu gece. menüm HD benim, yanuma HD yanıma, yārüm HD yārim, çıḳmış HD çıḫmış, zārum HD zārım

felege çıḳmış idi nāle vü zārum bu gėce

2. ḳalmamışdı dil-i zārumda zamānı temkīn

yėrine geldi yėne ṣabr u ḳarārum bu gėce

3. yaḳmış idi tenümi āteş-i hicrān dana dek

vaṣl-ı yār oldı ḥālüm sordı nigārum bu gėce

4. şiddet-i ġam bėlümi egmiş idi çevgān tek

rāst oldı yėñiden ḳāmet-i zārum bu gėce

5. ey **Ẓafer** köñlüm ara ḳalmadı bir cev ġam u hemm

çünki düşdi elüme çeşm-i ḫumārum bu gėce

92.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

1. ʿarż-ı ḥālüm var köñül sulṭānına

bir ḳulaḳ vėrgil gedā dīvānına

2. zāhidüñ işi riyādur ḫalḳ-ara

ʿaḥdi yoḳdur baḫmagıl peymānına

3. ẓāhiri müʾmīndürür ḳalbi siyāh

ülfeti var rūz u şeb şeyṭānına

---

2 İnleyen gönlümde temkin zamanı kalmamıştı. Sabır ve kararım bu gece yine yerine geldi. zārumda HD zārımda, ḳarārum HD ḳarārım

3 Ayrılık ateşi, tenimi tan vaktine kadar yakmıştı. Sevgiliyle kavuşma oldu, resim gibi güzel sevgilim bu gece hâlimi sordu. yaḳmış HD yaḫmış, tenümi HD tenimi, dana dek HD danadan, oldı HD oldu, ḥālüm HD ḥālim, sordı HD sordu, nigārum HD nigārım

4 Gamın şiddeti, belimi çevgan gibi eğmişti. İnleyen boyum, bu gece yeniden düzeldi. bėlümi HD bėlimi, oldı HD oldu, zārum HD zārım

5 Ey Zafer! Gözleri sarhoş gibi bakan sevgili elime düştüğü için bu gece gönlümde bir arpa kadar gam ve keder kalmadı. cev HD cöv, düşdi HD düşdü, elüme HD elime, ḫumārum HD ḫumārım

92.

1 Gönül sultanına arzuhâlim var: bu dilencinin divanına bir kulak ver. ḥālüm HD ḥālim, vėrgil HD vėr, gel

2 Zahidin işi halk içinde ikiyüzlülüktür. Onun ahdi yoktur, yeminine bakma. zāhidüñ HD zāhidin, riyādur HD riyādır, yoḳdur HD yoḫdur

3 Görünüşte mümindir (ancak) kalbi siyahtır. Gece gündüz şeytan ile münasebeti vardır.

4. ʿāşıḳuñ ḳanına ol fetvā vėrür

girmegil sen ṣādıḳ ʿāşıḳ ḳanına

5. bāṭını yoḳ ḫalḳ içündür ṭāʿati

tā ki ʿālem yüz vėre dīvānına

6. bu fenā dünyā içündür işkili

miñ bir ebr-i buḫli var iḥsānına

7. āḫiret ėvinde yoḳdur behresi

ġayr mālın ḫarc ėder eyvānına

8. iʿtiḳād ėtmez oña bīmār-ı ʿışḳ

iḥtiyācı yoḳ onuñ dermānına

9. saʿyi budur gėce gündüz ʿāşıḳuñ

kim özini yėtüre cānānına

10. bendeye ḥaḳ cānındandur **Ẓafer**

uymış ol nefs-i laʿīn şeyṭānına

93.

Mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün mefāʿīlün

Hezec + - - - / + - - - / + - - - / + - - -

1. şebāb-ı ʿömr keçdi ey köñül gel yāri terk eyle

cünūn-ı ʿışḳ düşmiş başuña dil-dārı terk eyle

---

4 O, aşığın kanına fetva verir. Sen, sadık aşığın kanına girme. ʿāşıḳuñ HD ʿāşıḳın, vėrür HD vėrir

5 Gizlisi yok, âlem onun meclisine ilgi göstersin diye onun ibadeti halk içindir. yoḳ HD yoḫ, içündür HD üçündür, yüz HD üz

6 Kuruntusu bu fani dünya içindir. Onun ihsanında bin bir cimrilik bulutu vardır. içündür HD üçündür

7 Ahiret evinde hissesi yoktur. Malını köşkü için harcar. yoḳdur HD yoḫdur

8 Aşk hastası, ona inanmaz. (Aşk hastasının) onun dermanına ihtiyacı yoktur.

9 Aşığın gece gündüz çabalaması, kendisini sevgiliye kavuşturmak içindir. ʿāşıḳuñ HD ʿāşıḳın, özini HD özünü, yėtüre HD yėtire

10 Zafer! Kölenin hakkı canındandır. O kovulmuş nefis, şeytanına uymuştur. cānındandur HD cānındandır, uymış HD uymuş

93.

1 Ey gönül! Gençlik geçti, gel sevgiliyi terk eyle. Başına aşk deliliği düşmüş, sevgiliyi terk eyle. keçdi HD gėçdi, düşmiş HD düşmüş, başuña HD başına

2. aġartdı başuñı şeybüñ hevāsı ḳāmet olmış ḫam

ḫayāl-i çeşm-i mest ü ġamze-yi ḫūn-ḫˇārı terk eyle

3. ecel peyki yavuḳlaşdı uyan yuḫudan ey ġāfil

dimāġuñdan hevā-yı zülf-i ʿanber-bārı terk eyle

4. alupdur bėlüñi miḥnet düşüpdür ayaġa başuñ

ecel yėtdi bėlüñden rişte-yi zünnārı terk eyle

5. yėtüpdür kim ecel hem-sāyesin nūş eyleye kāmuñ

köñülden neşʾe-yi ol dīde-yi ḫumārı terk eyle

6. yėtişdi ḳulaġa gül-bāng-ı riḥlet dehr bağından

gel imdi bu temāşā-yı gül ü gül-zārı terk eyle

7. **Ẓafer** cāhil degülsen ʿışḳ sevdāsın çıḳar başdan

gel imdi zülfden bėlüñdeki zünnārı terk eyle

94.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bār İlāhā senden özge sūzuma yoḳdur güvāh

āşikārādur senün der-gāhuña gizlü günāh

2. dūd-ı āhum ḳorḫusından baş çeker gerdūn saru

---

2 İhtiyarlık hevesi, başını ağarttı, boyun büküldü. Sarhoş gözlerin ve kan döken gamzelerin hayalini terk eyle. başuñı HD başını, şeybüñ HD şeybin, olmış HD olmuş

3 Ey gafil! Azrail yaklaştı, uykudan uyan. Aklından, saçları anber gibi kokan sevgilinin arzusunu çıkar. dimāġuñdan HD dimāġından

4 Mihnet belini almış, başın ayağa düşmüştür. Ecel geldi, beline kuşak bağlamayı bırak. alupdur HD alıbdır, bėlüñi HD bėlini, düşüpdür HD düşübdür, başuñ HD başın, bėlüñden HD bėlinden

5 Ecel, istek komşusunu yemeye gelmiştir. O sarhoş gözlerin neşesini gönülden terk eyle. yėtüpdür HD yėtibdir, kāmuñ HD kāmın

6 Dünya bağından göçme ilahisi kulağa geldi. Gel şimdi bu gülü ve gülbahçesini seyr etmeyi bırak.

7 Zafer! Eğer cahil değilsen, aşk sevdasını başından çıkar. Gel şimdi saçtan örülmüş belindeki kuşağı terk eyle. degülsen HD degilsen, çıḳar HD çıḫar, bėlüñdeki HD bėlindeki

94.

1 Ey Allah'ım! Yanışımın senden başka şahidi yoktur. Gizli olan günah, senin dergâhında aşikârdır. yoḳdur HD yoḫdur, āşikārādur HD āşikārādır, senün HD senin, der-gāhuña HD der-gāhına, gizlü HD gizli

bu duḫānuñ tīreliginden dutuldı mihr ü māh

3. luṭfuña vardur ümīdi ger bu tersānuñ ḳamu

ger günāha sen ḳalursan vardurur yüz miñ günāh

4. gerçi pir-i dil-şikeste olmışam tut elümi

ḳılmagıl nefs-i sitem-kār ecrine ʿömrüm tebāh

5. yoḳdur endīşem ʿadūdan ger **Ẓafer** yār ilesüñ

ġam sipāhı ḳonalı köñlüme mesdūd oldı rāh

95.

Mefāʻilün feʻilātün mefāʻilün feʻilün

Mücteṡ+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

1. dilüm aymas ki dėyem lā-bi-ġayr ilāʾl-lah

ki miñ bir adı da aṣl adıdur Ḥaḳḳuñ Allah

2. getürdi ketm-i ʿademden bizi bu yėr yüzine

resūl gönderüben oldı bize hādī-yi rāh

3. ṣırāṭ-ı müstaḳīmüñ maʿnīsi nedür bilgil

Resūlden sora hādī ʿAlī velīullah

4. imām u hādīdürür on bir oġlı ol velīnüñ

---

2 Ahımın dumanının korkusundan güneş ve ay semaya doğru baş çekip bu dumanın karanlığından tutuldular. āhum HD āhım, ḳorḫusından HD ḳorḫusundan, saru HD sarı, duḫānuñ HD duḫānın, dutuldı HD dutuldu

3 Bu Hristiyanın büsbütün senin lutfuna ümidi vardır. Eğer sen günaha kalırsan yüz bin günah vardır. vardur HD vardır, tersānuñ HD tersānın, ḳamu HD ḳamı, ḳalursan HD ḳalırsan, vardurur HD vardır, miñ HD bin

4 Gerçi gönlü kırılmış bir ihtiyar oldum, elimi tut. Sitemkâr nefsin ecrinden dolayı ömrümü harap kılma. olmışam HD olmuşam, elümi HD elimi

5 Zafer! Eğer sevgili ileysen düşmandan korkum yoktur. Gam askerleri gönlüme konduğundan beri yol kapalıdır. yoḳdur HD yoḫdur, ilesüñ HD ilesin, oldı HD oldu

95.

1 Dilim Allah'tan başkasını söylemez ki Hak Allah'ın bin bir adı da asıl adlarıdır. dilüm HD dilim, miñ HD bin, adıdur HD adıdır, Ḥaḳḳuñ HD Ḥaḳḳın

2 Bizi yokluktan bu yeryüzüne getirdi. Resul gönderip bize rehber oldu. getürdi HD getirdi, yüzine HD üzüne, gönderüben HD gönderiben, oldı HD oldu

3 Hak yolun manasının ne olduğunu bil. Allah'ın velisi ve doğru yola götüren (Hz.) Ali, Resul'den sonra (gelir). müstaḳīmüñ HD müstaḳīmin, nedür HD nedir

zamān-ı Mehdīye dek tā çıḳa bi-emr-i İlāh

5. iki gözi **Ẓafer**üñ intiẓārda oldı sefīd

dilinde virdi budur lā ilāhe illallah

96.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. bir gėce yār içüb mest olub geldi bize

götürüldi aradan ġam iki üz düşdi üze

2. rāzlar başı açıldı iki yüzden daña dek

şehd ü şeker ḳaruşıldı o gėce gizlü söze

3. perde ḳalḫdı aradan mest gözini süzüben

tarayub sünbül müşgīnini tökdi gül üze

4. söyledi benden ıraḳ olmış idüñ ey miskīn

ne reviş bu felek-i dūn seni yėtürdi bize

5. cūş-ı seylāb-ı sirişküm saña yėtürdi beni

nėçe kim sevi ḳuşı yāre yėter üze üze

6. ey gözel olmagılan büʾl-heveslen hem-dem

---

4 O velinin on bir oğlu imam ve doğru yolu gösterenlerdir ve Allah'ın emriyle onlar Mehdi'nin zamanına kadar ulaşacaklardır. oğlı HD oğlu, velīnüñ HD velīnin, çıḳa HD çıḫa

5 Zafer'in iki gözü bekleyişte beyaz oldu. Onun dilinde duası; "la ilahe illallah"tır. gözi HD gözü, Ẓaferüñ HD Ẓaferin, oldı HD oldu

96.

1 Bir gece sevgili içip sarhoş olup bize geldi. Aradan gam kaldırıldı, iki yüz bir yüze düştü. içüb HD içib, götürüldi HD götürüldü, düşdi HD düşdü

2 İki cihetden sırların başı açıldı tan vaktine kadar. O gece gizli söze bal ve şeker katıldı. yüzden HD üzden, ḳaruşıldı HD ḳarışıldı, gizlü HD gizli

3 Aradan perde kalktı. Mest gözlerini süzüp, misk kokan sünbül saçlarını tarayarak gül yüzüne döktü. gözini HD gözünü, tarayub HD tarayıb, tökdi HD tökdü

4 Dedi ki "Ey miskin! Benden uzak düşmüştün." Bu alçak felek, ne yolla seni bize ulaştırdı? olmış idüñ HD olmuş idin, yėtürdi HD yėtirdi

5 Sel gibi akan gözyaşımın coşkunluğu, sevi kuşunun yüze yüze sevgiliye ulaşması gibi, beni sana ulaştırdı. sirişküm HD sirişkim, saña HD sene, yėtürdi HD yėtirdi, nėçe HD nėce, yėter HD yėtir

ne vėrüpsen özüñi tuḫmuñı salan o göze

97.

Fāʿilātün feʿilātün feʿilātün feʿilün

Remel - + - - / + + - - / + + - - / + + -

1. raḥm ėde mürr min taḳṣīr çeken āhlara

cürme baḫşiş yaraşur ʿādil olan şāhlara

2. baḫşişi bendeye nisbet degül ol sulṭānuñ

luṭf şāyeste degül himmeti kūtāhlara

3. bu **Ẓafer** bāde-yi vaḥdetden olupdur ser-mest

içürür şerbet-i maʿnī dili āgāhlara

[Vāv]

98.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Bār İlāhā ėtmemişdüm pād-şālıġ ārzū

şükr benden imdi eyler şeh gedālıġ ārzū

2. ṣaldı odlar zühd ü taḳvā cānına luṭfuñ senüñ

beni gören şimdi eyler pārsālıġ ārzū

3. bildiler ehl-i riyā gėtdükleri yol egridür

---

6 Ey güzel! Keyfine buyruk olanla arkadaş olma. Niye kendini tohumunu salan o göze veriyorsun? vėrüpsen HD vėribsen, özüñi HD özünü, tuḫmuñı HD tuḫmunu

97.

1 Acıyla bin kabahat çeken ahlara acısın. Adaletli olan şahlara, suçu bağışlamak yaraşır. yaraşur HD yaraşır

2 O sultanın bağışlaması, köleye nispet değildir. Gayreti az olanlara lütuf yaraşmaz. degül HD degil, sulṭānuñ HD sulṭānın, degül HD degil

3 Bu Zafer, vahdet şarabından sarhoş olmuştur. O, gönlü uyanık kimselere mana şerbetini içirir. olupdur HD olubdur, içürür HD içirir

98.

1 Ey Allah'ım! Ben padişahlık arzu etmemiştim. Şükür ki şah şimdi benden kulluk arzu eder. ėtmemişdüm HD ėtmemişdim, pād-şālıġ HD pādişālıġ

2 Senin lütfun, zühd ve takvanın canına ateşler saldı. Beni gören, şimdi sofuluk arzular. ṣaldı HD saldı, senüñ HD senin

luṭfuñı görüb ėderler mübtelālıġ ārzū

4. ḫān-ḳah şeyḫi oları görüben oldı ẕelīl

tā dem-i maḥşer daḫı ėtmez riyālıġ ārzū

5. bu **Ẓafer** cānın fedā ḳıldı saña bu maʿnīde

kim var idi köñli içre cān fedālıġ ārzū

99.

Fāʻilātün feʻilātün feʻilātün feʻilün

Remel - + - - / + + - - / + + - - / ++ -

1. açmadı yüzüme bu devr felek bir ḳapu

ne şikāyet ėdeyim ḫūyı budur ḫaṣleti bu

2. aḳdı seylāb-ı sirişküm şaṭṭ-ı Baġdād saru

bes ki ġam kūyıda tökdi bu gözüm çeşmesi su

3. sāḳī-yi bezm görüb ḥālümi dutdı sāġar

götürüldi aradan yār kedū birle ṣebū

4. ramażān ayı gelüb düşdi araya nėçe gün

oldı bu vech-ile mey-ḫāne ḳapusı baġlu

5. feth̩-i mey-ḫāne içün oḳudum āyāt-ı ḳadeḥ

---

3 Riya ehli, gittikleri yolun eğri olduğunu öğrendi. (Onlar) senin lütfunu görüp (ona) tutulmayı arzu ederler. gėtdükleri HD gėtdikleri, egridür HD egridir, luṭfuñı HD luṭfunu

4 Tekke şeyhi, onları görüp alçaldı. Mahşer vaktine kadar (o, bir) daha ikiyüzlülüğü arzulamaz. oları HD olardı, oldı HD oldu

5 Gönlünde canını feda etme arzusu olan Zafer, bu manada sana canını feda etti. saña HD sene, köñli HD köñlü

99.

1 Felek bu devirde yüzüme bir kapı açmadı. (Ondan) niye şikayet edeyim? (Onun) huyu ve mizacı böyledir. yüzüme HD üzüme, ḳapu HD ḳapı, ḫūyı HD ḫūyu

2 Gözümün selleri, Bağdat nehrine doğru aktı. Bu gam köyünde gözümün çeşmesinin su döktüğü yeter. aḳdı HD aḫdı, sirişküm HD sirişkim, saru HD sarı, kūyıda HD kūyunda, tökdi HD tökdü

3 Meclis sakisi hâlimi görüp kadeh tuttu. Sevgili ile aradan şarap kabı ve testi kaldırıldı. ḥālümi HD ḥālimi, dutdı HD dutdu, götürüldi HD götürüldü

4 Ramazan ayı gelip araya bir nice gün girdi. Bu yüzden meyhanenin kapısı bağlandı. gelüb HD gelib, düşdi HD düşdü, oldı HD oldu, ḳapusı HD ḳapısı, baġlu HD baġlı

5 Meyhanenin açılması için, Zafer yâr olup bu bağlı kapı açılıncaya kadar kadeh ayetlerini okudum. içün HD üçün, oḳudum HD oḫudum, baġlu HD baġlı

tā ẓafer yār ola açıla bu baġlu ḳapu

TERKĪB-İ BEND

1.

Mefāʻilün feʻilātün mefāʻilün feʻilün

Mücteṡ+ - + - / + + - - / + - + - / + + -

I

1. menem ki cümle ʿuşşāḳ-ara bugün ʿalemem
2. muḳīm-i der-geh-i sulṭān Ṣafī-yi pür-keremem
3. egerçi müflisem ama faḳīr-i muḥteremem
4. yoluñda vėrmege cān dėme kimseden ki kemem
5. elümde yoḫ ise cān naḳdi ile muḥteşemem
6. gözüm yaşı tökülen yėrde dür ü mercāndur
7. faḳīr hediyesi sulṭāna tuḥfe-i cāndur

II

1. cefā-yı çarḫ-ı felekden hemīşe memnūnem
2. eger riʿāyetüm ėtse ġamīn ü maḥzūnem
3. şikāyet eylesem ondan onuñ kimi dūnem
4. ḫayāl- i Leylā ile adı bellü Mecnūnem
5. dėme ki cevr ü cefādan demī diger-gūnem

I

1 Ben bugün bütün âşıklar içinde sancağım. menem HD benem, cümle ʿuşşāḳ HD cümle-yi ʿuşşāḳ
2 Kerem sahibi Sultan Safi’nin dergâhında ikamet ediyorum.
3 Parasızım ama muhterem (bir) fakirim.
4 Yolunda can vermekte kimseden eksik olduğumu deme.
5 Elimde (mal mülk) yok ise can sermayesi ile muhteşemim. elümde HD elimde
6 Gözümün yaşı döküldüğü yerde inci ve mercan gibidir. mercāndur HD mercāndır
7 Fakirin sultana hediyesi, canını armağan etmektir.

II

1 Talihin cefasından daima memnunum.
2 Eğer beni gözetse kederli ve üzgünüm. riʿāyetüm HD riʿāyetim
3 Ondan şikâyet eder olsam onun gibi alçağım.
4 Leyla’nın hayali ile adı belli Mecnun’um. bellü HD belli

6. apardı köñlümi elden o yār-i pinhānī

7. ḳıya ḳıya baḫşı olmış āfet-i cānı

III

1. menem devā yėrine derd ḳılmışam ḥāṣıl

2. dėmem ki reng-i ruḫ-ı zerd ḳılmışam ḥāṣıl

3. köñülden āh u dem-i serd ḳılmışam ḥāṣıl

4. raḳīb gözlerine gerd ḳılmışam ḥāṣıl

5. kūyında it kimi şeb-gerd ḳılmışam ḥāṣıl

6. ki gėce daña degin ėde nāle vü feryād

7. ne ḳurtula o cefādan ne ḫod ola dil-şād

IV

1. hümā-yı ṭārem ḳudsem köñül hevāsıylan

2. ʿilāc-ı derd ėderem ḫūblar devāsıylan

3. telāşa düşdi köñül ʿışḳ mācerāsıylan

4. belāya düşmemişem özgeler riżāsıylan

5. ḫoşem hemīşe siyeh zülfler belāsıylan

6. şükr ki gerdiş-i devrān benüm murādumca

---

5 Eziyet ve cefadan bir an olsun değiştiğimi deme. cevr HD cövr
6 O gizli sevgili, gönlümü elimden aldı. köñlümi HD köñlümü
7 İhsanı kıya kıya canın belası olmuş. olmış HD olmuş

III

1 Ben deva yerine ortaya dert çıkarmışım. menem HD benem
2 Solgun yanağın rengini ortaya çıkardığımı söylemem.
3 Gönülden ah ve ümit vermeyen söz çıkarmışım.
4 Rakibin gözlerine toprağı çıkarmışım.
5 Köyünde köpek gibi bekçilik etmeyi hasıl kılmışım. kūyında HD kūyunda
6 Ki gece tan vaktine kadar inleyip feryat etsin.
7 Ne o cefadan kurtulsun ne kendisinin gönlü şad olsun.

IV

1 Karanlık hümayım, gönül arzusu ile temizlenmişim.
2 Güzellerin devasını dertlere ilaç ederim. ėderem HD ėdirem
3 Gönül, aşk macerası ile telaşa düştü. düşdi HD düşdü
4 Başkalarının rızası ile belaya düşmemişim.
5 Siyah saçların belası ile her daim hoşum. ḫoşem HD ḫoşam

7. ḥaḳīḳat-i ʿamelüm ḥüsn-i iʿtiḳādumca

V

1. dėyüñ ʿadūya benüm ḥālüme naẓar ḳılsun

2. edeb riʿāyet ėdüb āhdan ḥaẕer ḳılsun

3. olur demī ki duʿā cānına es̱er ḳılsun

4. gedā kimi onı ʿālemde derbeder ḳılsun

5. revāni it kimi ten-i mülkden sefer ḳılsun

6. çeker yaman kişiden çarḫ-ı intiḳām zamān

7. öñine yaḫşı gelür yaḫşınuñ yamana yaman

VI

1. ḥaḳīkat ehli olan yėrde ḳīl ü ḳāl olmaz

2. żamīri ṣāf olanuñ köñlide melāl olmaz

3. güneş yüzide şehādetden özge ḫāl olmaz

4. cihāna feyż vėrür özi pāy-māl olmaz

5. penāhumuzdur o kim mülkine zevāl olmaz

6. hemīşe ondan olur bendesine fetḥ u ẓafer

---

6 Şükür ki zaman benim dilediğimce geçer. şükr HD şükür, benüm HD benim, murādumca HD murādımca

7 Yaptığım işin aslı, inancımın güzelliğincedir. ʿamelüm HD ʿamelim, iʿtiḳādumca HD iʿtiḳādımca

V

1 Düşmana söyleyin benim hâlime baksın. dėyüñ HD dėyin, benüm HD benim, ḥālüme HD ḥālıma, ḳılsun HD ḳılsın

2 Edepli olup ah almaktan sakınsın. ėdüb HD ėdib, ḳılsun HD ḳılsın

3 Bir an olur ki dua (onun) canına etki etsin. ḳılsun HD ḳılsın

4 Onu âlemde dilenci gibi derbeder kılsın. onı HD onu, ḳılsun HD ḳılsın

5 Yürüyen köpek gibi beden mülkünden sefer kılsın. ḳılsun HD ḳılsın

6 Zaman, kötü kişiden intikam alır.

7 İyi kişinin önüne iyi, kötünün önüne kötü gelir. öñine HD önüne, gelür HD gelir, yaḫşınuñ HD yaḫşının

VI

1 Hakikat ehlinin olduğu yerde dedikodu olmaz.

2 Kalbi temiz olanın gönlünde sıkıntı olmaz. olanuñ HD olanın, köñlide HD köñlüde

3 Güneşin yüzünde şahitlikten başka hâl olmaz. yüzide HD üzüde

4 Dünyaya feyz verir kendisi ayakaltında çiğnenmez. vėrür HD vėrir, özi HD özü

5 O bizim sığınağımızdır, (onun) mülküne zeval olmaz. penāhumuzdur HD penāhımızdır, mülkine HD mülküne

7. yaḳīn ü ṣıdḳuñ ile baġla ḫidmetine kemer

VII

1. onı ki gül yaradupdur cihānda ėtmez ḫār

2. ḥasūd ḥīlesi iḳbāli eylemez idbār

3. egerçi āfet ü rāḥatdadur bu leyl ü nehār

4. köñlini ġonçe tek açar nesīm-i faṣl-ı bahār

5. getür piyāleni ṣal gerdişe gül yüzlü nigār

6. ki her kim oldı ezelden cihānda devlet-mend

7. yėtürebilmez onuñ devletine ḫalḳ gezend

VIII

1. düşdi gerçi benümle bu çarḫ-ı buḳalemūn

2. **Ẓafer** tapub eyledi baḫt rāyetini nigūn

3. köñül cefāya düzüb vażʿın ėtdi diger-gūn

4. yėne vefāya dönüb eyledi besī gerdūn

5. budur hemīşe onuñ işi olmagıl maḥzūn

6. müdām ol gül-i raʿnānuñ içdügi ḳandur

7. velī dün eyledüginden bugün peşīmāndur

---

6 Ondan kölesine daima fetih ve zafer olur.
7 Onu kat'i olarak bilip sadakatin ile (onun) hizmetine kemer bağla. ṣıdḳuñ HD ṣıdḳın

VII

1 Gülün yarattığı(nı) dünyada diken etmez. onı HD onu, yaradupdur HD yaradıbdır
2 Kıskanç (kişinin) hilesi, talihi tersine çevirmez.
3 Eğer ki sabah akşam afet veya rahatta ise; rāḥatdadur HD rāḥatdadır
4 Bahar rüzgârı, gönlünü gonca gibi açar. köñlini HD köñlünü, ġonçe HD ḳonça
5 Ey gül yüzlü sevgili! Kadehini getirip dolaştır. getür HD getir, yüzlü HD üzlü
6 Bu dünyada ezelden saadete kavuşan her kim varsa; oldı HD oldu
7 Halk onun saadetine zarar veremez. yėtürebilmez HD yėtirebilmez

VIII

1 Gerçi bu bukalemun felek benimle (ters) düştü. düşdi HD düşdü, benümle HD benimle
2 Zafer baht sancağını bulup tersine çevirdi. tapub HD tapıb
3 Gönül cefaya düşüp vaziyetini değiştirdi.
4 Yine vefaya dönüp ziyadesiyle döndü.
5 Onun işi daima böyledir, mahzun olma.
6 O gül gibi güzel sevgilinin her daim içtiği kandır. raʿnānuñ HD raʿnānın, içdügi HD içdigi, ḳandur HD ḳandır

IX

1. **Ẓafer** Fużūlī dėmiş ʿahdüñe vefā ḳılgıl

2. yėter şikāyet ėdüp şerḥ-i mācerā ḳılgıl

3. vücūduñı hedef-i nāvek-i belā ḳılgıl

4. ḳamu cefālarına ṣabr ėdüp duʿā ḳılgıl

5. niyāz u ʿacz ile dur ʿarż-ı müddeʿā ḳılgıl

6. ki Ḥaḳdurur ḳamunuñ cümle işine bānī

7. zamāne mülkine aldanmagıl olur fānī

MÜSEDDES TERKĪB

1.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

I

1. nėçe gün çekdüñ ise dehr-ara yaḫşı yaman

2. tā-ebed ėtmeyeçekdür bėyle gerdiş bu cihān

3. olmadı çarḫ-ı felek gerdişine kimse zamān

4. bed-gümān olmagılan ṣabr ḳıl ey rūḥ-ı revān

5. elüñe düşdi bu dem dāmen ber-rāḥat-ı cān

---

7 Ancak dün yaptığı şeyden bugün pişmandır. eyledüginden HD il düninden, peşīmāndur HD peşīmāndır

IX

1 Zafer! Fuzuli, “ahdine vefa kıl” demiş.
2 Şikâyet etmeyi bırakıp maceranı şerh eyle. ėdüp HD ėdib
3 Vücudunu bela oklarına hedef kıl. vücūduñı HD vücūdunu
4 Tüm cefalarına sabredip dua et. ḳamu HD ḳamı, ėdüp HD ėdib
5 Kalkıp yalvarıp yakararak fikrini bildir.
6 Ki herkesin bütün işlerini yapan Hak’tır. ḳamunuñ HD ḳamının
7 Şimdiki zamanın mülküne aldanma, (o) fani olur. mülkine HD mülküne

I

1 Dünyada nice gün iyi (ya da) kötü çektin ise; çekdüñ HD çekdin
2 Bu dünya, ebede kadar böyle dönmeyecektir. ėtmeyeçekdür HD ėtmeyecekdir
3 Talihin dönüşüne kişi, zaman olmadı.
4 Ey yaşayan ruh! Sabırlı ol, her şeyden şüphe etme.

6. ḳalmadı tünd aḫan suda selāmet bu göze

II

1. ey şehā pir olub ḳalmadı göz ėvide nūr

2. vėrdügün müjde bize oldı niçün vaʿdesi dūr

3. yüzine baḳmanam er şimdi gele yanuma ḥūr

4. bendeden nefret ėder bezmüm-ara yār-i ġayūr

5. ayaġum biri bu dünyāda biri der-leb-i gūr

6. vėrgilen nūr yėñi tuḫmuñı salan o göze

III

1. ey köñül yār gelüb derdüñe ġam-ḫˇār oldı

2. dėmegil ġam elidin köñlümüz efgār oldı

3. şükr kim ġam yüki arḫamda sebük bār oldı

4. devletüñ dönmiş iken geldi ẓafer yār oldı

5. düşmenüñ dehr arasında ḳamu ḫˇār oldı

6. ḫūn feşān olma daḫı raḥm eyle gel iki göze

MUḪAMMES TERKĪB

---

5 Bu sefer etek, can rahatlığında eline düştü. elüñe HD eline, düşdi HD düşdü
6 Şiddetli akan suda bu kaynağa selamet kalmadı.

II

1 Ey şah! Yaşlanıp göz evinde nur kalmadı.
2 Bize verdiğin müjdenin ne için vadesi uzak oldu? vėrdügün HD vėrdigin, oldı HD oldu
3 Huri şimdi yanıma gelse eğer yüzüne bakmam. yüzine HD üzüne, baḳmanam HD baḫmanam, yanuma HD yanıma
4 Gayretli sevgili, meclisimde köleden nefret eder. nefret HD nifret, bezmüm HD bezmim
5 Bir ayağım bu dünyada, biri mezar ağzında. ayaġum HD ayağım
6 Tohumunu yeni salan o göze nur verin. tuḫmuñı HD tuḫmunu

III

1 Ey gönül! Sevgili gelip derdine ortak oldu. gelüb HD gelib, derdüñe HD derdine, oldı HD oldu
2 Gam yüzünden gönlümün yaralı olduğunu söyleme. elidin HD eliden, oldı HD oldu
3 Şükür ki gam yükü sırtıma hafif yük oldu. yüki HD yükü, oldı HD oldu
4 Devletin dönmüş iken zafer geldi yâr oldu. devletüñ HD dövletin, dönmiş HD dönmüş, oldı HD oldu
5 Bütün düşmanların dünyada hezimete uğradı. düşmenüñ HD düşmenin, ḳamu HD ḳamı, oldı HD oldu
6 Gel iki göze merhamet eyle ve kan saçıcı olma.

1.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

I

1. bülbül-i şeydā kimi oldum gülistāndın cüdā
2. zār u nālān olmışam gül-berg-i ḫandāndın cüdā
3. ni köñül açıldı ġamdan ḥūr u Rıżvāndın cüdā
4. ni nevā-sāz eyledi bülbül gülistāndın cüdā
5. ṭūṭiyem köñlüm açılmaz şekeristāndın cüda

II

1. tā ėdüpdür ayru cām-ı vaṣldan cānān beni
2. telḫ-kām ėtdi bu devrān bādesinden cān beni
3. her nefesde öldürür ġam zehridin hicrān beni
4. mest-mend itdi bu dürlü derd ilen devrān beni
5. ol zamāndan tā ki düşdüm vaṣl-ı cānāndın cüdā

III

1. besdürür ey ḫār-ı hicrān cānuma sancılmagıl
2. dil-berüñ cevrine ḳatlan bī-vefālıḳ ḳılmagıl

I

1 Tutkun bülbül gibi gülistandan ayrı düştüm. gülistāndın HD gülistāndan

2 Gülen gül yaprağından uzak, ağlar ve inler olmuşum. olmışam HD olmuşam, ḫandāndın HD ḫandāndan

3 Huri ve Rıdvan'dan ayrı, ne gamdan gönül açıldı. ni HD ne, Rıżvāndın HD Rıżvāndan

4 Ne (de) gülistandan ayrı bülbül nağme okudu. ni HD ne, gülistāndın HD gülistāndan

5 Duduyum, gönlüm şekerlikten ayrı açılmaz. şekeristāndın HD şekeristāndan

II

1 Sevgili, beni kavuşma kadehinden ayrı edinceye kadar; ėdüpdür HD ėdibdir, ayru HD ayrı

2 Can, beni bu devranın şarabıyla kederlendirdi. devrān HD dövrān

3 Ayrılık, her nefeste beni gam zehriyle öldürür. zehridin HD zehrden

4 Devran, beni bu çeşit dert ile mestmend etti; devrān HD dövrān

5 O zamandan, sevgiliye kavuşmaktan ayrı düşene kadar. cānāndın HD cānāndan

III

1 Ey ayrılık dikeni! Yeter, canıma batma. cānuma HD cānıma

3. tā nefes vardur bedende kūyıdan ayrılmagıl

4. ey köñül ṣabr eyle sen hem ġayrıya meyl ėtmegil

5. dėmegil devr-i felek saldı meni ondın cüdā

IV

1. ol ḳadar ʿışḳ āteşine cism ü cānum yandılar

2. gėcelerde şemʿ-veş pervāneler uyandılar

3. ṣubḥ olanda mürde şemʿi cümlesi kül sandılar

4. ondan ötrü yas dutuban küline boyandılar

5. çarḫ ėtdi onları şemʿ ü şebistāndın cüdā

V

1. her köñül kim ḳaldı tenhā bir gül-ruḫsārsız

2. bülbüle beñzer ki ḳalmışdur gül gül-zārsız

3. ḳalmasun hīç kim **Ẓafer** tek bu cihānda yārsız

4. bir ėyesiz kimseye dönmiş yārsız dil-dārsız

5. olmasun yā Rab zamānī bende sulṭāndın cüdā

Eyżan lehu

2.

---

2 Vefasızlık etme, dilberin cevrine katlan. dil-berüñ HD dil-berin, cevrine HD cövrüne
3 Nefes aldığın sürece onun köyünden ayrılma. vardur HD vardır, kūyıdan HD kūyudan
4 Ey gönül! Sen sabreyle hem (de) başkasına meyl etme.
5 Talih beni ondan ayırdı deme. meni HD beni, ondın HD ondan

IV

1 Bedenim ve canım aşk ateşiyle o kadar yandılar (ki); cānum HD cānım
2 Pervaneler gecelerde mum gibi uyandılar.
3 Sabah olunca hepsi sönmüş mumu kül sandılar. kül HD gül
4 Ondan dolayı yas tutup külüne boyandılar. küline HD gülüne
5 Felek onları mum ve yatak odasından ayırdı. şebistāndın HD şebistāndan

V

1 Gül yanaklı bir sevgili olmadan yalnız kalan her gönül;
2 Gül ve gülzarsız kalmış bülbüle benzer. ḳalmışdur HD ḳalmışdır
3 Kimse Zafer gibi bu dünyada yârsız kalmasın. ḳalmasun HD ḳalmasın
4 Sevgili ve dost olmadan, bir sahipsiz kimseye dönmüş. ėyesiz HD iyesiz, dönmiş HD dönmüş
5 Ya Rab! Köle sultandan bir an (bile) ayrı olmasın. olmasun HD olmasın, sulṭāndın HD sulṭāndan

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

I

1. her kişi dünyā ėvinde oldı ʿāmil ey köñül

2. yoḳdurur onuñ başında ʿaḳlı kāmil ey köñül

3. bir nefes ġaflet yuḫusından uyangıl ey köñül

4. keçdi cāhıllıḳ zamānı olgıl ʿāḳil ey köñül

5. bir naṣīḥatdür saña benden ėşitgil ey köñül

II

1. devlet -i dünyāya uymagıl saña ol al ėder

2. ṣāḥib-i cāh eyleyende fikr-i mülk ü māl ėder

3. saʿylar kim eylemişdüñ cümlesin pā-māl ėder

4. iki gün raḥat vėrende sāl u meh bed-ḥāl ėder

5. bolmagıl dīvāne vü olgılan ʿāḳil ey köñül

III

1. bir gül-i raʿnāya beñzer devlet-i dünyā-yı dūn

2. geh ḳızarmaḳ geh saralmaḳ işleridür vāj-gūn

3. tā ki furṣat elde vardur olmagıl ondan zebūn

I

1 Ey gönül! Dünya evinde emeli olan kim varsa; oldı HD oldu
2 Ey gönül! Onun başında akl-ı kâmil yoktur. yoḳdurur HD yoḫdurur
3 Ey gönül! Bir an gaflet uykusundan uyan. yuḫusından HD yuḫusundan
4 Ey gönül! Cahillik zamanı geçti, akıllı ol. keçdi HD gėçdi, cāhıllıḳ HD cāhillik
5 Ey gönül! Bu benden sana bir nasihatdir. (Bunu) dinle. naṣīḥatdür HD naṣīḥatdir, saña HD sene

II

1 Dünya saadetine uyma. O, seni aldatır. devlet HD dövlet
2 Yer sahibi ettiğinde mal ve mülk düşünür.
3 Çalışıp çabalamıştın, hepsini ayakaltına alır. eylemişdüñ HD eylemişdin, cümlesin HD cümlesen
4 İki gün rahat verince yıllar, aylar boyunca hâlini kötü eder.
5 Ey gönül! Deli olma, akıllı ol.

III

1 Alçak dünyanın saadeti, bir güzel güle benzer. devlet HD dövlet
2 Bazen kızarmak bazen sararmak ters işleridir. işleridür HD işleridir

4. ʿāḳıbet salur başuña fikr-i sevdā-yı cünūn

5. özini żāyiʿ ėder cehliyle cāhil ey köñül

IV

1. dāmenin ḳoyma elüñden sāḳī̇-yi bezmüñ müdām

2. çıḳarur ġamdan seni mey ṣoḥbeti vü raḳṣ-ı cām

3. öz elüñlen dutgıl işüñ ėtmegilen fikr-i ḫām

4. bu iki üç dil-ber ilen ṣoḥbet eyle ṣubḥ u şām

5. bunlaruñ ṣoḥbetidür insān-ı kāmil ey köñül

V

1. ey **Ẓafer** ḫayr eksük ėtme müsteḥaḳdan bir zamān

2. yaḫşıya yaḫşı gelür yamanlara ḳalur yaman

3. kimseye ḳılmaz vefā bu gerdiş devr-i zamān

4. hicr elinden şimdi olmışdur ḳaddüñ mis̱l-i kemān

5. olmagıl Ḥaḳ der-gehinden hī̇ç ġāfil ey köñül

Eyżan lehu

3.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

---

3 Elde fırsat olduğu sürece ondan aciz olma. vardur HD vardır
4 Sonunda başına delilik sevdası düşüncesini salar. salur HD salır, başuña HD başına
5 Ey gönül! Cahil, cesaretiyle kendini ziyana uğratır. özini HD özünü

IV

1 Meclis sakisinin eteğini hiç elinden bırakma. elüñden HD elinden, bezmüñ HD bezmin
2 Kadeh dansı ve şarap sohbeti seni gamdan kurtarır. çıḳarur HD çıḫarır
3 İşini kendi elinle yap, ham düşünceye kapılma. elüñlen HD elinlen
4 Bu iki üç dilber ile sabah akşam sohbet et.
5 Ey gönül! Bunları sohbeti; insan-ı kâmildir. bunlaruñ HD bunların, ṣoḥbetidür HD ṣoḥbetidir

V

1 Ey Zafer! Layık olandan bir an hayrı eksik etme. eksük HD eksik,
2 İyiye iyi gelir, kötülere kötü kalır. gelür HD gelir, ḳalur HD ḳalır
3 Bu dönek zaman, kimseye vefa göstermez. devr HD dövr
4 Boyun, ayrılık yüzünden şimdi yay gibi olmuştur. olmışdur HD olmuşdur, ḳaddüñ HD ḳaddin
5 Ey gönül! Hak dergâhından hiç gafil olma.

I

1. bu cihānda şām ġamsız ʿişret olmaz ey köñül

2. ṣubḥ ʿayşın isteme bī-şām-ı firḳat ey köñül

3. ayru olmaz birbirinden nūr u ẓulmet ey köñül

4. ʿişret otı yanmadı bī-derd ü miḥnet ey köñül

5. be-key vaṣl içre yana şemʿ-i ülfet ey köñül

II

1. bī-vefādur bu ḳadīmi deyr-ara bu köhne ṭāḳ

2. kim ki içdi vaṣl cāmın arttı onda iştiyāḳ

3. vaṣl çün mümkin degüldür çekmegil derd-i firāḳ

4. içüme yėñe derd vėrdi içine vėrdi firāḳ

5. zinhār ol cāha saru ḳılma raġbet ey köñül

III

1. ger felek döndi ise cevri saña olsa ʿayān

2. ḫalḳ ilen āmīziş ėtgil ėyle kim āb-ı revān

3. ülfet eyle tā ki külfet götürülsün ez-miyān

4. söz danışmaḳ bābıda ol ṭūtī-yi şīrīn-zebān

I

1 Ey gönül! Bu dünyada akşam, gam olmadan işret olmaz.
2 Ey gönül! Ayrılık akşamı olmadan sabah sefahatını isteme.
3 Ey gönül! Aydınlık ve karanlık birbirinden ayrı olmaz. ayru HD ayrı
4 Ey gönül! Dert ve sıkıntı olmadan işret ateşi yanmadı. otı HD otu
5 Ey gönül! Ülfet mumu ne zaman kavuşma zamanında yanacak?

II

1 Bu kadim kilise içinde bu köhne kubbe vefasızdır. bī-vefādur HD bī-vefādır, ḳadīmi deyr HD ḳadīmidir
2 Kavuşma kadehinden içen kişinin iştiyakı arttı.
3 Kavuşma mümkün olmadığı için ayrılık derdi çekme. mümkin HD mümkün, degüldür HD degildir
4 İçime yine dert verdi içine ayrılık verdi.
5 Ey gönül! Asla o yere doğru rağbet gösterme. saru HD sarı

III

1 Eğer felek dönüp eziyeti sana aşikâr olsa; döndi HD döndü, cevri HD cövrü, saña HD sene
2 Akarsu gibi halk ile geçin.
3 Zorluk ortadan kaldırılana kadar münasebet kur.

5. ʿaḳl ilen peydā olur esbāb-ı devlet ey köñül

IV

1. manṣıb-ı dünyā ḥasedsiz olmaz ey rūşen żamīr

2. faş ėtmek pīşesidür gözlemez bernā vü pir

3. elli il çekdüm cefāsın āḫirī ḳıldı esīr

4. bir ulu sulṭān iken ėtdi meni zār u ḥaḳīr

5. çehresinden bellidür ās̱ār-ı nekbet ey köñül

V

1. el-ḥaẕer bu çarḫ-ı dūnuñ ḥīlesinden el-ḥaẕer

2. cevrine ṣabr eylegil tā olmasun yevmüʾl-beter

3. ḫoş mes̱eldür kim seferden menfaʿatludur ḥażar

4. şükr ėdüb otur yėrüñde ḳıl ʿibādet ey **Ẓafer**

5. ḳoyma elden bir nefes dāmān-ı ülfet ey köñül

MÜSTEZĀD

1.

1. devlet dėdügün [...] ḳaçgılan ondan

onuñ saru baḫma

---

4 Söz konuşmak babında o tatlı dilli dudu.
5 Ey gönül! Saadet sebepleri akıl ile peyda olur. devlet HD dövlet

IV

1 Ey gönlü aydınlık kişi! Dünya makamı, kıskançlık olmadan olmaz.
2 Dile düşürmek huyudur, genç yaşlı gözetmez. pīşesidür HD pīşesidir
3 Elli yıl cefasını çektim, sonunda beni esir etti. çekdüm HD çekdim
4 Bir ulu sultan iken beni hakir ve hor etti. meni HD beni
5 Ey gönül! Talihsizlik izleri çehresinden bellidir. bellidür HD bellidir

V

1 Sakın! Bu alçak dünyanın hilesinden sakın!
2 Eziyetine sabr et, daha kötü gün olmasın. cevrine HD cövrüne, olmasun HD olmasın
3 Hoş meseldir: barış ve güven savaştan menfaatlidir. mes̱eldür HD mes̱eldir, menfaʿatludur HD menfaʿatlıdır
4 Ey Zafer! Şükredip yerinde otur ve ibadet et. ėdüb HD ėdib, yėrüñde HD yėrinde
5 Ey gönül! Ülfet eteğini bir an elden bırakma.

1.

1 Devlet dediğin [...] ondan kaç. Ona doğru bakma. dėdügün HD dėdigin, saru HD sarı

2. onuñ şeceri mīvesidür od ile miḥnet

özüñ oda yaḫma

3. gözellerinüñ zülfi ėrür çenber-i şeyṭān

sen boynuña taḫma

4. bu yolda geh varsan seni ol ḫabta başlar

bu yolı buraḫma

5. ėşit sözümi ey **Ẓafer** incitme özüñi

bir yāre köñül vėrgilen vü özgeye baḫma

ḲIṬʿA

3.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

1. yār ilen ḫalvet bugün nerd oynadum

dāvın apardum maña vėrmez gėrü

2. dėdüm ey yār-i daġal terlik niçün

söyledi cān vėr ʿavż algıl gėrü

3. cānumuñ naḳdini saçdum pāyine

dėdi utan başuña düşmiş ḳuru

4. söyledüm her şāmuñ āḫir ṣubḥı var

---

2 Onun ağacının meyvesi ateş ile mihnettir. Kendini ateşe yakma. mīvesidür HD mīvesidir

3 Güzellerin saçları şeytan çemberidir. Sen boynuna takma. güzellerinüñ HD güzellerinin, zülfi HD zülfü, ėrür HD irir

4 Bu yoldan ara sıra gitsen seni bozmaya başlar. Bu yolu bırakma. yolı HD yolu

5 Ey Zafer! Sözümü işit, kendini incitme. Bir sevgiliye gönül ver ve başkasına bakma. sözümi HD sözümü, özüñi HD özünü, yāre HD yāra

3.

1 Sevgili ile tenhada bugün tavla oynadım. Sırasını aldım, bana geri vermez. oynadum HD oynadım, apardum HD apardım, maña HD bene, gėrü HD girü

2 Dedim “ey hilekâr sevgili! Neden acemilik yapıyorsun?” Dedi ki “can ver, yeniden sığınak al.” dėdüm HD dėdim, gėrü HD girü

3 Can sermayesini ayağına saçtım. Dedi “utan, başına ak düşmüş.” cānumuñ HD cānımın, saçdum HD saçdım, pāyine HD pāyına, başuña HD başına, düşmiş HD düşmüş, ḳuru HD ḳıru

dėdi kim maʿlūm olur vaḳt-i darū

5. gördi kim dil-ḫaste oldum raḥm ėdüb

bir kez vėrdi dėdi besdür berü

6. zārılıḳ çoḳ eyledüm dėdi **Ẓafer**

bir ṭaraf yonma tīşe tek ol gėrü

7. fikre ṣaldı ol ḳaru sözi meni

bir daḫı maʿlūm olur vaḳt-i darū

ḲIṬʿA

4.

Mefʿūlü mefāʿīlü mefāʿīlü feʿūlün

Hezec - - + / + - - + / + - - + / + - -

1. Ferhādī gözüñ naḳş eylemiş ṣūret-i Şīrīn

daş üste raḳībe ḳılub ol yārini iẓhār

2. dil-dār gerek gizlü köñül ėvide dāʾim

gün görse eger yüzini ʿāşıḳlaradur ʿār

3. gūyā ki cünūn olmış imiş hicr elinden

yāḫūd var imiş ʿışḳ-ı ḥaḳīḳatde giriftār

4. tā kim eyleye ḫüsr ü bī-dīni cihānda

---

4 “Her akşamın sonunda sabahı var.” dedim. “İlaç vakti malum olur.” dedi. söyledüm HD söyledim, şāmuñ HD şāmın, ṣubḥı HD ṣubḥu

5 Gönlümün hasta olduğunu görünce acıyıp bir kez (yüz) verip yeterlidir dedi. gördi HD gördü, ėdüb HD ėdib, besdür HD besdir

6 Çok ağlayıp inledim. Dedi ki Zafer! Bir taraf yontma, yine balta gibi ol. çoḳ HD çoḫ, eyledüm HD eyledim

7 O ihtiyar(ın) sözü, beni düşünceye saldı. İlaç vakti bir daha belli olur. ṣaldı HD saldı, ḳaru HD ḳarı, sözi HD sözü, meni HD beni

4.

1 Ferhat’ın gözüne benzeyen gözün, taş üstünde, rakibe sevgilisini gösterip Şirin’in suretini nakş eylemiş. ḳılub HD ḳılıb

2 Sevgilinin, gönül evinde daima gizli olması gerekir. Eğer güneş onun yüzünü görse âşıklar için utançtır. gizlü köñül ėvide HD gizli ola ėvde, yüzini HD üzünü, ʿāşıḳlaradur HD ʿāşıḳlaradır

3 Sanki ayrılıktan dolayı delirmiş veya hakiki aşkta tutsak olmuş. olmış HD olmuş

bed-nām u ḫacil oda yana nėçe ki küffār

EYŻAN ĶIṬʿA

5.

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

Mużāriʿ - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. vech-i maʿāş içün köñül er elli fikr ėder

bilmez ki dehr-i fāniye bī-gānelik gerek

2. künc-i ķanāʿat erçe ėrür pādişāhlıķ

dünyādan el götürmege merdānelik gerek

3. dīvānedür o kim ki ėder oña iʿtibār

miskīn **Ẓafer** kimi buña ferzānelik gerek

[Yāʾ]

100.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. bir gėce dil-ber beni ėvinde mihmān eyledi

el dutub benümle yėñi ʿaḥd u peymān eyledi

2. bu gedānuñ köñlini alub taḫtı üste vėrdi cā

özine dünyā içün taḫt üste sulṭān eyledi

---

4 Dinsiz ve ziyanda olan, bu dünyada adı kötüye çıkana ve utanana kadar kâfirler gibi ateşte yansın. nėçe HD nėce

5.

1 Geçim yolu için gönül erkenden elli kere düşünür. Fani dünyaya kayıtsız olmak gerektiğini bilmez. içün HD üçün, er elli HD aralı, fāniye HD fānıya

2 Kanaat köşesinde padişahlık etmek ercedir. Dünyadan el çekmek için mert olmak gerek. ėrür HD irir

3 Ona itibar eden divanedir. Miskin Zafer gibi buna dervişlik gerekir. dīvānedür HD dīvānedir

100.

1 Bir gece dilber beni evinde misafir etti. El tutup benimle yeni and verdi. benümle HD benimle

2 Bu dilencinin gönlünün alıp tahtı üstünde yer verdi. Kendisine dünya için taht üstüne sultan eyledi. gedānuñ HD gedānın, köñlini HD könlün, alub HD alıb, özine HD özüne, içün HD üçün

3. iki başdan çünki oldı maṭlab-ı ḫᵛāhiş tamām

döndi benden işümi āh ilen efġān eyledi

4. bir gül-i raʿnā tegi vėrdi köñül hercāʾīye

ḫalḳ-ara yaʿnī ki öz ʿaybını pinhān eyledi

5. iḫtiyārum gėtdi elden ayağına sürdüm üz

tāze sulṭānı neden özgeye der-bān eyledi

6. ey köñül bu dehr-i dūnuñ işgili budur müdām

sen buña aldanma kim ʿahd-ile peymān eyledi

7. yaḫşı işden yaḫşıraḳ yoḫdur cihānda yād-gār

bed ėden dünyā ėvin özine zindān eyledi

8. ey **Ẓafer** ėşit sözümi bir naṣīḥatdür saña

yār oldur kim özin yārine ḳurbān eyledi

101.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. sensiz ey dil-ber bu gėce ḫāṭırum bī-tāb idi

çekdügüm cām leb-ā-leb tā seḥer ḫūn-āb idi

2. bir nefes tā kim gelüb bezm içre onuñ cilve-ger

---

3 İstenilen arzular iki baştan tamam oldu. Benden döndü, işimi ah ile figan eyledi. çünki HD çünkü, oldı HD oldu, döndi HD döndü, işümi HD işimi

4 Bir güzel gül gibi kararsız birine gönül verdi. Yani halk içinde kendi ayıbını gizledi. tegi HD teki

5 İradem elimden gitti, ayağına yüz sürdüm. Yeni sultanı neden başkasına kapıcı yaptı? iḫtiyārum HD iḫtiyārım

6 Ey gönül! Bu alçak dünyanın kurnazlığı böyledir daima. Sen onun and vermesine aldanma.

7 Dünyada iyilikten güzel bir yadigar yoktur. Kötülük eden, dünya evini kendisine zindan eyledi. özine HD özüne

8 Ey Zafer! Sözümü dinle. Bu (benden) sana nasihattir. Yâr, kendisini sevgilisine kurban eyleyendir. sözümi HD sözümü, naṣīḥatdür HD naṣīḥatdir, saña HD sene, özin HD özün, yārine HD yārına

101.

1 Ey dilber! Bu gece sensiz gönlüm bitkin idi. Seher vaktine kadar içtiğim kadeh, ağzına kadar kanlı su ile doluydu. ḫāṭırum HD ḫāṭırım, çekdügüm HD çekdigim

köñlümüñ şehrinde ġam şeb-gerdleri nā-yāb idi

3. çünki gėtdüñ ẓulmet oldı gözüme ol bezm-i ḫāṣ

kim ḥayātum çeşmesi ẓulmet-ara nā-yāb idi

4. rişte-yi köñlümde yüz miñ ʿuḳdeler oldı pedīd

bėyle bil kim her biri cānumda miñ ḳullāb idi

5. baḳrumuñ ḳanı ser-ā-ser oldı çeşmümdin revān

çekdügüm mey ey **Ẓafer** gözden gelen ḫūn-āb idi

102.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ey köñül ṣayd eyledi bir gözleri āhū seni

cān ʿivāż vėrdüñ alınca leblerinden būseni

2. dün benefşe içinde gördüm nihānī seyr ėder

nergisi pāyine salmış lāl ėtmiş sūseni

3. rām ėtmiş özine senüñ kimi ṣayyādı ol

özine ḳul eyleye ol dil-ber-i bed-ḫū seni

4. yāsemenler cümlesi batmış gök ilen ḳaraya

---

2 Onun cilveli bir şekilde bir an meclise gelmesine kadar gönlümün şehrinde gam bekçileri bulunmaz idi. gelüb HD gelib

3 Sen gittiğin için o has meclis gözüme karanlık oldu ki karanlıkta hayatımın çeşmesi bulunmaz idi. gėtdüñ HD gėtdin, oldı HD oldu, ḥayātum HD ḥayātım

4 Gönül bağımda yüz bin ukte göründü. Böyle bil ki her biri canımda bin kanca idi. miñ HD bin, oldı HD oldu, cānumda HD cānımda, miñ HD bin

5 Bağrımın kanı baştanbaşa gözümden aktı. Ey Zafer! İçtiğim şarap, gözden gelen kanlı su idi. baḳrumuñ HD bağrımın, oldı HD oldu, çeşmümdin HD çeşmimden, çekdügüm HD çekdigim

102.

1 Ey gönül! Bir ceylan gözlü, seni avladı. Onun dudaklarından buse alınca karşılığında can verdin. vėrdüñ HD vėrdin

2 Dün menekşe içinde, gizlice dolaşırken gördüm. Nergisi ayağına salmış, susamı lal etmiş. pāyine HD pāyına

3 O, senin gibi avcıyı kendine itaat ettirmiş. O kötü huylu dilber, seni kendine kul eyleyecek. özine HD özüne, senüñ HD senin, özine HD özüne

4 O, sırtına susam renkli elbisesini giyince bütün yaseminler mavi ve kara renge batmış. gök HD gūy, ḳaraya HD ḳarıya

tā ki ol egnine gėymiş bir ḳabā-yı sūseni

5. ey **Ẓafer** bu güft-gū sulṭān Ḫaṭāyī sözidür

keçme nā-merd körpüsinden ḳoy aparsın su seni

103.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. köñlümi aldı elümden bir nigār-ı ḫāverī

ḳāmetidür serv-i raʿnā lebleridür gül-perī

2. ḫāl-i hindūsı beni āteş-perest ėtdi bugün

nėçe kim hindū yanar oda ḳalur ḫākisterī

3. baġ-ara ger seyre gėtse ol nigār-ı māh-veş

şol çemende cümlesi ber-bād olurlar gül-perī

4. rūz-ı evvelden onuñ ʿışḳı baña olmış naṣīb

özgesi kimi degüldür ʿışḳı onuñ serserī

5. bu **Ẓafer** bir boynı baġlu ḳulıdur ol dil-berüñ

bendesinüñ bendesidür çākerinüñ çākeri

104.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

---

5 Ey Zafer! Bu söz, Sultan Hatayi'nindir: "geçme namert köprüsünden, bırak su seni alıp götürsün.". sözidür HD sözüdür, keçme HD gėçme, körpüsinden HD körpüsünden

103.

1 Bir şarklı güzel sevgili, gönlümü elimden aldı. Onun boyu güzel bir selviye; dudakları gülperiye benzer. köñlümi HD köñlümü, ḳāmetidür HD ḳāmetidir, lebleridür HD lebleridir

2 Onun siyah benleri, Hinduların ateşte yanıp kül olması gibi beni bugün ateşperest etti. hindūsı HD hindūsu, ḳalur HD ḳalır

3 Eğer o ay gibi güzel sevgili bağda dolaşsa gülperilerin hepsi çimende berbat olurlar.

4 İlk günden onun aşkı bana nasip olmuş. Onun aşkı başkasınınki gibi tutarsız değildir. olmış HD olmuş, degüldür HD degildir

5 Bu Zafer, o dilberin bir boynu bağlı kuludur. Kulunun kulu, kölesinin kölesidir. boynı HD boynu, baġlu HD baġlı, ḳulıdur HD ḳuludur, dil-berüñ HD dil-berin, bendesinüñ HD bendesinin, bendesidür HD bendesidir, çākerinüñ HD çākerinin

104.

1. geldi bezm içre ġāfil gül-perī
   bāde içmiş mest olmış gözleri
2. gün kimi açdı yüzinden çāderin
   bāġ-ara ber-bād oldı gül-perī
3. pāyine düşdüm onuñ meh-tāb tek
   köñlümi aldı be-resm-i dil-berī
4. hūşumı aldı köñülden nāz ilen
   dėdi kim ʿışḳum degüldür serserī
5. hicr odına yanmayınca vaṣl imez
   kim budur āyīn ü resm-i dil-berī
6. bülbül-i şeydā kimi çekdüm fiġān
   düşdi gerdişden bu çarḫ-ı çenberī
7. ol gėce vaṣla ėrişdüm daña dek
   raḥm ėdüb ḳaldı yanumda ol perī
8. ṣubḥ olıcaḳ oldı gözümden nihān
   bilmedüm ol ādem idi yā perī
9. meh yüzinden açdı mey bezmi niḳāb
   söyledi miskīn **Ẓafer** gelgil beri

---

1 İhtiyatsız gülperi meclise geldi. Şarap içmiş, gözleri sarhoş olmuş. olmış HD olmuş

2 Gün gibi, yüzündeki örtüyü açtı. Bağda gülperi berbat oldu. yüzinden HD üzünden, çāderin HD çādurun, oldı HD oldu

3 Dolunay gibi onun ayağına düştüm. Dilberane bir resimle gönlümü aldı. pāyine HD pāyına, köñlümi HD köñlümü

4 Gönülden naz ile aklımı aldı. Dedi ki "aşkım tutarsız değildir." hūşumı HD hūşumu, ʿışḳum HD ʿışḳım, degüldür HD degildir, odına HD oduna

5 Ayrılık ateşine yanmayınca kavuşma olmaz. Bu, dilberin ayin ve nişanıdır.

6 Tutkun bülbül gibi ızdırapla öyle bağırdım (ki) bu çember gibi olan gökyüzü dönmeyi bıraktı. çekdüm HD çekdim, düşdi HD düşdü

7 O gece, tan vaktine kadar kavuşmaya eriştim. O peri (gibi sevgili) acıyıp yanımda kaldı. ėrişdüm HD ėrişdim, daña dek HD danadan, yanumda HD yanımda

8 Sabah olunca gözüme görünmez oldu. İnsan mı peri mi olduğunu anlayamadım. olıcaḳ HD olcaḳ, oldı HD oldu, bilmedüm HD bilmedim

9 Şarap meclisinde, ay yüzünün örtüsünü açtı. Dedi ki "Ey miskin Zafer! Beri gel." yüzinden HD üzünden

10. çoḳ seni yandurduḳ hicrān odına

vaṣldur egnün müyesser hem-seri

105.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilātün fā'ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. veh ki dīnüm aldı elden bir perī veş kāfirī

çābükī nūşīn lebi raʿnā ḳaddi ġāret-gerī

2. rūḥ-perverdür Mesīḥā tek danışmaḫ bābıda

meh-veş ü lāle ʿiẕār u serv ḳadd sīmīn-berī

3. zülfi gözleri ḳara ḳılmaḳda şām-ı ġam kimi

şam-ı ġam defʿine meh yüzi çerāġ-ı enverī

4. ey köñül bir bėyle raʿnānuñ giriftārı olan

ḫalḳ gözinden nihān olmaḳ gerek mis̱l-i perī

5. sāḳīyā raḥm ėt **Ẓafer** bābında kim ėder vedāʿ

bu cihāndan gėtmemişken devre ṣalgıl sāġarı

106.

Fā'ilātün fā'ilātün fā'ilāt

Remel - + - - / - + - - /- + -

1. gėtdüm ḥasret yār ḳadrüm bilmedi

---

10 Seni ayrılık ateşiyle çok yaktık. Sırtına yaraşır arkadaş kavuşmadır. çoḳ HD çoḫ, yandurduḳ HD yandırdıḳ, odına HD oduna, vaṣldur HD vaṣlıdır

105.

1 Vah ki çevikliği tatlı, dudağı latif, boyu yağmacı, peri gibi (güzel) bir kâfir (sevgili) dinimi elimden aldı. dīnüm HD dīnim

2 Konuşma babında, Mesih gibi ruh besleyicidir. Ay gibi (güzel), lale yanaklı ve selvi boyu gümüş gibidir. perverdür HD perverdir, danışmaḫ HD danışmaḳ

3 Saçları, gözlerini gam akşamı gibi karartmaktadır. Gam akşamını def etmede ay yüzü parlak mum gibidir. zülfi HD zülfü, yüzi HD üzü

4 Ey gönül! Böyle bir güzele tutulan kişinin peri misali halkın gözünden gizli olması gerekir. raʿnānuñ HD raʿnānın, gözinden HD gözünden

5 Ey saki! Zafer kapında veda eder, ona acı. (O) bu dünyadan gitmemişken kadehi dolaştır. devre ṣalgıl HD dövre salgıl

106.

gözlerümden ḳanlu yaşum silmedi

2. uydı raḳībüñ sözine rūz u şeb

ḫˇâhiş ilen üzüme bir gülmedi

3. bilmezem kim bu ne ṭāliʿdür benüm

hīç müneccim sāʿatini bilmedi

4. bir devāsız derde düşdüm dehr-ara

kim Mesīḥā çāresini ḳılmadı

5. yaḫşılıḳ ḳalur hemīn bu dehr-ara

var ne kimdür bu cihānda ölmedi

6. ṣıdḳ ilen dutdı **Ẓafer** ol dāmeni

hīç renc ü miḥneti eksülmedi

107.

Mefʿūlü fāʿilātü mefāʿīlü fāʿilün

Mużāriʿ - - + / - + - + / + - - + / - + -

1. meh yüze düşdi dün gėce gözüm neẓāresi

bildüm ki saʿd imiş reh-i ʿışḳuñ sitāresi

2. derdüm ʿilācına daḫı fikr ėtme ey ṭabīb

bīmār-ı ʿışḳ-ı yār olanuñ yoḳ mı çāresi

---

1 Hasret gittim, sevgili kadrimi bilmedi. Gözlerimden kanlı yaşımı silmedi. gėtdüm HD gėtdim, ḳadrüm HD ḳadrim, gözlerümden HD gözlerimden, ḳanlu HD ḳanlı, yaşum HD yaşım

2 Gece gündüz rakibin sözüne uydu. Arzu ile yüzüme bir (kere) gülmedi. uydı HD uydu, raḳībüñ HD raḳībin, sözine HD sözüne

3 Bilmem bu talihim nasıldır ki hiçbir müneccim zamanını bilmedi. ṭāliʿdür HD ṭāliʿdir, benüm HD benim

4 Dünyada bir devasız derde düştüm ki Mesih çaresini bulamadı. ḳılmadı HD bilmedi

5 Bu dünyada (sadece) iyilik kalır. Dünyada olup ölmeyen kim var? ḳalur HD ḳalır, kimdür HD kimdir

6 Zafer o eteği doğruluk ile tuttu. (Onun) sıkıntı ve eziyeti hiç eksilmedi. dutdı HD dutdu, eksülmedi HD eksilmedi

107.

1 Dün gece, gözümün bakışı ay yüze düştü. Anladım ki aşk yolunun yıldızı uğurlu imiş. yüze HD üze, düşdi HD düşdü, bildüm HD bildim, ʿışḳuñ HD ʿışḳın

2 Ey tabip! Derdimin ilacını artık düşünme. Sevgilinin aşkının hastası olanın çaresi yok mu? derdüm HD derdim, olanuñ HD olanın, yoḳ mı HD yoḫmu

3. deryā-yı ʿışḳa düşdi ise zevraḳ-ı beden

şādem ki bir ḳadem yol onuñdur kenāresi

4. bir kez şikeste köñlümi āsūde ḳılmaduñ

ḳorḫduñ elüñ kese bu sınuḳ şīşe pāresi

5. bilgil ki ʿışḳ-ı Vāmıḳ u ʿAẕrā ʿabes̱ degül

düşenüñ cānuda āteş-i ʿışḳum şerāresi

6. ṣanma ki yār ʿāşıḳdın ayru sayıla

ṭālibden ayru hīç degül yārüñ arası

7. dėme daḫı **Ẓafer** bu ġam-ı ʿışḳa çāre yoḫ

bir vaṣl-ı yār ile saġalur cümle yarası

108.

Fāʻilātün fāʻilātün fāʻilātün fāʻilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. çün ṣabā gül yüzine düşdi gözüm neẓāresi

bülbül-i şeydā kimi oldum gülüñ āvāresi

2. derd-i ʿışḳa düşdi köñlüm sāḳīyā gel devre sal

bāde-yi gül-rengmiş bu derd-i ʿışḳuñ çāresi

3. düşeli yārümden ayru yuḫu gelmez gözüme

---

3 Beden kayığı, aşk denizine düştü ise sevinçliyim ki bir adım yol onun kenarıdır. düşdi HD düşdü, şādem HD şādam

4 Bir kez kırık gönlümü rahatlatmadın. Bu kırık şişe parçasının elini kesmesinden korktun. köñlümi HD köñlümü, ḳılmaduñ HD ḳılmadın, elüñ HD elin, sınuḳ HD sınıḳ

5 Bil ki Vamık ve Azra'nın aşkı gereksiz değil. Aşk ateşimin kıvılcımları (o ateşe) düşenin canındadır. degül HD degil, düşenüñ HD düşsün, cānuda HD cānıda, ʿışḳum HD ʿışḳım

6 Sevgilinin âşıktan ayrı sayıldığını sanma. Sevgilinin arası (ona ulaşmak) isteyenden hiç ayrı değildir. ṣanma HD sanma, ʿāşıḳdın HD ʿāşıḳdan, ayru HD ayrı, ayru HD ayrı, degül HD degil, yārüñ HD yārin

7 Zafer! Bu aşk gamına çare olmadığını söyleme. Bütün yaraları sevgiliye kavuşmak ile iyileşir. saġalur HD saġalır

108.

1 Gözümün seyri, saba gibi, gül yüzüne düştü. Tutkun bülbül gibi gülün avaresi oldum. yüzine HD üzüne, düşdi HD düşdü

2 Ey saki! Gönlüm aşk derdine düştü, gel kadehi dolaştır. Bu aşk derdinin çaresi gül renkli şarap imiş. düşdi HD düşdü, devre HD dövre, rengmiş HD reng imiş, ʿışḳuñ HD ʿışḳın

su yėrine ḳanlu yaş töker gözüm fevvāresi

4. yār gelmiş bāġ-ara serv-i ḫırāmān tek gezer

reşkden gül ġonçe olmışdur görünmez nāresi

5. ey **Ẓafer** Mecnūndan artı şöhret-i ʿışḳuñ senüñ

bu sebebden mihr tek olduñ vaṭan āvāresi

109.

Mefʿūlü mefāʿīlün feʿūlün

Hezec- - + / + - + - / + - -

1. bildüñ mi köñül ki yār geldi

ḳış gėtdi vü lāle-zār geldi

2. bülbül oḫur idi bu sebaḳda

kim faṣl-ı gül ü bahār geldi

3. ḳuşlar tülege çekdi elden

furṣat gözedüb şikār geldi

4. nergis güle müjde vėrdi kʾey yār

özüñ bize gel ki yār geldi

5. devrān bize ėtdi yārlıḳ bes

āḫirde be-şekl-i mār geldi

6. egdi ḳaddimi hilāle döndüm

---

3 Sevgilimden ayrı düştüğümden beri gözüme uyku girmez. Gözümün fıskiyesi su yerine kanlı yaş döker. yārümden HD yārımdan, ayru HD ayrı, ḳanlu HD ḳanlı

4 Sevgili gelmiş, bağda nazla sallanan bir selvi gibi gezer. Gül, kıskançlıktan gonca olmuş, feryadı görünmez. ġonçe HD ḳonça, olmışdur HD olmuşdur

5 Ey Zafer! Aşkının şöhreti Mecnun'dan fazladır. Bundan dolayı güneş gibi vatanda avare oldun. ʿışḳuñ HD ʿışḳın, senüñ HD senin

109.

1 Gönül! Sevgilinin geldiğini bildin mi? Kış gitti ve lale bahçesi geldi. bildüñ HD bildin,

2 Bülbül, bahar ve gül vaktinin geldiğini bu derste okur idi.

3 Kuşlar tüy dökmeye çekildi. Fırsat gözetip avlanan hayvan geldi. elden HD elin, gözedüb HD gözedib

4 Nergis güle müjde verdi ki "ey yâr! Kendin bize gel ki sevgili geldi." yār HD zār

5 Devran bize yeterince dostluk etti. Sonunda yılan şeklinde geldi. devrān HD dövrān, āḫirde HD āḫırda

gözüm öñine ġubār geldi

7. gül kimi çemen-ara gezerdüm

döndi ẓafer vü nizār geldi

110.

Fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilātün fā‘ilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. bir nefes devr-i felekde ḫāṭırum şād olmadı

ġam elinden ḫasta köñlüm bir dem āzād olmadı

2. gāh yaḳdı hicr odına gāh ṣaldı derbeder

köñlüm ėvi bu zamān devrinde ābād olmadı

3. gāh ʿişret yėrine yėtişdi tīr ilen tüfeng

hīç kime benüm tegi bu ḳısm bī-dād olmadı

4. bilmezem kim mihrdür yā ḳahrdur ḥaḳ söylediñ

bu sitem kim baña oldı ḥāl-i Ferhād olmadı

5. gerçi Mecnūn düşdi ʿışḳa Leylā ilen oldı vaṣl

hīç ʿāşıḳ ḥāline bu ḳısm bī-dād olmadı

6. ey **Ẓafer** şād ol ki her bir miḥnetüñ yüz ecri var

kim ki ġam çekdi bu gün olmaz ki dil-şād olmadı

---

6 Boyumu büktü, hilale döndüm. Gözümün önüne toz geldi. öñine HD öñüne

7 Gül gibi çimende dolaşır idim. Zafer gitti ve zayıflık geldi. gezerdüm HD gezerdim, döndi HD döndü

110.

1 Gönlüm, bu devirde bir an (olsun) şad olmadı. Hasta gönlüm, gam elinden bir an azat olmadı. devr HD dövr, ḫāṭırum HD ḫāṭırım

2 Bazen ayrılık ateşiyle yaktı, bazen derbeder etti. Gönül evim bu devirde şen olmadı. yaḳdı HD yaḫdı, odına HD oduna, ṣaldı HD saldı, devrinde HD dövründe

3 Bazen içki yerine ok ile tüfek ulaştı. Bu zulüm, bu şekilde benim kadar hiç kimseye olmadı. benüm HD benim, tegi HD teki

4 Doğru söyleyin. (Bunun) sevgi mi kahır mı olduğunu bilmem. Bana olan sitem Ferhat'a olmadı. mihrdür HD mihrdir, ḳahrdur HD ḳahrdır, söylediñ HD söyleden, oldı HD oldu

5 Gerçi Mecnun aşka düştü, Leyla'ya kavuştu. Hiç âşık hâline bu şekil zulüm olmadı. düşdi HD düşdü, oldı HD oldu, ḥāline HD ḥālına

6 Ey Zafer! Şad ol ki her bir sıkıntının yüz mükâfatı var. Gam çekenin gönlünün hoş olmadığı görülmemiştir. miḥnetüñ HD miḥnetin

111.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. Ramażān ayıda bu nüsḫa ser-encām oldı
   elif ü fā keçmiş idi hicrīden itmām oldı
2. oḫuyanlar meni bir yād ėde yaḫşılıḳ ile
   gerçi söz ġam ėvide puḫte ilen ḫām oldı
3. yüzine perde çeküb ʿaybını ıṣlāḥ ėdüben
   dėmesünler ki ġama düşdi sözi ḫām oldı
4. bu felek devrīdürür kimseye ḳalmaz cāvīd
   ey ḫūş ol kimse bugün nīk ser-encām oldı

112.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. bezm-ara bir māh-rū zülfin perīşān eyledi
   bāde tökdi sāġara bezmi gülistān eyledi
2. ḫāl-i hindūsın görüb oldı köñül āteş-perest
   özüni saldı oda hem-rāz oña cān eyledi

111.

1 Bu nüsha, Hicrî 1080 yılı, Ramazan ayında tamamlandı. oldı HD oldu, keçmiş HD gėçmiş, oldı HD oldu

2 Okuyanlar beni iyilik ile ansınlar. Gerçi söz, gam evinde pişerek eğrildi. meni HD beni, oldı HD oldu

3 Yüzüne perde çekip aybını düzelterek demesinler ki gama düşünce sözü ham oldu. yüzine HD üzüne, çeküb HD çekib, ėdüben HD ėdiben, dėmesünler HD dėmesinler, düşdi HD düşdü, sözi HD sözü, oldı HD oldu

4 Bu felek gelip geçicidir, kimseye ebedî kalmaz. Ey akıl! O kimse(nin) bugün iyi (bir) akıbet(i) oldu. devrīdürür HD dövrüdürür, oldı HD oldu

112.

1 Bir ay yüzlü, mecliste saçlarını dağıttı. Kadehe şarap döküp meclisi gül bahçesine çevirdi. zülfin HD zülfün, tökdi HD tökdü, gülistān HD gülüstān

2 Gönül onun siyah benlerini görüp ateş-perest oldu. Sırdaşı kendini ateşe atıp ona can eyledi. hindūsın HD hindūsun, oldı HD oldu, özüni HD özünü

3. merdüm-i çeşmüm onı görgeç gözinden tökdi yaş

ḳanlu su birle o bezmi ḫoş zer-efşān eyledi

113.

Fā'ilātün fe'ilātün fe'ilātün fe'ilün

Remel - + - - / + + - - / + + - - / ++ -

1. cānı cānān dilemiş lā dėmedüm cān gėtdi

lā dėmek küfr idi ol cān ile īmān gėtdi

2. ʿaḥd u peymānı olan yāre nedür cān vėrmek

naḳd-i cān sehldürür ʿahd ile peymān gėtdi

3. cism-i zārumnı yaḳub āteş-i hicre daña dek

vaṣl su sepmedi bu oda vü cānān gėtdi

4. bir kerez yār oluban sormadı ḥālüm nėçesin

bir gėce yol azuban geldi vü mihmān gėtdi

5. şevḳdan ol gėce oldı gözüme yuḫu ḥarām

taḫtı ḳoydı ėyesiz gün ile sulṭān gėtdi

6. ayaġum pür-mey iken ṣaldı meni ayaġdan

cānumı al ile alub meh-i tābān gėtdi

7. **Ẓafer**i ḫāk ile yek-sān eyledi ol kāfir

---

3 Gözbebeklerim onu görünce yaş döktü. Kanlı su ile o meclisi hoş altın saçar etti. çeşmüm HD çeşmim, onı HD onu, görgeç HD görkec, gözinden HD gözünden, tökdi HD tökdü, ḳanlu HD ḳanlı

113.

1 Canı sevgili dilemiş yok demedim can gitti. Yok demek küfr idi o can ile iman gitti. dėmedüm HD dėmedim

2 Andı olan sevgiliye can vermek nedir? Can sermayesi kolaydır, and gitti. yāre HD yāra, nedür HD nedir

3 Zayıf bedenimi tan vaktine kadar ayrılık ateşiyle yakıp; kavuşma, bu ateşe su serpmedi ve sevgili gitti. zārumnı HD zārımnı, yaḳub HD yaḫıb, daña dek HD danadan

4 Bir kez yâr olup hâlimin nasıl olduğunu sormadı. Bir gece yolunu şaşırıp geldi ve misafir gitti. ḥālüm HD ḥālim, azuban HD azıban

5 Sevinçten o gece gözüme uyku haram oldu. Tahtı sahipsiz koydu gün ile sultan gitti. şevḳdan HD şovḳdan, oldı HD oldu, ḳoydı HD ḳoydu

6 Kadehim şarap dolu iken beni ayaktan saldı. Canımı hile ile alıp o parlak ay (gibi güzel olan sevgili) gitti. ayaġum HD ayaġım, ṣaldı HD saldı, meni HD beni, ayaġdan HD ayaḳdan

ġuṣṣa mundan çekerüm dīn ile īmān gėtdi

114.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. şükr kim gėtmiş iken yanuma cānān geldi

cism-i zārumġa revān cānıyla şol cān geldi

2. yüzümi sürtdüm ayaġına töküldi yaşum

ṣandı kim servüñ ayaġına sudan cān geldi

3. külbe-yi tārumı meh yüzi ilen ḳıldı münīr

gün ġurūb eyledi vü şol meh-i tābān geldi

4. şekkerin lebleridin kāmumı aldum daña dek

köñlümi almaḳ içün hem-dem ü cānān geldi

5. şükr kim açdı ḳapu yüzümüze fetḥ u ẓafer

taḫt üstine bugün yėñi Süleymān geldi

115.

Fāʿilātün fāʿilātün fāʿilātün fāʿilün

Remel - + - - / - + - - / - + - - / - + -

1. ey köñül saldı kemende bir ḫam gīsū [seni]

---

7 O kâfir, Zafer'i yer ile bir etti. Din ile imanın gitmesinden gam çekerim. cānumı HD cānımı, alub HD alıb

114.

1 Şükür ki sevgili gitmişken yanıma geldi. Zayıf bedenime akan canıyla şu can geldi. yanuma HD yanıma, zārumġa HD zārımġa

2 Yüzümü ayağına sürdüm, gözyaşım döküldü. Selvinin ayağına sudan can geldiğini sandı. yüzümi HD üzümü, töküldi HD töküldü, yaşum HD yaşım, ṣandı HD sandı, servüñ HD servin

3 Karanlık kulübemi, ay yüzü ile ışıklandırdı. Güneş battı ve şu parlak ay (gibi olan sevgili) geldi. tārumı HD tārımı, yüzi HD üzü

4 Tatlı dudaklarından tan vaktine kadar istediğimi aldım. Gönlümü almak için arkadaş ve sevgili geldi. şekkerin HD şüker kim, lebleridin HD lebleriden, kāmumı HD kāmımı, aldum HD aldım, daña dek HD danadan, köñlümi HD köñlümü, içün HD üçün

5 Şükür ki fetih ve zafer yüzümüze kapı açtı. Tahtın üstüne bugün yeni Süleyman geldi. ḳapu HD ḳapı, yüzümüze HD üzümüze, üstine HD üstüne

115. Bu şiirde [] içerisindeki ibareler orijinal metinde okunmamaktadır. Söz konusu okumalar Hüseyin Düzgün'e ait olup (2009: 100) tarafımızca da kabul edilmiştir.

iẖtiyāruñ aldı elden çekdürür [her sū seni]

2. dün benefşe gėtdi de gördüm nihāl [ḳaddüñi]

ol perī egnine gėymiş bir ḳabā-yı [sūseni]

3. gözlerüm pāyine tökdi eşk-i gül-[gūn çeşmeden]

dutdı elümden ki ey miskīn [...]

4. şol dem kim ʿışḳ deryāsında [ġavvās olmışsan]

ḳorḫarum ondan ki tā-key [apara bir su seni]

5. ʿandelīb-i zār dik oldum ġamın [...]

āteş-i ʿışḳum çemende lāl ėdü[pdür sūseni]

6. bu **Ẓafer** bir boynı baġlu ḳuldur [...]

tā murādıñ almayınca aẖtarur [her sū seni]

---

1 Ey gönül! Bir kıvrımlı saçlı (sevgili) seni kemende bağladı. İradeni elinden aldı, seni her tarafa çektirir. iẖtiyāruñ HD iẖtiyārın, çekdürür HD çekdirir

2 Dün menekşe gitti de fidana benzeyen boyunu gördüm. O peri (gibi olan sevgili), sırtına susam renkli elbise giymiş. ḳaddüñi HD ḳaddini

3 Gözlerim, onun ayağına çeşmeden gül renkli gözyaşı döktü. Elimden tutup ey miskin [...]. gözlerüm HD gözlerim, tökdi HD tökdü, dutdı HD dutdu, elümden HD elimden

4 Aşk denizinde dalgıç olduğun vakit; suyun ne zaman seni alıp götüreceğinden korkarım. şol dem HD söledim, olmışsan HD olmusan, ḳorḫarum HD ḳorḫuram, apara HD apar

5 İnleyen bülbül gibi oldum gamın [...]. Aşkımın ateşi, çimende susamı lal etmiştir. zār dik HD zārdın, ʿışḳum HD ʿışḳım, idüpdür HD idibdir

6 Bu Zafer bir boynu bağlı kuldur. Muradını alana kadar seni her tarafa götürür. boynı HD boynu, baġlu HD bağlı, aẖtarur HD aẖtarır

4. DİZİN

4.1. Genel Sözcükler Dizini

āb	*is.* (Far.) su Mes.1/13, G.15/5, G.26/4, G.27/4, G.71/2, Mh.T.3/III/2, G.101/1, G.101/5
ā.-ı ḥayvān	(Far.+Ar.) ölümsüzlük suyu → ḥayvān
	a.ḥ.+ın G.15/5
ā.-ı Kevs̱er	(Far.+Ar.) Kevsey suyu → Kevs̱er
	a.K.+den G.26/4
ā.-ı revān	(Far.+Far.) akarsu → revān G.27/4, Mh.T.3/III/2
ā.-ı rū	(Far.+Far.) yüzsuyu → rū Mes.1/13
ā. u ʿalef	(Far.+Ar.) su ve saman → ʿalef G.68/2
ā. u ḫāk	(Far.+Far.) su ve toprak → ḫāk G.71/2
ābād	*sf.* (Far.) şen G.110/2
ābād ol-	*bf.* (Far.+Tü.) şen olmak, şenlenmek → ol-
	ā. o.-madı G.110/2
ʿabes̱	*sf.* (Ar.) gereksiz, boş G.26/6, G.107/5
ʿaceb	*sf.* (Ar.) tuhaf, garip G.60/4, G.61/3
acı	*is.* acı, ızdırap
	a.+sı G.55/1
ʿacz	*is.* (Ar.) yakarma Tk.B.1/IX/5
aç-	*f.* açmak
	a.-ø Mes.1/30, G.1/6
	a.-a G.23/6
	a.-ar Tk.B.1/VII/4
	a.-dı G.10/5, G.41/6, G.88/7, G.104/2, G.104/9, G.114/5
	a.-madı G.99/1

a.-ub G.32/6

a.-uban G.75/5

açıl- *f.* açılmak

a.-a G.99/5

a.-dı G.21/6, G.30/6, Mh.T.1/I/3

a.-madın G.66/1

a.-maz Mh.T.1/I/5

a.-ur G.29/1, G.64/2

ad *is.* ad, isim G.1/5

a.+ı G.19/4 [=2], G.95/1, Tk.B.1/II/4

a.+ıdur G.90/3, G.95/1

a.+ına G.62/4

a.+ını Mes.1/16

a.+uñadur G.14/1

ad ėt- *bf.* adlandırmak → ėt-

a.ė.-di G.1/5

ādem *is.* (Ar.) insan G.14/6, G.104/8

ā.-i ḫakī̄ (Ar.+Far.) topraktan yaratılmış insan → ḫakī̄ G.14/6

ʿadem *is.* (Ar.) yokluk 1b/1

ʿa+de G.6/1

ādemī̄ *is.* (Ar.+Far.) insanoğlu G.64/7

ʿādil *sf.* (Ar.) adaletli G.97/1

ʿadū *is.* (Ar.) düşman G.11/2, G.81/5

ʿa.+dan G.94/5

ʿa.+ya Tk.B.1/V/1

āfet	*is.* (Ar.) afet Tk.B.1/II/7, Tk.B.1/VII/3
ā.-i cān	(Ar.+Far.) canın afeti → cān
	ā.c.+ı Tk.B.1/II/7
āfitāb	*is.* (Far.<āf-tāb) güneş G.7/1, G.20/1, G.20/3
ʿafv	*is.* (Ar.) af, bağışlama G.11/5
ʿafv ėt-	*bf.* (Ar.+Tü.) affetmek → ėt-
	ʿa.ė.-ø G.11/5
āgāh	*sf.* (Far.) uyanık
	ā.+lara G.97/3
aġar-	*f.* ağarmak, beyazlamak
	a.-dı Mes.1/29, G.27/1, G.38/5, G.86/2
aġart-	*f.* ağartmak, beyazlatmak
	a.-dı G.93/2
āġāz	*is.* (Far.) başlama R.1/1
āġāz ėt-	*bf.* (Far.+Tü.) başlatmak → ėt-
	ā.ė.-ti R.1/1
aġla-	*f.* ağlamak
	a.-r G.27/2
aġlad-	*f.* ağlatmak
	a.-urlar Mb.T.1/II/3
aġyār	*is.* (Ar.) rakip, düşman G.73/3, G.81/3
	a.+e G.9/3, G.9/4
āh	*is.* (Türkçe, Arapça ve Farsça müşterek sözcük) ah, inleme G.3/2, G.36/4, G.38/2, G.42/1, G.45/3, G.82/5, Tk.B.1/III/3, G.100/3
	a.+dan Tk.B.1/V/2

ā.+lara G.97/1

ā.+um G.36/1, G.82/5, G.88/7, G.94/2

ā.+umdan G.35/3

ā.+uñdan G.36/7

ā.-ı seḥer (müşterek+Ar.) seher vakti çekilen ah → seḥer G.3/2, G.38/2, G.42/1, G.45/3

aḫ- *f.* akmak (krş. **aḳ-**)

a.-an G.88/6, G.89/3, Ms.T.1/I/6

a.-dı G.36/6

ʿahd *is.* (Ar.) ahit, söz G.73/2, G.80/1, G.100/1, G.100/6, G.113/2 [=2]

ʿa.+i G.31/1, G.46/4, G.92/2

ʿa.+üñe Tk.B.1/IX/1

ʿa. u peymān (Ar.+Far.) söz ve yemin → peymān G.73/2, G.80/1, G.100/1

ʿa.p.+ı G.113/2

aḫger *is.* (Far.) kızıl ateş G.37/4

āḫir 1. *is.* (Ar.) ahir, son G.33/5

2. *zf.* sonra, sonunda Mes.1/26, G.19/6, G.26/6, G.37/3, G.37/5, G.49/4, G.54/6, G.62/5, G.73/4, K.3/4

ā.+de G.14/6, G.109/5

ā.ʾl-emr (Ar.+Ar.) sonunda → emr Mes.1/26

āḫiret *is.* (Ar.) ahiret, öbür dünya G.1/5, G.92/7

āḫirī *zf.* (Ar.) sonunda Mh.T.3/IV/3

āḫirīn *zf.* (Ar.) sonunda, sonuncu olarak G.71/3

aḥsen *sf.* (Ar.) en güzel, en iyi

a.+dür G.87/2

aḫtar- *f.* aktarmak, götürmek

a.-ur G.115/6

aḫter *is.* (Far.) yıldız G.41/4

a.-i baḫt (Far.+Far.) şans yıldızı → baḫt

a.b.+um G.41/4

āhū *is.* (Far.) ceylan G.15/4, G.102/1

aḥvāl *is.* (Ar.) haller, durumlar

a.+üme G.47/3

a.+ümi G.8/3

a.+üñi G.63/2

aḥvel *sf.* (Ar.) şaşı G.31/5

aḳ *sf.* ak, beyaz G.36/6

aḳ- *f.* akmak (krş. **aḫ-)**

a.-dı G.89/3, G.99/2

a.-maḳdan G.48/3

aḳac *is.* ağaç G.42/3

ʿāḳıbet *zf.* (Ar.) sonunda Mes.1/23, G.38/2, G.42/1, Mh.T.2/III/4

ʿaḳīḳ *is.* (Ar.) bir çeşit değerli taş

ʿa.+a G.11/6

ʿāḳil *sf.* (Ar.) akıllı Mes.1/16, G.23/4, G.26/6, G.75/3, G.76/6, Mh.T.2/I/4, Mh.T.2/II/5

ʿāḳil ol- *bf.* (Ar.+Tü.) akıllı olmak → ol-

ʿā.o.-ø G.23/4

ʿaḳl 1. *is.* (Ar.) akıl Mes.1/21, G.26/6, G.53/1, G.53/2, G.59/2, G.65/1, G.71/1, G.74/2, Mh.T.3/III/5

ʿa.+ı Mh.T.2/I/2

	ʿa.+umı G.21/2, E.1/4, G.75/3
	ʿa.+uñ G.1/6
ʿa.-ı evvel	(Ar.+Ar.) önceki akıl, Allah → evvel
	a.e.+den G.71/1
ʿa. u hūş	(Ar.+Far.) akıl ve fikir → hūş G.53/1, G.53/2, G.59/2
	2. *is.* fikir, düşünce G.54/3,
ʿa.-ı maʿāş	(Ar.+Ar.) geçim fikri → maʿāş G.54/3
	3. *is.* ahenk G.74/2
ʿa.-ı küll	(Ar.+Ar.) Tabiatın ahengi → küll G.74/2
ʿaḳreb	*is.* (Ar.) akrep
	ʿa.+üñ G.3/7
ʿaks	*is.* (Ar.) akis, yansıma G.12/5, G.17/2
	ʿa.+ine G.28/2
ʿaks ṣal-	*bf.* (Ar.+Tü.) yansımak → ṣal-
	ʿa.ṣ.-dı G.12/5
ʿa.-i rūḫ	(Ar.+Far.) yanağın yansıması → rūḫ
	ʿa.r.+uñ G.17/2
al	*is.* hile, tuzak G.31/5, Mh.T.2/II/1, G.113/6
	a.+a G.87/6
	a.+ından G.87/6
al ėt-	*bf.* aldatmak, kandırmak → ėt-
	a.ė.-er t>d Mh.T.2/II/1
al eyle-	*bf.* hile yapmak → eyle-
	a.e.-r G.31/5
āl	*is.* (Ar.) aile, nesil, sülale, soy Mes.1/13, Mes.2/11

ā.-i Resūl	is.t. (Ar.+Ar.) Hz. Muhammedʾin neslinden gelen → Resūl Mes.1/13
al-	*f.* almak
	a.-a G.84/4
	a.-an G.25/2
	a.-dı G.5/2, G.10/1, G.20/3, G.23/5, G.27/3, G.28/3, G.52/1, G.53/2, G.54/2, Tc.B.1/III/3, G.84/2, G.87/7, G.103/1, G.104/3, G.104/4, G.105/1, G.115/1
	a.-dum G.36/1, G.114/4
	a.-gıl K.3/2
	a.-gılan G.86/1
	a.-ınca G.102/1
	a.-mayınca G.115/6
	a.-mış G.17/4, G.47/2, G.52/2, Mb.T.1/VI/3
	a.-uñ G.57/3
	a.-ub G.82/2, G.100/2, G.113/6
	a.-updur G.93/4
	a.-ur G.67/3
aʿlā	*sf.* (Ar.) iyi
	a.+ sınuñ 2b/2
aldan-	*f.* aldanmak, kanmak
	a.-ma G.31/5, G.87/6, G.100/6
	a.-magıl Tk.B.1/IX/7
ʿ**alef**	*is.* (Ar.) ot, saman G.68/2
ʿ**alem**	*is.* (Ar.) bayrak, sancak
	ʿa.+em Tk.B.1/I/1

ʿālem *is.* (Ar.) âlem, dünya Mes.1/25, G.10/2, G.11/4, G.43/6, G.47/2, G.92/5

ʿā.+dür G.70/4

ʿā.+de G.79/3, Tk.B.1/V/4

ʿā.+e G.1/4, G.43/5

ʿā.+i G.1/5, G.20/2, G.20/3, G.21/5, G.66/4

ʿā.+inde G.87/3

ʿā.+leriçe G.2/5

ʿā.+ni G.67/4

ʿā.-ara (Ar.+Tü.) alem içinde, alemde → ara G.11/4

almaḳ *is.* alma G.114/4

alt *is.* alt taraf

a.+ına G.26/5

altı *is.* altı, beşten sonra gelen sayı G.16/3

altun *is.* altın G.67/1

ʿām *is.* (Ar.<ʿamm) umum, herkes G.59/1

ʿā. u ḫāṣṣ (Ar.) herkes → ḫāṣṣ G.59/1

ama *ed.* (Ar.<ammā) ama, lakin G.26/1, Tk.B.1/I/3

aʿmāl *is.* (Ar.) ameller, işler

a.+i G.70/1

amān *is.* (Ar.) emin olma, korkmama G.6/2

ʿamel *is.* (Ar.) amel, iş Mes.1/30, G.2/5

ʿa.+üm Tk.B.1/IV/7

ʿāmil *sf.* (Ar.) emeli veya isteği olan Mh.T.2/I/1

āmīziş *is.* (Far.) geçinme Mh.T.3/III/2

ʿanber *is.* (Ar.) amber balığından çıkarılan güzel kokulu madde G.5/4

ʿa.-bār (Ar.+Far.) amber yağdıran → bār

ʿa.-b.+ı G.93/3

ʿa. -i sārā (Ar.+Far.) halis amber → sārā G.5/4

ʿandelīb *is.* (Ar.) bülbül G.115/5

ʿa.-i zār (Ar.+Far.) inleyen bülbül → zār G.115/5

apar- *f.* alıp götürmek

a.-ø G.74/4

a.-a G.115/4

a.-dı Tk.B.1/II/6

a.-dum K.3/1

a.-gıl Mes.2/9

a.-sın G.102/5

a.-ur G.53/2

ʿār *is.* (Ar.) ar, utanma Mes.1/22, K.4/2

ara *is.* ara; arasında, içinde Mes.2/8 [=2], G.4/3, G.6/2, G.8/2, G.11/4, G.13/5, G.15/7, G.23/3, G.32/1, G.39/2, G.43/5, G.44/1, G.58/3, G.58/5, G.58/6, G.60/1, G.60/2, G.63/4, G.67/4, G.68/2, G.69/3, G.73/1, G.76/4, G.77/2, G.79/3, G.79/4, G.81/4, G.82/5, G.91/5, G.92/2, Tk.B.1/I/1, Ms.T.1/I/1, Ms.T.1/II/4, Mh.T.3/II/1, G.100/4, G.101/3, G.103/3, G.104/2, G.106/4, G.106/5, G.108/4, G.109/7, G.112/1

a.+da G.57/4

a.+dan G.53/2, G.66/3, G.83/1, G.96/1, G.96/3, G.99/3

a.+muza G.30/5

a.+sı G.107/6

a.+sında G.13/4, Ms.T.1/III/5

a.+ya G.56/5, G.88/5, G.99/4

ārām *is.* (Far.) yerleşme, karar kılma 1b/7

ā.+um G.41/3

ārām-gāh *b.is.* (Far.) dinlenme yeri → gāh

ā.-g.+uñdur G.51/2

ārāyiş 1. *is.* (Far.) süs G.67/5

ā.-i bāġ (Far.+Far.) bağın süsü →bāġ G.67/5

2. *sf.* süslü Mes.1/8

ārāyiş-gāh *is.* (<Far.) süs yeri, süslenme yeri → gāh

ā.+larına 1b/2

ʿ**araż** *is.* (Ar.) işaret, alamet G.61/1

arḫa *is.* arka, sırt

a.+da G.62/5

a.+mda Ms.T.1/III/3

ʿ**ārıż** *is.* (Ar.) yanak G.60/1 [=2], G.60/2, G.60/3, G.60/4, G.60/5, G.60/6

ʿ**ārif** *sf.* (Ar.) bilgi ve sezgi sahibi olan G.46/1

ʿ**arṣa** *is.* (Ar.) arsa, yer G.24/2

ʿa+ya G.71/1

art- *f.* artmak, fazlalaşmak

a.-tı G.38/4, Tc.B.1/IV/3, Mh.T.3/II/2

a.-updur G.32/1

artı *is.* fazla G.8/2, G.77/2, G.79/3, G.108/5

artuḫ *zf.* fazla (krş. **artuḳ**) G.18/3

artuḳ *sf.* fazla (krş. **artuḫ**)

a.+dur K.1/1, G.61/4

artur- *f.* arttırmak, ziyadeleştirmek

a.-a G.3/4

a.-dı G.6/1

a.-ur Mes.1/4

ʿ**arūs** *is.* (Far.) gelin 2b/1

ʿ**arż** *is.* (Ar.) arz, sunma G.1/7, G.8/3, G.77/7, G.89/5 [=2], G.92/1, Tk.B.1/IX/5

ʿa.-ı ḥāl (Ar.+Ar.) halin bildirilmesi, ne halde olduğunu söyleme → ḥāl

ʿa.ḥ.+üm G.89/5, G.92/1

ʿa.ḥ+üñi G.77/7

ʿa.-ı müddeʿā (Ar.+Ar.) fikrini bildirme Tk.B.1/IX/5

ʿ**arz ėt-** *bf.* (Ar.+Tü.) arz etmek → ėt-

ʿa.ė.-e t>d G.89/5

ʿa.ė.-esen t>d G.1/7

ʿa.ė.-medüm G.8/3

ārzū *is.* (Far.) arzu, istek G.63/1, G.98/1 [=2], G.98/2, G.98/3, G.98/4, G.98/5

ā.-yı ḫāl u ḫaṭṭ (Far.+Far.+Ar.) ayva tüyleri ve benlerin arzusu → ḫāl u ḫaṭṭ G.63/1

ʿ**aṣā** *is.* (Ar.) asa, baston

ʿa.+sını G.1/3, G.14/3

ās̱ār *is.* (Ar.) eserler, izler Mh.T.3/IV/5

ā.+ıdur G.10/5

ā.-ı nekbet (Ar.+Ar.) talihsizlik izleri → nekbet Mh.T.3/IV/5

āsāyiş-gāh	*b.is.* (Far.) güvenli yer
	ā.+ıdın 1b/1
aṣl	*is.* (Ar.) asıl G.95/1
	a.+ı Mes.1/31, G.39/3, G.39/4
	a.+ıdur G.26/1
āsūde	*sf.* (Far.) rahat G.107/4
āsūde ḳıl-	*bf.* (Far.+Tü.) rahatlatmak → ḳıl-
	ā.ḳ.-maduñ G.107/4
aş	*is.* aş, yiyecek, yemek
	a.+uma G.54/4, G.89/1
ʿāşıḳ	*is.* (Ar.<ʿāşiḳ) âşık, âşık olan kişi G.17/5, G.29/6, G.34/6, G.46/5, G.110/5
	ʿā.+a G.7/3, G.9/4, G.13/3, G.74/5, G.92/4
	ʿā.+am G.55/3
	ʿā.+dın G.107/6
	ʿā.+ını G.46/1
	ʿā.+laradur K.4/2
	ʿā.+ları G.39/1
	ʿā.+uñ G.46/2, G.61/2, G.92/4, G.92/9
ʿā.-ı zār	(Ar.+Far.) inleyen âşık → zār
	ʿā.z.+e G.29/6
	ʿā.z.+um G.34/6
āşikārā	*sf.* (Far.) aşikar, açık, belli (krş. **āşikāre)**
	ā.+dur G.94/1
āşikāre	*sf.* (Far.) aşikar, açık, belli (krş. **āşikārā)** G.11/1

āşinā *sf.* (Far.) aşina, bildik, tanıdık G.2/1

āteş *is.* (Far.) ateş, od G.91/3, G.107/5, G.113/3, G.115/5

ā.+den G.41/1

ā.+e G.34/4, G.41/2

ā.+i G.38/3, G.61/5

ā.+ine G.10/3, G.12/5, G.31/2, G.82/4, Mh.T.1/IV/1

ā.-i hicr (Far.+Ar.) ayrılık ateşi → hicr

ā.h.+e G.113/3

ā.-i hicrān (Far.+Ar.) ayrılık ateşi → hicrān G.91/3

ā.-i ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk ateşi →ʿışḳ

ā.ʿı.+um G.107/5, G.115/5

āteş-ḫāne *b.is.* (Far.+Far.) ateşhane, Mecusi tapınağı → ḫāne G.23/6

āteş-perest *b.is.* (Far.+Far.) ateşe tapan → perest G.88/2, G.103/2, G.112/2

atıl- *f.* atılmak

a.-an G.55/1

aṭlāl *is.* (Ar.) harabeler G.82/3

a. u dimen (Ar.+Ar.) harabeler ve süprüntülükler → dimen G.82/3

aṭlas *is.* (Ar.) ipek ve pamuktan bir tür kumaş G.10/4

a.+dan G.87/5

a. u dībā (Ar.+Far.) atlas ve diba → dībā G.10/4

ʿavām *is.* (Ar.) halk G.56/4

āvāre *sf.* (Far.) avare, işi gücü olmayan

ā.+ler Mes.2/5

ā.+si G.108/1, G.108/5

āvārlıḳ is. (Far+Tü) rızık Mes.2/7

ʿ**avrat**	*is.* (Ar.) avrat, kadın G.43/2
ʿ**avż**	1. *sf.* (Ar.) dönen, dönek G.35/4
	2. *is.* sığınak G. 61/2, K.3/2
ay	1. *is.* ay K.2/3, G.81/2
	a.+a G.32/1
	2. *sf.* ay gibi, aya benzeyen G.17/1
	3. *is.* yılın on iki bölümünden her biri
	a.+ı G.99/4
	a.+ıda G.111/1
ay-	*f.* konuşmak, demek, söylemek
	a.-dı G.36/7
	a.-ma G.62/1
	a.-mas G.95/1
ayaġ	1. *is.* ayak, yürüme organı G.24/5
	a.+a G.93/4
	a.+dan G.113/6
	a.+ı G.38/6, G.50/2
	a.+ına G.60/5, G.100/5, G.114/2 [=2]
	a.+um Ms.T.1/II/5
	a.+uñ G.44/1, G.85/5
ayaġ çek-	*bf.* ayak çekmek, terketmek → çek-
	a.ç.-düñ G.24/5
ayaġı kes-	*bf.* bir yere gitmeyi bırakmak → kes-
	a.k.-mem G.50/2
	2. *is.* kadeh Tc.B.1/II/1, G.67/1

a.+ıdan G.3/2

a.+ıyla G.60/5

a.+um G.113/6

ʿayān *sf.* (Ar.) belli, açık G.6/4, G.56/2, G.56/2, Mh.T.3/III/1

ʿa.+dur G.87/1

ʿayān ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) görünür kılmak, belli etmek → ḳıl-

ʿa.ḳ.-ø G.56/2

āyāt *is.* (Ar.) ayetler G.99/5

ā.-ı ḳadeḥ (Ar.+Ar.) kadeh ayetleri → ḳadeḥ G.99/5

ʿayb *is.* (Ar.) ayıp, kusur G.53/6

ʿa.+ı G.53/6

ʿa.+ını G.100/4, G.111/3

ʿa.+um G.11/1

ʿa.-pūş (Ar.+Far.) ayıp örten → pūş G.53/6

āyet *is.* (Ar.) ayet G.75/4

ā. -i Ḳuʾrān (Ar.+Ar.) Kuran ayeti → Ḳuʾrān G.75/4

ayır- *f.* (<adır-) ayırmak

a.-ma G.22/3

a.-maz G.19/6

ayıt- *f.* demek, söylemek

a.-ayım t>d G.55/3

āyīn *is.* (Far.) ayin, tören G.84/4, G.104/5

ā.+dür G.41/6

ā.+ini 1b/7

āyīne *is.* (Far.) ayna 2b/4, G.28/2, G.90/6

ā.+sine G.12/5, G.33/2

ā.-yi ḳudret (Far.+Ar.) kudret aynası → ḳudret

ā.ḳ.+inden 2b/4

ayrıl- *f.* ayrılmak

a.-dı G.5/1

a.-magıl Mh.T.1/III/3

ayru *sf.* ayrı G.8/1, G.34/5, G.41/3, G.74/5, Mh.T.1/II/1, Mh.T.3/I/3 , G.107/6 [=2], G.108/3

ʿayş *is.* (Ar.) zevk ve safa Mes.1/10, G.55/2

ʿa.+ı G.76/6

ʿa.+ın Mh.T.3/I/2

ʿa. u ṭarab (Ar.+Ar.) yeme içme; eğlence → ṭarab G.55/2

az *sf.* az, eksik G.36/6, G.83/4, G.89/3

a.+dur Mes.1/12

az- *f.* şaşırmak

a.-uban G.113/4

ʿaẕāb *is.* (Ar.) azap, işkence G.7/5

āzād *is.* (Far.) serbest kalma, özgür olma G.37/1, G.110/1

āzād ol- *bf.* (Far.+Tü.) serbest kalmak, kurtulmak, özgür olmak → ol-

ā.o.-madı G.110/1

ā.o.-maġa G.37/1

aʿẓam *sf.* (Ar.) büyük

a.+ına G.1/2

āzār *is.* (Far.) azar, incinme, kırılma G.47/2, G.49/1 [=2], G.49/7

ā.+sız G.47/1

ā.+um Mes.1/3

ā.-ı ʿālem (Far.+Ar.) âlemin azarı →ʿālem G.47/2

āzār ḳıl- *bf.* (Far.+Tü.) azarlamak, incitmek → ḳıl-

ā.ḳ.-duñ G.49/7

azdur- *f.* yolunu şaşırtmak, yoldan çıkartmak

a.-ma G.56/5

ʿ**āzim** *sf.* (Ar.) niyetli G.32/5

ʿ**āzim ol-** *bf.* (Ar.+Tü.) bir yere doğru gitmek veya akmak → ol-

ʿā.o.-dı G.32/5

ʿ**azīz** *sf.* (Ar.) sevgide üstün tutulan G.9/3, G.39/3, G.68/3

bāb 1. *is.* (Ar.) kapı

b.+ında G.105/5

b.+ından G.10/5, G.41/6

2. *is.* bölüm, parça G.16/3 [=2], G.17/5

3. *is.* bab, bağlam

b.+ıda Mh.T.3/III/4, G.105/2

b.+ında G.74/2, G.74/4

bād *is.* (Far.) rüzgar G.35/4

bāde *is.* (Far.) şarap Mes.1/2, Mes.1/25, G.19/3, G.27/2, G.52/4, G.53/1, G.53/3, G.53/5, G.57/1, G.58/4, G.83/2, G.86/2, G.97/3, G.104/1, G.108/2, G.112/1

b.+ni G.15/8

b.+sinden Mh.T.1/II/2

b.-keş (Far.+Far.) şarap içen → -keş G.52/4

b.-nūş (Far.+Far.) şarap içen → nūş G.53/5

b.-perest (Far.+Far.) şaraba çok düşkün olan (kişi) → perest Mes.1/25

b.-yi gül-reng (Far.+Far.+Far.) gül renkli şarap → gül-reng

b.g.-r.+miş G.108/2

b.-yi ʿişret (Far.+Ar.) işret şarabı → ʿişret G.27/2

b.-yi vaḥdet (Far.+Ar.) vahdet şarabı → vaḥdet G.19/3, G.53/3

b.v.+den G.97/3

bāġ *is.* (Far.) bağ, bahçe G.15/7, G.23/3, G.44/1, G.60/1, G.60/2, G.65/4, Tc.B.1/III/1, G.66/1, G.66/4, G.66/5, G.67/2, G.67/5, G.82/5, G.103/3, G.104/2, G.108/4

b.+a G.46/2

b.+dan G.42/3

b.+ı G.7/5

b.+ında G.88/5

b.+ından G.72/2, G.93/6

b.-ara (Far.+Tü.) bağda, bağ içinde → ara G.15/7, G.23/3, G.44/1, G.60/1, G.60/2, G.82/5, G.103/3, G.104/2, G.108/4

baġla- *f.* bağlamak (krş. **baḳla-**)

b.-ø Tk.B.1/VI/7

b.-duñ G.49/4

b.-maz G.42/5

b.-mışdı G.34/1

baġlan- *f.* bağlanmak

b.-uban G.29/5

baġlu *sf.* bağlı, kapalı G.10/5, G.23/6, G.30/6, G.35/3, G.41/6, Mb.T.1/V/1, G.85/7, G.88/7, G.99/4, G.99/5, G.103/5, G.115/6

baḫ- *f.* bakmak (krş. **baḳ-**)

b.-ø G.32/1 [=2], G.32/2, G.32/3, G.32/4, G.32/5, G.32/6, G.62/3

b.-a G.13/2

b.-gılan Mes.1/30

b.-ma Müs.1/1, Müs.1/5

b.-magıl G.92/2

b.-maḳı G.49/6

bahā *is.* (Far.) paha, değer G.14/1, G.58/2

bahār *is.* (Far.) bahar mevsimi Mes.1/8, G.27/1, G.66/1, G.83/1, Tk.B.1/VII/4, G.109/2

b.-ı ʿömr (Far.+Ar.) ömrün baharı → ʿömr G.27/1

b.-ı dil-güşā (Far.+Far+Far.) gönül açıcı bahar → dil-güşā G.66/1

bāḥiṯ *sf.* (Ar.) bahseden G.26/6

baḥr *is.* (Ar.) deniz G.16/3, G.43/5

b.+i G.56/6

b.-ara (Ar.+Tü.) denizde → ara G.43/5

b.-i ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşk denizi → ʿışḳ

b.ʿı.+um G.16/3

baḥṯ *is.* (Ar.) bahis, konu G.26/6 [=2]

baḥṯ et- *bf.* (Ar.+Tü.) bahsetmek → et-

b.e.-düginden

baḥṯ eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) bahsetmek → eyle-

b.e.-mez G.26/6

baḫş *is.* (Far.) bağış, ihsan

b.+ı Tk.B.1/II/7

b.+uñ G.85/7

baḫşiş	*is.* (Far.) bağışlama G.97/1
	b.+i G.97/2
baḫt	*is.* (Far.) baht, şans Tk.B.1/VIII/2
	b.+um G.41/4
bāʿiṡ	*sf.* (Ar.) sebep Mes.2/4, G.19/3, G.25/2, G.26/1, G.26/3
b.-i kesret	(Ar.+Ar.) çokluk sebebi → kesret G.19/3
b.-i nuṣret	(Ar.+Ar.) üstünlük sebebi → nuṣret Mes.2/4
bāk	*is.* (Far.) korku, çekince
	b.+i G.46/6
baḳ-	*f.* bakmak (krş. **baḫ-**)
	b.-manam Ms.T.1/II/3
	b.-maz G.60/4
	b.-sa G.85/4
bāḳī	*sf.* (Ar.) ebedi, sürekli G.60/6
baḳla-	*f.* bağlamak (krş. **baġla-**)
	b.-dı G.56/1
baḳ(ı)r	*is.* bağır, göğüs
	b.+umuñ G.101/5
bāl	*is.* (Far.) kol, kanat G.79/2
	b.+in G.12/7
	b.+üm G.78/3
b.u per	(Far.+Far.) kol ve kanat → per
	b.p.+üm G.79/2
balıġ	*is.* balık G.26/3, G.63/4
bām	*is.* (Far.) çatı

b.+ından G.57/2

baña *zm.* (<ben+e) bana (krş. **maña**) → ben G.2/1 [=2], G.2/2, G.2/3, G.2/4, G.2/5, G.2/6, G.2/7, G.3/1, G.3/1, G.3/2, G.3/3, G.3/4, G.3/5, G.3/6, G.3/7, G.6/1 [=2], G.6/2, G.6/3, G.6/4, G.6/5, G.8/1 [=2], G.8/2, G.8/3, G.8/4, G.8/5, G.13/1, G.17/4 [=2], G.18/4, G.22/2, G.22/6, G.27/2, G.27/5, G.33/1, G.37/5, G.41/5, G.43/6, G.49/1, G.50/1, G.60/4, G.66/3, G.80/5, G.83/4, G.103/4, G.110/4

bang *is.* (Far.) ses G.74/3

b.-ı dühül (Far.+Far.) davulun sesi → dühül G.74/3

bānī *sf.* (Ar.) yapan, kuran Tk.B.1/IX/6

bār *is.* (Far.) yük G.18/3, G.46/6, G.64/3, Ms.T.1/III/3

b.+dan G.64/3

b.-keş (Far.+Far.) yük taşıyan → -keş G.64/3

-bār *sf.* (Far.) yağdıran, saçan anlamlı sıfatlar yapar G.46/4

-b.+e G.9/5

-b.+ı G.93/3

başar *is.* (Ar.) göz G.48/3

baş 1. *is.* baş, kafa Mes.1/29, G.3/3, G.38/5, G.82/2, G.86/2, G.94/2

b.+a Mes.1/19, G.5/1, G.43/1, G.59/2, G.77/6

b.+dan E.1/4, G.75/3, G.93/7, G.100/3

b.+ı G.36/2, G.42/3

b.+ında G.45/2, G.45/4, G.50/2, G.64/4, Mh.T.2/I/2

b.+ından G.32/3

b.+larında G.50/3

b.+um G.54/5

b.+uma G.10/2, G.12/1, G.38/1, G.69/1, G.77/3, G.89/2

b.+umda Tc.B.1/IV/3

b.+umdan G.10/3

b.+uñ G.51/2, G.93/4

b.+ uña Mes.1/18, G.63/1, G.93/1, Mh.T.2/III/4, K.3/3

b.+uñı G.93/2

başa çek- *bf.* kafaya dikmek → çek-

b.ç.-di G.15/8

başa düş- *bf.* başa gelmek → düş-

b.d.-ende G.43/1

baş eg- *bf.* baş eğmek, itaat etmek → eg-

b.e.-menem G.3/3

2. *is.* yönetici G.43/3

baş ol- *bf.* başa geçmek, yönetici olmak → ol-

b.o.-ur G.43/3

başdan *zf.* baştan, yeniden G.28/4

başla- *f.* başlamak

b.-dı G.66/2

b.-r Müs.1/4

bat- *f.* batmak

b.-dı G.12/3

b.-mış G.102/4

bāṭıl *sf.* (Ar.<bāṭil) batıl, hak olmayan G.75/2

bāṭın *sf.* (Ar.<baṭn) görünmeyen, gizli olan G.33/4, G.33/5, G.56/3

b.+da G.46/2

b.+ı G.92/5

baṭṭ *is.* (Ar.) kaz G.63/4

bayram *is.* bayram G.72/6

bāzār *is.* (Far.) pazar, alışveriş yapılan yer

b.+ı Mes.1/9, Mes.1/21

b.+um Mes.1/3

be *is.* (Ar.) Arap alfabesinin ikinci harfi G.52/5

be 1. *ed.* (Far.) için, ile Mes.1/13, Mes.1/14, G.104/3, G.109/5

b.-ḥaḳḳ (Far.+Ar.) hakk(ı) için → ḥaḳḳ Mes.1/14

b.-resm-i dil-berī (Far.+Ar.+Far.) dilberane resimle G.104/3 → resm-i dil-berī

b.-şekl-i mār (Far.+Ar.+Far.) yılan şeklinde → şekl-i mār G.109/5

2. *ed.*..e, yönelme bildirir G.1/1, G.35/4, G.90/3

b.-bād (Far.+Far.) yele, rüzgara → bād G.35/4

b.-cā-yı Allah (Far.+Far.+Ar.) Allah᾽ın yerine → cā-yı Allah G.90/3

b.-intihā (Far.+Ar.) sonuna, bitene → intihā G.1/1

beçe *is.* (Far.) insan veya hayvan yavrusu G.23/5, G.23/6

bed 1. *sf.* (Far.) kötü; G.33/1, G.35/1, G.57/4, Mb.T.1/II/2, G.79/6, Ms.T.1/I/4, Mh.T.2/II/4, K.4/4, G.102/3

b.-gümān (Far.+Far.) şüpheci → gümān Ms.T.1/I/4

b.-ḥāl (Far.+Far) kötü hâl → ḥāl Mh.T.2/II/4

b.-ḫū (Far.+Far.) kötü huylu → ḫū G.35/1, Mb.T.1/II/2, G.79/6, G.102/3

b.-nām (Far.+Far.) kötü adlı, adı kötüye çıkmış → nām G.57/4, K.4/4

2. *is.* kötülük G.100/7

beden *is.* (Ar.) beden, vücut, ten G.15/8, G.107/3

b.+de Mes.1/28, G.50/1, G.73/3, Mh.T.1/III/3

bed-ḫˇāh *sf.* (Far.) kötülük isteyen G.26/5

b.-ı ḫalḳ sf.t. (Far.+Ar.) halkın kötülüğünü isteyen → ḫalḳ G.26/5

bedr *is.* (Ar.) dolunay G.32/1

b.+e G.80/4

b.+i G.70/3

bedr ol- *bf.* (Ar.+Tü.) dolunaya benzemek → ol-

b.o.-mış G.32/1

bedter *sf.* (Far.) beter, daha kötü (krş. **beter**) G.84/1

behişt *is.* (Far.) cennet

b.+de G.26/4, G.53/3

b.+den G.87/6

behre *is.* (Far.) pay, hisse Mes.2/2

b.+si G.92/7

behre-ber *sf.* (Far.) pay alan, ortak →-ber Mes.2/2

beḳā *is.* (Ar.) kalıcılık, ebedilik G.1/5, G.1/6, G.13/4, G.14/2, G.14/6, G.22/2, G.86/4, G.86/7, G.90/5

b.+dan G.3/3

b.-yı Allah (Ar.+Ar.) Allahʾın ebediliği → Allah G.90/5

b.-yı cān (Ar.+Far.) ruhun ebediliği → cān

b.c.+ıdan G.86/4

b.-yı ʿömr (Ar.+Ar.) ömrün ebediliği → ʿömr

b.ʿö.+e G.86/7

be-key *zf.* (Far.+Far.) ne zaman Mh.T.3/I/5

bėl *is.* bel

b.+de G.38/5

b.+den E.1/2

b.+ümi G.91/4

b.+üñdeki G.93/7

b.+üñden G.93/4

b.+üñi G.93/4

belā *is.* (Ar.) bela, musibet G.2/2, G.2/4, G.4/5, Tk.B.1/IX/3

b.+sıylan Tk.B.1/IV/5

b.+ya G.59/3, Tk.B.1/IV/4

b.-yı ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşk belası → ʿışḳ

b.ʿı.+a G.4/5

belālu *sf.* (Ar.+Tü.) belalı Mb.T.1/I/1

belki *ed.* (Ar.+Far.) belki, olsa olsa G.43/2

belli *sf.* belli, bilindik (bkz. **bellü**)

b.+dür Mh.T.3/IV/5

bellü *sf.* belli, bilindik (bkz. **belli**) Tk.B.1/II/4

bem *is.* (Ar.<bemm) çalgı teli G.66/2

ben *zm.* ben, teklik birinci şahıs zamiri (krş. **men**) G.3/6, G.26/1, G.40/4

b.+den G.73/2, G.98/1, Mh.T.2/I/5, G.100/3

b.+i G.6/2, G.11/1, G.12/2, G.12/3, G.16/1, G.18/1, G.31/3, G.37/3, G.40/4, G.41/2, G.43/5, G.44/4, G.47/2, G.49/4, G.50/4, G.60/3, G.78/2, G.84/1, G.96/5, G.98/2, Mh.T.1/II/1, Mh.T.1/II/2, Mh.T.1/II/3, Mh.T.1/II/4, G.100/1, G.103/2

b.+üm Mes.2/12, G.2/6, G.12/3, E.1/2, G.106/3, Tk.B.1/IV/6, Tk.B.1/V/1, G.110/3

b.+ümle G.3/5, G.35/2, Tk.B.1/VIII/1, G.100/1

b.+ümlen E.1/4

bend 1. *is.* (Far.) bağ

b.+e G.37/1

2. *is.* bağlanma G.15/6

b. ü zindān (Far.+Far.) bağlanıp zindana atılma → zindān

b.z.+ın G.15/6

3. *sf.* bağlı G.34/6, G.80/1

bende *is.* (Far.) köle G.37/5, G.40/5, G.43/3, G.48/5, Mh.T.1/V/5

b.+de G.2/5

b.+den Ms.T.1/II/4

b.+dür G.25/2

b.+ni G.22/3, G.25/2

b.+sidür G.103/5

b.+sine Tk.B.1/VI/6

b.+sinüñ G.103/5

b.+ye 3b/2, G.12/2, G.33/6, G.92/10, G.97/2

b.-yi der-gāh (Far.+Far.) dergah kölesi → der-gāh G.40/5

b.-yi fermān (Far.+Far.) ferman kölesi, fermana bağlı köle → fermān

b.-yi f.+em G.48/5

bendelik *is.* (Far.+Tü.) kulluk G.25/5

b.+de Mes.1/27, Mes.1/30

b.+in k>g G.59/4

benefşe		*is.* (Far.) menekşe G.102/2, G.115/2
beng		*is.* (Far.) esrar Mes.1/4
ben(i)z		*is.* beniz, yüzG.24/1
		b.+üm G.49/2
	b.-i cānān	(Tü.+Far.) sevgilinin yüzü → cānān
		b.c.+ı G.24/1
beñze-		*f.* benzemek
		b.-r Mh.T.1/V/2, Mh.T.2/III/1
ber		*ed.* (Far.) üzere, bulunma durum eki de işlevinde 1b/2, Mes.2/11, G.12/4, G.69/5
	b.-cā	(Far.+Far.) yerde → cā G.12/4
	b.-devām	(Far.+Ar.) daima, devamlı → devām Mes.2/11
	b.-güzīde	(Far.) seçilmiş, seçkin, üstün → güzīde 1b/2
	b.-rā-yı ʿışḳ	(Far.+Far.+Ar.) aşk yolunda → rā-yı ʿışḳ G.69/5
	b.-rāḥat-ı cān	(Far.+Ar.+Far.) can rahatlığında → rāḥat-ı cān Ms.T.1/I/5
-ber		*sf.* (Far.) alan Mes.2/2
ber-bād		*sf.* (Far.) berbat, harap G.103/3, G.104/2
berg		*is.* (Far.) yaprak G.15/7, Mh.T.1/I/2
beri		*zf.* beri (krş. **berü**) G.104/9
bernā		*sf.* (Far.) genç Mh.T.3/IV/2
	b. vü pīr	(Far.+Far.) genç ve yaşlı → pīr Mh.T.3/IV/2
berü		*zf.* beri (krş. **beri**) K.3/5
bes		*ed.* (Far.) yeter, yeterli G.33/2, G.36/5, G.36/6, G.49/1 [=2], G.49/2, G.49/3, G.49/4, G.49/5, G.49/6, G.49/7, G.51/1, G.52/4, G.79/5, G.89/3, G.89/5, G.99/2, G.109/5
		b.+dür Mes.1/5, G.3/2, G.50/1, G.87/7, K.3/5

b.+dürür Mh.T.1/III/1

besī̄ *is.* (Far.) çokluk, fazlalık G.75/3, Tk.B.1/VIII/4

besle- *f.* beslemek

b.-r G.9/3, G.68/3

bėş *is.* beş, dörtten sonra gelen sayı G.12/4, G.42/1

beşāret *is.* (Ar.) müjde G.14/3

beter *sf.* (Far.<bedter) daha kötü (krş. **bedter**) G.38/4, Mb.T.1/V/3, Mh.T.3/V/2

beyān *is.* (Ar.) anlatma, bildirme 2a/8, G.6/3

b.-ı ḥāl (Ar.+Ar.) hâli bildirme → ḥāl 2a/8

bėyle 1. *sf.* (<bu+ile) böyle, öyle, o derece G.52/5, G.70/5, G.83/4, G.105/4

2. *zf.* böyle, bu derece, bu biçimde G.36/4, G.67/5, G.82/4, Ms.T.1/I/2, G.101/4

beyt *is.* (Ar.) beyit, iki dizeden oluşan şiir parçası G.16/3, G.58/3

b.+e 2a/10

b.u ġazel (Ar.+Ar.) beyit ve gazel → ġazel G.16/3

bezet- *f.* bezetmek, süsletmek, şık giyindirmek

b.-me G.87/5

bezm *is.* (Far.) içki-eğlence meclisi G.24/1, G.32/1, G.66/3, G.67/4, G.76/1, G.76/4, G.99/3, G.101/2, G.101/3, G.104/1, G.112/1

b.+de G.23/2

b.+den G.77/3

b.+e G.77/3

b.+i Mes.1/25, G.28/2, G.104/9, G.112/3

b.+üm Ms.T.1/II/4

b.+üme Mb.T.1/III/3

b.+ümüz Mes.1/8

b.+ümüzden Mb.T.1/IV/2

b.+üñ G.57/3, G.85/3

b.üñe G.55/2

b.-ara (Far.+Tü.) mecliste, meclis içinde → ara G.32/1, G.67/4, G.76/4, G.112/1

b.-i cām (Far.+Far.) kadeh meclisi → cām G.76/1

b.-i ḫāṣ (Far.+Ar.) has meclis → ḫāṣ G.101/3

b.-i viṣāl (Far.+Ar.) kavuşma meclisi → viṣāl

b.v.+e G.24/1

bıraḳ- *f.* bırakmak (krş. **buraḫ-**)

b.-ma G.78/2

bi *ed.* (Far.) ile G.95/4

b.-emr-i İlāh (Far.+Ar.+Ar.) Allahʾın emri ile → emr-i İlāh G.95/4

bī *ed.* (Far.) olumsuzluk bildiren ön ek 1b/6, Mes.1/22, Mes.2/5, G.4/1, G.4/4 [=2], G.14/7, G.25/3, G.26/6, G.32/5, G.36/2, E.1/2, G.38/1, K.2/2, G.44/4, G.46/1, G.48/3, G.51/1, G.54/6, G.58/5, G.63/2, Mb.T.1/V/2, G.80/5, G.84/3, G.84/5, G.88/4, Mh.T.1/III/2, Mh.T.3/I/2, Mh.T.3/I/4, Mh.T.3/II/1, K.4/4, G.101/1

b.-ʿaḳl (Far.+Ar.) akılsız → ʿaḳl G.26/6

b.-ʿār (Far.+Ar.) arsız, utanmaz → ʿār Mes.1/22

b.-baṣar (Far.+Ar.) gözsüz; kör → baṣar G.48/3

b.-cān (Far.+Far.) cansız → cān G.36/2, G.80/5

b.-çāre (Far.+Far.) çaresiz → çāre

b.ç.+ler Mes.2/5

b.ç.+ye G.88/4

b.-derd (Far.+Far.) dertsiz → derd E.1/2

b.-derd-i ser (Far.+Far.+Far.) başa dert gelmeden → derd-i ser G.38/1

b.-derd ü miḥnet(Far.+Far.+Ar.) dert ve sıkıntı olmadan → derd ü miḥnet Mh.T.3/I/4

b.-dil (Far.+Far.) korkak → dil G.84/5

b.-dīn (Far.+Ar.) dinsiz → dīn G.84/3

b.d.+i K.4/4

b.-geh (Far.+Far.) vakitsiz → geh Mb.T.1/VI/3

b.-ḥadd u ḳıyās(Far.+Ar.) Sınırı olmayan ve mukayese edilmez olan, Allah → ḥadd u ḳıyās 1b/6

b.-ḫaṭar (Far.+Ar.) tehlikesiz → ḫaṭar Mb.T.1/V/2

b.-hem-tā (Far.+Far.) benzeri ve dengi olmayan → hem-tā G.4/4, G.10/1

b.-himmet (Far.+Ar.) himmetsiz → himmet G.10/1

b.-kes (Far.+Far.) kimsesiz → kes

b.k.+i G.14/7

b.-mis̱l (Far.+Ar.) eşsiz, benzersiz → mis̱l G.4/4

b.-nevā (Far.+Far.) zavallı, çaresiz → nevā K.2/2

b.-n.+yı G.54/6

b.-pervā (Far.+Far.) çekincesiz → pervā G.4/1

b.-p.+ya G.32/2

b.-raḥm (Far.+Ar.) merhametsiz → raḥm G.32/5

b.-sebeb (Far.+Far.) sebepsiz → sebeb G.25/3, G.46/1

b.-ser ü pā (Far.+Far.+Far.) başsız, düzensiz → ser ü pā G.58/5

b.-şām-ı firḳat(Far.+Far.+Ar.) ayrılık akşamı olmadan → şām-ı firḳat Mh.T.3/I/2

b.-tāb (Far.+Far.) takatsiz, kuvvetsiz, güçsüz → tāb G.44/4, G.101/1

b.-vefā (Far.+Ar.) vefasız → vefā G.51/1, G.63/2

b.v.+dur Mh.T.3/II/1

b.-vefālıḳ (Far.+Ar.+Tü.) vefasızlık → vefālıḳ Mh.T.1/III/2

biç- *f.* biçmek

b.-er G.3/6

bī-dād *is.* (Far.) zulüm G.110/3, G.110/5

bidāyet *is.* (Ar.) başlangıç Mes.2/1

bī-gāne *sf.* (Far.) kayıtsız, ilgisiz G.77/5, G.85/3

bī-gānelik *is.* (Far.+Tü.) kayıtsızlık, ilgisizlik K.5/1

bi-ġayr *zm.* (Far.+Ar.) başkasını G.95/1

bil- *f.* bilmek

b.-ø G.15/1, G.53/4, G.101/4

b.-di G.32/4, G.88/6

b.-diler G.98/3

b.-düm G.107/1

b.-düñ G.109/1

b.-en G.40/4

b.-esen G.78/8

b.-gil G.48/3, G.85/7, G.95/3, G.107/5

b.-medi G.106/1, G.106/3

b.-medüm K.2/3, G.84/5, G.104/8

b.-medüñ Mes.1/31

b.-mem G.34/5, G.83/2

b.-menem K.2/1

b.-mese G.40/1

b.-mez G.40/3, G.45/1 [=2], G.45/2, G.45/3, G.45/4, G.45/5, G.58/6, G.61/3, G.83/5, G.84/4, K.5/1

b.-mezem G.54/4, G.81/5, G.89/2, G.106/3, G.110/4

b.-sün G.45/3, G.61/5

b.-ür K.1/3, G.26/3, G.40/1 [=2], G.40/2, Mes.2/3, G.40/3, G.40/4, G.40/5, G.55/4, G.61/5

b.-ürdi G.79/4

b.-ürsen G.56/4

bildür- *f.* bildirmek

b.-düñ G.72/1, G.72/6

bile 1. *ed.* ile (krş. **birle**, **ile**, **ilen**) G.57/3, G.78/6, G.83/3

2. *ed.* dahi G.78/1

bilen- *f.* bilenmek, keskinliği artmak

b.-di Tc.B.1/II/2

bīm *is.* (Far.) korku G.14/3

bīmār *sf.* (Far.) hasta G.18/5, G.48/1, G.61/3, G.61/4, G.92/8, G.107/2

b.-ı hicrān (Far.+Ar.) ayrılık hastası, ayrılıktan dolayı hastalanmış olan → hicrān

b.h.+em G.48/1

b.-ı ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk hastası → ʿışḳ G.92/8, G.107/2

b.ʿı.+a G.61/4

b.ʿı.+uñ G.61/3

b.-ı ʿışḳ-ı yār (Far.+Ar.+Far.) sevgilinin aşkının hastası → ʿışḳ-ı yār G.107/2

bīmār eyle- *bf.* (Far.+Tü.) hasta etmek → eyle-

b.e.-me G.18/5

bin *is.* bin sayısı (krş. **biñ**, **min**, **miñ**) G.2/3, G.5/1, G.6/4, G.70/1

biñ *is.* bin sayısı (krş. **bin**, **min**, **miñ**) 2a/10, Mes.2/10, G.12/1, G.13/4, G.31/4

bir *is.* sayıların ilki, bir sayısı; bir şeyi belirsiz olarak niteleyen sayı 2a/10, 2a/12, Mes.1/10, Mes.1/32, G.1/2, G.1/3, G.1/5, G.2/3, G.3/4, G.3/7, G.5/1, G.5/2, G.5/5, G.7/4, G.8/3, G.9/3, G.9/4 [=2], G.10/1, G.12/1, G.13/3, G.14/1, G.15/7, G.19/4 [=2], G.22/6, G.23/5, G.25/5 [=2], G.26/1, G.26/2 [=2], G.30/4, G.31/1, G.31/2, G.31/4 [=2], G.32/1, G.32/5, G.33/3, G.34/2, G.35/1, G.35/3, G.35/5, G.35/6, E.1/1, E.1/5, G.37/1, G.38/3, G.38/6 [=2], G.41/1, G.41/2, G.43/1, G.43/2 [=2], G.44/3, G.45/3, G.46/4, G.47/1, G.47/2 [=2], G.47/3, G.48/5, G.50/3, G.50/6, G.51/1 [=2], G.51/3, G.52/6, G.54/3, G.54/5, G.55/2, G.55/3, G.55/4, G.57/5, G.58/3, G.59/1, G.60/4, G.60/5, G.63/1, G.63/2, G.64/4, G.65/6, G.67/2, G.67/4, G.68/4, G.69/2, G.70/2, G.73/3 [=2], Mb.T.1/II/2, Mb.T.1/V/1, G.77/3, G.78/2, G.79/6, G.80/1, G.80/2, G.80/4, G.80/5, G.81/1, G.81/2, G.82/1, G.82/2, G.83/3, G.83/4, G.84/2, G.84/3, G.84/5, G.85/1, G.85/2, G.85/4, G.85/5, G.85/7, G.86/1, G.86/3, G.88/1, G.88/4, G.89/2, G.91/5, G.92/1, G.92/6, G.95/1, G.96/1, G.99/1, Mh.T.1/V/1, Mh.T.1/V/4, Mh.T.2/I/3, Mh.T.2/I/5, Mh.T.2/III/1, Mh.T.2/V/1, Mh.T.3/IV/4, Mh.T.3/V/5, Müs.1/5, K.3/5, K.3/6, K.3/7, G.100/1, G.100/4, G.100/8, G.101/2, G.102/1, G.103/1, G.103/5, G.105/1, G.106/2, G.106/4, G.107/3, G.107/4, G.107/7, G.110/1, G.110/1, G.110/6, G.111/2, G.112/1, G.113/4 [=2], G.115/1, G.115/2, G.115/4, G.115/6

b.+dür G.9/4, G.46/2

b.+i G.56/1, Ms.T.1/II/5 [=2],

birbiri *zm.* karşılıklı bir diğeri

b.+nden Mh.T.3/I/3

b.+yle G.65/2

n.+ylen G.71/2

biri *zm.* bir tanesi Mes.1/5, G.101/4

birisi *zm.* bir tanesi Mes.1/5

birle *ed.* ile, birlikte, aracılığıyla (krş. **bile**, **ile**, **ilen**) 2b/3, G.29/3, G.62/1, G.70/3, G.99/3, G.112/3

bīş *zf.* (Far.) çok, fazla, artık Mes.1/6, Mes.1/18

biz *zm.* biz, çokluk birinci şahıs zamiri

b.+de G.41/6

b.-den G.74/4, G.85/2

b.+e G.6/3, G.14/3, G.37/1, G.52/5, G.55/2, G.67/1, Mb.T.1/II/2, G.76/2, G.83/2, G.95/2, G.96/1, G.96/4, Ms.T.1/II/2, G.109/4, G.109/5

b.+i G.83/4, G.95/2

bol- *f.* olmak (krş. **ol-**)

b.-magıl Mh.T.2/II/5

b.-ur G.67/2, G.67/4

boyan- *f.* boyanmak

b.-dılar Mh.T.1/IV/4

boy(u)n *is.* boyun

b.+ı u>ø Mb.T.1/V/1, G.85/7, G.103/5, G.115/6

b.+ıdadur u>ø G.78/2

b.+ını u>ø G.3/5

b.+uma u>ø G.18/3, G.27/7, G.34/1, G.49/4

b.+uña Müs.1/3

bu

1. *sf.* bu, yakında bulunan nesneleri işaret eder. R.1/1, 2a/8, 2a/12, 2b/1, Mes.1/12, Mes.1/13, K.1/2, G.1/5, G.1/6, G.1/7, G.2/3, G.2/4, G.2/5, G.3/3, G.5/1, G.5/2, G.6/2, G.6/3, G.7/6, G.9/2, G.10/2, G.10/3 [=2], G.10/4, G.10/5, G.11/3, G.12/1, G.13/1, G.13/3, G.13/4, G.14/7, G.15/1, G.15/9, G.18/4, G.20/4, G.24/5, G.25/4, G.27/6, G.32/3, G.34/4, G.34/5, G.35/4, G.35/5, G.35/6, G.42/1, G.42/5, G.46/4, G.48/5, G.49/1, G.49/5, G.49/7, G.50/1, G.50/3, G.50/6, G.51/2, G.53/1, G.53/6, G.53/6, G.54/1, G.54/2, G.54/6, G.55/1, G.57/5, G.58/6, G.59/3, G.61/3, G.62/2, G.62/2, G.62/6, G.63/5, G.64/3, G.64/4, Tc.B.1/IV/1, G.67/3, G.67/4, G.68/2, G.73/1, G.73/2, G.73/6, Mb.T.1/II/3, Mb.T.1/V/1, G.74/2, G.75/2, G.75/4, G.76/5, G.77/2, G.77/6, G.78/1, G.78/3, G.78/4, G.79/4, G.79/6, G.80/5, G.81/2, G.81/3, G.81/5, G.84/2, G.85/2, G.85/4, G.85/7, G.86/1, G.86/7, G.87/6, G.90/3, G.90/4, G.90/5, G.90/7, G.91/1 [=2], G.91/2, G.91/3, G.91/4, G.91/5, G.92/6, G.93/6, G.94/2, G.94/3, G.95/2, G.96/4, G.97/3, G.98/5 [=2], G.99/1 [=2], G.99/2, G.99/4, G.99/5, Tk.B.1/VII/3, Tk.B.1/VIII/1, Ms.T.1/I/2, Ms.T.1/I/5, Ms.T.1/I/6, Ms.T.1/II/5, Mh.T.1/II/2, Mh.T.1/II/4, Mh.T.1/V/3, Mh.T.2/IV/4, Mh.T.2/V/3, Mh.T.3/I/1, Mh.T.3/II/1 [=2], Mh.T.3/V/1, Müs.1/4 [=2], G.100/2, G.100/6, G.101/1, G.102/5, G.103/5, G.104/6, G.105/5, G.106/5, G.106/5, G.107/4, G.107/7, G.108/2, G.108/5, G.109/2, G.110/2, G.110/3, G.110/4, G.110/5, G.111/1, G.111/4, G.113/3, G.115/6

2. *zm.* bu, yakında bulunan nesneleri işaret eder G.31/4, G.106/3

b.+dur G.49/5, G.69/3, G.76/7, G.85/3, G.92/9, G.95/5, G.99/1, Tk.B.1/VIII/5, G.100/6, G.104/5, G.110/6

b.+ña G.90/2, K.5/3, G.100/6

bū *is.* (Far.) koku (krş. **būy**) Mes.1/2, G.16/2, G.22/5

b.-yı kebāb (Far.+Ar.) kebap kokusu → kebāb G.16/2

b.-yı vefā (Far.+Ar.) vefa kokusu → vefā G.22/5

bugün *zf.* bugün G.9/5, G.41/6, G.52/6, G.79/3, Tk.B.1/I/1, Tk.B.1/VIII/7, K.3/1, G.103/2, G.111/4, G.114/5

b.+ler G.13/5

buġż *is.* (Ar.) kin, nefret G.42/4

b.-ı ʿömr (Ar.+Ar.) ömür nefreti → ʿömr G.42/4

buḫl *is.* (Ar.) cimrilik

b.+i G.92/6

buḳalemūn *is.* (Ar.) bukalemun, bulunduğu ortamın rengini almasıyla bilinen hayvan Tk.B.1/VIII/1

bul- *f.* bulmak

b.-maduñ G.86/3

b.-maz G.87/8

b.-mış G.88/5

b.-mışam G.80/3

b.-updur Mes.1/20, G.19/3

bulut *is.* bulut G.53/4

bunlar *zm.* bunlar, bu zamirinin çokluk şekli

b.+uñ Mh.T.2/IV/5

buraḫ- *f.* bırakmak (krş. **bıraḳ-**)

b.-ma Müs.1/4

būse	*is.* (Far.) buse, öpücük G.86/1
	b.+ni G.102/1
būstān	*is.* (Far.) bostan, bahçe, gül ve çiçek kokusu ile dolu yer 2a/11, G.47/4
b.-ara	(Far.+Tü.) bostanda → ara G.47/4
būy	*is.* (Far.) koku (krş. **bū**)
	b.+uñı G.48/3
buz	*is.* buz G.74/3
bülbül	*is.* (<Far. bulbul) bülbül 2a/11, G.12/3, G.15/7, G.32/4, G.38/3, G.39/1, G.39/2, G.45/4, G.49/1, G.50/5, G.51/2, G.60/1, G.65/4, G.66/2, G.67/2, G.74/1, G.79/1, G.82/1, Mh.T.1/I/1, Mh.T.1/I/4, G.104/6, G.108/1, G.109/2
	b.+e Mh.T.1/V/2
	b.+üñ G.23/3, G.64/2, Tc.B.1/III/3, G.67/3, G.74/1
b.-i şeydā	(Far.+Far.) tutkun bülbül → şeydā G.12/3, G.15/7, G.39/1, G.51/2, G.67/2, G.79/1, Mh.T.1/I/1, G.104/6, G.108/1
b.-i şūrīde	(Far.+Far.) tutkun bülbül → şūrīde
	b.-ş.+ye G.50/5
b.-i şūrīde-ḥāl	(Far.+Far.+Ar.) tutkun hâlde olan bülbül → şūrīde-ḥāl 2a/11
b.-i zār	(Far.+Far.) inleyen bülbül → zār G.66/2
b. ü gül	(Far.+Far.) bülbül ve gül → gül G.65/4
bü'l-heves	*sf.* (Ar.) keyfine buyruk, maymun iştahlı G.7/5, G.45/5, G.50/2, G.61/5, G.74/3
	b.-h.+len G.96/6
	b.-h.+ler G.55/4
büt	1. *is.* (Far.) put G.77/4

b. ü büt-ḫāne (Far.+Far.) put ve puthane → büt-ḫāne G.77/4

2. *sf.* put gibi güzel G.23/5, G.31/2

b.-i tersā (Far+Far.) put gibi Hristiyan güzel → tersā G.23/5, G.31/2

büt-ḫāne *b.is.* (Far.+Far.) puthane →ḫāne G.23/5, G.77/4

büt-perest *sf.* (Far.+Far.) puta tapan → perest G.77/4

bütün *sf.* bütün, eksiksiz G.31/1, G.46/4

cā *is.* (Far.) yer G.12/4, G.58/3, G.90/2, G.90/3, G.100/2

c.-yı Allah (Far.+Ar.) Allahʾın yeri → Allah G.90/2, G.90/3

c.-yı laḥīş (Far.+Ar.) susuzluktan dilini çıkararark soluyan köpeklerin yeri → laḥīş G.58/3

cāh *is.* (Far.) yer, makam G.76/3, Mh.T.2/II/2

c.+a Mh.T.3/II/5

cāhil *sf.* (Ar.) cahil, bilgisiz G.26/6 [=2], G.40/4, G.75/3, G.87/5, G.93/7, Mh.T.2/III/5

c.+dür G.50/2

c.+üñ Mes.1/21

c.-i bāḥiṡ (Ar.+Ar.) bahseden cahil → bāḥiṡ G.26/6

c.-i bī-ʿaḳl (Ar.+Far.+Ar.) akılsız cahil → bī-ʿaḳl G.26/6

c. ü güm-rāh (Ar.+Far.) cahil ve doğru yoldan ayrılmış olan kimse → güm-rāh G.40/4

cāhıllıḳ *is.* (Ar.+Tü.) cahillik Mh.T.2/I/4

cām *is.* (Far.) kadeh, bardak Mes.1/2, Mes.1/10, Mes.1/23, G.22/2, G.30/3, G.57/1, Mb.T.1/IV/2, Mb.T.1/VI/1, G.76/1, G.76/4, G.77/6, G.81/1, Mh.T.1/II/1, Mh.T.2/IV/2, G.101/1

c.+ıdan G.88/4

c.+ın Mes.1/26, Mh.T.3/II/2

c.-ı bāde (Far.+Far.) şarap kadehi → bāde Mes.1/2

c.-ı beḳā (Far.Ar.) beka kadehi → beḳā G.22/2

c.-ı Cem (Far.+Ar.) Cemʾin sihirli kadehi; şarap → Cem G.81/1

c.-ı ġurūr (Far.+Ar.) gurur kadehi → ġurūr Mes.1/23

c.-ı ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk kadehi →ʿışḳ

c.ʿı.+ı Mb.T.1/VI/1

c.-ı mül (Far.+Far.) şarap kadehi → mül Mb.T.1/IV/2

c.-ı şarāb-ı ʿışḳ(Far.+Ar.+Ar.) aşk şarabının kadehi → şarāb-ı ʿışḳ G.77/6

c.-ı vaḥdet (Far.+Ar.) vahdet kadehi → vaḥdet G.30/3

c.-ı vaṣl (Far.+Ar.) kavuşma kadehi → vaṣl

c.v.+dan Mh.T.1/II/1

cān *is.* (Far.) can, ruh Mes.1/19, Mes.1/20, Mes.1/31, Mes.1/32, G.1/2, G.1/3, G.4/1, G.6/1, G.8/1, G.8/5, G.9/2, G.14/1, G.19/1, G.19/2 [=2], G.36/2, G.44/1, G.44/4, G.61/4, G.65/3, Tc.B.1/I/1, G.68/3, G.73/3 [=3], G.77/1, G.77/5, G.80/1, G.80/4, G.80/5 [=2], G.86/5, G.98/5, Tk.B.1/I/4, Tk.B.1/I/5, Ms.T.1/I/5, Mh.T.1/II/2, K.3/2, G.102/1, G.112/2, G.113/1 [=2], G.113/2 [=2], G.114/1, G.114/2

c.+da G.78/4, G.82/5

c.+dan G.19/6, Tc.B.1/I/3

c.+dur Tk.B.1/I/7

c.+ı Tk.B.1/II/7, G.113/1

c.+ıdan G.86/4

c.+ın G.4/5 [=2], G.12/6, G.15/9, G.46/5, G.98/5

c.+ına G.36/4, G.98/2, Tk.B.1/V/3

c.+ındandur G.92/10

c.+ını G.9/3 [=2], G.15/6, G.31/4, G.46/5, G.61/2

c.+ıyla G.114/1

c.+uda G.107/5

c.+um G.2/4, Mh.T.1/IV/1

c.+uma G.38/3, G.55/1, Mb.T.1/VII/2, Mh.T.1/III/1

c.+umda G.37/4, G.40/2, G.101/4

c.+umı G.2/7, G.9/1, G.31/2, G.77/3, G.113/6

c.+umuñ K.3/3

c.+uñ G.51/3

c.-bahā (Far.+Far.) can değerinde → bahā G.14/1

c. u baş (Far.+Tü.) can ve baş → baş

c.b.+a Mes.1/19

c. u dil (Far.+ Far.) ruh ve gönül → dil G.1/2

c.d.+de Tc.B.1/I/1

c.d.+den G.9/2

c. u ten (Far.+Far.) ruh ve beden → ten

c.t.+e G.65/3

cānān *is.* (Far.) sevgili G.13/3, G.80/1, Mh.T.1/II/1, G.113/1, G.113/3, G.114/1, G.114/4

c.+dın Mh.T.1/II/5

c.+em G.48/2

c.+ı G.24/1

c.+ına G.46/5, G.92/9

cānāne *is.* (Far.) sevgili G.77/1

c.+den G.65/2

cāndan *sf.* (Far.+Tü.) samimi, içten G.86/3

cāvīd *sf.* (Far.) ebedi G.15/5, G.111/4

cāvidān *sf.* (Far.) ebedi G.6/5, G.74/5

c.+dur G.69/6

cāy-gāh *is.* (Far.) yer Mes.2/9

cefā *is.* (Ar.) eziyet, zulüm G.22/6, Tk.B.1/II/1

c.+dan G.89/5, Tk.B.1/II/5, Tk.B.1/III/7

c.+larına Tk.B.1/IX/4

c.+sı Mes.1/12

c.+sın Mh.T.3/IV/3

c.+ya Tk.B.1/VIII/3

c.-yı çarḫ-ı felek(Ar.+Far.+Ar.) talihin zulmü → çarḫ-ı felek

c.ç.f.+den Tk.B.1/II/1

cehd *is.* (Ar.) çalışma, çabalama G.1/7

c.+den G.85/1

cehd eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) çalışıp çabalamak, gayret göstermek → eyle-

c.e.-gil G.1/7

cehennem	*is.* (Ar.) cehennem G.26/4
cehl	*is.* (Ar.) cehalet, bilgisizlik G.25/4, G.65/1
	c.+iyle Mh.T.2/III/5
cemʿ	*is.* (Ar.) toplanma, toparlanma, bir araya gelme G.21/4, G.37/2, G.42/2, G.48/2, G.56/3, G.58/5, G.84/1
cemʿ ėt-	*bf.* (Ar.+Tü.) toplamak → ėt-
	c.ė.-mekden G.42/2
	c.ė.-üb G.58/5
cemʿ ol-	*bf.* (Ar.+Tü.) toparlanmak → ol-
	c.o.-alar G.21/4
	c.o.-dı G.21/4
cemād	*is.* (Ar.) taşlaşmış olan G.61/5
c.-ı pür-ġaraż	(Ar.+Far.+Ar.) taşa dönmüş kindar kimse → pür-ġaraż G.61/5
cemāl	*is.* (Ar.) yüz güzelliği 2b/2
	c.+i G.14/5, G.23/2
	c.+idür G.61/1
	c.+in G.29/3, G.52/3
	c.+üñ G.53/4
c.-i kemāl	(Ar.+Ar.) güzelliğinin olgunluğu, eksiksizliği, mükemmelliği → kemāl
	c.k.+ine 2b/2
cennet	*is.* (Ar.) cennet, uçmak G.7/5, G.29/5

c.+dür G.5/4

c.+e G.39/5

cesed *is.* (Ar.) ceset G.27/1

cev *is.* (Far.) arpa G.91/5

cevāhir *is.* (Ar.) cevherler, elmaslar, değerli taşlar 1b/6

cevāb *is.* (Ar.) cevap G.7/3

cevān *is.* (Far.) civan, genç G.27/2, G.27/8

cevher *is.* (Ar.) cevher, öz G.68/3

c.+dür G.61/1

c.+üñ G.61/5

c.-i pāk (Ar.+Far.) pak cevher → pāk G.68/3

cevr *is.* (Ar.) eziyet, zulüm G.79/6, Tk.B.1/II/5

c.+i Mh.T.3/III/1

c.+ine G.47/1, G.50/6, Mh.T.1/III/2, Mh.T.3/V/2

c.+üm Mb.T.1/VI/3

c.ü cefā (Ar.+Ar.) eziyet ve cefa → cefā

c.c.+dan Tk.B.1/II/5

cevr eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) eziyet etmek → eyle-

c.e.-yen G.79/6

cevz *is.* (Ar.) ceviz Mes.1/4

c. ü efyūn (Ar.+Ar.) ceviz ve afyon → efyūn

c. ü e.+a

ciger *is.* (Far.) ciğer

c.+üm G.36/1, G.84/2

c.+ümdin G.16/2

	c.+üñ G.17/5
cihān	*is.* (Far.) cihan, dünya, alem Mes.1/12, Mes.1/14, Mes.1/20, G.12/1, G.18/1, G.18/4, G.25/1[=2], G.25/4, G.30/5, G.31/1, G.50/3, G.54/1, G.64/3, G.67/3, G.75/4, G.76/5, G.90/4, Ms.T.1/I/2
	c.+a G.10/5, G.43/5, Tk.B.1/VI/4
	c.+da G.3/2, G.6/5, G.11/2, G.14/2, G.18/5, G.22/4, G.22/5, G.26/2, G.26/5, G.37/5, G.42/5, G.43/3, G.46/4, G.49/5, G.53/6, G.68/2, G.81/5, G.86/5, G.87/8, Tk.B.1/VII/1, Mh.T.1/V/3, Mh.T.3/I/1, K.4/4, G.100/7, G.106/5
	c.+dan G.105/5
	c.+ı Mes.2/6, K.1/2, G.17/3
c.-ı fānī	(Far.+Ar.) fani dünya → fānī
	c.f.+ye G.67/3
cilā	*is.* (Ar.) cila, parlaklık G.14/5
cilve	*is.* (Ar.) tecelli etme, görünme 1b/2, G.7/1, G.28/1, G.44/1
	c.+si G.28/5
c.-yi cānāne	(Ar.+Far.) sevgilinin görüntüsü → cānāne G.28/1
cilve ķıl-	*bf.* (Ar.+Tü.) görünmek → ķıl-
	c.ķ.-sañ G.44/1
cilve vėr-	*bf.* (Ar.+Tü.) görünmesini sağlamak → vėr-
	c.v.-ür G.7/1
cilve-ger	*sf.* (Ar.+Far.) cilveli G.101/2
	c.+dür G.23/2
cin	*is.* (Ar.<cinn) cin G.71/3
cins	*is.* (Ar.) çeşit, tür, soy

c.+i G.39/4

cism *is.* (Ar.) beden, vücut G.12/5, G.16/2, G.20/4, G.37/2, G.41/1, G.63/3, G.70/2, Mb.T.1/IV/3, Mh.T.1/IV/1, G.113/3, G.114/1

c.+ine G.74/3

c.+üm G.27/1

c.-i ʿüryān (Ar.+Ar.) çıplak beden → ʿüryān

c.ʿü.+ın G.12/5

c.-i zār (Ar.+Far.) zayıf beden → zār

c.z.+um G.16/2, G.37/2, G.41/1, G.70/2, Mb.T.1/IV/3
c.z.+umdan G.20/4

c.z.+umġa G.114/1

c.z.+umnı G.113/3

c.z.+uñ G.63/3

c. ü cān (Ar.+Far.) beden ve ruh → cān

c.c.+um Mh.T.1/IV/1

cūce *is.* (Far.) cüce, küçük Mes.1/30

cuġd *is.* (Ar.) baykuş G.65/6

cūş *is.* (Far.) coşma, coşkunluk G.96/5

c.-ı seylāb-ı sirişk (Far.+Far.+Far.) sel gibi akan gözyaşının coşkunluğu → seylāb-ı sirişk

c.s.s.+üm G.96/5

cüdā *sf.* (Far<cudā) ayrı G.48/1, G.48/4, Mh.T.1/I/1, Mh.T.1/I/2, Mh.T.1/I/3, Mh.T.1/I/4, Mh.T.1/I/5, Mh.T.1/II/5, Mh.T.1/III/5, Mh.T.1/IV/5, Mh.T.1/V/5

cümle *sf.* (Ar.<cumle) bütün, tamamı Mes.1/19, Mes.1/24, Mes.1/31, Mes.2/5, G.19/1, G.33/3, G.44/3, G.77/7, G.81/4, G.83/1, G.90/5, Tk.B.1/I/1, Tk.B.1/IX/6, G.107/7

c.+den G.33/1

c.+si Mh.T.1/IV/3, G.102/4, G.103/3

c.+sin Mh.T.2/II/3

c.+sini G.16/3

c.-yi eşyā (Ar.+Ar.) eşyanın bütünü → eşyā

c.e.+nı G.33/3

cünūn *is.* (Ar.<cunūn) delilik G.75/3, G.93/1, Mh.T.2/III/4, K.4/3

c.-ı ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşk deliliği → ʿışḳ G.75/3, G.93/1

cürm *is.* (Ar.<curm) suç G.3/1

c.+e G.97/1

c. u ḫaṭā (Ar.+Ar.) suç ve günah → ḫaṭā

c.ḫ.+dan G.3/1

çābükī *is.* (Far.<çābukī) çabukluk, çeviklik G.105/1

çāder *is.* (Far.) kadınların başlarına örttükleri bir örtü

ç.+in G.104/2

çāk *is.* (Far.) yırtmaç G.15/9

ç.-i girībān (Far.+Far.) yaka yırtmacı → girībān

ç.-i g.+ın G.15/9

çāker *is.* (Far.) kul, köle

ç.+i G.103/5

ç.+inüñ G.103/5

ç.+üñdür G.48/5

çāre *is.* (Far.) çare G.59/1, G.107/7

ç.+ler Mes.2/5

ç.+si G.61/4, G.107/2, G.108/2

ç.+sini G.106/4

ç.+ye G.88/4

çāre ḳıl- *bf.* (Far.+Tü.) çare olmak → ḳıl-

ç.ḳ.-madı G.59/1

çarḫ *is.* (Far.) felek, gök G.3/5, G.13/1, G.35/1, G.35/2, G.35/6, G.49/7, G.54/3, G.89/1, Tk.B.1/II/1, Tk.B.1/V/6, Tk.B.1/VIII/1, Ms.T.1/I/3, Mh.T.1/IV/5, Mh.T.3/V/1, G.104/6

ç.-ı buḳalemūn(Far.+Ar.) bukalemun felek → buḳalemūn Tk.B.1/VIII/1

ç.-ı çenberī (Far.+Far.) çember gibi felek → çenberī G.104/6

ç.-ı dūn (Far.+Far.) alçak felek → dūn G.35/6

ç.d.+uñ Mh.T.3/V/1

ç.-ı felek (Far.+Ar.) talih → felek Ms.T.1/I/3

ç.f.+den Tk.B.1/II/1

ç.-ı gerdūn (Far.+Far.) dönen felek → gerdūn G.89/1

ç.g.+dan G.13/1

ç.-ı intiḳām (Far.+Ar.) intikam çarkı → intiḳām Tk.B.1/V/6

ç.-ı kec-nihād (Far.+Far.+Far.) aksi huylu felek → kec-nihād G.35/2, G.35/6

ç.-ı kec-reftār (Far.+Far.+Far.) eğri giden felek → kec-reftār G.49/7

çatla- *f.* çatlamak

ç.-sun G.13/2

çehre *is.* (Far.) yüz G.29/4

ç.+den G.66/4

ç.+sinden Mh.T.3/IV/5

ç.+sinüñ G.37/4

ç.-yi tābān (Far.+Far.) parlak yüz → tābān

ç.t.+ını G.29/4

çek- 1. *f.* çekmek

ç.-ø G.51/2

ç.-di G.5/5, G.7/6, G.12/4, G.14/5, G.15/8, G.49/6, G.59/4, Tc.B.1/I/1, G.109/3, G.110/6

ç.-dügüm G.38/2

ç.-düm Mes.1/2, G.8/2, G.38/6, G.42/1, G.76/2, Mh.T.3/IV/3, G.104/6

ç.-düñ G.9/2, G.24/5, Ms.T.1/I/1

ç.-en G.9/1, G.23/3, G.97/1

ç.-er G.2/3, G.45/4, G.58/4, G.94/2

ç.-erüm G.113/7

ç.-me G.86/5

ç.-megil Mh.T.3/II/3

ç.-mişem G.47/5

ç.-sem G.82/5

ç.-üb 2a/12, G.66/3, G.111/3

2. *f.* çizmek

ç.-se G.29/3

3. *f.* sürmek

ç.-gil G.30/6

4. *f.* almak

ç.-di G.54/6

ç.-er Tk.B.1/V/6

ç.-mede G.48/3

5. *f.* içmek

ç.-dügüm G.101/1, G.101/5

6. *yrd. f.* çekmek, etmek

ç.-di G.5/5, G.7/6

ç.-düñ G.9/2, G.24/5

ayaġ çek- 'terketmek', **derd çek-** 'dert çekmek' **ḫumār çek-** 'sarhoşuk sonrası baş ağrısı çekmek'

çekdür- *f.* çektirmek

ç.-ür G.115/1

çekil- *f.* çekilmek

ç.-düm G.22/4

ç.-miş G.4/2, G.31/3

çekmek *is.* çekme

ç.+de G.18/5

ç.+den G.35/4

çemen *is.* (Far.) çimen, çimenlik G.66/2, G.82/1, G.109/7

ç.+de G.45/4, G.103/3, G.115/5

ç.-ara (Far.+Tü.) çimenlikte → ara G.109/7

çenber *is.* (Far.) çember Müs.1/3

ç.-i şeyṭān (Far.+Ar.) şeytan çemberi → şeyṭān Müs.1/3

çenberī *sf.* (Far.) çember biçiminde olan G.104/6

çerāġ *is.* (Far.) çıra G.67/4, G.105/3

ç.-ı enverī (Far.+Ar.) parlak mum → enverī G.105/3

çeşm *is.* (Far.) göz G.21/1, G.31/3, G.32/5, G.38/3, G.91/5, G.93/2

ç.+inden G.32/2

ç.+üm G.36/1, G.36/6, G.43/4, G.88/2, G.112/3

ç.+ümdin G.101/5

ç.+üñ G.53/5, G.63/4

ç.-i fettān (Far.+Ar.) büyüleyici göz → fettān

ç.f.+uñ G.21/1

ç.-i ḫumār (Far.+Ar.) sarhoş gibi bakan göz → ḫumār

ç.ḫ.+um G.91/5

ç.-i ḫūn-feşān (Far.+Far.+Far.) kan döken göz → ḫūn-feşān

ç.ḫ.-f.+um G.32/5

ç.-i mest (Far.+Far.) sarhoş göz → mest G.93/2

ç.m.+i G.31/3

ç.-i ter (Far.+Far.) ıslak göz, yaşlı göz → ter G.37/3, G.38/3

çeşme *is.* (Far.) çeşme

ç.+den G.115/3

ç.+si G.99/2, G.101/3

ç+side G.28/1

ç.+sin G.68/6

çevgān *is.* (Far.) çevgan oyununda kullanılan eğri değnek G.62/6, G.91/4

çıḫ- *f.* çıkmak (krş. **çıḳ-**)

ç.-arum G.17/5

çıḳ- *f.* çıkmak (krş. **çıḫ-**)

ç.-ø G.86/5

ç.-a G.95/4

ç.-dı G.36/1, G.83/1

ç.-maz G.10/3

ç.-mış G.91/1

ç.-ub G.67/1

çıḳar- *f.* çıkarmak, kurtarmak

ç.-ø G.11/1, G.53/1, G.78/5, G.93/7

ç.-dı G.41/2, G.84/3

ç.-mış G.32/3

ç.-ub 2b/4

ç-updur G.75/3

ç.-ur Mh.T.2/IV/2

çoẖ 1. *sf.* çok, aşırı (krş. **çoḳ**) G.76/2

2. *zf.* aşırı biçimde G.31/1

ç.+dur E.1/4

çoḳ 1. *sf.* çok, aşırı (krş. **çoẖ**) Mes.1/1, G.5/5, G.9/2, G.50/2, G.58/2, G.59/4

2. *zf.* çok, aşırı biçimde Mes.1/12, G.6/2, G.8/2, G.11/2, G.18/4, G.20/1, G.22/4, G.26/2, G.37/5, G.67/3, K.3/6, G.104/10

ç.+dur G.53/6, G.68/2

ç.+durur Mes.1/21

3. *zm.* çok kimse

ç.+lar G.3/5

çoḳ ėt- *bf.* arttırmak → ėt-

ç.ė.-di G.6/2

çü 1. *ed.* (Far.<çū) çünkü, ...için Mes.2/13, G.1/5, G.19/2, G.23/6, G.56/3, G.61/4, G.65/4

2. *ed.* gibi Tc.B.1/I/5, Tc.B.1/II/5, Tc.B.1/III/5, Tc.B.1/IV/5, G.84/1

çün *ed.* (<Far. Çūn) çünkü, ...için 1b/1, 1b/6, 2a/8, Mes.2/12, G.1/1, G.8/5, G.21/4, G.24/5, G.32/6, G.36/6, G.39/1, G.40/5, G.43/3, G.44/2, G.54/2, G.56/4, G.57/4, G.70/5, G.73/2, G.77/7, G.78/4, G.86/1, G.86/4, G.86/7, G.88/5, Mh.T.3/II/3, G.108/1

çünki *ed.* (Far.<çūn+ki) çünkü, bundan dolayı Mes.1/18, G.43/4, G.49/3, G.91/5, G.100/3, G.101/3

da *bağ.* dahi, bağlama ve kuvvetlendirme amacıyla kullanılan edat G.95/1

dād *is.* (Far.) adalet G.8/5, G.11/2

d.+a G.50/3

d.-res (Far.) yardıma yetişen → res G.8/5, G.11/2

dāġ *is.* (Far.) yanık yarası, kızgın demirin vücuda basılması ile oluşan yara G.15/2, G.21/4

d.+ı Mb.T.1/VI/2

d.-ı firāḳ (Far.+Ar.) ayrılık yarası → firāḳ G.21/4

d.-ı hicrān (Far.+Ar.) ayrılık yarası → hicrān

d.h.+ın G.15/2

daġal *sf.* (Far.) hileci, hilekâr K.3/2

daḫı 1. *ed.* de, dahi G.6/5, G.7/3, G.18/2, K.2/2, G.52/5, G.57/3, G.98/4, Ms.T.1/III/6

2. *ed.* artık, daha G.8/2, G.35/6, G.39/3, G.46/7, K.3/7, G.107/2, G.107/7

daḫl *is.* (Ar.) koyma G.90/2

d-i cā-yı Allah (Ar.+Far.+Ar.) Allah'ın yerine koyma → cā-yı Allah G.90/2

dā'im *sf.* (Ar.) devamlı, sürekli G.12/4, G.22/2, G.25/2, G.25/5, G.42/3, G.53/3, G.87/4, K.4/2

dām *is.* (Far.) tuzak G.14/7, G.49/3

d.-ı ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk tuzağı → ʿışḳ

d.ʿı.+a G.49/3

d.-ı küdūret (Far.+Ar.) gam tuzağı → küdūret

d.k.+den G.14/7

dāmān *is.* (Far.) etek (krş. **dāmen**) Mh.T.3/V/5

d.-ı ülfet is.t. (Far.+Ar.) münasebet eteği → ülfet Mh.T.3/V/5

dāmen *is.* (Far.) etek (krş. **dāmān**) G.23/5, Tc.B.1/III/2, Ms.T.1/I/5

d.+i G.106/6

d.+in G.70/5, Mh.T.2/IV/1

d.+üñ G.80/3

d.-i büt-ḫāne (Far.+Far.+Far.) puthanenin eteği → büt-ḫāne G.23/5

d.-i rāġ (Far.+Far.) çimenlik eteği → rāġ Tc.B.1/III/2

dañ *is.* tan, güneş doğmadan önceki vakit

d.+a G.44/4, G.78/3, G.91/3, G.96/2, Tk.B.1/III/6, G.104/7, G.113/3, G.114/4

dāne *is.* (Far.) tane G.3/4

danışmaḫ *is.* konuşma (krş. **danışmaḳ**) G.105/2

danışmaḳ *is.* konuşma (krş. **danışmaḫ**) Mh.T.3/III/4

dar *sf.* dar G.18/4

dar eyle- *bf.* dar etmek → eyle-

d.e.-me G.18/4

-dār *sf.* (Far.) ‘alan’ anlamlı sıfatlar yapar G.9/4, G.46/3, G.46/5, K.4/2

-d.+dan G.64/1

-d.+e G.9/2

-d.+sız G.47/3

darū *is.* (Far.<dārū) ilaç K.3/4, K.3/7

daş *is.* taş G.43/6, G.43/6, K.4/1

daşla- *f.* taşlamak

d.-dı G.28/4

daşra *zf.* dışarı (krş. **dışra**) G.16/2

dāv *is.* (Far.) oyun sırası

d.+ın K.3/1

de *bağ.* dahi, bile, bağlama ve kuvvetlendirme amacıyla kullanılan edat 2a/10, Mes.1/10, G.115/2

dė- *f.* demek, söylemek

d.-di K.3/3, K.3/4, K.3/5, K.3/6, G.104/4

d.-dügün Müs.1/1

d.-dükleri G.7/5

d.-düklerinüñ G.39/3

d.-düm G.32/5, K.3/2

d.-me Mes.1/18, G.46/7, G.47/4, G.48/2, Tk.B.1/I/4, Tk.B.1/II/5, G.107/7

d.-medüm G.113/1

d.-megil Ms.T.1/III/2, Mh.T.1/III/5

d.-megilen G.17/5

d.-mem G.81/3, Tk.B.1/III/2

d.-mesünler G.50/2, G.111/3

d.-mez G.63/5, G.79/6

d.-mezler G.50/3

d.-miş Tk.B.1/IX/1

d.-r G.17/4

d.-rler G.50/1

d.-sem G.44/3

d.-yem G.44/3, G.95/1

d.-yüñ G.41/6, Tk.B.1/V/1

defʿ *is.* (Ar.) def etme, savma G.78/5

d.+ine G.105/3

d.i melāl (Ar.+Ar.) melali savma → melāl

d.m.+üm G.78/5 G.78/5

defter *is.* (Ar.) defter G.36/5, G.55/3, G.86/6, G.86/7

d. ü dīvān (Ar.+Ar.) defter ve divan → dīvān G.36/5, G.86/6

d.d.+ıdan G.86/7

d.d.+uma G.55/3

degin *ed.* değin, dek, kadar G.78/3, Tk.B.1/III/6

degül *ed.* değil G.35/6, G.56/2, G.56/3, G.74/5, G.97/2, G.97/2, G.107/5, G.107/6

d.+dür G.103/4, Mh.T.3/II/3, G.104/4

d.+sen G.93/7

deġā *is.* (Far.) hile G.62/1

dehr *is.* (Ar.) dünya Mes.2/8, G.3/3, G.13/3, G.29/5, G.50/6, G.51/2, G.58/6, G.59/4, G.73/6, G.79/4, G.86/1, G.86/7, G.93/6, Ms.T.1/I/1, Ms.T.1/III/5, K.5/1, G.100/6, G.106/4, G.106/5

d.+de G.3/5, G.37/3, G.59/3

d.-ara (Ar.+Tü.) dünyada → ara Mes.2/8, G.58/6, G.79/4, Ms.T.1/I/1, G.106/4, G.106/5

d.-i dūn (Ar.+Far.) alçak dünya → dūn G.73/6

d.d.+uñ G.50/6, G.86/7, G.100/6

d.-i fānī (Ar.+Ar.) fani dünya → fānī

d.f.+den G.51/2, G.86/1

d.f.+ye K.5/1

d.-i fenā (Ar.+Ar.) fani dünya → fenā G.13/3

d.f.+nuñ G.3/3

dek *ed.* dek, gibi, kadar (krş. **dik**, **tek**) G.44/4, G.91/3, G.95/4, G.96/2, G.104/7, G.113/3, G.114/4

dem *is.* (Far.) zaman, vakit, an G.42/1, Mb.T.1/II/2, G.88/7, G.98/4, Tk.B.1/III/3, Ms.T.1/I/5, G.110/1, G.115/4

d.-i āh-ı seḥer (Far.+müşterek+Ar.) seherde ah çekilen vakit → āh-ı seḥer G.42/1

d.-i maḥşer (Far.+Ar.) mahşer zamanı → maḥşer G.98/4

d.-i serd (Far.+Far.) ümit vermeyen söz → serd Tk.B.1/III/3

dem-ā-dem *zf.* (Far.) sık sık, her vakit G.60/2, G.76/5

dėmek *is.* deme, söyleme G.113/1

demī *zf.* (Far.) bir an G.59/1, Tk.B.1/II/5, Tk.B.1/V/3

der- *ed.* (Far.) bulunma durum eki işlevinde kullanılan edat G.48/2, G.67/2, G.82/1, G.82/3, Ms.T.1/II/5

d.-eṭrāf-ı çemen (Far.+Ar.+Far.) çimenlik etrafında → eṭrāf-ı çemen G.82/1

d.-fikr-i cānān (Far.+Ar.+Far.) sevgilinin düşüncesinde → fikr-i cānān

d.-f.c.+em G.48/2

d.-künc-i bāġ (Far.+Far.+Far.) bağ köşesinde → künc-i bāġ G.67/2

d.-leb-i gūr (Far.+Far.+Far.) mezar ağzında → leb-i gūr Ms.T.1/II/5

d.-ṭaraf-ı aṭlāl u dimen (Far.+Ar.+Ar.+Ar.) harabeler ve süprüntülükler tarafında G.82/3 → ṭaraf-ı aṭlāl u dimen

der-bān *is.* (Far.) kapıcı G.100/5

derbeder *sf.* (Far.) derbeder, belli bir yeri ve düzeni olmayan G.48/4, G.82/3, Tk.B.1/V/4, G.110/2

derd *is.* (Far.) dert, sıkıntı G.2/3, G.5/5, G.8/2, G.9/2, E.1/2, G.38/1, G.39/3, G.42/1, G.59/2, G.59/4, Tc.B.1/IV/3, Tc.B.1/IV/3, G.81/1, Tk.B.1/III/1, Tk.B.1/IV/2, Mh.T.1/II/4, Mh.T.3/I/4, Mh.T.3/II/3, Mh.T.3/II/4, G.108/2, G.108/2

d.+e G.106/4

d.+i G.40/2

d.+ini G.61/3

d.+ler G.47/5

d.+üm G.31/1, G.107/2

d.+üme G.15/5, G.59/1

d.+üñ G.13/1

d.+üñe Ms.T.1/III/1

d.-i firāḳ (Far.+Ar.) ayrılık derdi → firāḳ Mh.T.3/II/3

d.-i ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk derdi → ʿışḳ

d.ʿı.+a G.108/2

d.ʿı.+adur G.59/2

d.ʿı.+uñ G.108/2

d.-i ser (Far.+Far.) baş derdi → ser G.38/1, G.42/1

d. ü ġam (Far.+Ar.) dert ve gam → ġam G.81/1

d. ü miḥnet (Far.+Ar.) dert ve mihnet → miḥnet Mh.T.3/I/4

d.m.+dür G.39/3

derd çek- *bf.* (Far.+Tü.) dert çekmek → çek-

d.ç.-di G.5/5

d.ç.-düñ G.9/2

der-gāh *is.* (Far.) dergah, tekke (krş. **der-geh**) G.40/5

d.+uña G.2/5, G.94/1

der-geh *is.* (Far.) dergah, tekke (krş. **der-gāh**) Mes.1/17, G.60/6

d.+inden G.60/6, Mh.T.2/V/5

d.+ine Mes.1/22, G.70/3, G.85/6

d.-i Ḥaḳḳ (Far.+Ar.) Hak dergahı → Ḥaḳḳ

d.Ḥ.+a Mes.1/17

d.-i sulṭān (Far.+Ar.) sultan dergahı → sulṭān Tk.B.1/I/2

dermān *is.* (Far.) derman, ilaç, çare G.5/5, G.8/2, G.15/5

d.+ına G.92/8

deryā *is.* (Far.) deniz G.28/1, G.107/3

d.+dur G.7/1

d.+nı G.68/6

d.+sı G.16/1

d.+sında G.115/4

d.+ya G.26/3, G.32/5

d.-yı ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk denizi → ʿışḳ

d.ʿı.+a G.107/3

destān *is.* (Far.<dāstān) destan G.79/3

deşt *is.* (Far.) çöl G.81/4

d.-ara (Far.+Tü.) çölde → ara G.81/4

devā *is.* (Ar.) çare, ilaç G.2/3, G.22/1, Tk.B.1/III/1

d.+dur G.7/6

devāsız *sf.* (Ar.+Tü.) çaresiz G.106/4

devām *is.* (Ar.) devam, sürme Mes.2/11

devlet *is.* (Ar.) devlet, saadet, mutluluk G.60/6, Mh.T.2/II/1, Mh.T.2/III/1, Mh.T.3/III/5, Müs.1/1

d.+ine Tk.B.1/VII/7

d.+üñ G.43/3 [=2], Ms.T.1/III/4

d.-i bāḳī (Ar.+Ar.) ebedi mutluluk → bāḳī G.60/6

d. -i dünyā (Ar.+Ar.) dünya saadeti → dünyā

d.d.+ya Mh.T.2/II/1

d.-i dünyā-yı dūn (Ar.+Ar.+Ar.) alçak dünyanın saadeti → dünyā-yı dūn Mh.T.2/III/1

devlet-mend *sf.* (Ar.+Far.) devletli, mutlu, saadetli →mend Tk.B.1/VII/6

devr *is.* (Ar.) devir, zaman G.1/6, G.2/3, G.35/5, G.47/1, G.76/4, G.99/1, Mh.T.1/III/5, Mh.T.2/V/3, G.105/5, G.110/1

d.+e G.15/8, G.32/2, G.52/4, Mb.T.1/III/1, G.76/4, G.81/1, G.108/2

d.+de G.13/5, G.49/1

d.+inde G.110/2

d.+üñde G.85/4

d.-i cām (Ar.+Far.) kadeh zamanı, içme zamanı → cām G.76/4

d.-i felek (Ar.+Ar.) zaman → felek Mh.T.1/III/5

d.f.+de G.47/1, G.110/1

d.-i fenā (Ar.+Ar.) geçici devir → fenā

d.f.+nuñ G.1/6

d.f.+da G.2/3

d.-i zamān (Ar.+Ar.) zaman → zamān Mh.T.2/V/3

d.z.+dur G.35/5

devrān *is.* (Ar.) devran, zaman G.35/4, Mb.T.1/VI/1, G.76/4, G.76/6, G.81/1, G.81/3, Tk.B.1/IV/6, Mh.T.1/II/2, Mh.T.1/II/4, G.109/5

d.+em G.48/1

d.-ı ʿavż (Ar.+Ar.) dönek devran → ʿavż G.35/4

devre ṣal- *bf.* (Ar.+Tü.) dolaştırmak → ṣal-

d.s.-ø G.108/2

d.ṣ.-dı G.15/8, G.32/2

d.ṣ.-gıl G.52/4, Mb.T.1/III/1, G.76/4, G.81/1, G.105/5

devrī̇ *sf.* (Ar.) devirsel, gelip geçici

d.+dürür G.111/4

dėyebil- *bf.* söyleyebilmek

d.-mem Mb.T.1/II/1

deyr *is.* (Ar.) kilise Mh.T.3/II/1

d.-ara (Ar.+Tü.) kilisede → ara Mh.T.3/II/1

dışra *zf.* dışarı (krş. **daşra**) G.42/3

dī̇bā *is.* (Far.) bir çeşit ipekli kumaş G.10/4, G.87/5

d. vü aṭlas (Far.+Far.) ipekli ve pamuklu kumaş → aṭlas

d.a.+dan G.87/5

dī̇de *is.* (Far.) göz G.79/5, G.93/5

d.-yi ḫumār (Far.+Ar.) sarhoş göz → ḫumār

d.ḫ.+ı G.93/5

dig- *f.* değmek

d.-se G.50/4

diger-gūn *sf.* (Far.) değişmiş, başkalaşmış G.67/4, Tk.B.1/VIII/3

d.+em Tk.B.1/II/5

dik *ed.* dek, gibi, kadar (krş. **dek**, **tek**) G.16/2, G.115/5

dil *is.* dil G.6/4, G.44/3 [=2], G.55/3

d.+de G.56/1

d.+e G.36/4

d.+i G.26/4

d.+inde G.95/5

d.+üm G.95/1

d.+üñ G.69/3

dil *is.* (Far.) gönül G.1/2, G.9/2, G.39/5, G.76/1, G.84/5, G.91/2

d.+de Tc.B.1/I/1, G.69/2

d.+den G.9/2

d.+i G.97/3

d.+üm G.31/1, G.40/1, G.44/3

d.-ümi G.78/7

d.zār (Far.+Far.) inleyen gönül → zār

d.z.+umda G.91/2

dil-ber *is.* (Far.) dilber, gönül alan güzel kadın E.1/1, G.37/1, G.38/1, G.67/2, G.78/5, G.82/1, G.88/1, G.88/7, Mh.T.2/IV/4, G.100/1, G.101/1, [=2]

d.+e G.51/3

d.+i Mb.T.1/III/3

	d.+üñ G.23/2, G.24/3, G.50/5, G.57/1, G.58/1, G.61/2, G.89/2, Mh.T.1/III/2, G.103/5
d.-i bed-ḫū	(Far.+Far.+Far.) kötü huylu dilber → bed-ḫū G.102/3
d.-i gül-pīrehen	(Far.+Far.+Far.) gömleği gül gibi olan dilber → gül-pīrehen G.82/1
d.-i ġam-ḫˇār	(Far.+Ar.+Far) kederli dilber → ġamḫˇār G.78/5
d.-i ḫūn-ḫˇāre	(Far.+Far.+Far.) zalim dilber → ḫūn-ḫˇāre
	d.ḫ.ḫ.+ye G.88/7
d.-i meh-pāre	(Far.+Far.+Far.) ay parçası gibi güzel dilber → meh-pāre
	d.m.p.+ye G.88/1
d.-i meh-rū	(Far.+Far.+Far.) ay yüzlü dilber → meh-rū G.67/2
d.-i tersā	(Far.+Rum.) Hristiyan dilber → tersā E.1/1
dil-berī	*zf.* (Far.) dilberane G.104/3, G.104/5
dil-dār	*sf.* (Far.+Far.) gönül alan, sevgili → -dār G.9/4, G.46/3, G.46/5, K.4/2
	d.-d.+dan G.64/1
	d.-d.+e G.9/2
	d.-d.+ı G.93/1
	d.-d.+sız G.47/3, Mh.T.1/V/4
d.-ı bī-himmet	(Far.+Far.Ar.) himmetsiz sevgili → bī-himmet G.10/1
dile-	*f.* dilemek, istemek
	d.-miş G.113/1
	d.-rsen G.51/3, G.56/2
dile gel-	*bf.* (Tü.+Tü.) konuşmak → gel-
	d.g.-di G.36/4
dil-güşā	*sf.* (Far.+Far.)gönül açan, gönle ferahlık veren → -güşā G.66/1

dil-ḫaste *sf.* (Far.+Far.) gönlü hasta → ḫaste K.3/5

dil-rübā *sf.* (Far.+Far.) gönül kapan sevgili → -rübā G.46/4, G.68/2

dil-şād *sf.* (Far.+Far.) gönlü hoş, sevinçli → şād Tk.B.1/III/7, G.110/6

dil-şikeste *sf.* (Far.+Far.) gönlü kırılmış → şikeste G.94/4

dimāġ *is.* (Ar.) beyin; akıl; şuur; zihin Tc.B.1/II/2, G.66/4, G.67/1

d.+uñdan G.93/3

dīn *is.* (Ar.) din G.84/3, G.113/7

d.+den G.41/2

d.+i G.87/1, K.4/4

d.+üm G.105/1

d.+üñi G.87/3

dīnār *is.* (Ar.) dinar, para birimi G.61/2

dinlemek *i.* dinleme G.74/3

dir- *f.* dermek, toplamak

d.-düñ G.72/2

dirhem *is.* (Ar.) dirhem, okkanın dört yüzde biri G.85/1

dirilmek *is.* dirilme, canlanma G.74/5

dirmek *is.* derme, toplama G.88/5

diş *is.* diş G.38/5

d.+leri G.5/3

dīvān 1. *is.* (Ar.) şiirlerin toplandığı eser G.36/5, G.86/6

d.+ıdan G.86/7

d.+uma G.55/3

2. *is.* meclis

d.+ına G.92/1, G.92/5

dīvāne *sf.* (Far.) divane, deli G.52/1, G.52/6, G.52/6, G.77/2, Mh.T.2/II/5

d.+den G.65/1

d.+dür K.5/3

d.+nüñ G.23/4

d.-veş (Far.+Far.) deli gibi → veş G.52/1, G.52/6

diz *is.* diz

d.+ini G.46/3

d.+ümde G.27/2

doġ- *f.* doğmak

d.-dı G.43/2

doġrı *sf.* doğru (krş. **doġru**) G.7/3, G.40/4, G.42/5

doġru *sf.* doğru (krş. (**doġrı**) G.75/2, G.76/7

doġruluḳ *is.* doğruluk

d.+dan G.76/1

doldur- *f.* doldurmak

d.-dı G.28/3

d.-uban G.52/2

dost *is.* (Far.<dūst) dost G.10/5, G.30/1, G.41/6, Mb.T.1/V/2, G.80/3

dostluḳ *is.* (Far.+Tü.) dostluk

d.+ı G.84/5

doy- *f.* doymak

d.-maz G.42/2

dön- *f.* dönmek, değişmek

d.-di G.11/6, G.37/2, G.38/5, G.49/2, G.81/1, Mh.T.3/III/1, G.100/3, G.109/7

d.-düm G.109/6

d.-en G.81/3

d.-miş G.81/5, Ms.T.1/III/4, Mh.T.1/V/4

d.-üb Mes.2/8, G.36/6, Tk.B.1/VIII/4

dört *is.* dört, üçten sonra gelen sayı G.71/2

d.+e t>d G.22/5

duʿā *is.* (Ar.) dua Tk.B.1/V/3, Tk.B.1/IX/4

duʿā ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) dua etmek → ḳıl-

d. ḳ.-gıl Tk.B.1/IX/4

dūd *is.* (Far.) duman G.35/3, G.36/1, G.94/2

d.-ı āh (far.+müşterek sözcük) ah dumanı → āh

d.ā.+um G.94/2

d.ā.+umdan G.35/3

duḫān *is.* (Ar.) duman

d.+uñ G.94/2

dūn *sf.* (Ar.) alçak G.35/6, G.73/6, G.96/4, Mh.T.2/III/1

d.+em Tk.B.1/II/3

d.+uñ G.50/6, G.86/7, Mh.T.3/V/1, G.100/6

dūr *sf.* (Far.) uzak Ms.T.1/II/2

dur- *f.* durmak

d.-ø G.87/4, Tk.B.1/IX/5

d.-magıl G.73/3

dut- 1. *f.* tutmak (krş. **tut-**)

d.-ø G.23/1 [=2], G.23/2, G.23/3, G.23/4, G.23/5, G.23/6, G.65/5, G.69/5, G.73/5, G.87/4

d.-anda G.23/4

d.-ar G.61/3, G.73/4

d.-dı G.15/7, G.99/3, G.106/6, G.115/3

d.+duḳı G.45/5

d.-gıl G.63/5, G.76/6, Mh.T.2/IV/3

d.-ma G.23/3, G.60/6

d.-maḳ G.67/2

d.-mışam G.70/3

d.-mışdum G.81/4

d.-sa G.53/4

d.-ub G.100/1

d.-uban Mh.T.1/IV/4

2. *f.* kaplamak

d.-updur Mes.2/6, K.1/2

3. *yrd. f.* tutmak

d.-ar G.73/4

göz dut- ‘bakmak’

dutul- *f.* tutulmak

d.-dı G.35/3, G.94/2

duz *is.* tuz G.73/4 (krş. **tuz**)

dūzaẖ *is.* (Far.) cehennem G.2/7, G.25/4, G.29/5, G.39/5

d.+a G.49/4

dühül *is.* (Far.<duhūl) davul G.74/3

dimen *is.* (Ar.) süprüntülükler G.82/3

dün *is.* dün, bir önceki gün K.2/3, G.53/3, G.88/1, Tk.B.1/VIII/7, G.102/2, G.107/1, G.115/2

dünyā *is.* (Ar.<dunyā) dünya G.6/3, G.8/4, G.8/5, G.27/6, G.42/2, G.49/5, G.92/6, Mh.T.2/I/1, Mh.T.2/III/1, Mh.T.3/IV/1, G.100/2, G.100/7

d.+da G.42/1, G.49/4, Ms.T.1/II/5

d.+dan G.42/2, G.84/3, K.5/2

d.+nuñ G.24/5

d.+ya G.69/6, G.87/3, G.87/6, Mh.T.2/II/1

d. vü ʿuḳbā (Ar.+Ar.) dünya ve ahiret → ʿuḳbā

d.ʿu.+da G.8/4, G.8/5

d.-yı dūn (Ar.+Ar.) alçak dünya → dūn Mh.T.2/III/1

dür *is.* (Ar.<durr) inci G.5/3, G.21/1, Tk.B.1/I/6

d.-efşān (Ar.+Far.) inci saçan → efşān

d.-e.+uñ G.21/1

d. ü mercān (Ar.+Ar.) inci ve mercan → mercān

d.m.+dur Tk.B.1/I/6

derc *is.* (Ar.) koyma 2b/1

derc ol- *bf.* (Ar.+Tü.) konulmak → ol-

d.o.-dı 2b/1

dür-dāne *b.is.* (Far.) inci tanesi G.28/1

dürlü *sf.* türlü, çeşit çeşit (krş. **türlü**) G.85/6, Mh.T.1/II/4

dürūd *is.* (Far.) dua, selam 2a/2, Mes.2/10

düş- 1. *f.* düşmek

d.-di G.96/1

d.-düm G.104/3

d.-miş G.37/4, G.38/3, K.3/3

d.-üpdür G.93/4

2. *f.* (başa) gelmek

d.-di Mes.1/18, G.69/1, G.77/6

d.-ende G.43/1

d.-miş G.63/1, G.93/1

3. *f.* (aşka, sevdaya, derde vs.) düşmek

d.-di G.5/1 [=2], G.5/2, G.45/5, G.70/2, G.77/3, G.107/3, G.110/5

d.-düm G.106/4

d.-düñ G.24/1, G.86/1, G.86/3

d.-eli G.27/8

d.-en G.9/3

d.-memişem Tk.B.1/IV/4

d.-mişem G.60/4

d.-mişseñ E.1/5

d.-üb 2a/11

d.-üpdür G.10/2, G.59/3, G.76/5,

4. *f.* olmak

d.-di G.10/5, G.30/5

d.-düm G.21/5, G.48/4

d.-ende G.67/3

5. *f.* kapılmak, uğramak

d.-di G.4/5, G.21/2, G.38/1, Tk.B.1/IV/3, G.108/2, G.111/3

d.-dük G.67/1

d.-düm G.49/3

d.-e G.35/6

d.-ende G.65/3

d.-enüñ G.107/5

6. *f.* (layık) görülmek

d.-di G.33/1

7. *f.* bakmak, görmek

d.-di G.88/1, G.107/1, G.108/1

8. *f.* (ele) geçmek

d.-di G.91/5, Ms.T.1/I/5

9. *f.* (araya zaman veya mesafe) girmek

d.-di G.99/4

d.-düm G.85/5, Mh.T.1/II/5

d.-ecegi k>g G.78/8

d.-eli G.108/3

d.-mişem G.41/3

10. *f.* ters düşmek, zıtlaşmak

d.-di Tk.B.1/VIII/1

11. *f.* bırakmak

d.-di G.104/6

12. *f.* (gözden) düşmek

d.-mişem G.48/5

13. *f.* değmek

d.-üben G.36/4

14. *yrd. f.* olmak

d.-düm G.21/5

ḫasta düş- ‘hastalanmak, hasta olmak’

düşmen *is.* (Far.) düşman G.49/7

d.+in Mes.2/8

d.+ine G.54/4

d.+lerimi G.22/6

d.+ümi G.18/5

d.+üñ Ms.T.1/III/5

düz- *f.* düşmek

d.-üb Tk.B.1/VIII/3

ebed *is.* (Ar.) sonu olmayan zaman G.18/2, G.33/5, G.69/6

ebr *is.* (Far.) bulut G.2/3, G.92/6

e.-i buḫl (Far.+Ar.) cimrilik bulutu → buḫl

e.b.+i G.92/6

e.-i raḥmet (Far.+Ar.) rahmet bulutu → raḥmet

e.r.+üñ G.2/3

ebrū *is.* (Far.) kaş

e.+sına G.24/3

ecel *is.* (Ar.) ecel, ölüm zamanı Mes.1/30, G.93/4, G.93/5

e.+den G.6/2

ecel peyki *b.is.* (Ar.+Far.+Tü.) ecel habercisi, Azrail G.93/3

ecr *is.* (Ar.) ecir, sevap

e.+i G.110/6

e.+ine G.94/4

edeb *is.* (Ar.) edep Tk.B.1/V/2

ednā *sf.* (Ar.) çok aşağı, çok alçak

e.+sınuñ 2b/3

efʿā *is.* (Ar.) engerek yılanı G.27/7

efġān *is.* (Far.) figan, acı ile inleme G.36/4, G.36/7, G.45/4, G.79/1, G.100/3

e.+e G.23/3

e.+ı G.12/4

e.+ın G.15/1

e.+ını G.23/3

efgār *sf.* (Far.) yaralı Ms.T.1/III/2

efkār *sf.* (Ar.) kaygılı G.49/2

-efrāz *sf.* (Far.) yükselten R.1/4

-efrāz ėt- *bf.* (Far.+Tü.) yükseltmek, yüceltmek R.1/4

-efşān *sf.* (Far.) isimlere eklenerek 'saçan' anlamına gelen sıfatlar yapar G.36/1, G.36/3

-e.+uñ G.21/1

efyūn *is.* (<Ar.āfyūn) afyon, bir çeşit uyuşturucu madde

e.+a Mes.1/4

-efzā *sf.* (Far.) arttıran 2a/11

efzūn *sf.* (Far.) fazla K.2/1 [=2]

efzūn eyle- *bf.* (Far.+Tü.) arttırmak → eyle-

e.e.-yen K.2/1

efzūn ol- *bf.* (Far.+Ar.) artmak → ol-

e.o.-updur K.2/1

eg- 1. *f.* eğmek

e.-di G.3/5, G.38/4, G.109/6

e.-menem G.3/3

e.-miş G.52/3, G.91/4

2. *yrd. f.* eğmek

e.-menem G.3/3

baş eg- 'baş eğmek, itaat etmek'

eger *ed.* (Far.) eğer, şayet Mes.2/4, Mes.2/8, K.1/1, G.2/2, G.2/3, G.4/3, G.12/5, G.12/6, G.29/3, G.40/3 [=2], G.45/3, G.46/3, G.50/2, G.58/2, G.62/2, G.75/2, G.79/4, Tk.B.1/II/2, K.4/2

egerçi *ed.* (Far.) her ne kadar G.14/5, G.41/3, Tk.B.1/I/3, Tk.B.1/VII/3

egin *is.* sırt, arka

e.+e Mes.1/7

e.+ine i>ø G.102/4, G.115/2

e.+ün G.104/10

egri *sf.* eğri G.42/5, G.49/6 [=2]

e.+dür G.98/3

ehl *is.* (Ar.) ehil, bir işi yapan Mes.1/20, G.3/1, G.44/1, G.87/8, G.98/3

e.+i Tk.B.1/VI/1

e.+ine G.41/6

e.+ini R.1/4

e.+inde G.31/1

e.+inüñ 1b/7

e.-i cihān (Ar.+Far.) dünya ehli → cihān Mes.1/20

e.-i cürm u ḫaṭā(Ar.+Ar.) suç ve günah ehli → cürm u ḫaṭā

e.c.ḫ.+dan G.3/1

e.-i niyāz (Ar.+Far.) yakarış ehli → niyāz G.44/1

e.-i riyā (Ar.+Ar.) ikiyüzlü olanlar → riyā G.87/8, G.98/3

ejdehā *is.* (Far.) ejderha, büyük yılan G.1/3, G.14/3

ek- *f.* ekmek, üremesi için toprağa tohum serpmek

e.-dügin G.3/6

e.-dügüm G.3/6

e.-se G.3/6

eksük *is.* eksik Mes.1/3, G.58/2, Mb.T.1/IV/2, Mh.T.2/V/1

eksük ol- *bf.* eksilmek → ol-

e.o.-dı Mes.1/3

eksül- *f.* eksilmek, azalmak

e.-medi G.106/6

el *is.* el Mes.1/2, G.1/3, G.61/3, G.63/6, G.86/7, G.87/1, K.5/2, G.100/1

e.+de Mh.T.2/III/3

e.+den G.23/5, G.43/3, G.52/1, G.54/2, G.70/5, G.80/3, G.86/4, G.87/1, Tk.B.1/II/6, Mh.T.3/V/5, G.100/5, G.105/1, G.109/3, G.115/1

e.+e G.11/3, G.17/4, G.28/3

e.+i G.29/3

e.+ide G.49/7

e.+idin Ms.T.1/III/2

e.+inde G.61/2

e.+indedür G.62/3

e.+inden G.30/3, G.43/6, G.59/1

e.+ine G.52/2

e.+üm G.78/7

e.+ümde Tk.B.1/I/5

e.+ümden G.5/2, G.10/1, E.1/2, G.53/2, G.84/2, G.103/1, G.115/3

e.+üme G.91/5

e.+ümi G.94/4

e.+ümüzden G.76/3

e.+üñ G.107/4

e.+üñden G.76/7, G.87/7, Mh.T.2/IV/1

e.+üñe Ms.T.1/I/5

e.+üñlen Mh.T.2/IV/3

elbette *zf.* (Ar.) elbet, her halde G.9/1, G.90/7

ėlçilik *is.* elçilik G.74/4

elem *is.* (Ar.) acı, keder G.14/5

el-ḥaẕer *zf.* (Ar.) sakınmayı emreden söz, sakın ! Mh.T.3/V/1 [=2]

elif *is.* (Ar.) Arap alfabesinin ilk harfi, şeklinden dolayı sevgilinin boyu elife benzer G.5/1, G.111/1

e.+den G.5/1

e.+dür G.33/3

e. ü fā (Ar.+Ar.) elif ve fa, ebced hesabına göre hicri 1080 yılı → fā G.111/1

elinden *zf.* ...den dolayı, ... yüzünden G.21/5, G.22/1, G.35/1, G.49/1, G.70/2, G.72/4, G.79/1, Mh.T.2/V/4, K.4/3, G.110/1

elli *is.* elli sayısı Mh.T.3/IV/3, K.5/1

elvedāʿ	*ün.* (Ar.<elvidāʿ) elveda, vedalaşmada kullanılan söz Tc.B.1/I/4 [=2], Tc.B.1/II/4 [=2], Tc.B.1/III/4 [=2], Tc.B.1/IV/4 [=2]
emīn	*sf.* (Ar.) emin, güvende
	e.+dür G.41/1
emr	*is.* (Ar.) emir; ahir kelimesine gelerek 'sonunda' anlamı kazanmış Mes.1/26, G.1/3, G.33/5, G.95/4
	e.+i G.25/1
	e.+ine G.25/2
e.-i İlāh	(Ar.+Ar.) Allahʾın emri → İlāh G.95/4
emr eyle-	*bf.* (Ar.+Tü.) emretmek → eyle-
	e.e.-se G.33/5
enbiyā	*is.* (Ar.) peygamberler 2a/2
endām	*is.* (Far.) endam, boy bos
	e.+ına G.55/4
	e.+umı G.38/4
endīşe	*is.* (Far.) endişe, korku
	e.+m endīşe
enīs	*is.* (Ar.) dost Mb.T.1/I/3
e. ü maḥrem	(Ar.+Ar.) dost ve mahrem → maḥrem
	e.m.+üm Mb.T.1/I/3
envār	*is.* (Ar.) ışıklar, aydınlıklar
	e.+ı K.1/2
enverī	*sf.* (Ar.) parlak G.105/3
er	*zf.* erkenden K.5/1
er	*ed.* (Far.) eğer G58/3, Ms.T.1/II/3

ėr- 1. *f.* ermek, ulaşmak; olmak

ė-en G.46/6

ė.-se G.61/2

2. *f.* ek fiil, isim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlar G.12/2, K.2/1, K.2/2, K.2/3, Müs.1/3, K.5/2

erçe *zf.* erce, ere yakışır şekilde K.5/2

ėriş- *f.* erişmek, ulaşmak

ė.-düm G.34/5, G.104/7

es- *f.* esmek

e.-er G.67/4

esbāb *is.* (Ar.) sebepler G.18/3, Mh.T.3/III/5

e.-ı devlet (Ar.+Ar.) saadet sebepleri → devlet Mh.T.3/III/5

e.-ı ʿiṣyān (Ar.+Ar.) isyan sebepleri →ʿiṣyān

e.ʿi.+dan G.18/3

esbāblan- *f.* (Ar.+Tü.) sebeplenmek

e.-ur G.29/6

es̱er *is.* (Ar.) tesir, etki G.3/7, G.88/7, Tk.B.1/V/3

es̱er ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) etki etmek, etkilemek → ḳl-

e.ḳ.-sun Tk.B.1/V/3

esīr *is.* (Ar.) esir, tutsak Mh.T.3/IV/3

eşʿār *is.* (Ar.) şiirler

e.+ı 2a/9

eşcārāt *is.* (Ar.) ağaçlar G.71/3

ėşid- *f.* işitmek, dinlemek (krş. **ėşit-**)

ė.-ø G.23/3

ėşit- *f.* işitmek, dinlemek (krş. **ėşid-**)

ė.-ø G.39/5, G.73/2, Müs.1/5, G.100/8

ė.-gil Mh.T.2/I/5

ė.-me G.23/2, G.87/3

ė.-megilen G.58/5

ė.-üb t>d G.81/3

eşk *is.* (Far.) gözyaşı G.32/5, G.115/3

e.-i çeşm-i ḫ̱ūn-feşān (Far.+Far.+Far.+Far.) kan döken gözün yaşları → çeşm-i ḫ̱ūn feşān

e.ç.ḫ̱-f.+um G.32/5

e.-i gül-gūn (Far.+Far.) gül renkli gözyaşı → gül-gūn G.115/3

eşyā *is.* (Ar.) şeyler, nesneler

e.+nı G.33/3

ėt- *yrd. f.* etmek

ė-ø Mes.1/17 [=2], G.2/1, G.11/5, G.14/7, G.65/6, G.66/5, G.105/5

ė.-di Mes.1/26, G.1/3, G.6/2, G.6/3, G.17/3, G.21/2, G.39/3, G.46/7, G.49/6, G.52/3, G.54/1, G.56/1, G.57/5, G.66/4, G.70/3, Mb.T.1/V/3, Tk.B.1/VIII/3, Mh.T.1/II/2, Mh.T.1/II/4, Mh.T.1/IV/5, Mh.T.3/IV/4, G.103/2, G.109/5

ė.-düginden G.26/6

ė.-düm Mes.1/1, G.1/1, G.11/2, G.30/1, G.30/5, G.49/3, G.82/2

ė.-düñ G.14/3, G.18/2, G.18/5, G.22/6, G.49/1

ė.-e t>d Mes.1/11, G.46/5, G.60/4, G.61/3, G.62/5, G.78/5, G.89/5, G.90/2, G.90/6, G.97/1, Tk.B.1/III/6, G.111/2

ė.-elüm t>d G.6/4

ė.-en t>d G.32/5, G.68/6, G.89/4, G.100/7

ė.-er t>d 2a/8, Mes.1/5, Mes.1/19, Mes.1/23, Mes.2/2, Mes.2/7, Mes.2/8 [=2], G.15/4, G.17/2, G.28/1 [=2], G.28/2, G.28/3, G.28/4, G.28/5, G.29/2, G.39/1, G.53/3, G.67/4, G.92/7, Ms.T.1/II/4, Mh.T.2/II/1, Mh.T.2/II/2, Mh.T.2/II/3, Mh.T.2/II/4, Mh.T.2/III/5, K.5/1, K.5/3, G.102/2, G.105/5

ė.-erdüm t>d G.21/5

ė.-erem Tk.B.1/IV/2

ė.-erler t>d G.30/4, Mb.T.1/VII/3, G.98/3

ė.-ersen t>d G.15/3

ė.-esen t>d G.1/7

ė.-eyim t>d G.31/1, G.75/3, G.78/8, G.99/1

ė.-gil G.11/5, G.44/5, G.76/1, Mh.T.3/III/2

ė.-me G.2/7, G.15/2, G.51/1, G.56/3, Mb.T.1/IV/2, G.77/7, Mh.T.2/V/1, G.107/2

ė.-medi G.6/2, G.15/5, G.35/2, G.63/2

ė.-medüm G.8/3, G.89/4

ė.-medüñ G.9/3

ė.-mege G.78/4

ė.-megil Mh.T.1/III/4

ė.-megilen Mh.T.2/IV/3

ė.-mek G.58/4, G.67/3, Mh.T.3/IV/2

ė.-mekden G.42/2

ė.-mem G.80/2

ė.-memişdüm G.54/2, G.98/1

ė.-mese Mes.1/27

ė.-mesün G.57/3

e.-meyeçekdür Ms.T.1/I/2

ė.-mez G.3/7, G.8/2, G.39/3, G.42/2, G.73/6, G.76/6, G.79/6, G.87/8, G.92/8, G.98/4, Tk.B.1/VII/1

ė.-miş G.15/4, G.34/1, G.40/2, G.41/5, G.102/2, G.102/3

ė.-mişem G.9/1

ė.-se Tk.B.1/II/2

ė.-ti R.1/1, R.1/2, R.1/3, R.1/4, G.12/2, G.16/1

ė.-üb t>d 1b/3, G.37/4, G.38/6, G.58/5, Tk.B.1/V/2, Tk.B.1/IX/2, Tk.B.1/IX/4, Mh.T.3/V/4, K.3/5, G.104/7

ė.-üben t>d G.111/3

ė.-üpdür t>d Mes.1/9, G.15/3, G.43/5, Mh.T.1/II/1, G.115/5

ad ėt- ‘adlandırmak’, ʿ**afv ėt-** ‘affetmek’, **āġāz ėt-** ‘başlatmak’

al ėt- ‘aldatmak, kandırmak’, ʿ**arz ėt-** ‘arz etmek’, **cem**ʿ **ėt-** ‘toplamak’, **çoḳ ėt-** ‘arttırmak’, **-efrāz ėt-** ‘yüceltmek’, **farḳ ėt-** ‘fark etmek, ayırt etmek’, **faş ėt-** ‘dile düşürmek’, **fedā ėt-** ‘feda etmek’, **germ ėt-** ‘ısıtmak’, **ḫˇār ėt-** ‘horlamak, aşağılamak’, **ḫˇār u zār ėt-** ‘hezimete uğratmak’, **ḫarc ėt-** ‘harcamak’, **ḫuşk ėt-** ‘kurulaştırmak, kabalaştırmak’, **ıṣlāḥ ėt-** ‘ıslah etmek, düzeltmek’, ʿ**ilāc ėt-** ‘ilaç olmak, çare olmak’, **in**ʿ**ām ėt-** ‘nimet vermek, ihsan etmek’, **i**ʿ**tiḳād ėt-** ‘inanmak’, **iẓhār ėt-** ‘göstermek, belli etmek’, **ḳayd ėt-** ‘bağlamak’, **ḳurbān ėt-** ‘kurban etmek’, **mecrūḥ ėt-** ‘yaralamak’, **men**ʿ **ėt-** ‘men etmek’, **mevc ėt-** ‘dalgalanmak’, **meyl ėt-** ‘meyletmek’, **mümtāz ėt-** ‘seçkin kılmak, üstün kılmak’, **naḳş-perdāz ėt-** ‘ressam yapmak’, **nefret ėt-** ‘nefret etmek’, **nihān ėt-** ‘saklamak, gizlemek’, **perdāz ėt-** ‘yapar etmek’, **pür-feyż ėt-** ‘feyizlendirmek, bollaştırmak, bereketlendirmek’, **raḥm ėt-** ‘acımak, merhamet etmek’, **rām ėt-** ‘itaat ettirmek’, **rem ėt-**

‘ürkmek’, **reşk ėt-** ‘kıskanmak’, **riʿāyet ėt-** ‘gözetmek’, **rüsvā ėt-** ‘rezil etmek’, **ṣabr ėt-** ‘sabretmek’, **ṣāf ėt-** ‘saf etmek, temizlemek’, **ṣayd ėt-** ‘avlamak’, **ser-efrāz ėt-** ‘başını kaldırmak, üstün kılmak’, **seyr ėt-** ‘seyretmek, dolaşmak’, **şafīʿ ėt-** ‘şefaatçi etmek’, **şerḥ-i mā-fiʾl-bāl ėt-** ‘gönülde olanı açık etmek’, **şerm ėt-** ‘utanmak’, **şikāyet ėt-** ‘şikayet etmek’, **şūr ėt-** ‘dalgalanmak’, **şükr ėt-** ‘şükür etmek’, **tārāc ėt-** ‘yağmalamak’, **terk ėt-** ‘terk etmek’, **yād ėt-** ‘anmak’, **zār ėt-** ‘ağlatıp inletmek’

eṭfāl *is.* (Ar.) çocuklar G.43/6

eṭrāf *is.* (Ar.) etraf, taraflar G.11/6, G.82/1

e.-ı çemen (Ar.+Far.) çimenliğin etrafı → çemen G.82/1

e.-ı Yemen (Ar.+Ar.) Yemenʾin etrafı → Yemen

e.Y.+de G.11/6

ėv *is.* ev

ė.+i G.2/4, G.56/3, G.89/5, G.110/2

ė.+ide Ms.T.1/II/1, K.4/2, G.111/2

ė.+idür G.90/1

ė.+in Mes.2/9, G.27/3, G.100/7

ė.+inde G.2/2, G.92/7, Mh.T.2/I/1, G.100/1

ė.+inden G.24/5

ė.+ine G.1/5, G.44/2

ė.+ini G.40/2, G.77/1, G.90/6

ė.+üñi Mes.1/23

evlād *is.* (Ar.) evlat G.70/5

e.-ı pāk (Ar.+Far.) pak evlat → pāk

e.p.+üñ G.70/5

evvel 1. *sf.* (Ar.) evvel, ilk

e.+den G.71/1, G.103/4

2. *zf.* önce, başta Mes.1/16, G.33/5

ey *ün.* ey, seslenme sözü Mes.1/1, Mes.1/7, Mes.1/16, Mes.1/18, Mes.1/22, G.1/6, G.4/2, G.7/5, G.9/2, G.9/5, G.13/1, G.15/1, G.21/1, G.23/1, G.24/1, G.24/5, G.30/6, G.32/5, G.32/6, G.33/6, G.34/2, G.34/6, G.36/7, G.39/5, G.42/5, K.2/2, G.44/1, G.46/7, G.47/3, G.47/5, G.48/5, G.49/1, G.50/6, G.51/1, G.51/3, G.52/6, G.53/1, G.55/1, G.55/4, G.57/5, G.58/6, G.60/6, G.63/1, G.63/5, G.64/7, G.65/5, Tc.B.1/I/4, Tc.B.1/II/1, Tc.B.1/II/4, Tc.B.1/III/4, Tc.B.1/IV/4, G.67/5, G.68/6, G.69/6, G.70/5, G.73/6, Mb.T.1/IV/1, G.74/4, G.74/5, G.76/1, G.76/6, G.77/7, G.78/1, G.78/5, G.83/5, G.85/1, G.85/3, G.86/1, G.86/7, G.91/5, G.93/1, G.93/3, G.96/4, G.96/6, Ms.T.1/I/4, Ms.T.1/II/1, Ms.T.1/III/1, Mh.T.1/III/1, Mh.T.1/III/4, Mh.T.2/I/1, Mh.T.2/I/2, Mh.T.2/I/3, Mh.T.2/I/4, Mh.T.2/I/5, Mh.T.2/II/5, Mh.T.2/III/5, Mh.T.2/IV/5, Mh.T.2/V/1, Mh.T.2/V/5, Mh.T.3/I/1, Mh.T.3/I/2, Mh.T.3/I/3, Mh.T.3/I/4, Mh.T.3/I/5, Mh.T.3/II/5, Mh.T.3/III/5, Mh.T.3/IV/1, Mh.T.3/IV/5, Mh.T.3/V/4, Mh.T.3/V/5, Müs.1/5, K.3/2, G.100/6, G.100/8, G.101/1, G.101/5, G.102/1, G.102/5, G.105/4, G.107/2, G.108/5, G.110/6, G.111/4, G.115/1, G.115/3

ėyesiz *sf.* sahipsiz Mh.T.1/V/4, G.113/5

ėyle *zf.* öyle, o derece Mh.T.3/III/2

eyle- *yrd. f.* eylemek, etmek, yapmak

e.-ø Mes.1/10, Mes.1/13, Mes.1/21, G.2/6 [=2], G.8/3, G.36/7, E.1/5, G.44/5 , G.59/3 [=2], G.59/4, G.62/4, G.67/5, G.68/6, G.83/5, G.93/1 [=2], G.93/2, G.93/3, G.93/4, G.93/5, G.93/6, G.93/7, Ms.T.1/III/6, Mh.T.1/III/4, Mh.T.3/III/3

e.-di G.5/5, G.8/1, G.10/2, G.12/7, G.27/2, G.36/4, G.36/7, G.54/6, G.60/1, G.60/2, Mb.T.1/VII/2, G.82/1, G.84/1, G.84/2, G.84/3, G.84/5, G.88/3, G.88/7, Tk.B.1/VIII/2, Tk.B.1/VIII/4, Mh.T.1/I/4, G.100/1 [=2], G.100/2, G.100/3, G.100/4, G.100/5, G.100/6, G.100/7, G.100/8, G.102/1, G.112/1 [=2], G.112/2, G.112/3, G.113/7, G.114/3

e.-düginden Tk.B.1/VIII/7

e.-düm Mes.2/13, G.18/4, G.22/4, K.3/6

e.-düñ G.4/2, G.9/5, G.49/1, G.58/6

e.-gil Mes.1/18, G.2/2, G.33/6, G.47/3, G.50/6, G.62/1, G.87/7

e.-gilen G.2/1

e.-me G.18/1 [=2], G.18/2, G.18/3, G.18/4, G.18/5, G.62/1

e.-medi G.84/1

e.-megil G.64/7

e.-mem G.50/1

e.-mez G.7/2, G.25/4, G.26/6, G.33/4, G.43/4, G.46/1 [=2], G.46/2, G.46/3, G.46/4, G.46/5, G.46/6, G.46/7, Tk.B.1/VII/2

e.-miş Mes.1/29, G.68/5, K.4/1

e.-mişdüñ Mh.T.2/II/3

e.-r G.13/3, G.26/4, G.31/5, G.32/6, G.44/1, G.50/4, G.57/1, G.57/2, G.58/5, G.63/1, G.68/2, G.87/2, G.90/4, G.98/1, G.98/2

e.-rdi G.7/3

e.-rdüñ G.24/3

e.-rem G.3/1, G.44/2, G.85/2, G.85/6

e.-rler G.81/4

e.-se G.4/3, G.33/5

e.-sem Tk.B.1/II/3

e.-ye G.63/6, G.93/5, K.4/4, G.102/3

e.-yen Mes.2/3 [=2], G.33/3, K.2/1, G.79/6

e.-yende G.23/1, G.72/3, Mh.T.2/II/2

al eyle- 'hile yapmak', **baḥs̱ eyle-** 'bahsetmek', **bīmār eyle-** 'hasta etmek', **cehd eyle-** 'çalışıp çabalamak, gayret göstermek', **cevr eyle-** 'eziyet etmek', **dar eyle-** 'dar etmek', **efzūn eyle-** 'arttırmak', **emr eyle-** 'emretmek', **fedā eyle-** 'feda etmek', **germ eyle-** 'ısıtmak', **giriftār eyle- '**esir etmek', **ġurūb eyle-** 'batmak', **ḫᵛār eyle-** 'horlamak, aşağılamak', **ḫᵛār u zār eyle-** 'hor ve hakir eylemek', **ḥükūmet eyle-** 'hüküm sürmek, yönetmek', ʿ**ināyet eyle- '**yardım etmek', **iẓhār eyle- '**göstermek, belli etmek', **kār eyle-** 'etki etmek, tesir etmek', **ḳısmet eyle-** 'kısmet etmek', **ḳurbān eyle-** 'kurban etmek', **maḥrem eyle-** 'gizlemek', **maḥv eyle-** 'mahvetmek, yok etmek', **men**ʿ **eyle-** 'men etmek', **mevcūd eyle- '**var etmek', **meyl eyle-** 'meyletmek', **mücrim eyle-** 'suçlamak', **nūş eyle-** 'yemek', **perīşān eyle-** 'dağıtmak', **pinhān eyle-** 'gizlemek', **raḥm eyle-** 'acımak, merhamet etmek', **s̱ābit eyle-** 'sabitlemek', **ṣabr eyle-** 'sabretmek', **ṣāf eyle-** 'saf etmek, temizlemek', **ṣayd eyle-** 'avlamak', **serzeniş eyle-** 'serzenişte bulunmak, yakınmak', **şād eyle-** 'sevindirmek, mutlu etmek', **şikāyet eyle-** 'şikayet etmek', **şükr eyle-** 'şükretmek', **şürū**ʿ **eyle-** 'başlamak', **tekye-gāh eyle-** 'dayanak eylemek', **terk eyle-** 'terk etmek', **vefā eyle-** 'vefa etmek, vefa göstermek', **yek-sān eyle-** '(yerle) bir etmek', **zār eyle-** 'perişan etmek, hakir etmek', **żāyi**ʿ **eyle-** 'kaybetmek', **ẓuhr eyle-** 'görünmek'

eylet- *f.* eyletmek, ettirmek

e.-ür t>d Tc.B.1/I/2

eyvān *is.* (Far.) köşk

e.+ına G.92/7

eyyām *is.* (Ar.) günler G.86/2

e.-ı şebāb (Ar.+Ar.) gençlik günleri → şebāb G.86/2

ez- *ed.* (Far.) ayrılma durum eki işlevini görür G.36/1, G.44/2, G.82/4, Mh.T.3/III/3

e.-ġam-ı hicrān(Far.+Ar.+Ar.) ayrılık gamından → ġam-ı hicrān G.36/1

e.-miyān (Far.+Far.) ortadan → miyān Mh.T.3/III/3

e.-rūz-ı ezel (Far.+Far.+Ar.) ezel gününden → rūz-ı ezel G.82/4

ezel *is.* (Ar.) öncesi olmayan zaman G.8/5, G.33/1, G.39/4, G.70/5, G.82/4

e.+den G.18/2, G.53/6, G.89/4, Tk.B.1/VII/6

ezelī *sf.* (Ar.) öncesi olmayan, eski 2b/1

fā *is.* (Ar.) ebced hesabında seksene tekabül eden harf G.111/1

faʿāl *is.* (Ar.) çalışma, gayret

f.+i G.62/3

f.+ine G.62/3

faḳīr *sf.* (Ar.) zavallı, yoksul G.86/5, Tk.B.1/I/3, Tk.B.1/I/7

f.+i Mb.T.1/II/3

f.+üñ G.63/6

f.-i muḥterem (Ar.+Ar.) muhterem fakir → muḥterem

f.m.+em Tk.B.1/I/3

faḳḳāʿ *sf.* (Ar.) güçlü, çetin Tc.B.1/I/5, Tc.B.1/II/5, Tc.B.1/III/5, Tc.B.1/IV/5

faḳr *is.* (Ar.) fakirlik, yoksulluk G.56/6

fām *is.* (Far.) renk G.76/3

fānī *sf.* (Ar.) fani, geçici G.90/5, Tk.B.1/IX/7

f.+den G.51/2, G.86/1

f.+ye G.67/3, K.5/1

fāriġ *sf.* (Ar.) vazgeçmiş G.21/5, G.56/6

farḳ *is.* (Ar.) fark, ayrım G.42/2

f.+ı E.1/3

farḳ ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) fark etmek, ayırt etmek → ėt-

f.ė.-mez G.42/2

faṣl *is.* (Ar.) fasıl, vakit Tk.B.1/VII/4, G.109/2

f.-ı bahār (Ar.+Far.) bahar vakti → bahār Tk.B.1/VII/4

f.-ı gül ü bahār(Ar.+Far.+Far.) gül ve bahar vakti → gül ü bahār G.109/2

fāş/faş *is.* (Far.) meydana çıkma G.43/5, G.52/5, G.54/1, Mh.T.3/IV/2

faş ėt- *bf.* (Far.+Tü.) dile düşürmek→ ėt-

f.ė.-mek Mh.T.3/IV/2

fāş ol- *bf.* (Far.+Tü.) belli olmak, meydana çıkmak → ol-

f.o.-ur G.43/5

fedā *is.* (Ar.<fidā) feda, uğruna verme G.1/2, G.9/1 [=2], G.9/2, G.9/3, G.9/4, G.9/5, G.12/6, G.15/9, G.44/1, G.51/3, G.77/1, G.78/4, G.98/5

fedā ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) feda etmek

f.ė.-mege G.78/4

fedā eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) feda etmek → eyle-

f.e.-r G.44/1

fedā ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) feda etmek → ḳıl-

f.ḳ.-ø G.51/3

f.ḳ.-dı G.98/5

f.k.-dı G.12/6, G.15/9

fedāʾī *is.* (Ar.) feda etme Mes.1/31

fedālıġ *is.* (Ar.+Tü.) fedalık G.98/5

felek 1. *is.* (Ar.) felek, talih G.43/6, G.49/1, Tc.B.1/I/5, Tc.B.1/II/5, Tc.B.1/III/5, Tc.B.1/IV/5, G.96/4, G.99/1, Ms.T.1/I/3, Mh.T.1/III/5, Mh.T.3/III/1, G.111/4

f.+de G.47/1, G.110/1

f.+den Tk.B.1/II/1

f.+dendür G.81/5

f.-i dūn (Ar.+Ar.) alçak felek → dūn G.96/4

2. *is.* gök

f.+e k>g G.91/1

felūnyā *is.* (?) bir çeşit yiyecek Mes.1/7

fenā *is.* (Ar.) fena, ölümlü, geçici olma, yok olma, K.1/3, G.9/2, G.13/3, G.14/2, G.42/1, G.56/6, G.62/6, G.92/6

f.+nuñ G.1/6, G.3/3

f.+da G.2/3

f.+dur G.62/2

ferāġ *is.* (Ar.) rahatlık Tc.B.1/II/3, G.66/3

Ferhādī *is.* (Far.) Ferhadʾa benzeyen K.4/1

fermān *is.* (Far.) ferman, emir, buyruk

f.+em G.48/5

f.+dur G.43/3

feryād *is.* (Far.) feryat, haykırış G.50/3, G.59/1, Tk.B.1/III/6

f.+uma G.42/1

f.+uña G.50/6

f.-res	(Far.+Far.) feryada yetişen, yardıma yetişen → -res G.50/3, G.50/6
ferzāne	*sf.* (Far.) bilgin, nefsinden sıyrılmış derviş G.23/4, G.52/6
	f.+den G.65/1
	f.+yem G.77/2
ferzānelik	*is.* (Far.+Tü.) dervişlik K.5/3
-feşān	*sf.* (Far.) 'döken, saçan' anlamında sıfatlar yapar Ms.T.1/III/6
	-f.+um G.32/5
fetḥ	*is.* (Ar.) fetih, açma, açılma 3b/2, G.23/6, G.29/6, G.38/6, G.80/5, G.90/8, G.99/5, Tk.B.1/VI/6, G.114/5
f.-i mey-ḫāne	(At.+Far.) meyhanenin açılması → mey-ḫāne G.99/5
f. u ẓafer	(Ar.+Ar.) fetih ve zafer → ẓafer 3b/2, G.38/6, G.80/5, G.90/8, Tk.B.1/VI/6, G.114/5
fettān	*sf.* (Ar.) fitne çıkaran
	f.+uñ G.21/1
fetvā	*is.* (Ar.) fetva, bir iş için verilen şerʿi karar G.92/4
fetvā vėr-	*bf.* (Ar.+Tü.) fetva vermek → vėr-
	f.v.-ür G.92/4
fevvāre	*is.* (Ar.) fıskiye
	f.+si G.108/3
	f.+ye G.88/6
feyż	*is.* (Ar.) bereket, çokluk, bolluk G.3/3, G.6/4, G.40/2, Tk.B.1/VI/4
f.-i raḥmet	(Ar.+Ar.) rahmetin bereketi → raḥmet
	f.r.+i G.6/4

f.-i ṣubḥ-ı bekā (Ar.+Ar.+Ar.) beka sabahının bereketi → ṣubḥ-ı bekā

f.ṣ.b.+dan G.3/3

feżā *is.* (Ar.) feza, sonsuz genişlik G.90/1

f-yı Allah (Ar.+Ar.) Allah᾿ın fezası → Allah G.90/1

fiġān *is.* (Far.) figan, bağırarak ağlama G.31/3, G.104/6

fikr *is.* (Ar.) fikir, düşünce G.33/4, E.1/5, G.46/4, G.46/5, G.46/6, G.48/2, G.78/1, Mh.T.2/II/2, Mh.T.2/III/4, Mh.T.2/IV/3, K.5/1, G.107/2

f.+e K.3/7

f.+i G.2/2, G.25/4, G.54/4, G.58/1, G.76/6

f.+üñ G.48/4

f.+üñi Mes.1/18, G.67/5

f.-i bāṭın (Ar.+Ar.) görünmeyenin düşüncesi → bāṭın G.33/4

f.-i cānān (Ar.+Far.) sevgilinin düşüncesi → cānān

f.c.+em G.48/2

f.-i dil-dār (Ar.+Far.) sevgili düşüncesi → dil-dār G.46/5

f.-i güher-bār (Ar.+Far.) cevher saçma düşüncesi → güher-bār G.46/4

f.-i girān-bār (Ar.+Far.) ağır yüklü düşünce → bār G.46/6

f.-i ẖām (Ar.Far.) ham düşünce → ẖām G.76/6, Mh.T.2/IV/3

f.-i mülk ü māl(Ar.+Ar.+Ar.) mal mülk fikri → mülk ü māl Mh.T.2/II/2

f.-i sevdā-yı cünūn(Ar.+Ar.+Ar.) delilik sevdası fikri → sevdā-yı cünūn Mh.T.2/III/4

f. ü ẖayāl (Ar.+Ar.) düşünce ve hayal → ẖayāl

f.ẖ.+üm G.78/1

fiʿl *is.* (Ar.) fiil, iş

f.+i G.87/1

firāḳ *is.* (Ar.) ayrılık G.21/4, Mb.T.1/VII/2, Mh.T.3/II/3, Mh.T.3/II/4

f.+uñ G.53/1, G.53/2

firāş *is.* (Ar.) yatak, döşek Mes.1/28, G.54/6

firḳat *is.* (Ar.<furḳat) ayrılık Mh.T.3/I/2

fitne *is.* (Ar.) kargaşa G.69/3

furṣat *is.* (Ar.) fırsat G.109/3, Mh.T.2/III/3

fünūn *is.* (Ar.) fenler, ilimler

f.+ın G.55/4

-fürūş *sf.* (Far.) ‘satan’ anlamlı sıfatlar yapar G.53/1

gāh *ed.* (Far.) yer bildiren edat 1b/1, 1b/2

g.+uñdur G.51/2

gāh *zf.* (Far.) bazen (krş. **geh**) G.40/3 [=2], Mb.T.1/I/2 [=2], Mb.T.1/I/4 [=2], Mb.T.1/II/4 [=2], Mb.T.1/III/4 [=2], Mb.T.1/IV/4 [=2], Mb.T.1/V/4 [=2], Mb.T.1/VI/3, Mb.T.1/VI/4 [=2], Mb.T.1/VII/4 [=2], G.110/2 [=2], G.110/3

gāhī *zf.* (Far.) bazen (krş. **gehī**) G.36/3

ġāret-gerī *is.* (Ar.+Far.) yağmacı G.105/1

gėce *is.* gece G.34/2, G.34/4, G.34/5, G.37/4, K.2/3, G.44/4, G.50/5, G.53/3, G.68/3, G.72/6, Mb.T.1/I/3, G.78/1, G.78/3, G.80/4, G.88/1, G.91/1 [=2], G.91/2, G.91/3, G.91/4, G.91/5, G.92/9, G.96/1, G.96/2, Tk.B.1/III/6, G.100/1, G.101/1, G.104/7, G.107/1, G.113/4, G.113/5

g.+de G.30/2

g.+ler G.24/4

g.+lerde Mh.T.1/IV/2

g. vü gündüz gece gündüz → gündüz G.68/3

gedā *is.* (Far.) dilenci Mes.2/3, G.48/4, G.80/2, G.92/1, Tk.B.1/V/4

g.+nun G.100/2

g.+yı Mes.2/3

gedālıġ *is.* (Far.+Tü.) kulluk (krş. **gedālıḳ**) G.98/1

gedālıḳ 1. *is.* (Far.+Tü.) kulluk (krş. **gedālıġ**) Mes.1/17

2. *is.* dilencilik G.86/4

geh *zf.* (Far.) bazen, ara sıra (krş. **gāh**) G.36/3, G.54/1 [=2], G.54/3, Mb.T.1/I/2, Mb.T.1/I/4, Mb.T.1/II/4, Mb.T.1/III/4, Mb.T.1/IV/4, Mb.T.1/V/4, Mb.T.1/VI/3, Mb.T.1/VI/4, Mb.T.1/VII/4, Mh.T.2/III/2 [=2], Müs.1/4

gehī *zf.* (Far.) bazen (krş. **gehī**) Mes.2/3 [=2]

gel- *f.* gelmek

g.-ø Mes.1/7, G.23/5, G.24/1, G.39/5, G.47/5, G.52/4, Mb.T.1/III/1, G.74/4, G.76/1, G.76/4, G.78/1, G.78/5, G.81/1, G.93/1, G.93/6, G.93/7, Ms.T.1/III/6, G.108/2, G.109/4

g.-di Mes.1/8, Mes.1/28, G.22/5, G.34/2, G.35/2, G.36/4, G.53/3, G.59/2, G.65/4, Tc.B.1/II/3, G.66/1, G.66/3, G.66/4, G.71/1, G.76/4, G.83/5, G.86/2, G.87/6, G.91/1, G.91/2, G.96/1, Ms.T.1/III/4, G.109/1 [=2], G.109/2, G.109/3, G.109/4, G.109/5, G.109/6, G.109/7, G.113/4, G.114/1[=2], G.114/2, G.114/3, G.114/4, G.114/5

g.-diler G.83/2

g.-e G.60/4, Ms.T.1/II/3

g.-en G.10/3, G.88/6, G.101/5

g.-esen G.55/2

g.-geç G.61/3

g.-gil Tc.B.1/II/1, G.104/9

g.-medi G.30/2

g.-mez G.20/4, G.26/3, G.62/6, G.108/3

g.-miş G.33/4, G.88/5, G.108/4

g.-sün G.41/6

g.-üb G.99/4, Ms.T.1/III/1, G.101/2

g.-üben G.17/2

g.-üpdür G.55/4

g.-ür G.11/3, G.16/2, G.50/5, Tk.B.1/V/7, Mh.T.2/V/2

ger *ed.* (Far.) eğer Mes.1/6, Mes.1/27, G.11/4, G.12/7, G.15/2, G.17/5, G.29/4, G.40/1, G.44/1, G.44/3, G.45/4, G.46/2, G.48/4, G.48/5, G.49/2, G.50/1, G.51/3, G.53/4, G.55/2, G.58/2, G.61/2, G.75/3, G.85/4, G.85/5, G.94/3 [=2], G.94/5, Mh.T.3/III/1, G.103/3

-ger *ed.* (Far.) isimlere eklenerek yapıcılık bildirir G.47/3, G.64/6, G.89/2, G.89/3

gerçi *ed.* (Far.) her ne kadar, ... ise de Mes.1/23, G.76/3, G.80/3, G.94/4, Tk.B.1/VIII/1, G.110/5, G.111/2

gerd *is.* (Far.) toprak, toz Tk.B.1/III/4

gerdiş 1. *is.* (Far.) dönme, dönüş Tk.B.1/IV/6, Ms.T.1/I/2

g.+den G.104/6

g.+e Tk.B.1/VII/5

g.+ine Ms.T.1/I/3

g.-i devrān (Far.+Ar.) devranın dönüşü → devrān Tk.B.1/IV/6

2. *sf.* dönen, dönek Mh.T.2/V/3

gerdūn 1. *is.* (Far.) felek, talih G.8/1, Tk.B.1/VIII/4

2. *sf.* dönen, dönek G.89/1

g.+dan G.13/1

3. *is.* gök G.94/2

gerek *is.* gerekli, lazım G.84/4, K.4/2, K.5/1, K.5/2, K.5/3, G.105/4

gerek- *f.* gerekli olmak

g.-ø G.62/3

g.-mez G.8/1, G.10/4

germ *sf.* (Far.) sıcak Mes.1/3, Mes.1/5, Mes.1/5, Mes.1/9, Mes.1/21

germ ėt- *bf.* (Far.+Tü.) ısıtmak → ėt-

g.ė.-üpdür Mes.1/9

germ eyle- *bf.* (Far.+Tü.) ısıtmak Mes.1/21→ eyle-

germ ol- *bf.* (Far.+Tü.) ısınmak → ol-

g.o.-dı Mes.1/3

gėrü *zf.* yine, tekrar K.3/1, K.3/2, K.3/6

geşt *is.* (Far.) seyir, gezme, dolaşma G.66/5

g.-i rāġ (Far.+Far.) çimenliğin seyri → rāġ G.66/5

gėt- *f.* gitmek

g.-di Mes.1/8, G.41/4, G.43/3, K.2/2, G.59/2, Tc.B.1/II/3, G.76/3, G.100/5, G.109/1, G.113/1 [=2], G.113/2, G.113/3, G.113/4, G.113/5, G.113/6, G.113/7, G.115/2

g.-dükleri G.98/3

g.-düm G.106/1

g.-düñ G.101/3

g.-enden t>d G.67/5

g.-erem G.82/2

g.-ersen t>d G.62/5

g.-me G.62/2

g.-medüm G.75/2

g.-mege G.30/1

g.-memişken G.105/5

g.-miş G.114/1

g.-se G.103/3

getür- *f.* getirmek

g.-di G.95/2

g.-ür G.53/2, Tk.B.1/VII/5

gevher *is.* (Far.) cevher G.28/1

g.-i dür-dāne (Far.+Far) inci tanesi cevheri → dür-dāne G.28/1

gėy- *f.* giymek

g.-di G.66/1

g.-elüm Mes.1/7

g.-gilen G.87/5

g.-miş G.102/4, G.115/2

gez- *f.* gezmek

g.-di G.78/1

g.-er G.19/2, G.108/4

g.-erdüm G.109/7

g.-erem G.16/1, G.52/1

g.-gilen G.52/6

g.-memiş G.82/3

gezend *is.* (Far.) zarar Tk.B.1/VII/7

gider- *f.* gidermek, yok etmek

g.-ür E.1/6, G.58/4

gir- *f.* girmek

g.-di G.66/1

g.-megil G.92/4

g.-miş G.88/1

g.-se G.46/2

g.-üb G.83/3

g.-üpdür G.88/2

girībān *is.* (Far.) elbise yakası

g.+ın G.15/9

giriftār *sf.* (Far.) esir, tutkun G.18/1, K.4/3

g.+ı G.105/4

giriftār eyle- *bf.* (Far.+Tü.) esir etmek → eyle-

g.e.-me G.18/1

giryān *sf.* (Far.) ağlayan, ağlar durumda olan G.10/2, G.46/4, G.46/7, G.79/2, G.79/5, G.80/3

g.+durur G.16/2

gīsū *is.* (Far.) omuza dökülen saç G.115/1

gizle- *f.* gizlemek, saklamak

g.-gil G.44/5

gizlü *sf.* gizli, saklı G.94/1, G.96/2, K.4/2

gök 1. *is.* gök, sema G.83/1

g.+e k>g G.12/3

2. *sf.* yeşile çalan mavi G.102/4

gönder- *f.* göndermek

g.-di G.1/4

g.-üben G.95/2

gör- *f.* görmek

g.-di G.32/2, K.3/5

g.-düm G.21/6, G.22/4, G.26/2, G.52/3, G.102/2, G.115/2

g.-düñ G.2/5, G.72/1

g.-eli G.21/2

g.-en G.98/2

g.-geç G.12/3, G.27/1 [=2], G.27/2, G.27/3, G.27/4, G.27/5, G.27/6, G.27/7, G.27/8, G.29/1, G.29/1[=2], G.29/2, G.29/3, G.29/4, G.29/5, G.29/6, G.37/1, G.79/4, G.81/4, G.112/3

g.-geçin G.7/2, G.74/3

g.-medi G.14/2

g.-medüm G.22/5, G.22/6, G.26/2 [=2], G.46/4

g.-mege G.61/3

g.-mek G.30/1

g.-mez G.90/8

g.-mişlerüñ G.42/4

g.-se G.29/2, K.4/2

g.-üb G.5/1, G.15/1 [=2], G.15/2 [=2], G.15/3, G.15/4, G.15/5, G.15/6, G.15/7, G.15/8, G.15/9, G.21/1 [=2], G.21/2, G.21/3, G.21/4, G.21/5, G.21/6, G.72/5, G.80/5, G.88/2, G.98/3, G.99/3, G.112/2

g.-üben G.98/4

g.-ür G.46/4, G.90/7

görset- *f.* göstermek

g.-emez t>d G.60/1

görün- *f.* görünmek

g.-mez G.108/4

götür- 1. *f.* götürmek, kaldırmak

g.-di G.54/3

g.-e 2b/5

g.-mişem G.75/1

2. *f.* çekmek

g.-ø G.86/7

g.-mege K.5/2

g.-mez G.87/1

götürül- *f.* kaldırılmak

g.-di G.66/3, G.83/1, G.96/1, G.99/3

g.-sün Mh.T.3/III/3

göz *is.* göz G.13/2, G.15/8, G.28/1, G.28/2, G.28/5, G.32/6, K.2/1, G.73/4, G.75/5, G.77/6, Ms.T.1/II/1

g.+de Mes.1/29

g.+den G.41/5, G.43/4, G.88/6, G.89/3 [=2], G.101/5

g.+e G.96/6, Ms.T.1/II/6, Ms.T.1/III/6

g.+i G.12/5, G.33/4, G.42/2, G.95/5

g.+inden G.44/5, G.105/4, G.112/3

g.+ine G.14/5, G.62/6

g.+ini G.96/3

g.+inüñ G.4/2, G.31/5, G.44/5

g.+len E.1/4

g.+ler G.13/1

g.+leri G.15/9, G.102/1, G.104/1, G.105/3

g.+leridür G.5/3

g.+lerine Tk.B.1/III/4

g.+lerinüñ G.15/4, G.16/1, G.52/2, G.88/4

g.+lerüm G.15/1, E.1/4, K.2/3

g.+lerümden G.48/3, G.79/5, G.106/1

g.+lerüñden G.63/3

g.+üm G.10/2, G.27/2, G.41/5, G.43/4, G.88/1, G.99/2, Tk.B.1/I/6, G.107/1, G.108/1, G.108/3, G.109/6, G.115/3

g.+ümden G.36/6, G.85/5, G.104/8

g.+üme G.13/2, G.20/4, G.30/2, Tc.B.1/III/1, G.101/3, G.108/3, G.113/5

g.+ümi G.46/4

g.+ümüñ G.27/3, G.27/4, G.33/2, G.78/6, G.85/3

g.+üñ Mes.1/30, G.17/3, G.24/4, G.46/7, G.87/7, K.4/1

g.+üñe G.30/6

g.+üñi G.1/6

göz dut- *bf.* bakmak → dut-

g.d.-ar G.73/4

göze *is.* su kaynağı Ms.T.1/I/6

gözet- *f.* gözetmek

g.-üb t>d G.109/3

gözle- *f.* gözetmek

g.-mez Mh.T.3/IV/2

gözyaşı *b.is* gözyaşı G.43/5

g.+dın G.11/6, G.12/6

g.+n G.72/4

g.+yla G.86/6

gū *sf.* (Far.) söyleyen G.102/5

gūr *is.* (Far.) mezar Ms.T.1/II/5

gūşe *is.* (Far.) köşe G.10/4, G.23/1

g.+de G.28/2

g.-yi mescid (Far.+Ar.) mescit köşesi → mescid G.10/4

g.-yi meyḫāne (Far.+Far.) meyhane köşesi → meyḫāne G.23/1

gūyā *zf.* (Far.) güya, sanki K.4/3

güdāz *sf.* (Far.) ‘eriten, yakan’ anlamlı sıfatlar yapar G.44/4

güftār *is.* (Far.) söz

g.+e G.58/2

g.+ı 2a/10

güft-gū *sf.* (Far.+Far.) söz söyleyen → gū G.102/5

güher *is.* (Far.) cevher G.46/4

g.-bār (Far.) cevher yağdıran, cevher saçan → -bār G.46/4

gül *is.* (Far.<gul) çiçek, gül çiçeği Mes.1/8, Mes.1/9, Mes.1/11, G.5/3, G.12/4, G.15/9, G.29/2, G.29/5, G.30/5, G.32/1, G.32/3, G.32/6, G.36/3 [=2], G.36/6, E.1/1, G.37/4, G.38/3, G.39/2, G.45/4, G.47/4, G.52/3, G.60/1, G.65/4, G.66/1, G.66/4, Mb.T.1/IV/1, G.74/1, G.82/1, G.93/6, G.96/3, Tk.B.1/VII/1, Tk.B.1/VII/5, Tk.B.1/VIII/6, Mh.T.1/V/1, Mh.T.1/V/2, Mh.T.2/III/1, G.100/4, G.108/1, G.108/2, G.108/4, G.109/2, G.109/7

g.+den E.1/2, G.64/2

g.+dür G.46/1, G.88/5

g.+e G.109/4

g.+i G.88/5

g.+in G.72/2

g.+leri G.32/3

g.+lerüñ G.74/1

g.+üñ Mes.1/9, G.108/1

	g.-efşān	(Far.+Far) gül saçan → efşān G.36/3
	g.-i ḥamrā	(Far.+Ar.) kırmızı gül → ḥamrā
		g.ḥ.+ya G.32/3
	g.-i ḫod-rāy	(Far.+Far.+Far.) kendi kararını veren gül gibi sevgili → ḫod-rāy
		g.ḫ.-r.+e G.32/1
	g.-i raʿnā	(Far.+Ar.) güzel gül → raʿnā G.36/3, E.1/1, G.60/1, G.100/4
		g.r.+nuñ Tk.B.1/VIII/6
		g.r.+ya G.32/6, Mh.T.2/III/1
	g.-pīrehen	(Far.+Far.) güle benzeyen gömlek → pīrehen G.82/1
	g.-reng	(Far.+Far.) gül renkli → reng
		g.-r.+miş G.108/2
	g.-ruḫsārsız	(Far.+Far.+Tü.) gül yanaklı (sevgili) olmadan → ruḫsārsız
	g. ü bahār	(Far.+Far.) gül ve bahar → bahār G.109/2
	g. ü bülbül	(Far.+Far.) gül ve bülbül → bülbül G.39/2
	g. ü gül-şen	(Far.+Far.) gül ve gül bahçesi → gül-şen
	g. ü gül-zār	(Far.+Far.) gül ve gül bahçesi → gül-zār
		g.g.+ı G.93/6
	g.ü reyḥān	(Far.+Ar.) gül ve reyhan → reyḥān G.36/6
gül-		*f.* gülmek
		g.-e Mes.1/11

g.-medi G.106/2

gül-bāng *b.is.* (Far.) ayinlerde okunan ilahi veya dua G.93/6

g.-ı riḥlet (Far.+Ar.) göç ilahisi → riḥlet G.93/6

gül-berg *b.is.* (Far.+Far.) gül yaprağı → berg G.15/7, G.82/5, Mh.T.1/I/2

g.-i ḫandān (Far.+Far.+Far) gülen gülün yağrağı → ḫandān

g.ḫ.+dın Mh.T.1/I/2

g.ḫ.+ın G.15/7

g.-i tāze (Far.+Far.) taze gül yaprağı → tāze G.82/5

güldür- *f.* güldürmek

g.-düñ G.72/2

gül-gūn *sf.* (Far.) gül renkli G.115/3

gülistān *is.* (Far.<gulistān) gül bahçesi G.112/1

g.+dın Mh.T.1/I/1, Mh.T.1/I/4

gül-ʿizār *sf.* (Far.+Far.) gül yanaklı sevgili →ʿizār G.47/5, G.48/5

gül-perī *sf.* (Far.+Far.) gül ve peri, gül ve peri gibi → perī G.103/1, G.103/3, G.104/1, G.104/2

gül-şen *is.* (Far.) gül bahçesi 1b/7, Mes.1/11, G.4/3, Tc.B.1/III/1

g.-ara (Far.+Tü.) gül bahçesi içine → ara G.4/3

g.-ārām (Far.) gül bahçesine rahatlık veren → ārām 1b/7

gül-zār *is.* (Far.) gül bahçesi G.39/1, G.46/2

g.+e G.65/4

g.+ı G.93/6

g.+ına Mes.2/13

g.-sız Mh.T.1/V/2

gümān *is.* (Far.) şüphe Ms.T.1/I/4

güm-rāh *sf.* (Far.) doğru yoldan ayrılmış kimse G.40/4

gün 1. *is.* gün, yirmi dört saatlik zaman dilimi Mes.2/8, G.1/5, G.12/4, G.35/3, G.38/6, G.42/1, G.43/1, G.50/6, G.52/6, G.78/2, G.87/7, G.99/4, Ms.T.1/I/1, Mh.T.2/II/4, G.110/6

g.+de G.52/5

g.+den G.33/1, G.70/5

g.+dendür G.39/4

g.+i G.22/3, K.2/2, Tc.B.1/II/3, G.78/1

g.+ide G.11/5

2. *is.* güneş, güneşe benzeyen yüz G.3/7, G.17/2, G.18/2, G.20/1, G.20/2, G.29/2, G.29/4, G.30/1, G.53/4, G.57/2, K.4/2, G.104/2, G.113/5, G.114/3

g.+den G.32/1

günāh *is.* (Far.) günah, dinî suç Mes.1/1, G.94/1, G.94/3

g.+a G.94/3

g.+ın G.11/5

g.+uma Mes.2/12

günbegün *zf.* (Tü.+Far.+Tü. <gün+be+gün) günden güne G.38/4, K.2/1, G.54/5, Mb.T.1/V/3, G.84/1

gündüz *is.* gündüz vakti G.37/4, G.50/5, G.68/3, G.72/6, G.92/9

g.+dür Mb.T.1/I/3

güneh-kār *sf.* (Far.) günahkâr

g.+em G.18/1

güneş *is.* güneş K.1/2, G.11/4, Tk.B.1/VI/3

-güşā *sf.* (Far.) ‘açan’ anlamlı sıfatlar yapar G.66/1

güşād *is.* (Far.) açılma G.35/3

güvāh	*is.* (Far.<guvāh) şahit G.94/1
gözel	1. *is.* güzel G.13/1, G.85/1, G.96/6
	g.+ler G.4/4, G.87/7
	g.+lerin G.6/3
	g.+lerinüñ Müs.1/3
	2. *sf.* G.65/6
gözgi	*is.* gözgü, ayna (krş. **gözgü**)
	g.+de G.61/1
	g.+dür G.7/1
	g.+si G.61/1
gözgü	*is.* gözgü, ayna (krş. **gözgi**)
	g.+sin Mes.1/11
güzīde	*sf.* (Far.) seçkin, üstün 1b/2
ġāfil	*sf.* (Ar.) gaflette olan, aymaz G.25/3, G.27/7, G.50/4, G.67/3, G.75/5, G.93/3, Mh.T.2/V/5, G.104/1
	ġ.+dür G.25/4
ġaflet	*is.* (Ar.) gaflet, aymazlık Mes.1/29, G.63/1, Mh.T.2/I/3
ġalaṭ	*is.* (Ar.) yanılma, yanlışlık G.63/2
ġam	*is.* (Ar.<ġamm) gam, üzüntü Mes.1/23, G.9/1 [=2], G.27/3, G.36/1, G.41/6, G.47/5, G.58/4, G.59/1, G.64/1, G.66/3, G.78/5, G.79/5, G.81/1, G.83/1, G.85/1, G.85/2, G.91/4, G.91/5, G.94/5, G.96/1, G.99/2, Ms.T.1/III/2, Ms.T.1/III/3, Mh.T.1/II/3, G.101/2, G.105/3 [=2], G.107/7, G.110/1, G.110/6, G.111/2
	ġ.+a G.111/3
	ġ.+da G.78/2

ġ.+dan G.2/4, G.8/2, G.11/1, G.20/5, G.27/1, G.27/8, G.53/1, Tc.B.1/III/2, G.70/2, G.78/5, Mh.T.1/I/3, Mh.T.2/IV/2

ġ.+ın [...] G.115/5

ġ.+ından G.10/4, G.63/2

ġ.-ı hicrān (Ar.+Ar.) ayrılık gamı → hicrān G.36/1

ġ.-ı ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşk gamı → ʿışḳ

ġ.ʿı.+a G.107/7

ġ. u cehd (Ar.+Ar.) gam ve çabalama → cehd

ġ.c.+den G.85/1

ġ. u hemm (Ar.+Ar.) gam ve keder → hemm G.91/5

ġamgīn *sf.* (Ar.+Far.) gamlı, kederli G.84/1, G.85/2

ġam.-ḫˇār (Ar.+Far.) dert ortağı → ḫˇār G.9/4, G.78/5, Ms.T.1/III/1

ġ.-ḫ.+dan G.64/1

ġ.-ḫ.+e G.9/1

ġ.ḫ.+sız G.47/2, G.47/5

ġamīn *sf.* (Ar.+Far.) gamlı, kederli G.72/3, Tk.B.1/II/2

ġ. ü maḥzūn (Ar.+Far.+Ar.) kederli ve üzgün → maḥzūn

ġ.m.+em Tk.B.1/II/2

ġamlu *sf.* (Ar.+Tü.) gamlı, kederli G.35/1, G.64/1

ġamsız *sf.* (Ar.+Tü.) gamsız, üzüntüsüz Mh.T.3/I/1

ġamze *is.* (Ar.) süzgün bakış G.49/6

ġ.+den G.55/1

ġ.-yi ḫūn-ḫˇār (Ar.+Far.+Far) zalimane bakış → ḫūn-ḫˇār G.49/6

ġ.ḫ.ḫ.+ı G.93/2

ġaraż 1. *is.* (Ar.) maksat G.61/1

2. *is.* garez, kin G.61/5

ġarḳ *is.* (Ar.) batma G.26/3

ġarḳ ol- *bf.* (Ar.+Tü.) batmak → ol-

ġ.o.-sa G.26/3

ġaş is. (Ar.) kendinden geçme G.52/3

ġavġā *is.* (Far.) kavga G.4/2, G.5/1, G.10/5, G.12/1, G.69/3

ġ.-yı ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk kavgası → ʿışḳ G.69/3

ġavvāṣ *is.* (Ar.) dalgıç G.56/6, G.115/4

ġayr *sf.* (Ar.) başka, başkası K.1/1, G.2/2, G.8/4, G.8/5, G.9/4, G.40/1, G.48/2, Tc.B.1/I/3, G.92/7

ġ.+dan G.51/3

ġ.+dur G.9/4

ġayret *is.* (Ar.) gayret, çalışma, çabalama

ġ.+i G.38/4

ġayrı *sf.* (Ar.) başka G.22/1, G.25/1, G.45/1, G.46/3

ġ.+ya Mh.T.1/III/4

ġayruhu *zf.* (Ar.) ondan başka G.90/2

ġayūr *sf.* (Ar.) gayretli Ms.T.1/II/4

ġazel *is.* (Ar.) gazel, genelde 5-15 beyit arasında yazılan nazım biçimi 2a/12, G.16/3

ġ.-i şikeste-beste (Ar.+Far.+Far.) kırık dökük gazel → şikeste-beste 2a/12

ġınā *is.* (Ar.<ġinā) bıkkınlık G.56/6

ġıybet *is.* (Ar.<ġiybet) gıybet, dedikodu

ġ.+e G.25/4

ġonçe *is.* (Far.) gonca, açılmak üzere olan çiçek G.21/6, G.47/3, Tk.B.1/VII/4, G.108/4

ġ.+nüñ G.15/7

ġubār	*is.* (Ar.) toz G.109/6
	ġ.+ın 2b/5
ġurbet	*is.* (Ar.) gurbet G.27/2, G.41/3
ġurūb	is. (Ar.) batma G.114/3
ġurūb eyle-	*bf.* (Ar.+Tü.) batmak → eyle-
	ġ.e.-di G.114/3
ġurūr	*is.* (Ar.) gurur Mes.1/23, Mes.1/26, G.50/2
ġuṣṣa	*is.* (Ar.) keder, gam G.35/4, G.113/7
	ġ.+dan G.20/4
ḫˇāb	*is.* (Far.) uyku Mes.1/28, G.20/4
ḫ.-ı firāş	(Far.+Ar.) yatak uykusu → firāş Mes.1/28
ḥabāb	*is.* (Ar.) su üstündeki kabarcıklar G.7/1, G.16/1
ḫaber	*is.* (Ar.) haber, bilgi G.3/3, G.78/2
ḫaber-dār	*sf.* (Ar.+Far.) haberdar, bilgi sahibi G.87/4
ḫābis̱	*sf.* (Ar.)kötü G.25/4, G.26/4
ḫabṭ	*is.* (Ar.) bozma Tc.B.1/II/2
	ḫ.+a Müs.1/4
ḫ.-ı dimāġ	(Ar.+Ar.) aklı bozma, delilik → dimāġ Tc.B.1/II/2
ḫˇāce	*is.* (Far.) efendi, sahip G.19/4
ḫ.-yi Ḳanber	(Far.+Ar.) Kanberʾin efendisi (Hz. Aliʾnin bir adı) → Ḳanber G.19/4
ḥācı	*is.* (Ar.<ḥācc) hacı, hacca gitmiş kimse
	ḥ.+lar G.30/4
ḫacil	*sf.* (Ar.) utançtan yüzü kızarmış G.57/2, K.4/4
ḫacil ol-	*bf.* (Ar.+Tü.) utançtan yüzü kızarmak → ol- ḫ.o.-ur G.57/2

ḥadd		*is.* (Ar.) had, sınır 1b/6
	ḥ. u ḳıyās	(Ar.+Ar.) had ve mukayese → ḳıyās 1b/6
hādī		*sf.* (Ar.) hidayet eden, rehber, kılavuz Mes.1/1, G.95/2, G.95/3
		h.+dürür G.95/4
	h.-yi rāh	(Ar.Far.) doğru yolu gösteren, Allah → rāh Mes.1/1, G.95/2
ḥadīs		*is.* (Ar.) hadis, Hz. Muhammedʾin sözleri ve davranışları G.75/4
ḥādis̱		1. *sf.* (Ar.) meydana gelen G.25/1
		2. *sf.* yeni çıkan G.26/1
ḫˇāhiş		*is.* (Far.) arzu, istek G.13/2, G.100/3, G.106/2
ḥāʾil		*sf.* (Ar.) engel K.1/2
ḫāʾin		*sf.* (Ar.) ihanet eden G.73/4, G.84/5
		ḫ.+dür G.41/5
ḥaḳ		*is.* (Ar.<ḥaḳḳ) hak Mes.1/13, G.92/10, G.110/4
	ḥ.-ı āb-ı rū	(Ar.+Far.+Far.) yüzsuyu hakkı → āb-ı rū Mes.1/13
ḫāk		*is.* (Far.) toprak G.13/2, G.14/6, G.71/2, G.113/7
	ḫ.-i pāy	(Far.+Far.) ayak toprağı, tozu → pāy
		ḫ.p.+üñdür G.13/2
ḫakī		*sf.* (Far.) topraktan yapılmış G.14/6
ḥaḳīḳat		*is.* (Ar.) hakikat, gerçeklik G.22/2, G.87/4, Tk.B.1/IV/7, Tk.B.1/VI/1
		ḥ.+de K.4/3
	ḥ.-i ʿamel	(Ar.+Ar.) amelin gerçekliği → ʿamel
		ḥ.ʿa.+üm Tk.B.1/IV/7
ḥakīmī		*sf.* (Ar.) bir hakim, bir hüküm sahibi Mes.2/1
ḥaḳīr		*sf.* (Ar.) hakir, değersiz Mes.1/27, K.1/2, Mh.T.3/IV/4

ḥ.+e G.11/3

ḫākisterī *sf.* (Far.) kül gibi G.103/2

ḫāk-sār *sf.* (Far.) perişan halde Tc.B.1/IV/1

ḥāl *is.* (Ar.) hâl, durum, şekil 2a/8, 2a/11, G.31/1, G.40/1, G.77/7, G.78/7, Tk.B.1/VI/3, Mh.T.2/II/4, G.110/4

ḥ.+i G.57/5

ḥ.+in G.15/1, G.26/3, G.45/3, G.61/5, G.72/1

ḥ.+inde G.90/5

ḥ.+inden G.79/6, G.87/1

ḥ.+ine G.110/5

ḥ.+üm G.34/2, Mb.T.1/II/1, G.78/1, G.78/8, G.89/5, G.91/3, G.92/1, G.113/4

ḥ.+üme G.15/3, G.32/4, Tk.B.1/V/1

ḥ.+ümi G.15/1, G.79/4, G.82/1, G.99/3

ḥ.+üñi G.77/7

ḥ.-i dil (Ar.+Far.) gönlün hali → dil

ḥ.d.+üm G.31/1, G.40/1

ḥ.d.+ümi G.78/7

ḥ.d.+üñ G.77/7

ḥ.-i Ferhād (Ar.+Far.) Ferhatʾın hali → Ferhād G.110/4

ḫāl *is.* (Far.) ben, vücuttaki siyah nokta G.15/2, G.41/5, G.63/1, G.88/2, G.103/2, G.112/2

ḫ.+inden G.87/7

ḫ.-i hindū (Far.+Far.) hintliler gibi ben, ben → hindū

ḫ.h.+sı G.103/2

ḫ.h.+sın G.15/2, G.88/2, G.112/2

ḫ.-i leb (Ar.+Far.) dudağın beni → leb

ḫ.l.+üñ G.41/5

ḫ. u ḫaṭṭ (Far.+Ar.) ben ve ayva tüyleri → ḫaṭṭ G.63/1

ḫalāṣ *is.* (Ar.) kurtulma, kurtuluş G.56/1, G.59/1, G.59/3, G.70/2

ḫ.+ı G.56/2

ḫalāyıḳ *is.* (Ar.< ḫalāiḳ) yaratılmışlar

ḫ.+a G.1/3

ḫalef *is.* (Ar.) birinden sonra gelen kimse G.68/1

ḫalḳ *is.* (Ar.) halk Mes.2/8, G.5/1, G.6/2, G.8/2, G.13/4, G.13/5, G.26/5, G.39/2, G.42/3, G.43/5, G.43/6, G.45/3, G.45/5, G.46/7, G.56/3, G.58/2, G.58/3, G.58/5, G.69/3, G.77/2, G.79/3, G.92/2, G.92/5, Tk.B.1/VII/7, Mh.T.3/III/2, G.100/4, G.105/4

ḫ.+a G.26/1, G.60/2, G.77/7

ḫ.+ı G.25/4, G.30/5, G.56/5, G.76/5

ḫ.+ıdur G.64/3

ḫ.+ına G.54/1

ḫ.+ınuñ G.57/4

ḫ.-ara (Ar.+Tü.) halk içinde → ara Mes.2/8, G.6/2, G.8/2, G.13/5, G.39/2, G.58/3, G.58/5, G.69/3, G.77/2, G.79/3, G.92/2, G.100/4

ḫ.-ı ʿālem (Ar.+Ar.) dünya halkı → ʿālem G.10/2, G.43/6

ḫ.-ı cihān (Ar.+Far.) dünya halkı → cihān

ḫ.c.+a G.43/5

ḫalḳa *is.* (Ar.) halka G.38/5

ḫ.+ sınuñ 2a/2

ḫalvet	*is.* (Ar.) tenha kalma, yalnız kalma G.80/4, K.3/1
	ḫ.+de G.42/3
ḫ.-i ḫāṣ	(Ar.+Ar.) has halvet → ḫāṣ
	ḫ.ḫ.+ında G.80/4
ḫam	*sf.* (Far.) eğri, kıvrımlı G.4/3, G.18/2, G.22/1, G.81/2, G.85/1, G.93/2, G.115/1
ḫam ol-	*bf.* (Far.+Tü.) eğrilmek, bükülmek → ol-
	ḫ.o.-dı G.18/3, G.22/1, G.111/2
	ḫ.o.-masun G.85/1
ḫām	*sf.* (Far.) ham, olgunlaşmamış G.57/1, G.57/5, G.76/6, Mh.T.2/IV/3, G.111/2, G.111/3
ḫ.-ı raḳṣ	(Far.+Ar.) dans etmede ham olan → raḳṣ G.57/1, G.57/5
ḥamd	*is.* (Ar.) Allahʾa şükretme Mes.2/12
	ḥ.+idin Mes.2/10
ḥ.u naʿat	(Ar.+Ar.) hamd ve övgü → naʿat Mes.2/12
ḫāme	*is.* (Far.) kalem 1b/7
ḥammāl	*is.* (Ar.) hamal, yük taşıyan kimse G.18/3, G.64/3
ḥamrā	*sf.* (Ar.) kırmızı, kızıl
	ḥ.+ya G.32/3
ḫamyāze	*sf.* (Far.) esnek G.52/2
ḫ.-keş	(Far.) esneyen →-keşG.52/2
ḫān	*is.* (Far.) ev G.19/6
ḫᵛān	*is.* (Far.) sofra G.73/6
	ḫ.+ ıdın Mes.2/2
ḫ.-ı nemek	(Far.+Far.) tuz sofrası → nemek G.73/6
ḫançer	*is.* (Ar.) hançer G.17/4, G.31/5, G.49/6

ḫ.+üñ G.55/1

ḫ.-i ḫūn-rīz (Ar.+Far.+Far.) kan dökücü hançer → ḫūn-rīz

ḫ.ḫ-r.+ini G.17/4

ḫandān *sf.* (Far.) gülen, gülücü G.72/2

ḫ.+dın Mh.T.1/I/2

ḫ.+ı G.24/2

ḫ.+ıdan G.86/1

ḫ.+ın G.15/7

ḫ.+ını G.29/1

ḫ.+uñ G.21/6

ḫāne *is.* (Far.) hane, ev G.23/5, G.23/6, G.28/4, G.77/4, G.87/4, G.99/4, G.99/5

ḫ.+den G.65/4

ḫān-ḳah *b.is.* (Far.) tekke G.57/4, G.98/4

ḫ.+dan G.56/1

ḫānumān *is.* (Far.<ḫānmān) ev bark G.13/3

ḥanẓal *is.* (Ar.) Ebucehil karpuzu denilen meyvesi acı bitki

ḥ.+uñ G.39/4

ḫār *is.* (Far.) diken Mes.1/28, Tc.B.1/III/1, Tk.B.1/VII/1, Mh.T.1/III/1

ḫ.+dan G.64/2

ḫ.+sız G.47/4

ḫ.-ı hicrān (Far.+Ar.) ayrılık dikeni → hicrān Mh.T.1/III/1

ḫār ol- *bf.* (Far.+Tü.) dikene dönmek → ol-

ḫ.o.-dı Mes.1/28

ḫ.o.-updur Tc.B.1/III/1

ḫ̮ˇār	*sf.* (Far.) hor Mes.2/8, G.6/2, G.18/1, G.18/2, G.18/5, G.22/6, G.39/3, G.46/1, G.87/2, Ms.T.1/III/5
ḫ̮. u zār	bğ.g. (Far.+Far.) hor ve hakir → zār G.22/6, G.87/2
ḫ̮. u ẕelīl	bğ.g. (Far.+Ar.) hor ve hakir → ẕelīl G.6/2, G.18/5
ḫ̮ˇār ėt-	*bf.* (Far.+Tü.) horlamak, aşağılamak → ėt-
	ḫ̮.ė.- t>d er Mes.2/8
ḫ̮ˇār eyle-	*bf.* (Far.+Tü.) horlamak, aşağılamak → eyle- ḫ̮.e.-me G.18/1
	ḫ̮.e.-mez G.46/1
ḫ̮ˇār u zār ėt-	*bf.* (Far.+Far.+Tü.) hezimete uğratmak → ėt-
	ḫ̮.z.ė-düñ G.22/
ḫ̮ˇār u zār eyle-	*bf.* (Far.+Far.+Tü.) hor ve hakir eylemek → eyle-
	h.z.e.-r G.87/2
-ḫ̮ˇār(e)	*sf.* (Far.) yiyen, çeken, içen; e sesi müenneslik bildirir G.9/4, G.14/3, G.49/6, G.78/5, Ms.T.1/III/1
	-ḫ̮.+dan G.64/1
	-ḫ̮.+e G.9/1
	-ḫ̮.+ı G.93/2
	-ḫ̮.+sız G.47/2, G.47/5
	-ḫ̮.+ye G.88/7
ḥaradan	*zf.* nereden, hangi yerden (krş. **naradan**) G.83/2
ḫ̮ārā	*is.* (Far.) mermer taşı G.11/6, G.12/6
ḫ̮arāb	*sf.* (Ar.) harap, yıkılmış, viran olmuş G.16/1, G.17/3, G.32/2, G.88/4, G.89/5
ḥarām	*is.* (Ar.) haram G.113/5
ḫ̮arc	*is.* (Ar.) harcama G.92/7

ḫarc ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) harcamak → ėt-

ḫ.ė.-er t>d G.92/7

ḫarem *is.* (Ar.) saygıdeğer ve kutsal yer G.66/5

ḫarf *is.* (Ar.) sesleri gösteren işaretler G.5/1

ḫarīdār *sf.* (Far.) satın alan, alıcı

ḫ.+ı Mes.1/9

ḥāriṣ *sf.* (Ar.) hırslı, tamahkâr G.26/5, G.58/1

ḥāriṣ *is.* (Ar.) çiftçi G.25/3

ḫāṣ 1. *sf.* (Ar.<ḫaṣṣ) özgü G.55/1 [=2], G.55/2, G.55/3, G.55/4

2. *sf.* has, en iyi cinsten olan G.56/4, G.59/4, G.101/3

ḫ.+ında G.80/4

ḥasedsiz *zf.* (Ar.+Tü.) hasetsiz, kıskanmasız Mh.T.3/IV/1

ḥāṣıl 1. *is.* (Ar.<ḥāṣil) son G.35/4, G.38/1, G.41/4, Tk.B.1/III/1, Tk.B.1/III/2, Tk.B.1/III/3, Tk.B.1/III/4, Tk.B.1/III/5

ḥ.-ı ʿömr (Ar.+Ar.) ömrün sonu → ʿömr

ḥ.ʿö.+üm G.35/4

2. *is.* hasılat G.75/1

ḥāṣıl ol- *bf.* (Ar.+Tü.) sonlanmak, sonuçlanmak → ol-

ḥ.o.-dı G.38/1, G.41/4

ḫāṣib *sf.* (Ar.) saygın, itibarlı

ḫ.+lerin G.55/2

ḫasīs *sf.* (Ar.) cimri G.54/6

ḫaṣlet *is.* (Ar.) huy, mizaç

ḫ.+i G.99/1

ḥasret *is.* (Ar.) hasret Mb.T.1/VI/2, G.106/1

ḫāṣṣ *is.* (Ar.) herkes G.59/1

ḫasta *is.* (Far.<ḫaste) hasta G.2/4, G.15/1, G.21/5, G.31/4, G.47/4, K.3/5, G.110/1

ḫasta düş- *bf.* (Far.+Tü.) hastalanmak, hasta olmak → düş-

ḫ.d.-düm G.21/5

ḥasūd *sf.* (Ar.) kıskanç Tk.B.1/VII/2

ḫaṭā *is.* (Ar.) hata, günah, yanlışlık G.42/4

ḫ.+dan G.3/1

ḫaṭā *is.* (Ar.) kıvrım, büklüm (saç için)

ḫ.+sından 2b/3

ḫaṭar *is.* (Ar.) tehlike G.3/1, Mb.T.1/V/2

ḫātem *is.* (Ar.) son, mühür

ḫ.+ine 2a/3

ḫ.+dür Mes.1/15

ḫāṭır *is.* (Ar.) akıl, zihin

ḫ.+a 2a/9

ḫ.+umdur G.48/2

ḫ.+uñ G.85/1

2. *is.* gönül

ḫ.+da Mes.1/4

ḫ.+ı G.77/5

ḫ.+um Mes.1/2, G.21/4, G.47/3, G.101/1, G.110/1

ḫaṭṭ *is.* (Ar.) yüzdeki ayva tüyleri G.63/1, G.87/7

ḫ. u ḫāl (Ar.+Far.) ayva tüyleri ve ben → ḫāl

ḫ.ḫ.+inden G.87/7

ḥavāss *is.* (Ar.) duygular Mes.1/4, G.56/4, G.59/2

ḫāverī *sf.* (Far.) şarklı, doğulu G.103/1

ḫayāl *is.* (Ar.) hayal G.93/2, Tk.B.1/II/4

ḫ.+i E.1/3

ḫ.+inden G.53/5

ḫ.+üm G.78/1

ḫ.+üñdür G.27/5

ḫ.+üñle G.85/2

ḫ.-i çeşm-i mest (Ar.+Far.+Far.) sarhoş gözün hayali → çeşm-i mest G.93/2

ḫ.-i Leylā (Ar.+Ar.) Leyla'nın hayali → Leylā Tk.B.1/II/4

ḥayāt *is.* (Ar.) hayat, yaşam G.14/6, G.74/5

ḥ.+um G.10/3, G.101/3

ḥ.-ı cāvidān Ar.+Far.) ebedi hayat → cāvidān G.74/5

ḥayf *ed.* (Ar.) yazık G.35/2, G.38/4, G.54/3

ḫayl *is.* (Ar.) zümre, güruh, topluluk Mes.2/5, G.15/4, G.26/1

ḫ.-i āvāre (Ar.+Far.) avareler zümresi → āvāre

ḫ.ā.+ler Mes.2/5

ḫ.-i ḫalḳ (Ar.+Ar.) halk topluluğu → ḫalḳ

ḫ.ḫ.+a G.26/1

ḫ.-i müjgān (Ar.+Far.) kirpik topluluğu → müjgān

ḫ.m.+ın G.15/4

ḫayr *is.* (Ar.) hayır, iyilik G.42/2, Mh.T.2/V/1

ḫ. u şer (Ar.+Ar.) iyilik ve kötülük → şer G.42/2

ḥayrān *sf.* (Ar.) hayran, şaşırmış G.11/7, G.28/5, G.79/4, G.90/2

ḥayvān *is.* (Ar.) canlılık, ölümsüzlük

ḥ.+ın G.15/5

ḫazān *is.* (Far.) sonbahar G.24/2, G.27/1

ḫ.-ı ʿömr (Far.+Ar.) ömrün sonbaharı → ʿömr

ḫ.ʿö.+e G.24/2

ḫazāne *is.* (Ar.) hazine G.2/4

ḫ.-yi kerem (Ar.+Ar.) cömertlik hazinesi → kerem

k.+üñden G.2/4

ḥażar *is.* (Ar.) evde oturma

ḥaẕer *is.* (Ar.) sakınma, çekinme G.4/2, G.79/6, G.87/2, G.87/6, Tk.B.1/V/2

ḥaẕer ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) sakınmak, çekinmek → ḳıl-

ḥ.ḳ.-ø G.87/6

ḥ.ḳ.-maz G.87/2

ḥ.ḳ.-sun Tk.B.1/V/2

hedef *is.* (Ar.) hedef, nişangah G.31/4, G.68/4, Tk.B.1/IX/3

h.-i nāvek-i belā(Ar.+Far.+Ar.) bela oklarının hedefi → nāvek-i belā Tk.B.1/IX/3

hedef ḳıl- (Ar.+Tü.) nişangah etmek → ḳıl-

h.ḳ.-dı G.31/4

hediye *is.* (Ar.<hediyye) hediye, armağan

h.+si Tk.B.1/I/7

hem *ed.* (Far.) hem, de, üstelik Mes.1/14, Mes.2/11 [=2], G.3/6, G.12/7, E.1/3 [=2], G.52/4, G.53/2 [=4], G.81/4

hemān *sf.* (Far.) öyle G.35/5

hem-dem *b.is.* (Far.) arkadaş G.78/6, G.85/6, , G.96/6, G.114/4

h.+üm E.1/3, Mb.T.1/I/1

h. ü cānān — (Far.+Far.) arkadaş ve sevgili → cānān G.114/4

hem-ḫāne — *b.is.* (Far.+Far.) arkadaş →ḫāne

h.-ḫ+den G.65/4

hemīn — *sf.* (Far.) bu G.106/5

hemīşe — *zf.* (Far.) daima, sürekli G.7/3, G.85/5, Tk.B.1/IV/1, Tk.B.1/II/5, Tk.B.1/VI/6, Tk.B.1/VIII/5

hemm — *is.* (Ar.) keder, tasa G.91/5

hem-nişīn — *b.is.* (Far.+Far.) sıkı arkadaş → nişīn G.80/1

h.-i vaṣl-ı cānān — (Far.+Ar.+Far.) sevgilinin kavuşma arkadaşı → vaṣl-ı cānān G.80/1

hem-rāz — *b.is.* (Far+Far.) sırdaş → rāz G.79/1, G.83/2, G.112/2

h.-r.-ı efġān — (Far.+Far.) figan arkadaşı → efġān G.79/1

hem-sāye — *b.is.* (Far.+Far.) komşu →sāye

h.-s.+sin G.93/5

hem-ser — *b.is.* (Far.+Far.) arkadaş, kafadar →ser

h.-s.+i G.104/10

hem-tā — *sf.* (Far.) benzer, denk G.4/4, G.10/1

henüz — *zf.* (Far<henūz) henüz, daha, hâlâ G.48/1 [=2], G.48/2, G.48/3, G.48/4, G.48/5

her — *sf.* (Far.) her, tüm Mes.1/6, Mes.1/26, G.1/2, G.3/1, G.3/6, G.7/6, G.11/2, G.11/6, G.12/6, G.14/2, G.16/2, G.25/2, G.26/5, G.26/6, G.30/4, G.30/6, G.33/1, G.33/5, G.39/3, G.40/1, G.41/1, G.41/2, G.42/4, G.43/1, G.44/2, G.46/1, G.46/5, G.57/5, G.64/4, G.73/4, G.73/5, G.79/1, G.82/2, G.85/6, G.87/8, G.88/6, G.90/7, Tk.B.1/VII/6, Mh.T.1/II/3, Mh.T.1/V/1, Mh.T.2/I/1, K.3/4, G.101/4, G.110/6, G.115/6

hercāʾī *sf.* (Far. her+cāʾ+Ar.ī) kararsız

h.+ye G.100/4

hergiz *zf.* (Far.) asla G.42/5, G.47/4, G.54/2, G.89/1

hevā *is.* (Ar.) heves, istek, arzu 2a/11, G.12/1, G.45/3, G.59/2, G.93/3

h.+sı G.93/2

h.+sıdur G.74/5

h.+sın G.51/1

h.+sına G.3/3

h.+sıyla G.45/2

h.+sıylan Tk.B.1/IV/1

h.-yı ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşk arzusu → ʿışḳ G.12/1, G.59/2

h.-yı Leylā (Ar.+Ar.) Leylaʾnın arzusu → Leylā

h.L.+dan G.45/3

h.-yı rūḥ-efzā (Ar.+Ar.+Far.) Cana can katan, cana tazelik veren istek → rūḥ-efzā 2a/11

h.-yı zülf-i ʿanber-bār (Ar.+Far.+Ar.+Far.) amber kokusu saçan saçın arzusu → zülf-i ʿanber-bār

h.z.ʿa.-b.+ı G.93/3

heves *is.* (Ar.) heves, geçici istek G.50/1

h.+dür G.50/1

h.+i G.64/6

h.+üm G.78/4

hezār *sf.* (Far.) bin G.75/2

ḫırāmān *sf.* (Far.) salınan, salınarak (yürüyen) G.34/2, G.108/4

ḫ.+uñ G.21/3

ḫırīdār	*is.* (Far.) müşteri, alıcı
	ḫ.+ı Mes.1/21
ḥırmān	*is.* (Ar.<ḥirmān) ümitsizlik Mb.T.1/I/2, Mb.T.1/I/4, Mb.T.1/II/4, Mb.T.1/III/4, Mb.T.1/IV/4, Mb.T.1/V/4, Mb.T.1/VI/4, Mb.T.1/VII/4
ḫıżr	*sf.* (Ar.) yeşil G.66/1
ḥicāb	*is.* (Ar.) perde G.20/2
hicr	*is.* (Ar.) ayrılık G.16/2, G.35/1, G.40/3, G.41/1, G.60/3, G.63/3, G.79/1, Mh.T.2/V/4, K.4/3, G.104/5, G.110/2
	h.+de G.78/1
	h.+e G.86/3, G.113/3
hicrān	*is.* (Ar.) ayrılık G.22/1, G.34/3, G.36/1, K.2/3, G.49/2, G.70/2, G.72/4, Mb.T.1/I/2, Mb.T.1/I/4, Mb.T.1/II/4, Mb.T.1/III/4, Mb.T.1/IV/4, Mb.T.1/V/4, Mb.T.1/VI/4, Mb.T.1/VII/4, G.79/2, G.84/1 [=2], G.84/2, G.84/3, G.84/4, G.84/5, G.89/2, G.91/3, Mh.T.1/II/3, Mh.T. 1/III/1, G.104/10
	h.+em G.48/1
	h.+ın G.15/2
	h.+uñ G.80/3
hicrī	*is.* (Ar.) hicreti esas alan takvim
	h.+den G.111/1
hīç	1. *zf.* (Far.) hiç G.17/5, G.25/5, G.50/3, G.54/4, G.79/6, Mh.T.2/V/5, G.106/6, G.107/6, G.110/5
	2. *zm.* hiç (kim, kimse ile birlikte kullanıldığında) G.22/5, G.25/1, G.54/4, G.89/4, Mh.T.1/V/3, G.110/3
	3. *sf.* hiç, hiçbir G.63/5, G.106/3,
	4. *is.* hiç, yok

h.+den G.83/4

ḫidmet *is.* (Ar.) hizmet

ḫ.+ine Tk.B.1/VI/7

hilāl *is.* (Ar.) yeni ay G.81/2

h.+e G.109/6

ḥīle *is.* (Ar.) hile

ḥ.+si Tk.B.1/VII/2

ḥ.+sinden Mh.T.3/V/1

ḫilḳat *is.* (Ar.) yaratma, yaradılış

ḫ.+in R.1/1

ḥilye *is.* (Ar.) cevher

ḥ.+sine 2b/2

himmet *is.* (Ar.) gayret

h.+i Mes.2/7, G.97/2

hindū *is.* (Far.) Mecusi inancında olan Hintli; ben rengi için kullanılır G.23/6, G.41/2, G.103/2

h.+sı G.103/2

h.+sın G.15/2, G.88/2, G.112/2

ḫod *zm.* (Far.) kendi G.32/1, Tk.B.1/III/7

ḫ.-rāy (Far.+Far.) kendi kararıyla → rāy

ḫ.-r.+e G.32/1

ḫoş *sf.* (Far.) hoş, güzel, iyi Mes1/2, G.30/6, G.41/6, G.52/5, G.67/2, Mh.T.3/V/3, G.112/3

ḫ.+em Tk.B.1/IV/5

ḫ.-bū (Far.+Far.) güzel kokulu → bū Mes.1/2

ḫ.-ḥāl (Far.+Ar.) iyi halli → ḥāl G.29/1

ḫ.-ter (Far.) daha hoş, daha güzel → -ter G.50/5

ḫ.+dür G.34/3

ḫū(y) *is.* (Far.) huy, tabiat G.35/1, Mb.T.1/II/2, G.79/6, G.102/3

ḫ.+ı G.99/1

ḫūb *sf.* (Far.) güzel

ḫ.+lar Tk.B.1/IV/2

ḫum *is.* (Far.) şarap küpü G.28/4

ḫumār *is.* (Ar.) sarhoşluk sonrası baş ağrısı G.7/6, G.52/4, G.53/2

ḫ.+dan G.64/5

ḫ.+e G.67/1

ḫ.+ı G.93/5

ḫ.+um G.91/5

ḫumār çek- *bf.* (Ar.+Tü.) sarhoşuk sonrası baş ağrısı çekmek → çek-

ḫ.ç.-di G.7/6

ḫūn *is.* (Far.) kan G.14/3, G.32/5, G.84/2, G.88/7, Ms.T.1/III/6

ḫ.-feşān (Far.+Far.) kan döken → feşān Ms.T.1/III/6

ḫ.-f.+um G.32/5

ḫ.-ḫˇār(e) (Far.+Far.) kan içen, zalim; e sesi müenneslik bildirir → ḫˇār G.14/3, G.49/6

ḫ.ḫ.+ı G.93/2

ḫ.ḫ.+ye G.88/7

ḫ.-rīz (Far.+Far.) kan dökücü → rīz

ḫ.-r.+ini G.17/4

ḫūn-āb *b.is.* (Far.+Far.) kanlı su, gözyaşı → āb G.101/1, G.101/5

ḫūr 1. *is.* (Far.) güneş Mes.2/2

2. *is.* huri G.52/1, Ms.T.1/II/3, Mh.T.1/I/3

ḥ. u Rıżvān (Far.+Ar.) huri ve Rıdvan → Rıżvān

ḥ.R.+dın Mh.T.1/I/3

ḥ.-veş (Far.+Far.) huri gibi, huriye benzeyen → veş G.52/1

ḫūrd *is.* (Far.) yiyecek G.20/4

ḫ. u ḫˇāb (Far.+Far.) yiyecek ve uyku → ḫˇāb G.20/4

ḥūrī *is.* (Ar.) huri, Cennette yaşadığına inanılan kız(lar) G.5/4

ḥ.-yi cennet (Ar.+Ar.) cennet hurisi → cennet

ḥ.c.+dür G.5/4

hūş/ḫūş *is.* (Far.) akıl, fikir G.53/1, G.53/2, G.59/2, G.111/4

h.+umı G.53/2, G.104/4

ḫuşk *sf.* (Far.) kuru Mes.1/5

ḫuşk ėt- *bf.* (Far.+Tü.) kurulaştırmak, kabalaştırmak → ėt-

ḫ.ė-er Mes.1/5

ḥükemā *is.* (Ar.<ḥukemā) alimler, bilginler 2a/4

ḥükm *is.* (Ar.<ḥukm) hüküm

ḥ.+i G.4/1, G.19/2, G.33/5

ḥ.+inedür G.4/1

ḥükūmet *is.* (Ar.<ḥukūmet) hükmetme, yönetme G.18/4, G.22/4

ḥükūmet eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) hüküm sürmek, yönetmek → eyle-

ḥ.e.-düm G.18/4, G.22/4

hümā *is.* (Far.) hüma, devlet kuşu Tk.B.1/IV/1

h.-yı ṭār (Far.+Far.) karanlık hüma → tār

h.t.+em Tk.B.1/IV/1

hüner *is.* (Far.) hüner, beceri G.45/1

ḥüsn *is.* (Ar.) güzellik Tk.B.1/IV/7

ḥ.+i G.32/3, K2/1

ḥ.-i iʿtiḳād (Ar.+Ar.) inancın güzelliği → iʿtiḳād

ḥ.i.+umca Tk.B.1/IV/7

ḫüsr *is.* (Ar.<ḫusr) zarar, ziyan K.4/4

ıraġ *is.* ırak, uzak (krş. **ıraḳ**)

ı.+dan G.74/3

ıraḳ *is.* ırak, uzak (krş. **ıraġ**) Mb.T.1/VII/1, G.78/8, G.85/5, G.96/4

ıṣlāḥ *is.* (Ar.<iṣlāḥ) ıslah, düzeltme G.111/3

ıṣlāḥ ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) ıslah etmek, düzeltmek → ėt-

ı.ė.-üben G.111/3

ʿışḳ *is.* (Ar.<ʿaşḳ) aşk Mes.2/13, G.7/1, G.7/2, G.7/4, G.8/1, G.10/3, G.12/1, G.12/3, G.12/5, G.15/7, G.16/1, G.21/5, G.22/2, G.30/3, G.30/4, G.31/2, G.33/1, G.37/2, G.37/3, G.38/3, G.39/1, G.39/2, G.39/3, K.2/2, G.45/4, G.48/1, G.50/1 [=2], G.54/1, G.55/4, G.59/2, G.60/4, G.61/1, G.61/5, G.64/1, G.65/2, G.65/3, Tc.B.1/I/1, Tc.B.1/II/2, G.68/2, G.69/1, G.69/1, G.69/2, G.69/3, G.69/4, G.69/5, G.69/6, G.70/4, G.74/2, G.75/3, G.77/3, G.77/5, G.77/6, G.81/2, G.82/4, G.92/8, G.93/1, G.93/7, Tk.B.1/IV/3, Mh.T.1/IV/1, K.4/3, G.107/2, G.107/5, G.115/4

ʿı.+a Mes.1/16, G.4/5, G.5/2, G.9/3, G.24/1, G.27/8, E.1/5, G.45/5, G.46/6, G.49/3, G.58/1, G.61/4, G.70/2, G.86/1, G.107/3, G.107/7, G.108/2, G.110/5

ʿı.+adur G.59/2

ʿı.+dan G.23/1, G.32/6, G.45/1, G.50/4

ʿı.+ı G.10/2, G.13/5, Mb.T.1/VI/1, G.103/4 [=2]

ʿı.+ıda G.12/6

ʿı.+ına G.84/3

ʿı.+ını G.80/2, G.89/2

ʿı.+la G.77/1

ʿı.+um G.16/3, G.77/2, G.79/3, G.104/4, G.107/5, G.115/5

ʿı.+uñ G.12/7, G.61/3, G.78/6, G.107/1, G.108/2, G.108/5

ʿı.+uñda G.12/4

ʿı.-ara (Ar.+Tü.) aşkta → ara G.68/2

ʿı.-ı ḥaḳīḳat (Ar.+Ar.) gerçek aşk → ḥaḳīḳat

ʿı.ḥ.+de K.4/3

ʿı.-ı mecāz (Ar.+Ar.) mecazi aşk → mecāz

ʿı.m.+da G.77/5

ʿı.-ı pinhān (Ar.+Far.) gizli aşk → pinhān

ʿı.p.+umnı G.54/1

ʿı.-ı Vāmıḳ u ʿAẕrā (Ar.+Ar.+Ar.) Vamık ve Azraʾnın aşkı → Vāmıḳ u ʿAẕrā G.107/5

ʿı.-ı yār (Ar.+Far.) sevgilinin aşkı → yār G.107/2

ʿı. u miḥnet (Ar.+Far.) aşk ve mihnet → miḥnet G.39/2

ʿışḳa düş- *bf.* (Ar.+Tü.) aşka düşmek, âşık olmak → düş-

ʿı.d.-düñ G.24/1, G.86/1

ʿıtret *is.* (Ar.) nesil

ʿı.+ine Mes.2/11

ıżṭırāb *is.* (Ar.<iżṭırāb) ızdırap, üzüntü, keder

ı.+um G.41/4

i- *f.* ek fiil, isim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılmasını sağlar

i.-di 2a/10, G.21/4, G.34/1, G.38/3, G.58/3, G.79/4, G.83/4, G.84/4, G.88/1, G.91/1, G.91/3, G.91/4, G.98/5, G.101/1 [=2], G.101/2, G.101/3, G.101/4, G.101/5, G.104/8, G.109/2, G.111/1, G.113/1

i.-düm G.21/5, G.44/4, G.80/5, G.88/4

i.-düñ G.52/6, G.96/4

i-ken G.6/1, G.36/6, G.52/1, G.67/5, G.75/3, G.80/2, G.84/3, Ms.T.1/III/4, Mh.T.3/IV/4, G.113/6, G.114/1

i.-mes G.41/3

i.-mez G.104/5

i.-miş Mes.1/31, Mes.1/31, G.34/3, E.1/1, G.39/5, G.84/4, G.84/5, G.90/1, K.4/3 [=2], G.107/1

i.-mişsen G.34/6

i.-se G.1/6, G.2/2, G.14/5, G.17/5, G.40/1, G.40/3 [=2], G.42/1, G.49/4, Tk.B.1/I/5, Ms.T.1/I/1, Mh.T.3/III/1, G.107/3

i.-sen G.17/5, G.60/6

ʿ**ibādet** *is.* (Ar.) ibadet Mh.T.3/V/4

ʿ**ibāret** *is.* (Ar.) bir şeyden meydana gelmiş 1b/6

ʿi.-i cevāhir (Ar.+Ar.) cevherden meydana gelmiş olan → cevāhir 1b/6

iblīs *is.* (Ar.) iblis, şeytan

i.+e G.90/3

ibn *is.* (Ar.) oğul G.19/1 [=2], G.19/2, G.19/3, G.19/4, G.19/5, G.19/6

i. Ebī Ṭālib (Ar.+Ar) Hz. Ebu Talipʾin oğlu (Hz. Ali) → Ebī Ṭālib G.19/1 [=2], G.19/2, G.19/3, G.19/4, G.19/5, G.19/6

ibtidā *is.* (Ar.) başlama G.1/1

iç *is.* iç, gönül

	i.+ine Mh.T.3/II/4
	i.+üme Mh.T.3/II/4
iç-	*f.* içmek
	i.-di Tc.B.1/II/5, Tc.B.1/IV/5, Mh.T.3/II/2
	i.-dügi G.76/5, Tk.B.1/VIII/6
	i.-elüm G.81/1
	i.-en G.53/3
	i.-er G.26/4, G.52/2
	i.-megil G.86/2
	i.-mekden Mes.1/2, G.31/3
	i.-miş G.104/1
	i.-mişem G.30/3
	i.-üb G.66/4, G.96/1
	i.-üben G.17/3
	i.-üpdür G.19/3
içinde	*zf.* içinde G.11/7, G.41/3, G.68/3, G.102/2
	i.+sen G.85/5
içre	*zf.* içinde Mes.1/25, G.4/1, G.4/4, G.5/1, G.5/1, G.10/2, G.18/1, G.19/2 [=3], G.30/3, G.56/6, G.65/6, G.70/4, G.73/1, G.75/4, G.85/3, G.98/5, Mh.T.3/I/5, G.101/2, G.104/1
içün	*ed.* için 2a/9, G.5/5, G.25/3, G.28/4, G.37/4, G.45/4, G.58/4, G.99/5, K.5/1, G.100/2, G.114/4
	i.+dür G.20/3, G.42/3, G.92/5, G.92/6
içür-	*f.* içirmek
	i.-meyüpdür G.54/4
	i.-ür G.97/3

idbār	*is.* (Ar.) işlerin ters gitmesi Tk.B.1/VII/2
igitlik	*is.* yiğitlik G.87/5
iḫlāṣ	*is.* (Ar.) samimiyet, içten bağlılık G.56/1, G.56/2, G.56/3
	i.+uñ G.56/2
iḥsān	*is.* (Ar.) iyilik, lütuf, bağış 2b/4
	i.+durur G.73/6
	i.+ına G.92/6
	i.+ından G.33/6
ihtirāz	*is.* (Ar.) sakınma, çekinme G.44/5
iḥtiyāc	*is.* (Ar.) ihtiyaç
	i.+ı G.92/8
iḫtiyār	*is.* (Ar.) seçme, irade
	i.+um G.5/2, G.10/1, G.23/5, G.52/1, G.100/5
	i.+uñ G.115/1
iḳbāl	*is.* (Ar.) ikbal, baht
	i.+i Tk.B.1/VII/2
iki	*is.* iki, birden sonra gelen sayı G.4/2, G.6/5, G.14/2, G.26/2, G.26/4, G.43/2, G.49/7, G.60/3, G.70/3, G.85/3, G.90/4, G.95/5, G.96/1, Ms.T.1/III/6, Mh.T.2/II/4, Mh.T.2/IV/4, G.100/3
ikiüzli	*sf.* ikiyüzlü, riyakâr (krş. **ikiyüzlü**, **ikiyüzli**) E.1/1
ikiyüzli	*sf.* ikiyüzlü, riyakâr (krş. **ikiüzli**, **ikiyüzlü**)
	i.+ligini G.60/2
ikiyüzlü	*sf.* ikiyüzlü, riyakâr (krş. **ikiüzli**, **ikiyüzli**)
	i.+ye G.25/5
il	*is.* yıl, sene (krş. **yıl**) Mh.T.3/IV/3

i.+den G.13/4

ʿ**ilāc** *is.* (Ar.) ilaç, çare G.8/2, Tk.B.1/IV/2

ʿi.+ına G.107/2

ʿi.+um G.5/2

ʿi.+uñ G.5/5

ʿi.-ı derd (Ar.+Far.) derdin ilacı → derd Tk.B.1/IV/2

ʿ**ilāc ėt-** *bf.* (Ar.+Tü.) ilaç olmak, çare olmak → ėt-

ʿi.ė.-mez G.8/2

İlāhā *ün.* (Ar.) münacaat esnasında ey Allahʾım anlamında Allahʾa hitaben kullanılan söz Mes.1/13, G.8/3, G.94/1, G.98/1

İlāhī *ün.* (Ar.) münacaat esnasında ey Allahʾım anlamında Allahʾa hitaben kullanılan söz G.11/4, G.12/1

ilan *is.* yılan (krş. **yılan**) G.36/2

ile *ed.* birliktelik, aracılık, nedensellik bildiren edat (krş. **bile**, **birle**, **ilen**) R.1/3, R.1/4, 2a/3, 2a/8, 2a/8, 2b/2, 2b/4, Mes.1/9, Mes.1/23, G.1/1, G.1/4, G.1/5, G.2/7, G.13/4, G.25/3, G.25/4, G.29/6, G.32/4, G.36/2, G.36/4, G.38/2, G.40/5, G.44/3 [=2], G.48/2, G.49/5, G.55/3, G.56/5, G.57/5, G.64/5, G.65/5, G.66/5, G.72/2, G.73/2, G.75/4, G.77/5, G.78/4, G.83/3, G.99/4, Tk.B.1/I/5, Tk.B.1/II/4, Tk.B.1/IX/5, Müs.1/2, G.100/6, G.107/7, G.111/2, G.113/1, G.113/2, G.113/5, G.113/6, G.113/7 [=2]

i.+dür G.64/6

i.+süñ G.94/5

ilen *ed.* ile, birlikte (krş. **bile**, **birle**, **ile**) Mes.1/3, Mes.1/21, Mes.2/4, G.8/2, G.11/2, G.12/1, G.18/2, G.19/6, G.22/2, G.23/6, G.25/1, G.26/4, G.26/6, G.30/1, G.30/5 [=2], G.38/6, G.41/2, G.48/4, G.56/1, G.57/1, G.58/1, G.58/4, G.67/2,

G.69/4, G.71/3, G.73/3, G.79/1, G.80/3, G.81/4, G.83/1, G.83/3, G.84/4, G.84/5, G.88/1, G.89/1, Mh.T.1/II/4, Mh.T.2/IV/4, Mh.T.3/III/2, Mh.T.3/III/5, K.3/1, G.100/3, G.102/4, G.104/4, G.106/2, G.106/6, G.110/3, G.110/5, G.111/2, G.114/3

i.+dür G.22/3, G.90/7

iltimās *is.* (Ar.) iltimas, ayrıcalık

i.+um G.85/3

imām *is.* (Ar.) imam, önde olan, önde gelen 2a/6, Mes.1/14, G.19/1, G.95/4

i.-ı pişvā (Ar.+Far.) imamların önde geleni, reisi → pişvā 2a/6

i.-ı zamān (Ar.+Ar.) zamanın imamı → zamān Mes.1/14

i. u hādī (Ar.+Ar.) imam ve rehber → hādī

i.h.+dürür G.95/4

īmān *is.* (Ar.) iman, inanç G.8/3, G.113/1, G.113/7

ī.+dan G.19/6

ī.+ını G.27/6

imdi *zf.* şimdi, şu anda (krş. **şimdi**) Mes.1/32, G.76/4, G.93/6, G.93/7, G.98/1

inʿām *is.* (Ar.) nimet verme G.6/3

inʿām ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) nimet vermek, ihsan etmek → ėt-

i.ė.-di G.6/3

ʿināyet *is.* (Ar.) yardım G.59/3

ʿ.+i G.1/1

ʿi.+üñ G.2/1

ʿināyet eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) yardım etmek → eyle-

ʿi.e.-ø G.59/3

incit- *f.* incitmek, kırmak

i.-me Müs.1/5

inçe *zf.* öyle G.43/6

ins *is.* (Ar.) insan G.19/1

i. ü cān (Ar.+Far.) insan ve ruh → cān G.19/1

insān *is.* (Ar.) insan G.5/4, G.71/3, Mh.T.2/IV/5

i.+ı 1b/2, R.1/3

i.-ı kāmil (Ar.+Ar.) olgun insan, kemale ermiş olan → kāmil Mh.T.2/IV/5

i. u eşcārāt (Ar.+Ar.) insan ve ağaçlar → eşcārāt G.71/3

inşā *is.* (Ar.) nesir, düzyazı 2a/10

intihā *is.* (Ar.) son, bitme G.1/1, G.14/1

intiḳām *is.* (Ar.) intikam, öç G.76/2, Tk.B.1/V/6

i.+ın G.54/6

intiẓār *is.* (Ar.) bekleyiş

i.+da G.95/5

irāde *is.* (Ar.) irade Tc.B.1/IV/2

ism *is.* (Ar.) isim, ad G.1/2

i.-i aʿẓam (Ar.+Ar.) büyük isim (Allah için) → aʿẓam

i.a.+ına G.1/2

ismuʾl-lah (Ar.+Ar.) Allahʾın adı G.1/1

iste- *f.* istemek

i.-gil G.1/6, G.55/2

i.-di G.7/4

i.-diler G.15/5

i.-düginden Mes.2/7

i.-me Mh.T.3/I/2

i.-mem G.49/5

i.-r G.13/2, G.46/5, G.60/6

i.-rem G.20/5

i.-yen G.77/4

i.-yüben Mb.T.1/VII/3

istiġfār *is.* (Ar.) tövbe etme G.49/3

istiġnā *is.* (Ar.) tokgözlülük

i.+ya G.32/4

ʿiṣyān *is.* (Ar.) isyan, başkaldırma

ʿi.+dan G.18/3

iş *is.* iş, sorun Mes.1/6, Mes.1/18,

i.+de G.25/2

i.+den G.100/7

i.+e G.82/2

i.+i G.69/2, G.92/2, Tk.B.1/VIII/5

i.+imi G.89/4

i.+in G.58/6

i.+inde G.76/6

i.+ine Tk.B.1/IX/6

i.+ini G.73/4

i.+lerde Mes.1/24

i.+leri G.57/4, G.69/4

i.+leridür Mh.T.2/III/2

i.+üm G.22/2, G.30/5, Mb.T.1/V/3

i.-üme G.70/2

i.+ümi G.100/3

i.+üñ G.56/4, G.76/7, Mh.T.2/IV/3

i.+üñi G.76/6

işāre *is.* (Ar.) işaret parmağı G.70/3

işgil 1. *is.* boyunduruk

i.+i G.62/3

2. *is.* kurnazlık

i.+i G.100/6

işkil *is.* kuruntu

i.+i G.92/6

işle- *f.* işlemek, yapmak

i.-r G.69/4, G.73/4

ʿ**işret** *is.* (Ar.) içki meclisi G.27/2, G.65/6, Mh.T.3/I/1, Mh.T.3/I/4, G.110/3

iştiyāḳ *is.* (Ar.) arzu, aşırı istek Mh.T.3/II/2

ʿ**işve-sāz** *sf.* (Ar.+Far.) işveli →-sāz

ʿi.-s.+ı G.72/5

it *is.* it, köpek Tk.B.1/III/5, Tk.B.1/V/5

i.+lerüñle G.85/6

iʿtibār *is.* (Ar.) itibar, saygı gösterme G.23/4, G.24/2, G.67/3, G.69/6, G.73/6, G.86/7, K.5/3

i.+ı G.26/1

iʿtidāl *is.* (Ar.) ölçü

i.+iyle Mes.1/6

iʿtiḳād *is.* (Ar.) inanma, inanç G.90/7, G.92/8

i.+umca Tk.B.1/IV/7

i.+umı G.2/6

iʿtiḳād ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) inanmak → ėt-

i.ė.-mez G.92/8

iʿtimād *is.* (Ar.) itimat, güven G.35/1

itmām *is.* (Ar.) tamamlama G.111/1

itmām ol- *bf.* (Ar.+Tü.) tamamlanmak → ol-

i.o.-dı G.111/1

ʿivāż *is.* (Ar.) bedel, karşılık G.102/1

iy *is.* maddelerin burun sinirlerine tesir etme özelliği

i.+ini G.58/1

iyini vėr- *bf.* kokusunu vermek → vėr-

i.v.-ür G.58/1

iyāz *is.* (Ar.) sığınak G.59/4

i.-ı ḫāṣ (Ar.+Ar.) has sığınak → ḫāṣ G.59/4

ʿiẕār *is.* (Ar.) yanak G.105/2

iẓhār *is.* (Ar.) meydana çıkarma, gösterme G.31/1, G.46/1, G.46/7, G.77/7, G.78/8, G.89/4, K.4/1

i.+ına Mes.2/13

iẓhār ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) göstermek, belli etmek → ėt-

i.ė.-eyim t>d G.31/1

i.ė.-me G.77/7

i.ė.-medüm G.89/4

iẓhār eyle-	*bf.* (Ar.+Tü.) göstermek, belli etmek → eyle-
	i.e.-mez G.46/1, G.46/7
ʿizz	*is.* (Ar.) güç G.76/3
ʿi. ü cāh	(Ar.+Far.) güç ve makam → cāh G.76/3
ʿizzet	*is.* (Ar.) yücelik, büyüklük Mes.1/20, G.19/3
	ʿi.+in G.73/5
ḳabā	*is.* (Ar.) elbise G.102/4, G.115/2
	ḳ.+dur G.55/4
ḳ.-yı sūsen	(Ar.+Far.) susam renkli elbise → sūsen
	ḳ.s.+i G.102/4, G.115/2
ḳābil	*sf.* (Ar.) benzer, gibi Mes.1/32, G.39/5
ḳ.-i ḳurbān	(Ar.+Ar.) kurban gibi → ḳurbān Mes.1/32
ḳabūl	*is.* (Ar.) kabul etme, razı olma Mes.1/13, G.59/4
ḳaç-	*f.* kaçmak
	ḳ.-gılan Müs.1/1
ḳaçan	*zf.* nasıl G.40/4
ḳadar	*ed.* (Ar.) kadar Mh.T.1/IV/1
ḳadd	*is.* (Ar.) boy G.105/2
	ḳ.+i G.4/1, G.27/4, G.105/1
	ḳ.+imi G.109/6
	ḳ.+üm G.81/2
	ḳ.+üñ G.5/1, Mh.T.2/V/4
	ḳ.+üñi G.115/2
ḳadeḥ	*is.* (Ar.) kadeh, içki bardağı G.99/5
ḳadem	*is.* (Ar.) ayak, adım Mes.2/13, G.62/2, G.107/3

ḳadīm *sf.* (Ar.) kadim, eski G.14/1, G.25/1

ḳ.+dür G.14/1

ḳadīmi *sf.* (Ar.) kadim, eskiden beri var olan Mh.T.3/II/1

ḳadr *is.* (Ar.) kadir, kıymet

ḳ.+üm G.106/1

ḳ.+ümi G.40/3

ḳafes *is.* (Ar.) kafes G.32/4**,** G.50/5, G.51/2

kāfir *is.* (Ar.) kafir G.41/2, G.62/4, G.69/3, G.113/7

k.+üñ G.84/3

k.-i Hindū (Ar.+Far.) mecusi kafir → Hindū G.41/2

kāfirī *is.* (Far.) bir kafir, sondaki i teklik bildirir G.105/1

ḳāfiye *is.* (Ar.) kafiye, uyak G.58/3

ḳ.-teng (Ar.+Far.) kafiyesi bozuk → teng G.58/3

kāġaẕ *is.* (Far.) kağıt G.36/1 [=2], G.36/2, G.36/3, G.36/4, G.36/5, G.36/6, G.36/7

kāhil *sf.* (Ar.) olgun G.75/4

ḳahr *is.* (Ar.) yok etme, mahvetme

ḳ.+dur G.110/4

ḳ.+uñla G.2/2

ḳāʾil *sf.* (Ar.) razı olmuş K.1/1

ḳāʾim *sf.* (Ar.) ayakta duran G.87/4

kāināt *is.* (Ar.) kainat, evren

k.+a Mes.1/19

ḳal- *f.* kalmak 2a/9

ḳ.-dı G.11/7, G.20/1, G.28/5, Mb.T.1/VI/2, G.76/3, Mh.T.1/V/1, G.104/7

	ḳ.-madı Mes.1/29, G.6/5, G.27/2, G.38/5, G.78/3, G.78/4, G.78/7, G.78/8, G.82/3, G.89/3, G.91/5, Ms.T.1/I/6, Ms.T.1/II/1
	ḳ.-mamışdı G.91/2
	ḳ.-masa Mes.2/12
	ḳ.-masun Mh.T.1/V/3
	ḳ.-maz G.67/5, G.111/4
	ḳ.-mışam G.8/4, G.47/2
	ḳ.-mışdur Mh.T.1/V/2
	ḳ.-ub G.79/5
	ḳ.-updur G.49/7
	ḳ.-ur G.44/3, G.73/6, G.82/5 [=2], G.90/5, Mh.T.2/V/2,G.103/2, G.106/5
	ḳ.-ursan G.94/3
ḳalb	*is.* (Ar.) kalp G.90/3
	ḳ.+i G.92/3
ḳalem	*is.* (Ar.) kalem G.29/3, G.36/1
ḳalḫ-	*f.* kalkmak
	ḳ.-dı G.96/3
kām	*is.* (Far.) istek G.57/3
	k.+umı G.114/4
	k.+uñ G.93/5
ḳāmet	*is.* (Ar.) boy G.4/3 [=2], G.91/4, G.93/2
	ḳ.+idür G.103/1
	ḳ.+in G.62/6
	ḳ.+üm G.18/3, G.22/1

	ḳ.+üñ G.85/1
ḳ.-i raʿnā	(Ar.+Ar.) güzel boy → raʿnā G.4/3
ḳ.-i serv	(Ar.+Far.) servi boy → serv G.4/3
ḳ.-i zār	(Ar.+Far.) inleyen boy → zār
	ḳ.z.+um G.91/4
kāmil	*sf.* (Ar.) kamil, kemale ermiş olan, olgun Mes.1/16, Mh.T.2/I/2, Mh.T.2/IV/5
ḳamīṣ	*is.* (Ar.) gömlek G.58/1
ḳamu	*sf.* kamu, bütün, tüm R.1/3, G.36/5, G.59/2, G.64/3, G.94/3, Tk.B.1/IX/4, Ms.T.1/III/5
	ḳ.+dan G.76/2
	ḳ.+nuñ Tk.B.1/IX/6
ḳan	*is.* kan G.27/3
	ḳ.+dur G.76/5, Tk.B.1/VIII/6
	ḳ.+ı G.101/5
	ḳ.+ıdan G.86/2
	ḳ.+ın G.15/1
	ḳ.+ına G.92/4, G.92/4
	ḳ.+um G.30/4, Tc.B.1/I/5, Tc.B.1/II/5, Tc.B.1/III/5, Tc.B.1/IV/5
ḳān/kān	*is.* (Far.) kaynak, memba G.28/4, G.73/1 [=2]
	k.+ınuñ G.70/3
k.-ı nemek	(Far.+Far.) tuz membaı → nemek G.73/1 [=2]
ḳand	*is.* (Ar.) şeker G.34/3, G.34/5
ḳanīṣ	*is.* (Ar.) av, av avlama G.58/4

ḳanlu *sf.* kanlı G.15/3, G.17/4, G.27/4, G.36/1, G.36/6, G.48/3, G.54/4, G.58/1, G.63/3, G.70/1, G.79/5, G.86/3, G.89/3, G.106/1, G.108/3, G.112/3

ḳanāʿat *is.* (Ar.) kanaat, doyum G.18/4, G.38/6, G.51/2, K.5/2

ḳapu *is.* kapı G.10/5, G.23/6, G.41/6, G.99/1, G.99/5, G.114/5

ḳ.+lar G.30/6, G.35/3, G.88/7

ḳ.+sı G.29/5, G.99/4

kār 1. *is.* (Far.) iş, isimlere eklenerek yapıcılık bildirir Mes.1/1, G.27/2, G.58/6, Mb.T.1/VII/2, G.94/4

k.+dan G.64/6

2. *is.* etki G.27/2, Mb.T.1/VII/2

kār eyle- *bf.* (Far.+Tü.) etki etmek, tesir etmek → eyle-

k.e.-di G.27/2, Mb.T.1/VII/2

kār-ger *sf.* (Far.) işçi, iş yapan →-ger G.64/6

kār-sāz *sf.* (Far.+Far.) iş yapan →-sāz Mes.1/1

ḳara *sf.* kara, siyah G.36/5, G.90/3, G.105/3

ḳ.+ya G.88/2, G.102/4

ḳara *is.* (Ar.<ḳārra) kara, deniz olmayan yer

ḳ.+dan G.83/1

ḳaral- *f.* kararmak

ḳ.-dı G.70/1

ḳ.-mış G.63/4

ḳarār *is.* (Ar.) karar

ḳ.+um G.91/2

ḳardaş *is.* kardeş, anne ve babası bir olan kişiler G.43/2

ḳarındaş *is.* annesi bir babası farklı olan kardeş G.43/2

ḳarış- *f.* karışmak

ḳ.-ma G.56/6

ḳarīb *sf.* (Ar.) yaklaşık, yakın 2a/10

ḳaru *sf.* yaşlı K.3/7

ḳaruşıl- *f.* karıştırılmak, katılmak

ḳ.-dı G.96/2

ḳaṣd *is.* (Ar.) kast, kast etme, niyetlenme G.15/4

ḳaṣr *is.* (Ar.) köşk G.57/2

ḳ. u bām (Ar.+Far.) köşk ve çatı → bām

ḳ.b.+ından G.57/2

ḳaş *is.* kaş K.2/1, K.2/3

ḳ.+dan E.1/4

ḳ.+ı G.5/3

ḳ.+ları G.4/2, G.31/3

ḳ.+larınuñ G.52/3

ḳ.+laruñ G.44/2

ḳat- *f.* katmak, koymak

ḳ.-dı G.54/4

ḳ.-updur G.89/1

ḳatl *is.* (Ar.) öldürme

ḳ.+üme G.49/6

ḳatlan- *f.* katlanmak, tahammül etmek

ḳ.-ø Mh.T.1/III/2

ḳatlanmaḳ *is.* katlanma, tahammül etme G.47/1

ḳaṭre *is.* (Ar.) damla G.54/5

ḳavl *is.* (Ar.) söz

ḳ.+i G.26/2

ḳayd *is.* (Ar.) bağ E.1/1

ḳ.+ın G.86/5

ḳ.+ından G.37/1

ḳayd ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) bağlamak → ėt-

ḳ.ė.-di E.1/1

kebāb *is.* (Ar.) kebap G.7/2 [=2], G.16/2, G.17/4, G.20/5

kec 1. *sf.* (Far.) eğri, çarpık G.13/2, G.35/1, G.49/7, G.85/4

k.-reftār (Far.+Far.) eğri giden, kötü giden → reftār G.49/7

k.-rev (Far.+Far.) eğri giden → rev G.35/1

2. sf. aksi G.35/2, G.35/6

k.-nihād (Far.+Far.) aksi huylu → nihād G.35/2, G.35/6

keç- 1. *f.* geçmek

k.-di G.27/1, G.35/2, G.76/4, G.78/1, G.81/1, G.86/2, G.87/5, G.93/1, Mh.T.2/I/4

k.-ende G.57/2

k.-er G.76/6, G.86/4

k.-me G.102/5

k.-miş G.111/1

2. *f.* kendinden geçmek, sarhoş olmak

k.-mekden Mes.1/2

3. *f.* vazgeçmek

k.-ø G.86/1

k.-üpdür G.19/6

kedū *is.* (Far.) şarap kabı G.99/3

kef *is.* (Far.) köpük G.68/6

kelef *is.* (Ar.) yüzdeki benekler G.68/5

kem *sf.* (Far.) az, eksik Mes.1/6, Mes.1/18, G.81/5, G.85/5, G.85/7

k.+em Tk.B.1/I/4

k. ü bī̄ş (Far.+Far.) az ya da çok → bī̄ş Mes.1/6, Mes.1/18

kemāl *is.* (Ar.) olgunluk, eksiksizlik, mükemmellik

k.+ine 2b/2

kemān *is.* (Far.) yay Mh.T.2/V/4

kemend *is.* (Far.) kement G.18/1, G.21/5, G.34/1

k.+e G.115/1

k.+i G.27/7

k.-i zülf-i pī̄çān (Far.+Far.+Far.) kıvrımlı saçların kemendi → i zülf-i pī̄çān

k.z.p.+e G.18/1

k.z.p.+uñ G.21/5

kemer 1. *is.* (Far.) aşağı bakan kavisli kubbe veya taban G.3/5

2. *is.* bel bağı G.38/5, G.42/5, Tk.B.1/VI/7

3. *is.* tepe G.45/2

kemī̄ne *sf.* (Far.) âciz, zavallı G.40/5, G.48/5

kenāre *is.* (Far.) kenar

k.+si G.107/3

kendü *zm.* dönüşlülük zamiri, kendi, öz

k.+ñ G.8/5,

kerem *is.* (Ar.) cömertlik, lütuf Mes.2/2

k.+em Tk.B.1/I/2

k.+idür Mes.1/20

k.+üñden G.2/4

kerez *is.* kez, defa G.113/4

kerīm *sf.* (Ar.) cömert

k.+dür G.1/3

kerīmī *sf.* (Ar.) bir kerim, bir cömert Mes.2/1

kerkes *is.* (Ar.) akbaba Tc.B.1/III/3

k. ü zāġ (Ar.+Far.) akbaba ve karga → zāġ Tc.B.1/III/3

kerpüç *is.* kerpiç

k.+i G.28/4

kes *is.* (Far.) kimse G.84/5

k.+i G.14/7

kes- *f.* kesmek

k.-ø G.47/4, G.51/3

k.-di G.81/3

k.-düm G.7/4

k.-e G.107/4

k.-megil G.22/4

k.-mem G.50/2

kesb *is.* (Ar.) alma, edinme G.17/2

k.-i nūr (Ar.+Ar.) nur alma, parlaklık alma → nūr G.17/2

kesil- *f.* kesilmek, mahrum bırakılmak

k.-di G.20/4, G.27/3

kes̱ret *is.* (Ar.) çokluk G.19/3, G.58/3

-keş *sf.* (Far.) ‘çeken, taşıyan, içen’ anlamlı sıfatlar yapar G.52/2, G.52/4, G.64/3

-k.+üñ G.64/5, G.74/1

ketm *is.* (Ar.) göstermeme G.95/2

k.-i ʿadem (Ar.+Ar.) Allah ruh ve cisim alemini yaratmayı dilediğinde ilk yaratılmış olan ahzar cevherinin çıktığı yer → ʿadem

k.ʿa.+den G.95/2

kevn *is.* (Ar.) varlık G.19/2

k. ü mekān (Ar.+Ar.) kainat → mekān G.19/2

key *zf.* (Far.) ne zaman E.1/2, G.115/4

keyf *is.* (Ar.) keyif, rahat, huzur Mes.1/3

kez *is.* kere, defa G.22/6, G.32/5, G.41/1, G.63/2, K.3/5, G.107/4

ḳıl- *yrd. f.* kılmak, etmek

ḳ.-ø Mes.2/9, Mes.2/10, G.4/2, G.51/3, G.56/2, G.87/6, Ms.T.1/I/4, Mh.T.3/V/4

ḳ.-alar G.44/2

ḳ.-an G.62/6

ḳ.-dı G.1/4, G.3/5, G.4/5, G.12/6, G.13/3, G.15/9, G.31/4, G.37/3, G.88/4, G.98/5, Mh.T.3/IV/3, G.114/3

ḳ.-duḳça 2b/2

ḳ.-duñ G.49/7, G.107/4

ḳ.-gıl G.20/2, Tk.B.1/IX/1, Tk.B.1/IX/2, Tk.B.1/IX/3, Tk.B.1/IX/4, Tk.B.1/IX/5

ḳ.-ma Mh.T.3/II/5

ḳ.-madı G.59/1, G.106/4

ḳ.-magıl G.94/4, Mh.T.1/III/2

ḳ.-maz G.32/4, G.87/2, G.89/3, Mh.T.2/V/3

ḳ.-mış G.21/4, G.74/2

ḳ.-mışam G.77/1 [=2], G.77/2, G.77/3, G.77/4, G.77/5, G.77/6, G.77/7, Tk.B.1/III/1, Tk.B.1/III/2, Tk.B.1/III/3, Tk.B.1/III/4, Tk.B.1/III/5

ḳ.-san G.11/4

ḳ.-sañ G.44/1

ḳ.-sun Tk.B.1/V/1, Tk.B.1/V/2, Tk.B.1/V/3, Tk.B.1/V/4, Tk.B.1/V/5

ḳ.-ub 2a/1, G.75/1, K.4/1

ḳ.-uram G.1/2

āsūde ḳıl- 'rahatlatmak', ʿ**ayān ḳıl-** 'görünür kılmak, belli etmek', **āzār ḳıl-** 'azarlamak, incitmek', **cilve ḳıl-** 'görünmek', **çāre ḳıl-** 'çare olmak', **duʿā ḳıl-** 'dua etmek', **e<u>s</u>er ḳıl-** 'etki etmek, etkilemek', **fedā ḳıl-** 'feda etmek', **ḥa<u>z</u>er ḳıl-** 'sakınmak, çekinmek', **hedef ḳıl-** 'nişangah etmek', **mümtāz ḳıl-** 'seçkin kılmak, üstün kılmak', **müşāhede ḳıl-** **'**gözlemlemek, tanıklık etmek', **naẓar ḳıl-** 'bakmak', **nīst ḳıl-** 'yok kılmak, yok etmek', **nişān ḳıl-** **'**hedef kılmak, hedef etmek', **raḥm ḳıl-** 'acımak, merhamet etmek', **rüsvā ḳıl-** 'rezil etmek', **ṣabr ḳıl-** 'sabretmek', **senā ḳıl-** 'övmek', **taḳsīm ḳıl-** 'bölmek'

ḳılmaḳ *is.* kılma

ḳ.+da G.105/3

ḳısm *is.* (Ar.<ḳism) şekil, tarz G.110/3, G.110/5

ḳısmet *is.* (Ar.<ḳismet) kısmet, nasip G.8/1, G.8/3, G.33/1

ḳısmet eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) kısmet etmek →. eyle-

ḳ.e.-ø G.8/3

ḳ.e.-di G.8/1

ḳıṣṣa *is.* (Ar.) kıssa, hikâye G.58/5

ḳ.+sı G.13/5

ḳış *is.* kış mevsimi Mes.1/8, G.109/1

ḳıyāmet *is.* (Ar.<ḳiyāmet) kıyamet, hesap günü G.11/5

ḳıyās *is.* (Ar.) mukeyese, karşılaştırma 1b/6

ḳıy- *f.* kıymak

ḳ.-a Tk.B.1/II/7

ḳıymet *is.* (Ar.ḳiymet) kıymet, değer

ḳ.+i G.58/2

ḳızar- *f.* kızarmak

ḳ.-dı G.54/1

k.-maḳ Mh.T.2/III/2

ḳızart- *f.* kızartmak

ḳ.-gıl G.60/5

ki *bağ.* (Far.) ki (krş. **kim**) 2a/5, 2a/6, 2a/8, 2a/9, 2b/1, Mes.1/30, Mes.2/1[=2], K.1/1, K.1/3, G.1/3, G.1/7 [=2], G.3/1, G.3/4, G.3/7, G.4/2, G.5/5, G.7/1, G.9/2, G.10/1, G.10/3, G.12/1, G.14/1, G.20/5, G.22/6, G.26/1, G.26/6, G.27/8, G.30/2, G.30/5, G.31/4, G.33/2, G.36/1, G.36/5, G.36/6, G.36/7, G.41/1, G.41/2 [=2], G.45/3, G.52/3, G.54/3, G.55/4, G.56/1, G.60/3, G.60/4, G.62/4, G.73/3, G.73/6, G.75/2, G.77/2, G.78/2, G.79/5, G.80/2, G.83/4, G.83/5, G.87/2, G.88/1, G.88/6, G.89/3, G.89/5, G.90/2, G.90/3, G.90/5, G.90/7, G.92/5, G.95/1, G.95/1, G.99/2, Tk.B.1/I/1, Tk.B.1/I/4, Tk.B.1/II/5, Tk.B.1/III/2, Tk.B.1/III/6, Tk.B.1/IV/6, Tk.B.1/V/3, Tk.B.1/VII/1, Tk.B.1/VII/6, Tk.B.1/IX/6, Mh.T.1/II/5, Mh.T.1/V/2, Mh.T.2/III/3, Mh.T.3/II/2,

Mh.T.3/III/3, K.4/3, K.4/4, K.5/1, K.5/3, G.100/4, G.100/8, G.102/4, G.105/1, G.107/1, G.107/3, G.107/5, G.107/6, G.109/1, G.109/4 [=2], G.110/6 [=3], G.111/3, G.115/3, G.115/4

kilīd *is.* (Far.) kilit G.11/3

k.-i mülk-i Dārā(Far.+Ar.+Far.) Daraʾnın ülkesinin kilidi → mülk-i Dārā G.11/3

kilk *is.* (Far.) kamıştan yapılmış kalem

k.+i R.1/2

ḳīl ü ḳāl (Ar.) dedikodu Tk.B.1/VI/1

ḳ.ḳ+inden G.87/3

kim *zm.* kim, (hangi) kişi, kimse Mes.1/26, G.3/6, G.7/6, G.25/1, G.73/5, G.90/7, Tk.B.1/VII/6, Mh.T.1/V/3, Mh.T.3/II/2, K.5/3, G.105/5, G.110/6

k.+dür G.106/5

k.+e G.31/1, G.33/1, G.110/3

k.+sen G.1/7

k.+üñ G.64/4, G.73/5

kim *bağ.* ki (krş. **ki**) 1b/1, R.1/1, 1b/6, 2a/3, Mes.1/11, Mes.1/32, Mes.2/7, K.1/2, G.1/2, G.7/6, G.10/5, G.13/3, G.14/2, G.15/2, G.25/2, G.25/4, G.26/1, G.26/2, G.30/1, G.31/3, G.32/2, G.33/5, G.34/2, G.34/4, G.34/5, G.35/2, G.35/5, G.35/6, G.36/4, G.38/4, G.40/4, G.43/2, G.43/6, G.44/2, G.46/5, G.47/4, G.48/2 [=2], G.49/7, G.50/3, G.54/3, G.57/1, G.67/1, G.68/1, G.68/5, G.70/3, G.73/4, G.73/5, G.74/3, G.76/2, G.76/3, G.81/5, G.82/4, G.85/6, G.86/7, G.88/5, G.91/1, G.92/9, G.93/5, G.96/5, G.98/5, Tk.B.1/VI/5, Ms.T.1/III/3, Mh.T.1/V/1, Mh.T.2/II/3, Mh.T.3/III/2, Mh.T.3/V/3, K.3/4, K.3/5, K.4/4, G.100/6, G.101/2, G.101/3, G.101/4, G.103/2,

G.104/4, G.104/5, G.106/3, G.106/4, G.109/2, G.110/4 [=2], G.114/1, G.114/2, G.114/5, G.115/4

kimi *ed.* gibi, kadar (krş. **kipi**) 2a/11, K.1/2, G.15/4, G.18/2, G.20/2, G.22/2, G.36/3, G.37/3, G.38/3, G.39/1, G.39/3, G.49/1, G.51/2, G.52/3, G.52/6, G.56/3, G.60/1, G.62/6, G.66/4, Tc.B.1/I/2, G.67/2, G.75/4, G.79/1, G.79/3, G.81/2, G.81/3, G.81/4, G.82/1, G.82/2, G.82/3, G.83/2, G.87/5, Tk.B.1/II/3, Tk.B.1/III/5, Tk.B.1/V/4, Tk.B.1/V/5, Mh.T.1/I/1, K.5/3, G.102/3, G.103/4, G.104/2, G.104/6, G.105/3, G.108/1, G.109/7

kimse *zm.* kimse, kişi G.8/4, G.26/2, G.46/7, Mb.T.1/I/1, G.89/5, G.90/8, Ms.T.1/I/3, G.111/4

k.+den G.22/5, Tk.B.1/I/4

k.+ye G.1/2, G.8/3, G.46/1, G.73/6 [=2], Mb.T.1/II/1, G.89/4, Mh.T.1/V/4, Mh.T.2/V/3, G.111/4

kīn *is.* (Far.) kin

k.+i G.42/4

kipi *ed.* gibi, kadar (krş. **kimi**) G.63/3, G.63/4

kiprig *is.* kirpik

k.+i G.5/3

kiş *is.* (Far.) satrançta bir taşı zorlama G.52/5

k. ü faş (Far.+Far.) zorlamak ve açığa vurmak → faş G.52/5

kişi *is.* kişi, kimse, insan G.26/5, G.27/7, G.43/1, G.54/4, G.57/5, G.73/4, G.83/5, G.87/8, Mh.T.2/I/1

k.+den G.43/2, Tk.B.1/V/6

k.+nüñ G.62/3

kitāb *is.* (Ar.) kitap G.7/4

ḳo *bağ.+zm.* (Far.+Tü.<ki+o) ki o G.54/1

ḳo-	*f.* koymak, bırakmak (krş. **ḳoy-**)
	ḳ.-magıl G.76/7
ḳoca-	*f.* yaşalnmak, ihtiyarlamak
	ḳ.-duñ Mes.1/32
ḳon-	*f.* konmak
	ḳ.-alı G.94/5
ḳonaḳ	*is.* konuk, misafir G.73/5
ḳorḫ-	*f.* korkmak
	ḳ.-arum G.115/4
	ḳ.-duñ G.107/4
ḳorḫaḫ	*sf.* korkak G.27/7
ḳorḫu	*is.* korku
	ḳ.+sından G.94/2
ḳoy-	*f.* koymak, bırakmak (krş. **ḳo-**)
	ḳ.-ø G.17/5, G.102/5
	ḳ.-a G.62/4
	ḳ.-dı G.88/3, G.113/5
	ḳ.-dum Mes.2/13
	ḳ.-ma G.70/5, G.86/4, Mh.T.2/IV/1, Mh.T.3/V/5
	ḳ.-madı G.44/4, G.53/1
	ḳ.-magıl G.47/5
	ḳ.+madılar Mb.T.1/III/3
	ḳ.-mam G.80/3
	ḳ.-ub G.62/2
ḳoyun	*is.* koyun, kucak

ḳ.+ındaki u>ø G.29/5

kö- *f.* yakmak (krş. **köy-**)

k.-di G.44/4

köç- *f.* göçmek

k.-di G.66/2

köhne *sf.* (Far.<kohne) eskimiş, yaşlı G.13/5, G.27/8, Mh.T.3/II/1

köhne ol- *bf.* (Far.+Tü.) eskimek → ol-

k.o.-dı G.13/5

köñül *is.* gönül, yürek, kalp Mes.1/7, Mes.1/11, Mes.1/15, Mes.1/18, G.2/3, G.4/1, G.4/2, G.9/2, G.13/3, G.15/4, G.19/1, G.23/1, G.23/5, G.27/5, G.27/6, G.27/8, E.1/1, E.1/3, E.1/6, G.37/1, G.40/2, G.41/2, G.41/3, G.41/5, G.46/5, G.51/1 [=2], G.56/2, G.58/1, G.60/3, G.62/2, G.62/4, G.63/1, G.63/2, G.64/4, G.68/6, G.69/5, G.72/1, G.73/2, G.86/1, G.86/6, G.87/3, G.88/2, G.90/3, G.92/1, G.93/1, Tk.B.1/IV/1, Tk.B.1/IV/3, Tk.B.1/VIII/3, Ms.T.1/III/1, Mh.T.1/I/3, Mh.T.1/III/4, Mh.T.1/V/1, Mh.T.2/I/1, Mh.T.2/I/2, Mh.T.2/I/3, Mh.T.2/I/4, Mh.T.2/I/5, Mh.T.2/II/5, Mh.T.2/III/5, Mh.T.2/IV/5, Mh.T.2/V/5, Mh.T.3/I/1, Mh.T.3/I/2, Mh.T.3/I/3, Mh.T.3/I/4, Mh.T.3/I/5, Mh.T.3/II/5, Mh.T.3/III/5, Mh.T.3/IV/5, Mh.T.3/V/5, Müs.1/5, K.4/2, K.5/1, G.100/4, G.100/6, G.102/1, G.105/4, G.109/1, G.112/2, G.115/1

k.+de G.6/5, G.12/2, G.37/3, G.44/3, G.53/1, G.61/1

k.+den G.58/4, G.93/5, Tk.B.1/III/3, G.104/4

k.+i ü>ø G.46/2, G.64/2, G.66/5, G.98/5

k.+ide ü>ø Tk.B.1/VI/2

k.+ini ü>ø G.35/2, G.57/3, Tk.B.1/VII/4, G.100/2

k.+üm ü>ø G.2/2, G.15/1, G.20/5, G.21/6, G.29/1, G.30/1, G.30/3, G.34/1, G.35/1, G.45/1, G.47/4, G.49/2, G.69/1, G.77/1, G.90/1, G.91/5, Mh.T.1/I/5, G.108/2, G.110/1, G.110/2

k.+ümde ü>ø G.31/1, G.88/3, G.101/4

k.+ümden ü>ø G.41/4

k.+üme ü>ø G.21/3, G.84/2, G.94/5

k.+ümi ü>ø E.1/2, G.49/3, G.53/1, G.60/1, G.68/4, G.78/5, G.84/1, G.84/3, G.84/4, G.85/2, Tk.B.1/II/6, G.103/1, G.104/3, G.107/4, G.114/4

k.+ümüñ ü>ø G.27/3, G.33/2, G.40/1, G.50/4, Mb.T.1/III/2, G.85/5, G.89/4, G.101/2

k.+ümüz G.58/4, Ms.T.1/III/2

k.+üñ ü>ø G.72/3

k.+ünde ü>ø G.22/3, G.42/4 [=2], G.85/2

k.+üñi G.87/7

kör *sf.* (Far.<kūr) kör, gözü görmeyen Mes.1/29

körpü *is.* köprü

k.+sinden G.102/5

köy- *f.* yakmak (krş. **kö-**)

k.-miş G.34/3

köydür- *f.* yakmak

k.-üpdür G.81/2

ḳucaḳla- *f.* kucaklamak, sarılmak

ḳ.-yub G.46/3

ḳudret *is.* (Ar.) güç, kuvvet G.4/4

ḳ.+i G.63/6

ķ.+inden 2b/4

ķ.+iyle G.4/4

ķuds *is.* (Ar.) temiz, mübarek G.14/6

ķ.+em Tk.B.1/IV/1

kūh *is.* (Far.) dağ G.45/2

k. u kemer (Far.+Far.) dağ ve tümsek → kemer G.45/2

kūh-ken *sf.* (Far.) dağ yıkan, Ferhat K.2/2, G.79/3, G.82/4

ķul *is.* kul, köle G.102/3

ķ.+dur G.19/6, G.115/6

ķ.+durur G.85/7

ķ.+ıdur G.103/5

ķ.+ıyam G.75/5

ķ.+uñ G.85/4

ķ.+uñdur Mb.T.1/V/1

ķulaķ *is.* kulak, işitme organı, G.63/5, G.92/1

ķ.+a G.93/6

ķ.+uma ķ>ġ G.53/3

ķ.+uñ ķ>ġ G.23/3

ķulaķ vėr- *bf.* (Tü.+Tü.) kulak vermek, dinlemek → vėr-

ķ.v.-gil G.92/1

ķullāb *is.* (Ar.) kanca G.101/4

ķurb *is.* (Ar.) yakın olma G.14/4

ķ.+dan G.19/3

ķurbān *is.* (Ar.) kurban Mes.1/32, G.30/4, G.33/6, G.46/5, G.100/8

ķurbān eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) kurban etmek → eyle-

ḳ.e.-di G.100/8

ḳ.e.-gil G.33/6

ḳurbān ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) kurban etmek → ėt-

ḳ.ė.-e t>d G.46/5

ḳ.ė.-erler t>d G.30/4

ḳurtar- *f.* kurtarmak

ḳ.-ø G.1/7

ḳurtul- *f.* kurtulmak

ḳ.-a Tk.B.1/III/7

ḳuru *sf.* canlılığını yitirmiş (saç), beyaz (saç) K.3/3

ḳurul- *f.* kurulmak

ḳ.-mış G.52/3

ḳuş *is.* kuş

ḳ.+ı G.96/5

ḳ.+ını E.1/1, G.37/1

ḳ.+lar G.109/3

kūtāh *sf.* (Far.) kısa, az

k.+lara G.97/2

ḳuvvet *is.* (Ar.) kuvvet, güç, takat G.27/2, G.38/5

kūy *is.* (Far.) köy, mahalle

k.+da G.57/2

k.+ıda G.50/5, G.78/5, G.99/2

k.+ıdan Mh.T.1/III/3

k.+ına G.30/1, Mb.T.1/V/2

k.+ında G.79/5, G.86/4, Tk.B.1/III/5

k.+ından G.50/2, G.78/8

küdūret *is.* (Ar.<kudūret) gam, kaygı

k.+den G.14/7, G.26/5, G.67/1

küffār *is.* (Ar.<kuffar) kafirler K.4/4

küfr *is.* (Ar.<kufr) imansızlık G.20/3, G.113/1

k.+e G.49/3

kül *is.* kül Mb. T. 1/IV/3, Mh.T.1/IV/3

k.+ine Mh.T.1/IV/4

külbe *is.* (Far.) kulübe G.55/2, G.114/3

k.-yi tār (Far.+Far.) karanlık kulübe → tār

k.t.+umı G.114/3

k.-yi vīrān sf.t. (Far.+Far.) viran kulübe → vīrān

k.v.+uma G.55/2

külfet *is.* (Ar.<kulfet) zorluk Mh.T.3/III/3

k.+i E.1/4, E.1/6

küll *sf.* (Ar.) tüm, bütün 2a/6, G.74/2

k.-i maḫlūḳat (Ar.) bütün yaratılmışlar → maḫlūḳat

k.m.+ dur 2a/6

künbed *is.* (Far.<gunbed) kümbet G.62/6

k.-i maḫrūṭ (Far.+Ar.) koniye benzeyen kümbet → maḫrūṭ G.62/6

künc *is.* (Far.) köşe Mes.1/17, G.18/4, G.32/4, G.50/5, G.67/2, K.5/2

k.+e G.22/4

k.+ine G.38/6, G.51/2

k.-i bāġ (Far.+Far.) bağ köşesi → bāġ G.67/2

k.-i ḳafes (Far.+Ar.) kafes köşesi → ḳafes G.32/4, G.50/5

k.-i ḳanāʿat	(Far.+Ar.) kanaat köşesi → ḳanāʿat G.18/4, K.5/2
k.-i ʿuzlet	(Far.+Ar.) inziva köşesi →ʿuzlet
	k.ʿu.+de Mes.1/17
künde	*is.* (Far.) tuzak G.39/5
k.-yi dūzaḫ	(Far.+Far.) cehennem tuzağı → dūzaḫ G.39/5
lā	*ed.* (Ar.) olumsuzluk edatı, yok G. 95/5, G.113/1 [=2],
laḥīṣ	*sf.* (Ar.) sıcak ve suzuluktan dilini çıkarıp nefes alan köpek G.58/3
laḥẓa	*is.* (Ar.) an G.35/1, G.59/1, G.79/1, G.85/1
laʿīn	*sf.* (Ar.) kovulmuş G.92/10
lāl	*sf.* (Far.) lal, dili tutlmuş G.102/2, G.115/5
laʿl	*is.* (Ar.) kırmızı renkli değerli bir taş, yakut G.12/6, G.21/1, G.53/5
l.-i Bedaḫşān	(Ar.+Far.) Bedahşan yakutu → Bedaḫşān G.12/6
l.-i dür-efşān	(Ar.+Ar.+Far.) inci saçan kırmızı renkli dudak → dür-efşān
	l.d.-e.+uñ G.21/1
l.-i ḫandān	(Ar.+Far.) gülen dudak → ḫandān
	l.ḫ.+uñ G.21/6
l.-leb	(Ar.+Far.) kırmızı dudak → leb G.24/4
l.-i mey-gūn	(Ar.+Far.) yakut ve şarap renkli dudak → mey-gūn
	l.m.-g.+uñ G.53/5
lāle	*is.* (Far.) lale G.105/2
	l.+si G.49/2
lāle-zār	*b.is.* (Far.+Far.) lale bahçesi G.86/3, G.109/1
leb	*is.* (Far.) dudak G.21/1, G.24/4, Ms.T.1/II/5
	l.+i G.105/1

l.+leri G.5/3, G.88/3

l.+leridin G.114/4

l.+leridür G.103/1

l.+lerinden G.102/1

l.+lerüñden G.34/5

l.+üñ G.41/5

l.-i gūr (Far.+Far.) mezar ağzı, ölmeye yakınlığı bildirir → gūr Ms.T.1/II/5

l.-i laʿl-i dür-efşān (Far.+Ar.+Ar.+Far) inci (gibi dişleri) saçan yakut renkli dudak → laʿl-i dür-efşān

l.l.d.-e.+uñ G.21/1

leb-ā-leb *zf.* (Far.) tamamen dolu, ağzına kadar dolu G.101/1

leşker *is.* (Far.) asker G.66/2

l.-i rū-siyāh (Far.+Far.+Far.) siyah yüzlü asker → rū-siyāh G.66/2

leyl *is.* (Ar.) gece Mes.1/22, G.39/2, Tk.B.1/VII/3

l. ü nehār (Ar.+Ar.) gece ve gündüz → nehār Mes.1/22, G.39/2, Tk.B.1/VII/3

leymūn *is.* (Ar.) limon

l.+iyle G.3/4

leẕẕāt *is.* (Ar.) lezzetler, tatlar G.73/1

l.-ara (Ar.+Tü.) lezzetler içinde → ara G.73/1

leẕẕet *is.* (Ar.) lezzet, tat G.73/1

libās *is.* (Ar.) elbise G.66/1, G.87/6

l.-ı al is.t. (Ar.+Tü.) hile elbisesi → al

l.a.+a G.87/6

l.-ı ḫıżr sf.t. (Ar.+Ar.) yeşil elbise → ḫıżr G.66/1

liḳā *is.* (Ar.) yüz, cemal G.90/7, G.90/8

l.-yı Allah is.t. (Ar.+Ar.) Allahʾın cemali → Allah G.90/7, G.90/8

luṭf *is.* (Ar.) lütuf G.33/6, G.40/4, G.97/2

l.+ı Mes.2/2

l.+ıdur G.61/4

l.+ın G.81/3

l.+ıyla G.6/3

l.+uñ G.11/3, G.22/4, G.98/2

l.+uña G.94/3

l.+uñı G.2/5, G.98/3

l.-ı Ḫudā (Ar.+Far.) Allahʾın lütfu → Ḫudā G.40/4

l. u iḥsān (Ar.+Ar.) lütuf ve ihsan → iḥsān

l.i.+ından G.33/6

maʿāş *is.* (Ar.) geçim, geçinme G.54/3, K.5/1

mācerā *is.* (Ar.) macera, sergüzeşt Tk.B.1/IX/2

m.+sıylan Tk.B.1/IV/3

maʿdūd *is.* (Ar.) sayılı 2a/2

mā-fiʾl-bāl *b.is.* (Ar.) gönülde, yürekte olan şey 2a/8

māh 1. *is.* (Far.) ay G.70/3, G.80/4, G.94/2

m.-ı bedr (Far.+Ar.) dolunay → bedr

m.b.+e G.80/4

m.b.+i G.70/3

2. *sf.* ay gibi, ay yüzlü (sevgili) G.17/1, G.40/2, G.67/5, G.112/1

m.-rū sf. (Far.+Far.) ay yüzlü → rū G.67/5, G.112/1

maḥal *is.* (Ar.<maḥall) yer G.6/1

m. u mekān bğ.g. (Ar.+Ar.) yer ve mekan → mekān G.6/1

maḥbūb *is.* (Ar.) sevgili G.4/4

m.-ı meh-rūy (Ar.+Far.+Far.) ay yüzlü sevgili → meh-rūy

m.m.r.+uñ G.4/4

māhlikā *sf.* (Far.) ay yüzlü G.83/3

maḫlūḳat *is.* (Ar.) yaratılmış olanlar, canlılar

m.+dın 1b/2

m.dur 2a/6

maḫlūṭ *sf.* (Ar.) karıştırılmış G.62/1

maḥmūd *sf.* (Ar.) övülmeye değer G.59/4

m.-ı dehr (Ar.+Ar.) dünyanın övüncü → dehr G.59/4

maḫmūr *is.* (Ar.) mahmur, içki veya uyku sersemi G.52/1, G.88/4

maḥrem *sf.* (Ar.) mahrem, gizli G.43/4, G.74/4, G.85/3

m+i G.63/1

m.+üñ G.85/4

maḥrem eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) gizlemek → eyle-

m.e.-mez G.43/4

maḫrūṭ *is.* (Ar.) koni G.62/6

maḥşer *is.* (Ar.) mahşer, kıyamet günü dirilenlerin toplanma yeri G.22/3, K.2/2, G.98/4

māh-tāb *b.is.* (Far.) mehtap, ay ışığı (krş. **meh-tāb**) G.17/2

maḥv *is.* (Ar.) mahv, perişan, harap G.28/5, G.62/4

maḥv eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) mahvetmek, yok etmek → eyle-

m.e.-ø G.62/4

maḥv ol-	*bf.* (Ar.+Tü.) mahvolmak → ol-
	m.o.-dı G.28/5
māh-veş	(Far.+Far.) ay gibi → veş (krş. **meh-veş**) G.103/3
maḥzūn	*sf.* (Ar.) üzgün Tk.B.1/VIII/5
	m.+em Tk.B.1/II/2
maḥẓūẓ	*sf.* (Ar.) hoşlanmış G.64/1 [=2], G.64/2, G.64/3, G.64/4, G.64/5, G.64/6, G.64/7, G.65/1 [=2], G.65/2, G.65/3, G.65/4, G.65/5, G.65/6
māʾil	*sf.* (Ar.) meyleden, düşkün olan G.12/4
maġ	*is.* başıyla kanat ve kuyruk uçları aynı renkte olan bir tür güvercin (krş. **maḳ**) G.67/3
maḳ	*is.* başıyla kanat ve kuyruk uçları aynı renkte olan bir tür güvercin (krş. **maġ**) G.63/4
maḳam	*is.* (Ar.) makam, mevki G.14/4, G.76/1
m.-ı ḳurb	(Ar.+Ar.) yakın makam → ḳurb G.14/4
māl	*is.* (Ar.) mal, sahip olunan şeyler G.6/1, G.42/2, Mh.T.2/II/2
	m.+ın G.92/7
	m.+ına G.27/6
	m.+ında G.27/6
	m.+ından G.87/1, G.87/8
	m.+ını G.49/5, G.87/2
	m.+um G.78/4
maʿlūm	*sf.* (Ar.) belli K.3/4, K.3/7
mān	*is.* (Far.) bark
	m.+dan G.19/6
maña	*zm.* (men+e) bana (krş. → **baña)** men Mes.1/10, G.22/1, K.3/1

maʿmūr	*sf.* (Ar.) mamur, bayındır Mes.1/23
mānend	*is.* (Far.) benzer, eş, gibi G.63/3
m.-i şaṭṭ	(Far.+Ar.) büyük nehir gibi → şaṭṭ G.63/3
maʿnī	*is.* (Far.) mana, anlam G.97/3
	m.+de G.77/4, G.98/5
	m.+si G.95/3
manṣıb	*is.* (Ar.) makam, derece, rütbe Mh.T.3/IV/1
	m.+ı G.54/2
m.-ı dünyā	(Ar.+Ar.) dünya makamı → dünyā Mh.T.3/IV/1
mār	*is.* (Far.) yılan Mes.2/2, G.64/2, G.109/5
	m.+uñ G.25/3
m. u mūr	(Far.+Far.) yılan ve karınca → mūr Mes.2/2
maraż	*is.* (Ar.) maraz, hastalık G.61/4
marīż	*sf.* (Ar.) hasta G.5/5
m.-i ışḳ	(Ar.+Ar.) aşk hastası → ışḳ G.5/5
maṣdūka	*sf.* (Ar.) doğru, gerçek (söz) 2a/5
maʿṣiyet	*is.* (Ar.) asilik
	m.+dür G.86/6
mātem-zede	*sf.* (Ar.+Far.) matemli, yaslı
	m.-z.+ler G.83/1
maṭlab	*sf.* (Ar.) talep edilen, istenilen şey G.100/3
	m.+um G.38/1, G.49/5
m.-ı ḫˇāhiş	(Ar.+Far.) istenilen şey, istekler → ḫˇāhiş G.100/3
maṭlūb	*is.* (Ar.) talep edilen şey, istenilen şey
	m.+ı G.74/1 [=4]

mażbūṭ *sf.* (Ar.) zabta geçirilmiş, kayedilmiş G.62/1

mażmūn *is.* (Ar.) sanatlı-ince anlamlı söz

m.+ıyla 1b/3

mecāl *is.* (Ar.) mecal, kuvvet, derman

m+üm G.78/7

mecāz *sf.* (Ar.) mecaz, soyut G.77/5

m.+da G.77/5

mecāzī *sf.* (Ar.) mecaz niteliğinde G.5/2, G.9/3, G.22/2

meclis *is.* (Ar.) oturma veya toplanma yeri G.57/3

m.+e G.66/4

mecmūʿa *is.* (Ar.) mecmua, yazı veya şiirlerin bir araya getirilmesi ile meydana çıkan kitap

m.+ya 2a/12

mecrā *is.* (Ar.) mecra G.31/4

mecrūḥ *sf.* (Ar.) yaralanmış G.15/3, G.49/6

mecrūḥ ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) yaralamak → ėt-

m.ė.-di G.49/6

m.ė- (t>d) üpdür G.15/3

meded *is.* (Ar.) medet, yardım G.33/6

medhūş *sf.* (Ar.) dehşete uğramış, şaşırmış Mes.1/26

m.+uñdurur G.53/6

meger *ed.* (Far.) meğer, oysa G.37/2, G.38/6, G.62/4, G.90/6

meh 1. *is.* (Far.) ay → māh G.4/4, G.5/2, G.29/2, G.35/3

2. *sf.* ay gibi, aya benzeyen G.53/4, G.67/2, G.68/5, G.78/5, G.88/3, G.104/9, G.105/3, G.107/1, G.113/6, G.114/3 [=2]

m.-i tābān — (Far.+Far.) parlak ay gibi olan (sevgili) → tābān G.113/6, G.114/3

m.-rū(y) — (Far.+Far.) ay yüz → rū(y) G.67/2

m.r.+uñ G.4/4

3. *is.* bir aylık zaman dilimi, yılın on ikide biri G.54/6, Mh.T.2/II/4

meh-pāre — *b.is.* (Far.+Far.) ay parçası gibi güzel → pāre G.88/1

m.-yi tersā — (Far.+Far.+Far.) ay gibi güzel bir Hristiyan (sevgili) → pāre-yi tersā G.5/2

meh-tāb — *b.is.* (Far.) mehtap, ay ışığı (krş. **māh-tāb**) G.104/3

meh-veş — (Far.+Far.) ay gibi → veş (krş. **māh-veş**) G.105/2

mekān — *is.* (Ar.) mekân, yer G.6/1, G.19/2, G.65/6

m.+ıdın G.66/2

mekr — *is.* (Ar.) hile G.87/6

m.+i G.87/1

m. ü al — (Ar.+Tü.) hile ve tuzak → al

m.a.+ından G.87/6

meks — *is.* (Ar.) eğlenme G.50/4

mekteb — *is.* (Ar.) okul G.70/4

m.+e G.33/4

m.-i ʿışḳ — (Ar.+Ar.) aşk mektebi → ʿışḳ G.70/4

melāʾik — *is.* (Ar.) melekler G.83/2

melāl — *is.* (Ar.) sıkıntı, hüzün, keder Mb.T.1/I/2, Mb.T.1/I/4, Mb.T.1/II/4, Mb.T.1/III/4, Mb.T.1/IV/4, Mb.T.1/V/4, Mb.T.1/VI/4, Mb.T.1/VII/4, Tk.B.1/VI/2

m.+üm G.78/5

memnūn *sf.* (Ar.) memnun

m.+em Tk.B.1/II/1

men *zm.* ben, birinci teklik şahıs zamiri (krş. **ben**) G.7/3, G.9/1, G.30/4, G.32/2, G.37/5, G.44/2, G.44/3, G.53/5, G.54/2, G.60/5, G.77/4, G.77/5, G.82/2, G.85/1, G.85/2, G.88/4, G.89/1

m+e **G.**78/6

m.+em Tk.B.1/I/1, Tk.B.1/III/1

m.+i G.32/6, Mb.T.1/IV/1, Mb.T.1/VII/3, G.81/4, Mh.T.1/III/5, Mh.T.3/IV/4, K.3/7, G.111/2, G.113/6

m.+de G.44/4

m.+den G.7/4, G.81/3

m.+üm G.12/4, G.70/1, G.70/4, G.91/1

men' *is.* (Ar.) yasaklama, engel olma G.15/2, G.23/1, G.32/6, G.87/7

men' ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) men etmek → ėt-

m.ė.-me G.15/2

men' eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) men etmek → eyle-

m.e.-gil G.87/7

m.e.r G.32/6

m.e.-yende G.23/1

-mend *ed.* (Far.) ...+lI anlamında sıfatlar yapar G.34/1, G.34/2, Tk.B.1/VII/6

menfa'atlu *sf.* (Ar.+Tü.) menfaatli, kârlı

m.+dur Mh.T.3/V/3

menḳūṭ *sf.* (Ar.) noktalı G.62/4

menzil *is.* (Ar.) menzil, konak G.1/5, G.14/6, G.69/1

m.+in G.18/4

m.-i beḳā (Ar.+Ar.) ebedi menzil → beḳā G.1/5, G.14/6

m. ü meʾvā-yı ʿışḳ(Ar.+Tü.) aşkın menzil ve meskeni → meʾvā-yı ʿışḳ G.69/1

menzilet *is.* (Ar.) derece, rütbe

m.+i G.14/4

merbūṭ *sf.* (Ar.) bağlı G.62/3

mercān *is.* (Ar.) mercan

m.+dur Tk.B.1/I/6

merd *sf.* (Far.) mert, yiğit G.102/5

merdānelik *is.* (Far.+Tü.) merdanelik, mertçe tavır K.5/2

merdüm *is.* (Ar.<merdum) gözün bebeği G.43/4, G.63/4, G.85/3, G.88/2, G.112/3

m.+i G.15/4, G.52/2, G.85/3

m.+idür G.17/3

m.+ine G.31/5

m.+inüñ G.28/5

m.+leri G.41/5

m.+lerin G.44/5, G.87/7

m.+leriyle G.4/2

m.+üñ G.21/2

m.-i bīgāne (Ar.+Far.) kayıtsız göz bebeği → bīgāne G.85/3

m.-i çeşm (Ar.+Far.) göz bebeği → çeşm

m.ç.+üm G.43/4, G.88/2, G.112/3

m.ç.+üñ G.63/4

merdüm-zāde *b.is.* (Far.+Far.) göz bebeği

m.-z.+dür G.43/4, G.88/6

merḥamet *is.* (Ar.) merhamet, acıma

m.+üñle G.14/4

merhem *is.* (Ar.) merhem G.88/3

mertebe *is.* (Ar.) derece, rütbe

m.+si G.55/3

m.+sine 2a/4

mescid *is.* (Ar.) mescit G.10/4, G.56/1

mesdūd *sf.* (Ar.) kapalı, kapanmış G.94/5

mesdūd ol- *bf.* (Ar.+Tü.) kapanmak → ol-

m.o.-dı G.94/5

mes̱el *is.* (Ar.) atasözü G.39/2

m.+dür G.26/3, Mh.T.3/V/3

Mesīḥā *ün.* (Ar.) ey Mesih anlamında Hz. İsa'ya hitaben kullanılan söz G.105/2, G.106/4

mesken *is.* (Ar.) mesken, oturulan yer

m.+üm G.32/4, Tc.B.1/III/2

mesḳūṭ *sf.* (Ar.) söylenmemiş G.62/5

mest *sf.* (Far.) sarhoş 2a/12, Mes.1/25, G.16/1, G.17/3, G.21/1, G.52/1, G.52/4, G.53/5, G.53/6, G.64/5, G.93/2, G.96/1, G.96/3, G.104/1

m.+i G.31/3

m.+em G.3/2

mest ol- *bf.* (Far.+Tü.) sarhoş olmak → ol-

m.o.-alım G.52/4

m.o.-dum G.21/1

m.o.-mış G.104/1

m.o.-ub 2a/12, G.96/1

m. ü ḫarāb (Far.+Ar.) sarhoş ve harap → ḫarāb G.16/1

m. ü medhūş (Far.+Ar.) sarhoş ve şaşkın → medhūş

m.m.+uñdurur G.53/6

mest-āne *zf.* (Far.) sarhoşça, sarhoş gibi G.28/5

mest-mend *sf.* (Far.+Far) sarhoş →mend G.34/1, G.34/2, Mh.T.1/II/4

meşġūl *sf.* (Ar.) meşgul, bir işle uğraşan G.82/2

meşhūr *sf.* (Ar.) meşhur, şöhretli G.18/2

m.+dur G.13/4

meşrūṭ *sf.* (Ar.) şartlı G.62/2

metāʿ *is.* (Ar.) sermaye Tc.B.1/I/3, Tc.B.1/IV/1

meʾvā *is.* (Ar.) yer, mesken G.69/1

m.-yı ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşk meskeni → ʿışḳ G.69/1

mevc *is.* (Ar.) dalga G.28/1 [=2], G.28/2, G.28/3, G.28/4, G.28/5, G.32/5, G.68/6

m.-i kef (Ar.+Far.) köpük dalgası → kef G.68/6

mevc ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) dalgalanmak → ėt-

m.ė.-en t>d G.32/5

mevcūd *sf.* (Ar.) var olan G.33/3

mevcūd eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) var etmek → eyle-

m.e.-yen G.33/3

mevsim *is.* (Ar.) mevsim G.22/5

m.-i pīrī (Ar.+Far.) yaşılık mevsimi → pīrī G.22/5

mey	*is.* (Far.) şarap G.17/3, G.28/2, G.28/3, G.53/1, G.53/2, G.57/1, G.57/3, G.64/5, G.66/3, G.66/4, G.67/2, G.74/1, Mh.T.2/IV/2, G.101/5, G.104/9, G.113/6
	m.+den G.67/1
	m.+ini Mes.1/10
mey-fürūş	*sf.* (Far.+Far.) şarap satan, meyhaneci → fürūş G.53/1
mey-gūn	*sf.* (Far.) şarap renkli G.5/3
	m.-g.+uñ G.53/5
mey-ḫāne	*b.is.* (Far.+Far.) meyhane →ḫāne G.28/4, G.87/4, G.99/4, G.99/5
mey-keş	*sf.* (Far.) şarap içen →-keş
	m.-k.+üñ G.64/5, G.74/1
meyl	*is.* (Ar.) meyil, eğilim G.4/3, G.46/3, Mh.T.1/III/4
	m.+i G.58/4
m.-i özge dil-dār	(Ar.+Tü.+Far.) başka sevgiliye meyletme → özge dil-dār G.46/3
meyl ėt-	*bf.* (Ar.+Tü.) meyletmek → ėt-
	m.ė.-megil Mh.T.1/III/4
meyl eyle-	*bf.* (Ar.+Tü.) meyletmek → eyle-
	m.e.-se G.4/3
mezraʿa	*is.* (Ar.) mezra, tarla
	m.+sından G.75/1
mI	*ed.* edat asıllı soru eki G.107/2, G.109/1
micmer	*is.* (Ar.) buhurdan, tütsü kabı G.37/3
mihmān	*is.* (Far.) misafir, konuk G.27/5 [=2], G.73/5, G.80/4, G.100/1, G.113/4

miḥnet	*is.* (Ar.) eziyet, sıkıntı G.14/5, G.39/2, Tc.B.1/II/3, G.93/4, Mh.T.3/I/4, Müs.1/2
	m.+dür G.39/3
	m.+e G.76/5
	m.+i G.106/6
	m.+üñ G.110/6
m. ü elem	(Ar.+Ar.) sıkıntı ve keder → elem G.14/5
mihr	1. *is.* (Far.) güneş G.35/3, G.94/2, G.108/5
m. ü meh	(Far.+Far.) güneş ve ay → meh G.35/3
m. ü māh	(Far.+Far.) güneş ve ay → māh G.94/2
	2. *sf.* güneş gibi, güneşe benzeyen G.8/5, G.20/2, G.37/5
	3. *is.* sevgi
	m.+dür G.110/4
	m.+i Mes.1/12, G.22/3, G.40/2 [=2]
	m.+inden G.45/1
miḥrāb	*is.* (Ar.) mihrap G.24/3
m.-ı ebrū	(Ar.+Far.) kaşların mihrabı → ebrū
	m.e.+sına G.24/3
millet	*is.* (Ar.) millet K.1/1
min	*is.* bin sayısı (krş. **bin**, **biñ**, **miñ**) G.58/6, G.97/1
miñ	*is.* bin sayısı (krş. **bin**, **biñ**, **min**) G.16/3, G.92/6, G.94/3, G.95/1, G.101/4 [=2]
mindür-	*f.* bindirmek
	m.-düñ G.72/5
minnet	*is.* (Ar.) minnet, iyiliğe karşı hissedilen gönül borcu

m.+in G.18/5

miskīn *sf.* (Ar.) miskin G.59/3, G.61/2, G.86/2, G.96/4, K.5/3, G.104/9, G.115/3

mis̱l *is.* (Ar.) eş, benzer, gibi G.16/1, E.1/1, G.63/4, Mh.T.2/V/4, G.105/4

m.+i G.4/4

m.-i baṭṭ (Ar.+Ar.) kaz gibi → baṭṭ G.63/4

m.-i gül-i raʿnā(Ar.+Far.+Far.) güzel gül gibi → gül-i raʿnā E.1/1

m.-i ḥabāb (Ar.+Ar.) su üstündeki hava kabarcıkları gibi → ḥabāb G.16/1

m.-i kemān (Ar.+Far.) yay gibi → kemān Mh.T.2/V/4

m.-i perī (Ar.+Far.) peri gibi → perī G.105/4

mīve *is.* (Far.) meyve

m.+sidür Müs.1/2

miyān *is.* (Far.) orta, ara Mh.T.3/III/3

mizāc *is.* (Ar.) sağlık

m.+um G.3/4

mīz-bān *b.is.* (Far.) ev sahibi, misafir ağırlayan kimse G.27/5

mollā *is.* (Ar<mevlā) molla, dindarlığı ile öne çıkan

m.+dan G.58/5

muġ-beçe *b.is.* (Far.) Mecusi çocuğu → beçe G.23/6

muḥterem *sf.* (Ar.) saygın, saygıdeğer

m.+em Tk.B.1/I/3

muḥteşem *sf.* (Ar.) muhteşem, görkemli

m.+em Tk.B.1/I/5

muḳārin *sf.* (Ar.) birleşmiş, bitişik

m.+dür G.41/4

muḳarrer *sf.* (Ar.) şüphesiz, kesin

m.+dür G.27/8

muḳīm *sf.* (Ar.) ikamet eden Tk.B.1/I/2

m.-i der-geh (Ar.+Far.) dergahta ikamet eden → der-geh

munca zf. bunca, bu kadar, bu denli G.47/5, G.49/7

mundan *zf.* bundan sonra, bundan dolayı G.18/3, G.113/7

mūnis *sf.* (Ar.) alışılan

m.+ümdür G.81/1

mūr *is.* (Far.) karınca Mes.2/2, G.25/3

murād *is.* (Ar.) murat, istek

m.+ıñ G.115/6

m.+umca Tk.B.1/IV/6

muraṣṣaʿ *sf.* (Ar.) kıymetli taşlarla süslenmiş Tc.B.1/II/1

murġ *is.* (Far.) kuş G.52/3

m.-ı rūḥ (Far.+Ar.) can kuşu → rūḥ

m.r.+um G.52/3

muṭlaḳ *sf.* (Ar.) kayıtsız K.1/3, G.90/5

muṭrib *sf.* (Ar.) çalgıcı G.67/2, G.83/2

m.+üñ G.64/6

m. ü mey (Ar.+Far.) çalgıcı ve şarap → mey G.67/2

muttaṣıl *sf.* (Ar.) ulaşan G.7/1

muttaṣıl ol- *bf.* (Ar.+Tü.) ulaşmak → ol-

muvāfıḳ *sf.* (Ar.<muvāfiḳ) uygun G.31/1

mūy *is.* (Far.) kıl G.27/1

m.-ı ser (Far.+Far.) baştaki kıllar, saç telleri → ser G.27/1

mübāh *sf.* (Ar.<mubāh) mübah, yapılmasında sakınca olmayan G.30/4

m.+ıyla G.3/5

mübārek *sf.* (Ar.<mubārek) mübarek, uğurlu G.57/5, G.72/1 [=2], G.72/2, G.72/3, G.72/4, G.72/5, G.72/6

m.+dür G.30/1

mübtelālıġ *is.* (Ar.<mubtelā+Tü.) mübtelalık, tutkunluk G.98/3

mücellā *sf.* (Ar.<mucellā) parlak G.61/1

mücrim *sf.* (Ar.) suçlu G.63/1, G.85/4 [=2]

mücrim eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) suçlamak → eyle-

m.e.-r G.63/1

mücrim ol- *bf.* (Ar.+Tü.) suçlu olmak → ol-

m.o.-masun G.85/4

m.o.-ur G.85/4

müdām *sf.* (Ar.<mudām) daima, sürekli olarak Mes.1/10, G.2/1, G.3/2, G.6/4, G.46/2, G.52/2, G.60/3, G.69/2, Tk.B.1/VIII/6, Mh.T.2/IV/1, G.100/6

müdārā *is.* (Far<mudārā) dost gibi görünme G.11/2

müddeʿā *sf.* (Ar.<muddeʿā) iddia edilen şey G.1/7, Tk.B.1/IX/5

m.o.-mış G.7/1

müddeʿī *is.* (Ar.) iddia eden kişi G.40/5

müdrik *sf.* (Ar.<mudrik) idrak eden, anlayan Mes.1/24

müʾeẕẕin *is.* (Ar.) müezzin, ezan okuyan kimse

m.+ler G.30/2

müferrec *sf.* (Ar.<muferrec) kaygı - keder gideren Mes.1/20

m.-i cān (Ar.+Far.) ruhun kederini gideren → cān Mes.1/20

müflis *sf.* (Ar.) iflas etmiş

m.+em Tk.B.1/I/3

müjde *is.* (Far.<mujde) müjde, muştu Ms.T.1/II/2, G.109/4

müjde vėr- *bf.* (Far.+Tü.) müjdelemek, güzel haber vermek → vėr-

m.v.-di G.109/4

müjgān *is.* (Far.<mujgān) kirpikler G.31/2

m.+e G.68/4

m.+ı G.15/3

m.+ın G.15/4

m.+ını G.29/2

m.+ınuñ G.4/5

mül *is.* (Far.) şarap Mb.T.1/IV/2, G.74/1

mülk *is.* (Ar.<mulk) taşınmaz mal G.6/1, G.78/4, G.87/1, Mh.T.2/II/2

m.+i G.49/5

m.+ine G.42/5, Tk.B.1/VI/5, Tk.B.1/IX/7

m. ü māl (Ar.+Ar.) mal ve mülk → māl G.6/1, Mh.T.2/II/2

m.m.+ından G.87/1

mülk *is.* (Ar.<mulk) ülke G.11/3, G.24/5, G.35/5

m.+inde G.9/2, G.12/1, G.18/2, G.41/5

m.+indedür G.19/1

m.+inden G.18/4

m.+ine G.25/1

m.+ inüñ Mes.1/12

m.-i Cemşīd (Ar.+Far.) Cemşid᾿in ülkesi → Cemşīd G.35/5

m.-i Dārā (Ar.+Far.) Dara᾿nın ülkesi → Dārā G.11/3

m.-i Süleymān (Ar.+Ar.) Hz. Süleymanʾın ülkesi → Süleymān

m.S.+ı G.24/5

müʾmin *sf.* (Ar.<muʾmin) iman eden, inanmış olan

m.+dür G.41/2

m.+dürür G.92/3

mümkin *sf.* (Ar.) mümkün, olası G.35/6, G.74/5, Mh.T.3/II/3

m.+dür G.41/1

mümtāz *sf.* (Ar.<mumtāz) seçkin, üstün 1b/3, R.1/3

mümtāz ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) seçkin kılmak, üstün kılmak → ėt-

m.ė.-ti R.1/3

mümtāz ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) seçkin kılmak, üstün kılmak → ḳıl-

m.k.-dı 1b/3

müneccim *is.* (Ar.<muneccim) müneccim, yıldızlara göre fal bakan kimse G.106/3

münevver *sf.* (Ar.<munevver) aydın G.20/2

münīr *sf.* (Ar.) parlak, ışıklı G.114/3

münḳād *sf.* (Ar.<munḳād) itaat eden, boyun eğen G.25/2

münḳād ol- *bf.* (Ar.+Tü.) boyun eğmek → ol-

m.o.-a G.25/2

müntehā *sf.* (Ar.<muntehā) son, nihayet G.22/4

mürde *sf.* (Far.) ölü Mh.T.1/IV/3

mürr *sf.* (Ar<murr) acı G.45/2, G.97/1

m.-i Şīrīn (Ar.+Far.) Şirinʾin acısı → Şīrīn G.45/2

mürtedd *sf.* (Ar.<murtedd) dinden dönen

m.+dür G.27/6

mürüvvet *is.* (Ar.<muruvvet) insaniyet, cömertlik, yiğitlik 2b/3

müsteḥaḳ *sf.* (Ar<musteḥaḳḳ) müstehak, layık G.86/4

m.+dan Mh.T.2/V/1

müşāhede *is.* (Ar.<muşāhede) görme, gözleme, tanıklık etme 2b/2

müşāhede ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) gözlemlemek, tanıklık etmek → ḳıl-

m.k.-uḳça 2b/2

müşevveş *sf.* (Ar.<muşevveş) karışık, dağınık G.49/3

müşgīn *sf.* (Far.<muşgīn) misk kokulu (saç) G.34/1, G.68/5

m.+in G.88/3

m.+ini G.96/3

müşkil *sf.* (Ar.<muşkil) zor

m.+dür G.31/4

m.+dürür G.12/2

müşt *is.* (Far.) avuç G.34/4

m.-i sipend (Far.+Far.) üzerlik tohumunun avucu → sipend G.34/4

mütefferiḳ *sf.* (Ar.) dağınık

m.+durur G.56/4

mütenāhī *sf.* (Ar.<mutenāhī) sonlu 1b/1

müteveccih *sf.* (Ar.) teveccüh eden, yönelen G.59/2

mütevelli *is.* (Ar.<mutevellī) velayet eden 2a/7

müyesser *sf.* (Ar.<muyesser) kolay gelen G.56/2, G.104/10

müyesser ol- *bf.* (Ar.+Tü.) kolay olmak → ol-

m.o.-a G.56/2

naʿat *is.* (Ar.) övgü, övme Mes.2/12

n.+de Mes.2/10

nabż *is.* (Ar.) nabız G.61/3

nādire *sf.* (Ar.) nadir olan, az bulunan 2a/12

nā-gehān *zf.* (Far.) birdenbire, aniden G.67/4

naġme *is.* (Ar.) nağme, ezgi G.64/6

naḥs *sf.* (Ar.) uğursuz G.3/7

nā-kām *sf.* (Far.+Far.) isteğine ulaşamamış → kām G.57/3

naḳd *is.* (Ar.) nakit, sermaye G.9/5, G.14/1, G.68/1, G.113/2
n.+i Tk.B.1/I/5

n.+ini G.77/1, G.80/4, K.3/3

n.-i cān (Ar.+Far.) can sermayesi → cān G.14/1, G.113/2

n.-i cān-bahā (Ar.+ Far.+Far.) can değerindeki sermaye → cān-bahā G.14/1

n.-i ʿömr (Ar.+Ar.) ömür sermayesi → ʿömr

n.ʿö.+üm G.68/1

n.ʿö.+üñ G.9/5

nā-kes *sf.* (Far.+Far.) insaniyetsiz, alçak → kes G.84/5

naḳḳāş *is.* (Ar.) nakkaş, nakış yapan kimse G.29/3

n.+uma G.89/4

naḳş *is.* (Ar.) nakış R.1/2, G.89/4, K.4/1

n.+ı G.10/4

n.-perdāz (Ar.+Far.) nakış yapan (ressam) → -perdāz R.1/2,

naḳş-perdāz ėt- *bf.* (Ar.+Far.+Tü.) ressam etmek, ressam yapmak → perdāz ėt-

n.p.ė.-ti R.1/2

nālān *sf.* (Far.) inleyen G.79/1, Mh.T.1/I/2

nāle *is.* (Far.) inleme G.91/1, Tk.B.1/III/6

n. vü feryād (Far.+Far.) inleme ve feryat → feryād Tk.B.1/III/6

n. vü zār (Far.+Far.) inleme ve ağlama → zār

n.z.+um G.91/1

nām *is.* (Far.) ad G.57/4, K.4/4

nā-maʿdūd *sf.* (Far.+Ar.) sayısız → maʿdūd 2a/2

namāz *is.* (Far.) namaz G.24/3, G.44/2

nāme *is.* (Far.) mektup G.70/1

n.-yi aʿmāl (Far.+Ar.) ameller mektubu → aʿmāl

n.a.+i G.70/1

nā-merbūṭ *sf.* (Far.+Ar.) bağlı olmayan → merbūṭ G.62/3

nā-merd *sf.* (Far.+Far.) namert, korkak → merd G.102/5

nā-meşrūṭ *sf.* (Far.+Ar.) şartsız → meşrūṭ G.62/2

nā-mütenāhī̇ *sf.* (Far.+Ar.) sonu olmayan, sonsuz → mütenāhī̇ 1b/1

nān *is.* (Far.) ekmek G.73/4

nār *is.* (Ar.) ateş Tc.B.1/I/5, Tc.B.1/II/5, Tc.B.1/III/5, Tc.B.1/IV/5

n.-ı faḳḳāʿ (Ar.+?) güçlü ateş → faḳāʿ Tc.B.1/I/5, Tc.B.1/II/5, Tc.B.1/III/5, Tc.B.1/IV/5

naradan *zf.* nereden, hangi yerden (krş. **ḥaradan**) G.83/5

nāre *is.* (Far.) nara, feryat

n.+si G.108/4

naṣī̇b *is.* (Ar.) nasip G.13/1, G.103/4

naṣī̇b ol- *bf.* (Ar.+Tü.) nasip olmak → ol-

n.o.-mış G.13/1

naṣī̇ḥat *is.* (Ar.) nasihat, öğüt

n.+dür G.73/2, Mh.T.2/I/5, G.100/8

nā-tüvān *sf.* (Far.+Far.) zayıf, kuvvetsiz → tüvān

n.t.+dür G.45/1

nāvek *is.* (Far.) ok G.29/2, Tk.B.1/IX/3

n.-i belā (Far.+Ar.) bela oku → belā Tk.B.1/IX/3

n.-i müjgān (Far.+Far.) kirpik okları, ok gibi kirpikler → müjgān

n.m.+ını G.29/2

nā-yāb *sf.* (Far.+Far.) bulunmaz → -yāb G.101/2, G.101/3

nāz *is.* (Far.) naz, cilve, eda G.29/6, G.32/4, G.44/1, G.65/2, G.72/2, G.83/3, G.88/1, G.104/4

n. u niyāz (Far.+Far) naz ve niyaz → niyāz G.65/2

naẓar *is.* (Ar.) bakma, bakış G.11/4, G.15/7, G.32/4, G.88/5, Tk.B.1/V/1

n.+uñdan G.48/5

naẓar ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) bakmak → ḳıl-

n.ḳ.-san G.11/4

n.ḳ.-sun Tk.B.1/V/1

naẓm *is.* (Ar.) vezin ve kafiyeli söz R. 1/4, 1b/7, 2a/12

naẓma çek- *bf.* (Ar.+Tü.) vezin ve kafiye ile yazmak → çek-

n.ç.-üb 2a/12

nāzük *sf.* (Far.) nazik, ince, zarif G.58/2

ne 1. *zm.* ne, hangi şey (krş. **ni**) K.1/3, G.3/6, G.33/5, G.45/3, G.55/4, G.61/5, G.106/5

n.+dür K.1/2, G.3/4, G.54/4, G.89/2, G.95/3, G.113/2

2. *sf.* ne, hangi G.46/6, G.96/4, G.106/3

3. *bağ* ne ... ne, ne ... ne de G.13/3, G.82/5 [=2] Tk.B.1/III/7 [=2]

4. *zf.* neden, niye G.75/3, G.96/6, G.99/1

nebī *is.* (Ar.) peygamber (Hz. Muhammed) Mes.2/10, G.19/4

n.+yle G.19/5

n. u velī (Ar.+Ar.) peygamber ve veli → velī Mes.2/10

necāt is. (Ar.) kurtuluş G.40/5

nėçe 1. *sf.* nice, birçok 2a/10, 2a/12, Mes.2/8, G.7/4, G.52/6, G.58/3, G.87/7, G.99/4, Ms.T.1/I/1

2. *zf.* nasıl G.43/2, G.44/3, G.55/3, G.60/5, Tc.B.1/IV/2, G.78/1, G.78/8, G.79/4, G.82/4, G.96/5, K.4/4, G.103/2

n.+sin G.113/4

nech *is.* (Ar.) yol, usul 2a/8

nedāmet *is.* (Ar.) pişmanlık

n.+den G.24/4

neden *zf.* neden, ne için G.90/2, G.100/5

nefʿ *is.* (Ar.) menfaat, fayda G.25/3

nefes *is.* (Ar.) nefes, soluk, nefes alıp verme (müddeti) G.8/3, G.16/2, G.47/1, G.50/1, G.51/1, G.69/2, G.80/2, G.84/2, G.85/2, G.85/5, G.85/6, G.85/7, Mh.T.1/III/3, Mh.T.2/I/3, Mh.T.3/V/5, G.101/2, G.110/1

n.+de Mh.T.1/II/3

nefret *is.* (Ar.) nefret, tiksinti Ms.T.1/II/4

nefret ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) nefret etmek → ėt-

n.ė.-er t>d Ms.T.1/II/4

nefs *is.* (Ar.) nefis G.92/10, G.94/4

n.-i laʿīn (Ar.+Ar.) kovulmuş nefis → laʿīn G.92/10

n.-i sitemkār (Ar.+Far.) sitem eden nefis → sitemkār G.94/4

nehār *is.* (Ar.) gündüz Mes.1/22, G.39/2, Tk.B.1/VII/3

nehr *is.* (Ar.) nehir, ırmak G.63/4

n.-ara (Ar.+Tü.) nehirde → ara G.63/4

nekbet *is.* (Ar.) talihsizlik Mh.T.3/IV/5

nemaṭ *is.* (Ar.) tarz G.63/5

nemek *is.* (Far.) tuz G.73/1 [=2], G.73/2, G.73/3, G.73/4, G.73/5, G.73/6

nerd *is.* (Far.) tavla oyunu K.3/1

nergis *is.* (Far.) nergis çiçeği G.5/3, G.109/4

n.+i G.102/2

n.-i şehlā (Far.+Ar.) şehla göz, hafif baygın göz → şehlā G.5/3

nesaḳ *is.* (Ar.) tarz, şekil Mes.1/19, G.70/2, G.70/5

nesīm *is.* (Ar.) hafif esen rüzgar G.74/4, Tk.B.1/VII/4

n.-i ṣubḥ (Ar.+Ar.) sabah vakti esen hafif rüzgar → ṣubḥ G.74/4

n.-i faṣl-ı bahār(Ar.+Ar.+Far.) bahar rüzgarı → faṣl-ı bahār Tk.B.1/VII/4

neşʾe *is.* (Ar.) neşe, sevinç Mes.1/19, G.3/2, G.24/4, G.28/4

n.+si G.16/1

n.+ sinden Mes.1/25, G.22/2

n.+ye G.77/6

n.-yi āh-ı seḥer (Ar.+müşterek+Ar.) seher vakti çekilen âhın neşesi → āh-ı seḥer G.3/2

n.-yi cām-ı şarāb-ı ʿışḳ (Ar.+Far.+Ar.+Ar.) aşk şarabının kadehinin neşesi → cām-ı şarāb-ı ʿışḳ G.77/6

n.-yi dīde-yi ḫumār (Ar.+Far.+Ar.) sarhoş gözün neşesi → dīde-yi ḫumār

n.d.ḫ.+ı G.93/5

n.-yi Ḥaḳḳ (Ar.+Ar.) Hak neşesi → Ḥaḳḳ Mes.1/19

n.-yi laʿl-leb (Ar.+Ar.+Far.) kırmızı dudağın neşesi → laʿl-leb G.24/4

n.-yi mey-ḫāne(Ar.+Far) meyhane neşesi → mey-ḫāne G.28/4

neşʾesiz *zf.* neşesiz keyifsiz bir şekilde G.57/3

nev *sf.* (Far.) yeni 2b/1, G.27/8

n.-ʿarūs (Far.+Far.) yeni gelin → ʿarūs 2b/1

nev ol- *bf.* (Far.+Tü.) yenilenmek, gençleşmek → ol-

n.o.-ur G.27/8

nevʿ *is.* (Ar.) çeşit, tür G.57/5

nevā *is.* (Far.) nağme G.15/7, K.2/2, G.66/2

n.+yı G.54/6

n.-yı ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk nağmesi → ʿışḳ G.15/7

nevā-sāz *sf.* (Far.) okuyucu Mh.T.1/I/4

nev-bahār *b.is.* (Far.+Far.) ilkbahar → bahār G.83/1

nevk *is.* (Far.) sivri uç G.31/5

n.-i ḫançer (Far.+Ar.) hançerin sivri ucu → ḫançer G.31/5

nev-rūz *b.is.* (Far.+Far.) yeni gün, nevruz bayramı G.72/6

ney *is.* (Far.) ney, kamış R.1/2, G.63/3, G.79/1

n.-i kilk (Far.) kamıştan yapılmış kalem → kilk

n.k.+i R.1/2

neẓāre *is.* (Ar.) bakma, bakış, seyir

n.+si G.107/1, G.108/1

ni *bağ.* ne (krş. **ne**) Mh.T.1/I/3, Mh.T.1/I/4

niçün *zf.* ne için, niye Ms.T.1/II/2, K.3/2

nigār *is.* (Far.) resim gibi güzel sevgili, G.52/1, Tk.B.1/VII/5, G.103/1, G.103/3

		n.+um G.31/5, G.91/3
	n.-ı ḫāverī	(Far.+Far.) şarklı güzel sevgili → ḫāverī G.103/1
	n.-ı ḥūr-veş	(Far.+Far.+Far.) huriye benzeyen güzel sevgili → ḥūr-veş G.52/1
	n.-ı māh-veş	(Far.+Far.+Far.) ay gibi güzel sevgili → māh-veş G.103/3
nigūn		*sf.* (Far.) ters Tk.B.1/VIII/2
nihād		*is.* (Far.) huy, tabiat 2b/1, G.35/2, G.35/6
nihāl		*is.* (Far.) fidan, sevgilinin boyu G.3/6, G.115/2
		n.+i G.27/4
nihān		*sf.* (Far.) gizli, saklı G.11/1, G.15/6, G.31/3, G.40/2, G.41/5, G.72/5, G.104/8, G.105/4
nihān ėt-		*bf.* (Far.+Tü.) saklamak, gizlemek → ėt-
		n.ė.-miş G.41/5
nihānī		*zf.* (Far.) gizli olarak G.102/2
nihāyet		*is.* (Ar.) son Mes.2/1
nīk		*sf.* (Far.) iyi, güzel G.33/1, G.76/3, G.111/4
	n. ü bed	(Far.+Far.) iyi ve kötü → bed G.33/1
niḳāb		*is.* (Ar.) örtü G.17/1, G.20/1, G.104/9
nil-gūn		*sf.* (Far.) lacivert renkli G.54/2
niʿmet		*is.* (Ar.) nimet, ihsan G.73/1
		n.+ini G.6/4
nirde		*zf.* nerede G.73/4
nisbet		1. *is.* (Ar.) nispet, ilgi
		n.+i G.88/6
		2. *is.* inadına yapılan G.97/2
nīst		*is.* (Far.) yok G.75/1

nīst ḳıl- *bf.* (Far.+Tü.) yok kılmak, yok etmek → ḳıl-

n.ḳ.-ub G.75/1

nişān *is.* (Far.) nişan, hedef G.4/5

nişān ḳıl- *bf.* (Far.+Tü.) hedef kılmak, hedef etmek → ḳıl-

n.ḳ.-dı G.4/5

-nişīn *sf.* (Far.) oturan G.80/1

nite *zf.* nasıl G.40/1

niyāz *is.* (Far.) yalvarma, yakarış G.44/1, G.65/2, G.85/6, Tk.B.1/IX/5

n. u ʿacz (Far.+Ar.) yalvarıp yakarma → ʿacz Tk.B.1/IX/5

nizāʿ *is.* (Ar.) kavga, çekişme Tc.B.1/IV/2

nizār *is.* (Far.) zayıflık G.109/7

noḳṣān *sf.* (<Ar.nūḳṣān) noksan, eksik 2b/4

noḳṭa *is.* (Ar.<nuḳṭa) nokta G.62/4

n.-yı şekk (Ar.+Ar.) şüphe noktası → şekk G.62/4

nuḥūset *is.* (Ar.) uğursuzluk

n.+i G.3/7

nuḳaṭ *is.* (Ar.) noktalar G.63/1, G.63/6, G.85/4

nūr *is.* (Ar.) nur, ışık, aydınlık Mes.1/29, G.2/7, G.17/2, Ms.T.1/II/1, Ms.T.1/II/6, Mh.T.3/I/3

n.+ı G.11/4, G.27/3, G.89/3

n.-ı ʿadālet (Ar.+Ar.) adalet nuru → ʿadālet G.2/7

n. u ẓulmet (Ar.+Ar.) aydınlık ve karanlık → ẓulmet Mh.T.3/I/3

nuṣret *is.* (Ar.) üstünlük Mes.2/4

nūş 1. *is.* (Far.) içme, yeme Mes.1/26, G.87/2, G.93/5

nūş eyle- *bf.* (Far.+Tü.) yemek → eyle-

n.e.-r G.87/2

n.e.-ye G.93/5

2. sf. ‘içen’ anlamlı sıfatlar yapar G.53/5

nūşīn *sf.* (Far.) tatlı G.105/1

nuṭḳ *is.* (Ar.) söz, kelam, konuşma, nutuk 1b/3, R.1/3, R.1/4, G.6/3

n.-ı şerīf (Ar.+Ar.) şerefli kelam, Allah kelamı → şerīf

n.ş.+ine 1b/3

nükte *is.* (Ar.<nukte) ince manalı söz 2a/3

n.ş.+ine 1b/3

nümā *sf.* (Far.<numā) ‘gösteren’ anlamlı sıfatlar yapar G.80/4

nüsḫa *is.* (Ar.<nusḫa) nüsha G.7/4, G.111/1

nüsḳ *is.* (Ar.<nusḳ) Allah'a uygun bir şekilde ibadet etme
n.+ın G.90/4

o 1. *sf.* o, uzakta olan nesneyi işaret eden sıfat (krş. **ol**) G.2/2, G.36/2, G.85/1, G.96/2, G.96/6, Tk.B.1/II/6, Tk.B.1/III/7, Ms.T.1/II/6

2. *z.* o, üçüncü teklik şahıs zamiri (krş. **ol**) G.7/6, G.43/3, G.63/2, G.67/5, Tk.B.1/VI/5, K.5/3, G.112/3

o.+dur Mes.2/4, Mes.2/5 [=2], G.6/1

o.+ña Mes.1/15, Mes.1/22, Mes.2/1 [=2], Mes.2/7, K.1/1, G.1/7, G.7/1 [=2], G.7/2, G.7/3, G.7/4, G.7/5, G.7/6, G.14/1, G.14/6, G.19/6, G.21/2, G.23/1, G.37/5, G.39/1, G.70/4, G.92/8, K.5/3, G.112/2

o.+nda Mh.T.3/II/2

o.+ndan Mes.1/20, Mes.1/27, K.1/1, G.4/2, G.9/4, G.43/5, G.54/2, G.61/4, G.63/5, G.75/5, G.88/2, G.90/8, Tk.B.1/II/3, Tk.B.1/VI/6, Mh.T.1/IV/4, Mh.T.2/III/3, Müs.1/1, G.115/4

o.+ndın Mh.T.1/III/5

o.+nı G.26/5, K.2/1, G.59/3, G.72/2, Mb.T.1/V/2, G.80/5, G.86/6, Tk.B.1/V/4, Tk.B.1/VII/1, G.112/3

o.+nuñ 2a/5, Mes.1/12, Mes.1/20, Mes.2/6 [=2], Mes.2/9, K.1/3, G.5/4, G.10/5, G.14/2, G.14/5, G.15/3, G.15/9, G.22/3, G.25/1, G.26/3, G.28/4, G.28/5, G.31/5, G.37/1, G.37/4, G.44/2, G.45/1, G.45/3, G.53/4, G.54/3, G.57/2, G.85/7, G.87/3, G.88/6, G.92/8, Tk.B.1/II/3, Tk.B.1/VII/7, Tk.B.1/VIII/5, Mh.T.2/I/2, Müs.1/1, Müs.1/2, G.101/2, G.103/4 [=2], G.104/3

o.+nuñdur G.107/3

od *is.* ateş (krş. **ot**) G.39/1, G.60/3, G.61/5, G.74/3, G.82/5, Müs.1/2

o.+a G.36/1, G.37/4, Mb.T.1/IV/3, Müs.1/2, K.4/4, G.103/2, G.112/2, G.113/3

o.+ı G.34/3, G.65/3, Tc.B.1/I/1, G.77/3, G.81/2

o.+ına G.12/3, G.12/7, G.26/4, G.40/3, G.41/1, G.48/1, G.60/3, G.60/4, G.78/3, G.79/2, G.89/2, G.104/5, G.104/10, G.110/2

o.ında G.25/4

o.+ından G.16/2, G.37/2, G.63/3, Tc.B.1/II/2

o.+ını G.37/3

o.+lar G.98/2

o.+lara G.21/2, G.32/3, G.74/2

o.+uma G.54/5

o.+umdan G.12/3

oġ(u)l *is.* oğul, erkek evlat G.43/2

o.+ı G.95/4

o.+ıdurur Mes.1/14

oḫ *is.* ok (krş. **oḳ**) G.5/3, G.31/2, G.31/4, G.55/1

oḫla- *f.* oklamak

o.-r G.31/3

oḫu- *f.* okumak (krş. **oḳu-**)

o.-dılar G.30/2

o.-r G.33/4, G.109/2

o.-yub Mes.1/16

oḫuyan *is.* okuma işini yapan

o.+lar G.111/2

oḳ *is.* ok (krş. **oḫ**)

o.+ına G.31/4

oḳu- *f.* okumak (krş. **oḫu-**)

o.-dum G.99/5

ol 1. *sf.* o, işaret sıfatı (krş. **o**) 1b/1, 1b/6, 1b/7, 2a/2, 2b/1, G.9/3, G.13/2, G.14/7, G.21/1, G.23/3, G.29/3, G.30/2, G.32/2, G.32/6, G.33/1, G.33/6, G.39/2, G.40/2, G.43/4, G.49/5, G.49/6, G.50/5, G.54/6 [=2], G.57/2, G.57/4, G.59/2, G.60/1, G.61/1, G.61/5, G.63/4, G.68/1, G.69/3, G.70/3, G.72/5, G.73/5, G.77/3, G.80/4, G.88/5, G.88/7, G.89/3, G.92/10, G.95/4, G.97/2, Tk.B.1/VIII/6, Mh.T.1/II/5, Mh.T.1/IV/1, Mh.T.3/II/5, Mh.T.3/III/4, K.3/7, G.101/3, G.103/3, G.103/5, G.104/7 [=2], G.106/6, G.111/4, G.113/1, G.113/5, G.113/7, G.115/2

2. *zm.* o, üçüncü teklik şahıs zamiri (krş. **o**) R.1/1, Mes.1/19, Mes.1/19, G.1/3 [=2], G.3/6, G.4/1, G.4/3, G.4/4, G.7/1, G.23/4, G.33/5, G.37/5, G.40/3, G.43/2, G.45/3, G.53/4,

G.73/6, G.92/4, Mh.T.2/II/1, Müs.1/4, K.4/1, G.102/3 [=2], G.102/4, G.104/8

o.+dur G.25/1, G.25/2 [=2], G.33/3 [=2], G.33/5 [=3], G.46/5, G.59/4, G.100/8

o.+durur Mes.1/24, K.1/3

ol- *yrd. f.* olmak (krş. **bol-**)

o.-ø Mes.1/22, G.6/5, G.23/4, G.41/2, G.52/6, G.56/6 [=2], G.87/4, K.3/6, G.110/6

o.-a K.1/2, G.1/2, G.25/2, G.26/2, G.30/4, G.38/6, G.47/4, G.56/2, G.68/1, Mb.T.1/III/2, G.99/5, Tk.B.1/III/7

o.-alar G.21/4

o.-alım G.52/4 [=2]

o.-alum G.67/1

o.-an Mes.1/5, G.25/3, G.28/2, G.42/3, G.42/5, G.45/2, G.45/4, G.46/1, G.58/1, G.58/2, G.64/2, G.78/1, G.86/5, G.88/3, G.97/1, Tk.B.1/VI/1, G.105/4, G.113/2

o.-anda Mh.T.1/IV/3

o.-anı G.68/3

o.-anlar G.50/4

o.-anuñ G.39/4, G.42/2, G.42/4, G.42/5, Tk.B.1/VI/2, G.107/2

o.-dı 2b/1, Mes.1/2, Mes.1/3, Mes.1/3, Mes.1/28, Mes.2/12, G.6/4, G.12/6, G.13/5, G.14/4, G.14/6, G.15/9, G.18/3, G.21/4, G.22/1, G.24/2, G.28/2, G.28/5, G.32/5, G.35/3, G.36/1, G.36/2, G.36/3, G.36/5, G.38/1, G.38/2, G.38/3, G.39/1, G.41/4, K.2/3, G.45/3, G.45/5, G.47/3, G.58/1, G.63/3, Tc.B.1/III/2, G.68/4, G.69/1, G.70/1, G.71/2, G.72/6, G.73/4, G.73/5, G.73/5, Mb.T.1/IV/3, G.79/5, G.83/1, G.86/3, G.86/6, G.87/8, G.88/2, G.89/5, G.90/5, G.91/3, G.91/4, G.94/5,

G.95/2, G.95/5, G.98/4, G.99/4, Tk.B.1/VII/6, Ms.T.1/II/2, Ms.T.1/III/1, Ms.T.1/III/2, Ms.T.1/III/3, Ms.T.1/III/4, Ms.T.1/III/5, Mh.T.2/I/1, G.100/3, G.101/3, G.101/4, G.101/5, G.104/2, G.104/8, G.110/4, G.110/5, G.111/1 [=2], G.111/2, G.111/3, G.111/4, G.112/2, G.113/5

o.-duġın G.40/2

o.-duḳ G.52/4

o.-dum G.10/4, G.21/1 [=2], G.26/1, G.30/4, G.37/5, G.48/3, G.52/1, G.82/3, G.88/4, Mh.T.1/I/1, K.3/5, G.108/1, G.115/5

o.-duñ G.9/2, G.9/5, G.108/5

o.-gıl G.11/7, G.47/5, Mh.T.2/I/4

o.-gılan Mes.1/16, G.53/6, G.87/4, Mh.T.2/II/5

o.-ıcaḳ G.104/8

o.-ımadum G.26/1

o.-ma Ms.T.1/III/6

o.-madı G.4/5, G.7/6, G.12/4, G.35/1, G.35/3, G.70/2, Ms.T.1/I/3, G.110/1 [=2], G.110/2, G.110/3, G.110/4, G.110/5, G.110/6

o.-madın G.20/5, G.24/3, G.56/2

o.-madum G.47/1, G.59/1, G.75/5

o.-magıl G.56/5, Tk.B.1/VIII/5, Mh.T.2/III/3, Mh.T.2/V/5

o.-magılan G.96/6, Ms.T.1/I/4

o.-maġa G.37/1

o.-maḳ G.52/5

o.-masa G.46/3, G.61/2

o.-masun G.57/4, G.81/3, G.85/1 [=2], G.85/2, G.85/3, G.85/4, G.85/5, G.85/6, G.85/7, Mh.T.1/V/5, Mh.T.3/V/2

o.-maya Mes.1/32, K.1/1, G.38/4

o.-mayan K.1/3, G.58/6

o.-mayınca G.35/6, G.90/8

o.-maz Mes.1/6, G.25/5, G.31/3, E.1/5, G.42/4, G.43/2, G.47/1, G.47/4, G.57/5, G.60/4, G.67/3, G.52/5, Mb.T.1/II/2, G.74/4, G.88/5, Tk.B.1/VI/1, Tk.B.1/VI/2, Tk.B.1/VI/3, Tk.B.1/VI/4, Tk.B.1/VI/5, Mh.T.3/I/1, Mh.T.3/I/3, Mh.T.3/IV/1, G.110/6

o.-mış G.7/1, G.13/1, G.17/1, G.25/1, G.32/1, E.1/3, G.38/5, G.39/2, G.41/5, G.61/1, Mb.T.1/I/1, G.93/2, G.96/4, Tk.B.1/II/7, K.4/3, G.103/4, G.104/1

o.-mışam G.10/2, G.32/2, G.48/2, G.52/2, G.53/5 [=2], Mb.T.1/VII/1, G.75/1, G.75/4, G.79/1 [=2], G.79/2, G.79/3, G.79/4, G.79/5, G.79/6, G.80/1, G.80/1, G.80/2, G.80/3, G.80/4, G.80/5, G.82/1, G.90/2, G.94/4, Mh.T.1/I/2

o.-mışdur G.33/2, G.53/4, G.80/5, Mh.T.2/V/4, G.108/4

o.-mış mıydı G.82/4

o.-mışsan G.115/4

o.-sa Mes.1/4, Mes.1/6, Mes.2/4, G.11/3, G.26/3, G.26/5, G.58/2, G.58/3, G.62/3, G.79/4, Mh.T.3/III/1

o.-sun Mes.1/8, G.57/1, Tc.B.1/IV/2, G.68/1, G.81/5

o.-ub 2a/12, G.12/4, G.36/3, G.63/2, G.71/2, G.75/5, G.96/1, Ms.T.1/II/1

o.-uban G.83/2, G.113/4

o.-updur G.2/4, G.3/1, G.19/3, G.32/1, G.32/4, E.1/4, K.2/1, Tc.B.1/III/1, G.87/8, G.97/3

o.-ur G.4/3, G.7/2, G.9/1, G.11/4, G.25/5, G.26/3, G.27/5, G.27/8, G.29/4, G.29/5, G.29/6, G.31/4, G.39/4, G.43/1 [=2], G.43/2, G.43/3, G.43/4, G.43/5, G.43/6, G.47/1, G.49/2,

G.57/2, G.58/2, G.58/3, G.62/5, G.64/1 [=2], G.64/2, G.64/3, G.64/4, G.64/5, G.64/6, G.64/7, G.65/1, G.65/1, G.65/2, G.65/3, G.65/4, G.65/5, G.65/6, G.74/3, G.74/3, G.77/4, G.85/4, Tk.B.1/V/3, Tk.B.1/VI/6, Tk.B.1/IX/7, Mh.T.3/III/5, K.3/4, K.3/7

o.-uram G.29/1, G.83/4

o.-urlar G.103/3

ābād ol- ‘şen olmak, şenlenmek’, **ʿāḳil ol-** ‘akıllı olmak’, **āzād ol-** ‘serbest kalmak, kurtulmak, özgür olmak’, **ʿāzim ol-** ‘bir yere doğru gitmek veya akmak’, **baş ol-** ‘başa geçmek, yönetici olmak’, **bedr ol-** ‘dolunaya benzemek’, **cemʿ ol-** ‘toparlanmak’, **derc ol-** ‘konulmak’, **efzūn ol-** ‘artmak’, **eksük ol-** ‘eksilmek’, **fāş ol-** ‘belli olmak, meydana çıkmak’, **germ ol-** ‘ısınmak’, **ġarḳ ol-** ‘batmak’, **ḫacil ol-** ‘utançtan yüzü kızarmak’, **ḫam ol-** ‘eğrilmek, bükülmek’, **ḫār ol-** ‘dikene dönmek’, **ḥāṣıl ol-** ‘sonlanmak, sonuçlanmak’, **itmām ol-** ‘tamamlanmak’, **köhne ol-** ‘eskimek’, **maḥv ol-** ‘mahvolmak’, **mesdūd ol-** ‘kapanmak’, **mest ol-** ‘sarhoş olmak’, **muttaṣıl ol-** ‘ulaşmak’, **mücrim ol-** ‘suçlu olmak’, **münḳād ol-** ‘boyun eğmek’, **müyesser ol-** ‘kolay olmak’, **naṣīb ol-** ‘nasip olmak’, **nev ol-** ‘yenilenmek, gençleşmek’, **perīşān ol-** ‘dağılmak’, **pinhān ol-** ‘gizlenmek’, **pūş ol-** ‘örtünmek’, **rāġıb ol-** ‘istemek, istekli olmak’, **rāst ol-** ‘doğrulmak’, **rūşen ol-** ‘parlamak’, **ser-encām ol-** ‘sonlanmak, tamamlanmak’, **şād ol-** ‘sevinçli olmak’, **tamām ol-** ‘tamamlanmak’, **teng ol-** ‘dar olmak’, **tīre ol-** ‘kararmak’, **vālih ol-** ‘şaşakalmak’, **vāṣıl ol-** ‘kavuşmak’, **yad ol-** ‘yabancı olmak’, **yār ol-** ‘yardımcı olmak, sevgili olmak, dost olmak’, **yek-sān ol-** ‘(yerle) bir olmak’, **zāʾil ol-** ‘geçmek’, **zār ol-** ‘ağlamak, inlemek’, **ẓulmet ol-** ‘kararmak’, **zükām ol-** ‘nezle olmak’

olar *zm.* (Tü.) onlar, üçüncü çokluk şahıs zamiri (krş. **onlar**)

o.+a G.56/6

o.+ı G.98/4

o.+nuñ G.45/5

olmaḳ *is.* olma G.28/4, G.47/1, G.52/5, G.105/4

olun- *f.* olunmak, olmaya konu olmak

o.-a 2a/10

on *is.* on, dokuzdan sonra gelen sayı G.12/4

on bir on bir, ondan sonra gelen sayı Mes.1/14, G.95/4

o.b.+ine Mes.1/15

onlar *zm.* üçüncü çokluk şahıs zamiri (krş. **olar**) K.2/2, G.81/4, G.83/3

o.+ı Mh.T.1/IV/5

orta *is.* orta

o.+ya G.47/2

ot *is.* ateş (krş. **od**) G.36/4

o.+a G.15/2

o.+ı Mh.T.3/I/4

o.+ından K.2/3

otur- *f.* oturmak

o.-ø Mh.T.3/V/4

o.-ma G.73/3

oyna- *f.* oynamak

o.-dum K.3/1

öl- *f.* ölmek

ö.-düm G.8/3

ö.-medi G.106/5

ö.-ür G.27/7

ö.-ürem G.78/2

öldür- *f.* öldürmek

ö.-ür Mh.T.1/II/3

ʿömr *is.* (Ar.<ʿumr) ömür, hayat G.6/5, G.13/4, G.15/5, G.22/4, G.27/1, G.35/2, G.42/4, G.93/1

ʿö.+e G.24/2, G.35/1

ʿö.+i G.81/5

ʿö.+ine G.14/2

ʿö.+ni G.7/4

ʿö.+üm G.6/2, G.81/1, G.94/4

ʿö.+üñ G.9/5

ʿö.-i bekā (Ar.+Ar.) ebedi hayat → bekā

ʿö.-i cāvīd (Ar.+Far.) ebedi hayat → cāvīd

ʿömr vėr- *bf.* (Ar.+Tü.) ömür vermek → vėr-

ʿö.v.-ür G.6/5

öñ *is.* ön

ö.+ine G.73/5, Tk.B.1/V/7, G.109/6

ört- *f.* örtmek, kaplamak

ö.-er G.68/6, G.69/4

ötrü *ed.* ötürü, ...den dolayı G.42/2, G.47/5, G.74/2, G.88/2, Mh.T.1/IV/4

öz *zm.* öz, kendi G.12/3, G.46/3, G.48/4, G.62/5, G.70/2, G.73/4, G.76/6, Mh.T.2/IV/3, G.100/4

ö.+i G.39/4, G.90/6, Tk.B.1/VI/4

ö.+idür G.4/1

ö.+in G.14/2, G.74/2, G.100/8

ö.+ine G.54/3, G.100/2, G.100/7, G.102/3 [=2]

ö.+ini G.56/1, G.87/2, G.92/9, Mh.T.2/III/5

ö.+ümi G.75/1, G.77/2, G.82/2

ö.+üñ G.56/5, G.69/4, Müs.1/2, G.109/4

ö.+üni G.112/2

ö.+üñi Mes.1/22, G.1/7, G.12/7, G.33/6, G.40/5, G.56/3, G.56/4, G.72/6, G.87/5, G.96/6, Müs.1/5

özge 1. *sf.* başka G.11/2, G.33/6, E.1/3, E.1/5, G.46/3, G.61/4, G.66/5, Tk.B.1/VI/3,

2. *ed.* başka G.9/4, G.45/1, G.63/5, Tc.B.1/I/3, G.75/2

ö.+ler Tk.B.1/IV/4

ö.+si G.103/4

ö.+sinüñ G.62/5

ö.+ye Müs.1/5, G.100/5

pā(y) *is.* (Far.) ayak G.12/4, G.80/1

p.+ine G.32/5, K.3/3, G.102/2, G.104/3, G.115/3

p.-bend (Far.+Far.) ayakları bağlı → bend G.80/1

p.-ber-cā (Far.+Far.+Far.) ayağı yerde, sabit → ber-cā G.12/4

pād-şālıġ *is.* (Far.+Tü.) padişahlık (krş. **pād-şālıķ, pādişāhlıķ)** G.98/1

pād-şālıķ *is.* (Far.+Tü.) padişahlık (krş. **pād-şālıġ, pādişāhlıķ)** Mes.1/17

pādişāh *is.* (Far.) padişah → pād-şā Mes.2/3, G.86/5

p.+ı Mes.2/3

pādişāhlıķ *is.* (Far.+Tü.) padişahlık (krş. **pād-şālıġ, pād-şālıķ)** K.5/2

pāk *sf.* (Far.) pak, temiz 2a/5, 2b/1, G.68/3, G.71/1

p.+üñ G.70/5

p.-nihād (Far.+Far.) temiz huylu, iyi huylu → nihād 2b/1

p.-revān sf.t. (Far.+Far.) temiz ruh → revān

p.r.+ına 2a/5

pākīze *sf.* (Far.) temiz, halis, saf Mes.1/7, G.87/5

pā(y)-māl *sf.* (Far.) ayak altında çiğnenmiş G.48/1, Tk.B.1/VI/4, Mh.T.2/II/3

p.-m.-i devrān (Far+Ar.) devranın ayakları altında çiğnenmiş → devrān

p.-m.d.+em G.48/1

pāre *is.* (Far.) parça G.5/2, G.58/1,

p.+si G.107/4

p.+yeG.88/1 G.88/1

p.-yi tersā (Far.+Far.) Hristiyan paresi → tersā G.5/2,

pārelen- *f.* (Far.+Tü.) parçalanmak

p.-ür G.29/2

pārsālıġ *is.* (Far.+Tü.) sofuluk G.98/2

pās-bān *b. is.* (Far.) gece bekçisi

p.-b.+em G.50/5

pāye *is.* (Far.) rütbe, derece

p.+sin 2a/3

pedīd *sf.* (Far.) görünür G.101/4

pejmürde *sf.* (Far.) perişan G.47/3

penāh *is.* (Far.) sığınak Mes.2/9

p.+um G.8/4

p.+umdur G.70/4

p.+umuzdur Tk.B.1/VI/5

per *is.* (Far.) kanat G.12/7, G.46/6, G.78/3, G.50/4

p.+üm G.79/2

p.-i meks (Far.+Ar.) eğlenmenin kanadı → meks G.50/4

p.-i pervāne (Far.+Far.) pervanenin kanatları → pervāne

p.p.+nüñ G.46/6

p. ü bāl (Far.+Far.) kanat ve kol → bāl

p.b.+in G.12/7

p.b.+üm G.78/3

perdāz *sf.* (Far.) birleşik sözcüklerde 'yapan, düzenleyen' anlamı taşır R.1/2

perdāz ėt- *bf.* (Far.+Tü.) yapar etmek → ėt-

p.ė.-ti R.1/2

perde *is.* (Far.) perde G.53/4, G.96/3, G.111/3

p.+de G.20/1

p.+lerinden G.33/2

p.+ni G.66/4

p.+si G.17/1

p.-pūş (Far.+Far.) perde örten → pūş G.53/4

perest *sf.* (Far.) tapan, çok seven Mes.1/25, G.77/4, G.88/2, G.103/2, G.112/2

perī *is.* (Far.) peri, peri gibi güzel (sevgili) G.21/1, G.49/5, G.71/3, G.83/3, G.103/1, G.103/3, G.104/7, G.104, G.105/1, G.105/4, G.115/2

p.-yi māh-likā (Far.+Far.+Far.) ay yüzlü peri → māh-likā G.83/3

perīşān *sf.* (Far.) dağınık G.24/3, G.68/5, G.72/3, G.88/3, G.112/1

p.+ı G.24/3

p.+uñ G.21/4

perīşān eyle- *bf.* (Far.+Tü.) dağıtmak → eyle-

p.e.-di G.88/3, G.112/1

p.e.-miş G.68/5

p.e.-yende G.72/3

perīşān ol- *bf.* (Far.+Tü.) dağılmak → ol-

p.o.-madın G.24/3

pervā *is.* (Far.) korku, çekince G.4/1, G.69/2

p.+ya G.32/2

p.-yı ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk korkusu → ʿışḳ G.69/2

pervāne *is.* (Far.) pervane, kelebek G.7/2, G.12/7, G.21/2, G.23/2, G.28/3, G.44/4, G.74/2, G.77/3, G.78/3, G.79/2

p.+den G.65/3

p.+ler G.37/2, Mh.T.1/IV/2

p.+nüñ G.46/6

-perver *sf.* (Far.) ‘besleyici’ anlamlı sıfatlar yapar

-p.+dür G.105/2

perveriş *is.* (Far.) beslenme G.27/4, G.88/5

p.+üm G.3/7

pes *zf.* (Far.) sonra G.71/3

peste *is.* (Far.) fıstık G.24/2, G.29/1, G.86/1

p.-yi ḫandān (Far.+Far.) gülüş güzelliği → ḫandān

p.ḫ.+ı G.24/2

	p.ẖ.+ıdan G.86/1
	p.ẖ.+ını G.29/1
peşīmān	*sf.* (Far.) pişman
	p.+dur Tk.B.1/VIII/7
peşt	*is.* (Far.) dayanak G.70/4
p. ü penāh	(Far.+Far.) dayanak ve sığınak
	p.p.+umdur G.70/4
peyām	*is.* (Far.) haber G.74/4
peydā	*sf.* (Far.) açık, belli, görünür, meydanda G.5/5, G.10/1, G.12/2, G.71/2, Mh.T.3/III/5
peydālıġ	*is.* (Far.+Tü.) görünürlük
	p.+ı G.10/1
peykān	*is.* (Far.) okun ucundaki demir, kirpiğin sivri ucu
	p.+ın G.15/3
	p.+ına G.4/5
peymān	*is.* (Far.) yemin G.73/2, G.80/1, G.100/6, G.113/2
	p.+ı G.113/2
	p.+ına G.92/2
peymāne	*is.* (Far.) şarap kadehi G.23/1, G.28/2, G.77/6
	p.+den G.65/5
peyvend	*is.* (Far.) ilgi, bağ
	p.+i G.51/3
peyvendi kes-	*bf.* (Far.+Tü.) bağını koparmak, ilişkisini sonlandırmak → kes-
	p.k.-ø G.51/3
pīç	*is.* (Far.) büklüm, kıvrım G.37/4, G.81/2

p. ü ḫam (Far.+Far.) eğri büğrü → ḫam G.81/2

p. ü tāb (Far.+Far.) sıkıntı → tāb

p.t.+um G.37/4

pīçān *sf.* (Far.) kıvrımlı (saç)

p.+e G.18/1

p.+uñ G.21/5

pinhān *sf.* (Far.) gizli G.10/1, G.41/5, G.74/3, G.100/4

p.+umnı G.54/1

pinhān eyle- *bf.* (Far.+Tü.) gizlemek → eyle-

p.e.-di G.100/4

pinhān ol- *bf.* (Far.+Tü.) gizlenmek → ol-

p.o.-ur G.74/3

pinhānī *sf.* (Far.) gizli Tk.B.1/II/6

pinhānlıġ *is.* (Far.+Tü.) gizlilik

p.+ı G.10/1

pir *sf.* (Far.) yaşlı, ihtiyar G.87/8, G.94/4, Ms.T.1/II/1, Mh.T.3/IV/2

p.-i dil-şikeste (Far.+Far.+Far.) gönlü kırılmış ihtiyar → dil-şikeste G.94/4

p.ü şeyṭān (Far.+Ar.) yaşlı ve şeytan → şeyṭān G.87/8

pīr-āne *zf.* (Far.) yaşlılara yakışır şekilde G.38/1

pīrehen *is.* (Far.) gömlek G.82/1

pīrī *is.* (Far.) yaşlılık, ihtiyarlık G.22/5

piş- *f.* pişmek

p.-meyene G.52/5

pīşe *is.* (Far.) huy

p.+sidür Mh.T.3/IV/2

pişvā *is.* (Far.) reis, rehber 2a/6, G.2/1, G.2/6

piyāle *is.* (Far.) şarap kadehi G.28/3

p.+ni G.66/3, Tk.B.1/VII/5

poz- *f.* bozmak

p.-dı Mes.1/1

p.-ma G.73/2

pozla- *f.* bozulmak

p-r G.27/1

pozul- *f.* silinmek

p.-dı G.36/5

puḫte *sf.* (Far.) pişmiş, olgun G.57/1, G.76/6, G.111/2

pūş *sf.* (Far.) 'örten' anlamlı sıfatlar yapar G.10/4, G.53/4, G.53/6

pūş ol- *bf.* (Far.+Tü.) örtünmek → ol-

p.o.-maḳ G.52/5

pür- *sf.* (Far.) dolu, bir şeye veya özelliğe sahip G.40/2, G.43/6, Tk.B.1/I/2, G.113/6

p.-daş (Far.+Tü.) taşla dolu → daş G.43/6

p-feyż (Far.+Ar.) bol, bolluk dolu → feyż G.40/2

p-ġarażı (Far.+Ar.) kindar → ġaraż G.61/5

p-kerem (Far.+Ar.) kerem sahibi → kerem

p.k.+em Tk.B.1/I/2

p-mey sf. (Far.+Far.) şarapla dolu → mey G.113/6

pür-feyż ėt- *bf.* (Far.+Ar.+Tü.) feyizlendirmek, bollaştırmak, bereketlendirmek → ėt-

p.-f.ė.-miş G.40/2

rā *is.* (Far.) yol G.69/5

r.-yı ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk yolu → ʿışḳ G.69/5

rāġ *is.* (Far.) çimenlik Tc.B.1/III/2, G.66/5

raġbet *is.* (Ar.) rağbet, itibar Mh.T.3/II/5

rāġıb *sf.* (Ar.<rāġib) rağbet eden, istekli Mes.1/4

rāġıb ol- *bf.* (Ar.+Tü.) istemek, istekli olmak → ol-

r.o.-sa Mes.1/4

raġm *ed.* (Ar.) rağmen

r.+ı G.40/5

rāh *is.* (Far.) yol (krş. **reh**) Mes.1/1, G.40/5, G.62/2, G.94/5, G.95/2

r.-ı āteş-ḫāne (Far.+Far.+Far.) ateşhanenin yolu → āteş-ḫāne G.23/6

r.-ı nā-meşrūṭ (Far.+Far.+Ar.) şartsız yol → nā-meşrūṭ G.62/2

r.-ı necāt (Far.+Ar.) kurtuluş yolu → necāt G.40/5

rāḥ *is.* (Far.) keder, kaygı G.30/3

rāḥat *is.* (Ar.) rahat, huzur G.24/1, Ms.T.1/I/5, Mh.T.2/II/4

r.+dadur Tk.B.1/VII/3

r.-ı cān (Ar.+Far.) canın rahatı → cān Ms.T.1/I/5

r.c.+ı G.24/1

rāhber *is.* (Far.) rehber, kılavuz (krş. **rehber**) G.45/1

raḫīṣ *sf.* (Ar.) ucuz G.58/2

raḥm *is.* (Ar.) acıma, merhamet G.15/3, G.32/5, G.47/3, G.88/4, G.89/3, G.97/1, Ms.T.1/III/6, K.3/5, G.104/7, G.105/5

raḥm ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) acımak, merhamet etmek → ėt-

r.ė.-ø G.105/5

r.ė.-e t>d G.97/1

r.ė.-ersün t>d G.15/3

r.ė.-üb t>d K.3/5, G.104/7

raḥm eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) acımak, merhamet etmek → eyle-

r.-e.-ø Ms.T.1/III/6

r.e.-gil G.47/3

raḥm ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) acımak, merhamet etmek → ḳıl-

r.ḳ.-dı G.88/4

r.ḳ.-maz G.89/3

raḥmet *is.* (Ar.) rahmet, acıma, merhamet etme, bağışlama 2b/1

r.+i G.6/4

r.+üñ G.2/3

r.-i ezelī (Ar.) öncesi olmayan rahmet, Allah᾿ın rahmeti → ezelī 2b/1

rāh-zen *sf.* (Far.) eşkiya G.17/3

raḳīb *is.* (Ar.) rakip G.41/5, G.47/2, Tk.B.1/III/4

r.+den G.47/4, G.76/2

r.+e K.4/1

r.+üm G.15/1, G.85/6

r.+üñ G.31/5, G.106/2

raḳḳāṣ *sf.* (Ar.) dans eden G.56/5

raḳṣ *is.* (Ar.) raks, dans G.57/1 [=2], G.57/2, G.57/3, G.57/4, G.57/5 [=2], Tc.B.1/I/2, Mh.T.2/IV/2

r.+uñ G.57/5

r.-ı cām (Ar.+Far.) kadeh dansı → cām Mh.T.2/IV/2

r.-ı semāʿ (Ar.+Ar.) sema dansı → semāʿ Tc.B.1/I/2

rām *sf.* (Far.) itaat eden Mb.T.1/II/2, G.102/3

rām ėt- *bf.* (Far.+Tü.) itaat ettirmek → ėt-

r.ė.-miş G.102/3

ramażān *is.* (Ar.) ramazan, üç ayların sonuncusu G.99/4, G.111/1

raʿnā *sf.* (Ar.) güzel, latif G.4/3, G.34/2, G.36/3, E.1/1, G.38/5, G.60/1, G.100/4, G.103/1, G.105/1

r.+nuñ G.4/1, G.27/4, Tk.B.1/VIII/6, G.105/4

r.+ya G.32/6, Mh.T.2/III/1

rāst *sf.* (Far.) doğru G.91/4

rāst ol- *bf.* (Far.+Tü.) doğrulmak → ol-

r.o.-dı G.91/4

rāz *is.* (Far.) sır G.44/3 [=2], G.79/1, G.83/2, G.112/2

r.-ı dil (Far.+Far.) gönlün sırrı → dil

r.d.+üm G.44/3

rāy *is.* (Far.) oy, karar, düşünce

r.+e G.32/1

r.+ınca G.69/4

r.+üñ G.69/5

rāyet *is.* (Ar.) sancak

r.+ini Tk.B.1/VIII/2

refīḳ *is.* (Ar.) yoldaş

r.+üm G.75/4

r.+ümdür G.21/6

reftār *is.* (Far.) gidiş G.49/7

reh *is.* (Far.) yol (krş. **rāh**) G.11/7, G.23/2, G.23/4, G.77/1, G.77/5, G.107/1

r.-i cānāne (Far.+Far.) sevgilinin yolu → cānāne G.77/1

r.-i ferzāne (Far.+Far.) bilginlerin yolu → ferzāne G.23/4

r.-i ʿışḳ (Far.+Ar.) aşk yolu → ʿışḳ G.77/5

r.ʿı.+uñ G.107/1

r.-i ʿışḳ-ı mecāz (Far.+Ar.+Ar.) mecazi aşk yolu → ʿışḳ-ı mecāz

r.ʿı.m.+da G.77/5

r.-i mey-ḫāne (Far.+Far.+Far.) meyhanenin yolu → mey-ḫāne G.87/4

r.-i pervāne (Far.+Far.) pervanenin yolu (=kendini ateşe atme) → pervāne G.23/2

r.-i ṣaḥra (Far.+Ar.) çöl yolu → ṣaḥra G.23/4

rehā *is.* (Far.) kurtulma G.14/7

rehber *is.* (Far.) rehber, kılavuz (krş. **rāhber**) G.37/1, G.37/5

r.+i Mes.2/5

rem *is.* (Far.) ürkme G.15/4, G.81/4

rem ėt- *bf.* (Far.+Tü.) ürkmek → ėt-

r.ė.-er t>d G.15/4

remed *is.* (Ar.) göz ağrısı G.33/2

remz *is.* (Ar.) remiz, işaret

r.+i G.39/2

renc *is.* (Far.) eziyet, sıkıntı Tc.B.1/IV/3, G.106/6

r. ü miḥnet (Far.+Ar.) eziyet ve sıkıntı → miḥnet

r.m.+i G.106/6

reng *is.* (Far.) renk G.27/3, G.54/1, G.70/1, Tk.B.1/III/2

r.+i G.36/6, G.63/4

r.+miş G.108/2

r.-i ḳan (Far.+Tü.) kan rengi → ḳan G.27/3

r.-i ruḫ-ı zerd (Far.+Far.+Far.) sararmış yanağın rengi → ruḫ-ı zerd Tk.B.1/III/2

r.-i şafaḳ (Far.+Ar.) şafak rengi → şafaḳ G.70/1

r.-i zerd (Far.+Far.) sarı renk → zerd

r.z.+ümden G.54/1

rengīn *sf.* (Far.) renkli G.70/1, G.76/1

-res *sf.* (Far.) yetişen, ulaşan anlamlı sıfatlar yapar G.8/5, G.50/3, G.50/6

resed *is.* (Far.) lâyık G.33/1

resm *is.* (Ar.) resim G.104/3, G.104/5

r.-i dil-berī (Ar.+Far.) dilberane resim → dil-berī G.104/3, G.104/5

resūl *is.* (Ar.) elçi, peygamber, Hz. Muhammed Mes.1/13, G.74/4, G.95/2

R.+den G.95/3

reşk *is.* (Far.) kıskanma, kıskançlık 2a/1, G.29/2

r.+den G.53/4, G.108/4

reşk ėt- *bf.* (Far.+Tü.) kıskanmak → ėt-

r.ė.-er t>d G.29/2

-rev *sf.* (Far.) 'giden' anlamlı birleşikler yapar G.35/1

revā *is.* (Far.) uygun G.2/5

r.+dur G.4/1, G.19/2, G.27/3, G.31/2, G.33/5, G.89/1

revān *is.* (Far.) ruh

r.+ ına 2a/5

revāni *sf.* (Far.) yürüyen, giden Tk.B.1/V/5

revān *sf.* (Far.) akan, giden, yürüyen G.19/2, G.27/4, G.55/, G.63/3, G.79/5, Ms.T.1/I/4, Mh.T.3/III/2, G.101/5, G.114/1

revḥ *is.* (Ar.) gönül rahatlığı G.30/3

r. u rāḥ (Ar.+Far.) rahatlık ve keder → rāḥ G.30/3

reviş *is.* (Far.) yol, tarz G.96/4

reyḫān *is.* (Ar.) reyhan, fesleğen G.36/6

r.+ını G.29/5

rezzāḳ *sf.* (Ar.) tüm canlılara rızık veren, Allah

r.+durur G.83/5

rıżā *is.* (Ar.<riżā) razı olma G.90/4

r.+sıylan Tk.B.1/IV/4

r.-yı Allah (Ar.+Ar.) Allah rızası → Allah G.90/4

rızḳ *is.* (Ar.<rizḳ) rızık, yiyecek-içecek

r.+ını G.25/3

riʿāyet *is.* (Ar.) gözetme Tk.B.1/V/2

r.+üm Tk.B.1/II/2

riʿāyet ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) gözetmek → ėt-

r.ė.-üb t>d Tk.B.1/V/2

riḥlet *is.* (Ar.) göç G.93/6

rişte *is.* (Far.) iplik G.34/6, G.49/4, G.80/1, G.93/4, G.101/4

r.-yi ʿahd u peymān (Far.+Tü.+Ar.+Far.) yemin ve söz ipliği →

ʿahd u peymān G.80/1

r.-yi göñül (Fra.+Tü.) gönül ipliği → göñül

r.g.+ümde ü>ø G.101/4

r.-yi zülf (Far.+Far.) saçın ipliği → zülf

r.z.+ümde G.34/6

r.-yi zünnār (Far.+Ar.) papaz kuşağı → zünnār G.49/4

	r.z.+ı G.93/4
riyā	*is.* (Ar.) ikiyüzlülük G.10/4, G.45/5, G.62/1, G.87/3, G.87/8, G.98/3
	r.+dan G.56/6, G.87/4
	r.+dur G.56/4, G.87/1, G.92/2
r. vü şirk	(Ar.+Ar.) ikiyüzlülük ve şirk → şirk G.62/1
r.-yı ʿışḳ	(Ar.+Ar.) aşk riyası → ʿışḳ
	r.ʿı.+a G.45/5
riyāʾī	*sf.* (Ar.) ikiyüzlülükle yapılan Mes.1/31
riyālıġ	*is.* (Ar.+Tü.) ikiyüzlülük G.98/4
riyāyī	*sf.* (Ar.) ikiyüzlü G.56/3, G.57/4
	r.+dür G.69/2
riyāżet	*is.* (Ar.) perhiz
	r.+ide G.62/6
-rīz	*sf.* (Far.) isimlere eklenerek ‘dökücü, döken’ anlamında sıfatlar yapar → ḫūn-rīz
	r.+ini G.17/4
rū(y)	*is.* (Far.) yüz Mes.1/13, G.66/2, G.67/2, G.67/5, G.80/4, G.86/3, G.112/1
	r.+ı E.1/4
	r.+uñ G.4/4, G.21/2
r.-nümā	(Far.+Far.) yüz gösteren → nümā G.80/4
r.-siyāh	(Far.+Far.) siyah yüzlü → siyāh G.66/2
r.-yı zerd	(Far.+Far.) sarı yüz → zerd
	r.z.+üm G.86/3

rubāʿī *is.* (Ar.) aynı esasta ve yirmi dört şekilli vezinle yazılan dört mısralık şiir 1b/3

r.-yi mażmūn (Ar.) mazmunlarla yazılmış rubai → mażmūn

r.m.+ıyla 1b/3

rūḥ *is.* (Ar.) ruh, can 2a/11, G.14/6, G.19/2, G.65/5, G.71/1, Ms.T.1/I/4, G.105/2

r.+um G.52/3

r.-efzā (Ar.+Far.) cana ferahlık veren → efzā 2a/11

r.-ı ḳuds (Ar.+Ar.) Cebrail meleği → ḳuds G.14/6

r.-ı pāk (Ar.+Far.) temiz ruh → pāk G.71/1

r.-ı revān (Ar.+Far.) canlı ruh → revān G.19/2, Ms.T.1/I/4

r.-perver (Ar.+Far.) ruhu besleyen → perver

r.p.+dür G.105/2

ruḫ 1. *is.* (Far.) yanak Tk.B.1/III/2

r.-ı zerd (Far.+Far.) sarı yanak → zerd Tk.B.1/III/2

2. *is.* yüz, çehre G.69/4,

r.+uñ G.17/2

r.-ı zībā (Far.+Far.) güzel yüz → zībā

r.z.+yı G.69/4

ruḫsār *is.* (Far.) yanak G.49/5

r.+uñ G.44/4

ruḫsārsız *zf.* (Far.+Tü.) ... yanaklı sevgili olmadan Mh.T.1/V/1

rumūz *is.* (Ar.) işaretler G.7/4

r.-ı ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşk remizleri, aşk işaretleri → ʿışḳ G.7/4

rūşen *sf.* (Far.) parlak, aydın Mes.1/11, G.20/1, G.38/3, Mh.T.3/IV/1

rūşen ol- *bf.* (Far.+Tü.) parlamak → ol-

r.o.-dı G.38/3

rūşen-ger *sf.* (Far.) parlaklık veren

r.+i Mb.T.1/III/2

rūz 1. *is.* (Far.) gün G.53/6, G.82/4, G.103/4

r.-ı evvel (Far.+Ar.) ilk gün → evvel

r.e.+den G.103/4

r.-ı ezel (Far.+Ar.) ezel günü → ezel G.82/4

r.e.+den G.53/6

2. *is.* gündüz G.84/4, G.92/3, G.106/2

r. u şeb (Far.+Far.) gece gündüz → şeb G.92/3, G.106/2

rūzgār *is.* (Far.) zaman, devir 2a/9

rūzī *is.* (Far.) rızık G.83/5

-rübā *sf.* (Far.) kapan anlamlı sıfatlar yapar G.46/4, G.68/2

rümmān *is.* (Ar.) nar

r.+ı G.24/4

rüsvā *sf.* (Far.<rusvā) rezil (krş. **rüsvāy**) G.4/5, G.10/2, G.12/2, G.12/7, G.43/5, G.45/3, G.45/5, G.46/7, G.60/5

r.-yı ḫalḳ (Far.+Ar.) halkın rezili, halk içinde rezil olan → ḫalḳ G.45/3, G.45/5, G.46/7

rüsvā ėt- *bf.* (Far.+Tü.) rezil etmek → ėt-

r.ė.-üpdür t>d G.43/5

rüsvā ḳıl- *bf.* (Far.+Tü.) rezil etmek → ḳıl-

r.ḳ.-dı G.37/3

rüsvāy *sf.* (Far.<rusvāy) rezil (krş. **rüsvā**) G.37/3

saʿādet *is.* (Ar.) saadet, mutluluk G.41/4

sāʿat *is.* (Ar.) zaman

s.+ini G.106/3

ṣabā *is.* (Ar.) saba rüzgarı, doğudan hafifçe esen rüzgar G.108/1

ṣ.+ya G.78/7

ṣabāḥ *zf.* (Ar.) sabah vakti G.30/1, G.30/6

s̱ābit *sf.* (Ar.) sabit, yerinde duran G.2/6

s̱ābit eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) sabitlemek → eyle-

s̱.e.-ø G.2/6

ṣabr *is.* (Ar.) sabır G.36/7, G.38/6, G.50/6, G.89/5, G.91/2, Tk.B.1/IX/4, Ms.T.1/I/4, Mh.T.1/III/4, Mh.T.3/V/2

ṣ.+umı G.84/2

ṣ. u ḳarār (Ar.+Ar.) sabır ve karar → ḳarār

ṣ.ḳ.+um G.91/2

ṣabr ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) sabretmek → ėt-

ṣ.ė.-düm G.89/5

ṣ.ė.-üb t>d G.38/6, Tk.B.1/IX/4

ṣabr eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) sabretmek → eyle-

ṣ.e.-ø G.36/7, Mh.T.1/III/4

ṣ.e.-gil G.50/6, Mh.T.3/V/2

ṣabr ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) sabretmek → ḳıl-

ṣ.ḳ.-ø Ms.T.1/I/4

saç *is.* saç, baştaki kıllar

s.+ı G.5/3, E.1/2

saç- *f.* saçmak

s.-dum K.3/3

saʿd *sf.* (Ar.) uğurlu G.107/1

ṣadef *is.* (Ar.) inci kabuğu, sedef G.68/3

ṣādıḳ *sf.* (Ar.<ṣādiḳ) sadakatli G.26/2, G.92/4

ṣaf *sf.* (Ar.<ṣāf) arı, halis, temiz G.35/2, G.68/6, Tk.B.1/VI/2

ṣ.+dur G.19/4

ṣāf ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) saf etmek, temizlemek → ėt-

ṣ. ė.-medi G.35/2

ṣāf eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) saf etmek, temizlemek → eyle-

ṣ.e.-ø G.68/6

ṣaf *is.* (Ar.<ṣaff) dizi, sıra (elbise için) Mes.1/7

ṣ.+ından G.31/2

ṣafā *is.* (Ar.) saflık, gönül rahatlığı Mes.1/6, G.2/7, G.22/3, G.90/6

ṣ.-yı Allah (Ar.+Ar.) Allah᾿ın safası → Allah G.90/6

ṣafā vėr- *bf.* (Ar.+Tü.) gönül rahatlığı vermek → vėr-

ṣ.v.-ür Mes.1/6

ṣafḥa *is.* (Ar.) safha, aşama 2a/8

ṣ.-yı rūzgār (Ar.+Far.) zaman dilimi → rūzgār

ṣ.r.+da 2a/8-9

ṣāfī *sf.* (Ar.) safi, temiz G.69/5

ṣafrā *is.* (Ar.) safra G.3/4

saġal- *f.* iyileşmek

s.-ur G.107/7

sāġar *is.* (Far.) içki kadehi G.52/2, G.88/4, G.99/3

s.+a G.112/1

s.+ı G.32/2, G.52/4, Mb.T.1/III/1, G.76/4, G.105/5

s.+ın G.15/8, G.77/6

s.+ından G.53/5

ṣaḥbā *is.* (Ar.) şarap G.32/2

ṣ.-yı çeşm (Ar.+Far.) gözün şarabı → çeşm

s.ç.+inden G.32/2

ṣāḥib *is.* (Ar.) sahip, malik G.54/6, Mh.T.2/II/2

ṣ.-i cāh (Ar.+Far.) yer sahibi → cāh Mh.T.2/II/2

ṣ.-i firāş (Ar.+Ar.) yatalak → firāş G.54/6

ṣaḥīfe *is.* (Ar.) sayfa

ṣ.+sidin G.62/4

sāḥir *sf.* (Ar.) maskaralık eden

s.+dür G.87/3

saḫla- *f.* saklamak

s.-ø G.5/5

s.-dum G.37/3

s.-ya G.90/6

ṣaḥra *is.* (Ar.) çöl G.23/4

ṣāʾim *sf.* (Ar.) bir şeyden uzak durma G.87/4

sāḳī *is.* (Ar.) içki sunan kimse G.3/2, G.19/4, G.20/5, G.22/3, G.28/3, G.30/3, G.32/1, G.60/5, G.28/4, G.64/5, G.65/5, Tc.B.1/I/4, Tc.B.1/II/1, Tc.B.1/II/4, Tc.B.1/III/4, Tc.B.1/IV/4, G.66/3, Mb.T.1/VI/1, G.74/1, G.83/2, G.99/3, Mh.T.2/IV/1

s.+nüñ G.74/1

s.-yi bezm (Ar.+Far.) meclis sakisi → bezm G.66/3, G.99/3

s.b.+üñ Mh.T.2/IV/1

s.-yi Kevs̱er (Ar.+Ar.) Kevser sakisi; Hz. Aliʾnin adlarından biri → Kevs̱er G.3/2, G.19/4, G.30/3

s.K.+den G.20/5, G.22/3,

s.-yi sīmīn-beden (Ar.+Far.+Ar.) gümüş tenli saki → sīmīn-beden G.15/8

sākin *sf.* (Ar.) bir yerde oturan

s.+dür G.41/3

sāḳīyā *ün.* (Ar.+Ar.) ey saki → sāḳi Mes.1/10, G.52/4, G.57/1, G.67/1, Mb.T.1/III/1, G.76/1, G.81/1, G.105/5, G.108/2

sāl *is.* (Far.) yıl G.54/6, Mh.T.2/II/4

s. u meh (Far.+Far.) aylarca ve yıllarca → meh G.54/6, Mh.T.2/II/4

sal- *f.* salmak (krş. **ṣal-**)

s.-ø G.108/2

s.-an G.96/6, Ms.T.1/II/6

s.-dı G.12/3, G.12/5, G.15/8, G.16/3, G.32/2, G.37/1, G.40/4, G.49/3, G.54/3, G.66/4, Mh.T.1/III/5, G.112/2

s.-gıl G.20/1, G.52/4, Mb.T.1/III/1, G.76/4, G.81/1

s.-mış G.12/1, G.102/2

s.-ub G.56/5

s.-updur G.30/3, E.1/2

s.-ur Mes.1/19, G.69/3, G.82/5, Mh.T.2/III/4

ṣal- 1. *f.* salmak (krş. **sal-**)

ṣ.-ø Tk.B.1/VII/5

ṣ.-dı G.84/3, G.98/2, K.3/7, G.110/2, G.113/6

ṣ.-dum G.89/4

ṣ-gıl G.73/5, G.105/5

ṣ.-ma G.49/4

ṣ.-mış G.89/2

2. *yrd. f.* açmak, kurmak

s.-gıl G.73/5

ṣofra ṣal- ‘sofra açmak, sofra kurmak’

ṣalāḥ *is.* (Ar.) barış, aranın düzelmesi G.30/1, G.30/5

ṣalavāt *is.* (Ar.) Hz. Muhammed ve onun ailesinden gelenler için yapılan dua Mes.1/15

sālik *sf.* (Ar.) bir tarikate giren G.84/3

s̱ālis̱ *sf.* (Ar.) üçüncü G.25/5, G.26/2

salṭanat *is.* (Ar.) saltanat G.86/5

sāmān *is.* (Far.) servet, zenginlik

s.+ını G.29/6

san 1. *is.* ün, unvan G.13/4

2. *is.* tarz, şekil G.74/2

san- *f.* sanmak, zannetmek (krş. **ṣan-**)

s.-dılar Mh.T.1/IV/3

ṣan- *f.* sanmak, zannetmek (krş. **san-**)

ṣ.-dı G.114/2

ṣ.-ma G.107/6

ṣ.-magıl G.43/1

saña *zm.* (sen+e) sana → sen G.13/1, G.43/1 [=2], G.43/2, G.43/3, K.2/2, G.44/3, G.51/1, G.73/2, G.73/5, G.78/8, G.85/7, G.96/5, G.98/5, Mh.T.2/I/5, Mh.T.2/II/1, Mh.T.3/III/1, G.100/8

s.+dur G.11/1

sancıl- *f.* batmak

s.-magıl Mh.T.1/III/1

s.-ur G.31/2

sānī *sf.* (Ar.) ikinci G.25/5

s. vü s̱ālis̱	(Ar.+Ar.) ikinci ve üçüncü → s̱ālis̱ G.25/5
ṣāniʿ	*sf.* (Ar.) yapan, yaratan, sanat eserini meydana getiren, Allahʾın sıfatlarından biri G.6/1, G.33/3
	s.+a 1b/6
s̱ap-	*f.* sapmak, doğru yoldan ayrılmak
	s̱.-maz G.26/5
sārā	*sf.* (Far.) halis, katkısız G.5/4
saral-	*f.* sararmak
	s.-dı G.54/1
saralmaḳ	*is.* sararma Mh.T.2/III/2
sarı	*sf.* sarı renk G.36/3
sarı	*ed.* -e doğru, tarafına doğru (krş. **saru**) G.56/1
sarıl-	*f.* sarılmak, kucaklamak
	s.-dı G.27/7
saru	*ed.* -e doğru, tarafına doğru (krş. **sarı**) G.60/4, G.94/2, G.99/2, Mh.T.3/II/5, Müs.1/1
	s.+ya G.13/2, G.85/7
sat-	*f.* satmak G.27/6
	s.-ar G.27/6
	s.-ma G.87/3
ṣay-	*f.* düşünmek
	ṣ.-madum G.89/1
saʿy	*is.* (Ar.) gayret, çabalama
	s.+i G.92/9
	s.+lar Mh.T.2/II/3
ṣayd	*is.* (Ar.) avlama G.58/4, G.102/1

	ṣ.+ına G.15/4
ṣayd ėt-	*bf.* (Ar.+Tü.) avlamak → ėt-
	ṣ.ė.-mek G.58/4
ṣayd eyle-	*bf.* (Ar.+Tü.) avlamak → eyle-
	ṣ.e.-di G.102/1
sāye	*is.* (Far.) gölge G.28/3
	s.+sin G.93/5
	s.+sine Mes.2/9
s.-yi pervāne	(Far.+Far.) pervanenin gölgesi → pervāne G.28/3
sayıl-	*f.* sayılmak, düşünülmek
	s.-a G.107/6
sāyir	*sf.* (Ar.<sāʾir) diğer, başka 1b/2
ṣayḳāl	*sf.* (Ar.) parlak, cilalı 2b/4, G.33/2
ṣ.-i iḥsān	(Ar.+Ar.) ihsan parlaklığı → iḥsān 2b/4
ṣayḳal vėr-	*bf.* (Ar.+Tü.) parlatmak → vėr-
	ṣ.v.-mişem G.33/2
ṣayyād	*is.* (Ar.) avcı
	ṣ.+ı G.102/3
-sāz	*sf.* (Far.) ‘yapan’ anlamlı birleşik kelimeler kurar Mes.1/1
	-s.+ı G.72/5
sebaḳ	*is.* (Ar.) ders G.70/4
	s.+da G.109/2
sebeb	*is.* (Ar.) sebep, neden G.25/3, G.46/1
	s.+den G.9/3, G.58/6, G.73/1, G.80/5, G.108/5
ṣebū	*is.* (Far.) testi G.99/3

sebük *sf.* (Far.) hafif Ms.T.1/III/3

secde *is.* (Ar.) secde G.44/2

sefer 1. *is.* (Ar.) sefer, savaş

s.+de Mes.2/4, G.27/5

s.+den Mh.T.3/V/3

2. *is.* yolculuk Tk.B.1/V/5

s.+de G.27/5

s.+üm G.75/2

sefīd *sf.* (Far.) beyaz G.95/5

seg *is.* (Far.) köpek G.31/5, G.47/2, G.47/4, G.76/2

seḥāb *is.* (Ar.) bulut G.17/1

seḥer *is.* (Ar.) seher vakti, güneş doğmadan önceki vakit G.3/2, G.21/6, G.24/4, G.38/2, G.42/1, G.45/3, G.45/4, G.72/2, G.101/1

s.+de G.29/2

seḥer-geh *is.* (Ar.+Far.) seher vakti G.23/3, G.79/2

sehl *is.* (Ar.) kolay

s.+dürür G.113/2

seksen *is.* seksen, yetmiş dokuzdan sonra gelen sayı Mes.1/28

selām *is.* (Ar.) selam Mes.1/15

selāmet *is.* (Ar.) selamet, esenlik Ms.T.1/I/6

sem *is.* (Ar.) kulak G.35/4

semā *is.* (Ar.) gök (krş. **semāʿ**)

s.+dan G.53/3

semāʿ *is.* (Ar.) gök (krş. **semā**)

s.+a G.66/1

semāʿ *is.* (Ar.) Mevlevi ayinlerinde dönerek zikirde bulunma töreni G.56/5, Tc.B.1/I/2

s.u vecd (Ar.+Ar.) dönerek ve kendinden geçerek → vecd G.56/5

semen *is.* (Far.) yasemin G.82/5

semend *is.* (Far.) çevik ve güzel at G.72/5

s.-i Hind (Far.+Far.) güzel ve çevik Hint atı → Hind

s.H.+e G.72/5

semender *is.* (Far.) ateşte yaşadığı düşünülen bir masal hayvanı G.10/3, G.12/3

s̱emer *is.* (Ar.) meyve G.3/6, G.42/3

sen *zm.* sen, ikinci teklik şahıs zamiri Mes.1/10, G.2/2, G.8/3, G.9/2, G.11/7, G.23/1, G.23/2, G.23/4, G.33/6, G.53/6, G.55/2, G.59/3, G.59/4, Mb.T.1/III/3, G.74/4, G.78/8, G.87/3, G.92/4, G.94/3, Mh.T.1/III/4, Müs.1/3, G.100/6

s.+den G.2/2, G.8/4, G.8/5, G.11/2, G.17/2, G.22/6, G.47/5, G.49/5, G.86/6, G.94/1

s.+i Mes.1/29, G.1/7, G.12/2, G.13/3, G.34/3, G.46/7, G.96/4, Mh.T.2/IV/2, Müs.1/4, G.102/1, G.102/3, G.102/5, G.104/10, G.115/1 [=2], G.115/4, G.115/6

s.+sen G.14/3, G.59/4, G.78/6 [=2]

s.+üñ G.12/4, G.13/2 [=2], G.14/1, G.14/2, G.14/7, G.36/7, G.50/6, G.73/3, G.85/2, G.85/4, G.94/1, G.98/2, G.102/3, G.108/5

senā *is.* (Ar.) övme Mes.2/12, G.1/2

senā ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) övmek → ḳıl-

s.ḳ.-uram G.1/2

seng *is.* (Far.) taş G.11/6

s.-i ḫārā (Far.+Far.) mermer taşı → ḫārā G.11/6

seng-sār *b.is.* (Far.) taşlı yer, taşlık G.50/4

sensiz *zf.* sen olmadan G.101/1

sep- *f.* serpmek

s.-er G.25/3

s.-medi G.54/5, G.113/3

sepil- *f.* serpilmek

s.-di G.21/3

ser *is.* (Far.) baş R.1/4, G.27/1, G.38/1, G.38/1, G.42/1, G.58/5

s.+i G.104/10

s.-efrāz (Far.) başını yukarı kaldıran, başkalarından üstün olan → -efrāz R.1/4

s. ü pā (Far.+Far.) baş ve ayak → pā G.58/5

ser-ā-ser *zf.* (Far.) baştan başa G.101/5

serāy *is.* (Far.) saray

s.-ı Allah (Far.+Ar.) Allah᾽ın sarayı → Allah G.90/1

ser-be-ser *zf.* (Far.) baştan başa G.36/3

serd *sf.* (Far.) soğuk Tk.B.1/III/3

ser-efrāz ėt- *bf.* (Far.+Tü.) başını kaldırmak, üstün kılmak → it-

s.e.ė-ti R.1/4

ser-encām *b.is.* (Far.) son, akıbet G.111/1, G.111/4

ser-encām ol- *bf.* (Far.+Tü.) sonlanmak, tamamlanmak → ol-

s.o.-dı G.111/1

serīr *is.* (Ar.) taht G.35/5

s.-i Keyḳubād (Ar.+Far.) Keykubad᾽ın tahtı → Keyḳubād G.35/5

ser-mest *sf.* (Far.) sarhoş G.97/3

ser-nüvişt *b.is.* (Far.+Far.) alın yazısı, kader

s.-n.+üm G.82/4

serserī *sf.* (Far.) serseri, tutarsız G.103/4, G.104/4

serv *is.* (Far.) selvi, selvi boy G.4/1, G.4/3, G.21/3, G.27/4, G.29/1, G.34/2, G.38/5, G.44/1, G.44/1, G.55/1, G.81/2, G.82/5, G.85/1, G.103/1, G.105/2, G.108/4

s.+üñ G.114/2

s.-i ḫırāmān (Far.+Far.) sallanan selvi(ye benzeyen boy) → ḫırāmān G.108/4

s.ḫ.+ını G.29/1

s.ḫ.+uñ G.21/3

s.-i nāz (Far.+Far.) boyu selviye benzeyen nazlı sevgili → nāz G.44/1

s.-i raʿnā (Far.+Ar.) boyu servi gibi olan sevgili → raʿnā G.34/2, G.38/5, G.103/1

s.r.+nuñ G.4/1, G.27/4

s.-i revān (Far.+Far.) yürüyen selvi → revān G.55/1

s. ü semen (Far.+Far.) selvi ve yasemin → semen G.82/5

ser-vaḳt *is.* (Far.) oda, daire

s.-v.+üme G.35/6

serzeniş *is.* (Far.) serzeniş, yakınma G.7/3

serzeniş eyle- *bf.* (Far.+Tü.) serzenişte bulunmak, yakınmak → eyle-

s.e.-di G.7/3

sev- *f.* sevmek

s.-di G.13/3

s.-düñ G.23/6

sevdā	*is.* (Ar.) sevda, aşk G.3/4, G.5/1, G.10/2, G.10/3, G.12/1[=2], G.27/8, G.64/4, G.69/1, Mh.T.2/III/4
	s.+sı G.33/1, G.45/2, G.45/4, G.50/3
	s.+sın G.30/3, G.93/7
	s.+sını G.8/1
s.-yı cünūn	(Ar.+Ar.) delilik sevdası → cünūn Mh.T.2/III/4
s.-yı ʿışḳ	(Ar.+Ar.) aşk sevdası → ʿışḳ G.69/1
	s.ʿı.+a G.27/8
	s.ʿı.+ı G.10/2
sevi	*is.* sevi kuşu G.96/5
sevindür-	*f.* sevindirmek
	s.-ø G.72/3
seylāb	*is.* (Far.) sel G.37/3, G.96/5, G.99/2
s.-ı çeşm-i ter	(Far.+Far.) ıslak gözün sel gibi akan yaşı → çeşm-i ter G.37/3
s.-ı sirişk	(Far.+Far.) gözyaşı seli → sirişk
	s.s.+üm G.96/5, G.99/2
seyr	*is.* (Ar.) seyir, bakma G.21/5, G.37/5, G.46/2, G.53/3, G.58/4, G.102/2
	s.+e G.103/3
s.-i gül-zār	(Ar.+Far.) gül behçesinin seyri → gül-zār G.46/2
s.-i ḳanīṣ	(Ar.+Ar.) av seyri → ḳanīs G.58/4
seyr ėt-	*bf.* (Ar.+Tü.) seyretmek, dolaşmak → ėt-
	s.ė.-er G.53/3, G.102/2
	s.ė.-erdüm t>d G.21/5
	s.ė.-üb t>d G.37/5
ṣıdḳ	*is.* (Ar.<ṣidḳ) içten bağlılık, doğruluk G.9/1, G.106/6

ṣ.+uñ Tk.B.1/VI/7

ṣıfat 1. *is.* (Ar.<ṣifat) sıfat, yüz

ṣ.+ı Mes.1/25, Mes.2/6

2. *sf.* ‘gibi’ anlamlı birleşikler yapar → ṭūṭī-ṣıfat G.9/5

sıḳış- *f.* sığmak

s.-maz Mes.2/6

sın- *f.* kırılmak

s.-ar G.50/4

sındur- *f.* sındırmak, kırmak

s.-dı G.3/5

sınuḳ *sf.* kırık G.107/4

sır *is.* (Ar<sirr) sır, gizli tutulan şey G.46/7,

s.+(r)ını G.40/1, G.46/1, G.89/4

ṣırāṭ-ı müstaḳīm (Ar.) hak yol

ṣ.-ı m.+üñ G.95/3

sırdaş *is.* (Ar.+Tü.) sırdaş, sır paylaşılan kimse G.43/1

s.+uma G.89/5

sīb *is.* (Far.) elma G.15/8, G.21/2, G.24/2, G.29/3, G.29/5

s.-i zenaḫdān (Far.+Far.) elmaya benzeyen çene → zenaḫdān

s.z.+ı G.24/2

s.z.+ın G.15/8

s.z.+ını G.29/3

s.z.+uñ G.21/2

siḥr *is.* (Ar.) sihir, büyü G.41/2

sil- *f.* silmek

s.-medi G.106/1

sildür- *f.* sildirmek

s.-düñ G.72/4

simāk *is.* (Ar.) vasıta, sebep G.71/1

sīmīn *sf.* (Far.) gümüş gibi olan G.15/8

s.-beden (Far.+Ar.) gümüşe benzeyen ten → beden G.15/8

s.-berī (Far.) gümüşe benzeyen ten G.105/2

sīne *is.* (Far.) sine, göğüs

s.+m G.68/4

s.+me G.31/2

s.+mi G.15/3, G.21/4, G.49/6

sipāh *is.* (Far.) asker

s.+ı G.94/5

sipās *is.* (Far.) şükretme, teşekkür etme 1b/1

sipend *is.* (Far.) tütsü olarak kullanılan madde, üzerlik tohumu G.34/4, G.44/5

sipihr *is.* (Far.) gök G.54/2

s.-i nil-gūn (Far.+Far.) lacivert renkli gök → nil-gūn G.54/2

sirişk *is.* (Far.) gözyaşı

s.+üm G.96/5, G.99/2

sitāre *is.* (Far.) yıldız

s.+si G.107/1

sitem *is.* (Far.) sitem, zulüm G.76/2, G.110/4

sitem-ger *sf.* (Far.) zalim → -ger G.47/3, G.89/2, G.89/3

sitem-kār *sf.* (Far.) zalim → kār G.94/4

siyāh	*sf.* (Far.) siyah (krş. **siyeh**) G.66/2, G.86/6, G.92/3,
siyeh	*sf.* (Far.) siyah (krş. **siyāh**) G.53/5, G.72/3, Tk.B.1/IV/5
s.-mest	(Far.+Far.) çok sarhoş → mest G.53/5
ṣofra	*is.* (Ar.<ṣufre) sofra G.73/5
ṣofra ṣal-	*bf.* (Ar.+Tü.) sofra açmak, sofra kurmak → ṣal-
	ṣ.ṣ.-gıl G.73/5
soḫ-	*f.* sokmak
	s.-ø G.31/5
ṣoḥbet	*is.* (Ar.<ṣuḥbet) sohbet G.66/5, G.75/4
	ṣ.+i Mh.T.2/IV/2
	ṣ.+idür Mh.T.2/IV/5
ṣ.-i bāğ	(Ar.+Far.) bağ sohbeti → bāġ G.66/5
ṣoñra	*zf.* sonra (bkz. **sora**) 1b/7, Mes.2/10, G.13/4, G.67/5, G.71/1
sor-	*f.* sormak
	s.-ø G.78/1
	s.-dı G.34/2, G.91/3
	s.-madı G.113/4
	s.-magıl G.15/1
	s.-maġa G.63/2
sora	zf. sonra (bkz. **ṣoñra)** G.95/3
sölen-	f. söylenmek, konuşulmak (krş. **söylen-**)
	s.-ür G.39/2
söleş-	*f.* söyleşmek, konuşmak (krş. **söyleş-**)
	s.-ø G.25/5
	s.-di G.19/5

söndür- *f.* söndürmek

s.-mege G.37/2

söyle- *f.* söylemek, demek

s.-ø G.60/3

s.-di G.30/1, G.34/6, K.3/2, G.104/9

s.-dügi G.69/3

s.-düm G.34/4, K.3/4

söylen- *f.* söylenmek, konuşulmak (krş. **sölen-**)

s.-ür G.13/4, G.13/5

söyleş- *f.* söyleşmek, konuşmak (krş. **söleş-**)

s.-ür G.65/2

söylet- *f.* söyletmek, konuşturmak

s.-iñ t>d G.110/4

söz *is.* söz, laf G.73/3, G.76/7, Mh.T.3/III/4, G.111/2

s.+e G.96/2

s.+i G.1/1, G.1/5, G.26/2, G.62/3, G.79/3, K.3/7, G.111/3

s.+idür G.102/5

s.+in G.23/2, G.39/5

s.+ine G.23/4, G.31/5, G.32/6, G.106/2

s.+inden G.15/6

s.+ini G.46/7

s.+leri G.7/3

s.+üm G.73/2

s.+ümi Müs.1/5, G.100/8

s.+üñ G.25/5

s.+üñe G.14/7

sözli *sf.* söz sahibi

s.+ni G.26/2

su *is.* su G.21/3, G.26/4, G.54/5, G.63/4, G.79/5, G.88/6, G.99/2, G.102/5, G.108/3, G.112/3, G.113/3, G.115/4

s.+da Ms.T.1/I/6

s.+dan G.114/2

s.+ya G.16/3, G.36/5, G.83/3, G.88/1

s.+yı G.36/6

s.+yıdın G.36/1

sū(y) *is.* (Far.) taraf G.44/2, G.115/1, G.115/6

ṣubḥ *is.* (Ar.) sabah G.3/3, Mb.T.1/II/3, G.74/4, G.76/5, Mh.T.1/IV/3, Mh.T.2/IV/4, Mh.T.3/I/2, G.104/8

ṣ.+ı K.3/4

ṣ.-ı bekā (Ar.+Ar.) beka sabahı → bekā

ṣ.b.+dan G.3/3

ṣ. u şām (Ar.+Far.) sabah akşam → şām Mb.T.1/II/3, G.76/5, Mh.T.2/IV/4

ṣubḥ-dem *zf.* (Ar.+Far.) sabah vakti → dem G.88/7

ṣudāʿ *is.* (Ar.) rahatsızlık Tc.B.1/IV/3

ṣūfī *is.* (Ar.) sufi, mutasavvıf G.69/5

ṣ.-yi ṣāfī (Ar.+Ar.) temiz sufi → ṣāfī G.69/5

ṣulḥ *is.* (Ar.) barış G.30/5, G.30/5

ṣ.-i gül (Ar.+Far.) gül ile barış, sevgili ile barış → gül G.30/5

ṣ. u ṣalāḥ (Ar.+Ar.) barış ve arasının düzelmesi → ṣalāḥ G.30/5

sulṭān *is.* (Ar.) sultan, padişah G.8/4, G.19/1, G.27/5, G.80/2, Tk.B.1/I/2, Mh.T.3/IV/4, G.100/2, G.102/5, G.113/5

s.+a G.77/7, Tk.B.1/I/7

s.+dın Mh.T.1/V/5

s.+ı G.24/5, G.100/5

s.+ına G.92/1

s.+uñ G.97/2

ṣun- *f.* sunmak

ṣ.-dı G.66/3

ṣunʿ *is.* (Ar.) yapma, kudret

ṣ.+ı R.1/2

ṣ.+uñda G.63/6

ṣūret *is.* (Ar.) suret, görünüş, görüntü G.12/5, G.77/4 [=2], G.83/4, K.4/1

ṣ.+i G.5/4, G.56/4

ṣ.-i Leylā (Ar.+Ar.) Leylaʾnın görüntüsü → Leylā G.12/5

ṣ.-i Şīrīn (Ar.+Far.) Şirinʾin görüntüsü → Şīrīn K.4/1

surḫ *sf.* (Far.) kırmızı G.36/3 [=2]

s.-ı gül-efşān (Far.+Far.+Far.) gül saçan kırmızı → gül-efşān G.36/3

sūsen *is.* (Far.) susam

s.+i G.102/2, G.102/4, G.115/2, G.115/5

sūz 1. *is.* (Far.) yanma, yanış

s.+uma G.94/1

s.+umnı G.12/3

2. *is.* ateş G.15/6, Mb.T.1/VII/2

s.-ı firāḳ (Far.+Ar.) ayrılık ateşi → firāḳ Mb.T.1/VII/2

s.-ı nihān (Far.+Far.) gizli ateş → nihān G.15/6

sünbül *is.* (Far.) sümbül G.5/3, G.66/1, G.83/3, G.96/3

s. ü gül (Far.+Far.) sünbül ve gül → gül G.66/1

sür- *f.* sürmek

s.-düm G.100/5

sürrāḳ *is.* (Ar.<surrak) hırsızlar Mb.T.1/VII/3

sürt- *f.* sürtmek, sürmek

s.-erem G.60/2

s.-eyim G.60/5

sürūd *is.* (Far.) şarkı Mes.2/10

sürūş *is.* (Far.) melek G.53/3

süz- *f.* göz süzmek, baygın bakmak

s.-üben G.96/3

şād *sf.* (Far.) şad, sevinçli G.6/5, G.27/5, G.35/1, G.41/2, G.47/4, G.66/5, G.81/3, G.85/2, Tk.B.1/III/7, G.110/1, G.110/6 [=2]

ş.+em G.107/3

ş. u ḫarem (Far.+Ar.) şad ve saygıdeğer → ḫarem G.66/5

şād eyle- *bf.* (Far.+Tü.) sevindirmek, mutlu etmek → eyle-

ş.e.-rem G.85/2

şād ol- *bf.* (Far.+Tü.) sevinçli olmak → ol-

ş.o.-ø G.6/5, G.41/2, G.110/6

ş.o.-a G.47/4

ş.o.-madı G.110/1

ş.o.-masun G.81/3

ş.o.-ur G.27/5

şafaḳ	*is.* (Ar.<şefaḳ) gün doğumundan önceki vakit G.70/1
şafīʿ	*sf.* (Ar.) şefaatçi, şefaat eden G.11/5
şafīʿ ėt-	*bf.* (Ar.+Tü.) şefaatçi etmek → ėt-
	ş.ė.-gil G.11/5
şāh	*is.* (Far.) şah, sultan, hükümdar (krş. **şeh**) G.40/1, G.48/4,
	ş.+lara G.97/1
ş.-ı sulṭān	(Far.+Ar.) sultanların şahı → sulṭān
	ş.s.+em G.48/4
şāhid	*is.* (Ar.) şahit, tanık G.57/3, G.66/4
	ş.+e 2b/2
ş.-i bāġ	(Ar.+Far.) bağın şahidi → bāġ G.66/4
ş.-i bezm	(Ar.+Far.) meclis şahidi → bezm
	ş.b.+üñ G.57/3
şāʿir	*is.* (Ar.) şair, şiir yazan G.63/5
şaḳḳ	*is.* (Ar.) yarma, bölme G.70/3
şāl	*is.* (Far.) şal Mes.1/7, G.10/4
	ş.+ından G.87/5
ş.-pūş	(Far.+Far.) şal örten → -pūş G.10/4
ş. u ṣaff	(Far.+ Far.+ Ar.) şal ve dizi dizi elbise → ṣaff Mes.1/7
şām	*is.* (Far.) akşam G.21/6, G.45/4, G.53/1, G.57/2, Mb.T.1/II/3, G.76/5, Mh.T.2/IV/4, Mh.T.3/I/1, Mh.T.3/I/2, G.105/3 [=2]
	ş.+uñ K.3/4
ş.-ı firāḳ	(Far.+Ar.) ayrılık akşamı → firāḳ
	ş.f.+uñ G.53/1
ş.-ı firḳat	(Far.+Ar.) ayrılık akşamı → firḳat Mh.T.3/I/2

ş.-ı ġam (Far.+Ar.) gam akşamı → ġam G.105/3 [=2]

ş. u seḥer (Far.+Ar.) sabah akşam → seḥer G.21/6, G.45/4

şān *is.* (Ar.) şan, ün

ş.+ı K.1/1

şāne *is.* (Far.) tarak 2b/3

ş.-i mürüvvet (Far.+Ar.) cömertlik tarağı → mürüvvet 2b/3

şarāb *is.* (Ar.<şerāb) şarap G.7/6, G.77/6

ş.-ı ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşk şarabı → ʿışḳ G.77/6

şarṭ *is.* (Ar.) şart, koşul G.62/2

şaṭṭ *is.* (Ar.) büyük nehir G.63/3, G.99/2

ş.-ı Baġdād (Ar.+Ar.) Bağdat nehri → Baġdād G.99/2

şāyed *ed.* (Far.) şayet, ola ki Mb.T.1/III/2

şāyeste *sf.* (Far.) yaraşır, uygun G.2/5, G.97/2

şeb *is.* (Far.) gece G.79/2, G.84/4, G.92/3, G.106/2

ş. ü rūz (Far.+Far.) gece gündüz → rūz G.84/4

şebāb *is.* (Ar.) gençlik G.35/2, G.86/2, G.93/1

ş.-ı ʿömr (Ar.+Ar.) ömrün gençliği, gençlik yılları →ʿömr G.35/2, G.93/1

şeb-gerd *b.is.* (Far.) bekçi Tk.B.1/III/5

ş.-g.+leri G.101/2

şebistān *is.* (Far.) yatak odası

ş.+dın Mh.T.1/IV/5

şecāʿat *is.* (Ar.) yiğitlik G.38/4

şecer *is.* (Ar.) ağaç

ş.+i Müs.1/2

şefāʿat	*is.* (Ar.) şefaat G.70/3
şeh	is. (Far.) şah, sultan, hükümdar (krş. **şāh**) G.98/1
şehā	*ün.* (Far.) ey şah Ms.T.1/II/1
şehādet	*is.* (Ar.) şahitlik
	ş.+den Tk.B.1/VI/3
şehd	*is.* (Ar.) bal G.34/5, G.96/2
	ş.+i G.35/4
ş. ü şeker	(Ar.+Ar.) bal ve şeker → şeker G.96/2
şehīd	*is.* (Ar.) şehit G.30/4
ş.-i ʿışḳ	(Ar.+Far.) aşk şehidi → ʿışḳ G.30/4
şehlā	*sf.* (Ar.) hafif şaşı (göz) G.5/3
şehr	*is.* (Ar.) şehir
	ş.+i G.41/3
	ş.+inde G.101/2
şeker	*is.* (Far.) şeker G.3/4, G.9/5, G.96/2
ş.-şiken	(Ar.+Far.) şeker kıran → şiken G.9/5
ş.-bār	(Far.+Far.) şeker yağdıran → -bār
	ş.b.+e G.9/5
şekeristān	*is.* (Far.) şekerlik
	ş.+dın Mh.T.1/I/5
şekk	*is.* (Ar.) şüphe G.62/4
şekkerin	*sf.* (Far.) şekerli, tatlı G.114/4
şekl	*is.* (Ar.) şekil, biçim G.109/5
ş.-i mār	(Ar.+Far.) yılan şekli → mār G.109/5

şemʿ *is.* (Ar.) mum G.7/2, G.12/7, G.15/6, G.16/2, G.21/2, G.23/2, G.28/3, G.32/3, G.44/4, G.65/3, G.67/4, G.77/3 [=2], G.78/3, Mh.T.1/IV/2, Mh.T.1/IV/5

ş.+den G.74/2, G.79/2

ş.+e G.37/2, G.46/6

ş.+i Mh.T.1/IV/3

ş.-i bezm (Ar.+Far.) meclis mumu → bezm

ş.b.+den G.77/3

ş.b.+e G.77/3

ş.-i ülfet (Ar.+Ar.) ülfet mumu → ülfet Mh.T.3/I/5

ş. ü çerāġ (Ar.+Far.) mum ve çıra → çerāġ G.67/4

ş.ü şebistān (Ar.+Far.) mum ve yatak odası → şebistān

ş.ş.+dın Mh.T.1/IV/5

ş.-veş (Ar.+Far.) mum gibi → veş Mh.T.1/IV/2

şemīm *sf.* (Ar.) güzel koku

şemme *is.* (Ar.) çok az şey G.63/6

ş.-yi ṣunʿ (Ar.+Ar.) kudretin pek azı → ṣunʿ

ş.ṣ.+uñda G.63/6

şer *is.* (Ar.<şerr) kötülük G.42/2

ş.+inden G.5/4

şerʿ *is.* (Ar.) Allahʾın emri G.69/4

şerār *is.* (Ar.) kıvılcım (krş. **şerāre**)

ş.+ı G.36/4

şerāre *is.* (Ar.) kıvılcım (krş. **şerār**)

ş.+si G.2/7, G.107/5

şerbet *is.* (Ar.) şerbet G.86/2, G.97/3

ş.-i maʿnī (Ar.+Ar.) mana şerbeti → maʿnī G.97/3

şerḥ *is.* (Ar.) açma, açıklama 2a/8, G.63/6, Tk.B.1/IX/2

ş.-i mācerā (Ar.+Ar.) macenın şerhi → mācerā Tk.B.1/IX/2

ş.-i mā-fiʾl-bāl (Ar.) gönülde olanı açıklama → mā-fiʾl-bāl 2a/8

ş.-i vaṣf (Ar.+Ar.) nitelikleri açıklama → vaṣf

ş.v+uñ G.63/6

şerḥ-i mā-fiʾl-bāl ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) gönülde olanı açık etmek → ėt-

ş.m.f.b.ė.-er 2a/8

şerḥa *is.* (Ar.) parça [=2]

şerīf *sf.* (Ar.) şerefli

ş.+ine 1b/3

şerm *is.* (Far.) utanma G.87/8

şerm ėt- *bf.* (Far.+Tü.) utanmak → ėt-

ş.ė.-mez G.87/8

şevḳ *is.* (Ar.) şevk, şiddetli arzu, istek, heves

ş.+a 2a/11

ş.+dan G.30/2, G.66/2, G.113/5

ş.+ı G.38/1

ş.+ından G.28/4, G.57/1

ş.+ınuñ G.55/3

şevket *is.* (Ar.) heybet, büyüklük G.24/5

ş.-i mülk-i Süleymān (Ar.+Ar.+Ar.) Hz. Süleymanʾın ülkesinin büyüklüğü → mülk-i Süleymān

ş.m.S.+ı G.24/5

şey *zm.* (Ar.<şeyʾ) şey, eşya

ş.+üñ G.26/1

şeyb *is.* (Ar.) ihtiyarlık, yaşlılık G.35/2, G.86/2

ş.+üñ G.93/2

şeydā *sf.* (Far.) tutkun, aşktan aklını kaybetmiş G.12/3, G.39/1, G.51/2, G.60/1, G.67/2, G.79/1, G.82/1, Mh.T.1/I/1, G.104/6, G.108/1

şeyẖ *is.* (Ar.) şeyh, tekke kurucusu veya tekkenin başında olan kişi

ş.+i G.98/4

şeyṭān *is.* (Ar.) şeytan, iblis G.87/8, Müs.1/3

ş.+ına G.92/3, G.92/10

şiddet *is.* (Ar.) şiddet, bir şeyin derecesi G.91/4

ş.-i ġam (Ar.+Ar.) gamın şiddeti → ġam G.91/4

şifā *is.* (Ar.) şifa, hastalıktan kurtulma G.2/4, G.22/1

şikār *is.* (Far.) avlanan hayvan G.109/3

şikāyet *is.* (Ar.) şikayet G.99/1, Tk.B.1/II/3, Tk.B.1/IX/2

şikāyet ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) şikayet etmek → ėt-

ş.ė.-eyim t>d G.99/1

ş.ė.-üb t>d Tk.B.1/IX/2

şikāyet eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) şikayet etmek → eyle-

ş.e.-sem Tk.B.1/II/3

-şiken *sf.* (Far.) ‘kıran’ anlamlı birleşik sözcükler yapar G.9/5

şikeste *sf.* (Far.) kırılmış G.94/4, G.107/4

şikeste-beste *sf.* (Far.+far.) kırık dökük 2a/12

şimdi *zf.* şimdi, şu anda (krş. **imdi**) G.13/5, G.81/4, G.87/5, G.98/2, Ms.T.1/II/3, Mh.T.2/V/4

şiʿr *is.* (Ar.) şiir Mes. 2/13, G.58/2, G.63/5

ş.+ine G.63/5

şīrīn *sf.* (Far.) tatlı Mh.T.3/III/4

ş.-zebān (Far.+Far.) tatlı dil → zebān Mh.T.3/III/4

şirk *is.* (Ar.) ortak koşma G.62/1

şīşe *is.* (Far.) şişe G.107/4

ş.+sine G.50/4

şīve *is.* (Far.) naz G.84/4

ş.+sin G.86/4

ş. vü āyīn (Far.+Far.) naz ve ayin → āyīn G.84/4

şol *sf.* (<şu+ol) şu G.2/6, G.15/3, G.15/4, G.87/7, G.103/3, G.114/1, G.114/3, G.115/4

şöhret *is.* (Ar.<şuhret) şöhret, ün G.77/2, G.79/3, G.108/5

ş.+üm G.8/2

ş.-i ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşkın şöhreti → ʿışḳ

ş.ʿı.+um G.77/2, G.79/3

ş.ʿı.+uñ G.108/5

şuʿāʿ *is.* (Ar.) ışın

ş.+ıdur G.3/7

şuʿarā *is.* (Ar.) şairler 2a/3

şūḫ *sf.* (Far.) şen ve neşeli G.4/1, G.32/2, G.83/3

ş.-ı bī-pervā (Far.+Far.+Far.) çekincesi olmayan şen ve neşeli (sevgili) → bī-pervā G.4/1

ş.b.p.+ya G.32/2

şuʿle *is.* (Ar.) alev, yalım G.32/3, G.41/1

ş.-yi āteş (Ar.+Far.) alev yalımı → āteş

ş.ā.+den G.41/1

ş.-yi ḥüsn (Ar.+Ar.) güzelliğinin alevi → ḥüsn

ş.ḥ.+i G.32/3

şūr *is.* (Far.) dalgalanma G.68/6

şūr ėt- *bf.* (Far.+Tü.) dalgalanmak → ėt-

ş.ė-en t>d G.68/6

şūrīde *sf.* (Far.) tutkun, âşık

ş.+ye G.50/5

ş.-ḥāl (Far.+Ar.) tutkun halde olan → ḥāl 2a/11

şuʿūr *is.* (Ar.) bilinç G.6/3

şükr *is.* (Ar.<şukr) şükür 1b/1, G.3/1, G.6/4 [=2], G.40/4, G.75/2, G.76/2, G.76/3, G.83/5, G.91/1, G.98/1, Tk.B.1/IV/6, Ms.T.1/III/3, Mh.T.3/V/4, G.114/1, G.114/5

ş.-i Ḫudā (Ar.+Far.) Allahʾa şükür → Ḫudā G.83/5

ş.-i niʿmet (Ar.+Ar.) nimetlerin şükrü → niʿmet

ş.n.+ini G.6/4

ş. ü sipās (Ar.+Far.) şükür → sipās

şükr ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) şükür etmek → ėt-

ş.ė.-üb t>d Mh.T.3/V/4

şükr eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) şükretmek → eyle-

ş.e.-rem G.3/1

şüküfte *sf.* (Far.) açılmış G.27/5

şürūʿ *is.* (Ar.) başlama Mes.2/13, G.1/4

şürūʿ eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) başlamak → eyle-

ş.e.-düm Mes.2/13

tā *zf.* (Far.) dek, kadar, beri G.1/1, G.1/4, G.3/3, G.5/5, G.9/2, G.10/3, G.15/7, G.20/5, G.21/1, G.21/5, G.21/6, G.22/4,

G.23/6, G.24/3, G.24/4, G.30/2, G.30/4, G.30/5, G.33/5, G.35/6, G.36/7, G.43/3, G.50/1, G.52/3, G.57/2, G.61/3, G.67/5, G.69/6, G.73/3, G.77/6, G.78/8, G.79/2, G.80/1, G.80/2, G.80/4, G.82/2, G.90/4, G.92/5, G.95/4, G.98/4, G.99/5, , Ms.T.1/I/2, Mh.T.1/II/1, Mh.T.1/II/5, Mh.T.1/III/3, Mh.T.2/III/3, Mh.T.3/III/3, Mh.T.3/V/2, K.4/4, G.101/1, G.101/2, G.102/4, G.115/4, G.115/6

t.-be-intihā (Far.+Far.+Ar.) sonuna kadar, bitene kadar → -be-intihā G.1/1

t.-ebed (Far.+Ar.) sonsuza kadar → ebed Ms.T.1/I/2

t.-key (Far.+Far.) ne zamana kadar → key G.115/4

ṭāʿat *is.* (Ar.) ibadet

ṭ.+i G.42/3, G.92/5

ṭ.+ lerüñ Mes.1/31

tāb 1. *is.* (Far.) takat, güç, kuvvet G.44/4, G.101/1

2. *is.* sıkıntı

t.+um G.37/4

3. *is.* ışık G.29/4

t.+ında Mes.2/2

t.+ıdın G.37/4

ṭabʿ *is.* (Ar.) tabiat, huy

ṭ.+ı Mes.1/5

ṭ.+ında G.54/3

tābān *sf.* (Far.) parlak, ışıklı G.113/6, G.114/3

t.+ını G.29/4

ṭabīb *is.* (Ar.) tabip, hekim G.61/3, G.107/2

tāc *is.* (Ar.) taç, sultan başlığı G.35/5

t. u taḫt (Ar.+Far.) taç ve taht → taḫt G.35/5

taġ *is.* dağ G.66/1

taḫ- *f.* takmak

t.-ma Müs.1/3

taḥmīṣ *is.* (Ar.) beşleme G.58/6

taḥsīn *is.* (Ar.) beğenme, takdir etme 2b/2

taḫt *is.* (Far.) taht, sultan koltuğu G.35/5, G.100/2, G.114/5

t.+ı G.100/2, G.113/5

t.+ına G.86/5

t.+ındadur G.27/5

ṭāḳ *is.* (Ar.) kubbe, kubbe biçiminde Mh.T.3/II/1

ṭ.+ına G.44/2

ṭ.+ını G.52/3

tāk *is.* (Ar.) gök G.71/3

ṭāḳat *is.* (Ar.) takat, güç, kuvvet

ṭ.+üm G.60/3

taḳsīm *is.* (Ar.) bölme G.74/2

taḳsīm ḳıl- *bf.* (Ar.+Tü.) bölmek → ḳıl-

t.ḳ.-mış G.74/2

taḳṣīr *is.* (Ar.) kabahat, kusur Mes.1/27, G.97/1

taḳvā *is.* (Ar.) dinin buyruklarını yerine getirme G.98/2

talaş *is.* (<Far.tarāş) talaş G.54/2

ṭalʿat *is.* (Ar.) güzellik

ṭ.+idür G.17/2

ṭāliʿ *is.* (Ar.) talih

ṭ.+dür G.106/3

ṭ.+üm G.38/2

ṭālib *is.* (Ar.) talip, talep eden G.42/2

ṭ.+den G.107/6

ṭ.-i dünyā (Ar.+Ar.) dünyalık şeyler isteyen → dünyā G.42/2

tamām *is.* (Ar.) tamam, tamamen, bütünüyle Mes.1/15, Mes.2/11, Mes.2/12, G.20/3, Mb.T.1/II/1, G.100/3

tamām ol- *bf.* (Ar.+Tü.) tamamlanmak → ol-

t.o.-dı Mes.2/12

tanı- *f.* tanımak, bilmek

t.-ø G.7/5

tap- *f.* bulmak

t.-ar Mes.1/27

t.-dı G.14/4, G.14/6, G.27/4, G.27/8, G.40/5, G.73/1, G.81/2

t.-dum G.37/5

t.-maḳ G.12/2, G.60/6

t.-maz G.7/6

t.-mışdur G.70/5

t.-ub Tk.B.1/VIII/2

tapşur- *f.* teslim etmek

t.-ø Mes.1/22

tār *sf.* (Far.) karanlık

t.+em Tk.B.1/IV/1

t.+umı G.114/3

tara- *f.* taramak

	t.-ya G.88/1
	t.-yub G.96/3
ṭarab	*is.* (Ar.) şenlik G.55/2
tārāc	*is.* (Far.) yağmalama G.21/2
tārāc ėt-	*bf.* (Far.+Tü.) yağmalamak → ėt-
	t.ė.-di G.21/2
ṭaraf	*is.* (Ar.) taraf, yan G.47/2, K.3/6
	ṭ.+dan G.47/2
ṭaraf-ı aṭlāl u dimen	(Ar.+Ar.+Ar.) harabeler ve süprüntülükler tarafı G.82/3 → aṭlāl u dimen
tarat-	*f.* saçını taratmak
	t.-an t>d G.83/3
ṭarf	*is.* (Ar.) bakış G.66/1,
ṭ.-ı bāġ	(Ar.+Far.) bağın bakışı → bāġ G.66/1
ṭarḥ	*is.* (Ar.) bırakma Tc.B.1/IV/2
tārik	*sf.* (Far.) karanlık G.67/4
ṭarīḳ	*is.* (Ar.) yol
	t.+in G.69/5
	ṭ.+ini G.62/1
ṭarz	*is.* (Ar.) tarz, biçim, usul, yol 2a/8
taş	*is.* taş G.54/5 (krş. **daş**)
ṭayr	*is.* (Ar.) kuş(lar) G.71/3
tāze	1. *sf.* (Far.) taze, yeni G.82/5, G.88/5, G.88/5, G.100/5
	2. *sf.* genç G.38/1
tebāh	*sf.* (Far.) harap G.94/4

tecrübe *is.* (Ar.<tecribe) tecrübe, deneyim G.58/6

tecrübe-kār *sf.* (Ar.+Far.) tecrübeli → kār G.58/6

tedbīr *is.* (Ar.) tedbir, önlem

t.+idür G.81/5

tegi *ed.* gibi, kadar G.52/5, G.74/4, G.78/3, G.100/4, G.110/3

tek *zf.* yalnızca, sadece G.85/2

tek *ed.* dek, gibi, kadar (krş. **dek**, **dik**) Mes.1/8, G.10/3, G.11/4, G.12/3, G.12/4, G.15/6, G.18/3, G.21/2, G.21/6, G.23/5, G.27/7, G.32/4, G.33/4, G.34/2, G.37/4, G.38/5, G.40/2, G.44/1, G.44/4, G.47/3, G.48/4, G.52/2, G.56/4, G.56/5, G.57/2, G.61/5, G.63/4, G.69/5, Mb.T.1/VI/1, Mb.T.1/VI/2, Mb.T.1/VI/3, Mb.T.1/VII/1, G.79/2, G.85/1, G.87/3, G.91/4, Tk.B.1/VII/4, Mh.T.1/V/3, K.3/6, G.104/3, G.105/2, G.108/4, G.108/5

tekellüf *sf.* (Ar.<tekelluf) külfetli

t.+dür G.8/1

tekye *is.* (Ar.) dayanma, güvenme G.86/5

tekye-gāh *b.is.* (Ar.+Far.) dayanılacak yer G.26/4

tekye-gāh eyle- *bf.* (Ar.+Far.+Tü.) dayanak eylemek → eyle-

t.e.-r G.26/4

telāş *is.* (Ar.<telāşī) telaş, kaygı

t.+a Tk.B.1/IV/3 Tk.B.1/IV/3

telef *is.* (Ar.) boş yere harcama G.68/1

telḫ *sf.* (Far.) acı G.34/3, G.39/4

telḫīṣ *is.* (Ar.) özetleme G.58/5

telḫ-kām *sf.* (Far.) kederli Mh.T.1/II/2

temāşā *is.* (Far.) bakma, seyretme G.60/4, G.93/6

t.-yı gül ü gül-zār (Far.+Far.+Far.) gül ve gül bahçesinin seyri → gül ü gülzār

t.g.g.+ı G.93/6

temkīn *is.* (Ar.) tedbirli davranma G.57/5, G.84/2, G.91/2

ten *is.* (Far.) ten, beden G.5/2, G.10/3, G.40/3, G.55/1, G.80/5, G.81/2, Tk.B.1/V/5

t.+de G.78/3

t.+e G.65/3

t.+üm G.21/2

t.+ümde G.80/2

t.+ümdür G.10/4

t.+ümi G.91/3

t.-i bī-cān (Far.+Far.+Far.) cansız beden → bī-cān G.80/5

t.-i mülk (Far.+Ar.) beden mülkü → mülk

t.m.+den Tk.B.1/V/5

t.-i ʿüryān (Far.+Ar.) çıplak beden → ʿüryān

t.ʿü.+uma G.55/1

t.ʿü.+umı G.81/2

t.-i zār (Far.+Far.) zayıf beden → zār

t.z.+um G.5/2, G.10/3

t.z.+umnı G.40/3

teng 1. *sf.* (Far.) dar Mes.2/6, G.24/2

2. *sf.* bozuk, sıkıntılı G.58/3

teng ol- *bf.* (Far.+Tü.) dar olmak → ol-

t.o.-dı G.24/2

tenhā *sf.* (Far.) yalnız, tek Mh.T.1/V/1

tep- *f.* tepmek

t.-er G.26/5

ter 1. *sf.* (Far.) yaşlı G.37/3, G.38/3

2. *sf.* taze G.66/4, G.67/1

t.-dimāġ (Far.+Ar.) taze şuur → dimāġ G.66/4, G.67/1

-ter *ed.* (Far.) isimlere eklenerek 'daha' anlamlı sıfatlar yapar

-t.+dür G.34/3

terk *is.* (Ar.) bırakma, terketme G.13/3, G.51/1, G.77/4, G.80/2, G.93/1 [=2], G.93/2, G.93/3, G.93/4, G.93/5, G.93/6, G.93/7

t.+in G.50/1, G.64/7

t.-i ḫānumān (Ar.+Far.) evi barkı terketme → ḫānumān G.13/3

t.-i ṣūret (Ar.+Ar.) suretin terki → ṣūret G.77/4

terk ėt- *bf.* (Ar.+Tü.) terk etmek → ėt-

t.ė.-me G.51/1

t.ė.-mem G.80/2

terk eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) terk etmek → eyle-

t.e.-ø G.93/1 [=2], G.93/2, G.93/3, G.93/4, G.93/5, G.93/6, G.93/7

terlik *is.* (Far.+Tü.) acemilik K.3/2

tersā *is.* (Rum.) Hristiyan G.5/2, G.23/5, G.31/2, E.1/1

t.+nuñ G.94/3

t.-beçe (Far.) Hristiyan çocuğu → beçe G.23/5

tertīb *is.* (Ar.) tertip, düzen G.70/5

tesḫīr *is.* (Ar.) aldatma G.20/3

teşḫīṣ *is.* (Ar.) teşhis, tanı G.61/3

t.-i nabż (Ar.+Ar.) nabzını teşhis etme → nabż G.61/3

tevbe *is.* (Ar.) tövbe Mes.1/1,

t.+m Mes.1/13

tevʾem *sf.* (Ar.) benzer, eş G.78/6

tevʾemān *sf.* (Ar.) benzer G.38/2

tevfīḳ *is.* (Ar.) yardım, Allahʾın yardımı G.38/6

ṭıfl *is.* (Ar.) çocuk G.70/4

ṭ.-ı sebaḳ (Ar.+Ar.) ders gören çocuk → sebaḳ G.70/4

ṭınāb *is.* (Ar.) ip, çadır ipi G.7/4

ṭ.-ı ʿömr (Ar.+Ar.) ömür ipi → ʿömr G.7/4

tīr *is.* (Far.) ok G.15/3, G.68/4, G.110/3

t.-i müjgān (Far.+Far.) kirpiklerinin okları, ok gibi kirpikler → müjgān

t.m.+e G.68/4

t.m.+ı G.15/3

tīre *sf.* (Far.) kara G.29/4, K.2/3

tīre ol- *bf.* (Far.+Tü.) kararmak → ol-

t.o.-dı K.2/3

t.o.-ur G.29/4

tīrelik *is.* (Far.+Tü.) karanlık

t.+inden k>g G.94/2

tīşe *is.* (Far.) balta K.3/6

t.+ni G.45/2

titre- *f.* titremek

t.-di G.78/7

t.-r G.29/3, G.63/6

titreş- *f.* her tarafı titremek

t.-ür G.27/1

toḫ *sf.* tok G.31/3

toḳuz *sf.* dokuz, sekizden sonra gelen sayı G.71/1

top *is.* top G.62/6

topraḳ *is.* toprak G.26/5

t.+a ḳ>ġ G.25/3, G.54/3, G.60/2, G.79/6

t.+ını G.30/6

toz *is.* toz

t.+ı G.85/5

t.+ına G.44/1

töhmet *sf.* (Ar.<tuhmet) suçlayıcı G.15/6

tök- *f.* dökmek

t.-ø G.24/4

t.-di Tc.B.1/I/5, Tc.B.1/III/5, G.96/3, G.99/2, G.112/1, G.112/3, G.115/3

t.-er G.108/3

t.-erdüñ G.72/4

t.-mek G.31/3

t.-mekden G.27/3, G.86/3

tökül- *f.* dökülmek

t.-di G.38/5, G.114/2

t.-en Tk.B.1/I/6

ṭuġrā *is.* padişah mührü G.4/1

tuḥfe *is.* (Ar.) hediye, armağan Tk.B.1/I/7

t.-i cān (Ar.+Far.) canını armağan etmek → cān

t.c.+dur Tk.B.1/I/7

tuḫm *is.* (Far.) tohum G.3/6

t.+ı G.25/3, G.39/4

t.+uñı G.96/6, Ms.T.1/II/6

tuman *is.* duman G.27/1

tut- *f.* tutmak (krş. **dut-**)

t.-ø G.94/4

t.-sam G.43/5

ṭūṭī *is.* (Far.) dudu, papağan G.9/5, Mh.T.3/III/4

t.+yem Mh.T.1/I/5

ṭ.-ṣıfat (Far.+Ar.) papağan gibi → ṣıfat G.9/5

ṭ.-yi şīrīn-zebān(Far.+Far.+Far.) tatlı dilli papağan → şīrīn-zebān Mh.T.3/III/4

tūtiyā *ün.* (Far.+Ar.) ey tuti → ṭūṭī G.13/2

tutuş- *f.* tutuşmak, yanmaya başlamak

t.-dı G.41/1, G.63/3

t.-mış G.37/2

tuz *is.* tuz G.43/1 (krş. **duz**)

tüccār *is.* (Ar.<tuccār) tüccar, ticaretle uğraşan kişi G.27/6

tüfeng *is.* (Far.<tufeng) tüfek G.110/3

tükel *sf.* bütün, tüm Mes.2/9

tüken- *f.* tükenmek, bitmek

t.-di G.27/2

tülek *is.* kuşların tüy dökmesi, tüy atması

t.+e k>g G.109/3

tünd *sf.* (Far.) şiddetli Ms.T.1/I/6

türe- *f.* türemek, ortaya çıkmak

t.-di G.78/6

türktāz *sf.* (Tü.+Far.) yağmacı G.21/2

türlü *sf.* türlü, çeşitli (krş. **dürlü**) G.54/5

tüşür- *f.* düşürmek

t.-se G.43/6

tütün *is.* duman G.32/3

tüvān *is.* (Far.) güç, kuvvet

t.+dür G.45/1

u *bağ.* (Far.) ve 1b/6, Mes.1/1, Mes.1/4, Mes.1/7, Mes.1/19, Mes.2/2, Mes.2/12 [=2], G.1/2, G.6/1 [=2], G.6/3 [=2], G.9/2, G.13/5, G.15/5 [=2], G.18/5, G.20/4, G.21/6, G.22/3, G.22/6, G.30/3, G.30/5, G.33/6, G.35/5 [=3], G.38/6, G.39/2, G.42/2, G.45/2, G.45/4, G.53/1, G.53/2, G.54/6, G.55/2, G.56/5, G.56/6, G.59/1, G.59/2, G.57/2, G.63/1, G.65/2, G.65/3, Tc.B.1/I/1, Tc.B.1/IV/1, G.66/5 [=2], G.68/2, G.71/2, G.71/3 [=3], G.73/2, G.76/5, G.79/2 [=2], G.79/4, G.80/1, G.80/3, G.80/5, G.82/3 [=2], G.85/1, G.85/6, G.87/2, G.87/7, G.90/8, G.91/2, G.91/5, G.92/3, G.95/4, Tk.B.1/III/3, Tk.B.1/VI/6, Tk.B.1/IX/5, Mh.T.1/I/2, Mh.T.1/I/3, Mh.T.2/II/4, Mh.T.2/IV/4, Mh.T.3/I/3, Mh.T.3/IV/4, K.4/4, G.100/1, G.104/5, G.105/2, G.106/2, G.107/5, G.113/2, G.114/5

uḫu *is.* (<uyku) uyku (krş. **yuḫu**)

u.+sı Mes.1/29

ʿuḳbā *is.* (Ar.) ahiret, öbür dünya G.69/6

ʿu.+da G.8/4, G.8/5, G.27/6

ʿu.-yı ʿışḳ (Ar.+Ar.) aşk ahireti → ʿışḳ G.69/6

ʿ**uḳde**	*is.* (Ar.) ukte, düğüm 2b/4
	u.+ler G.101/4
ʿu.-yi ʿuyūb	(Ar.+Ar.) ayıpların düğümü → ʿuyūb
	‘u.u.+ın 2b/4
ulu	*sf.* ulu, yüce Mh.T.3/IV/4
ʿ**unṣur**	*is.* (Ar.) unsur G.71/2
unut-	*f.* unutmak
	u.-ø G.24/1 [=2], G.24/2, G.24/3, G.24/4, G.24/5
ʿ**unvān**	*is.* (Ar.) unvan, san
	ʿu.+ıdan G.86/6
ur-	*f.* vurmak
	u.-ardı G.45/2
	u.-updur G.35/5
uṣan-	*f.* usanmak, bıkmak
	u.-dum G.18/4
uşaḳ	*is.* çocuk G.33/4
ʿ**uşşāḳ**	*is.* (Ar.) aşıklar Tk.B.1/I/1
ʿu.-ara	(Ar.+Tü.) aşıklar içinde → ara Tk.B.1/I/1
utan-	*f.* utanmak
	u.-ø K.3/3
	u.-ur G.26/6
uy-	*f.* uymak
	u.-ar G.90/3
	u.-dı G.106/2
	u.-ma G.23/1, G.25/5, G.32/6, G.87/3

u.-magıl Mh.T.2/II/1

u.-mış G.92/10

u.-updur G.25/4

uyan- *f.* uyanmak

u.-ø G.93/3

u.-dılar Mh.T.1/IV/2

u.-gıl Mh.T.2/I/3

u.-ur Mes.1/26

ʿuyūb *is.* (Ar.) ayıplar, kusurlar

‘u.+ın 2b/4

uzan- *f.* uzamak

u.-ur G.27/4

ʿuzlet *is.* (Ar.) inziva, köşeye çekilme

ʿu.+de Mes.1/17

ü *bağ.* (Far.<u) ve 1b/1, Mes.1/6, Mes.1/11, Mes.1/18, Mes.1/22, Mes.1/27, G.1/4, G.3/1, G.4/4, G.6/1, G.12/7, G.14/3, G.14/5, G.15/6, G.16/1, G.16/3, G.19/1, G.19/2, G.24/4, G.29/5 [=2], G33/1, G.35/3, G.36/5, G.36/6, G.37/4, G.39/2, G.39/3, G.40/4, G.45/1, G.46/2, G.52/5, G.53/6, G.55/3, G.58/5, G.62/1, G.65/4, Tc.B.1/III/3, G.66/1, G.66/2, G.67/2, G.67/4, G.69/1, Mb.T. 1/I/3, Mb.T.1/II/3, G.75/4, G.76/3, G.77/4 [=2], G.78/3, G.81/1, G.81/2, G.82/5, G.84/4, G.84/5, G.86/6, G.86/7, G.87/1, G.87/3, G.87/6 [=2], G.87/8, G.93/2, G.93/6, G.94/2, G.96/2, G.98/2, Tk.B.1/I/6, Tk.B.1/II/2, Tk.B.1/II/5, Tk.B.1/VI/1, Tk.B.1/VI/7, Tk.B.1/VII/3, Mh.T.1/IV/5, Mh.T.2/II/2, Mh.T.3/I/4, K.4/4, G.104/5, G.105/2, G.106/6, G.109/2, G.111/1, G.114/4

üc *is.* üç, ikiden sonra gelen sayı (krş. **üç**) Mb.T.1/I/1, Mh.T.2/IV/4

üç *is.* üç, ikiden sonra gelen sayı (krş. **üc**)

ü.+i G.83/2

üçünçi *is.* üçüncü G.19/4

ülfet *is.* (Ar.<ulfet) münasebet G.65/5, G.81/4, Mh.T.3/I/5, Mh.T.3/III/3, Mh.T.3/V/5

ü.+i E.1/2, G.47/4, G.64/5, G.92/3

ü.+üñ G.48/2

ümīd *is.* (Far.<umīd) ümit, umut G.14/3, G.72/4, G.75/1

ü.+i G.94/3

ü.-vār (Far.) ümitli, umutlu → -vār G.14/7

ü.-i vaṣl (Far.+Ar.) kavuşma ümidi → vaṣl

ü.v.+a G.72/4

ü. ü bīm (Far.+Far.) ümit ve korku → bīm G.14/3

ürek *is.* yürek, gönül (krş. **yürek**)

ü.+i k>g G.7/2

ʿüryān *sf.* (Ar.<ʿuryān) çıplak G.87/6

ʿü.+ın G.12/5

ʿü.+uma G.55/1

ʿü.+umı G.81/2

üst *is.* üst taraf, üzeri

ü.+dür G.75/2

ü.+e K.2/2, K.4/1, G.100/2 [=2]

ü.+ine G.114/5

üz 1. *is.* yüz, surat, sima (krş. **yüz**) G.96/1, G.100/5

	ü.+e G.96/1, G.96/3
	ü.+i G.5/4
	ü.+inden G.8/5, G.9/1, G.37/5, G.38/3
	ü.+ine G.20/2
	ü.+üme G.106/2
	ü.+üñden G.20/1
	2. *is.* yüzey
	ü.+inde G.63/4
	3. *is.* tat G.66/5
üz-	*f.* yüzmek
	ü.-e G.96/5 [=2]
üzre	*ed.* üzerine G.68/1, G.87/4
üzerine	*zf.* üzerine, üstüne G.54/5
üzlü	*sf.* yüzün nasıl olduğunu belirtir G.38/3
vaʿde	*is.* (Ar.) vade, mühlet G.83/4
	v.+si Ms.T.1/II/2
vaḥdet	*is.* (Ar.) vahdet, birlik Mes.1/10, G.19/3, G.30/3, G.53/3
	v.+den G.97/3
vāḥid	*sf.* (Ar.) tek, bir G.33/3
vaḥş	*is.* (Ar.) vahşi hayvanlar G.81/4
vāʿiẓ	*is.* (Ar.) vaaz veren
	v.+üñ G.23/2
vāj-gūn	*sf.* (Far.) ters Mh.T.2/III/2
vaḳt	*is.* (Ar.) vakit, zaman G.35/2
	v.+idür G.52/5

v.-i darū	(Ar.+Far.) ilaç vakti → darū K.3/4, K.3/7
v.-i şeyb	(Ar.+Ar.) ihtiyarlık vakti, yaşlılık → şeyb G.35/2
vālih	*sf.* (Ar.) şaşırmış G.15/9, G.20/5
vālih ol-	*bf.* (Ar.+Tü.) şaşakalmak → ol-
	v.o.-dı G.15/9
	v.o.-dum G.21/1
var	*is.* var, mevcut G.1/6, G.2/2, G.10/1, G.10/3, G.17/5, G.34/6, G.37/4 [=2], G.42/4, G.43/3, G.46/6, G.50/1, G.50/3, G.57/4, G.57/5, G.58/3, G.64/4, G.64/5, G.73/4, G.75/2, G.75/3, G.75/4, G.78/4, G.90/4, G.92/1, G.92/6, G.98/5, K.3/4, K.4/3, G.106/5, G.110/6
	v.+dur G.12/1, G.50/2, G.73/3, G.80/2, G.94/3, Mh.T.1/III/3, Mh.T.2/III/3
	v.+durur G.94/3
var-	*f.* varmak, gitmek, ulaşmak
	v.-ø Mes.1/17, G.5/5, G.30/6, G.78/2
	v.-san Müs.1/4
	v.-uban G.43/3
-vār	*ed.* (Far.) +lU eki işlevinde ve bir şeye sahip olunduğu anlamında kullanılır → ümīd-vār G.14/7
varaḳ	*is.* (Ar.) yaprak, sayfa G.70/1
vāris̱	*is.* (Ar.) varis G.25/1, G.26/1
varṭa	*is.* (Ar.) uçurum
	v.+dan G.1/7
vaṣf	*is.* (Ar.) vasıf, nitelik
	v.+ı G.14/4

v.+ında G.16/3

v.+ını G.55/3

v.+uñ G.63/6

vāṣıl *sf.* (Ar.) kavuşan, ulaşan Mes.1/22, G.7/6, G.75/1

vāṣıl ol- *bf.* (Ar.+Tü.) kavuşmak → ol-

v.o.-ø Mes.1/22

v.o.-madı G.7/6

vaṣī *is.* (Ar.) ölen birinin vasiyetini yerine getiren kişi

v.+dür G.19/5

v.+ sinüñ 2a/5

vaṣl *is.* (Ar.) kavuşma, ulaşma G.34/3, G.35/4, G.41/1, G.66/5, G.78/1, G.80/1, G.84/4, G.86/3, G.91/3, Mh.T.1/II/5, Mh.T.3/I/5, Mh.T.3/II/2, Mh.T.3/II/3, G.104/5, G.107/7, G.110/5, G.113/3

v.+a G.39/1, G.72/4, Mb.T.1/IV/1, G.104/7

v.+da G.15/2

v.+dan Mh.T.1/II/1

v.+dur G.104/10

v.+ın G.51/3

v.+ına G.61/2

v.+ından G.48/1

v.+ındayam G.34/4

v.-ı cānān (Ar.+Far.) sevgiliye kavuşma → cānān G.80/1

v.c.+dın Mh.T.1/II/5

v.-ı yār (Ar.+Far.) sevgiliye kavuşma → yār G.86/3, G.91/3, G.107/7

v.-ı yār-i cāndan (Ar.+Far.+Far.) samimi sevgilinin kavuşması → yār-i cāndan G.86/3

vaṭan *is.* (Ar.) vatan, yurt G.43/5, G.67/2, G.108/5

v.+dan G.41/3, G.82/3

vażʿ *is.* (Ar.) vaziyet

v.+ın Tk.B.1/VIII/3

vebāl *is.* (Ar.) vebal, günah

v.+inden G.87/2

v.+üm G.78/2

vecd *is.* (Ar.) ilahi aşkla kendini kaybetme hali G.56/5

vech 1. *is.* (Ar.) sebep G.99/4

v.+i G.89/2

v.+ini G.53/4, G.81/3

2. *is.* yol G.87/2, K.5/1

v.-i aḥsen (Ar.+Ar.) en iyi yol → aḥsen

v.a.+dür G.87/2

v.-i maʿāş (Ar.+Ar.) geçim yolu → maʿāş K.5/1

vedāʿ *is.* (Ar.<vidāʿ) veda etme G.105/5

vefā *is.* (Ar.) vefa G.13/3, G.22/5, G.51/1, G.63/2, G.68/1, Tk.B.1/IX/1, Mh.T.2/V/3

v.+ya Tk.B.1/VIII/4

v.+dur Mh.T.3/II/1

v.+sı Mes.1/12, G.1/6, G.22/4, E.1/5

vefā eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) vefa etmek, vefa göstermek → eyle-

v.e.-r G.13/3

vefālıḳ *is.* (Ar.+Tü.) vefalık Mh.T.1/III/2

vefālu	*sf.* (Ar.+Tü.) vefalı G.51/3
vefāsız	*sf.* (Ar.+Tü.) vefasız G.68/4
veh	*ün.* (Far.) vah G.105/1
velī	*is.* (Ar.) veli, ermiş (Hz. Ali için) Mes.1/14, Mes.2/10
	v.+nüñ G.95/4
v.-yi cihān	(Ar.+Far.) dünyanın velisi (Hz. Ali için) → cihān Mes.1/14
velī	*ed.* (Far.) ancak, fakat G.10/1, Tk.B.1/VIII/7
velīkin	*ed.* (Far.) velakin, ancak G.5/4
velīullah	is. (Ar.) Allah᾿ın velisi G.95/3
vėr-	1. *f.* vermek
	v.-ø Mes.1/10, Mes.1/15, G.8/4, G.17/4, G.22/1, G.22/2, G.67/1, G.69/5, G.78/2, K.3/2
	v.-di 3b/2, G.4/5, G.6/1, G.6/2, G.6/3, G.6/4, G.14/5, G.35/4, Mb.T.1/VI/1, G.77/5, G.78/7, G.88/4, Mh.T.3/II/4 [=2], K.3/5, G.100/2, G.100/4
	v.-dügün Ms.T.1/II/2
	v.-dügini G.54/2
	v.-düm G.7/4, G.68/4
	v.-düñ G.18/5, G.22/6, G.63/2, G.102/1
	v.-e G.29/4
	v.-en G.14/3, G.25/2, G.27/6, G.61/4
	v.-ende Mh.T.2/II/4
	v.-ene G.68/2, G.82/2
	v.-mege k>g Tk.B.1/I/4
	v.-gil G.2/4, G.53/1
	v.-gilen G.57/1, Ms.T.1/II/6, Müs.1/5

v.-me G.7/5, G.51/1, G.86/5

v.-medi G.84/2

v.-medüm G.70/2

v.-mek E.1/3, G.113/2

v.-mez G.42/3, K.3/1

v.-miş G.83/4

v.-mişem G.80/4

v.-señ G.62/2

v.-üb 1b/2, G.1/3, G.80/1

v.-üpdür G.3/6, G.87/1

v.-üpsen G.8/5, G.96/6

v.-ür Mes.2/7, G.58/1, G.58/2, G.61/2, G.66/5, Tk.B.1/VI/4

v.- ürsen Mes.1/32

2. *yrd. f.*

v.-di G.109/4

v.-e G.92/5

v.-gil G.92/1

v.-mişem G.33/2

v.-ür Mes.1/6, G.6/5, G.7/1, G.92/4

cilve vėr- 'görünmesini sağlamak', **fetvā vėr-** 'fetva vermek', **ḳulaḳ vėr-** 'kulak vermek, dinlemek', **müjde vėr-** 'müjdelemek, güzel haber vermek', ʿ**ömr vėr-** 'ömür vermek', **ṣafā vėr-** 'gönül rahatlığı vermek', **ṣayḳal vėr-** 'parlatmak', **yüz vėr-** 'yüz vermek, ilgilenmek'

vėril- *f.* verilmek

v.-di G.33/1, G.35/4

vesvās *is.* (Ar.) vesveseler, şüpheler, kuruntular Mes.1/4

veş *ed.* (Far.) gibi, benzer anlamında kullanılan edat G.52/1 [=2], G.52/6, Mh.T.1/IV/2, G.103/3, G.105/1, G.105/2

veyā *bağ.* (Ar.+Far. <ve+yā) veya, yahut G.81/5

vīrān *sf.* (Far.) viran, yıkık, harap olmuş

v.+uma G.55/2

vīrāne *is.* (Far.) yıkık dökük yer G.77/1

v.+den G.65/6

vird *is.* (Ar.) dua

v.+i G.95/5

visāḳ *is.* (Ar.) yemin etmeler, söz vermeler

v.+ıdur ḳ>ġ G.7/5

viṣāl *is.* (Ar.) kavuşma G.22/1

v.+e G.24/1, G.36/7, G.49/2

v.+inden G.87/4

v.+üm G.78/6

v.+üñ G.2/1, G.80/3

v.+üñden G.48/4

v.+üñe G.34/5

v.-i yār (Ar.+ Far.) sevgiliye kavuşma → yār

v.y.+dan G.22/1

vuḥūş *is.* (Ar.) vahşi hayvanlar G.71/3

v. u ṭayr (Ar.+Ar.) vahşi hayvanlar ve kuşlar → ṭayr G.71/3

vü *bağ.* (Far.<vu) ve 2a/1, 2a/2, 2a/8, 2b/3, Mes.1/1, Mes.1/5, Mes.1/8, Mes.1/15, Mes.1/29, Mes.2/10, Mes.2/11, G.1/4, G.8/4, G.8/5, G.12/7, G.14/4, G.24/2, G.24/5, G.25/5, G.28/3,

	G.31/3, G.35/2, G.36/5, G.39/4, G.47/2, G.56/6, G.59/4, G.62/1, Tc.B.1/II/3, G.68/3, G.70/4, Mb.T.1/VI/3, G.75/3, G.83/2 [=2], G.84/4, G.87/5, G.87/8, G.91/1, Tk.B.1/III/6, Mh.T.2/II/5, Mh.T.2/IV/2, Mh.T.3/IV/2, Müs.1/5, G.109/1, G.109/7, G.113/3, G.113/4, G.114/3
vücūd	*is.* (Ar.) vücut 1b/2
	v.+uñı Tk.B.1/IX/3
vüsʿatlü	*sf.* (Ar.<vusʿat+Tü.) geniş G.90/1
yā	*ün.* (Ar.) ya, ey anlamında seslenme sözü Mes.1/1, G.2/1, G.11/1, G.12/2, G.14/1, G.14/7, G.18/1 [=2], G.18/2, G.18/3, G.18/4, G.18/5, G.20/1, G.22/1 [=2], G.22/2, G.22/3, G.22/4, G.22/5, G.22/6, G.59/3, Mh.T.1/V/5
yā	*ed.* (Far.) seçenek bildiren edat K.2/1, K.2/3, G.44/5 [=2], G.60/3, G.81/5, G.104/8, G.110/4
-yāb	*sf.* (Far.) ‘bulunan’ anlamlı birleşik sıfatlar yapar G.101/2, G.101/3
yābis	*sf.* (Ar.) kuru
	y.+dür Mes.1/5
yad	*sf.* yabancı G.48/2
yad ol-	*bf.* yabancı olmak → ol-
	y.o.-mışam G.48/2
yād	*is.* (Far.) anma G.111/2
yād ėt-	*bf.* (Far.+Tü.) anmak → ėt-
	y. ė.-e t>d G.111/2
yād-gār	*b.is.* (Far.) yadigar, bir kişiyi veya nesneyi hatırlatan şey 2a/9, G.100/7
yaġdur-	*f.* yağdırmak (krş. **yaḳdur-)**

y.-dı G.43/6

yaġı *is.* düşman Mb.T.1/VI/3

yaġmur *is.* yağmur G.54/5

yaḫ- *f.* yakmak (krş. **yaḳ-**)

y.-dı G.15/6

y.-ma Müs.1/2

yaḫıl- *f.* yakılmak

y.-mış G.36/2

yaḫşı *sf.* güzel, iyi G.17/1, G.20/2, G.62/3, G.74/3, Tk.B.1/V/7, Ms.T.1/I/1, Mh.T.2/V/2, G.100/7

y.+nuñ Tk.B.1/V/7

y.+ya G.26/3, Mh.T.2/V/2

yaḫşılıḳ *is.* iyilik G.106/5, G.111/2

yaḫşıraḳ *sf.* daha iyi, daha güzel G.100/7

yāḫū *ün.* (Ar.<yā+hū) ‘baksana’ anlamında kullanılan ünlem G.53/5

yāḫūd *ed.* (Far.<ya+ḫod) yahut, veya Mes.2/4, K.4/3

yaḳ- *f.* yakmak (krş. **yaḫ-**)

y.-dı G.12/7, G.40/3, Mb.T.1/IV/3, G.110/2

y.-mış G.32/3, G.74/2, G.91/3

y.-ub G.12/5, G.113/3

y.-updur G.31/2

yaḳdur- *f.* yağdırmak (krş. **yaġdur-)**

y.-dı G.54/5

yaḳın- *f.* yakınmak, şikayet eymek

y.-ma G.41/4

yaḳīn *is.* (Ar.) kesin olarak bilme Tk.B.1/VI/7

y. ü ṣıdḳ (Ar.+Ar.) bilgin ve sadakatin → ṣıdḳ

y.ṣ.+uñ Tk.B.1/VI/7

yāḳūt *is.* (Ar.) kırmızı renkli değerli bir taş G.24/4

yalan *is.* yalan

y.+ı G.58/5

yalḳuz *sf.* yalnız G.8/4, G.49/7

yaman *sf.* kötü Mes.1/6, G.13/1, G.26/3, G.43/1, G.89/1, Tk.B.1/V/6, Tk.B.1/V/7, Ms.T.1/I/1, Mh.T.2/V/2

y.+a Tk.B.1/V/7

y.+lara Mh.T.2/V/2

yan *is.* yan, taraf

y.+a G.84/5

y.+ında G.34/3

y.+uma G.91/1, Ms.T.1/II/3, G.114/1

y.+umda G.48/4, G.104/7

yan- *f.* yanmak

y.-a Mh.T.3/I/5, K.4/4

y.-am G.82/4

y.-an G.67/4

y.-ar G.10/3, G.25/4, G.26/4, G.103/2

y.-arsan G.15/2

y.-aram G.48/1

y.-ayım G.60/3

y.-dı G.36/1, G.36/4, G.41/1, G.79/2, G.82/4

y.-dılar Mh.T.1/IV/1

y.-dum G.21/2, G.78/3

y.-madı Mh.T.3/I/4

y.-maḳdan G.46/6

y.-mayınca G.104/5

y.-maz G.41/2

y.-sam G.15/2

yandur- *f.* yandırmak, yakmak

y.-a G.60/3

y.-duḳ G.104/10

y.-duñ G.49/4

y.-maġın G.61/5

y.-mayınca G.7/2

y.-ur G.89/2

y.-uram G.34/4

yaʿnī 1. *bağ.* (Ar.) yani G.100/4

2. *zf.* sanki G.87/2

yār 1. *is.* (Far.) sevgili G.9/1, G.9/2, G.9/4, G.16/3, G.30/5, G.31/1, G.34/1, G.35/1, G.37/5, G.38/3, G.38/6, G.39/3, G.41/3, K.2/1, G.45/2, G.46/1, G.46/3, G.47/3, G.47/5, G.48/1, G.50/2, G.51/1, G.51/3, G.55/4, G.61/4, G.64/7, Tc.B.1/IV/1, G.66/5, G.67/5, G.68/1, G.73/2, G.73/3, Mb.T.1/II/2, G.79/6, G.81/3, G.86/3, G.86/4, G.91/3, G.96/1, G.99/3, Tk.B.1/II/6, Ms.T.1/II/4, Ms.T.1/III/1, K.3/1, K.3/2, G.100/8, G.106/1, G.107/2, G.107/6, G.107/7, G.108/4, G.109/1, G.109/4 [=2], G.113/4

y.+dan G.8/1, G.22/1, G.64/4, G.64/7, Mb.T.1/VII/1, G.74/5

y.+dın G.73/1

y.+dur G.73/1

y.+e G.9/1, G.33/6, E.1/3, G.51/1, G.63/2, G.68/1, G.68/4, G.72/6, G.74/4, G.75/1, G.78/2, G.96/5, Müs.1/5, G.113/2

y.+i G.93/1

y.+in G.27/8

y.+inden G.46/3

y.+ine G.100/8

y.+ini K.4/1

y.+sız G.46/2, G.47/1

y.+üm G.91/1

y.+ümden G.108/3

y.+üñ G.7/5, G.28/2, G.30/6, K.2/3, G.49/3, G.51/1, G.61/1, G.72/1, G.74/5, G.83/4, G.107/6

y.-i bed-ḫū (Far.+Far.+Far.) kötü huylu sevgili → bed-ḫū Mb.T.1/II/2, G.79/6

y.-i cāndan (Far.+Far.) samimi sevgili → cāndan G.86/3

y.-i daġal (Far.+ Far.) hilekâr sevgili → daġal K.3/2

y.-i dil-dār (Far.+Far.+Far.) gönül alan sevgili → dil-dār

y.d.+e G.9/2

y.-i ġam-ḫˇār (Far.+Ar.+Far.) gamlı sevgili → ġam-ḫˇār

y.ġ.ḫ.+e G.9/1

y.-i ġayūr (Far.+Ar.) gayretli sevgili → ġayūr Ms.T.1/II/4

y.-i ḫalef (Far.+Ar.) sonra gelen sevgili → ḫalef G.68/1

y.-i muvāfıḳ (Far.+Ar.) uygun sevgili → muvāfıḳ G.31/1

y.-i pinhānī (Far.+Far.) gizli sevgili → pinhānī Tk.B.1/II/6

y.-i şeker-bār (Far.+Far.+Far.) şeker yağdıran sevgili → şeker-bāre y.ş.b.+e G.9/5

2. *is.* dost G.71/2, G.75/5, G.80/5, G.85/6, G.89/1,

y. u hem-dem (Far.+Far.) dost ve arkadaş → hem-dem G.85/6

3. *is.* yardımcı G.3/1, G.11/3, G.29/6, G.35/6, G.99/5, Ms.T.1/III/4,

yār ol- 1. *bf.* (Far.+Tü.) yardımcı olmak → ol-

y.o.-a G.38/6, G.99/5

y.o.-dı Ms.T.1/III/4

y.o.-mayınca G.35/6

y.o.-sa G.11/3

y.o.-updur G.3/1

y.o.-ur G.29/6

2. *bf.* sevgili olmak

y.o.-gıl G.47/5

y.o.-uban G.113/4

3. *bf.* dost olmak

y.o.-mışdur G.80/5

y.o.-ub G.71/2, G.75/5

yara *is.* yara, vücuttaki kesik

y.+sı G.107/7

y.+ya G.88/3

yaran- *f.* yaranmak

y.-dı G.71/1

yaraş- *f.* yaraşmak, yakışmak

y.-maz G.17/1, G.20/2, G.52/5

y.-ur G.68/5, G.97/1

yarat- *f.* yoktan var etmek

y.-an t>d G.83/4

y.-dı G.1/5

y.-mış G.4/4, G.25/2, G.83/4

y.-updur t>d Tk.B.1/VII/1

yārlıḳ *is.* (Far.+Tü.) dostluk Mes.2/7, G.109/5

yārsız *sf.* (Far.+Tü.) dostsuz Mh.T.1/V/3, Mh.T.1/V/4

yas *is.* yas, matem Mh.T.1/IV/4

yasa- *f.* (Moğ.) düzenlemek, yasa koymak

y.-dı 2a/1

yāsemen *is.* (Far.) yasemin

y.+ler G.102/4

yaş *is.* yaş, yaşanılan süre Mes.1/28

yaş *is.* gözyaşı G.27/3, G.43/4, G.48/3, G.54/1, G.54/4, G.63/3, G.79/5, G.86/3, G.89/3, G.108/3, G.112/3

y.+dan E.1/4

y.+ı G.10/2, Tk.B.1/I/6

y.+ın G.24/4

y.+ından G.27/4

y.+ını G.43/4

y.+um G.106/1, G.114/2

y.+uma G.89/3

y.+umda G.27/3

y.+umdın G.70/1

	y.+umı G.88/6
yat-	*f.* yatmak
	y.-ur G.46/3
yāver	*is.* (Far.) yardımcı
	y.+i Mes.2/5
yavuķlaş-	*f.* yaklaşmak
	y.-dı G.93/3
yay	*is.* yay, sevgilinin kaşları G.5/3, G.52/3
	y.+a G.38/5
	y.+ı G.4/2, G.31/3
yayḫa-	*f.* yıkamak
	y.-dı G.36/5
yaz-	*f.* yazmak
	y.-ayım G.36/1
	y.-dum G.7/3
	y.-dı G.78/7
	y.-maġa G.78/7
	y.-maķdan G.70/1
yazabil-	*bf.* yazmaya gücü yetmek
	y.-mez G.63/6
yazı	*is.* ova
	y.+ya G.58/4
yazıl-	*f.* yazılmak
	y.-dı G.16/3, G.36/5, G.58/3
yė-	*f.* yemek

y.-düñ G.73/2

y.-mekde G.73/4

y.-yelüm Mes.1/7

y.-yen G.43/1

yek-sān *sf.* (Far.) bir G.79/6, G.113/7

yek-sān ol- *bf.* (Far.+Tü.) (yerle) bir olmak → ol-

y.o.-mışam G.79/6

yek-sān eyle- *bf.* (Far.+Tü.) (yerle) bir etmek → eyle-

y.e.-di G.113/7

yek-ser *zf.* (Far.) baştan başa G.37/2

yel *is.* yel, rüzgar G.67/4

yeñi *sf.* yeni K.2/3

yėne *zf.* yine, bir daha (krş. **yėñe**) G.69/1, G.83/1, G.91/2, Tk.B.1/VIII/4

yėñe *zf.* yine, bir daha (krş. **yėne**) Mh.T.3/II/4

yėñi *sf.* yeni Mes.1/8, Ms.T.1/II/6, G.100/1, G.114/5

yėñi bahār *b.is.* (Tü.+Far.) ilkbahar → bahār Mes.1/8

yėñiden *zf.* yeniden, bir daha G.91/4

yėr *is.* yer G.20/3, G.82/3

y.+de G.18/2, G.72/5, Tk.B.1/I/6, Tk.B.1/VI/1

y.+den G.25/3, G.31/3

y.+e G.35/5

y.+i G.57/4

y.+in Tc.B.1/III/3, G.67/3

y.+inde G.76/3, G.90/4

y.+indedür G.3/4

y.+ine G.31/4, G.35/4, G.38/2, G.54/5, G.79/5, G.86/2, G.91/2, Tk.B.1/III/1, G.108/3, G.110/3

y.+ümdür G.10/4

y.+üñ G.7/5

y.+üñde Mh.T.3/V/4

yėr yüzi *b.is.* yeryüzü G.43/6

y.y.+de G.78/4

y.y.+n G.20/3

y.y.+nde G.71/2

y.y.+ne G.95/2

yėt- *f.* yetmek, ermek, ulaşmak

y.-di Mes.1/28, Mes.1/30, G.3/3, G.39/1, G.42/1, G.76/2, G.93/4

y.-er G.49/2, G.96/5, Tk.B.1/IX/2

y.-esen G.36/7

y.-mesem G.49/2

y.-mesün G.13/1

y.-medüñ G.24/1

y.-mesem G.49/2

y.-mez G.3/1

y.-üpdür G.93/5

y.-ti G.38/2

yetīm *is.* (Ar.) yetim, babası ölmüş kimse G.87/2

yėtiş- *f.* yetişmek, ermek, ulaşmak

y.-di 2a/9, G.22/5, G.93/6, G.110/3

y.-miş 2a/10

y.-ür G.50/3, G.50/6

yėtmiş *is.* yetmiş, altmış dokuzdan sonra gelen sayı G.22/5

yėtür- *f.* eriştirmek, ulaştırmak

y.-ø Mb.T.1/V/2

y.-gil G.2/7, Mb.T.1/IV/1

y.-di 2a/4, G.96/4, G.96/5

y.-e 2b/3, G.1/1, G.92/9

y.-ür G.2/3, G.25/3, G.83/5

yėtürebil- *bf.* ulaştırabilmek, eriştirebimek

y.-mez Tk.B.1/VII/7

yevm *is.* (Ar.) gün G.38/4, Mb.T.1/V/3, Mh.T.3/V/2

y.ʾül-beter (Ar.+Far.) daha kötü gün → beter G.38/4, Mb.T.1/V/3, Mh.T.3/V/2

yıḳ- *f.* yıkmak

y.-dı Mes.1/23

yıl *is.* yıl, sene (krş. **il**)

y.+da G.30/4

yılan *is.* yılan (krş. **ilan**) G.27/7 [=2], G.37/4

yig *sf.* yeğ, üstün G.76/1

yoḫ *is.* yok, bulunmayan, mevcut olmayan (krş. **yoḳ**) G.1/2, G.1/6, G.2/5, G.5/2, G.8/4 [=2], G.11/2, G.22/4, G.31/1, Tk.B.1/I/5, G.107/7

y.-dur E.1/3, E.1/6, E.1/5, G.76/1, G.100/7

yoḳ *is.* yok, bulunmayan, mevcut olmayan (krş. **yoḫ**) Mes.1/12, G.92/5, G.92/8

	y.+dur Mes.2/1[=2], G.4/4, G.8/5, G.14/1, G.14/2, G.22/1, G.22/2, G.23/4, G.24/2, G.25/1, G.26/1, G.30/5, G.33/6, G.35/1, G.37/1, G.41/3, G.42/5, G.48/2, G.54/3, G.60/3, G.61/4, G.63/6, G.69/2, G.69/6, G.86/7, G.88/6, G.89/5, G.92/2, G.92/7, G.94/1, G.94/5, G.107/2
	y.+durur Mes.1/30, G.56/3, G.57/4, Tc.B.1/I/3, Mh.T.2/I/2
yoḳsa	*bağ.* yoksa G.34/3
yol	*is.* yol G.75/2, G.98/3, G.107/3, G.113/4
	y.+a G.40/4, G.62/2
	y.+da G.2/6, G.7/6, G.62/2, Müs.1/4
	y.+dan G.56/5, G.75/2
	y.+ı G.25/5, G.45/5, Müs.1/4
	y.+ında K.1/3, G.12/7
	y.+uñda G.2/6, G.14/2, G.78/4, Tk.B.1/I/4
yoldaş	*is.* yol arkadaşı G.43/1, K.2/2
	y.+lara 2b/1
	y.+uma G.89/1
yon-	*f.* yontmak
	y.-ma K.3/6
yuḫu	*is.* uyku (krş. **uḫu**) G.20/4, G.30/2, G.108/3, G.113/5
	y.+dan G.93/3
	y.+sında G.27/7
	y.+sından Mh.T.2/I/3
yulduz	*is.* yıldız
	y.+ı G.38/2
	y.ıyla G.41/4

yum-	*f.* yummak, kapatmak
	y.-ıcaḳ G.75/5
yük	*is.* yük, eşya
	y.+i Ms.T.1/III/3
	y.+ini G.62/5
	y.+ün G.62/5
yüklen-	*f.* yüklenmek, üstüne almak
	y.-ø G.86/6
yüngül	*sf.* hafif G.62/5
yürek	*is.* yürek, gönül (krş. **ürek**)
	y.+ümde k>g Mb.T.1/VI/2
yüz	*is.* yüz, doksan dokuzdan sonra gelen sayı 2a/10, Mes.2/10, G.2/3, G.10/5, G.13/4, G.31/2, G.31/4, G.44/3, G.94/3, G.101/4, G.110/6
yüz	*is.* yüz, surat, sima (krş. **üz**) G.70/3, G.92/5
	y.+de G.29/4
	y.+e G.10/5, G.68/5, G.107/1
	y.+i G.5/3, G.36/3, G.36/5, Mb.T.1/IV/1, G.105/3, G.114/3
	y.+ide G.28/1, G.28/3, Tk.B.1/VI/3
	y.+in G.30/1, G.37/1, G.72/1
	y.+inde G.16/1, K.2/3, G.57/3, G.63/1, G.71/2
	y.+inden G.104/2, G.104/9
	y.+ine G.12/4, G.15/9, G.17/1, G.23/6, G.28/5, K.2/1, G.68/5, G.88/3, Ms.T.1/II/3, G.108/1, G.111/3
	y.+ini G.29/2, G.53/4, K.4/2
	y.+inüñ G.28/2

	y.+üme G.35/3, G.41/6, G.88/7, G.99/1
	y.+ümi G.60/5, G.114/2
	y.+ümize Mes.1/11
	y.+ümüze G.114/5
	y.+üñ G.17/1, G.21/6, G.78/5
	y.+üñe G.30/6
	y.+üñi G.44/5
yüz vėr-	*bf.* (Tü.+Tü.) yüz vermek, ilgilenmek → vėr-
	y.v.-e G.92/5
yüz-	*f.* yüzmek
	y.-er G.63/4
yüzlü	*sf.* yüzü belli bir nitelikte olan Tk.B.1/VII/5
żaʿf	*is.* (Ar.) zayıflık G.38/4
ẓafer	*is.* (Ar.) zafer, başarı Mes.1/27, Mes.2/4, 3b/2, G.3/1, G.7/6, G.8/3, G.18/5, G.20/5, G.21/6, G.22/6, G.23/6, G.27/8, G.29/6, G.35/6, G.37/5, G.38/2, G.38/6, G.80/5, G.81/5, G.87/8, G.90/8, G.99/5, Tk.B.1/VI/6, Ms.T.1/III/4, G.109/7, G.114/5
zaʿferān	*is.* (Ar.) safran
	z.+e G.49/2
zāġ	*is.* (Far.) karga Tc.B.1/III/3, G.66/2, G.67/3
z.-ı bāġ	(Far.+Far.) bağ kargası → bāġ G.67/3
zāhid	*is.* (Ar.) zahit, kaba sofu G.7/3, G.22/2, G.32/6, G.33/4
	z.+e G.23/3
	z.+lerüñ G.50/3
	z.+üñ G.42/3, G.69/2, G.87/1, G.92/2
ẓāhir	1. *sf.* (Ar.) görünür, görünen G.33/5, G.46/2, G.56/3, G.60/2

	ẓ.+de G.12/2
	ẓ.+dedür G.33/4
ẓ. ü bāṭın	(Ar.+Ar.) görünen ve gizli olan → bāṭın
	ẓ.u b.+da G.46/2
	2. *is.* görüntü, görünüş
	ẓ.+i G.92/3
	ẓ.+üñ G.12/2
ẓāhiren	*zf.* (Ar.) görünürde Mes.1/3, G.84/4
żaʿīf	*sf.* (Ar.) zayıf G.2/7, G.45/1
	ż.+em G.18/3
ż. ü nā-tüvān	(Ar.+Far.+Far.) zayıf ve kuvvetsiz → nā-tüvān
	ż.n.-t.+dür G.45/1
zāʾil	*sf.* (Ar.) geçmiş olan G.33/2
zāʾil ol-	*bf.* (Ar.+Tü.) geçmek → ol-
	z.o.-mışdur G.33/2
zamān	*is.* (Ar.) zaman, vakit Mes.1/14, Mes.1/28, G.82/2, G.95/4, Tk.B.1/V/6, Ms.T.1/I/3, Mh.T.2/V/1, Mh.T.2/V/3, G.110/2
	z.+dan G.39/2, Mh.T.1/II/5
	z.+dur G.35/5
	z.+ı G.52/4, G.52/5, G.91/2, Mh.T.2/I/4
	z.+ıdur G.66/5
z.-ı Mehdī	(Ar.+Ar.) Mehdiʾnin zamanı → Mehdī
	z.-M.+ye G.95/4
zamāne	*is.* (Ar.) içinde bulunulan dönem Tk.B.1/IX/7
zamānī	*zf.* (Ar.+Far.) bir zaman, bir an Mh.T.1/V/5

żamīr *is.* (Ar.) kalp, gönül Mh.T.3/IV/1

ż.+i Tk.B.1/VI/2

zār 1. *sf.* (Far.) ağlayan, inleyen Mes.2/8, G.39/1, G.45/1, G.45/4, G.49/1, G.63/2, G.66/2, G.79/2, Mh.T.1/I/2, G.115/5

z.+e G.29/6

z.+um G.34/6, G.91/1

z.+umda G.91/2

z. u giryān (Far.+Far.) inleyen ve ağlayan → giryān G.79/2

z. u nālān (Far.+Far.) ağlayan ve inleyen → nālān Mh.T.1/I/2

zār ėt- *bf.* (Far.+Tü.) ağlatıp inletmek → ėt-

z.ė- t>d er Mes.2/8

zār eyle- 1. *bf.* perişan etmek → eyle-

z.e.-di G.82/1

2. *bf.* (Far.+Tü.) hakir etmek

z.e.-r G.87/2

zār ol- *bf.* (Far.+Tü.) ağlamak, inlemek → ol-

z.o.-ub G.45/4, G.63/2

2. *sf.* hakir, zavallı, değersiz G.18/2, G.18/5, G.22/6, G.87/2, Mh.T.3/IV/4

z. u ḥaḳīr (Far.+Ar.) hor ve hakir → ḥaḳīr Mh.T.3/IV/4

3. *sf.* perişan G.82/1

4. *sf.* zayıf

z.+um G.5/2, G.10/3, G.16/2, G.37/2, G.70/2, Mb.T.1/IV/3, G.91/4

z.+umdan G.20/4

z.+umġa G.114/1

z.+umnı G.40/3, G.113/3

z.+uñ G.63/3

ẓarf *is.* (Ar.) kap, kalıp

ẓ.+a Mes.2/6

zārılıḳ *is.* (Far.+Tü.) ağlayıp sızlama K.3/6

ẕāt *is.* (Ar.) zat, kendi

ẕ.+ı Mes.2/6

ẕ.+ınuñ Mes.1/25

ẕ.+uñ G.14/1

żāyiʿ *is.* (Ar.) kaybolma G.68/2, Mh.T.2/III/5

żāyiʿ eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) kaybetmek → eyle-

ż.e.-r G.68/2

zebān *is.* (Far.) dil Mh.T.3/III/4

zebūn *sf.* (Far.) âciz Mh.T.2/III/3

zehr *is.* (Far.) zehir G.54/4, G.89/1

z.+idin Mh.T.1/II/3

zekāt *is.* (Ar.) zekat G.86/4

ẕelīl *sf.* (Ar.) horlanan, aşağılanan Mes.1/27, G.6/2, G.18/5, G.98/4

ẕ. ü ḥaḳīr (Ar.+Ar.) hor ve değersiz → ḥaḳīr Mes.1/27

zemāne *is.* (Ar.) vakit G.66/3

z.-yi ferāġ (Ar.+Ar.) rahatlık vakti →ferāġ G.66/3

zen *is.* (Far.) kadın G.56/5

zenaḫdān *is.* (Far.) çene

z.+ı G.24/2

z.+ın G.15/8

z.+ını G.29/3

z.+uñ G.21/2

zer *is.* (Far.) altın G.36/1, G.112/3

z.-efşān (Far.+Far.) altın saçan → efşān G.36/1, G.112/3

zerd *sf.* (Far.) sarı Tk.B.1/III/2

z.+üm G.86/3

z.+ümden G.54/1

ẕerre *is.* (Ar.) zerre, çok küçük parça K.1/2, E.1/5, G.57/2, Tc.B.1/I/2,

ẕ.+ni Mes.2/2, G.18/2

ẕ.+yem G.3/7

zevāl *is.* (Ar.) zeval, yok olma G.42/5, Tk.B.1/VI/5

z.+i G.1/2

ẕevḳ *is.* (Ar.) zevk G.2/1, G.22/3, G.78/6, G.80/3

ẕ. -ı viṣāl (Ar.+Ar.) kavuşma zevki → viṣāl

ẕ.v.+üm G.78/6

ẕ.v.+üñ G.2/1, G.80/3

ẕ. u ṣafā (Ar.+Ar.) zevk ve safa → ṣafā G.22/3

zevraḳ *is.* (Ar.) kayık G.107/3

z.-ı beden (Ar.+Ar.) beden kayığı → beden G.107/3

zī *sf.* (Ar.<zihi) bu, şu E.1/5

zi *ed.* (Far.) ...dAn, ayrılma durumunu bildiren edat G.14/6

z.-rūḥ-ı ḳuds (Far.+Ar.+Ar.) Cebrail᾽den → rūḥ-ı ḳuds G.14/6

zībā *sf.* (Far.) güzel, süslü

z.+yı G.69/4

zindān *is.* (Far.) zindan G.100/7

z.+ıdan G.86/5

z.+ın G.15/6

zīnet *is.* (Ar.) süs 2b/3

zinhār *zf.* (Far.) asla Mh.T.3/II/5

zīr *is.* (Far.) tiz perde G.66/2

z. ü bem (Far.+Ar.) pes perde → bem G.66/2

żiyā *is.* (Ar.<żiyā’) ışık

ż.+sı G.32/1

ziyān *is.* (Far.) ziyan, zarar G.27/6

ẓuhr *is.* (Ar.) görünme G.57/2

ẓuhr eyle- *bf.* (Ar.+Tü.) görünmek → eyle-

ẓ.e.-r G.57/2

ẓulmāt *is.* (Ar.) karanlıklar G.11/7

ẓulmet *is.* (Ar.) karanlık G.20/3, G.35/3, Mh.T.3/I/3, G.101/3, G.101/3

ẓ.-ara (Ar.+Tü.) karanlık içinde → ara G.101/3

ẓulmet ol- *bf.* (Ar.+Tü.) kararmak → ol-

ẓ.o.-dı G.35/3, G.101/3

zühd *is.* (Ar.<zuhd) nefsani duygulardan sıyrılarak ibadet etme G.98/2

z. ü taḳvā (Ar.+Ar.) ibadet ve takva → taḳvā G.98/2

zühhād *is.* (Ar.<zuhhād) zahidler, kaba sofular

z.+e G.23/1

zükām *is.* (Ar.<zukām) nezle G.5/4

zükāmol- *bf.* (Ar.+Tü.) nezle olmak → ol-

n.o.-updur G.5/4

zülf *is.* (Far.<zulf) sevgilinin saçı, şakaklardan sarkan saç lülesi 2b/3, G.18/1, G.21/4, G.24/3, G.29/4, G.88/3, G.93/3

z.+den G.93/7

z.+i Müs.1/3, G.105/3

z.+in G.68/5, G.72/3, G.83/3, G.88/1, G.112/1

z.+ler Tk.B.1/IV/5

z.+leri G.49/3

z.+ümde G.34/6

z.+üñ G.27/7

z.-i ʿanber-bār (Far.+Ar.+Far.) amber yağdıran saç → ʿanber-bār

z.ʿa.b.+ı G.93/3

z.-i ḫaṭā (Far.+Ar.) kıvrımlı saç → ḫaṭā

z.ḫ.+sından 2b/3

z.-i müşgīn (Far.+Far.) misk kokulu saç → müşgīn

z.m.+in G.88/3

z.-i perīşān (Far.+Far.) dağınık saç → perīşān

z.p.+ı G.24/3

z.p.+ını G.29/4

z.p.+uñ G.21/4

z.-i pīçān (Far.+Far.) kıvrımlı saç → pīçān

z.p.+e G.18/1

z.p.+uñ G.21/5

zünnār *is.* (Ar.<zunnār) papaz kuşağı G.49/4

z.+ı G.93/4, G.93/7

4. 2. Özel Adlar Dizini

ʿĀdem *öz. is.* (Ar.) Hz. Adem G.87/6

ʿĀ. ü Ḥavvā (Ar.+Ar.) Hz. Adem ve Hz. Havva → Ḥavvā G.87/6

ʿAlī *öz. is.* (Ar.) Hz. Ali Mes.1/14, G.19/1 [=2], G.19/2, G.19/3, G.19/4, G.19/5, G.19/6, G.20/1, G.75/5, G.95/3

Allah *öz. is.* (Ar.) Allah, Tanrı, Rab Mes.1/16, G.40/1, G.62/4, G.90/1, G.90/2, G.90/3, G.90/4, G.90/5, G.90/6, G.90/7, G.90/8, G.95/1

ʿAẕrā *öz. is.* (Ar.) Vamık ile Azra mesnevisinin kadın kahramanı G.79/4, G.82/3, G.107/5

Baġdād *öz. is.* (Ar.) Bağdat şehri G.99/2

Bār *öz. is.* (Far.) Allah, Tanrı Mes.1/13, G.8/3, G.94/1, G.98/1

Bedaḫşān *öz. is.* (Far.) yakutu ile meşhur olan yer G.12/6

Cebraʾil *öz. is.* (Ar.) vahiy meleği G.1/4

Cem *öz. is.* (Ar.) mitolojide şarabın ve içkinin mucidi olduğuna inanılan kişi G.81/1

Cemşīd *öz. is.* (Far.) Sasanilerin meşhur bir hükümdarı G.35/5

Dārā *öz. is.* (Far.) eski Fars hükümdarlarının dokuzuncusu G.11/3

Ebī Ṭālib *öz. is.* (Ar.) Hz. Ebu Talip, Hz. Aliʾnin babası G.19/1 [=2], G.19/2, G.19/3, G.19/4, G.19/5, G.19/6

Fārsī *öz. is.* (Far.) Farsça 2a/9

Ferhād *öz. is.* (Far.) Ferhat ve Şirin mesnevisinin erkek kahramanı G.8/2, G.12/6, G.13/5, G.45/2, G.77/5, G.110/4

Fużūlī *öz. is.* (Ar.) Fuzuli, 1480-1556 yılları arasında yaşamış büyük Türk şairi G.63/5, Tk.B.1/IX/1

Ḥaḳ *öz. is.* (Ar.<Ḥaḳḳ) Allah, Tanrı Mes.1/19, G.85/6, Mh.T.2/V/5

Ḥ.+a Mes. 1/17

	Ḥ.+dan G.25/1
	Ḥ.+durur Tk.B.1/IX/6
	Ḥ.+uñ G.1/1, G.95/1
Ḫāliḳ	*öz. is.* (Ar.) yaratan, Allah G.4/4, G.26/3
Ḫalīl	*öz. is.* (Ar.) Hz. İbrahimʾin sıfatı
Ḫaṭāyī	*öz. is.* (Ar.) Hatayi, Şah İsmailʾin mahlası G.102/5
Ḥavvā	*öz. is.* (Ar.) Hz. Havva G.87/6
Ḥaydar	*öz. is.* (Ar.) Hz. Aliʾnin adlarından biri G.19/4
Ḫıżır	*öz. is.* (Ar.) ab-ı hayattan içmiş ve zorda olanlara yardım ettiğine inanılan peygamber G.11/7, G.15/5, Mh.T.3/V/3
Hind	*öz. is.* (Far.) Hint, Hindistan
	H.+e G.72/5
Ḫudā	*öz. is.* (Far.) Allah, Tanrı Mes.2/10, G.40/4, G.83/5
İlāh	*öz. is.* (Ar.) İlah, Rab, Allah, Tanrı G.95/4
İlyās	*öz. is.* (Ar.) Hz. İlyas G.15/5
Kaʿbe	*öz. is.* (Ar.) Kabe şehri G.46/6, G.56/1
	K.+de G.30/4
	K.+nüñ G.44/2
Ḳādir	*öz. is.* (<Ar. ḳādir) kudret sahibi, güçlü, Allahʾın adlarından birisi 1b/1
Ḳanber	*öz. is.* (Ar.) Hz. Aliʾnin kölesi G.19/4
Kelīm	*öz. is.* (Ar.) Hz. Musaʾnın unvanı G.14/3
Kevs̱er	*öz. is.* (Ar.) Cennette yer aldığına inanılan kutsal ırmak G.3/2, G.19/4, G.30/3
	K.+den G.20/5, G.22/3, G.26/4
Keyḳubād	*öz. is.* (Far.) Sasanilerin meşhur bir hükümdarı G.35/5

Kird-gār *öz. is.* (Far.) Allah, Tanrı

k.g.+ā G.11/1 Allahʾa seslenme sözü, ey Allahʾım G.11/5

Ḳurʾān *öz. is.* (Ar.) Kuran-ı Kerim G.75/4

Leylā *öz. is.* (Ar.) Leyla ile Mecnun mesnevisinin kadın kahramanı G.12/5, G.13/4, Tk.B.1/II/4, G.110/5

L.+dan G.45/3

Mecnūn *öz. is.* (Ar.) Leyla ile Mecnun mesnevisinin erkek kahramanı K.2/2, G.52/6, Mb.T.1/VII/1, G.81/4, G.82/2, G.110/5

M.+dan G.8/2, G.12/5, G.13/4, G.45/3, G.77/2, G.79/3, G.108/5

M.+em Tk.B.1/II/4

Mehdī *öz. is.* (Ar.) İslam inancına göre ahir zamanda gelecek olup İslamʾı dünyada hâkim kılacak kurtarıcı Mes.1/15

M.+ye G.95/4

Mesīḥ *öz. is.* (Ar.) Hz. İsa G.15/5

M.+ā G.5/5, G.18/5

Muḥammed *öz. is.* (Ar.) Hz. Muhammed

M.+i G.1/4

Muḥammed-i ʿArabī *öz. is.* (Ar.) Hz. Muhammed K.1/1

Muḳim **öz.** is. (Ar.) ‘ikamet eden, oturan’ anlamında Allah’ın isimlerinden biri 3b/2

Murteżā *öz. is.* (Ar.) Han Zaferʾin mahlası; Hz. Aliʾnin lakabı G.1/6, G.70/4, G.75/5

M.+nı G.2/6

Murteżā ʿAlī *öz. is.* (Ar.+Ar.) Hz. Ali →ʿAlī G.75/5

Murteżāḳulı *öz. is.* (Ar.+Tü.) Murtezakulu, Han Zaferʾin mahlası; soy, sülale adı bildirir 2a/7, G.42/4

Musā — *öz. is.* (Ar.) Hz. Musa

M.+nuñ G.1/3

Muṣṭafā — *öz. is.* (Ar.) Hz. Muhammed G.70/4

Perverd-gār — *öz. is.* (Far.) rızık veren, besleyen; Allah

p.+ā Allahʾa seslenme sözü, ey Allahʾım G.11/7

Pir-i Kenʿān — *öz. is.* (Far.+Ar.) Hz. Yakup

P.-i K.+em G.48/3

Rab — *öz. is.* (Ar.<Rabb) Rab, Allah, Tanrı Mes.1/1, G.2/1, G.12/2, G.14/1, G.14/7, G.18/1 [=2], G.18/2, G.18/3, G.18/4, G.18/5, G.22/1[=2], G.22/2, G.22/3, G.22/4, G.22/5, G.22/6, G.59/3, Mh.T.1/V/5

Rabbenā — *öz. is.* (Ar.) Allah, Tanrı Mes.2/12

Resūl — *öz. is.* (Ar.) peygamber, Hz. Muhammed Mes.1/13, G.14/4

Rıżvān — *öz. is.* (Ar.) Rıdvan, cennet kapıcısı olan melek

R.+dın Mh.T.1/I/3

R.+üñ G.11/5

Ṣafī̄ — *öz. is.* (Ar.) Şeyh Safiyüddin Erdebili, Erdebili tekkesinin kurucusu G.69/5, Tk.B.1/I/2

Sühā — *öz. is.* (Ar.<Suha) Büyükayı yıldız kümesinin en küçük yıldızı

S.+ya G.11/4

Süleymān — *öz. is.* (Ar.) Hz. Süleyman G.114/5

S.+ı G.24/5

Şeyẖ Ṣafī̄ — *öz. is.* (Ar.) Şeyh Safiyüddin Erdebili, Erdebili tekkesinin kurucusu G.60/6

Şeyẖ Ṣanʿān — *öz. is.* (Ar.) Feridüddin Attarʾın Mantıkuʾt-Tayr adlı mesnevisinde kendini aşk ve hakikate adamış pir G.23/5

Şīrīn *öz. is.* (Far.) Ferhat ve Şirin mesnevisinin kadın kahramanı G.12/6, G.13/5, G.45/2, K.4/1

Türkī *öz. is.* (Tü.+Far.) Türkçe 2a/10

Vāmıḳ *öz. is.* (Ar.) Vamık, Vamık ile Azra mesnevisinin erkek kahramanı G.79/4, G.82/3, G.107/5

V. u ʿAẕrā bğ.g. (Ar.+Ar.) Vamık ve Azra → ʿAẕrā G.79/4, G.82/3, G.107/5

Yaʿḳūb *öz. is.* (Ar.) Hz. Yakup, Hz. Yusufʾun babası G.14/5

Yemen *öz. is.* (Ar.) Yemen ülkesi G.82/2

Y.+de G.11/6

Yūsuf *öz. is.* (Ar.) Hz. Yusuf G.14/5

Y.+uñ G.15/6, G.58/1

Ẓafer *öz. is.* (Ar.) Murtezakulu Han Zafer Mes.2/9, G.4/5, G.5/5, G.6/5, G.9/5, G.10/5, G.11/6, G.11/7, G.12/6, G.12/7, G.13/5, G.15/9, G.19/5, G.24/1, G.24/5, G.25/5, G.26/5, G.28/5, G.30/6, G.31/4, G.32/6, G.33/6, G.34/6, G.36/7, E.1/1, E.1/5, G.39/5, G.40/5, G.41/6, G.42/5, K.2/2, G.45/5, G.46/7, G.48/5, G.49/7, G.50/6, G.51/3, G.52/6, G.53/6, G.55/4, G.56/6, G.57/5, G.58/6, G.59/3, G.60/6, G.61/4, G.62/5, G.63/5, G.64/7, G.65/5, Tc.B.1/IV/1, G.66/5, G.67/5, G.68/6, G.69/6, G.70/5, G.72/1, G.73/6, Mb.T.1/V/1, G.74/5, G.76/6, G.77/7, G.78/7, G.79/6, G.83/5, G.84/5, G.85/4, G.85/7, G.86/7, G.88/7, G.91/5, G.92/10, G.93/7, G.94/5, G.97/3, G.98/5, Tk.B.1/VIII/2, Tk.B.1/IX/1, Mh.T.1/V/3, Mh.T.2/V/1, Mh.T.3/V/4, Müs.1/5, K.3/6, K.5/3, G.100/8, G.101/5, G.102/5, G.103/5, G.104/9, G.105/5, G.106/6, G.107/7, G.108/5, G.110/6, G.115/6

Ẓ**.**+den G.54/6

Ẓ.+dür G.14/7

Ẓ.+i G.113/7

Ẓ.+le G.75/5

Ẓ.+len G.47/5

Ẓ.+üñ G.44/5, G.95/5

Züleyḫā *öz. is.* (Far.) (Hz.) Yusuf ve Züleyha kıssasının kadın kahramanı G.15/6

4.3. Arapça-Farsça İbareler Dizini

be ḥaḳḳ-ı āb-ı rū-yı āl-i Resūl Hz. Muhammedʾin neslinin yüzüsuyu hürmetine Mes.1/13

bi-ḥamdillah Allahʾa hamd olsun G.22/6, G.45/5, G.80/2

bi-smiʾllāhiʾr-raḥmāniʾr-raḥīm Besmele, Rahman ve Rahim olan Allahʾın adıyla 3b/1

ilaʾl-lah 'Ancak, sadece Allah var' anlamında kullanılan söz G.95/1

lā ilāhe illallah Allahʾtan başka İlah yoktur G.95/5

mā ʿarefnāke Ḥaḳḳa maʿrifetike Ey Rabb'im seni bilinmesi gereken ölçüde bilip tanıyamadık Mes.1/24

reşk-i nigār-ḫāne-yi çīn kıvrımlı güzelleri çok olan yeri kıskanma2a/1

Sallallahu aleyhi u alihi vesellem veʾs-selām u ṣalavāt ve ekmel-ü taḥiyyāt 'Allahʾın rahmet ve selamı Hz. Muhammed ve onun sülalesi üzerine' olsun mealindeki dua 2a/4-5

sebeb-i küll-i āferīniş-i gil balçıktan yaratmanın bütün sebebi K.1/3

şükruˈl-lah 'Allahʾa şükür olsun' anlamında söz G.13/1, G.38/1

ṭā ve ḥā Taha suresi G.14/4

yāsin ü ṭā vü hā Yasin ve Taha sureleri G.1/4

غيرت خلدبرين Allah yeryüzünde gayretinizi daim eylesin. 2a/1

جَلّت آلاؤه عَمَّت نعماؤه ولا آله غيره O'nun nimetleri yücedir, nimetleri her yerdedir ve O'ndan başka ilah yoktur. 2a/1-2

إنَّ الشّعر لحكمة وانّ البيان سحرُ şiirde hikmet, beyanda sihir vardır. 2a/3

اَنت منّى بِمنزلة هَرُوْنَ مِن مُوسى الّا انّه لا نبّى بعدى Hz. Muhammed'in Tebük savaşına giderken Hz. Ali'ye hitaben 'Benim yanımda, Harun'un Musa'nın yanındaki konumunda olmandan razı değil misin? Ancak benden sonra nübüvvet yoktur' mealinde söylediği hadis(https://islamdevleti.net/kitaplar/Islam_Sahsiyeti_Cilt_2/12_2.htm Erişim tarihi: 02.03.2022). 2a/5-6

عليه الصلوة و السلم Hz. Muhammed᾿in adı geçince 'Allah'ın salavat ve selamı O'nun üzerine olsun' mealinde edilen dua 2a/7

عليه الصلوة و عليه السّلام Hz. Muhammed᾿in adı geçince 'Allah'ın salavat ve selamı O'nun üzerine olsun' mealinde edilen dua Mes.2/11

اما بعد ناظم لَالى حُلل و حُلى عليه الصلوة و السلم 2a/7

حىّ على الفلاح 'haydi kurtuluşa' anlamında ezanda geçen söz, metinde sabah ezanı vaktini belirtmek için kullanılmıştır G.30/2

لحمك لحمي senin etin benim etimdir G.19/5

دمّك دمّى senin kanın benim kanımdır G.19/5

جسمك جسمى senin cismin benim cismimdir G.19/5

قل هوالله احد İhlas suresinin birinci ayeti, 'De ki: O, Allah᾿tır, bir tektir.' anlamına gelir G.33/3

الله الصمد İhlas suresinin ikinci ayeti, 'Her şey O᾿na muhtaçtır, O, hiçbir şeye muhtaç değildir.' anlamına gelir. G.33/4

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Bu çalışmada, 17. yüzyılda yazılan ve elde tek nüshası bulunan Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı ele alınmıştır. Fuzuli ve Hatayi ekolünün edebî anlamda başarılı bir örneği olan Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı, 16. yüzyıla kadar Eski Oğuz ve Osmanlı Türkçesine göre bazı farklar taşıyan ancak 16. yüzyıldan sonra lehçeleşme hüviyeti gösteren Batı Türkçesinin önemli bir kolu olan Azerbaycan Türkçesinin 17. yüzyıldaki gelişme seyrini ortaya koyan ve elimizde Murtezâkulu Han Zafer tarafından istinsah edilen tek nüshası bulunan son derece önemli metinlerden birisidir.

Çalışma Giriş, İnceleme, Metin, Dizin, ve Tıpkıbasım olmak üzere beş ana bölümde şekillenmiştir. Çalışmanın genel değerlendirmesi ve çalışmada elde edilen bulgular da sonuç bölümünde belirtilmiştir.

Giriş bölümünde Murtezâkulu Han Zafer'in hayatı, adı ve mahlası, doğum yeri, ailesi, eğitimi, mesleği, ölümü, kaynaklarda şiirinin değerlendirilişi, kendi şiirini değerlendirişi, eserleri, divanı üzerine yapılan çalışmalar, divanının nüshaları, divanının dili ile ilgili dikkatler, divanında kullanılan vezinler üzerinde durulmuştur. Buna göre 16. yüzyılın sonlarında doğmuş olması muhtemel olan Murtezâkulu Han Zafer, sanat ve sanatçıya verdikleri değer ile bilinen tanınmış bir Türkmen bir boyu olan Şamlular boyunun bir ferdi olarak dünyaya gelmiştir. Dönemin şartlarında iyi bir eğitim alan Murtezâkulu Han Zafer, şiir ve inşa ile uğraşmış, yeteneği ve cesareti sayesinde "eşik ağası başı" ve "divan beyliği" gibi son derece önemli devlet görevlerine getirilmiştir. Ancak Kazvin Savaşı'ndan sonra kendisine atılan bir iftiradan dolayı görevine son verilmiştir. Bu süreçte birçok sıkıntı yaşamış, suçsuz olduğu anlaşıldığında Erdebil'e mütevelli olarak atanmış ve ömrünün sonuna kadar Erdebil'de yaşamıştır. Tarihî kaynaklardan sadece Nasrâbâdî tezkiresinde adı geçen Murtezâkulu Han Zafer'in divanından başka çok sayıda Farsça şiiri olduğu söylenmiş olsa da bu şiirlerin nerede olduğu bilinmemektedir. Türkçe Dîvânı'nın elde bulunan tek nüshası Raif Yelkenci tarafından İsmail Hikmet Ertaylan'a verilmiş ve Ertaylan tarafından 1965 yılında tıpkıbasımı yapılarak bilim dünyasına tanıtılmıştır. Ertaylan, bu çalışmanın girişinde Han Zafer'in hayatı, ailesi ve sanatı hakkında önemli bilgiler vermiş ve çıkarımlarda bulunmuştur. 2009 yılında Hüseyin Düzgün de Han Zafer Divanı ile ilgili bir çalışma yapmıştır. Düzgün çalışmasının

giriş kısmında Ertaylan'ın vermiş olduğu bilgilerden hareketle Han Zafer'in hayatı, sanatı, eserleri ve inancı hakkında bilgiler aktarmış sonrasında divan metnini Arap harfleriyle vermiştir. Çalışmasının sonunda da *İlaveler* başlığı altında *Türkçe sözcükler* (yarım sayfa, 13 sözcük ve bir sıfat tamlaması), *Arapça ibareler* (yarım sayfa), *çetin sözcükler* (bir buçuk sayfa), *adlar* (bir buçuk sayfa), *atalar sözleri* (on atasözü), *ihtisarlar* (çalışmada kullandığı kısaltmalar), *keşfü'l ebyat* (şiirlerin ilk mısraının sayfasını gösteren bölüm) ve *vesika* (divandan 1 sayfa örneği) başlıklı bölümler yer almıştır. Anlaşılacağı üzere yapılan çalışmalar Han Zafer Divanı'nın bütün mahiyetini ortaya koymaktan uzaktır. Ertaylan'ın çalışması tıpkıbasım olduğu için giriş kısmında Zafer Han ile ilgili verilen bilgiler önemli olsa da divanın Latin harflerine ve günümüz Türkiye Türkçesine aktarılmaması, dil incelemesi ve dizin bölümlerinin olmaması çalışmada tamamlanması gereken boşluklar olmuştur. Hüseyin Düzgün'ün çalışması giriş kısmında Ertaylan'dan hareketle Han Zafer ile ilgili verilen bilgiler ve şiirlerin veznini bulunması açısından değerli iken, çalışmada metnin ses bilgisel özelliklerine bağlı kalınmaması, okumaların çoğunlukla metne göre değil günümüz Erdebil ağzına bağlı kalınarak yapılması, eklerin önemli ölçüde aslından farklı gösterilmesi, eserin dil incelemesinin yapılmaması, metnin günümüz Türkçesine aktarılmaması ve eserin söz varlığını bütüncül olarak gösterecek bir dizin bölümü olmaması tarafımızca yapılan bu çalışmanın ortaya çıkmasına zemin hazırlamıştır.

İnceleme bölümünde ilk olarak metnin yazılış özellikleri üzerinde durulmuştur. Ünlüler genelde Arap alfabesindeki okutucu harfler, bazen hareke bazen de okutucu harf veya hareke olmadan gösterilmişlerdir. Azerbaycan Türkçesinde kapalı e (ė) ile yazılan ve metinde ilk harfinden sonra ye (ي) ile gösterilen *bėl* 'bel', *bėyle* 'böyle', *dė*-'demek', *ėlçilik* 'elçilik', *ėr*-'ermek', *ėriş*- 'erişmek', *ėşid*- 'işitmek', *ėşit*- 'işitmek', *ėt*-'etmek', *ėv* 'ev', *ėyesiz* 'iyesiz', *gėce* 'gece', *gėt*- 'gitmek', *gėy*- 'giymek', *nėçe* 'nice', *vėr*- 'vermek', *yė*- 'yemek', *yėne* 'yine', *yėni* 'yeni', *yėniden* 'yeniden', *yėr* 'yer', *yėt*- 'ulaşmak', *yėtiş*- 'yetişmek', *yėtmiş* 'yetmiş', *yėtür*- 'ulaştırmak' *ve yėtürebil*- 'eriştirebilmek' sözcükleri kapalı e ile kabul edilmişlerdir.

Ünsüzlerin yazımında Uygur ve Arap-Fars yazı geleneklerinin etkisinin bir arada olduğu; ses, sözcük ve vazifeli şekillerin yazımında çok şekillilik olduğu

görülmüştür. /ç/, /ñ/, /s/ ünsüzlerinin ve +dAn, -gIl, +sen gibi eklerin yazımında Uygur yazı geleneği tesirinin önemli ölçüde devam ettiği tespit edilmiştir. Çift ünsüz için bazen şedde kullanılması الّى elli ‘elli’ (Mh.T.3/IV/3, K.5/1), ek fiilin geniş zamanı teklik 1. şahıs ekinin sözcüklere bağlama ünsüzü almadan eklenmesi ذرّام z̲erreyem ‘zerreyim’ (G.3/7), kapalı e sesinden sonra /y/ sesinin geldiği bazı durumlarda tek /y/ ile yazılma söz konusu olması ديم *dėyem* ‘diyeyim’ (G.95/1), de/da bağlacının metinde üç defa kullanılmış olup iki defa ayrı bir defa birleşik yazılması, soru ekinin eklendiği iki sözcüğe bitişik yazılması yazımla ilgili tespit edilen diğer hususlardandır.

Bundan sonra bazı eklerin çeviri yazı metinde nasıl yazıldığı üzerinde durulmuştur. Buna göre metinden hareketle; öğrenilen geçmiş zaman eki -mIş, belirtme hâli eki +nI ve +(y)I, teklik 3. şahıs iyelik eki +I, +sI, soru eki mI daima düz kabul edilmişken; zarf-fiil eki -Ub, teklik 2. şahıs iyelik eki -Uñ, çokluk 1. şahıs iyelik eki +(U)mUz, teklik 1. ve 2. şahısların görülen geçmiş zaman çekiminde kullanılan -dUm ve -dUñ, bildirme eki +dUr / +dUrUr, sıfat-fiil eki -dUk, geniş zaman eki -(U)r, ettirgenlik eki -dUr, öğrenilen geçmiş zaman eki -Up daima yuvarlak kabul edilmiştir. Bir defa olmak üzere ayrı yazılması gereken iki sözcüğün birleşik yazılması اچمهينكا *içüme yėñe* ‘içime yine’ (Mh.T.3/II/4) metnin yazımı ile ilgili tespit edilen bir diğer özellik olmuştur.

İnceleme bölümünde metnin yazılış özelliklerinden sonra ses bilgisi üzerinde durulmuştur. Bu bağlamda ilk olarak ünlü uyumları ele alınmış ve kalınlık-incelik uyumunun Türkçe sözcüklerde genel itibarı ile sağlam olduğu tespit edilmiştir. Ancak ايلان *ilan* ‘yılan’ (G.36/2) örneğinde olduğu üzere esasında uyuma giren ancak ses olayları neticesinde uyuma aykırılık göstermeye başlayan Türkçe sözcükler de olduğu görülmüştür. Bu sözcüğün يلان *yılan* ‘yılan’ (G.27/7 [=2], G.37/4) olarak da metinde geçmesinden dolayı bu ve bunun gibi sözcüklerde görülen ses olaylarından kaynaklı uyumsuzlukların, Azerbaycan Türkçesi için henüz başladığı ve bu tarz sözcüklerin uyuma girme oranının daha yüksek olduğu saptanmıştır. Arapça ve Farsça sözcükler asıllarına uygun olarak kalınlık incelik uyumu dışında kalmışlardır. Ancak جاهليق *cāhıllıḳ* ‘cahillik’ (Mh.T.2/I/4) örneğinde olduğu üzere uyuma girmeyen *cāhil* sözcüğünün Türkçe bir ekle uyuma girdiği istisnai örnekler de mevcuttur.

Türkçenin tarihî ve çağdaş lehçelerinde kalınlık-incelik uyumu kadar sağlam olmayan düzlük-yuvarlaklık uyumunun, incelediğimiz metinde de sağlam olmadığı görülmüştür. Bunda sözcük tabanlarında uyumsuzluk ve eklerin tek şekilli olması gibi iki temel faktör rol almıştır. آلتون *altun* 'altın' (G.67/1), قرو *ḳaru* 'yaşlı' (K.3/7), یالقوز *yalḳuz* 'yalnız' (G.8/4, G.49/7) gibi 21 sözcük tabanında Eski Oğuz Türkçesinden itibaren Osmanlı Türkçesinin ilk devrelerine kadar görülen yuvarlaklık, düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmuştur. Ancak bu yapıda olan بلّو *bellü* 'belli' (Tk.B.1/II/4) ve سارو *saru* '-e doğru' (G.99/2, Mh.T.3/II/5, Müs.1/1) sözcüklerinin بلّی *belli* 'belli' (Mh.T.3/IV/5) ve ساری *sarı* '-e doğru' (G.56/1) olarak da metinde kullanılması, sözcük tabanlarında yuvarlaklık kaynaklı düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluğunun 17. yüzyıldan itibaren Azerbaycan Türkçesi metinlerinde uyuma girme yönünde evrildiğini göstermiştir. دوغری *doğrı* 'doğru' (G.7/3, G.40/4, G.42/5), کوزکی *gözgi* 'ayna' (G.7/1, G.61/1) örneklerinde görüldüğü üzere iki sözcük sonunda görülen düz-darlık da düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmuştur. Ancak aynı sözcüklerin دوغرو *doğru* 'doğru' (G.75/2, G.76/7) ve کوزکو *gözgü* 'ayna' (Mes.1/11) olarak da metinde geçmesi sözcük sonlarında görülen düz-darlık kaynaklı düzlük-yuvarlaklık uyumsuzluklarının da uyum sürecine girmeye başladığını göstermiştir.

Eklerin daima düz veya yuvarlak ünlülü olması da düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık teşkil eden bir diğer önemli faktör olmuştur. Edilgenlik eki -(X)l, dönüşlülük eki -(X)n ve işteşlik eki -(X)ş uyuma giren ekler olarak metinde kullanılmışlardır. Bu eklerden işteşlik eki -(X)ş, قاروشلدی *ḳaruşıldı* 'karıştırıldı' (G.96/2) örneğinde olmak üzere tek bir defa uyum dışında kalmıştır. Buna göre edilgenlik ve dönüşlülük eklerinin düzlük-yuvarlaklık uyumuna girme sürecini tamamladığı, işteşlik ekinin de tamamlamak üzere olduğu tespit edilmiştir.

Zarf-fiil eki -Ub ve -UbAn, sıfat-fiil eki -dUk, ettirgenlik eki -dUr ve -Ur, teklik 3. şahıs emir eki -sUn, ek fiilin geniş zaman çekiminde görülen +dUr ve +dUrUr eki, iyelik eki +(U)m, +(U)mUz ve +(U)ñ, ilgi hâli eki +Uñ ve +nUñ, isimden isim yapma eki +lU, görülen geçmiş zaman teklik 1. ve 2. şahıs eki -dUm ve -dUñ, çokluk 1. şahıs emir eki -AlUm, geniş zaman eki -Ur, fiilden isim yapma eki -U, -Uk, öğrenilen geçmiş zaman eki -Up ve zarf-fiil eki -dUkçA eklerinin ünlüsü yuvarlak olduğu için metinde düz sıradan kelime kök ve gövdelerine eklendiklerinde

düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık teşkil etmişlerdir. Bu eklerden teklik 3. şahıs emir eki -sUn آپارسين aparsın ‘alıp götürsün’ (G.102/5) örneğinde olmak üzere bir sözcükte, iyelik eki +(U)m قديمى *ḳaddimi* ‘boyumu’ (G.109/6) ve ايشيمى *işimi* ‘işimi’ (G.89/4) olmak üzere iki sözcükte, iyelik eki +(U)mUz يوزوميزه *yüzümize* ‘yüzümüze’ (Mes.1/11) olmak üzere bir sözcükte, isimden isim yapma eki +lU بلّى *belli* ‘belli’ (Mh.T.3/IV/5), ايكي اوزلي *ikiüzli* ‘ikiyüzlü’ (E.1/1), ايكى يوزلى *ikiyüzli* ‘ikiyüzlü’ (G.60/2) ve سوزلينى *sözlini* ‘sözlüyü’ (G.26/2) olmak üzere dört örnekte düzleşme sürecine girmiştir. Bu eklerden teklik 1. şahıs iyelik ekindeki ايشيمى *işimi* (G.89/4) örneğinin ايشومى *işümi* ‘işimi’ (G.100/3) olarak görülmesi, isimden isim yapma eki +lU örneği olan ايكى يوزلى *ikiyüzli* ‘ikiyüzlü’ (G.60/2) sözcüğünün ايكى يوزلو *ikiyüzlü* “ikiyüzlü” (G.25/5) olarak da geçmesi bu eklerdeki geçişin çok yeni olduğunu, düzleşme sürecine girdiği belirtilen diğer eklerin uyum sürecine girmeye başlamasının nispeten daha eski olduğunun işareti olarak kabul edilmiştir.

Belirtme hâli eki +I, +nI, iyelik eki +I, +sI, ayrılma hâli eki +dIn, soru eki -mI, görülen geçmiş zaman teklik 3. şahıs eki -dI, öğrenilen geçmiş zaman eki -mIş, teklik 2. şahıs emir eki -gIl, sıfat-fiil eki -mIş, zarf-fiil eki -IcAk eklerinin ünlüsünün dar olması da yuvarlak sıradan kelime kök ve gövdelerine eklendiğinde düzlük-yuvarlaklık uyumuna aykırılık teşkil etmiştir.

Ses olayları bölümünde ünlü ve ünsüzlerle ilgili ses olayları üzerinde detaylı olarak durulmuştur.

Ünlülerle ilgili olarak Eski Oğuz ve Osmanlı Türkçesinin ilk dönemlerinde olduğu üzere ek veya sözcük sonlarındaki /g/ sesinin erimesi dolayısıyla metinde çok sayıda örnekte ünlü yuvarlaklaşması olduğu görülmüştür. Bazı sözcüklerde ünlü düzleşmesi de görülmüş *doğrı* ‘doğru’ (<toğru G.7/3, G.40/4, G.42/5), *gözgi* ‘ayna’ (<gözgü G.7/1, G.61/1) ancak metinde bu düzleşmenin istikralı olmadığı tespit edilmiştir: *doğru* ‘doğru’ (G.75/2, G.76/7), *gözgüsin* ‘aynasını’ (Mes.1/11).

Ünsüzlerle ilgili olarak tespit edilen ses olaylarının Azerbaycan Türkçesinin tarihsel gelişimi açısından oldukça önemli olduğu görülmüştür. Bu bağlamda ilk olarak sözcük başında /b/-/m/ meselesi üzerinde durulmuştur. Günümüzde Azerbaycan Türkçesi bu ses olayında /m/ tarafında yer alır. Ancak metinde bu durumun görüldüğü sözcüklerde durum şöyledir:

/b/-/m/ Meselesi Bağlamında Değerlendirilen Unsurlar	Metinde Kullanım Sayısı
baña ‘bana’	48
maña ‘bana’	3
ben ‘ben’	3
men ‘ben’	17
benden ‘benden’	4
menden ‘benden’	2
beni ‘beni’	26
meni ‘beni’	9
benüm ‘benim’	8
menüm ‘benim’	4
bin ‘bin’	4
min ‘bin’	2
biñ ‘bin’	5
miñ ‘bin’	6
Tek Şekilde Görülenler	
benümle ‘benimle’	4
benümlen ‘benimlen’	1
mene ‘bana’	1
menem ‘benim’	2
buña ‘buna’	3
bunlaruñ ‘bunların’	1
munca ‘bunca’	2
mundan ‘bundan’	2

Görüldüğü üzere teklik 1. şahıs zamiri, yalın hâlde daha çok *men* şeklinde görülürken isim çekim eklerini aldığında /b/'li şeklin çok daha fazla kullanıldığı tespit edilmiştir. *Bin* sayı sözcüğünün dokuz defa /b/ ile sekiz defa /m/ ile yazılmış olması da bu sözcükte başta /b/ - /m/ meselesi açısından ikili durumu ortaya koymuştur. *Bu* zamirinin çokluk ve yönelme hâl eklerini alınca /b/'li, eşitlik ve ayrılma hâl eklerini alınca /m/'li olması da tespit edilen bir diğer husus olmuştur. İkili özellik gösteren teklik 1. şahıs zamirinin yönelme eki alınca *baña* 'bana' ve *maña* 'bana' olarak görülürken tek bir yerde *mene* 'bana" (G.78/6) olarak görülmesi, bugün Azerbaycan Türkçesi için standartlaşan *mene* şeklinin henüz yeni ortaya çıkmış olduğunun delili olarak kabul edilmiştir.

Sözcük başında /d/-/t/ meselesine bakıldığında bazı sözcüklerin /d/ ile bazılarının /t/ ile yazıldığı ancak *taş* 'taş', *tek* 'gibi, kadar', *tut-* 'tutmak', *tuz* 'tuz', *türlü* 'türlü' sözcüklerinin ikili olarak hem /d/'li hem /t/'li yazıldığı tespit edilmiştir.

Azerbaycan Türkçesi etkisi olarak sözcük içinde /ḳ/-/ḫ/ değişmesinin birçok sözcükte görüldüğü tespit edilmiştir. Ancak *oḫu-* 'okumak' (Mes.1/16, G.30/2, G.33/4), *oḳu-* 'okumak' (G.99/5) örneğinde görüldüğü üzere, bu ses değişmesinin de henüz yer yer ikilik gösterdiği saptanmıştır.

Sözcük sonunda /ḳ/-/ġ/ meselesinde, metinde Doğu Türkçesi etkisinin önemli ölçüde hissedildiği bundan dolayı aynı sözcüğün son sesinin bazen /ḳ/ ile bazen /ġ/ ile yazılmış olduğu görülmüştür: ıraġ 'uzak' (G.74/3), ıraḳ (G.78/8, G.85/5, G.96/4) vb.

Azerbaycan Türkçesinin önemli karakteristik özelliklerinden olan sözcük sonunda /ḳ/>/ḫ/ değişiminin bazı sözcüklerde tamamlandığı ancak birçok sözcükte tamamlanmadığı, bu yüzden son sesinde /ḳ/ ünsüzü bulunan sözcüklerin ikili şekilde görüldüğü tespit edilmiştir: *baḫ-* 'bakmak' (G.32/1 [=2], G.32/2, G.32/3) ~ *baḳ-* 'bakmak' (G.60/4, G.85/4, Ms.T.1/II/3), *çoḫ* 'çok' (G.31/1, G.76/2, E.1/4) ~ *çoḳ* 'çok' (Mes.1/12, G.5/5, G.6/2) vb.

Batı Türkçesinin önemli karakteristik özelliklerinden biri olarak *bol-* 'olmak' fiilinde sözcük başındaki b sesinin düştüğü, ancak metinde 200'ü aşkın defa *ol-*

şeklinde kullanılan fiilin, Doğu Türkçesi etkisiyle 3 defa *bol-* şeklinde kullanıldığı saptanmıştır.

Yine Azerbaycan Türkçesinin ayırt edici özelliklerinden olan sözcük başında /y/ düşmesi *igitlik* 'yiğitlik' (<yigitlik G.87/5) gibi metinde sadece bir yerde kullanılan sözcüklerde görülürken *il* 'yıl' (Mh.T.3/IV/3), *yıl* 'yıl' (G.30/4); *ilan* 'yılan' (G.36/2), *yılan* 'yılan' (G.27/7 [=2], G.37/4); *ürek* 'yürek' (G.7/2), *yürek* (Mb.T.1/VI/2); *üz* 'yüz, surat' (G.66/5, G.96/1, G.100/5), *yüz* 'yüz, surat' (G.70/3, G.92/5) gibi ikili şekillere bakıldığında bu ses olayının henüz gelişiminin orta safhasında olduğunu sonucuna varılmıştır.

Metinde Eski Oğuz Türkçesinden itibaren zamir ve sıfat görevinde görülen arkaik *ol* şeklinin *o* ile birlikte metinde yoğun olarak kullanıldığı görülmüştür. Sıfat görevinde kullanılan *o* şekli, *ol* şekline göre daha az kullanılmış; zamir görevinde ise *o*, *ol*'dan daha çok kullanılmıştır.

Metnin şekil bilgisi özelliklerine bakıldığında eklerin zengin bir kullanıma sahip olduğu görülmüştür. Bununla birlikte ayırt edici şekil bilgisel özellikler de saptanmıştır. Yönelme hâli eki olan +kA, bazı sözcüklerde kalıplaşarak yapım eki görevinde kullanılmıştır. Metinde bu ekin Azerbaycan Türkçesi etkisi ile +ẖa olarak kullanıldığı tespit edilmiştir: *arẖa* 'arka' (<arḳa G.62/5).

İsimden isim türeten +lU eki metinde çoğunlukla yuvarlak olarak görülürken *belli* 'belli' (Mh.T.3/IV/5), *ikiüzli* 'ikiyüzlü' (E.1/1), *ikiyüzli* 'ikiyüzlü' (G.60/2), *sözli* 'sözlü' (G.26/2) örneklerinde olmak üzere dört defa düz olarak kullanılmıştır. Ancak *belli* 'belli' (Mh.T.3/IV/5), *bellü* 'belli' (Tk.B.1/II/4) ve *ikiyüzli* 'ikiyüzlü' (G.60/2), *ikiyüzlü* 'ikiyüzlü' (G.25/5) ikili şekilleri, ekin değişim sürecinin başında olduğunu göstermiştir.

İsimden isim türeten +lIK eki, Doğu Türkçesi etkisiyle metinde bazen +lIG olarak kullanılmıştır: *pād-şālıġ* 'padişahlık' (G.98/1), *pād-şālıḳ* 'padişahlık' (Mes.1/17).

Fiilden isim türeten -Ak eki, Azerbaycan Türkçesi etkisiyle -aẖ olarak da kullanılmıştır: *ḳonaḳ* 'konuk, misafir' (G.73/5), *ḳorẖaẖ* 'korkak' (G.27/7). Benzer şekilde -(U)k eki, -(U)ẖ olarak da kullanılmıştır: *artuẖ* 'fazla' (G.18/3), *artuḳ* 'fazla'

(K.1/1, G.61/4). Ekteki ikilik, sözcük sonunda /ḳ/ /ẖ/ değişiminin başlamış olduğunu ortaya koymuştur.

Kalın sıradan ünlülü fiil kök ve gövdelerine eklendiğinde fiilden isim türeten -mAk ekinin sonundaki /k/ sesinin /ẖ/'ye dönme süreci henüz başlamıştır. Bundan dolayı sadece bir örnekte bu ses olayı tespit edilmiştir: *danışmaẖ* 'konuşma' (G.105/2). Sözcüğün metinde *danışmaḳ* 'konuşma' (Mh.T.3/III/4) olarak da görülmesi, Azerbaycan Türkçesi için ayırt edici olan bu ses olayının yeni başladığını göstermiştir.

Bir örnekte görülen ve işlek olmayan fiilden fiil yapan -k- eki, -ẖ- olarak görülmüştür: *ḳalẖ*- 'kalkmak' (G.96/3).

Ettirgenlik anlamı katan -(I)t- eki, Azerbaycan Türkçesi etkisiyle -d- olarak da kullanılmıştır: *aġlad*- 'ağlatmak' (Mb.T.1/II/3), *söyled*- 'konuşturmak' (G.110/4).

İsim çekim eklerinin ele alındığı bölümde şu hususlar tespit edilmiştir:

Teklik 1. şahıs iyelik eki +(U)m metinde yuvarlak iken iki örnekte düzleşme sürecine girmiştir: *işim* 'işim' (G.89/4), *ḳaddim* 'boyum' (G.109/6). Bu örneklerden ilki olan *işim* 'işim' metinde *işüm* 'işim' (G.100/3) olarak da yazılmıştır. Bu durum, ekin uyum sürecinin başında olduğunu ortaya koymuştur.

Daima düz olmasından ötürü metinde düzlük yuvarlaklık uyumuna aykırılık gösteren teklik 3. şahıs iyelik eki, bir örnekte +U olarak görülmüştür: *cānuda* 'canında' (G.107/5).

Ünlüsü yuvarlak olan çokluk 1. şahıs iyelik eki +(U)mUz, yuvarlak sıradan ünlülü bir isme eklendiği bir örnekte düz olarak tespit edilmiştir: *yüzümiz* 'yüzümüz' (Mes.1/11). Aynı örnek, metinde *yüzümüz* 'yüzümüz (Mes.1/11, G.114/5) olarak da kullanılmış olduğu için ekin yuvarlak sıradan sözcüklere eklendiğinde uyum sürecini henüz tamamlamadığı ortaya konulmuştur.

Belirtme hâli için +I, +n, +nI ekleri kullanılmıştır. +I eki ünsüzle biten sözcüklere eklenmişken teklik 3. şahıs iyelik ekinden sonra +n, ünlü ile biten sözcüklerden sonra +nI ekinin kullanıldığı tespit edilmiştir: *cānı cānān dilemiş* 'canı sevgili istemiş' (G.113/1), *deryānı* 'denizi' (G.68/6), *sevdāsın* 'sevdasını' (G.30/3, G.93/7).

Yönelme hâli eki, Batı Türkçesinde olduğu üzere genelde +(y/ñ)A olarak kullanılmıştır. Ancak bir örnekte olmak üzere Doğu Türkçesi etkisiyle +ġA olarak kullanılmıştır: *cism-i zārumġa* ‘zayıf bedenime’ (G.114/1).

Bulunma hâli ekinden önce iyelik eki geldiğinde araya /n/ ünsüzünün girmesi beklenirken metinde Çağatay Türkçesinin tesiriyle hem /n/’li hem /n/’siz kullanım olduğu tespit edilmiştir: *bābında* ‘babında’ (G.74/2, G.74/4, G.105/5), *bābıda* ‘babında’ (Mh.T.3/III/4, G.105/2), *kūyında* ‘mahallesinde’ (G.79/5, G.86/4, Tk.B.1/III/5), *kūyıda* ‘mahallesinde’ (G.50/5, G.78/5, G.99/2).

Ayrılma hâli için Eski Oğuz ve Osmanlı Türkçesinde az sayıda sözcükte Doğu Türkçesi etkisiyle kullanılan +dIn eki, metinde +dAn ekiyle birlikte çok fazla örnekte görülmüştür. Bulunma hâli ekinde olduğu üzere ayrılma hâli ekinin de iyelik ekinden sonra geldiği bazı örneklerde, araya /n/ sesinin girmediği görülmüştür. Ekin +dIn olarak görüldüğü durumlarda Çağatay Türkçesi etkisiyle iyelik ekinden sonra hiçbir örnekte araya /n/ sesinin girmediği; ekin +dAn olarak görüldüğü örneklerde ise ikili bir durum olduğu tespit edilmiştir: *cānından* ‘canından’ (G.92/10), *cānıdan* ‘canından’ (G.86/4), *kūyından* ‘mahallesinden’ (G.50/2, G.78/8), *kūyıdan* ‘mahallesinden’ (Mh.T.1/III/3).

Vasıta hâli için +(y)lA eki ile birlikte *ile* ve *ilen* edatları da kullanılmıştır. Yine Doğu Türkçesi tesiri olarak *bile* edatı 4 defa, *birle* edatı da 3 örnekte vasıta işlevinde kullanılmıştır.

Fiil çekiminin incelendiği bölümde şu noktalar ön plana çıkmıştır:

Öğrenilen geçmiş zaman için yoğun olarak kullanılan -mIş ekinin yanında, teklik 2. ve 3. şahıslara mahsus olmak üzere, Eski Oğuz Türkçesinden itibaren kullanılan -Up ekinin de kullanılmış olduğu görülmüştür.

Şimdiki zaman için ayrı bir ek kullanılmış olmayıp bazen *imdi* ve *şimdi* sözcükleri bazen de -Ar geniş zaman eki, şimdiki zamanı bildirmek için kullanılmıştır: *gezerem* ‘geziyorum’ (G.16/1, G52/1).

Geniş zaman için -Ar, -r ve -(U)r ekleri kullanılmıştır. Bu zamanın olumsuz çekimi için -mAz eki kullanılmıştır. Teklik 1. şahısa mahsus olmak üzere, -mAn ekinin de -mAnAm şeklinde olumsuzluk bildirmek için -mAz ekine göre daha fazla

örnekte kullanıldığı görülmüştür: *baḳmanam* ‘bakmam’ (Ms.T.1/II/3), *baş egmenem* ‘baş eğmem’ (G.3/3). *bilmezem* ‘bilmem’ (G.54/4, G.81/5, G.89/2), *bilmenem* ‘bilmem’ (K.2/1) gibi ikili örnekler -mAn ekinin metinde ağız özelliği olarak kullanıldığını göstermiştir.

Gelecek zaman için tek bir örnekte olmak üzere -eçek eki kullanılmıştır: *ėtmeyeçekdür* ‘etmeyecektir’ (Ms.T.1/I/2). Bu zaman ifadesinin olduğu diğer örneklerde -r geniş zaman eki kullanılmış ve kesin olmayan bir gelecek zaman ifade edilmiştir: *bir gün ölürem* ‘bir gün öleceğim’ (G.78/2).

Şart kipinin teklik 2. şahıs çekimi için -sAn / -sAñ kullanılmıştır. Şahıs ekindeki iki şekillilik ağız özelliği olarak görülmüştür: *nazar ḳılsan* ‘baksan’ (G.11/4), *ḳılsañ* ‘kılsan, yapsan’ (G.44/1).

Emir kipi bazı şahıslar itibarı ile Azerbayacan Türkçesi ile çeşitli farklılıklar göstermiş, Eski Oğuz ve Osmanlı Türkçesi ile bazı açılardan örtüşmüştür. Buna bağlı olarak teklik 1. şahısta ek, -AyIm olarak kullanılmıştır: *ayıdayım* ‘söyleyeyim’ (G.55/3), *ėdeyim* ‘edeyim’ (G.31/1, G.75/3, G.78/8, G.99/1).

Emir kipi teklik 2. şahıs çekimi, çok sayıda örnekte eksiz olarak yapılmışken bazı örneklerde kuvvetlendirme bildiren -gIl eki de kullanılmıştır: *apar*, *apargıl*; *bil*, *bilgil*; *dut*, *dutgıl*; *ėşit*, *ėşitgil*; *yėtür*, *yėtürgil* vb. ikili kullanımlar -gIl ekinin kuvvetlendirme bildirme işlevini açıkça göstermiştir. Yine -gIl ekinden gelişen ve Azerbaycan Türkçesi ağızları etkisiyle görülen -gIlAn eki de emir kipi teklik 2. şahıs çekimi için kullanılmıştır: *ėşitmegilen* ‘dinleme’ (G.58/5), *ḳaçgılan* ‘kaç’ (Müs.1/1). Aynı fiilin teklik 2. şahıs emir çekiminde görülen çok şekillilik arkaik ve standart şekiller ile ağız özelliklerinin bir arada kullanılmış olduğunu göstermiştir: *Ol* ‘ol’ (Mes.1/22, G.6/5, G.23/4), *olgıl* ‘ol’ (G.11/7, G.47/5, Mh.T.2/I/4), *olgılan* ‘ol’ (Mes.1/16, G.53/6, G.87/4), *olma* ‘olma’ (Ms.T.1/III/6), *olmagıl* ‘olma’ (G.56/5, Tk.B.1/VIII/5, Mh.T.2/III/3), *olmagılan* ‘olma’ (G.96/6, Ms.T.1/I/4).

Emir kipinin teklik 3. şahıs çekimi -sUn eki ile yapılmışken sadece *aparsın* ‘alıp götürsün’ (G.102/5) örneğinde görülmek üzere -sIn ile de yapılmıştır. Bu örnek ekin uyum sürecine girdiğini göstermiştir.

Emir kipinin çokluk 1. şahıs çekimi için kullanılan -AlUm eki, -AlIm olarak da görülmeye başlanmış ve ekin uyuma girme süreci başlamıştır: *olalım* ‘olalım’ (G.52/4 [=2]), *olalum* ‘olalım’ (G.67/1).

Emir kipinin çokluk 2. şahıs çekimi, -Uñ eki ile yapılmıştır: *aluñ* ‘alın’ (G.57/3). Ancak bir örnekte olmak üzere okutucu harf yardımı ile ekin düzleşme sürecine girerek -Iñ olarak kullanıldığı anlaşımıştır: *söylediñ* ‘söyletin’ (G.110/4).

Gereklilik kipi *gerek* sözcüğü ve Doğu Türkçesi tesiriyle -mAk gerek yapısı ile karşılanmıştır: *nihān olmaḳ gerek* ‘gizli olmalı’ (G.105/4), *gerek idi köñlümi ala* ‘gönlümü alamlıydı’ (G.84/4).

Ek fiil, metinde daha çok korunmuş iken bazı durumlarda ek bünyesine dahil olmuştur. Ek fiilin geniş zamanı, teklik 3. şahıs isim çekimi için +dUr ve onun arkaik formu olan +dUrUr metinde bir arada kullanılmıştır: *azdur* ‘azdır’ (Mes.1/12), *sehldürür* ‘kolaydır’ (G.113/2). Aynı zamanda bu şahısta Doğu Türkçesi etkisi ile *i-* fiilinin arkaik formu olan *er-*’in de altı defa kullanıldığı tespit edilmiştir: *erçe ėrür* ‘ercedir’ (K.5/2), *ḳaş ėrür* ‘kaştır’ (K.2/1, K.2/3), *peydā ėrür* ‘ortadadır’ (G.12/2), *yoldaş ėrür* ‘yoldaştır’ (K.2/2), *zülfi erür* ‘zülfüdür, saçıdır’ (Müs.1/3).

Ek fiil, görülen geçmiş zaman isim çekiminden sonra daima korunmuş ve ekleşme sürecine henüz girmemiştir: *bī-tāb idüm* ‘bitkindim’ (G.44/4), *ferzāne idüñ* ‘bilgindin’ (G.52/6), *var idi* ‘vardı’ (G.58/3, G.98/5).

Ek fiilin geniş zaman olumsuz çekimi, iki örnekte Kıpçak ve Çağatay Türkçesi etkisi ile olarak *imez, imes* olarak görülmüştür: *imes ġurbet köñül şehri içinde* ‘gurbet gönül şehri içinde değil’ (G.41/3), *vaṣl imez* ‘kavuşma değil’ (G.104/5).

Zamirlerin metinde kullanımına bakıldığında, yalın hâlde daha çok *men* olarak görülen teklik 1. şahıs zamirinin isim çekim eklerini aldığında daha çok b’li olarak kullanıldığı tespit edilmiştir. Yönelme eki alan teklik 1. ve 2. şahıs zamirlerinin, metinde değişerek *maña* ve *baña* ve *saña* olduğu ancak *mene* (G.78/6) örneğinde görüldüğü üzere, yönelme ekinden sonra kökte değişiklik olmama sürecinin Azerbaycan Türkçesi için yeni başladığı tespit edilmiştir.

Teklik 3. şahıs zamiri yalın halde Eski Oğuz Türkçesi etkisiyle daha çok *ol* olarak görülürken çok sayıda örnekte *o* olarak da kullanılmıştır: *tapmaz ẓafer bu yolda o kim vāṣıl olmadı* ‘o ki kavuşamadı, bu yolda zafer bulamaz’ (G.7/6), *devletüñ çün gėtdi elden varuban o baş olur* ‘devletin elden gittiği anda o varıp senin yöneticin olur’ (G.43/3), *ėtmedi aḥvālüñi sormaġa bir kez o ġalaṭ* ‘o, yanlışlıkla (bile) bir kez hâlini sormadı.’ (G.63/2); *ol kim bu cihān ḫilḳatin āġāz ėtti* ‘O, bu dünyanın yaratılışını başlattı.’ (R.1/1), *ol ėder cümle kāināta nesaḳ* ‘O, bütün kâinata şekil verir.’ (Mes.1/19), *ol bir kerīmdür ki ḫalāyıḳa cān vėrüb* ‘O (öyle) bir kerem sahibidir ki tüm mahlukata can verip’ (G.1/3). *Ol* şeklinin sadece bildirme ekini alması: *oldur* ‘odur’ (G.25/1, G.25/2 [=2], G.33/3 [=2]...), *oldurur* ‘odur’ (Mes.1/24, K.1/3); *o* şeklinin ise bildirme ile birlikte diğer hâl eklerini de alması: *odur* ‘odur’ (Mes.2/4, Mes.2/5 [=2], G.6/1), *oña* ‘ona’ (Mes.2/7, K.1/1, G.1/7), *onda* ‘onda’ (Mh.T.3/II/2), *ondan* ‘ondan’ (Mes.1/20, Mes.1/27, K.1/1), *onı* ‘onu’ (G.26/5, G.59/3, G.72/2), *onuñ* ‘onun’ (2a/5, Mes.1/12, Mes.1/20) günümüz Azerbaycan Türkçesi için standart şekil olan *o*’nun yaygınlaşması için zemin hazırlamış, *ol* şeklinin kullanım alanının giderek daralmasına sebebiyet vermiştir.

Çokluk 3. şahıs zamiri, yalın hâlde üç defa *onlar* olarak kullanılmış (K.2/2, G.81/4, G.83/3), bir örnekte ise belirtme durum ekiyle *onları* (Mh.T.1/IV/5) olarak kullanılmıştır. Eski Oğuz Türkçesi tesiri sonucu metinde görülen *olar* şekli, yalın hâlde kullanılmamış yönelme: *olara* ‘onlara’ (Mh.T.1/IV/5), belirtme: *oları* ‘onları’ (G.98/4) ve ilgi durum ekleriyle: *olarnuñ* ‘onların’ (G.45/5) olmak üzere metinde üç defa kullanılmıştır. *Onlar* şeklinin yalın hâlde ve durum ekiyle birlikte *olar* şekline göre daha çok kullanılmış olması, bugünkü Azerbaycan Türkçesi standart formu olan *onlar* şekli için yaygınlık kazanma sürecinin başlamış olduğunu göstermiştir.

Dönüşlülük zamiri açısından metinde Azerbaycan Türkçesi neredeyse tamamen hakim olmuş ve *kendi* zamiri sadece bir defa kullanılmışken (G.8/5) metnin diğer kısımlarında yoğun bir şekilde *öz* zamiri (G.12/3, G.46/3, G.48/4...) kullanılmıştır. Bununla birlikte Farsça asıllı *ḫod* ‘kendi’ sözcüğü de metinde iki defa (G.32/1, Tk.B.1/III/7) dönüşlülük zamiri görevinde tespit edilmiştir.

İşaret zamiri olarak Azerbaycan Türkçesinde kullanılan *bėyle*, *bu*, *bunlar*, *ėyle*, *hemīn*, *o* ve *onlar*: *ot şerārı düşüben cānına yandı bėyle* ‘ateş kıvılcımları,

canına düşünce yandı böyle’ (G.36/4), *bu ne ṭāliʿdür* ‘bu ne talihtir’ (G.106/3), *bunlaruñ* ‘bunların’ (Mh.T.2/IV/5), *ėtgil ėyle* ‘öyle yap’ (Mh.T.3/III/2), *ḳalur hemīn* ‘bu kalır’ (G.106/5), *oña* ‘ona’ (Mes.2/7, K.1/1, G.1/7 ...), *onlar* ‘onlar’ (K.2/2, G.81/4, G.83/3) yanında *ol* ve *olar*’ın da kullanılması: *oldur* ‘odur’ (G.25/1, G.25/2 [=2], G.33/3 [=2]), *olara* ‘onlara’ (G.56/6) Eski Oğuz Türkçesi tesiri sonucu olmuştur.

Soru zamiri olarak genellikle *ne* sözcüğü kullanılmıştır: *onuñ ḥālin ne bilsün* ‘onun halini ne bilsin?’ G.45/3), *büʾl-hevesler ne bilür ʿışḳ fünūnın* ‘maymun iştahlı olanlar, aşk ilmini ne bilir?’ (G.55/4). Azerbaycan Türkçesi etkisi olarak soru zamiri görevinde *ḥaradan* ‘nereden’ (G.83/2) ve *naradan* ‘nereden’ (G.83/5) sözcüklerinin de kullanıldığı görülmüştür.

Sıfatların metinde kullanımına bakıldığında, standart kullanımın dışında Eski Oğuz Türkçesi tesiri olarak *ol* ve *şol* arkaik şekillerinin işaret sıfatı görevinde kullanılmış olduğu saptanmıştır: *ol sebeb* ‘o sebep’ (G.9/3), *ol göz* ‘o göz’ (G.13/2), *ol sīb-i zenaḫdān* ‘o elma çene’ (G.29/3), *ol gėce* ‘o gece’ (G.30/2); *o fikir* ‘o düşünce’ (G.2/2), *o bī-cān kāġaẕ* ‘o cansız kağıt’ (G.36/2), *o serv ḳāmet* ‘o selvi boy’ (G.85/1), *o gėce* ‘o gece’ (G.96/2). *Ol*’un işaret sıfatı görevinde *o*’ya göre çok daha fazla kullanılmış olması, Eski Oğuz Türkçesi tesirinin derecesini göstermiştir. Standart Azerbaycan Türkçesinde kullanılmayan *şol* sözcüğü ise metinde ‘şu’ anlamında sekiz defa kullanılmıştır: *şol yol* ‘şu yol’ (G.2/6), *şol ḳanlu peykān* ‘şu kanlı kirpik’ (G.15/3), *şol ḫayl-i müjgān* ‘şu kirpikler’ (G.15/4)...

Sayı sıfatlarına bakıldığında *dokuz* sayı sözcüğünün, arkaik bir etki olarak *toḳuz* (G.71/1) olarak metinde geçtiği görülmüştür. *Bin* sayı sözcüğünün *bin*, *biñ*, *min* ve *miñ* olmak üzere dört farklı şekilde yazılması; *bin ġavġā* ‘bin kavga’ (G.5/1), *biñ ġavġā* ‘bin kavga’ (G.12/1), *miñ bir ad* ‘bin bir ad’ (G.95/1), *min taḫmīṣ* ‘bin tahmis’ (G.58/6) Eski Oğuz Türkçesi, Azerbaycan Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi ağızları özelliklerinin bir arada görüldüğünü göstermiştir. Zira /b/ - /m/ değişimi farklı lehçe etkisi iken /ñ/ ve /n/ ikiliği, -sAn / -sAñ gibi bazı ek ve yėñe / yėne gibi kimi sözcüklerde de görülmüş olup ağız özelliği olarak kabul edilmiştir.

Zarflara bakıldığında yer-yön bildiren *daşra*, *dışra* sözcüğündeki ikilik, Eski Oğuz Türkçesi ve Azerbaycan Türkçesi etkisinin bir arada görüldüğünü göstermiştir.

Durum zarfı olan *yėñe* / *yėne*, ağız etkisi sonucu metinde ikili olarak kullanılmıştır.

Edatlara bakıldığında *ile*, Doğu Türkçesi tesiri ile dört defa *bile*, altı defa *birle* olarak kullanılmıştır. Batı Türkçesinde görülen *dek* 'gibi, kadar' edatı, bilhassa Çağatay Türkçesi etkisi ile metinde *dik* (G.16/2, G.115/5) ve *tek* (Mes.1/8, G.10/3, G.11/4) şeklinde de kullanılmıştır. Yine edat görevinde kullanılan *sarı* sözcüğünün *sarı* ve *saru* olmak üzere ikili kullanımı, Doğu Türkçesi tesiri sonucu olmuştur.

Soru edatı mI görüldüğü iki örnekte düz ünlülü olup orijinal metinde eklendiği sözcüklere bitişik olarak yazılmıştır: *bildüñmi* 'bildin mi?' (G.109/1), *yoḳmı* 'yok mu?' (G.107/2).

Bağlaçlara bakıldığında Doğu Türkçesi etkisiyle metinde görülen ve esasında edat olan *birle*'nin eş değer veya eş görevli iki unsuru bağlayarak bir örnekte bağlaç görevinde kullanıldığı görülmüştür: *kedū birle ṣebū* 'şarap kabı ile testi' (G.99/3).

Birleşik fiillerde bakıldığında *ėt-*, *eyle-*, *ḳıl-*, *ol-* ve *vėr-* yardımcı fiilleriyle çok sayıda birleşik fiil kurulduğu tespit edilmiştir. Bunların dışında Doğu Türkçesinde görülen *bol-* 'olmak' fiili de iki örnekte birleşik fiil kurma göreviyle kullanılmıştır: *ḫoş bolur* 'güzel olur' (G.67/2). *Bol-* ile kurulan diğer birleşik fiilde, şiir dili etkisiyle isim ve fiil yer değiştirmiştir: *bolmagıl dīvāne* 'deli olma' (Mh.T.2/II/5).

Yardımcı fiiller dışında asıl fiillerin de birleşik yapıda fiil kurma görevinde kullanıldığı tespit edilmiştir. Bu bağlamda *çek-*, *dut-*, *düş-*, *eg-* ve *sal-* fiilleri kullanılmıştır: *ayaġ çek-* 'terk etmek' (G.24/5), *göz dut-* 'bakmak' (G.73/4), *ḫasta düş-* 'hastalanmak' (G.21/5), *baş eg-* 'itaat etmek' (G.3/3), *ʿaks ṣal-* 'yansımak' (G.12/5).

Tasvir fiilleri de birleşik yapıda fiil kurma yollarından biri olarak metinde kullanılmıştır. Metinde tasvir fiili olarak sadece yeterlilik fiili kullanılmıştır. Yeterlilik fiili, -A bil- yapısı ile karşılanmıştır. Bu fiilin olumsuzu için bir örnekte olmak üzere -A zarf-fiil ekinin daralarak -ı olarak kullanıldığı tespit edilmiştir: *olımadum* 'olamadım' (G.26/1).

Fiilimsiler de metinde önemli ölçüde kullanılmışlardır. Bunlarla ilgili metinde ön plana çıkan özellikler şöyle olmuştur:

İsim-fiil eki olarak sadece -mAK eki kullanılmıştır. Yönelme durum eki aldığında bu ek -mAG olarak görülmüştür: *gėtmege* 'gitmeye' (G.30/1), *yazmaġa* 'yazmaya' (G.78/7). Ayrıca günümüz Azerbaycan Türkçesinde görülen kalın sıradan köklerde -mAK ekinin -mAḫ / -maq olarak görülme süreci, yeni başlamıştır. Bu durumun görüldüğü *danışmaḫ* 'konuşma' (G.105/2) örneğinin metinde *danışmaḳ* 'konuşma' (Mh.T.3/III/4) olarak da geçmiş olması, bunun delili olarak kabul edilmiştir.

Sıfat-fiillerin kullanımı ile ilgili ön plana çıkan hususlar şu şekildedir: -dUk eki, metinde daima yuvarlak olması ile düzlük yuvarlaklık uyumu dışında kalmıştır. Ek sonundaki ünsüz, kendisinden sonra ünlü ile başlayan bir ek geldiğinde bazı örneklerde ötümlüleşmeye direnç göstermiştir: *dutduḳı yolı* 'tuttuğu yolu' (G.45/5).

-An sıfat-fiil eki, Eski Oğuz ve Osmanlı Türkçesinde olduğu üzere daha çok geniş zaman sıfat-fiil eki olarak kullanılmıştır. Ancak Azerbaycan Türkçesinde ortaya çıkan şimdiki zaman bildirme işlevi, *gelen* 'gelen' (G.10/3, G.88/6, G.101/5) gibi sınırlı örnekte olmak üzere çok az görülmüştür. Ayrıca bu ek Kumuk Türkçesi etkisi ile bir örnekte geçmiş zaman sıfat-fiili ifadesi ile kullanılmıştır: *ben bilen yolı* 'benim bildiğim yolu' (G.40/4).

Zarf-fiillere bakıldığında metnin bu eklerin kullanımı açısından oldukça zengin olduğu görülmüştür. Azerbaycan Türkçesi hususiyeti gösteren -AndA eki metinde kullanılmıştır: *düşende* 'düştüğünde' (G.43/1, G.65/3, G.67/3), *olanda* 'olduğunda' (Mh.T.1/IV/3).

-gAç eki -IncA eki işlevinde, sadece *gel*- ve *gör*- fiilleri ile kullanılmıştır: *görgeç* 'görünce' (G.12/3, G.27/1 [=2], G.27/2). Bu ekten gelişen ve işlekliği düşük olan -gAçIn eki de *gör*- fiilinde olmak üzere iki defa kullanılmıştır: *görgeçin* 'görünce' (G.7/2, G.74/3).

Standart Azerbaycan Türkçesinde yerini -cAq / -cAk ekine bırakan -IcAk eki metinde iki defa kullanılmıştır: *olıcaḳ* 'olunca' (G.104/8), *yumıcaḳ* 'yumunca, kapatınca' (G.75/5).

Yine Azerbaycan Türkçesinde yerini -mAdAn ekine bırakan -mAdIn eki de metinde *ol-* (G.20/5, G.24/3, G.56/2) ve *açıl-* (G.66/1) fiilleri ile olmak üzere dört defa kullanılmıştır.

-ken zarf-fiil eki, ek fiil ile birlikte *iken* olarak kullanılmış, sadece bir örnekte ek fiilin ek bünyesine girmesiyle fiile doğrudan eklenmiştir: *gėtmemişken* 'gitmemişken' (G.105/5).

-Ub zarf-fiil eki, daima b'li kabul edilmiştir. Bunda Azerbayan Türkçesinde ekin durumu göz önünde bulundurulmuş olsa da temel faktör olarak -Up öğrenilen geçmiş zaman ekinin asıl metinde daima /p/ ile gösterilmişken -Ub ekinin daima /b/ ile yazılmış olması esas alınmıştır.

İncelemenin 3. alt bölümünde metnin söz varlığı üzerinde durulmuştur. Buna göre metinde sıklıkla kullanılan 100'e yakın Türkçe sözcüğün anlam ve şekil açısından belirgin bir şekilde Azerbaycan Türkçesi özelliği gösterdiği tespit edilmiştir.

Bu bölümde ayrıca ikili şekiller üzerinde detaylı olarak durulmuştur. İkili şekiller, sesbirim ve biçimbirim farklılığı taşıyanlar olmak üzere iki temel grupta ele alınmıştır.

Sesbirim farklılığı taşıyan ikili şekillerin ses düşmesi ve ses değişmesi kaynaklı olduğu tespit edilmiştir.

Sözcük başında; /b/ düşmesi (*ol-*, *bol-*), ş düşmesi (*imdi*, *şimdi*), y düşmesi (*il*, *yıl*; *ilan*, *yılan*; *uẖu*, *yuẖu*; *ürek*, *yürek*; *üz*, *yüz*), /b/ ~ /m/ değişmesi (*baña*, *maña*; *bin*, *min*; *biñ*, *miñ*), /d/ ~ /t/ değişmesi (*dek*, *tek*; *dut-*, *tut-*), /s/ ~ /ṣ/ değişmesi (*sal-*, *ṣal-*; *san-*, *ṣan-*) kaynaklı ikili şekiller tespit edilmiştir.

Sözcük ortasında /y/ düşmesi (*sölen-*, *söylen-*; *söleş-*, *söyleş-*), /a/ ~ /ı/ değişmesi (*daşra*, *dışra*), /e/ ~ /i/ değişmesi (*dek*, *dik*), /ı/ ~ /u/ değişmesi (*bıraḳ-*, *buraẖ-*), /ġ/ ~ /ḳ/ değişmesi (*bağla-*, *baḳla-*; *yaġdur- yaḳdur-*), /n/ ~ /ñ/ değişmesi (*yėne*, *yėñe*), /p/ ~ /m/ değişmesi (*kipi*, *kimi*) kaynaklı ikili şekiller tespit edilmiştir.

Sözcük sonunda /l/ düşmesi (*ol*, *o*), /y/ ilavesi (*ḳo-*, *ḳoy-*; *kö-*, *köy-*), /ç/ ~ /c/ değişmesi (*keç-*, *kec-*; *üç*, *üc*), /d/ ~ /t/ değişmesi (*od*, *ot*), /e/ ~ /i/ değişmesi (*ne*, *ni*), /ı/ ~ /u/ değişmesi (*doġrı*, *doġru*; *sarı*, *saru*), /i/ ~ /ü/ değişmesi (*belli*, *bellü*; *beri*,

berü), /ḳ/ ~ /ġ/ değişmesi (*ıraḳ*, *ıraġ*; *maḳ*, *maġ*), /ḳ/ ~ /ḫ/ değişmesi (*aḳ-*, *aḫ-*; *baḳ-*, *baḫ-*; *çıḳ-*, *çıḫ-*; *çoḳ*, *çoḫ*; *yaḳ-*, *yaḫ-*; *yoḳ*, *yoḫ*) kaynaklı ikili şekiller tespit edilmiştir.

Biçimbirim farklılığı taşıyan ikili şekillerin, uyum sürecine girmeye başladığı veya Doğu Türkçesi etkisi gösterdiği tespit edilmiştir. Ayrılma hâli için +dAn ve +dIn ekleri bir arada kullanılmıştır. Bildirme eki için +dUr ve +dUrUr bir arada kullanılmıştır: *çoḫdur* 'çoktur' (E.1/4), *çoḳdurur* 'çoktur' (Mes.1/21). Teklik 1. şahıs iyelik eki +(U)m, düzleşme sürecine girmiştir: *işimi* 'işimi' (G.89/4) ~ *işümi* 'işimi' (G.100/3). İsimden isim yapan +lU eki uyum sürecine girmiştir: *ikiyüzli* 'ikiyüzlü' (G.60/2), *ikiyüzlü* 'ikiyüzlü' (G.25/5). İsimden isim yapan +lIḳ eki, Çağatay Türkçesi etkisi ile +lIġ olarak da kullanılmıştır: *pād-şālıġ* 'padişahlık' (G.98/1), *pād-şālıḳ* 'padişahlık' (Mes.1/17). Belirtme eki, iyelik ekinden sonra hem +nI hem de +n olarak gelmiştir: *sevdāsın* 'sevdasını' (G.30/3, G.93/7), *sevdāsını* 'sevdasını' (G.8/1). Teklik 2. şahıs şart eki, -sAn / -sAñ olarak kullanılmıştır: *ḳılsan* 'kılsan' (G.11/4) ~ *ḳılsañ* 'kılsan' (G.44/1).

Söz varlığı bölümünde, Doğu Türkçesi etkisiyle *bol-* (G.67/2, G.67/4, Mh.T.2/II/5) ve *ur-* (G.35/5, G.45/2) fiillerinin de metinde kullanılmış olduğu belirtilmiştir.

Deyimler ve kalıp sözler başlığı altında, metne zenginlik ve incelik katan çok sayıda deyim ve kalıp söz Türkiye Türkçesine aktarılarak verilmiştir.

Atasözleri başlığı altında ise metinde kullanılmış olan 21 atasözü Türkiye Türkçesine aktarılarak verilmiştir.

Çalışmanın Metin başlıklı bölümünde, Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nda yer alan; mukaddime bölümü, 1 rubai, 2 mesnevi, 115 gazel, 1 murabbaʿ terciʿ, 1 terkib-i bend, 1 müseddes terkib, 1 terciʿ-i bend, 3 muhammes terkib, 1 müstezad, 5 kıtʿa ve ekler başlığı altında ele alınan 6 beyit ilk defa tarafımızca eksiksiz olarak Latin harlerine aktarılmıştır. Bu aktarma esnasında transkripsiyon işaretleri kullanılmış olup metnin fonetik ve şekil bilgisel özellikleri azami ölçüde korunmaya çalışılmıştır. Metnin manzum kısımları dipnotlarda Türkiye Türkçesine aktarılmıştır. Böylece metnin anlaşılırlığı ve kullanılabilirliği arttırılmaya çalışılmıştır.

Dizin bölümünde metinde geçen tüm sözcükler, alfabetik olarak vazifeleri ve hangi dilden oldukları belirtilerek verilmiştir. Ayrıca metinde yer alan sözcük grupları ve birleşik fiiller dizinde gösterilmiş, böylece metinde geçici veya kalıcı anlam bağı kuran unsurların da metnin söz varlığı içerisindeki yerinin tespit edilmesine olanak sağlanmıştır. İkili özellik gösteren sözcükler, vazifeleri ve hangi dilden oldukları belirtildikten sonra göndermelerle belirtilmiş ve metnin dil özelliklerinin görülmesine zemin hazırlanmıştır. Her bir sözcüğe gelen ek veya ekler, sözcüğün isim veya fiil olmasına göre "+" ve "-" işaretleri yardımı ile sözcüğün ilk harfine göre kısaltılmış şekline alfabetik sıra ile eklenerek verilmiştir. Dizin bölümünde ayrıca Özel Adlar ve Arapça-Farsça İbareler dizinleri oluşturulmuş böylece metinde yer alan yer ve kişi adları ile Arapça-Farsça ibarelerin bütün olarak görülmesi sağlanmıştır.

Çalışmanın sonunda Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı, tıpkıbasım olarak verilmiştir.

Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nı bütün yönleriyle ele alan bu çalışmanın sonucunda şunları söylemek mümkündür. 17. yüzyılda Azerbayan Türkçesi ile yazılmış olan Murtezâkulu Han Zafer Dîvânı'nda, Eski Oğuz Türkçesi ve Osmanlı Türkçesi etkisi belirgin olarak görülmeye devam etmiştir. Bunun yanında metnin yazım, ses bilgisi ve şekil bilgisi özellikleri açısından azımsanmayacak derecede Doğu Türkçesi bilhassa Çağatay Türkçesi etkisi taşıdığı tespit edilmiştir. Bundan sonraki süreçte, Tarihî Azerbaycan Türkçesi metinlerini yüzyıllar bazında detaylı ve mukayeseli dil incelemesi ile ele alacak bir çalışma, Azerbaycan Türkçesinin gelişme merhalelerini ve Batı Türkçesini oluşturan lehçelerin tarihsel gelişim ve ayrışma süreçlerini önemli ölçüde ortaya çıkaracaktır.

KAYNAKÇA

Akar, A. (2018). ***Oğuzların Dili Eski Anadolu Türkçesi***. İstanbul: Ötüken.

Akdoğan, Y. (1999). ***Azerbaycan Türkçesi'nden Türkiye Türkçesi̓ne Büyük Sözlük***. İstanbul: Beşir Yayınevi.

Argunşah, M. (2014). ***Çağatay Türkçesi***. İstanbul: Kesit Yayınları.

Argunşah, M. ve Sağol Yüksekkaya, G. (2014). ***Karahanlıca Harezmce Kıpçakça Dersleri***. İstanbul: Kesit Yayınları.

Ayverdi, İ. (2010). ***Kubbealtı Lugatı: Asırlar Boyu Târihî Seyri İçinde Misalli Büyük Türkçe Sözlük***. İstanbul: Seçil Ofset.

Bang, W. (1996). ***Köktürkçeden Osmanlıcaya***. (Çev. Tahsin Aktaş). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Banguoğlu, T. (2015). ***Türkçenin Grameri***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Bayraktar, N. (2018). ***Türkçede Fiilimsiler***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Buran, A. ve Alkaya, E. (2013). ***Çağdaş Türk Lehçeleri***. Ankara: Akçağ Yayınları.

Caferoğlu, A. (1971). Türkçemizdeki -ĞIL ve -ĞİL Emir Eki. ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı Belleten***, cilt 19, 1-10.

Çağbayır, Y. (2007). ***Orhun Yazıtlarından Günümüze Türkiye Türkçesinin Söz Varlığı Ötüken Türkçe Sözlük c.2, D-İ***. İstanbul: Ötüken.

Devellioğlu, F. (2011). ***Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat***. Ankara: Aydın Kitabevi Yayınları.

Doğan, T. (2011). Urmiye Agızları ile Doğu Grubu Agızlarında Ortak Fonetik ve Morfolojik Özellikler Üzerine. ***Karadeniz Araştırmaları***, s.30, 107-122.

Düzgün, H. (2009). ***Mürtəzâqulu Xan Zəfər Türkçə Divânı***. Ərdebil: Şeyx Səfi Nəşriyyatı.

Eckmann, J. (2013). ***Çağatayca El Kitabı***. (Çev. Günay Karaağaç). İstanbul: Kesit Yayınları.

Ediskun, H. (1999). ***Türk Dil Bilgisi Sesbilgisi-Biçimbilgisi-Cümlebilgisi***. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Eraslan, K. (2012). ***Eski Uygur Türkçesi Grameri***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ercilasun, A. B. (2016). ***Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla Türk Dili Tarihi***. Ankara: Akçağ Yayınları.

Erdal, M. (1991). ***Old Turkic Word Formation A Functional Approach to the Lexicon I.*** Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Erdal, M. (1991). ***Old Turkic Word Formation A Functional Approach to the Lexicon II***. Wiesbaden: Otto Harrassowitz.

Erdal, M. (2004). ***A Grammar of Old Turkic***. Leiden - Boston: Brill.

Ergin, M. (1971). ***Azeri Türkçesi***. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.

Ergin, M. (2013). ***Edebiyat ve Eğitim Fakültelerinin Türk Dili ve Edebiyatı Bölümleri İçin Türk Dil Bilgisi***. İstanbul: Bayrak Basım/Yayım/Tanıtım.

Ergin, M. (2016). ***Dede Korkut Kitabı 1 - 2***, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Ertaylan, İ. H. (1965). ***Dîvan-ı Türkî-i Zafer - Mürtezâkulu Han Zafer: Bugüne Kadar Bilinmeyen Büyük Bir Azerbaycan Şâiri***. İstanbul: Tan Gazetesi ve Matbaası.

Gabain, A. V. (2007). ***Eski Türkçenin Grameri***. (Çev. Mehmet Akalın). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gabain, A. V. (2013). Eski Türkçede Zamirler. (Çev. Berrin Akçalı). ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten***, c.61, s.1, 131-142.

Gencan, T. N. (1971). ***Dilbilgisi***. İstanbul: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gülensoy, T. (2011). ***Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü I (A-N)***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Gülensoy, T. (2011). ***Türkiye Türkçesindeki Türkçe Sözcüklerin Köken Bilgisi Sözlüğü II (O-Z)***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları

Gülsevin, G. (2001). Türkiye Türkçesi Ağızlarında #h Sesi Üzerine. ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten***, c.49, 129-146.

Gülsevin, G. (2011). ***Eski Anadolu Türkçesinde Ekler***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Gülsevin, G. ve Boz, E. (2013). ***Eski Anadolu Türkçesi***. Ankara: Gazi Kitabevi.

Gündüz, T. (2008) "Safevîler: Siyasî Tarih". ***Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi***, (c. 35, 451-457).

Güner, G. (2013). ***Kıpçak Türkçesi Grameri***. İstanbul: Kesit Yayınları.

Hacıeminoğlu, N. (1984). ***Türk Dilinde Edatlar***. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Hacıeminoğlu, N. (1991). ***Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller***. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.

Hacıeminoğlu, N. (2013). ***Karahanlı Türkçesi Grameri***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Hatiboğlu, V. (1981). ***Türkçenin Ekleri***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Heyet, C. (2004). Azerbaycan᾽ın Türkleşmesi ve Azerbaycan Türkçesinin Teşekkülü. ***Modern Türklük Araştırmaları Dergisi***, c. 1, s. 1, 7-19.

Hüseynzadə, M. (2007). ***Müasir Azərbaycan Dili – Morfologiya***. Bakı: Şərq-Qərb.

Karaağaç, G. (2013). ***Dil Bilimi Terimleri Sözlüğü***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Karahan, L. (2010). ***Türkçede Söz Dizimi***. Ankara: Akçağ Yayınları.

Karamanlıoğlu, A. F. (1994). ***Kıpçak Türkçesi Grameri***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kartallıoğlu, Y. ve Yıldırım, H. (2007). Azerbaycan Türkçesi. Ahmet Bican Ercilasun (Ed.), ***Türk Lehçeleri Grameri*** içinde (171-230). Ankara: Akçağ Yayınları.

Kartallıoğlu, Y. (2011). ***Klasik Osmanlı Türkçesinde Eklerin Ses Düzeni (16, 17 ve 18. Yüzyıllar)***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Kazımov, Q. Ş. (2010). ***Müasir Azərbaycan Dili – Morfologiya***. Bakı: Elm ve Təhsil.

Kocasavaş, Y. (2004). ***Türkçede Şahıs Zamirleri***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (1991). Eski Türk Yazı Dilinden Yeni Yazı Dillerine Geçiş Devri ve Özellikleri. ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten***, c.39, 55-64.

Korkmaz, Z. (1995). Türkiye Türkçesindeki -madan / -meden <-maḍın <-meḍin Zarf-fiil (Gerundium) Ekinin Yapısı Üzerine. ***Türk Dili Üzerine Araştırmalar Birinci Cilt*** içinde (151-159). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (1995). Fuzuli᾽nin Dili. ***Türk Dili Üzerine Araştırmalar Birinci Cilt*** içinde (527-534). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2011). ***Türkçede Eklerin Kullanılış Şekilleri ve Ek Kalıplaşması Olayları***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2013). ***Türkiye Türkçesinin Temeli Oğuz Türkçesinin Gelişimi***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2014). ***Türkiye Türkçesi Grameri Şekil Bilgisi***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Korkmaz, Z. (2017). ***Gramer Terimleri Sözlüğü***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Mansuroğlu, M. (1998). Eski Osmanlıca. (Çev: Mehmet Akalın). ***Tarihî Türk Şiveleri*** içinde (247-276). Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Mirza Muhammed Tahir Nasrâbâdî İsfahani (1900). ***Tezkire-i Nasrâbâdî***. Tahran: Armağan.

Orucov, Ə., Abdullayev, B., Rəhimzadə, N. (2006). ***Azərbaycan Dilinin İzahlı Lüğəti I-IV***. Bakı: Şərq-Qərb.

Özkan, M. (2013). ***Türk Dilinin Gelişme Alanları ve Eski Anadolu Türkçesi***. İstanbul: Filiz Kitabevi

Özkan, M. ve Sevinçli, V. (2009). ***Türkiye Türkçesi Söz Dizimi (Kelime Çözümlemeli)***. İstanbul: Akademik Kitaplar.

Pekacar, Ç. (2007). Kumuk Türkçesi. Ahmet Bican Ercilasun (Ed.), ***Türk Lehçeleri Grameri*** içinde (939-1008). Ankara: Akçağ Yayınları.

Peler, G. Y. (2017). ***Derbendname.*** İstanbul: Kesit Yayınları.

Sertkaya, O. F. (1989). Bolsungıl Tep Tediler. ***Uluslararası Türk Dili Kongresi*** 1988, Ankara.

Sümer, F. (1988). "Abbas I". ***Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,*** (c.1, 17-19). İstanbul.

Sümer, F. (1988). "Abbas II". ***Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi,*** (c.1, 19-20). İstanbul.

Şahin, H. (2015). ***Eski Anadolu Türkçesi***. Ankara: Akçağ Yayınları.

Şemseddin Sami (2015). ***Kamus-ı Türkî***. (Haz. Paşa Yavuzarslan). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Şirəliyev, M. (2018). ***Azərbaycan Dialektologiyasının Əsasları***. Bakı: Şərq-Qərb.

Tekin, Ş. (1974). 1343 Tarihli Bir Eski Anadolu Türkçesi Metni ve Türk Dili Tarihinde ‘Olġa-bolġa’ Sorunu. ***Türk Dili Araştırmaları Yıllığı - Belleten***, c.21-22, 59-157.

Tekin, T. (2016). ***Orhon Türkçesi Grameri***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Tietze, A. (2016). ***Tarihî ve Etimolojik Türkiye Türkçesi Lugati c.3 (F-J)***. (Ed. Semih Tezcan). Ankara: TÜBA Yayınları.

Tiken, K. (2020). ***Eski Türkiye Türkçesinde Edatlar, Bağlaçlar, Ünlemler ve Zarf-Fiiller***. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Timurtaş, F. K. (2012). ***Eski Türkiye Türkçesi***. İstanbul: Kapı Yayınları.

Türk Dil Kurumu. (2011). ***Türkçe Sözlük***. (11. bsk.). Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Uçar, M. (2015). Emretmeyen -gIl Eki. ***Turkish Studies International Periodical For The Languages, Literature and History of Turkish or Turkic***, c. 10/8, 2053-2078.

Üzgör, T. (1995). “Fahriyye”. ***Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi***, (c.12, 97-98). İstanbul.

Vardar, B., Güz, N., Huber, E., Senemoğlu, O., Öztokat, E. (2002). ***Açıklamalı Dilbilim Terimleri Sözlüğü***. İstanbul: Multilingual.

Xudiyev, Nizami (2012***). Seçilmiş Əserleri I Cild***: ***Azərbaycan Ədəbi Dili Tarixi***. Bakı: Elm və Təhsil.

Yalçın, S. K. (2018). ***Azerbaycan Türkçesi Grameri***. İstanbul: Kesit Yayınları.

Zabeti Miandoab, N. (2018). Türk Dilinde Küçültme Kavramı ve Küçültme Ekleri (Modern Oğuz Lehçeleri İle Karşılaştırmalı Bir İnceleme). ***Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi***, 22, 1, 213-237.

Online Kaynaklar

https://www.ttk.gov.tr/tarih-cevirme-kilavuzu/ Erişim tarihleri: 19.01.2021, 26.01.2021

https://islamdevleti.net/kitaplar/Islam_Sahsiyeti_Cilt_2/12_2.htm Erişim tarihi: 02.03.2022.

https://kuran.diyanet.gov.tr/mushaf Erişim tarihi: 10.04.2022

EKLER

EK-1: TIPKIBASIM

1b

دیوان تعز

بسم الله الرحمن الرحیم

شکر و سپاس نامتناهی اول قادر بیچونه کیم چون عدم آسایشگاهیندن
وجود آرایشی آگاهلرینه جلوه ویروب انسانی سایر مخلوقاتدن برگزیده
R.1 ایدوب نطق شریفینه ممتاز قیلدی بو رباعی مضمونیله رباعی اول کیم
بو جهان خلقتین آغاز ایتدی ٭ صنعی نی کلکی نقش پرداز ایتدی ٭ انسانی
قامو نطق ایله ممتاز ایتدی ٭ نطق اهلنی نظم ایله سرا[فراز]
بیحد و قیاس اول صانعه کیم چون عبارت جوا[هر]
قیلدن صونگره اول گلشن ارم آیینی نظم اهلینگ خامه[سی]

2a

رشک نگارخانهٔ چین قلوب و غیرت خلد برین یا سادی جلّت
آلاؤه و عمّت نعماؤه و لا اله غیره و درود نامعدود اول انبیا حلقه سنک
خاتمینه کیم إنّ الشعر لحکمة وانّ البیان لسحرًا نکته سی ایله شعرا پایه سین
تبجیل مرتبه سینه یتوردی صلی الله علیه وآله وسلم و سلام صلوات
واکمل تحیات اونک وصی سینک پاک روانینه که مصدوقه أنتَ
منی بمنزلة هرون من موسی الا انه لا نبی بعدی که امام پیشوای کل مخلوقات
علیه الصلوة والسلم اما بعد ناظم لآلی حلل و حلی مرتضی قلی متولی
بو طرز ایله بیان حال و بو نهج ایله شرح ما فی البال ایدر که چون صفحهٔ
روزکارده یادکار قالماق ایچون خاطره یتشدی که فارسی اشعاری
قریب یوز بیک بیته یتشمش ایدی برنیچه ده ترکی گفتاری انشا اولنه
هوای روح افزای بوستان شوقده دوشوب بلبل شورین حالکبی
مست اولوب برنیچه غزل شکسته بسته نظمه چکوب بو نادره مجموعه

Mes.1

2b

درج اولدی رحمت ازلی اول پاک نهاد دولد اشلره که بو نوعروس
شاهده مشاهده قیلدوقچه اعلاسینک حلیه سینه تحسین ایله جمال کمالنه
زینت یتوره واذناسینک شانه مروت برله زلف خطاسندن
عقده عیوبن چیقاروب آیینه قدرتندن صیقل احسان ایله نقصان
غبارین کوتوره هو المثنوی

Mes.2

کریمی که یوقدور بدایت اوکا | حکیمی که یوقدور نهایت اوکا
ایدر ذره نی لطفی تابنده خور | کرم خواندین بهره بر مار و مور
کدایی کهی پادشاه ایلین | کهی پادشاهی کدا ایلین
اودور باعث نصرت ایلن ظفر | سفرده اکر اولسه یاخود حضر
اودر جمله بیچاره لره یاوری | اودر خیل آواره لره رهبری
سقشماز تنک ظرفه ذاتی اونک | جهانی دوتپدر صفاتی اونک
اونکا کیم ایدر همتی یارلیق | ویرور ایسته دوکندن آوارلیق

اکرنیجه کون مرآرا زارایدر | دوتوب دشمنین خلق آراخار ایدر
توکل ایوبین قیل ظفر جایکاه | آپار کل اونک سایه سینه پناه
خدا حمدیدین صونکره یوزنک درود | نبی و ولی نعتده قیل سرود
علیه الصلوة و علیه السلام | هم آل هم عترتینه بردوام
تمام اولدی چون حمد و نعت و ثنا | کنا هو به قالمه نیم ربنا

شروع ایلدوم شعر اظهارینه
چو تویدوم قدم عشق کلزارینه

K.1

قطعه

محمد عرب شانی اوندن آرتو قدر | که غیر ملت اکر اولمیه اونکا قایل
کونش کیمی بو جهانی دوتو پدر انواری | حقیر ذره تدر کیم اوله اونکا حایل

اونک یولنده فنا مطلق اولمیان نه بیلور
که اولدر سبب کل آفرینش کل

G.1

بسم الله الرحمن الرحيم
فتح وظفر بنده یه ویردی مقیم

اسم الله ایله سوزی چون ایتدم ابتدا — حقنک عنایتی یتوره تا به انتها
بر کیمیه ثنا قیلورم کیم زوالی یوخ — هر اسم اعظمینه اوله جان و دل فدا
اول بر کریم دور که خلایقه جان و تن ویرب — موسانک ال عصاسنی اول ایتدی اژدها
تا امر قیلدی عالمه شرع محمدی — کوندردی جبرئیل ایله یس و طاها
بر کن سوزی ایله چو یاراتدی بو عالمی — آدا ایتدی آخرت ایوینه منزل بقا
ای مرتضی بو دور فنانک وفاسی یوخ — عقلنک وار ایسه آچ کوزونکی ایسته کل بقا
جهد ایله کل که اوزونکی قورتاره بو ورطه دن — سن کیم سن که عرض ایده سن اونکا مدعا

G.2

یارب مدام عنایتنک ایت پیشوا منکا — ذوق وصالنک ایله کلن آشنا منکا
کونکلم ایوینه سندن اگر غیر وار ایسه — قهرنکله ایله کل سن او فکری بلا منکا
یوز درد اگر بو دور فناده چکر کونکل — برابر رحمتنک یتوررین دوا منکا

عمرن

غمدن بو خسته جانم اولوبدر بلا ایوی — ویرکل خدا نه کرمکدن شفا بکا

درکاهکا بو بنده ده شایسته یوخ عمل — حاملریچه لطفکی کور دنک وار بکا

یولکده ثابت ایله بنم اعتقادمی — شول یولده مرتضانی ایله پیشوا بکا

ایتمه ضعیف جانمی دوزخ شراره سی — نور عدالتیله بیور کل صفا بکا

بلغ G.3

شکر ایلرم که یار اولوبدر ظفر بکا — تیمز مراهل جرم وخطادن خطر بکا

مستم مدام ساقی کوثر ایاغیدن — بدر جهانده نشاء آه سحر بکا

باش اکمنم بو دهر فنانک هواسنه — تا ییدی فیض صبح تجادن خبر بکا

بردانه لیمو بیله مزاجم برنده در — سوداندر که آرتوره صفرا شکر بکا

چوقلر نمبله قیلدی مباهله دهرده — سندوردی چرخ بوینی اکدی اکر بکا

هر کیم نه اکسه تخم هم اول اکدوکین بچر — بن اکدوکم نهال ویرویدر ثمر بکا

بر ذره ام که پرورشم کون شعاعیدر — نحس عقربک نحوستی ایتمز اثر بکا

G.4

قدی اول سرو رعنانک کوکل چکمنه در طغرا | روا در حکمی جان ایچره اوزیدر شوخ بی‌پروا

چیکلمش قاشلری یای چدر قیل ای کوکل اوزن | کی ایکی کوزینک هر دلبریله ایلدنک غوغا

اولور خم قامت سرو سهی پیدا مولکت | اگر میل ایلیه گلشن آرا اول قامت رعنا

گوزللر ایچره مثلی یوقدر اول محبوب رونکینک | یاراتمش قدرتیله خالق بی‌مثل و بی‌همتا

ظفر فرقا بینک پیکانه جانین نشان قلدی | بلای عشقه دوشدی کیدی جانمن اولدی رسوا

مطلع G.5

الف قدنک کوروب حرف ایچره دوشدی باشنه سودا | بی آیرلدی الفدن دوشدی بو خلق ایچره بن غوغا

مجازی عشقه دوشدی بن زارم علاجم یوخ | المدن اختیارم آلدی به پاره ترسا

یوزی گل ساچی سنبل دیشلری در لبلری مکنون | قاشی یای کیرپکی اوخ کوزلریدر نرگس شهلا

اوزی انسان ولیکن صورتی حوری جنتدر | شمیمندن اونک زکامم اولوبدر عنبر سارا

مسیحا وار علاجنک بر مریض عشق ایچون ساخله
ظفر چوق درد چکدی تا که درمان ایلیه پیدا

G.6 ملمع

صانع او در عدمده ایکن ویردی جان بکا — آرتوردی ملک و مال و محل و مکان بکا

خوار و ذلیل ایتمدی بو خلق ارانی — عمرم چوق ایتدی ویردی اجلدن امان بکا

انعام ایتدی بنزه بو دنیا گوزللرین — لطفیله ویردی نطق و شعور و بیان بکا

دل ویردی شکر نعمتینی ایدلوم مدام — پس شکر فیض رحمتی اولدی عیان بکا

شاد اول ظفر کو بکلده داخی عقل قالمدی — ایکی جهانده عمر ویرور جاودان بکا

G.7 ملمع

دریا در عشق متصل اولمش حباب اونکا — گوز گیدر اول که جلوه ویرور آفتاب اونکا

یانمز میسجه عشق اورکی المز کباب — پروانه شمع گورکچین اولور کباب اونکا

زاهد همیشه سرزنش ایلردی عاشقه — من داخی دوغری سوزلرینه ویردم جواب

بز نچه نسخه ایستمدی منی رموز عشق — کسدم طناب عمرنی ویردم کتاب اونکا

جنت باغی دیدی و کلری بازنکه ساغیدر — ای بوالهوس بکتانی ویرمه عذاب

تا پنجه ظفر بو ییلده او کیم واصل اولمدی — هرکیم خمار چکدی ویرور شراب اونکا

G.8 ملمع

عشق سوداسینی قسمت ایلدیکی دون بکا / یاردن آیری و تکلفدر کرکمز جان بکا

خلق ارافرها دایمن مجنوندن آرتق شهرتم / درد چوق چکدم علاج ایتمز داخی درمان بکا

غمدن اولدم کیمسه یه عرض ایتدم احوالمی / بار الها قسمت ایله بر نفس ایمان بکا

سن ظفر ویر قالمشم یالقوز یانیمه کیمسه یوخ / دینی و عقبی ده سندن غیر یوخ سلطان بکا

دینی و عقبی ده سندن غیر یوقدر دادرس / چون ازل کندنک ویرپسن مهر اوزندن جان بکا

G.9 ملمع

صدق اوزندن ایتمشم من جانمی یاره فدا / غم چکن البته اولور یار غمخواره فدا

ای کوکل چوق درد چکدنک بو جفا ملکنده سن / تا که جان و دلدن اولدنک یار دلداره فدا

بر مجازی عشقه دوشن جانمی بسیار عزیز / اول سببدن ایتمدنک جانکی اغیاره فدا

یا بو بر غمخوار بر دلدار بر درد عاشقه / اوندن اوزکه غیر در غیر اولدی اغیاره فدا

ای ظفر شکر ایلدنک بو کوچ طوطی صفت / نقد عمرنک ایلدنک یار شکر باره فدا

G.10

الدن چیقارم آلدی بر دلدار بی همتا | که وار رپید الغی پنهان ولی پنهالغی پیدا
دوشیدر باشمه سودای عشقی اولمشم کریان | کوزم یاشی بو خلق عالم ایچره ایلدی رسوا
سمندر تک یار عشق آتشینه یونین زارم | حیاتم تا که وار چیقمز باشمدن بو کلین سودا
غمندن شال پوشش اولدوم تنمدر بوریا نقشی | یرمدر کوشه مسجد کرکمز اطلس و دیبا
ظفر باغلو قاپو آچدی یوزینه دوست بابیدن | اونک آثاریدر کیم بو جهانه دوشدی یوز غوغا

G.11

چیقار غمدن بنی یا کردکارا | نهان علیم سنکا در آشکارا
جهاندن سندن اوزکه دادرسم یوخ | چوق ایتدوم سرعد وایلن مدارا
اکر یار اولسه لطفنک بو حقیره | اله کلور کلید ملک دارا
سها یه کر نظر قیلسن الهی | اولور نوری کونشتک عالم آرا
قیامت کونینه عفو ایت کناهین | شفیع ایتکل رسولنک کردکارا
حقیقتده دوندی اطراف یمنده | ظفر کوز یاشیدین سنک خارا

ظفر ظلمات اچینده قالدی حیران — سن اولکل خضر ره پروردگارا

G.12

الهی باشمه سالمش هوای عشق سودا — که بو سودا ایلن وار در جهان ملکنده نیک غوغا

سنی ظاهرده تاپماق بندیه مشکلدر یا رب — کونکلده ظاهرک سیدا ایرور ایتی بنی رسوا

سمندر تک بنی عشق اودینه سالدی اوزاودمدن — بنم سوزیمنی کوررکج کلکه یاتدی بلبل شیدا

اولوب کل یوزینه مایل پیش اوکون چکلدی افغانی — منم تک اولمدی ایم سننک عشقنکده یا برجا

اگر مجنون یاقوب عشق آتشینه جسم عریانین — کوزی آیینه سینه عکس صالدی صورت لیلا

اگر فرهاد شیرین عشقه جانین فدا قیلدی — ظفر کوزیا شیدین لعل بدخشان اولدی سرخارا

وگر پروانه یاقدی شمع اودینه پرو بالین — ظفر هم ایلدی عشقنک یولنده اوزینی رسوا

G.13

سکر بیداد ای کوزل دردنک نصیب اولمش بکا — یتمسون بو چرخ گردوندن یمان کوز کیسکا

چاتلاسون بول کوزسننک سار رو ایسترکج باخه — خاک پایکدر سننک خواهش کوز رومه توتیا

بر کونکل کیم سنی سودی قلدی ترک خان ومان — عاشقه جانان وفا ایلمز ایسه بو در صفا

یوزینک ایلدی چو نکره مجنون ایله لیلی سویلنور — خلق آرا سنده بوسان مشهور در عمر بقا

کهنه اولدی ورده فرهاد و شیرین قصه سی — سویلنور شمدی ظفر عشقی بو کونلر خلق آرا

G.14

یارب سننک بر آدینکادر نقد جان بها — ذاتینک قدیمدر که اونکا یوقدر انتها

سر کیم سننک یولنکده فنا کوردی اوزینی — یوقدر انکی جهانده اونینک عمرینه بقا

سنسن ویرن بشارت امید وبیم بره — ایتدینک کلیم عصاسنی خونخواره اژدها

تاپدی رسول مرحمتنکله مقام قرب — آیس اولدی منزلتی و صفی طه و ها

یعقوب اکرچه چکدی ایسه محنت والم — یوسف جمالی ویردی اونینک کوزینه جلا

تاپدی حیات آدم خاکی ز روح قدس — آخرده خاک اولدی اونکا منزل بقا

یارب سننک سوزینکا ظفردر امیدوار

اول بیکسی بو دام کدورتدن ایت رها

G.15

ای قلبیم حالمی سل گوز کلم افغانین گوروب
سورمه گل او خسته حالین گوزلرم قانین گوروب

وصلده گر خال هندوسین گوروب یانیام اوته
منع ایتمه کیم یا یارسن داغ هجرانین گوروب

سینمی مجروح ایدیدر تیر مژگانی اونک
رحم ایدرسن حالمه شول قانلو پیکانین گوروب

گوزلرینک مردمی ایتمیش گوکل صیدینه قصد
رم ایدر آهو کیمی شول خیل مژگانین گوروب

ایتمدیلر دم دره ان خضر والیاس و مسیح
عمر جاوید ایسته دیلر آب حیوانین گوروب

شمع تک سوز نهانی یا خدی زلیخا جانینی
یوسفنک تهمت سوزندن بند و زندانین گوروب

بلبل شیدا نوای عشق دوتدی باغ آرا
بر نظر تا غنچه نک گلبرگ خندانین گوروب

دوره صالدی ساقی سیمین بدن گوزنی اغزین
باشه چکدی یا دنی سیب زنخدانین گوروب

بو ظفر جانین فدا قیلدی اونک گل یوزینه
واله اولدی گوزلری چاک گریبانین گوروب

G.16

گوزلرینونک نشاهسی ایتدی بینی مست خراب
عشق دریاسی یوزنده گزرم مثل حباب

هجر و دینده بینه چشم زارم شمع دیکر گریانی
جگر یدیکم بو نفسی دشنم گلور بوی کباب

یار وصلنده یازیلدن ای ملک بیت و غزل
بحر عشقم سالدی توبه جیبینی بامیه با

G.17

بادیوزنک پرده‌سی اولمش سحاب — آی یوزینه یاخشی یاراشمز نقاب

کون کلوبن استدن ایدر کسب نور — عکس رخنک طلعتی در ماهتاب

مست کوزنک مردم میدر را منزن — می ایچوبن ایتدی جهانی خراب

خنجر خونریزینی آلمش اله — بکا دیرو ویر بکا قانلو کباب

کر جکرنک وار ایسه قوی چیخارم — عاشق ایسن دیمکلن هیچ باب

G.18

کنه کارم جهان ایچره بنی خوار ایلمه یارب — کمند زلف بچاره گرفتار ایلمه یارب

ازلدن کون کیمی مشهور ایتدنک ذره‌نی ذره — ابد ملکنده داخی خوار ایلن زار ایلمه یارب

خم اولدی قامتم حمالک اسباب عصیاندن — ضعیفم موندن آرتوخ بو بنیه بار ایلمه یارب

حکومت ایلدم حوقی بو جهان ملکندن اوصاف دروم — بکا کنج قناعت منزلین دار ایلمه یارب

ظفر ویردنک جهانم دشمنی خوار وزار ایتدنک — مسیحا منتین چکلکده بیمار ایلمه یارب

G.19
ملمع

امام جمله انس و جان علی ابن ابی طالب
کونکل ملکنده در سلطان علی ابن ابی طالب

روادر حکمی جان ایچره چو جان روح روان الجره
گذر کون و مکان ایچره علی ابن ابی طالب

اولوبدر باعث کثرت ایچیدر باده وحدت
بولوبدر قرب عزت علی ابن ابی طالب

برادر حیدر صفدر برادر ساقی کوثر
اوچوچکی خواجه قنبر علی ابن ابی طالب

نبیله کمک ایچمه سوالشدی نمک دنی
وصیدر حیدر جنبک حسیبه علی ابن ابی طالب

ظفر قولدر اونکا جاندن کچیدر خان ایلن مادن
آیرمز آخر ایماندن علی ابن ابی طالب

G.20
ملمع

پرده ده چوق قالدی روشن آفتاب
یا علی ساکل کون اوزنکدن نقاب

عالمی قیلکل منور کون کیمی
مهر اوزینه یاخشی یار اشنر حجاب

ظلمت کفر آلدی پر یوزین تمام
عالمی تسخیر ایچوندر آفتاب

کوزومه کلمز یوخو بو غصه دن
جسم زارمدن کیلدی خورد و خواب

ایسترم ساقی کوثردن ظفر
تا که کونکلم اولمدین غمدن کباب

G.21

واله اولدوم ای پری اول چشم فتانک گوروب
مست اولدوم تمام لب لعل درافشانک گوروب

عقلمی تاراج ایتدی کتا زمرد مینک
اودلره دوشدی تنم سیب زنخدانینک

شمع روینک گوره لی پروانه تک یاندوم اونکا
سوپلدی کونکلمه سرو خرامانک گوروب

قیلمیش ایدی شرحه شرحه سینمی داغ فراق
خاطرم جمع اولدی چون زلف پریشانک گوروب

فارغ ایدوم عشق الندن سیر ایدردم عالمی
خسته دوشدم تا کمند زلف پیچانینک

تا یوزنک گوردم رفیقم ذکر شام و سحر
غنچه تک آچلدی کونکلم لعل خندانک گوروب

G.22

خم اولدی قامتم هجران الندن ویر شفا یا رب
وصال یاردن غیری منکا یوقدر دوا یا رب

مجازی عشق ایلن بو قدر ایشم اهدکیمی دائم
حقیقت شاهسندن ویر منکا جام لقا یا رب

آیرمه بنده نکی محشر کونی ساقی کوثردن
اونک مهری ایلنده ور کونکلنده ذوق صفا

جهانده چوق حکومت ایلدوم گوردم وفاسی یوخ
چکلدوم کنج لطفنک کسمکل تمنا یا رب

یتشدی عمری یتمش دوره گلدی نوبت سمی
جهانده گوردم هیچ کیمسه دن بی وفا یا رب

ظفر ویردڭ بڭا دشمنلریمی خوار وزار ایلدڭ	بحمد الله که سندن کورمدم هرگز جفا یارب

G.23

ای کوڭل زهاده اویمه کوشهٔ میخانه دوت	عشقدن مست ایلیندوسن او نکا پیمانه دوت
دلبرڭ شمع جمالی جلوه گر در بزمده	واغطنب سوزین الشیتمه سن پروانه دوت
بلبلڭ افغانی ایشید سحرگه باغ ارا	زاهده دوتمه قولاغڭ اول چکن افغانه دوت
عاقل اول دیوانه‌ڭ بو قدر سوزینه عتاب	اول ره صحرا دوتانده سن و فرزانه دوت
احتیارم الدی الدن بت ترسابچه	شیخ صنعان تک کوڭل دامن بتخانه دوت
تا اچه باغلو قاپو یوزڭکا فتح ایلین ظفر	غنچه سوداڭ چو پیندورادا اشحانه

G.24

عشقه دوشدڭ ای ظفر کل راحت جانی اونوت	بمدونک بزم وصاله تبرجا جانانی اونوت
عرصه تنک ایلدی خزان غمسره بوقدر عتاب	پسته خندانی بو سبب نخدانی اونوت
دلبرڭ محراب ابروسینه یلدزڭکا	تا پریشان اولمدین زلف پریشانی اونوت

توک کوزنک یاشین بر امتدن کیچه لر تا سحر   نثار لعل لب یاقوت رمانی اونوت

چون ایاغ چکدنک بو دنیانک ایوندن ای ظفر   شوکت ملک سلیمانی و سلطانی اونوت

G.25 ملمع

جهان ملکینه حقدن غیری یوقدر هیچ کیم وارث   قدیم اولدر اونک امری ایلن اولمش جهان حادث

یاراتمش بنده نی کیم امرینه منقاد اوله دایم   ویرن اولدر آلان اولدر رشدینه بنده در باعث

یتورور رزقنی مور ایله مارنک کی سبب بیرون   سپهر تپراغه تخمی نفع ایچون غافل اولان حارث

جهان خلقی اویوپدر غیبته جهل ایله غافلدر   بو فکری ایلمز کیم دوزخ اوده دینده یانار خابث

ظفر اویمه ایکی یوزلویه سوزنک برشوش دایم   بر اولور بنده لک یولی هیچ اولمز ثانی و ثالث

G.26

بن اولدوم خیل خلقه باعث اسما اولمدم وارث   که یوقدر اعتباری بر شی کیم اصلیدر حادث

هماندم کوردم بر کیمسه کیم قولی اوله صادق   ایکی سوزلینی چوق کوردم سوزی بردم کور ثالث

شلدر نخشیه کلمز جان دریایه غرق اولسه   اونک حالین بلور خالق لی ایلغ اوله باعث

بهشتده تکیه گاه ایلر ایچر سو آگوشردن
جهنم اودینه یانار ایکی دیلی ایلین خابث

ظفر تاپمز جهانده سرکشی بدخواه جلق اولسه
کدورتدن اونی تیراق آتینه تیر حارث

عبث بحث ایلمز سرجاهل بی عقل ایلن عاقل
که آخر اوتانور بحث ایدوکندن جاهل باحث

G.27

بهار عمر کچدی تیز شور جسمم خزان کورنج
آغاردی موی سر غمدن جسد پولار تو ماکورنج

توکندی باده عشرت دیرمن قالمدی قوت
بکا کار ایلدی غربت کوزم آغلار جوان کورنج

رواروپاش تو لمکدن کلدی کوزمنک نوری
غم آلدی کوزی کلمنک ایوین باشمده رنک قان

کورمنک قانلو یاشندن نهالی پرورش تابدی
اوزانور سرو رعنانک قدی آبروان کورنج

خیال لنکدر بکا مهمان کوکل تختنده سلطاندر
سفرده شاد اولور مهمان شکفته میزبان

بو دنیا مالنه ویرن کوکل عقباده مترددر
ستار ایمانی تجار بالنده زیان کورنج

ساریلدی روح بنیه زلفنک کمندی افعی سیلان مک
اولور قورخاخ کشی غافل بوخ سنده یه سیلان

کوکل سودای عشقه دوشلی غمدن ظفر تابدی
مقرردر که کهنه نوا اولور یارین جوان

G.28

کوز چشمه سینده جلوه جانانه ایدر موج — دریا یوزده کوهر دردانه ایدر موج

یارنک یوزینک عکسینه کوز آینه اولدی — می جام اولن کوشه ده پیمانه ایدر موج

ساقی الده آلدی دولدی پیاله — شمع یوزینده شایه پروانه ایدر موج

خم داشلدی شوقندن اونک کرپوچی باشیدن — قان اولمق ایچون نشا میخانه ایدر موج

محو اولدی ظفر قالدی اونک یوزینه حیران — کوز هر دمنک جلوه سی مستانه ایدر موج

G.29

کوکلم آچیلور سرو خرامانی کورنجه — خوشحال اولورم پسته خندانی کورنجه

کون شکل ایدر کل یوزینی کورسه سحرده — صدپاره اولور ناوک مژکانی کورنجه

نقاش اکر چکسه قلم برله جمالین — تیز آلی اول سیب زنخدانی کورنجه

کر تاب ویره زلف پریشانی یوزده — کون تیره اولور چهره تابانی کورنجه

دوزخ قاپوسی باغلنور جنت اولور دهر — تو بیند کی سیب و کل و ریحانی کورنجه

فتح ایله ظفر یاره اولور عاشق زاره — اسبابلنور ناز ایله سامانی کورنجه

G.30

کیتمکه دوست کوینه کونکلم ایلن ایتدم صلاح
سویلدی کیم کون یوزین کورمک مبارکدر صباح

شوقدن کوزمه یوخو کلمدی اول کیچه ده
تا موذنلر اوخودیلر که حی علی الفلاح

ساقی کوثرلقدن جام وحدت ایچمشم
عشق سوداسین سالیدر کونکلمه ایچره روح وراح

حاجیلر بر ییلده بر قربان ایدرلر کعبه ده
من شهید عشق اولدوم تا اوله قانم مباح

صلح کل ایتدوم جهان خلقی ایلن بو قدر ایشم
تا که دوشدی یار ایلن آرامزه صلح وصلاح

[illegible]

زهی ظهور نه جلوه‌ها بو ایرخوش آیچلدی نوری رنکا
وار یا زینک تعبیر ترقی چکیلکن کوز رنکا صباح

G.31

جهان اهلنده بر عهدی بتون یار یوخ اوخ
کیمه اظهار ایدیم حال دلم کونکلمده دردم چوخ

یا قیدر جانمی عشق آتشینه بربت ترسا
روا روسانجلور مژکان صفندن سینه یه یوز اوخ

چکلمش قاشلری یایی نهاندن بی اوخلر
فغان کیم چشم مستی تو کمکده ایچمکدن اولمز توخ

ظفر بنکا اوقینه برخسته جانینی هدف قیلدی
بو شکلدر که بر اوق یرینه مجرا اولور یوز اوخ

نکار مهک قتینک سوزنیه آلدنمه آللر
اونک احوال کوزینک مردمنه اوک خنجر توخ

G.32

بزم آرا ساقی اولوپدر بر گل خودرایه باخ
گوندن آرتوپدر ضیاسی بدر اولمش آیه باخ

کوردی کیم من اولمشم صهبای چشمندن خراب
دوره صالدی ساغری اول شوخ بی پروایه باخ

شعله حسنی چقارمش شمع باشندن توتون
کللری اودلاره یاقمش او گل حمرایه باخ

بیلدی بلبل تک اولوپدر مسکنم کنج قفس
حالمه قیلمز نظر نازیله استغنایه باخ

اشک چشم خون فشانم عازم اولدی پاینه
دیده م ای بی رحم برگز موج ایدن دریایه باخ

ای ظفر چون منع ایلر عشقدن زاهد منی
سوزینه اویمه گوز آچوب اول گل رعنایه باخ

G.33

هر کیمه قسمت ازل گوندن ویرلدی نیک و بد
عشق سوداسی بنکا اول جملدن دوشدی رسد

گوکلمک آیینه سینه بسکه صیقل ویرمیشم
گوزمنک پرده لرندن زایل اولمشدر رمد

بر القدر جمله اشیانی موجود ایلین
صانع اولدر واحد اولدر قل هو الله احد

فکر باطن ایلمز زاهد گوزی ظاهرده در
مکتبه گلمش اوشاق تک اوخور الله الصمد

ظاهر اولدر باطن اولدر اول اولدر آخر اول
هر نه کیم امر ایلیه حکمی روا در تا ابد

ای ظفر سن اوزوکنی اول یاره قربان ایله کل | لطف و احسانیدن اوزکه بندیه یوقدر اثر

G.34

ایتمشیدی یار کوکلم مستمند | یا غلامیشدی بو بیمار مسکین کمند

سرو رعنانک خرامان ایکن کیچه | کلدی حالم سوردی کیم ای مستمند

تلخ ایمیش هجران اودی کویمیش سنی | وصل خوشتردر یانندن یوقسه قند

سویلدوم کیم بو کیچه وصلنده ام | یاندورورهم آتشه مثل سپند

کیم وصالنکا ایرشدوم بو کیچه | آیرو پیلم لبلریکدن شهد قند

سویلدی ای عاشق زارم ظفر | وار ایمیش سن رشته زلفین بند

G.35

هجراندن غملو کوکلم اولمادی بر لحظه شاد | یار بدخو چرخ کجرو عمره یوقدر اعتماد

حیف کیم کیچدی شباب عمر و کلدی وقت شیب | کوکلنی صاف ایتمدی نمله چرخ کجنهاد

ظلمت اولدی دود آهمدن دوتلدی مهر و ماه | یوزمه باغلو قاپولر اولمادی بر کیشاد

وصل شهدی یرینه سم ویردی دوران عوض
غصه چکمکدن ویرلدی حاصل عمرم باد

بو بهمان دور زمانده کیم اوره پدر بر بره
تاج و تخت و ملک جمشید و سریر کیقباد

تا ظفر یار اولمینجه بر داخی ممکن دکل
کیم دوشه سرو قمه بو چرخ دون کج نهاد

G.36

قلم آلدم که یازیم ازغم هجران کاغد
قانلو چشمم سویدین اولدی افشان کاغد

اوده یاندی جگرم دود ایله چیقدی آهم
باشی نخلبش ایلان اولدی اوچان کاغد

گل رعنا گبی که ساری اولوب گاهی سرخ
سربسر اولدی یوزی سرخ گل افشان کاغد

اوت شراری دوشوبن جانبنه یاندی بیله کیم
دیله گلدی ایدی آه ایله افغان کاغد

بسکه یازلدی و پوزلدی قرا اولدی یوزی
یاپیشادی سویه قامو دفتر و دیوان کاغد

قانلو چشمم سویی ازبسکه گوزومدن آخدی
آق ایکن رنگی دونوب چون گل و ریحان کاغد

ای ظفر صبر ایله تا که وصاله یتسن
سنک آهنکدن ایدی ایلدی افغان کاغد

E.1

هو

سونکل قوشینی تیدر ایتدی طور دبر دلبر تنکا
بیلی روزلی بیشی رول ایسونا قیل کارعنا
بیدور کونکلمی لدن سالویدور ساقی بلا نیدن
ر... آیار ورکلدن نیم لنی آلقی
کلدن... شعار و محجر خیالی بهدم اولمش
او زکر یاره بیم ویرک کونکل بیم
یوخدر
روی عقلی باشدن هوایی کوزلی
لویدور کوزلرم یاشدن نیم لنی
قتی جوخدور
... کوجلی اولمز ظفر ایراوز فکر ایلیم
... عنقه دونشدی ... زره ...
یوخدور
... کرام اولدر محبت ...
یدور کونکلی صاف ... ازلکی
کلفتی یوخدور

G.37

یوزین کورنجه کوکل قوشنی سالدی بنده بر دلبر
اونک قیدندن آزاد اولمغه یوقدر نیره تدبیر

قوتلمش شمعه دوندی جسم زارم عشق اودندن
مکر پروانه لر سوندر که جمع اولالر یکسر

کونکلده ساخلدوم عشق اودینی مجمر کبی آخر
بنی رسوای قیلدی پرده سیلاب چشم تر

اوده دوشمش یلان تک کیجه کوندوز پیچ و تابم وار
اونک گل چهره سینک تابدین جانمده وار اخگر

جهانی یار ایچون چوق تیر ایدوب آخر ظفر تاپدوم
من اولدوم مهر اوزندن بی نوا نکا اول نگار بیر

G.38

تازه دلبر شوقی دوشدی باشمه پیرانه سر
شکر لله حاصل اولدی مطلبم بی دردسر

طالعم اولدی ظفر بولدوم وزی ایله توامان
عاقبتی یرینه چکدوکم آه سحر

جانمه دوشمش ایدی عشق آتشی بلبل کبی
برگل اوزلو یار اوزندن روشن اولدی چشم تر

حیف کیم اکدی شجاعت غیرتی اندامی
ضعف آرتی کون بکون اولمایه تک یوم التبر

باش آغاردی نیش توکلدی بیلن قوت قالمدی
حلقه اولمش یایه دوندی سرو رعنا تک کمر

صبر ایدوب چکدوکم ایاغی بر قناعت کنجنه
یار اوله برکون مکر توفیق ایلن فتح و ظفر

یغ

G.39

[illegible]

G.40

غیر کر بیلمه حال دلم الله بیلور
کوکلمنک سرّینی هر نسنه ایسه شاه بیلور

مهری تمک مهری کوکل ایوینی فیض ایتمش
دردی جانمن نهان اولدوغین اول ماه بیلور

تن زارمنی اکر یاقدی ایسه هجر او دینه
کاه اگر قدرمی اول بیلمز ایسه کاه بیلور

سکرکیم دوغری یوله صالدی بنی لطف خدا
بن بیلن یولی قچان جاهل و گمراه بیلور

مدعی غمی ایله تاپدی ظفر راه نجات
چونکه سینه اوزنی بنده درگاه بیلور

G.41

توتوشدی هجر اودینه جسم زارم وصل ممکندر
که هر کیم یاندی کر شعله آتشدن ایمندر

بنی دیندن چقاردی سحر ایلن بر کافر هندو
کوکل شاد اول که یانمز آتشه هر کیم که مؤمندر

اگرچه آیرو دوشمیشم وطندن بو قدر ارام
ایمیش غربت کوکل شهری ایچنده یار ساکندر

یقینم حاصل اولدی اضطرابم گیتدی کوکلمدن
سعادت یولدوز ایله اختر بختم مقارندر

کوزم مردملری خال لبنک کوزدن نهان ایتمش
رقیب اولمیش سکا پنهان کوکل بلکنده خاییندر

ظفر با علو قپو آچدی یوز و دوست بابندن
غم اهلنه دینک کلسون بو کون بزده خوش ایندر

G.42

چکدوم ایسه بو فنا دنیاده پیش کیدن درد سر
عاقبت فریاده یتیدی دم آه سحر

طالب دنیا اولانک کوزینی دویرمز دنیده دن
مال جمع ایتمکدن اوتر و فرق ایتمز خیر و شر

زاهدک خلوتده دایم حلق ایچره کلدر طامعی
باغدن دیشره اولان آغاج باشی بر ثمر

مرتضی قولی اولانک کیسنی اولمز کوکلدن
مرخطا کورمیشلرنک کوکلنده وار بغض عمر

ای ظفر دوغری اولانک ملکینه یوقدر زوال
اکری اولان هیچ جهانده باغلمز مرکز کمر

G.43

صانکه کل بر توزین کیشی سنکا یولداش اولور
بر یمان کون باشه دوشنده سنکا سرداش اولور

پنجه کیم بر عورت ایکی کیش یدن دوغدی اوغول
اول سنکا قرداش اولمز بلکه قارنداش اولور

تا جهانده دولتک وار ایمده قاندر سنکا
دولتک چون کیتدی الدن اروین یاباش اولور

مردم چشمم کوزم یاشینی بحرم ایلمز
چونکه مردم زاده دور اول کوزدن یاباش اولور

کوزیاشی اوندن نبی سوا ایدر عالمه
بحر آرا توتسه قطره خلق جهان فاش اولور

انچه با غدوردی نکا اطفال الیندن اشن فلک
کیم توسوره خلق عالم بیروزیی داش اولور

K.2

یار حسنی کون بکون افزون اولوبدر بیلمیم / اونی افزون ایلین یوزندکوز یا قاشی ایرور

کوهکن عشق اوسته کیتدی بینوا مجنون داغی / ای ظفر محشر کونی اونلر سنکا یولداش

دون کیچه هجران اوتیندن تیره اولدی کوزلرم / بیلمدم یارینک یوزینینک آیی یا قاشی ایرور

G.44

سروینک کر جلوه قیلسنک باغ ارا ای سرو ناز / جان فدا ایلر یاغنک توزینه لال نیاز

قاشلارینک طاقینه من سجده اوتنکوچون ایلرم / کیم قیلالا کعبه‌نینک ایوینه ازسر نماز

بر دیله من سنکا راز دلیم دیب نیچه / یوز دیلیک بر دیسم قالور کونکلده حمله راز

شمع رخسارینک بنی پروانه تک کوی کیچه / دانکا دینک بی تاب ایدوم جان قوبدی سنکا کیدراز

یا ظفرنک کوزینک مردملرین ایله سپند / یا یوزینکی کیزلکل ایتکل کوزندن احتراز

G.45

اونینک مهرندن اوزکه رار کونکلم راهبر بیلمز / ضعیف و ناتوان در عشقدن عذری هنر بیلمز

اورا تیشه‌نی فرهاد مر شیرین هواسیله / باشنده یار سوداسی اولان کیم تیشه کمر بیلمز

اگر مجنون هوای لیلیدن رسوای خلق اولدی
اونک حالینه بیلسون اول که بر آه سحر ایلمز

چمنده زار اولوب بلبل گل ایچون کر جگر افغان
باشنده عشق سوداسی اولان شام و سحر ایلمز

ریاسی عشقه دوشدیسه بو الهوس رسوای خلق اولدی 1
اولارنک دوتدقی یولی بجد نظر ایلمز

G.46

عارف اولن سرینی هرکیمسه اظهار ایلمز
یار کلدر عاشقینی بی سبب خار ایلمز

ظاهر و باطن بردر عاشقنک کوکلی مدام
یار سنر کر باغه کیرسه سیر گلزار ایلمز

دیزینی قوجاقلایوب یاتور اگر یار اولمسه
اوز یاریندن غیره میل اوزگه دلدار ایلمز

بو جهانی کورمدم بر جهدی تو بون دلربا
کوزمی گریان کورر فکر کهربار ایلمز

عاشق اولدر جانینی قربان ایدن جانانینه
هر کونکل کیم جانین ایستر فکر دلدار ایلمز

شمعه یانمقدن پر پروانه‌نک باکی وار
کعبهٔ عشقه ایرن فکر گرانبار ایلمز

ای ظفر گریان کوزنک ایتدی سنی رسوای خلق
دیده داغی کیمسه سر سوزینی اظهار ایلمز

G.47

اولمادم دور فلکده بر نفس آزارسیز — جورینه قاتلانماق اولور اولماق اولمز یارسیز

بر طرف آزار عالم بر طرفدن سنك رقیب — آلمش اورتایه بنی قالمشم غمخوارسیز

ای ستمکر یار بر رحم ایله کل احوالمه — غنچه تك پژمرده اولدی خاطرم دلدارسیز

الفتی کس سنك رقیبدن خسته کوکلم شاد اوله — دیمه کیم بوستان آرا کل هرکز اولمز خارسیز

مونجه دردلر سندن اوتری چکمشم ای کلعذار — کل ظفرلن یار اولکل قویمه کل غمخوارسیز

G.48

یار وصلندن جدا پامال دورانم هنوز — یانارم عشق اودینه بیمار هجرانم هنوز

خاطرم دور جمع کیم غیر ایله یوقدر الفتك — دیمه کیم یاد اولمشم در فکر جانانم هنوز

کوزلرمدن قانلو یاش آقماقدن اولدم بی‌بصر — بو بنکی چکیده بیلکل پیر کنعانم هنوز

کر کدا اتدك در بدر دوشدم وصالکدن جدا — اوزر یانمن فکر ونك ایلن شاه سلطانم هنوز

بر کمینه چاکر کدر بو ظفر ای کلعذار — دوشمشم کر نظر اتکدن بنده فرمانم هنوز

G.49

ای فلک ایتدک بکا بو دورده آزار بس / ایلدک بلبل کبی آزاردن زار بس

زعفرانه دوندی بنکزم ناله سی هجران ایتر / کر وصاله تبسم کوکلم اولور افکار بس

کفره صالدی کوکلمی یارنک مشوش زلفلری / چونکه دام عشقه دوشدم ایتدم استغفار بس

دنیاده یاندردنک ایسه دوزخده صالمه بنی / بو بنوه باغلادنک آخر رشته زنار بس

ایستمم سندن بو دنیا ملکی ایله مالینی / مطلبم بو دور جهاندن اول پری رخسار بس

سینمی مجروح ایتدی اکری اکری باقمقی / چکدی خنجر قتله اول غمزه خونخوار بس

بو ظفر یاتقوز قالیدر ایکی دشمن الیده / مونجه کیم آزار قیلدنک چرخ کج رفتار بس

G.50

عشق ترکین ایلیم تا وار بدنده بر نفس / بنکا دیرلر که هوسدر عشق سیدر بو هوس

یار جاهلدر اکر باشنده وار در چوق غرور / ایاغی کسیم کوینیدن دیمه سوزلر بو الهوس

باشلرنده بو جهانک سوداسی وار زاهدلرنک / هیچ دیمزلر کیم تیشه ور داده بر فریاد رس

عشقدن غافل اولانلر سنکسار ایلر بنی / کوکلمنک شیشه سینه دکسه سینا ر پرمکس

پاسبانم کیجه کوندوز کوسیده اول دلبرنك | بلبل شوریده‌یه خوشتر کلور کنج قفس

ای ظفر صبر ایلکل بو دهر دونك جورینه | تیشور بر کون سننك فریادیکا فریادرس

G.51

ترك ایتمه ای کوکل یارینك کوی آستان بر نفس | پیوفا یاره کوکل ویره سنکا بر یار بس

چك باشنك بو دهر فانیدن قناعت کنجنه | بلبل شیدا کبی آرامکاهنکدر قفس

ای ظفر جانك فدا قیل بر وفالو دلبره | یار وصلین کیم دیلرسن غیردن پیوندی کس

G.52

اختیارم آلدی الدن بر نکار حوروش | مست ایکن مخمور اولدم کرزم دیوانه‌وش

ساغر آلمش الینه دولدوروب ایچر مدام | کوزلرمینك دمی تك اولمشم خمیازه کش

قاشلرینك طاقنی اکمش وورلمش یای کبی | کل جمالین تا که کوردم مرغ روحم ایتدی عش

ساقیا کل دوره صالکل ساغری مست اولالیم | بس خمار اولدوق زمانی هم اولالیم باده کش

به تکی پشمینه پوش اولمق زمانی وقتی در | پنره داخی خوش یاراشمز بله کونده کش وفش

ای ظفر فرزانه ایدنک کل بو کون دیوانه اول
گر کلن مجنون کبی بیر نیچه کون دیوانه وش

G.53

تویمدی شام فراقنک بو کونکلده عقل و هوش
باده ویر کل کونکلی غمدن چیقار ای میفروش

هوشیمی آلدی المدن هم فراقنک هم خمار
هم کتورر هم آپاررمی ارادن عقل و هوش

باده وحدت ایچن دایم بهشتده سیر ایدر
دون کیچه کلدی قولاغومه سمادین بو سروش

کونکلی بو زینی کربلوت دوتسه بیل اونک جهنی
یه جمالنک رشکدن المشدر اول پرده پوش

لعل میکوننک خیالندن مست اولمشم
یا خو چشمنک ساغریدن المشم من باده نوش

بو ظفر روزارلدن مست و مدهوشکدرر
عیبی حق قدر بو جهان اولکلن عیب پوش

G.54

که سارالدی قرازدی رنک زردمدن تو بایش
عشق پنهانمنی ایتدی بو جهان خلقینه فاش

ویردو کیسنی آلدی الدن بو سپهر نیلکون
ایتمشدم مرکز اوندن منصبی چون من تلاش

که کوتوردی چرخ اوزینه که صالدی تو بر غنه
حیف کیم بو قدر اونک طبعنده بر عقل معاش

زهر قاتدی آشوبه هیچ بیلمزم فکری ندر / دشمنینه هیچ کیشی ایچرمیدر قانلو آش

اوددوه یغمور یرینه پسمدی قطره سو / کون بکون یا قدر دی باشم اوزرینه تورلو تاش

اشقایمن چکدیکی آخر بو ظفردن اول خسیس / سال ده اول پنوایی ایلدی صاحب فراش

G.55

خنجر آجسی ای سرو روان جانمه خاص / غمزه دن آتیلن اوخ بوتن عریانمه خاص

ایسته کل بزمکابز عیش و طرب خاصه صدرین / کر بزه سن کلمه سن کلبۀ ویرانمه خاص

عاشقم وصفکی نیجه ایدیم بر دلیله / شوقنک مرتبه سی دفتر دیوانمه خاص

بوالهوسلر نه بیلور عشق فنونین ای یار / بر قبا در که کلبد رظفر اندامنه خاص

G.56

بری که کعبه ساری وارلده باتقلادی اخلاص / اوزینی مسجد ایلن خانقه دن ایتدی خلاص

کوکل خلاصی دیلرسن عیان قیل اخلاصنک / میسر اوله دکل اولمدین عیان اخلاص

ریایی خلق کیمی ایتمه اوزونکی ظاهر / چو باطن اویدی کل جمع یوقدر اخلاص

هواسی چون پنتفر قدر ریا در ایشیک | عوام صورتی تک اوزونی بیلور خاص
سماع و وجد ایله خلقی بولیلر آزدرمه | اوزنک آرایه سالب نکتا لمکل رقاص
ظفر اولاره قارشمه ریادن اول فارغ | غنا و فقر و فنا بحری ایچره اول غواص

G.57

دلبرنک شوقندن ایلر باده ایلن جام رقص | ساقیا می برکلن کیم بخشه اولسون جام رقص
کون خجل اولور کجنده قصر و بامندن اونک | ظهر ایلر ذره تک اول کویده تا شام رقص
شاهد بزمنک داخی کونکلینی ایلک می ایله | ایتمسون مجلس بوزنده نشاءسیز ناکام رقص
خانقه خلقی نک اول آرادا یری یوقدرر | چون ریا بی ایشلری وار اولمسون بدنام رقص
ای ظفر بو نوع رقصنک مبارک حالی وار | هر کیشی تمکین ایلن رقص ایتدی اولمز خام رقص

G.58

دلبرنک فکری ایلن اولدی کونکل عشقه حریص | یوسفنک ایفی ویرور باده اولی قالمو قمیص
جون بها خلق ویرور نازک اولن کفتاره | قیمتی الصوک اولور شعر اکر اولسه رخیص

برنچه بیت یازلدی وار ایدی قافیه تنك
کثرت زخلق ارا اولسه اولور جای تخصیص

کوکلمز میلی جکر بازیه صید ایتمک ایچون
غم کوکلدن کیدرر باده ایلین ترقیص

قصه ایشتمه کلن بی سروپا ملادن
یالانی جمع ایدوب خلق ارا ایلر تلخیص

ای ظفر تجربه کار اولمیان ایشین بیلمز
بو سببدن ایلدیلك دهر آرا امین تمحیص

G.59

فریاد اولمدی غم الیندن دمی خلاص
دردومه چاره قیلمدی لحظه عام و خاص

کلدی هوای عشق باشه کیتدی عقل و هوش
اول درد عشقه در متوجه تموخواص

مسکین ظفر بلایه دوشوبدر بو دهرده
یارب عنایت ایله سن ایله اونی خلاص

چوق درد چکدی بن لکین ایله سن قبول
محمود ده سن سن اولدر ایازه خاص

G.60

کوکلمی ایلدی بلبل کبی شیدا عارض
باغ ارا کورسده فراول کل رعنا عارض

ایکی یوزلیلکینی ایلدی خلقه ظاهر
سور ترم تیراغه باغ ارا دمادم عارض

طاقتم یوق که ایکی اودنی یاندوره مدام — هجر اودینه یانیم سویله کوکل یا عارض

دوشمشم عشق اودینه بکا سازوبر یاقمز — عجب اولمز که کله ایده تماشا عارض

یوزومی برایاغیله فرنکل ساقی — نیجه سورتیم ایاغینه من رسوا عارض

ای ظفر ابتسر ایسن دولت باقی یاتماق — شیخ صنعی درکهدین که دوتما عارض

G.61

عشق چو بر در کوکلده کوزکیسی اولمش عرض — اول مجلی کوزکیده یارنک جمالیدر غرض

کر الندە اولمسه دینار مسکین عاشقنک — دلبرنک وصلنه ایرسه جانینی ویرور عوض

بو عجب بیمار عشقنک دردنی بیلمز طبیب — کورمکه کلکج دوترال تا ایده تشخیص نبض

یار لطیفدر ظفر بیمار عشقه جان ویرن — اوندن اولمز که چاره سی یوقدر چوار توقدر مرض

بوالهوس عشق آتشی یاندر معین اولدیک بیلور — جونکه حالین بیلسون اول جماد بر عرض

G.62

کوکل ایمه طریقینی ایله کل مضبوط — ریا و شرک و دغا برله ایلمه مخلوط

بو یولده شرط فنا دراگر کوکل ویرسنک
قدم بو یوله قویوب گیتمه راه نامشروط

الده دکیشینک ایشکلی فعالینه با تخ
فعالی بخشی گرگ سوزلری اوله نامربوط

کوکل صحیفه‌سین محو ایله نقطه سک
که الله آدینه کافر مکر تویا منقوط

گیدرسن اوزکه سینک بوکینی بو کوکل ایده
اولور ظفر آخر آرخاده اوزیکون مسقوط

قاریاضتیده قامتین قلان چوکان
کوزینه توپ کیبی کلمز بو گنبد مخروط

6.63

ای کوکل دوشمش باشنکا آرزوی خال و خط
محرمی غفلت یوزندن مجرم ایلر بر نقط

پیوفا یاره کوکل ویردنک غمندن زار اوتوب
ایتمدی احوالنکی سورماغه برکرا و غلط

بحر اودندن توتوشدی جسم زار نکه کبی
کوزلرکدن قانلو یاش اولدی روان مانند شط

مردم چشمنک یوزر اول نهر ارابلع کبی
ماق تک رنکی قارالمش سوا اوزنده مثل بط

ای ظفر دوتکل قولاق بر دم فضولی شعرنه
اوندن اوزکه هیچ شاعر شعر دیمز بو نمط

قدرتی یوق قدر قیفرنک شرح و صفنکت ایلیه
شمه صنعنکده الی تر یازه دیتلمز نقط

G.64

عشق دلدار دن اولور محظوظ
غملو غمخوار دن اولور محظوظ

بلبلنک کونکلی آچیلور کلدن
مار اولان خار دن اولور محظوظ

بو جهان خلقیدر قمو حمال
بارکش بار دن اولور محظوظ

هر کیمنک وار باشنده بر سودا
بو کونکل یار دن اولور محظوظ

می کشنک ساقی ایله الفتی وار
مست خمار دن اولور محظوظ

مطربک نغمه ایله در هوسی
کارکر کار دن اولور محظوظ

ای ظفر یار ترکین ایلمه کل
آدمی یار دن اولور محظوظ

G.65

عقل فرزانه دن اولور محظوظ
جهل دیوانه دن اولور محظوظ

شویله شوربر بر یله ناز و نیاز
عشق جانانه دن اولور محظوظ

عشق اودی دوشنده جان فتنه
شمع پروانه دن اولور محظوظ

بلبل و کل چو کلدی کلزاره
باغ بتخانه دن اولور محظوظ

ای ظرف ساقی ایله الفت دوست   روح پیمانه دن اولور محظوظ
عشرت ایت بر گوزل مکان حجره   جغد ویرانه دن اولور محظوظ

Tc.B.9

عشق اودی جان و دلده چکدی شعاع   ایلدور ذرّه کبی رقص سماع
یوقدرر جاندن اوزکه غیر متاع   الوداع الوداع ای ساقی

توکدی قانم فلک چو نار قشاع

گلگل ای ساقی مرصّع ایاغ   عشق اوذندن بلبندی خط دماغ
گلدی محنت کونی و کیتدی فراغ   الوداع الوداع ای ساقی

ایچدی قانم فلک چو نار قشاع

خار اولوپدر گوزومه گلشن باغ   مسکنم غمدن اولدی دامن راغ
بلبلنک یرین آلدی کرکس و زاغ   الوداع الوداع ای ساقی

توکدی قانم فلک چو نار قشاع

بو ظفر خاکسار و یار متاع | نیجه اولسون آراده طرح نزاع
آرتق باشمده درد رنج صداع | الوداع الوداع ای ساقی
ایچدی قانم فلک چو نار قشاع

G.66

کلدی بهار دلکشا کیدی لباس خضر طاغ | سنبل و گل آچلدیلر کیردی سماعه طرف باغ
بلبل زار شوقدن باشلادی زیر و بم نوا | کوچدی چمن مکانیدن لشکر روسیاه زاغ
ساقی بزم می چکوب صوندی نکا پیاله‌ئی | غم کوتورلدی آرادن کلدی زمانه فراغ
شاهد باغ می ایچوب پرده‌سین آچدی چهره‌دن | گل کبی کلدی مجلسه عالمی ایتدی تردماغ
وصل زمانیدر ظفر کوکلی شاد و خرم ایت | یار ایله اوز که اوز ویر و صحبت باغ و کشت راغ

G.67

ساقیا دوشدوک خماره ویر بزه آلتون ایاغ | کیم کده‌ور تیدن چقوب بی‌ذوق اولالوم تردماغ
مطرب و می خوش بولور دلبر مه رو ایلن | بلبل شیدا کبی دوتمق وطن در کنج باغ
بو جهان فانیه چوق ایتمک اولمز اعتبار | بلبلک یرین آلور غافل دوشنده زاغ باغ

ناگهان بیل ایسر عالمنی دیگرگون ایدر / بزم آرا تاریک اولور بویانان شمع و چراغ

تا ظفر یار ایکن ایله فکر و نکی ای ماه رو / اوکیدندن صونکره قالمز سیله آرایش باغ

G.68

نقد عمرم اولسون اول یاره تلف / کیم وفا اوزره اوله یار خلف

ورنه چوقدر بو جهانده دلربا / ضایع ایلر عشق آرا آب و علف

جوهر پاک اولانی بیلر عزیز / جان ایچنده کیچه گوندوز صدف

بر وفاسیز یاره ویردم کوکلمی / سینم اولدی تیر مژگانه هدف

یوزینه زلفین پریشان ایلمش / کیم یارا شوره یوزه مشکین کلف

ای ظفر صاف ایله کوکل چشمه سین / شور ایدن دریانی اورتر موج کف

G.69

باشمه دوشدی نه سودای عشق / کوکلم اولدی منزل و ماوای عشق

زاهدا ایشی ریایی در مدام / دلده یوقدر بر نفس پروای عشق

سویلدکی بودر اول کافر دلنک — فتنه صالور خلق آراغوغای عشق
اوزنک رابنجه ایشلر ایشلری — شرع ایلن اوزتر رُخ زیبای عشق
صوفی صافی طریقین دوت کوکل — ویر صفی تک رایینکی بررای عشق
ای ظفر دُنیایه یوقدر اعتبار — جاوداندر تا ابد عقبای عشق

G.70

اولدی رنکین قانلو یاشمدن منم رنک شفق — نامهٔ اعمالی یازمقدن قرالدی هین ورق
عشقده دوشدی جسم زارم اولمدی غمدن خلاص — ویرمدم اوزاشیمه هجران الندن بر نسق
دوتمیشم یوزدر کهینه اول شفاعت کانینک — کیم اشاره برله ایتدی ماه بدری ایکی شق
مصطفی و مرتضی پشت و پناهمدر منم — مکتب عشق ایچره عالمدر اونکا طفل سبق
قومیه الدن ای ظفر اولاد پاکنک دامنین — چون ازل کوندن بیله ترتیب ایمیشدر نسق

G.71

عقل اوّلدن یاراندی پر روح پاک — صونکره کلدی عرصهٔ توو سماک

دورت عنصر بر بر ایلن یارا اولوت
اولدی پیدا یریوزنده آب و خاک

پس وحوش و طیر و جن ایلن پری
آخرین انسان و اشجارات پاک

G.72

ظفر یارنک یوزین کوردنک مبارک
کونکل حالینی بیلدردنک مبارک

سحر خندان کلین دیردنک باغندن
اونی نازایله کولدردنک مبارک

سینه‌یعنی پریشان ایلینده
غمین کونکلنک سویندر مبارک

توکردنک کوزیاشین هجرانلندن
امید وصله سیلدردنک مبارک

نهان پرده کوروب اول عشوه‌سازنی
سمند هده میندردنک مبارک

کیچه بیرام و کوندوز اولدی نوروز
اوزونکی یاره بیلدردنک مبارک

G.73

تاپدی لذت نعمت ایچره یاردین کان نمک
بوسببدن یار در لذات آراکان نمک

بی‌ضیحتدر کونکل بندین سنکا اشیت سیوزم
جون بیدینک یارایله یوزره عهد و پیمان نمک

Mb.T.1

یار پرسوز پیر اوتورمه دورمه کل اغیار ایلن — تا که وار در جان بدن بنده جان سننک جانمک

دوز بیمکده سر کیشی کیم اولدی خاین کوز ذو ماک — اوزی آیینی ایشلر آخر نیرده وار زنانمک

سفره صا لکل او کینه پیر کیم سنکا اولدی قناق — غرتین دوت اول کیمنک کیم اولدی مهمانمک

ای ظفر بودمه مردون کیمسه یه ایتمز اعتبار — اول که قالور کیمسه احساندر رخوانمک

G.74

کلرنک مطلوبی بلبل بلبلنک مطلوبی کل — می کشنک مطلوبی ساقی ساقینک مطلوبی مل

شمعدن اوتی واوزین پروانه یاقمش اودلره — عشق یا بنده بو سان تقسیم قیلمش عقل کل

بو الهوس یوز جسمنه پنهان اوت لوراودکورکین — کیم ایراغدن نیشنک نخشی او لور یانک دل

ای نسیم صبح کل یزدن آیا پاریره پیام — ایلچی لک یا بنده محرم ستن یکی اور سل

ای ظفر یار ینک هو امید رحیات جاودان — یاردن آیرو دیرلمک عاشقه ممکن کل

G.75

امیدمز رعه سندن کوتوزمیشم حاصل — اوزرومی سیت قیلویاده اقمشم واصل

G.76

هزار شکر که دهر و یول اوسته سفرم | بو یولدن اوچ زکه اگر وار کیتدم باطل

جنون عشق چقاردی بدر عقلی باشدن | وگر نه جاهل ایکن وار ایدیم بسی عاقل

حدیث و آیه قرآن کبی رفیقم وار | بو صحبت ایله جهان ایچره اولمشیم کامل

ظفر ییار اولوب مرتضی علی قلیم | گوز آچوبن بو میجک اوندن اولمدم غافل

G.77

جان نقدنی فدا ره جانانه قلمشم | کونکلم ایوینی عشقله ویرانه قلمشم

مجنوندن آرتق شهرت عشقم بو خلق آرا | فرزانه ام که اوزمی دیوانه قلمشم

عشق اودینه دوشدی یانشمه بر شمع بزمدن | اول شمع بزمه جانمی پروانه قلمشم

معبد بت پرست اولور صورت ایستین | من ترک صورت و بت و بتخانه قلمشم

فرهاد ویردی جانن عشق مجازده | من خاطری مجاز ایله بیگانه قلمشم

تا دوشدی باشمه نشأ جام شراب عشق | گوز ساغرین بو نشأیه پیمانه قلمشم

اظهار ایتمه حال دلنگ خلقه ای ظفر | چون جمله عرض حالنکی سلطانه قلمشم

ای ظفر عشقی الکا قو مدل

G.78

ای وصل کونی بیله اولن فکر وخیالم
کل سور بو کیجه هجرده کیچدی نیچه حالم

وار یاره خبر ویر که بنی غمده براقمه
بر کون اولورم بو هیوادر جمله وبالم

یاندوم بو کیجه دانکادکین شمع اودینه
پروانه تکی قالمادی تنده پر وبالم

یولنکده فدا ایتمکه جانده نه توسم وار
چون قالمادی بو بریوزیده ملک ایله مالم

کل کونکلی غمدن چیقار ای دلبر غمخوار
مه یوزرنک ایدر غمم کویده دفع ملالم

سن کوزمنک نوری و سن منم همدم
عشقنک بیله توام توره دی ذوق وصالم

حال دلمی یازدی ظفر ویردی صبایه
تیتردی الم یازغنه قالمادی مجالم

اظهار سنکا نیچه ایدیم تاپیله سن سن
کویدن ایراق دوشجکلی تالمدی حالم

G.79

هجرانندن نی کیمی هر لحظه نالان اولمشم
بلبل شیدا ایلن همراز افغان اولمشم

یاندی هجران اودینه پروانه تک بال و پرم
شمعدن شب تا سحر که زار و کریان اولمشم

شهرت عشقم بو کون مجنوندن آرتی خلق آرا
کوهکن سوزی کیمی عالمده دستان اولمشم

وامق و عذرا اگر بو دهر آرا اولسا ایدی — حالمی گورگچ سلوردی نیجه حیران اولمشم

گوزلرمدن یاشین ینه قانلو سو اولدی روان — بسکه غم گوسیده قالب دیده گریان اولمشم

بو ظفر حالندن اتمز بر حذر جور ایلین — یار بد خو هیچ دیمز تیراغه یکسان اولمشم

G.80

جان و یروب تا همنشین وصل جانان اولمشم — پای بند رشته بر عهد و پیمان اولمشم

تا نفس وار در تمنده ترک اتیم عشقینی — برگدا ایکن بحمد الله که سلطان اولمشم

بولمشم ذوق وصالنک قویم الدن دامنک — گرچه هجرانک ایلن دست و گریبان اولمشم

ویرمیشم جان نقدینی اول ماه بدر رونما — خلوت خاصنده تا بر کیجه مهمان اولمشم

بو سببدن یار اولمشدر بنکا فتح و ظفر — بر تن بیجان ایدم اول نی گوروب جان اولمشم

G.81

گیجدی عمرم دوندی دوران امونسم دردم غم — ساقیا گل دوره سال گل ایچه لوم بر جام جم

عشق اوتدی کوده پدر بو تن عریانمی — سرو قدم بر هلال آی کیمی تا یدی پیچ و خم

یار لطفین کسدی مندن بو دوران ایچی
ایشیدوب شاد اولمسون اغیار جهنمی دمم

دشته آرا مجنون کیمی دوتمیشدم الفت وحشیلین
شمدی اونلار هم منی کورکچ ایلیلر جمله رم

بیلمزم کیم نو فلکدندر و یا دونمش ظفر
یا عدو تدبیر ایدر اولسون جهانده عمری کم

G.82

عالمی آرایلدی بر دلبر گلپیرهن
اولمشم بلبل کیمی شیدا در اطراف چمن

اوزومی مشغول ایتدوم هر زمان من بر ایشه
ورنه مجنون کیمی باش آلوب کیدردم تا یمن

وامق و عذرا کیمی اولدم وطندن دربدر
گزمیش بر قالمدی طرف اطلال و دمن

سرنوشتیم بیله اولمش میدی روز ازل
کیم بنام عشق آتشینه نیچه یاندی کوهکن

آه چکسم اود سالور آهیم جهانده باغ آرا
نه قالور گلبرگ تازه نه قالور سرو سمن

G.83

نوبهار اولدی نه غم کوتورلدی آرادن
جمله ماتمزده لر حتقدی کوک ایلن قارادن

ساقی و باده و مطرب اوجی همراز اولون
گلدیلر سبزه ملایک کیمی چلم حارادن

اولالر ایلن بیله بر شوخ پری ماه لقا
نازایله سویه کیروب سنبل زلفین تاراردن

ویرمیش ایدی بکا بر وعده که یازنک اولورم
آزیاز اتمیش بیله صورت نبری سیچدین باراردن

ای ظفر شکر خدا ایله که رزاق درر
یتورر روزیی بیلمز کیشی کلدی ناراردن

G.84

کونکلمی ایلدی جمع چو پروین هجران
کون بکون ایلدی بدتر بنی غمکین هجران

صبرمی آلدی المدن جکرم ایلدی خون
بر نفس ویرمدی بو کونکلمه تمکین هجران

صالدی کافرنک عشقینه چقاردی دینیدن
سالک ایکن ایلدی کونکلمی بیدین هجران

وصل ایلن کرک ایدی کونکلمی آلسه شب وروز
طاهرا ایلمز امیش شیوه وآیین هجران

ظفر ایلن ایلدی دوستلقی بر یا نه
بیلمدم نا کس امیش بیدل وخاین هجران

G.85

ای کوزل متن بکا وسروقامتنک خم اولمسون
خاطرنک غم وجهدن بر لحظه درهم اولمسون

من خیالنکله بو غمکین کونکلمی شاد ایلرم
تا سننک کونکلنکده بردن نفس غم اولمسون

التماسم بو در ای ایکی کوزمنک مردمی مردم بیگانه یه زیرمنک ایچره محرم اولمسون

بر نقطه له محرمنک مجرم اولور کر باقسه کج بو ظفر قوللک سننک دوزنده مجرم اولمسون

کر ایراق دوشدم همیشه کونکلمنک الخنده سن آیاغنک توزی کوزمدن بر نفس کم اولمسون

هر نفس حق درکهینه ایلرم دورلو نیاز کم رقیبم ایللر ایله یار و همدم اولمسون

بو ظفر بربوینی باغلو قولدر ای کل سنکا باخشنک اونک سیا ر قویه بر نفس کم اولمسون

G.86

ای کونکل چون عشقه دوشدنک کیچ بو دنیای فانیدن آه کلن بو سینه یه زنک پسته خندانیدن

شیب کلدی باش آغاردی کیچدی ایام شباب ایچمه کل شربت برینه باده مسکین قانیدن

قانلو یاشین توکلکدن اولدی روی زردم لاله زار هجره دوشدنک بولمدنک بر وصل یار جانیدن

قویه الدن یار کوینده کدالق شیوه سین مستحق کیچ زکات چون لقای جانیدن

چکمه جان قیدین جهانده پادشاه فقر اولا تحیه ویرمه سلطنت تختینه چیق زندانیدن

معصیتدر اولدی سندن فقر دیوان سیاه کوز یاشیله یوکلان اونی کونکل عنوانیدن

ای ظفر چون کیم بقای عمره یوقدر اعتبار | ال کوتور بو دهر دوننک قیدی دیوانه‌دن

G.87

ریا در زاهدک فعلی عبادتده مکری حالندن | ویروبدر دینی الدن ال کوتورمز ملک و مالندن

تیمم مالنی نوش ایلرلر یعنی وجه احسندر | اوزینی خوار و زار ایلر حذر قیلمز وبالندن

کوکل دنیایه صون اومیه اوننک تک دیننکی سانمه | ریا علمنده ساحردر اشتمه قیل و قالندن

ره میخانه دوت دایم ریادن اولکل صائم | حقیقت اوزره در قایم خبردار اول وصالندن

بزمه اوزنکی جاهل کیمی دیبا و اطلسدن | ایچیلک کیچدی شمدی کیلکن پاکیزه شالندن

بهشتدن کلدی عریان آدم و حوا بو دنیایه | لباس اله آلدانمه حذر قیل مکر و آلندن

کوزللر کوکلنکی آلدی الکدن نیچه کون بسدر | کوزنک مردملرین منع ایله کل شول خط و خالندن

ظفر بولمز جهاندن هر کیشی اهل ریا اولدی | اولوبدر پیر و شیطان و شرم ایتمز آمالندن

G.88

دون کیجه دوشدی کوزم بر دلبر مه پاره‌یه | نازایلن کیرمیش ایدی سویه که زلفین تاره‌یه

خال هندوسی کورو بت اولدی کوکل آتش پرست
اوندن اوتر و مردم چشمم کیدر قاریه

مه یوزینه زلف مشکینن پریشان ایلدی
قویدی مرهم لبلری کوکلمده اولان یاریه

کوزلرینک جامیدن مخمور ایدوم اولدوم خراب
رحم قیلدی بردی ساغر من بیچاریه

تازه کلدور کیم نظر باغنده بولمش پرورش
دیرمک اولمز اول کلی چون تابان کلمیش آریه

کوزدن آقان یاشیمی بیلدی کیم مردم زاده در
نسبتی یوقدر اونینک هر سوکلن فواریه

یوزونه آچدی ظفر باغلو قاپولر صبحدم
ایلدی آهم اثر اول دلبر خونخواریه

G.89

صبا ایدوم هر کیجه من یار ایلن یولداشیمه
چرخ گردون هر قاچان تیدر روادر آشیمه

یاندرر هجران اودینه بیلمزم جرمی ندور
بر ستمکر دلبرینک عشقینی صالمش باشیمه

قانلو یاش از بسکه کوزدن آقدی یوزرتی قالمدی
رحم قیلمز اول ستمکر کوزدن آقان یاشیمه

کونکلمنک سرّینی اظهار ایتمدوم هیچ کیمسیه
ایشیمی صالدوم ازلدن نقش ایدن نقاشیمه

بسکه صبر ایتدوم جفادن اولدی اوی حجر آب
عرض حالم کیمسیه یوقدر عرض ایده سرداشیمه

G.90

کوکلم ایویدر سرای الله | وسعتلو ایمیش فضای الله
حیران بوکا اولمشم که غیره | ندن این دخل جای الله
بو قاره کوکل که آدیدر قلب | ابلیه اویار بجای الله
تا وار بو ایکی جهان بزنده | ایلر نسقین رضای الله
بو جمله که فانی اولدی مطلق | حالنده قالور بقای الله
مکر اوزی ساخلایه ایوبنی | آیینه ایده صفای الله
هر کیم که بو اعتقاد ایلندر | البته کورر لقای الله
فتح وظفر اوندان اولمایینجه | کیمه کورزم لقای الله

G.91

شکر کیم کلدی منم یانمه یارم بو کیجه | فلکه چقمش ایدی ناله وزارم بو کیجه
قالمامیش ایدی دل زارمده زمانی تمکین | یرینه کلدی بنه صبر وقرارم بو کیجه
یاقمیش ایدی تنمی آتش هجران دانکادن | وصل یار اولدی حالم سوردی نکارم بو کیجه

شدت غم بیلمی الگمیش دیی جوی کاینت | راست اولدی بنکیدن قامت زارم بوکیجه

ای ظفر کونکلم آرا قالمادی جو غم و هم | چونکه دو شدی اوه چشم خمارم بوکیجه

G.92

عرض حالم وار کونکل سلطاننه | برقولاق ویر کلک کدا دیوانینه

زاهدنک ایشی ریا در خلق آرا | عهدی یوقدر باخمه کل پیمانینه

ظاهری مؤمن در در قلبی سیاه | الفتی وار روز و شب شیطاننه

عاشقنک قاننه اول فتوی ویرور | کیرمکل حسن صادق عاشق قاننه

باطنی یوق خلق اچوندر طاعتی | تاکه عالم یوز ویره دیوانینه

بوفنا دنیا اچوندر ایشکلی | منکر ابر بخلی وار احسانینه

آخرت ایونده یوقدر بهره سی | غیر مالین خرج ایدر ایوانینه

اعتقاد ایتمز اونکا پیمار عشق | احتیاجی یوق اونک درمانینه

سعی بودر کیچه کوندوز عاشقنک | کیم اوزینی یتوره جانانینه

G.93

[illegible]

ظفر جاهل دکلسن عشق سوداسین حقیقت باشدن

ال ایچدی لفظدن بیلنکده زناری کی ایله

بندهٔ حق جانبسندن درظفر	اویمش اول نفس لعین شیطانه

G.94

بارالها سندن اوزکه سوز یوق قدر کواه	آشکارادر سنک درکاهنکا کیزلو کناه
دود آهم قورخوسندن باش چکر کردون سارو	بو دخانک تیره لیکندن دوتولدی مهر و ماه
لطفنکا واردر امیدی کبر و ترسانک قمو	کرکناهه مست قالورسن واردر یو منک کناه
کرچه بیر دل شکسته اولمیشم توت الومی	قیلمغل نفس ستمکاره اجرینه عمرم تباه
یوقدر اندیشم عدودن کر ظفر یار ایلیه سنک	غم سپاهی قوپنالی کونکلومه مسدود اولدی راه

G.95

دلیم ابلیسه دیم لا بغیر الا الله	که منکریر آدیده اصل آدیدر حقک الله
کتوردی کتم عدمدن بزی بو یریوزینه	رسول کوندروبن اولدی بزه هادی راه
صراط مستقیمنک معنی بنی بیلدر بیلکل	رسولدن سوره هادی علی ولی الله
امام هادی درر اون برا اوغلی اول ولینک	زمان مهدیه دن تا چقه بامر اله

ایکی کوزی ظفرنک انتظارده اولدی سفید	دلنده وردی هم دم لا اله الا الله

G.96

برکیجه یار ایچوب مست اولوب کلدی بزه	کوتورلدی آرادن غم ایکی اوزدوشدی اوزه

رازلرباشنی آچلدی ایکی یوزدن انکاده بن	شهدوشکر قاروشلدی او کیجه کیرلو سوزه

پرده قالخدی آرادن مست کوزینی سوزه بن	تار ایب سنبل مشکینی توکدی کل اوزه

جوش سیلاب سرشکم سنکا یتوردی بنی	نیچه کیم سوی قوشی یاره تیراوزه اوزه

ای کوزل اولما کلن بو الهوسیلن همدم	نه ویروپ سن اوزونکی تحمنکی سالان اکوزه

G.97

رحم ایده مرمن تقصیر حکن آهلره	جرمه بخشش یار اشور عادل اولکن شاهلره

بخششی بندیه نسبت ده کل اول سلطانک	لطف شایسته ده کل همتی کوتاهلره

بوظفر باده وحدتدن اولوپدر سرمست
ایچرور شربت معنی دلی آکاهلره

سویلدی هیچ ایدن ایرانی ایلیش ایدنک سن
بزه وشیعت وقلك دوران سنی یغوردی بزه

G.98

بارالها ایتمشدم پادشالغ آرزو — شکر بندن ایمدی ایلرشه گدالغ آرزو

صالدی اودلر زهد وتقوی جانبه لطفنک سنک — بنی کورن شیمدی ایلر پارسالغ آرزو

بیلدیلر اهل ریا کیتدی وکلری یول اکریدر — لطفنکی کوروب ایدرلر مبتلالغ آرزو

خانقه شیخی اولاری کوروب اولدی ذلیل — تا دم محشر داخی ایتمز ریالغ آرزو

بو ظفر جانین فدا قیلدی سنکا بو معنیده — کیم وار ایدی کونکلی ایچره جان فدالغ آرزو

G.99

آچدی یوزونه بو دور فلک بر قاپو — نه شکایت ایده ایم خوبی بودر خصلتی بو

آقدی سیلاب سرشکم شط بغداد سیاسی — بسکه غم کویده توکدی یوزم چشمی سبو

ساقی بزم کوروب حالمی دوتدی ایاغ — کوتورلدی آرادان یاریکدو برکه سبو

رمضان آیی کلوب دوشدی آرایه نیچه کون — اولدی بو وجهیله میخانه قاپوسی باغلو

فتح میخانه ایچون اوقودم آیات فتح — تا ظفر یار اوله آچیله بو باغلو قاپو

Tk.B.1

منم که جمله عشاقه آرا بو کون علمم مقیم درگه سلطان صفی پر کرمم

اگرچه مفلسم اما فقیر محترمم یولنده ویرمگه جان دیمیه کیمسه‌دن کمم

المده یوخ ایسه جان نقدی ایله محتشمم گوزم یاشی توکلن برده دُر و مرجاندر

فقیر هدیه‌سی سلطانه تحفهٔ جاندر

جفای چرخ فلکدن همیشه ممنونم اگر رعایتم ایتسه غمین و محزونم

شکایت ایلسم اوندن اونک کیمی دونم خیال لیلی ایله آدی بلو مجنونم

دیمه که جور و جفادن دمی دگرگونم آپاردی گوکلمی الدن او یار پنهانی

قیه قیه باخشی اولمش آفت جانی

منم دوا یرینه درد قیلمشم حاصل دیمم که رنک رُخ زرد قیلمشم حاصل

گوکلدن آه و دم سرد قیلمشم حاصل رقیب گوزلرینه گرد قیلمشم حاصل

گوینده ایتکیمی شبگرد قیلمشم حاصل که گیجه دانکا دکن این ناله و فریاد

نه قورتوله او جفادن خود اوکه دشاد

همای طارم قدسم کوکل سیوسیلین
علاج دردایدرم خوبلر دواسیلین

تلاشه دوشدی کوکل عشق ماجراسیلین
بلایه دوشمشم اوزکه لر رضاسیلین

خوشم همیشه سینه لفظ بلاسیلین
شکر که گردش دوران بنم مرادمجه

حقیقت علم حسن اعتقادمجه

دینک عدویه بنم حالمه نظر قیلسون
ادب رعایت ایدوب آهدن حذر قیلسون

اولوردمی که دعاجانبنه اثر قیلسون
گداکیمی اوفی حالمده دربدر قیلسون

روانی ایت کیمی تن ملکدن سفر قیلسون
چکلریمان کیشیدن چرخ انتقام زمان

اوکنیه بخشی کلور بخشینک یمانیمان

حقیقت اهلی اولان بر دیه قیل وقال اولمز
ضمیری صاف اولانینک کوکلده ملال اولمز

کونش بوزیده شهادتدن اوزکه خال اولمز
جهانه فیض ویرور اوزی پایمال اولمز

بنانمز درر اوکیم ملکینه زوال اولمز
همیشه اوندن اولوربنده سینه فتح وظفر

یقین و صدقنک الله یا خلق خدمتینه کمر

اونی که گل یارا دیدر جهانن اتیمز خار
حسود حیله‌سی اقبالی ایلمز ادبار

اکرچه آفت وراحتده در بلبل و بهار
کوکلینی غنچه‌نک آچار نسیم فصل بهار

کتوریبالنی صال کردشه گل یوزلو نکار
که بر کیم اولدی ازلدن جهانده دولتمند

یتوره بیلمز اونک دولتینه خلق گزند

دوشمشدی گرچه بنمله بو چرخ بوقلمون
ظفر تاپوب ایلدی بخت رایتنی نکون

کوکل جفایه دوزب ضعیف اتدی یکرکون
ینه وفایه دونوب ایلدی لبسی دکرکون

بو درهمیشه اونک ایشی او کلکل محزون
مدام اول گل رعنانک ایچدوکی قاندر

ولی دون ایله دوکندن بو گون پشیماندر

ظفر فضولی دمیش عهد نکاه وفا قیلکل
تیز شکایت ایدوب شرح ماجرا قیلکل

وجودیکی هدف ناوک بلا قیلکل
قمو جفالرینه صبر ایدوب دعا قیلکل

نیاز و عجز ایله دور عرض مدعا قیلکل
که حقدر قمونک جمله اشینه بانی

زمانه ملکینه آلدنمکل اولور فانی

Ms.T.1

مسدس ترکیب

بوگون چکیدونک ایسه دنیرا آنجشی یمان | تا ابد ابتمیه چکیدر بیله گردش نوجوان

اولمدی چرخ فلک گردشنه کیمسه امان | بدگمان اولمه کلن صبر قیل ای روح روان

النکا دوشمدی بو دم دامن راحت جان

قالمدی عهد احسان سوده سلامت گوزه

ای شه‌ها پیر اولوب قالمادی گوزده نور | ویردو گون مژده بزه اولدی نحوت عهده دور

یورینه باقمام ارشمدی کلمه یا نمه جور | بندن نفرت ایدر بزمم آرا یار غیور

ایا غم پیری بو دنیاده بری درلب کور

ویر کلن بو دنیک تخمنکی سالان او گوزه

ای کونگل یار کلوب دردنکا غمخوار اولدی | دیمکل غم الیدن کونکلم افکار اولدی

شکر کیم غم یوکی آرخامدن سبکبار اولدی | دولتینک دشمنی اکن کلدی ظفر یار اولدی

دشمنک عمری آراسنده قوقوخوار اولدی | خون فشان اولمه اخی چهم ایله کل ایکی گوزه

Mh.T.1

مخمس ترکیب

بلبل شیدا کبی اولدوم گلستاندن جدا
زار و نالان اولمشم گلبرگ خنداندن جدا

نی کبی کونکل آچلدی غمدن حور رضواندن جدا
بی نوا ساز ایلدی بلبل گلستاندن جدا

طوطیم کونکلم آچلمز شکرستاندن جدا

تا ایدوپدر آیرو جام وصلدن جانانمی
تلخکام ایتدی دوران باده سندن جانمی

سرنغنده اولدر غمنه مردین هجران بنی
مستمند ایتدی درلو درد ایلن دوران بنی

اول زماندن تا که دوشدم وصل جاناندن جدا

بس دررای چاره هجران جانمه صانچلمکل
دلبرنک جورینه قالان بیوفالق قیلمیکل

تا نفس وار در بدنده کویدن آیرلمکل
ای کونکل صبر ایله سن هم غیره میل ایتمکل

دیمکل دوز فلک سالدی منی اوندن جدا

اولقدر عشق آتشینه جسم و جانم یاندیلر
ایجه لرده شمع وش پروانه لر اویاندیلر

صبح اولانده مرده شمعی جمله سی گل سانیدیلر
اوندان اوترو یاس دوتوبن کلینه بویاندیلر

چرخ ایتدی اوغلاری شمع و شبستاندن جدا

هر کوڭل کیم قالدی تنها بر گل رخساره سز — بلبله بڭزر که قالمش در گل گلزاره سز

قالمسون هیچ کیم ظفرتک بو جهانده یاره سز — بر ایسه سیز کمیه دونمش یاره سیز دلداره سز

اولماسون یارب مانی بنده سلطاندن جدا

ایضا

هر کیشی دنیا ایوین اولدی عامل ای کوڭل — بو قدر را اوننک باشنده عقلی کامل ای کوڭل

بر نفس غفلت یوخوسندن اویانگل ای کوڭل — کیچدی جاهلیق زمانی اولگل عاقل ای کوڭل

بر نصیحت درسڭا بندن ایشتگل ای کوڭل

دولت دنیایه اویما کل سڭا اول آل ایدر — صاحب جاهه ایلینده فکر ملک و مال ایدر

سعی لر کیم ایلمشیدنک جمله سین پامال ایدر — ایکی کون راحت ویرنده سال و نه جدال ایدر

بولمغل دیوانه و اولغیل عاقل ای کوڭل

بر گل رعنایه بڭزر دولت دنیای دون — که قرار اتماق که سارالماق ایلیدر واژگون

تاکه فرصت الده واردر اولمغل افکاره زبون
عاقبت صالور باشنکا فکر سودای جنون

اوزینی ضایع ایدر جهلیله جاهل ای کوکل

دامنین قویمه الکدن ساقی بزمنک مدام
چیقاروب غمدن سنی می صحبتی رقص جام

اوزالوب کلن دوتکل شنیک ایتمه ای فکر جام
بو ایکی اوج دلبرلن صحبت ایله صبح و شام

بولرزنک صحبتی در انسان کامل ای کوکل

ای ظفر خیر ایله کسوک ایتمه تستهد برزمان
بخشیه بخشی کلور یا یا نلره قالور یمان

کیمسیه قیلمز وفا بو کردش دور زمان
هجر الندن شمدی اولمشدر قدنک مثل کمان

اول کل خوش دکمه من هیچ غافل ای کوکل

Mh.T.3

ایضا

بو جهانده شام غم سنز عشرتی لر ای کوکل
صبح عیشین ایتمه بی شام فرقت ای کوکل

آیر اولمز بربرندن نور و ظلمت ای کوکل
عشرت اوتی یا یمدی بی درد و محنت ای کوکل

ایله کیم وصلی ایچون یانه شمع الفت ای کوکل

بیوفادر بو قدیمی دیرآرا بو کهنه طاق — کیم کرا ایچدی وصل جامین آرتی اوندن اشتیاق

وصل چون ممکن دکلدر چکمکل دردِ فراق — ایچمینکا دردو ویردی ایچنه ویردی فراق

زینهار اول جاهه سن رو قیلمه رغبت ای کوکل

گر فلک دوندی ایسه جوری سنکا اولسه عیان — خلق ایلین ایمیرش ایتکل ایله کیم آب روان

الفت ایله تا که کلفت کوتورلسون ازمیان — سوزد انشماق یا بده اول طوطی شیرین زبان

عقل ایلن بیدا اولور اسباب دولت ای کوکل

منصب دنیا حسیدر اولمازلکی دشمن ضمیر — فتنه ایتمک بیشه سیدر کوزلمز برنا و پیر

الی ایسل جکدم جفاسین آخری قیلدی اسیر — بر اولو سلطان ایکن ایتدی منی زار و حقیر

چهره سندن بیلی در آثار رغبت ای کوکل

الحذر بو چرخ دونبات حیله سندن الحذر — جور نیه صبر ایله کل یا اولمسون یوم البتر

خوش منکلدر کیم سفردین منفعلو در حضر — شکر ایدوت توره کیده قیل عبادت ای ظفر

ویمه لدن بر نفس دم امین الفت ای کوکل

Müs.1

مستزاد

دولت دیدوکون دو در دولت قاچکلن اوندن … اونینک شجری میوه سیدر او دایله محنت

اونینک سارو باخمه … اوزنینک اوده یاخمه

کوزلرینک زلفی ایرور چنبر شیطان … بو بولده که وارسن سنی اول چنبه باشلار

سن بو بینونکا تاخمه … بو بولی بوراخمه

ایشت سوزومی ای طغرا نیچه اوزنکی

برباره کونکل ویرکلی اوزکه باخمه

قطعه

K.3

یارایلن خلوت تکون بر داونیادم … داوین آیاردم منکا ویر فرکرو

دیدم ای یار دغل ترلک نیچون … سویلدی جان ویر عوض الکل کرو

جانمنک نقدینی ساچدوم پاینه … دیدی اوتان یاشنکا دوشمش قرو

سویلدوم سرشامنک آخر صبحی وار … دیدی کیم معلوم اولور وقت درو

K.4

کوردی کیم دلخسته اولدم رحم ایدوب ... برکرو ویردی یدی لبدر برو

زارلق چوق ایلدوم دیدی ظفر ... برطرف یونما تیشه تک اول کرو

فکره صالدی اول قرو سوزی منی ... برداخی معلوم اولور وقت درو

ایضا قطعه K.5

وجه معاش ایچون کوکل ارالی فکر ایدر ... بیلمزکه دهر فانیه بیگانه لک کرک

کنج قناعت ارچه ایرور پادشاهلق ... دنیادن ال کوتورمکه مردانه لک کرک

دیوانه در اوکیم که ایدر اوکا اعتبار ... مسکین ظفرکیمی بوکا فرزانه لک کرک

حروف یا G.100

برکیجه دلبرنی اونده مهمان ایلدی ... ال دوتوب نیمله یکی عهد و پیمان ایلدی

بوکه اننک کوکلی الوب تختی اوسته ویردی جان ... اوزنیه دنیا ایچون تخت اوسته سلطان ایلدی

ایکی باشدن چونکه اولدی مطلب خواهش تمام ... دوندی بندن ایشومی آه ایلن افغان ایلدی

برکل رعناکی ویردی کوکل مرحبا به ... خلق آرا یعنی که اوز عیبنی نهان ایلدی

اغیارکم کیتدی الدن ایاغنه سوردم اوز   تازه سلطانی بدن اوزرکاینه دربان ایلدی

ای کوکل بو دیر دونک ایشی بو در مدام   سن بونکا الدانمه کیم عهد ایله پیمان ایلدی

یاخشیدن یخشیلق بو قدر جهانده یادکار   بد ایدن دنیا ایوین اوزینه زندان ایلدی

اظهار رشته سوزومی نصیحتدر سنکا   یار اولدر کیم اوزین یارینه قربان ایلدی

G.101

سن سیز ای دلبر بو کیجه خاطرم بی تاب ایدی   چکدوکم جام لبالب تا سحر خوناب ایدی

بر نفس تا کیم کلوب بزم ایچره اونکا جلوه کر   کوکلمنک شهرین غمم شبکردلری تاب ایدی

چونکه کیتدونک ظلمت اولدی کوزومه اول بزم خاص   کیم حیاتم چشمه سینی ظلمت ارا نایاب ایدی

رشته کوکلمده یوزمنک عقده پیدا اولدی   پیلپیل کیم مز بر جانمنک قلاب ایدی

باقرمنک قانی سراسر اولدی چشمیم دن روان   چکدوکم می ای ظفر کوزدن کلن خوناب ایدی

G.102

ای کوکل صید ایلدی کوزلری آهوسی   جان عوض بر دونک آلتچه بلبلرین کیمسی

دون بنفشه ایچیده کوردم نهانی سیر ایدر	نرگسی پاتیب یاتمیش لال ایتمیش سوسنی
رام ایتمیش اوزینه سنبلنگ کیمی صیادی اول	اوزینه قول ایلیه اول دلبر خوسنی
یاسمنلر جمله سی یاتمیش کوک ایلن قاریه	تا که اول اکنیکیمش برقابی سوسنی
ای ظفر بو گفتگو سلطان خطایی سوزیدر	کیچمه یا مردکور پوسندن قوی آیا ریسین سوسنی

G-103

کوکلمی آلدی الیدن بر نگار خاوری	قامتی در سرو رعنا لبلریدر گل بری
خال هندوسی بنی آتش پرست ایتدی بوکون	نچه کیم هندو بیلار اوده قالور خاکستری
باغ آرا گر سیره کیتسه اول نگار ماه وش	شول چمن جمله سی برباد اولور گلزاری
روز اولدن اونک عشقی بنکا اولمیش نصیب	اورکه سی کیمی دکلدر عشقی اونک سرسری
بو ظفر بو بنی باعلو قولیدر اول دلبرنک	بنده سی بونک بنده بسیدر چاکرینک چاکری

G-104

کلدی بزمه ایچیده تغافل کولری	باده ایچمیش مست اولمیش کوزلری

کون کیمی آچدی یوزندن چادرین — باغ آرا برباد اولدی گل پری

پاینه دوشدم اونک تا بیک — کوکلمی آلدی بر رسم دلبری

هوشمی آلدی کوکلدن نازایلن — دیدی کیم عشقمده کلدر سرسری

هجرا او دینه یانمایجه وصل ایمز — کیم بودر آیین و رسم دلبری

بلبل شیدا کیمی چکدم فغان — دوشدی گردشدن بو چرخ چنبری

اول گیجه وصله ایرشدم انکادن — رحم ایدوب قالدی یانمده اول پری

صبح اولیجق اولدی گوزدن نهان — بیلمدم اول آدم ایدی یا پری

یوزندن آچدی چون برقعی نقاب — سویلدی مسکین ظفر کل کل بری

چوق سنی یاندردوق هجران اودینه — وصلدر اکنون میسر هم سری

G.105

وه که دینم آلدی الدن بر پریوش کافری — چابکی نوشین لبی رعنا قدی غارتگری

روح پرور در مسیحانک دانفاسنج بایدی — مهوشی لاله عذاری سروقد سیمین بری

الخ

زلفی کوزلارمی قرا قیلماقده شام غم کبی
شام غمده غنچه‌یه یوزی چراغ انوری

ای کونکل بر بله رعنانک کرفتاری اولان
خلق کوزندن نهان اولماق کرک مثل پری

ساقیا رحم ایت ظفر بابنده کیم ایدر وداع
بو جهاندن کیتمشکن دوره صالکل ساغری

G.106

کیتدم حسرت یار قدرم بیلمدی
کوزلرمدن قانلو یاشم سیلمدی

اویدی رقیبنک سوزینه روز و شب
خواهش ایلن اوزره بر کولمدی

بیلمزم کیم بونه طالعدر بنم
هیچ منجم ساعتینی بیلمدی

بر دوا اسیر درده دوشدم دهر آرا
کیم مسیحا چاره سینی قیلمدی

یاخشیلق قالور بنمن بو دهر آرا
ورنه کیمدر بو جهاندن اولمدی

صدق ایلن دوتدی ظفر اول دامنی
هیچ رنج و محنتی اکسلمدی

G.107

نه یوزه دوشدی دون کیجه کوزم نظارهسی
بیلدم که سعد ایمش ره عشقنک ستارهسی

دردم علاجنه داخی فکر ایتمه ای طبیب
بیمار عشق یار اولانک یوقمی چاره سی

دریای عشقه دوشدی ایسه زورق بدن
شادم که بر قدم یول اونکدر کناره سی

برکز شکسته کوکلی آسوده قیلمیکز
قورخانه زنک لنک کبی کوستوق شیشه پاره سی

پلکل که عشق وامق و عذرا عبث دکل
دوشمننک جان نوده آتش عشقم شراره سی

صانمه که یار عاشقدن آیرو سابله
طالبدن آیچ و هیچ دکل یارنک آره سی

دیمه داخی ظفر بو غم عشقه چاره یوخ
بر وصل یار ایله ساعالور جمله یاره سی

G.108

چون صبا گل یوزینه دوشدی گوزم نظاره سی
بلبل شیدا کبی اولدم گلنک آواره سی

درد عشقه دوشدی گوکلم ساقیا گل دوره سال
باده گلزکیمیش بو درد عشقنک چاره سی

دوشلی یادمدن آیچ و یوجی کلمز گوزومه
سو یرینه قانلو یاش توکر گوزوم فواره سی

یار گلیش باغ آرا سر خرامان تک گذر
رشکدن گل غنچه اولمش دور گوزم پاره سی

ای ظفر مجنوندن آلتی شهره عشقنک سنک
بو سببدن جهانک اولدنک وطن آواره سی

G.109

بلدوکمی کوکل که یار کلدی — قیشن کیتدی لاله زار کلدی

بلبل اوجوز ایدی بو سقده — کیم فصل کل و بهار کلدی

وتشلر تولکه چکدی الدن — فرصت کوزه دوب شکار کلدی

نرکس کله مژده ویردی کامی بر — اوزنک بزه کل کنه کلدی

دوران بزه ایتدی یاری لیس — آخر ده بشکل کلدی

کدی قدیمی هلاله دوندوم — کوزم اوکینه غبار کلدی

کل کیمی چمن آرا کذر دوم — دوندی ظفر و نزار کلدی

G.110

بر نفس دوز فلکده خاطرم شاد اولمدی — غم الندن خسته کوکلم بر دم آزاد اولمدی

کاه یاقدی هجر اودینه کاه صالدی دردبر — کوکلم ایوی بوزباندن و زنباد اولمدی

کاه عشرت بزمنه تیشدی تیر ایاین نفکنک — هیچ کیمه بنم کبی بو قسم بیداد اولمدی

بیلمزم کیم مهر دریا قهر در حق سویلدینک بو ستم کیم بکا اولدی حال فرهاد اولمدی

کرچه مجنون دوشدی عشقه لیلی ایلن اولدی وصل هیچ عاشق حالینه بو قسم بیداد اولمدی

ای ظفر شاد اول که سر بر تختینک یوز اجری وار کیم که غم چکدی بو کون اولمزکه دلشاد اولمدی

G.111

رمضان آیده بو نسخه بنجام اولدی الف دو فا کچمیش ایدی هجردن اتمام اولدی

او خیلار منی برباد ایده بخشیلق الله کرچه سوز غمم ایویده بچه ایلن خام اولدی

یوزینه پرده چکوب عیبنی اصلاح ایدون دیمه سوزلر که غمه دوشدی سوزی خام اولدی

بو فلک دوریدر کیمسیه قالماز جاوید
ای خوش اول کیمسه بو کون نیک سرانجام اولدی

G.112

بزم آرا بر ماه روز لفین پریشان ایلدی باده توکدی ساغره بزمی کلستان ایلدی

خال هندو سکن رو اولدی که کل آتش پرست اوزنی سالدی ده سمر از او نکا جان ایلدی

مردم چشمم اونا کورکچ کوزندن توکدی یاش قانلو سو برله اوزنی خوش زر افشان ایلدی

G.113

جانی جانانه دیلیش لا دیدوم جان گیتدی / لا دیمک کفر ایدی اول جان ایله ایمان گیتدی

عهد و پیمانه اولان یلین نذر جان ویریک / عهد جان سهلدور عهد ایله پیمان گیتدی

جسم زارمی یاقوب آتش هجره دانکادن / وصل سودیسی یوا اوده و جانان گیتدی

برگز یار اولوبن سورمدی حالم نیجه سن / برکیچه یول آزوبن گلدی و مهمان گیتدی

شوقدن اول کیچه اولدی گوزمه یوخو حرام / تختی قویدی ایه سیز گونیله سلطان گیتدی

ایاغم یرمی ایکن صالدی منی آیاغدن / جانمی آلیله آلوب مه تابان گیتدی

ظفری خاک ایله یکسان ایلدی اول کافر / غصه مومندن چیکرم نه ایله ایمان گیتدی

G.114

شکر کیم گیتمیش ایکن یانیمه جانان گلدی / جسم زارمه روان جان ایله شول جان گلدی

یوزمی سورتدم ایاغنه یو گلدی باشم / صاندی کیم سرونک ایاغینه سودن جان گلدی

کلبه تارمه یوزی ایلن قیلدی منیر / گون غروب ایلدی و شول مه تابان گلدی

شکرین لبلریدین کامی آلدوم دانکادن / گوکلمی آلماق ایچون همدم و جانان گلدی

شکر کیم آچدی قاپو یوزمه فتح و ظفر / تخت اوستینه بو گون ینکی سلطان گلدی

G.115

وله

ای بکو نکل سیالدن کمند [illegible]

ز حیا [illegible] الدن الدن جلد [illegible]

[illegible] بنفشه بکنشی ده گوردم [illegible]

[illegible] اول بر [illegible] کیمنی رعنا [illegible]

گوزلدم یانیمه بو گلدی [illegible]

[illegible] الملدی [illegible]

سولدم کیم غنی دریا [illegible]

جور حرم اوندان [illegible]

عندلیب زار دیک اولدم غنچه [illegible]

[illegible] غم جنبده لال ایدو [illegible]

بو ظفر بینی یا علو قوله [illegible]

تا [illegible] دیک [illegible]

[illegible]

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Soyadı, Adı	Yıldız, Şahin
Uyruğu	T.C.

Eğitim

Derece	**Eğitim Birimi**	**Mezuniyet Tarihi**
Doktora	Van YYÜ, SBE	13.09.2022
Yüksek Lisans	Van YYÜ, SBE	29.06.2018
Lisans	Anadolu Üni., Edebiyat Fakültesi	18.06.2014

İş Deneyimi

Yıl	**Yer**	**Görev**
2016-...	Van YYÜ, Yeni Türk Dili	Araştırma Görevlisi

Yabancı Dil İngilizce

Yayınlar

Makale

1. Yıldız Şahin (2018). Kutadgu Bilig'de Sıfat-Fiil Kullanımı Üzerine Kısmi Bir İnceleme. Uluslararası Afro-Avrasya Araştırmaları Dergisi, 2018(2), 136-147. (Yayın No: 6989980)
2. Eratalay Sevda, Yıldız Şahin (2020). -lA Ekinin Farklı Bir İşlevi Üzerine. Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 22(3), 706-713., Doi: 10.32709/Akusosbil.590328 (Kontrol No: 6989970)

Bildiri

1. Yıldız Şahin (2018). Saha Türkçesi Ve Türkiye Türkçesinin Ortak Söz Varlığı Üzerine. III. Uluslararası Kültür ve Medeniyet Kongresi (Özet Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:6785422)
2. Yıldız Şahin (2018). Hazine-i Esma-ı Türkiyye Adlı Sözlüğün Tanıtımı ve Sözlük Değeri. III. Uluslararası Kültür ve Medenýyet Kongresi, (Özet Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:6785223)
3. Yıldız, Şahin (2017). Geçmişten Günümüze Dil Doktora Tezleri. II. Uluslararası Sosyal Bilimler Araştırmaları Kongresi, (Özet Bildiri/Sözlü Sunum) (Yayın No:6787156)

Kitap Bölümü

1. Hamza Zülfikar Armağanı, Bölüm adı: Sekkâkî Divân'ında Hâl Eki Nöbetleşmeleri. (2021)., Sevinçli Veysi, Yıldız Şahin, Türk Dil Kurumu, Editör: Hatice Yazıcı Malkoç, Basım sayısı:1, Sayfa Sayısı 692, ISBN: 978-975-17-4969-7, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 7596170)
2. Ayrılık Kitabı, Bölüm adı: Kutadgu Bilig'de Ayrılık. (2020)., Yıldız Şahin, Kitabevi, Editör: Emine Gürsoy Naskali, Basım Sayısı:1, Sayfa Sayısı 566, ISBN: 978-605-7819-30-7, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 6784185)
3. Toplumsal Değişimin Eğitim-Mimari-Edebiyat ve Kadın Hayatına Etkileri, Bölüm adı: Tercüme-i Me'aricü'n-Nübüvve'de İşlek Olmayan Yapılar. (2019)., Yıldız Şahin, Dora, Editör: Leyla Aydemir, Basım sayısı: 1, Sayfa Sayısı 189, ISBN: 978-605-247-152-4, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 6785775)
4. Türk Dili ve Edebiyatı Alanında Hazırlanan Doktora Tezlerinin Dünü-Bugünü, Bölüm adı: Tarihî Türk Lehçeleri ve Bu Lehçelerde Yazılmış Eserler İle İlgili YapılanDoktora Tezleri Üzerine Genel Bir Değerlendirme. (2018)., Yıldız Şahin, Hiperyayın, Editör: Zeki Taştan, Basım Sayısı: 1, Sayfa Sayısı 490, Isbn: 978-605-281, Türkçe (Bilimsel Kitap), (Yayın No: 6783963)

Teknik Not, Vaka Takdimi, Araştırma notu vb.

1. Kitap Kritiği, Yıldız Şahin (2022). Dîvânu Lugâti't-Türk'te Tekrarlı Atasözleri. International Journal of Volga - Ural and Turkestan Studies, 4(7), 163-167. (Yayın No: 7758054)
2. Araştırma Notu, Yıldız Şahin (2019). Orhan Kemal'in Eskici ve Oğulları Adlı Eserinde Kullanılan Bazı Deyimler. Türk Dili, 40-45. (Yayın No: 6786272)
3. Kitap Kritiği, Yıldız Şahin (2019). Acar, Ergün (2019). Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Nehcü'l-Ferādīs, Ankara: Gazi Kitabevi. Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi, 8 (19), 310-313., Doi: DOI: http://dx.doi.org/10.25068/dedekorkut259 (Yayın No: 6783130)
4. Kitap Kritiği, Yıldız Şahin (2019). Aydın Özkan, Işıl (2017). Evrensel Dilbilgisi ve Türkçede İstem, Ankara: Grafiker Yayınları, 301 s. Dil Araştırmaları, 175-179. (Yayın No: 6783464)

VAN YÜZÜNCÜ YIL ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

LİSANSÜSTÜ TEZ ORİJİNALLİK RAPORU

28/09/2022

Tez Başlığı / Konusu:
MURTEZÂKULU HAN ZAFER DÎVÂNI (GİRİŞ-İNCELEME-METİN-DİZİN TIPKIBASIM)

Yukarıda başlığı/konusu belirlenen tez çalışmamın Kapak sayfası, Giriş, Ana bölümler ve Sonuç bölümlerinden oluşan toplam 618 sayfalık kısmına ilişkin, 04/08/2022 tarihinde tez danışmanım tarafından Turnitin intihal tespit programından aşağıda belirtilen filtreleme uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı % 8 (yüzde sekiz)dir.

Uygulanan Filtreler Aşağıda Verilmiştir:

- Kabul ve onay sayfası hariç,
- Teşekkür hariç,
- İçindekiler hariç,
- Simge ve kısaltmalar hariç,
- Gereç ve yöntemler hariç,
- Kaynakça hariç,
- Alıntılar hariç,
- Tezden çıkan yayınlar hariç,
- 7 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 7 words)

Yüzüncü Yıl Üniversitesi Lisansüstü Tez Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılmasına İlişkin Yönergeyi inceledim ve bu yönergede belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini bilgilerinize arz ederim.

28/09/2022
Şahin YILDIZ

Adı Soyadı	Şahin YILDIZ
Öğrenci No	18920001060
Anabilim Dalı	Türk Dili ve Edebiyatı
Programı	Türk Dili
Statüsü	Doktora

DANIŞMAN
Doç. Dr. Veysi SEVİNÇLİ
28/09/2022

ENSTİTÜ ONAYI
U Y G U N D U R
28/09/2022
Prof. Dr. Bekir KOÇLAR
Enstitü Müdürü